İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

6

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

6. CİLT ISBN
978-605-5644-85-7
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

6.
CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
TEVBE	111 - 129
YUNUS	1 - 109
HUD	1 - 123
YUSUF	1 - 111
RAD	1 - 43

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ أَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾ اَلتَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

111- Şüphesiz ki Allah, Tevrat'da, İncil'de ve Kur'ân'da va'dettiği bir hak olarak, karşılığında kendilerine Cennet verilmek üzere mü'minlerden canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Allah'tan daha fazla va'dini yerine getiren kim? O halde yaptığınız bu alım-satımdan dolayı müjdelenip sevinin. İşte bu, selâmete giden büyük bir kurtuluştur.

112- Pişmanlık duyup tevbe edenleri; ibâdete devam edenleri, (Allah'a) hamd edenleri; (ilim elde etmek; din, ahlâk ve fazileti yaymak için) seyahat edenleri; rüku' ve secde edenleri; iyilikle emredenleri, kötülükten men'edenleri; Allah'ın koymuş olduğu hududu (şer'i hükümleri, dini sınırları) koruyanları, (evet bu şuurlu) mü'minleri müjdele!

İNİŞ SEBEBİ

İkinci Akabe bey'âtında ensardan yetmiş kişi Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e bey'ât etmişlerdi. İçlerinden Abdullah b. Ravaha (radıyallahu anh) imân zevkinin derin heyecanıyla Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Rabbin için ve kendin için dilediğini şart olarak bildir, demişti. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona şöyle buyurmuştu:

- Rabbim için, O'na ibâdet etmenizi ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamanızı; kendim için de, canlarınızdan ve mallarınızdan savıp men'ettiğiniz şeyleri benden de savıp men'etmenizi şart olarak bildiriyorum.

Abdullah b. Ravaha (radıyallahu anh):

- Böyle yaptığımız takdirde bizim için ne (gibi ilâhi mükâfat) vardır? diye sorduğunda, Peygamer (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı vermişti:

- Cennet vardır.

Onlar da itaat ve sevinçlerini belirterek hep birden şöyle demişlerdi:

- Bu alım-satım elbetteki kârlıdır; ne kaldırırız, ne de kaldırılmasını kabul ederiz.

Yukarıdaki âyetler o nedenle indirilmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizden soruldu:

- Ya Rasulallah! Hangi amel daha üstündür? Cevap verdi:

- Allah'a ve Peygamberine imân etmek.

- Ondan sonra?

- Allah yolunda savaşmak.

- Ondan sonra?

- Şartlarına uygun helâl mal ile yapılan hac.[2]

Bir adam. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek sordu:

- İnsanların hangisi daha faziletlidir? Cevap verdi:

- Allah yolunda canıyla, malıyla savaşan mü'min.

- Ondan sonra kim?

- Kuytu bir yerde Allah'a ibâdet edip insanları kendi şerrinden

1 Esbab-ı Nüzul - İbn Kesir - Kurtubi - Âlusi - Fethülkadir - İbn Cerir.

2 Buhari/İmân: 18, Hac: 4, Tevhid: 48, 56 - Müslim/İmân: 135, 136 - Ebu Dâvud/Vitir: 12 - Tirmizi/Mevakit: 13, Birr: 2 - Nesâi/Zekât: 49, Menasik: 4, İmân: 1 - İbn Mâce/Menasik: 16 - Dârimi/Salât: 135, Cihad: 4, Rikak: 28 - Ahmed: 2/264, 287, 348, 388, 531 - 3/411 - 4/342 - 6/372, 374, 440

uzak tutan mü'min.[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir mecliste oturuyorduk, derken Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz çıkageldi ve:

- Size makam ve derece bakımından insanların hayırlısını haber vereyim mi? diye sordu. Biz de:

- Evet Ya Rasulallah! dedik. Buyurdu ki:

- Ölünceye kadar atının başını Allah yolunda tutan (dizginini elinde tutan) veya o yolda öldürülen adam... Ondan sonra kimin hayırlı olduğunu haber vereyim mi? Biz de:

- Evet ya Rasulallah! dedik. Buyurdu ki:

- Kuytu bir yere çekilip namazını kılan, zekâtını veren, insanlara kötülükte bulunmayı terkeden kimse. Size insanların en kötüsünü haber vereyim mi? Biz de:

- Evet ya Rasulallah! dedik. Buyurdu ki:

- Allah için kendisinden bir şey istendiğinde vermeyen kimse.[2]

"Sizden birinizin Allah yolundaki yeri, evindeki yetmiş yıllık (nafile) namazından daha üstündür. Allah'ın sizi bağışlayıp Cennet'ine koymasını istemez misiniz? Allah yolunda savaşın. Kim Allah yolunda, deveden iki süt sağımı arasındaki zaman veya süt sağımında eli kaldırıp tekrar meme üzerine koyacak kadar geçen bir zaman parçası içinde savaşırsa, Cennet ona vacip olur."[3]

"Şüphesiz ki Cennette yüz derece vardır ki, Allah onları Allah yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her iki derecesi arası gökle yer arası kadardır."[4]

1 Buhari/Cihad: 2 - Müslim/İmaret: 122, 123 - Nesâi/Cihad: 7 - İbn Mâce/ Fiten: 13, Zühd: 24 - Ahmed: 3/37

2 Dârimi/Cihad: 6 - Nesâi/Zekât: 74 - Taberâni/Cihad: 4 - Ahmed: 3/ 37, 41

3 Tirmizi/Menakıb: 1 - Dârimi/Mukaddeme: 8 - el-Hâkim kendi Sahih'inde

4 İbn Mâce/Mukaddeme: 11 - Ahmed: 2/335, 339

"Sizden kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirip gidersin. Buna gücü yetmezse, diliyle değiştirip gidersin. Buna da gücü yetmezse, kalbiyle (tiksinip giderme yollarını araştırsın) ki bu, imânın en zayıfıdır."[1]

"Yeryüzünde bir haddin (şer'i bir hükmün) yerine getirilmesi, yeryüzünde yaşayanlar için kırk gece yağmur yağmasından daha hayırlıdır."[2]

Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Va'dedilen Hak

وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ

"Şüphesiz ki Allah, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da va'dettiği bir hak olarak, karşılığında kendilerine Cennet verilmek üzere mü'minlerden canlarını ve mallarını satın almıştır."

İlgili âyetle, Allah yolunda cihadın önemi ve lüzumu belirtilirken, canlarıyla, mallarıyla bu yola baş koyanlar için her üç kutsal kitapta da Cennet'in va'dedildiği açıklanıyor. Ne var ki, ilk nüshası kaybolan ve Musa (aleyhisselam)'dan çok sonra elde, köşe ve bucakta kalan parçaları bir araya getirilerek kitap haline sokulan Tevrat'ın M.Ö. III. yüzyıla doğru en azından değişik ifadelerle İbranice yazılı üç ayrı nüshasının bulunduğu dikkate alınınca ve İncil'in de İsa Peygamber (aleyhisselam)'den yarım asra yakın bir zaman sonra havariler tarafından hadis mahiyetinde O'ndan işittiklerini farklı ifadelerle kaleme alıp yazdıkları düşünülecek olursa, birçok ilâhi hükümlerin zayi' edildiği kendiliğinden ortaya çıkar. Bugün elimizdeki Tevrat ve İncil nüshalarında Kur'ân'da açıklandığı şekilde cihad konusuna rastlamak çok zor; ancak buna işaret eden kalıntılarını tesbit mümkündür.

Tevrat'ta deniliyor ki:

"Atalarının Allah'ı Rabbin sana va'dettiği gibi, süt ve bal akan diyarda ziyadesiyle çoğalasınız."

"Dinle ey İsrail! Allahımız Rab, bir olan Rabdır ve Allah'ın rabbı bütün yüreğinle ve bütün canınla ve bütün kuvvetinle seveceksin."[3]

1 Tirmizi/Fiten: 11 - Müslim/İmân: 78 - Nesâi/İmân: 17 - Ebu Dâvud/Salât: 242, Melâhim: 17 - İbn Mâce/Fiten: 20 - Ahmed: 3/20, 49

2 Nesâi/Sarık: 7 - İbn Mâce/Hudud: 3 - Ahmed: 2/362, 402

3 Tevrat/Tesniye: 6/1-4

"Sana karşı ayaklanan düşmanlarını, Rab senin önünde kıracak; sana karşı bir yoldan çıkacaklar ve senin önünde yedi yoldan koşacaklar. Ambarlarında ve elini attığın şeyde Rab senin üzerinde bereketi emredecektir ve Allah'ın Rab sana vermekte olduğu memlekette seni bereketli kılacaktır. Eğer Rabbin emirlerini tutarsan ve O'nun yolunda yürürsen, Rab sana and ettiği gibi, kendisi için mukaddes kavım olarak seni durduracaktır."[1]

Anlaşıldığı gibi, malla, canla Allah yolunda savaşa işaret ediliyor. Ancak karşılığında dünya nimetleri, dünya cennetleri va'dediliyor. Kur'ân ilgili âyetlerle bu yanlışı düzeltip tashih ediyor.

İncil'de deniliyor ki:

"Genç adam, İsa'ya dedi: "Bütün bu şeyleri tuttum, daha ne eksiğim var? İsa ona dedi: Eğer kâmil olmak istersen, git nen varsa sat ve fakirlere ver, göklerde hazinen olacaktır ve gel benim ardımca yürü."[2]

Görüldüğü gibi, İncil'de "Nen varsa (Allah yolunda) sat diye bir emir bulunuyor ki bu, bir bakıma Allah yolunda canıyla, malıyla cihad etmeye işarettir. Göklerin hazinesi ile de Cennet'e hem işaret ediliyor, hem de va'dediliyor. Kur'ân-ı Kerim'de İncil'in bu belgesi tashih edilerek ilâhi emrin değiştirilmedik şekli açıklanıyor.

Bernaba İncil'inde ise, Cennetten net bir ifadeyle söz edilir.[3]

Savaşta Ölmek Değil, Öldürmek

يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيَقْتُلُونَ

"Onlar Allah yolunda savaşırlar; öldürürler ve öldürülürler."

Her ne kadar bazı yerlerde (vav) harfi mutlak cemi' için gelirse de, bazı yerlerde bunun aksine cümlenin gelişinden tertip ifade ettiği görülür. İlgili âyetteki (vav) bunlardan biridir.

Kur'ân'ın bu ve benzeri yerlerindeki açık anlatımından, savaşlarda körükörüne ölmenin değil, ölmeden öldürmenin temel kaide olduğu anlaşılıyor. Ancak öldürmekten önce Allah yolunda savaşmanın taşıdığı yük-

1 Tevrat/Tesniye: 28/7-9

2 İncil/Matta: 19/21-22

3 İncil Barnaba: 25/34 - 96/10 - 97/11

sek hikmete bakılınca, az kan dökerek çok iş başarmaya ve böylece sonuca varmaya işaret edildiğinde şüphe yoktur. Çünkü "Allah yolunda savaşırlar" cümlesi, girişilen savaşın ilâhi rızaya, O'nun isminin yüceltilmesine yönefik bulunduğunu, keyfi adam öldürmenin, şehirleri, medeniyetleri yok etmenin; kadın, yaşlı, çocuk ve savaşa katılmayan din adamlarını öldürmenin bu amaca ters düştüğünü ilham etmektedir.

O nedenle Kur'ân'da bir konuyla ilgili âyet tefsir edilirken, kelime dizisine, cümlenin yer alışına, o konuyla ilgili diğer âyetlere ve mevcut hadislere, sonra da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile Hulefâ-i Râşidin dönemlerindeki tarihi olaylara ve uygulamalara bakmak gerekir. Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in savaşlarda uyguladığı plân ve verdiği talimat tamamen bu ölçülere göre cereyan etmiştir. Böylece O'nun sünneti, âyetleri bize daha iyi açıklamakta ve ilâhi muradı daha doğru anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Önce Can

Kişi, imân nuruyla iç âlemini iyice aydınlatıp küfür, nifak ve günah karanlıklarını giderdikten sonra Allah yolunda malını harcaması şöyle dursun, önce canını vermeyi düşünür. Bu düşünce imân derecesine yükselince bütün varlığını o uğurda harcamak ikinci plânda kalan bir fedakârlık olur. Canını vermek ise, onun başta gelen arzusu sayılır.

İşte Kur'ân imânın bu asil tezahürünü ortaya koyuyor: "Allah, mü'minlerin canlarını, mallarını satın almıştır..." diyor da, "Allah, mü'minlerden mallarını, canlarını satın almıştır," demiyor.

İnsanı Rabbine Yükseltip Yaklaştıran Basamaklar

İnsanı Allah (celle celaluhu)'ya yaklaştıran basamaklar sayılmayacak kadar çoktur. Herkes imân, irfan, takva ve sâlih ameli nisbetinde bu basamaklarda yükselir. Her şeyden önce de Allah'ın hidâyet ve inayetine mazhar olmak söz konusudur.

Allah ve Rasulü, mü'minler için yedi basamak üzerinde daha çok durmuşlar ve onları mü'minlerin amel-i sâlih ve takvalarına göre şöyle sıralamışlardır:

1- Hakk'ı idrâk edip O'na gönülden imân etmenin, yönelip teslim olmanın ilk basamağı, günah ve kötülüklerden ciddi pişmanlık duyup tevbe etmektir.

2- Tevbeden sonra samimiyet ve ciddiyetin ölçü ve mânası, ibâdetle gerçekleşir. O bakımdan ibâdet ikinci basamağı oluşturur.

3- Bu düzeye gelen, yani küfür, nifak ve günahtan ne varsa hepsini imân, tevbe ve istiğfarla kazıyıp ibâdet ile yıkadıktan sonra, kişiye, hidâyet ve inayetinin bu rahmet kapısını açan Allah'a hamd etmek gerekir. Böylesine bir hamd, üçüncü basamağı meydana getirir.

4- Bundan sonra genişleyen manevi ufka dalıp, Allah'ın kudretini, gelip geçen ve yok olup silinen kavim ve milletlerin kalıntılarını; yaşamakta olan kavim ve milletlerin hangi doğrultuda hayatlarını harcadıklarını görüp anlamak; bilgi ve görgüyü artırmak gerekir. O sebeple seyahat dördüncü basamak olarak gösterilir. Gerçi lafzını "oruç tutanlar" diye tefsir edenler de olmuşsa da, ikinci basamağı teşkif eden ibâdet dikkate alınırsa, birincilerin yorum ve tefsirinin daha isabetli olduğu ortaya çıkar.

5- Her yerde Allah'ın yüce huzurunda tevazu, mahviyet ve teslimiyeti yansıtan rüku ve secdede bulunmak; rüku ve secde edenlerle birlikte cemaat ruhunu geliştirip bu teslimiyeti göstermek, beşinci basamağı gerçekleştirir.

6- Toplumun selâmetine yönelip, akla, sağlam örfe ve dine uygun olanı eğitim yoluyla kalp ve kafalara işlemek; vaaz ve hitabetle tavsiye etmek; bunlara ters düşen şeyleri yine eğitim yoluyla men'etmeye çalışmak; sadece tezkiye-i nefs ile yetinmeyip Allah'ın kullarını doğru yola irşat etmek, iyilerin çoğalmasına çalışıp mevcut sahayı kötülerden temizlemek gerekir. Bu, bütün inceliğiyle altıncı basamağı oluşturur.

7- Uyulması farz ve vacip olan ilâhi emirleri, hükümleri hem kendi nefsimizde, hem de toplum yapısında koruyup, adalet ve fazilet meşalesini sürekli olarak elde bulundurmak suretiyle çevremizi aydınlatmamız farzdır. O bakımdan mü'minde belirgin hale gelen bu sıfatların uygulama alanında görülmesi yedinci basamağı teşkil eder.

Kur'ân-ı Kerim bu yedi basamağı yedi sıfat halinde şöyle beyân buyuruyor:

1- Pişmanlık duyup tevbe edenleri,

2- İbâdete devam edenleri,

3- (Allah'a) hamd edenleri,

4- İlim elde etmek; meşru kazanç sağlamak; din, ahlâk ve fazileti yaymak için) seyahat edenleri veya (nefsini terbiye etmek için oruç tutanları).

5- İyilikle emredenleri,

6- Kötülükten men'edenleri,

7- Allah'ın koymuş olduğu hududu (şer'i hükümleri, dini sınırları) koruyanları, (evet bu şuurlu) mü'minleri müjdele!.

Görüldüğü gibi, basamakları, diğer bir tabirle hakiki imândan kaynaklanan güzel sıfatlar tam bir plân ve program içinde sıralanmış ve bu sırayla birbirini tamamlamıştır. Böylece kâmil insan, hakiki mü'min, gerçek insan yetiştirmenin formülü verilmiş, yöntemi ortaya konmuştur.

Artık bu basamak ve derecelerde yükselen bir mü'minin dünya ve âhireti iyiliğe yöneldiğinden, hayır ve mutlulukla müjdeleniyor; Allah'ın hidâyet ve inayetinin daha çok kimlere yöneldiği ve yöneleceği belirtiliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki iki âyetle imân cevherinin paha biçilmezliğine işaret edildi. Mal ve canlarını Allah yoluna vakfeden gerçek mü'minlere hazırlanan ve her yönüyle saadet va'deden Cennet'ten söz edildi. Allah yolunda bu iki varlığıyla cihad edenlerin, bir bakıma Allah ile alım-satımda bulundukları ve sağladığı kârın büyüklüğü çok veciz bir üslupla işlendi. Sonra da hakiki imânın tabii ürünleri kabul edilen yedi önemli sıfat sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kendini imân ve irfan düzeyine getirmeyip Allah'a ortak koşma bataklığına düşüren müşrikler, dönüş yapıp tevbe etmeden ölürlerse, onlar için Allah'tan bağışlanma istenmeyeceği, dolayısıyla cenaze namazlarının kılınmayacağı belirtiliyor. Sonra da İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'ın müşrik kalan babası için bir ara Allah'tan bağışlanma dilemesinin, duâ etmesinin sadece ona yaptığı bir va'dden ötürü olduğu hatırlatılıyor. Sonra da babasının bir Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca da ondan temelli uzak durduğu ve artık istiğfarda bulunmadığı haber veriliyor.

Son iki âyetle de Allah doğru yola ilettikten sonra, sakınmaları gereken hususları mü'minlere açıklamadıkça onları saptırmayacağına dikkat çekiliyor ve böylece ilâhi sünnetin önemli bir kısmı açıklanıyor.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُٓوا اُولِى قُرْبٰى
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ
اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ
اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى
يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

113- Müşriklerin Cehennemlik oldukları besbelli anlaşıldıktan sonra, hısım da olsalar, Peygamber'in ve imân edenlerin onlar için istiğfar etmeleri uygun olmaz.

114- İbrahim'in kendi babası için istiğfarına gelince, bu sırf ona verdiği bir sözden dolayı idi. Babasının bir Allah düşmanı olduğu ona belli olunca, İbrahim ondan ilgisini kesip uzaklaştı. Doğrusu İbrahim yufka yürekli ve çok yumuşak tabiatlı, güzel ahlâklı idi.

115- Allah bir milleti doğru yola çıkardıktan sonra ne gibi şeylerden sakınmaları gerektiğini açıklamadıkça onları doğru yoldan saptıracak değildir. Şüphesiz ki Allah her şeyi yeterince bilendir.

116- Şüphesiz ki göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Diriltir ve öldürür. Allah'tan başka sizin için ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e devamlı destek oian amcası Ebu Talib öldükten sonra da Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onun iyiliklerini unutmadı, müşrik olarak öldüğünü düşünerek bağışlanması için zaman zaman duâ ve niyazda bulundu. O nedenle yukarıdaki âyetler indi ve Allah, hem Peygamberini, hem de mü'minleri müşrik ola-

rak ölenler için -yakınları bile olsa- istiğfardan men'etti.[1]

Yapılan rivayete göre, Hz. Ali (radıyallahu anh) diyor ki: "Bir adamın, müşrik olarak öfen ana-babası için istiğfar ettiğini duydum. Kendisine, anan-baban müşrik olarak öldükleri halde onlar için istiğfar mı ediyorsun?! dedim. O bana: "İbrahim Peygamber, müşrik olan babası için istiğfar etmedi mi?" diyerek karşılık verdi. Durumu Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e haber verdim. Bunun üzerine ilgili âyetler indi."[2]

Yine Ahmed b. Hanbel'in tesbit ve rivayetine göre: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, amcası Ebu Talip son dakikalarını yaşarken onu sormaya gitti. İçeri girince, Mekke'nin ileri gelenlerinden Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Umeyye'nin de orada bulunduğunu gördü ve üzüldü. Sonra amcasına yaklaşıp,

"Lâ ilahe illallah de ki, bununla ben Allah yanında senin lehine hüccet getirip şehadette bulunabileyim," diyerek öneride bulundu. Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Umeyye ise, "Ya Ebâ Tâlib! Sen Abdülmuttalib'in dininden yüz çevirir misin?" diyerek Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uymamasını telkine çalıştılar. Bunun üzerine Ebu Talip son nefesini verirken, "Ben Abdülmuttalib'in dini üzereyim" dedi. Fazlasıyla üzülen Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Allah'a andolsun ki, men'edilmediğim sürece senin için Allah'tan bağışlanma dileyeceğim" dedi. O sebeple (çok sonraları) yukarıdaki âyetler indirildi.

Buhari'de de aynı olay az değişik bir anlatımla rivayet edilmiştir.[3]

Yine Buhari ve Müslim'in diğer bir tesbitlerine göre, Ebu Tâlip'le ilgili olarak Kasas suresi 56. âyet inmiştir.[4]

İlgili âyetlerin Ebu Tâlip'le alâkalı bulunduğu rivayetleri üzerinde duran bazı ilim adamları şöyle bir görüş ve itiraz ortaya koymuşlardır: Tevbe suresi en son inen sure olduğuna, Ebu Talib'in ise hicretten yaklaşık üç yıl önce öldüğüne bakılırsa, ilgili âyetlerin Ebu Talib hakkında inmediği

1 Lübabu't-te'vil: 2/265

2 Müsned-i Ahmed: 1/131

3 Buhari: 4/533

4 Kasas suresi 56. âyetin tefsiri

kendiliğinden anlaşılır. Nitekim bu ve benzeri rivayetleri garip karşılayanlar da eksik değildir.

Onlara cevap verenler ise, şu yorum ve açıklamayı getirmişlerdir:

a) Âyetler Mekke'de Ebu Tâlib'in ölümünden hemen sonra inmiştir. Ancak kâfir ve münafıklarla ilgili ahkâmdan bir bölüm olduğu için Tevbe suresine konulmuştur.

b) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Medine'ye hicret ettikten sonra da amcası Ebu Talib için zaman zaman istiğfar ediyordu. Kâfir ve münafıkların durumu yeni boyutlar kazanınca inen âyetler yeni hükümler getirdi ve böylece Ebu Tâlib ile ilgili hüküm de bunlara ilâveten indirildi.

Tecrid-i Sarih tercemesinde ilgili âyetin açıklamasında şu bilgiler verilmiştir: "Âyet-i kerimedeki (ma) edatı nefye hamledildiği gibi nehye de hamlediiebilir. Bazı ulema da âyet-i kerimedeki istiğfarı salât (namaz) ile te'vil etmişlerdir. (Müşriklerin ölülerine namaz kılmak olmaz) demek olur.

Bu âyet-i kerimenin Ebu Talib hakkında nâzil olduğu, 665 nolu Müseyyeb b. Hazn hadisiyle tasrih edilmiştir. Bu sebeple Zeccac'ın Meâni'l-Kur'ân'ında bu babda müfessirlerin icmâı bulunduğunu kaydettiği Vâhidi'den nakledilmiştir. Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vâlideyni (ana-babası) hakkında indiği, binâenaleyh vâlideyni için de istiğfardan nehy (men) buyurulduğunu iddia edenler de vardır."[1]

Katade ise, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"İbrahim Peygamber kendi babası için istiğfar ettiği gibi, ben de kendi babam için istiğfar edeceğim!" Bunun üzerine Allah 113, 114. âyetleri indirdi.[2]

Yine Katade'den yapılan rivayete göre, Ashab-ı Kiram'dan birkaç zat, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dediler ki: "Ey Allah'ın Peygamberi! Doğrusu babalarımızdan öylesi vardı ki, komşuluk haklarına saygı gösterip iyilikte bulunurlar, hısımlarla sıcak ilgi kurarlar, sıkıntıda olanın derdine çözüm getirirler, ahde vefa ederlerdi; o bakımdan onlar için istiğfarda

1 Tecrid-i Sarih Tercemesi: 4/535

2 Lübabu't-te'vil: 2/266

bulunalım mı?" Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara:

"Evet, vallahi İbrahim kendi babası için istiğfar ettiği gibi, ben de kendi babam için istiğfar edeceğim!" buyurdu. Bunun üzerine ilgili iki âyet indi[1] Naklettiğimiz bu rivayetlerden sonra şu sonucu çıkarabiliriz:

Mü'minlerin, küfür üzere ölenler için duâ ve istiğfar etmeleri, cenaze namazı kılmaları caiz değildir.[2]

Küfür Üzere Ölenler İçin Dua Edilmez

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ

"Müşriklerin cehennemlik oldukları besbelli anlaşıldıktan sonra, hısım da olsalar, Peygamberin ve imân edenlerin onlar için istiğfar etmeleri uygun olmaz."

Küfür üzere öldükleri kesinlikle bilinen kişilerin cenaze namazını kılmak, onlar için duâ ve istiğfar etmek caiz değildir. İlgili âyetle, mü'minler bundan men'edilmişlerdir. Dirilten ve öldüren, bağışlayan ve bağışlamayan Allah'tır. Mülk O'nundur, insanların hepsi O'nun kudretinin eseridir. O bakımdan Allah (celle celaluhu) izin verdiği takdirde ve müsaade ettiği kişiler için dua ve istiğfar edebiliriz; men'ettiği kimseler için duâ ve istiğfarda bufunmaya yetkimiz yoktur. Bize gereken O'nun emirlerine kayıtsız, şartsız uymaktır. Küfür üzere öldüğü bilinen bir kimsenin cenaze namazını kılmamız, hem ilâhi emre muhalefet olur, hem de büyük bir küstahlık sayılır. Çünkü insanların hepsi O'nun kullarıdır; dilerse merhamet edip bağışlar, dilerse bağışlamayıp azap eder. Bizler hiçbir zaman O'ndan daha merhametli ve şefkatli değilizdir.[3]

İbrahim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)**'in İstiğfarı**

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ اِيَّاهُ

"İbrahim'in kendi babası için istiğfarına gelince, bu sırf ona verdiği bir sözden dolayı idi."

1 Câmiu'l-beyân Fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 11/31, 32

2 Lübabu't-te'vil ve Câmiu'l-beyân tefsirleri

3 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 2/36-97

İniş sebeplerinde bu konu kısmen açıklanmış oldu. Ama her şeyden önce, ilgili âyette, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde konuya açıklık getirilmiş ve sebebi net olarak belirtilmiştir. İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'in babası putperest idi; aynı zamanda putperest olan kral Nemrud'un meclisinde yer alan yakın adamlarından sayılırdı. Nemrud, bulunduğu Irak bölgesinin tek hâkimi bulunuyordu. Kanun onun ağzından çıkan söz idi, başkasının kanun yapma hakkı yoktu. Nitekim Talmud'da[1] bu olaya geniş yer verildiği bilinmektedir. O bakımdan İbrahim Peygamber'in babası, Nemrud'a yakın olmanın verdiği gurur atmosferi içinde Hakk'ın sesini duyacak bir basirete sahip değildi. Her şeye rağmen İbrahim Peygamber, babasının küfür üzere ölmesini istemiyor ve onun için istiğfar edeceğini söylüyordu. Nitekim Mümtehine suresinde onun bu temayülü şöyle belirtiliyor:

"Gerçekten İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır: Hani onlar, kendi kavimlerine, "Şüphesiz ki, sizlerden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan beriyiz (uzağız, sizinle hiçbir ilişiğimiz yoktur). Sizi (ve taptıklarınızı) tanımıyoruz. Siz, bir olan Allah'a ibâdet edinceye kadar aramızda düşmanlık ve öfke sürekli olarak belirmiştir." demişlerdi. Ancak İbrahim'in babasına: "Andolsun ki senin için istiğfarda bulunacağım, ama Allah'tan sana gelecek hiçbir şeyin önüne geçmeğe sahip değilimdir." dediği sözü müstesna."[2]

İbrahim Peygamber verdiği sözünü tutarak babası için şöyle duada bulunmuştu:

"Babamı da bağışla; çünkü gerçekten o (doğru yoldan) sapmışlardandır."[3]

İbrahim Peygamber böylece va'dini yerine getirdikten sonra babasının azılı bir Allah düşmanı olduğunu iyice anlayınca, hem onun için duâ ve istiğfar etmekten vazgeçti, hem de her türlü ilgisini kesip ondan uzaklaştı.

1 Nisna ve Gemera'dan meydana gelen, aynı zamanda Musa Peygamber'in yasası Tora (Tevrat)ın açıklaması olup, Yahudi dini edebiyatının MÖ. III.-M.S. V. yy. lar arasındaki dönemini kapsayan geniş ve karma bir eser.

2 Mümtehine suresi: 4

3 Şuârâ suresi: 86

Sakınılacak Şeyler, İlâhi Beyanla Bilinirler

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ

"Allah bir milleti doğru yola çıkardıktan sonra, ne gibi şeylerden sakınmaları gerektiğini açıklamadıkça, onları doğru yoldan saptıracak değildir."

Cenâb-ı Hakk'ın câri sünnetlerinden biri de, bir topluluk veya kavim ve millet doğru yolu seçtikten sonra, onlara ne gibi şeylerden sakınmaları gerektiğini açıklamadan, hükümlerini bildirmeden, onları doğru yoldan saptırmamasıdır. Çünkü helâl ve haram sınırlarını, âhiret alemiyle ilgili hususları, ilâhi yasakların ölçü ve anlamını insanlar yalnız akıl yoluyla seçip tesbit edemezler. Bu her yönüyle eğitim ve öğretim isteyen önemli bir konudur. Dinin hükümleri din âlimlerince iyice açıklanıp irşat, öğüt, eğitim ve öğretim yoluyla öğretildikten sonra, sorumluluğun bütünü irşat edilip eğitilen kişilere yönelmiş olur. Artık ilâhi sınırları dinlemeyenler, "sapıtmışlıkla" vasıflanırlar; ilâhi sünnet gereği o kimseler dalâlete meyletmiş kabul edilir. Allah'a imân edilen bir ülkede, İmânın gereği olan Allah'ın buyrukları ve dini hükümler hayat alanına ayak basan yeni kuşaklara öğretilmediği takdirde yalnız o kuşakların kınanması için ciddi bir sebep ortada yoktur. Sorumluluğun bir bölümü veya çoğu aile ve topluma yönelir. Allah (celle celaluhu) belirtilen ortamda sadece eğitilmeyenleri değil, eğitmeyenleri de sapıklıkla vasıflandırır. İlgili âyetle bilhassa bu hassas noktaya dokunulmakta ve gereken uyarı yapılmaktadır.

O halde unutmamak gerekir ki, Allah'a inanılan bir ülkede, dini eğitimden mahrum yetişen kuşaklardan, o ortamdan niçin yararlanmadıkları, neden akıl ve idrâklarını doğruyu arayıp bulmakta kullanmadıkları sorulacaktır. Zira bulundukları bölgede Allah'a inananların bulunması, akıl ve vicdanı harekete geçirmede yeterli sebeplerden biridir. O halde teklif çağına giren her kişi, Allah'ı bilip inanmakla mükelleftir. Dini hükümleri öğreten kimseler bulunmadığı, bilgi veren kitapları temin etmek mümkün olmadığı takdirde, onlar ahkâmı bilmediklerinden dolayı sorumlu tutulmazlar.

Ama çocuğun kalbine ve dimağına enjekte edilen ilk maya çok önemlidir. İhmal edildiği takdirde, nesil ya inançsız yetişir ya da kuru bir imânla yetinmekle kalır. O bakımdan İslâm, sorumluluğun çoğunu aile ve topluma yüklemiştir.

Gayri müslim bir ülkede doğup büyüyen kuşaklar, her ne kadar yetişip geliştikleri bölgenin rengini alır, inancını taşırlarsa da, haberleşme imkânlarının arttığı, her türlü yayın organının yaygınlaştığı bir çağda, onların da akıllarını kullanıp gerçeği aramaları, mevcut dinler arasında bir mukayese yapıp daha doğru ve haklı olanını seçmeleri gerekir. Aksi halde, sorumluluğun çoğu onların aile ve çevrelerine yükletilse bile, kendileri de hiçbir zaman sorumluluktan kurulmayacaklardır. Çünkü hakikati arayıp bulabilecekleri kadar Allah (celle celaluhu) kendilerine yetenek ve imkânlar vermiştir.

Özetleyecek olursak, konuyu üç maddede toplayabiliriz:

a) Allah'a dosdoğru inanılan bir memlekette, fert, aile, toplum ve ilim adamları büyük bir sorumluluk altında bulunuyor. Yetişmekte olan kuşaklara son dini öğretmekle yükümlüdürler. Yetişen kuşaklar da akıllarının erdiği kadar hakkı arayıp bulmakla mükelleftirler.

b) Hristiyan bir ülkede veya İsrâiloğulları arasında doğup yetişen kuşaklar, mevcut dinler arasında bir mukayese yapmakla yükümlüdürler. En doğru ve en haklı olanı buluncaya kadar araştırmaları farzdır. Aksi halde kendileri de, aileleri ve bağlı bulundukları toplumları kadar sorumludurlar ve vebal altındadırlar.

c) Küfür diyarında yetişen kuşaklar, daha çok akıllarından sorumlu tutulurlar. Çünkü beşer aklı, bir yaratıcının mevcudiyetini arayıp bulabilecek güçtedir. İslâmi hükümleri bilmediklerinden dolayı sorumlu değillerse de, bu hususta yazılan kitapları sağlamakta bir zorluk ortada yoksa, ihmallerinden dolayı sorumlu tutulacaklardır.

Peygamber ve kitaptan habersiz bir ülkede yetişen kuşaklar, sadece kâinatı yaratıp düzen ve dengede tutan yüce bir yaratıcının mevcudiyetine inanmakla mükeleftirler. Bunun ötesinde bir sorumluluk yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hak,

"Biz bir peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz." buyurmuştur,[1] O halde kitap ve peygamberden bütünüyle habersiz bir kavim veya topluluk, az önce belirttiğimiz gibi, sadece kalın çizgileriyle Cenâb-ı Hakk'ı bilmekle yükümlüdürler. Bunun dışında fazla bir sorumlulukları söz konusu değildir.

1 İsrâ suresi: 15

Tekrar edelim ki: İman eden veya öteden beri İslâmiyet'i kabul eden ülkelerde yetişmekte olan kuşaklara dinlerini dosdoğru öğretmek gereklidir. Bunu yerine getirmeyenler, kuşakların işlediği ve işleyeceği günahların bir mislini yüklenmiş olurlar.

YORUMLAR

أَوَّاهٌ Evvah: İbrahim Peygamber (aleyhisselam) için kullanılan bir sıfattır. Kelime olarak birçok mânalara delâlet etmektedir:

a) Fazla üzülüp hayıflanan,

b) Endişe duyup çokça duâ ederek Allah'a yalvarıp yakaran,

c) Yufka yürekli olup, fazlaca "ah!" çeken,

d) Kendini Allah'a verip çokça duâ ve niyaz eden,

e) Çok merhametli ve şefkatli olup Allah'ın kullarına acıyan,

f) Şüpheden uzak, yakin (kesin bilgi) derecesinde bilgi sahibi olan demektir. Son üç madde İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'ın makam ve derecesinin yüksekliğine daha çok yakışmaktadır. Allah daha iyisini bilir.[1]

حَلِيمٌ Halim: Bu da İbrahim Peygamber (aleyhisselam) için ikinci bir sıfat olarak kullanılmıştır. Ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın 99 isminden biridir. Sıfat olduğu zata nisbetle mana alır. O bakımdan İbrahim Peygamber'e nisbetle şu mânalara delâlet etmektedir:

a) Nefsi, öfke/ heyecanının tesirinin dışında tutup kontrol etmek,

b) Hisleri tahrik eden olaylar karşısında aklın ve imânın yolunu seçip duygusal davranmamak,

c) En üzücü olaylar karşısında sabırlı olup, yumuşak ve sakin davranmak,

d) Ani karar vermekten kaçınmak, iyice düşünüp etraflıca inceledikten sonra neticeye varmak gibi mânalara gelir.

1 Mu'cemu Müfredat-ı Elfazı'l-Kur'ân - Külliyatü li-Ebil-Baka ve Firuzabadi'nin Kamus'u.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, küfrü zahir olduğu halde tevbe ve istiğfar etmeden, dine yeniden dönmeden ölen kimseler için dua ve istiğfarda bulunmanın, cenaze namazlarını kılmanın caiz olmadığı belirtildi. İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'ın müşrik olan babası için yaptığı duanın nedeni açıklandı. Sonra da doğru yolu bulduktan ve kendilerine dini hükümler açıklandıktan sonra asıl büyük sorumluluğun başlayacağı bildirildi ve bütün kuvvet ve kudretin Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu ifade edilerek kullar için ayrı bir sınır çizildiğine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle İslâm dininin tertemiz atmosferi içinde bulunanların, Tebuk Seferi hazırlıkları sürerken tutum ve davranışları, niyet ve azimleri konu ediliyor. Sıcaktan ve gıda yetersizliğinden şikâyetçi olup çıkmakta az bir tereddüt geçirenlerin affedildiği, diğer üç kişinin ise, uzun bir beklemeden sonra ilâhi mağfirete mazhar kılındıkları açıklanıyor ve böylece mevcut ortam içinde inananların sorumluluğuna atıflar yapılıyor. Arkasından da her hâlükârda doğrularla beraber olmanın imânın gereği olduğu hatırlatılıyor.

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ
الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّهُ بِهِمْ
رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا ۚ حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ
الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللّٰهِ إِلَّا
إِلَيْهِ ۚ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا ۚ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾

117- Andolsun ki, mü'minlerden bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Allah, Peygamberi (münafıklara izin verdiğinden dolayı affettiği gibi) sıkıntılı anda O'na uyan muhacirlerle ensarı tevbeye muvaffak kıldıktan sonra tevbelerini kabul buyurdu. Şüphesiz ki O, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

118- Ve geriye kalan o üç kişinin de, bütün genişliğiyle beraber (öylesine bunalmışlardı ki) yeryüzü onlara dar gelip, vicdanları için için onları sıkıp durduktan ve Allah'tan başka sığınacak bir (kapı) bulunmadığını kesinlikle anladıktan sonra eski hallerine dönmeleri için onları tevbeye muvaffak kıldı. Şüphesiz ki Allah tevbeleri çokça kabul edendir ve O çok merhametlidir.

119- Ey imân edenler! Allah'tan korkup (kötülüklerden) sakının ve doğrularla beraber olun.

İLGİLİ HADİSLER

"Doğruluğa gerekli olun; çünkü doğruluk iyiliğe götürür, iyilik ise Cennet'e ulaştırır. Adam hep doğru söyler ve doğruluğu seçip benimser de Allah yanında "doğru" diye yazılır. Yalandan kaçının; zira yalan ahlâksızlığa götürür, ahlâksızlık ise (Cehennem) ateşine çekip götürür. Adam durmadan yalan söyleye, söyleye ve yalanı benimseye, benimseye Allah yanında "yalancı" diye yazılır."[1]

"Kim yalan söylemeyi ve yalan ile amel etmeyi bırakmazsa, Cenâb-ı Hakk'ın o kimsenin (oruç tutup) yeme ve içmesini bırakmasına ihtiyacı yoktur."[2]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)**'in Tevbesi**

لَقَدْ تَابَ اللهُ عَلَى النَّبِيِّ

"Andolsun ki, Peygamberi affetti."

Mealindeki âyetin açık anlatımından, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in tevbesinin kabul edildiği anlaşılıyor. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh) bu tevbenin,

"Allah seni affetsin veya affetti, neden onlara izin verdin?" mealindeki 43. âyetle ilgili olduğunu söylemiştir. Ancak bu bir günah ve hatâdan dolayı değil, daha yararlı ve daha uygun olanı terketme sebebiyledir. Zira tevbe, mutlaka günahtan dolayı yapılmaz, daha az ibâdetten daha çoğuna

1 Müslim/Birr: 103, 104, 105 - Buhari/Edeb: 69 - Ebu Dâvud/Edeb: 80 - Tirmizi/Birr: 46 - İbn Mâce/Mukaddeme: 7, Duâ: 5 - Dârimi/Rikak: 7 - Taberâni/Kelam 16 - Ahmed: 1/3, 5, 7, 8, 9, 11, 384, 405, 432

2 Buhari: 4/902

yönelmek, az zikirden çok zikre önem vermek gibi hususlarda küçük bir ihmal veya aksatmadan dolayı tevbe edilerek Allah'a karşı mahviyet ve teslimiyeti içten dışa aksettirme niyetini yansıtır.

İlim adamlarımızdan bir kısmı, muhacirin ve ensarın tevbelerinin kabul edildiği açıklanırken, onlara bir şeref ve bir ilâhi iltifatta bulunmak için, onlarla birlikte Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in tevbesinin de kabul buyurulduğu belirtilmiştir, diyerek Ashab-ı Kirâm'ın şanına lâyık bir yorumda bulunmuşlardır. Nitekim Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) şeref, itibar ve iltifat sunmak için Enfal suresi 41. âyette,

"Bilin ki (savaşta) elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah içindir; Peygamber'e, yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir." buyurulmuştur.

Muhacirin ve Ensar'ın Tevbelerinin Kabulü

وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ

"Sıkıntılı anda O'na uyan muhacirlerle ensarı tevbeye muvaffak kıldıktan sonra tevbelerini kabul buyurdu."

Bilindiği gibi, Tebuk Seferi çok sıcak bir mevsime rastlamıştı. Yeterli gıda maddesi de yoktu. Küflenmiş hurma, kokuşmuş içyağı, güvelenmiş arpa ununda bile açlığı giderecek miktarda mevcut değildi. Üstelik Huneyn Savaşı'ndan ve Tâif kuşatmasından da yeni dönülmüştü. Mücahitler henüz yorgunluklarını atmış değillerdi. Bir yandan da münafıkların moral bozucu propagandaları sürüp gitmekteydi. Bütün bu olumsuz ortam ve sebepleri düşündüğümüzde durumun ne kadar nazik olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Münafıkların çoğu bu sefere katılmadı; bir kısmı ise, istemeyerek, sırf zevahiri kurtarmak için katıldı. Böylece o çok sıkıntılı anlarda muhacirin ve ensardan bir kısmının da kalpleri kaymaya hazır duruma geldi. Son anda Allah (celle celaluhu) yardım etti de kendilerini bu kaymadan kurtarabildiler. Onların pişmanlık duyup üzülmeleri, tevbeye muvaffak kılınmalarının belirtisi oldu. O sebeple Allah (celle celaluhu) onların tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü Allah mü'minlere çok merhametli ve çok şefkatlidir; yeter ki, onlar niyetlerini hâlis kılıp kalplerinin az da olsa kaymasından pişmanlık duysunlar.

Bu olay bize, bazı hallerde insanın nefsani arzularının ağır basabileceğini, o yüzden kalplerin az veya çok Allah yolunda hizmetten geri kalıp başka bir cihete meyledebileceğini, ancak böyle anlarda tehlikeyi sezip pişmanlık duymanın ilâhi rahmetin tecellisine vesile olabileceğini hem hatırlatıyor, hem de öğretiyor.

Geriye Kalan Üç Kişi

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا

"Ve geriye kalan o üç kişinin..."

Onlardan biri, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'le beraber başta Bedir olmak üzere bütün savaşlara katılan ve İkinci Akabe bey'atında İslâm'a girmiş bulunan Kâb b. Mâlik (radıyallahu anh) idi. Diğer ikisi ise, Bedir Savaşı'na katılan bahtiyarlardan Mürare b. Rebi'â el-Ensari ve Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfi'dir.

Tebuk Seferi'ne çok sıcak, kurak bir mevsimde, Kur'ân'ın tabiriyle sıkıntılı anda veya dönemde çıkıldığı için imanlarında ve dindarlıklarında samimi olan Kâb, Mürare ve Hilâl gibi mü'minler de gevşeklik gösterip sefere katılmamışlardı. Katılmayan münafıkların ise, seksenin üstünde olduğu söylenir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Tebuk seferinden şanla, şerefle dönünce sözü edilenlerden çoğu sefere katılmayıp geride kalmalarını haklı sebeplere dayandırmak için birtakım yalanlar uydurdular, sonra da işin vehametini idrâk ederek pişmanlık duydular, tevbe ve istiğfarda bulunup Allah'tan bağışlanma dilediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz de olayın zahirine göre hükmederek onları daha fazla kınamayıp affetti. Geriye kalan üç kişi ise, doğruyu söyleyerek hiçbir mazeretlerinin bulunmadığını, sadece bir yılgınlık, gevşeklik ve isteksizlik neticesi sefere katılmadıklarını açık bir dille anlattılar. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bunlara,

"Gidiniz Allah'ın emri gelinceye kadar evinizde bekleyiniz!" buyurdu ve Müslümanların, onlar hakkında ilâhi emir gelinceye kadar, kendileriyle ilişki kurmamalarını tavsiye etti. Aradan elli gün gibi uzun bir süre geçtikten sonra 118. âyet indi ve böylece tevbelerinin kabul buyurulduğu açıklandı.

İslâm tarihinde bu önemli olay, gerçek mü'minlerle, içi nifak ve şikak dolu olan münafıkları birbirlerinden ayırt eden bir kıstas oldu. Herkesin kaç kırat olduğu ortaya çıktı. Dost-düşman birbirinden farkedilir duruma geldi. O bakımdan gerek tefsir, gerekse siyer kitaplarında Tebuk seferine çok geniş yer verilmiş ve olay bütün teferruatıyla nakledilmiştir. Biz sadece özetini vermeye çalıştık.

Alacağımız ders ve ibret:

Din, her zaman fert ve toplumun çelik zırhıdır. Ahlâk ve fazilet, sabır ve feragat bu zırhın halkalarını oluşturur. Yeterince din kültürü almamış, kalp ve vicdanını kutsal değerlerle donatmamış fert ve toplumlar, çok sürmez kendi kendilerini tasfiye ederler. Tebuk seferine çıkıldığı zaman, bu düzeyde olanlar kendilerini gerçek mü'minlerden tecrit edip bir bakıma tasfiyeye tabi tuttular. Onun için ekonomik yönden sıkıntı içinde olan toplum ve milletler yaşayabilmiştir, fakat din, ahlâk ve faziletten, her türlü kutsal değerlerden yoksun milletler fazla yaşayamamıştır. Çünkü kendilerini her türlü kötülük ve zararlı şeylerden koruyan çelik zırhı kuşanmamışlardır. Mekke'de 13 yıl ölüm kalım mücadelesi verip her türlü açlık, işkence ve sıkıntıya göğüs germesini bilen bir avuç Müslümanın çok geçmeden çeyrek asır içinde dünyanın en güçlü devletini oluşturdukları en tatmin edici misallerin başında gelir. Giyindikleri çelik zırh, her türlü tazyike mukavemet edebilmiştir.

Bir Başka Sınav

Yukarıda isimlerini belirttiğimiz üç kişi uzun bir süre ilgisiz kendi hallerine bırakılınca, olaydan haberdar edilen Gassan meliki, Kâb b. Mâlik'e şu mealde bir mektup yazıyor:

"Ey Ensar'ın ileri gelenlerinden Kâb b. Mâlik! Bize kadar ulaşan haberlere göre, senin yakın arkadaşın Muhammed, sana çok eza ve cefa ediyormuş. Oysa Allah seni zillet ve meskenet yurdunda ve bir kenara itilecek bir yerde (ülkede) yaratmamıştır. Bize gel, sana gereken bütün ilgi ve saygıyı gösterelim!"

Kâb b. Mâlik (radıyallahu anh) bu mektubu alınca, "Bu da ayrı bir belâ ve imtihan!" diyerek onu yırtıp ocağa attı. Allah ve Peygamberine olan samimi imânını bu gibi geçici makam ve şöhrete tercihte bir an olsun tereddüt etmedi. Onun için başına gelen sıkıntıyı, karşısına çıkan çetin sınavı başa-

rıyla neticelendirdi ve sonunda ilâhi gufran ve rahmete mazhar kılınarak tevbesi kabul edildi.

Bu olay bize çok önemli bir hususu telkin ediyor: Bazı istisnalar dışında hiçbir nimet külfetsiz değildir; kaldı ki o nimet imân cevheri ve Ahiret mutluluğu olursa... O bakımdan Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân eden mü'minlerin karşısına birtakım zorluklar çıkabilir, üzerlerine sıkıntılar çökebilir, başlarına belâ ve musibetler gelebilir. Bütün bunlar birer sınav, birer deneme mahiyetinde tezahür ederler. Elde edilen veya erişilen nimetin külfetsiz, sınavsız, karşılıksız olmadığını kalp ve kafalara neşter vururcasına işlerler. İmân ve irfanını her türlü geçici zevk ve heveslerin, makam ve şöhretlerin üstünde tutup olaylar karşısında sabr-u-sebat gösteren mü'minlerdir ki, tarihin birçok dönemlerinde bağlı bulundukları toplum ve millet için rahmet olmuşlar ve isimleri anılmaya lâyık görülmüşlerdir.

OLAYIN ASKERI VE SOSYAL YÖNÜ

Olayın toplum üzerindeki olumlu tesirleri ve elde edilen sonuçları nelerdir? İlk bakışta, sadece üç kişiyle ilgili bir tesir halkası gibi görünüyorsa da aslında psikolojik yönden İslâm Devleti'nin sınırları içinde bufunan bütün Müslümanları ve Gayr-ı müslim vatandaşları tam bir disiplin altında tutacak, yalan ve yapmacık söz ve davranışlarla Allah'ı aldatmanın mümkün olmayacağını ispatlayacak; İslâmiyet'in doğruluk ve samimiyetten başkasını kabul etmeyeceğini ortaya koyacak; memleketin ve İslâm'ın geleceğini belirleyecek savaşın önemine bir defa daha dikkatleri çekecek; dinin, ahlâkın ve ülkenin selâmeti için savaşmayanların İslâm'da yeri olmadığını ilân edecek çok kapsamlı bir hadisedir. Nitekim Tebük Seferi'ne katılmayan münafıklarla ve birkaç mü'minle ilgili Kur'ân'ın geniş açıklamada bulunmasının ve Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kararlı, ciddi ve vakur tutumunun, sözü edilen müsbet sonuçları doğurduğunu dost ve düşman kabul etmektedir.

Olayın başka yararları:

a) Büyük davalar, büyük gayretler, sabırlı çalışmalar ister.

b) Dünya ve ahiret mutluluğunu va'deden İslâmiyet, mutlak fedakârlık bekler.

c) Kur'ân'a göre, askerlik kutsal bir görevdir ve birçok hikmetleri içermektedir. Her mü'minin bu şerefli vazifeyi gönül rahatlığı, kalp yatışkanlığıyla yerine getirmesi şarttır.

d) Düşman büyük bir tehlike arzediyorsa, bunu önceden tesbit edip gereken bütün tedbirleri almak vaciptir. En küçük bir ihmal, büyük bir günah doğurabilir.

e) Allah'a, Peygamber'e ve ahirete dosdoğru imân eden mü'minlerin savaş ve ölümden korkmadığını isbatlamak çok lüzumludur. Çünkü böyle bir atmosferin oluşturulması düşmanın moralini bozar.

İman ve Doğruluk

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

"Ey imân edenler! Allah'tan korkup (kötülüklerden) sakının ve doğrularla beraber olun."

İlgili âyetle münafıkların yalancı oldukları ve bazı mü'minlerin de durumlarını kurtarmak için yalan söyledikleri açıklandıktan ve İslâm'ın insan unsuruyla ilgili asıl amacı belirleniyor.

Mü'minlere iki önemli husus emredilerek konu noktalanıyor:

a) Allah'tan korkup her türlü yalan, dalkavukluk, yapmacık söz ve davranışlardan sakınmak,

b) Ve ancak doğrularla beraber olmak..

İmân hiçbir zaman nifaka yer vermez; doğruluk hiçbir zaman yanlışla ve yalancılıkla arkadaşlık etmez. Kendini olduğundan başka göstermeye çalışanlar sadece budalalıklarını ortaya koymuş olurlar. O bakımdan nifak, imanın iflâsının; yalan, doğruluğu kaybetmenin görüntüsü sayılır.

Âyette birkaç incelik daha söz konusudur:

- Doğruluğun kaynağı hakiki imândır.

- İman, Allah korkusunun değişmiyen kapısıdır.

- Allah korkusu ise, iyi, doğru, yararlı ve faziletli olmanın değişmez terazisidir.

- Münafıkta hakiki imân bulunmadığı için o hep yalancıdır, ikiyüzlü ve sahtedir; dalkavuk ve riyakârdır. İmanı zayıf olanlar ise, bazen yalana meylederler, bazen kötülük işlerler; sonra da pişmanlık duyup dönüş yapmak için mücadele verirler.

Nitekim Enfâl suresinin baş kısmında hakiki mü'minlerin, Allah'ın huzurunda ve indirdiği âyetleri karşısında nasıl derin bir ilgi duydukları, kendilerine has iki sıfatla açıklanmış ve onu izleyen âyetler ise, o mü'minlerin diğer güzel vasıflarını belirterek hepsini sağlam imân doğrultusunda bütünleştirmiştir. Tevbe suresindeki 119. âyet ise, mü'minlerin o vasıflarını iki değer ölçüsüne irca' edip bir özet halinde gönüllere işlemektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Tebuk Seferi'ne katılmayan münafıklarla bazı mü'minler konu edinildi. Sırf uyuşukluk ve isteksizliklerinden dolayı sefere iştirak etmeyen ve sonra derin bir pişmanlık duyup tevbe edenlerin affedildiği açıklandı. Sonra da imânın iki önemli semeresi üzerinde durulduğu: Takva ve doğruluk.

Aşağıdaki âyetlerle itibarlı, şerefli, hür ve müstakil bir devlet olma hüviyetiyle ortaya çıkan İslâm Devleti'nin temeli en sağlam şekilde atılırken ve kötü niyetli düşmanlarının gözü korkutulurken Medine halkına ve çevresindeki bedevilere savaşa katılmamanın hiç yakışmayacağı belirtiliyor. Çünkü kurulan bu kutsal devletin ilk nimet ve şerefinin onlara ait olacağına işaret edilerek iyi düşünmeleri isteniliyor. Allah yolunda atacakları her adımdan, aşacakları her vadiden dolayı kendilerine büyük mükâfat ve sevap verileceği müjdeleniyor. Sonra da düşman savaş için seferber olunca, mü'minlerin de topyekun savaşa çıkmaları, ancak ülkenin ilim ve irfanına hizmet eden ilim adamlarının bundan istisna edilmeleri bildiriliyor.

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ
رَسُولِ اللهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ
وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ
وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ

اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ
وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾ وَمَا كَانَ
الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا
فِى الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾
يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ
غِلْظَةً وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

120- Medine halkına ve çevresindeki bedevilere (savaşta ve diğer umumu ilgilendiren konularda) Allah'ın peygamberinden geri kalmaları ve kendilerini tercih edip Peygamberden yüzçevirmeleri yakışmaz ve yaraşmaz. Bu böyledir; çünkü onlara, Allah yolunda bir susuzluk veya yorgunluk veya bir açlık sıkıntısı; kâfirlerin öfkesini kabartacak bir yere ayak basmaları ve düşmana karşı bir başarıya nail olmaları karşılığında mutlaka kendilerine iyi-yararlı bir amel yazılır. Şüphesiz ki Allah iyilerin mükâfatını zayi etmez.

121- Onlar küçük olsun, büyük olsun (Allah yolunda) bir şey harcamaya görsünler ve (Allah yolunda) bir vadiyi katetmeye dursunlar mutlaka Allah, işleyegeldikleri (iyi-yararlı) şeylere daha güzeliyle karşılık vermek için onlar adına (amelleri) yazılır.

122- Mü'minlerin toptan (hiç kimse geriye kalmamak şartıyla) savaşa çıkmaları uygun olmaz. Her grup (kabile) savaşa çıkarken kendilerinden birkaç kişinin dini ilimleri öğrenmeleri ve geri döndükleri zaman sakınırlar diye kavimlerini bu hususta uyarmaları (onlara öğrendiklerini öğretmeleri) gerekmez mi?

123- Ey imân edenler! Kâfirlerden (coğrafi bakımdan) size yakın olanlarla savaşın. Onlar sizde sertlik ve üstün gayret görsünler. Bilin ki, Allah (kötülüklerden ve adaletsizlikten) sakınıp korunanlarla beraberdir.

İLGİLİ HADİSLER

"Mekke'nin fethinden sonra artık hicret dönemi sona ermiş oldu. Bundan böyle Mekke'den yalnız cihâd amacıyla ve (faziletlere erişmek) niyetiyle çıkılabilir. O halde (devlet) cihada çağırdığında hemen hazırlanıp çıkınız."[1]

"Allah yolunda savaşan mücahidin misali -ki Allah kendi yolunda savaşanı daha iyi bilir- gündüz oruç tutup geçe namaz kılan kimseye benzer. Allah kendi yolunda savaşan mücahit için, ya onu, şehit düşmesiyle Cennet'e koymayı ya da onun sevapla veya ganimetle beraber salimen dönmesini, üzerine bir hak olarak almıştır."[2]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz sıkıntı içinde kıvranan orduya yardım için ashabını teşvik eder mahiyette bir konuşma yaptı. Hz. Osman (radıyallahu anh) "Yüz deveyi üzerindeki semeriyle, çuluyla birlikte (orduya yardım olarak) söz veriyorum", dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz biraz daha teşvikte bulununca, Hz. Osman (radıyallahu anh), "Yüz deveyi daha üzerindeki semeriyle, çuluyla birlikte söz veriyorum", dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz üzerinde bulunduğu minberden bir basamak aşağı inerek biraz daha teşvikte bulununca, Hz. Osman (radıyallahu anh), "Yüz deveyi daha üzerindeki semeriyle, çuluyla birlikte söz veriyorum", diye ilâve etti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buna çok sevindi ve şöyle buyurdu:

"Bundan böyle Affan oğluna işleyeceği hiçbir amel zarar vermez" diyerek bu cümleyi birkaç defa tekrarladı.[3]

Merkezin Çevreye Tesiri

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللهِ

"Medine halkına ve çevresindeki bedevilere (savaşta ve diğer umumu ilgilendiren konularda) Allah'ın Peygamberinden geri kalmaları ve kendilerini tercih edip Peygamberden yüzçevirmeleri yakışmaz ve yaraşmaz."

---

1 Buhari/Cihad: 40, 194 - Nesâi/Biyât: 9, 10 - Ahmed: 4/223

2 Buhari/Tevhid: 28, 30 - Cihad: 8 - Müslim/İmaret: 104 - Nesâi/Cihad: 14 - İbn Mâce/Cihad: 1 - Taberâni/Cihad: 2

3 Ahmed b. Hanbel

Kur'ân böylece İslâm devlet otoritesinin başarıyla hedefine ulaşmasını sağlamak için ilâhi emir ve tavsiyeleri yer yer sırası geldikçe açıklamakta ve uygulanacak idari sistemin ölçüsünü vermektedir.

Merkezde otorite sağlayamayan merkezi hükümetin, çevreyi disiplin altına alması çok zor, hattâ bazen imkânsızdır. Özellikle yeni kurulan İslâm Devleti için böyle bir durum çok sakıncalı sonuçlar doğurabilirdi. O nedenle Medine ve çevresindekilerin gerek savaşta, gerekse kamuyu ilgilendiren din ve devlet işlerinde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den geri kalmaları ve kendi nefislerini tercih etmeleri hiç ama hiç uygun görülmemiştir. Bu, şüphesiz ki bir uyarıdır. Önce merkez ve yakın çevrenin disiplin altına alınıp idari otorite kurulmasının gereğine açık bir işarettir. Nitekim bu konuda inen âyetlerin ışığı altında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tutum ve plânı bütünüyle sözü edilen doğrultuda uygulamaya konulmuş ve kısa zamanda çok olumlu neticeler alınmıştır. Münafıkların kirli çamaşırlarının ortaya dökülmesiyle maskelerinin düşürülmesi, üç kişinin iki aya yakın bir süre toplumdan kopuk duruma getirilmesi bunun açık misallerinden biridir.

O halde İslâm devletinde her dönem ve devirde idari otorite ve disiplinin önce merkezde sağlanması ve sonra çevreye uygulanması şarttır. Aksi halde başarılı olmak çok zordur. Denge, düzen, adalet ve eşitlik sağlayan böyle bir uygulamanın manevi mükâfatı ise, Kur'ân'da ifadesini bulmuştur:

"Şüphesiz ki Allah iyilerin mükâfatını zayi' etmez."

İyi Amele Daha Güzeliyle Karşılık Vermek

إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Mutlaka Allah'ın, işleye geldikleri (iyi-yararlı) şeylere daha güzeliyle karşılık vermek için onlar adına (amelleri) yazılır."

Devlet yapısında düzen ve dengenin, disiplin ve otoritenin sağlanmasına, düşmana karşı savaş için her türlü yardım ve fedakârlığın ortaya konulmasına karşılık iki ayrı mükâfat söz konusudur.

Bunları şöyle sıralayabiliriz:

a) Dünya'da Allah'ı bilen, O'na kulluk eden ve insanları bu yola irşad etmenin feyizli ürünlerini veren şerefli bir millet olarak yaşamak,

b) Allah ve din düşmanlarının başlarını eğdirerek zulüm ve tuğyanı durdurmak ve böylece Âhiret'te Allah'ın hoşnutluğunun mutlu semeresine nail olmak...

Mü'minin anlayıp benimseyeceği bu mükâfat ve şeref ne güzel! Kâfirin bunu idrak etmemesi ise ne hazin!

Hep Birden Savaşa Çıkmak

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً

"Müminlerin toptan (hiç kimse geriye kalmamak şartıyla) savaşa çıkmaları uygun olmaz."

İslâm devletinin sağladığı disiplin, başarı ve mükemmel idari sistem müspet sonuçlar verirken, artık 120. âyette ifadesini bulan ilâhi uyarı karşısında hiç kimsenin savaştan geri kalması düşünülemezdi. Çünkü gereken imân ve irfanın yanısıra, muhtaç olunan merkezi otorite sağlanmış, çevre de bu otoritenin kapsamına sokulmuştu. O halde bir savaş anında durum ne olacaktı? İlim adamlarının, talebe ve medreselerin tatile girmesi mi gerekecekti? Cenâb-ı Hak ilgili 122. âyetle ilim adamlarının savaşlarda yok olmaması, ilim yuvalarının kapanmaması ve toplumu eğitip yetiştiren beyinlerin rahat hizmet görebilmesi için mü'minlerin toptan savaşa çıkmalarının uygun olmadığını beyan buyurarak bu hususta izlenecek yolu belirledi. Böylece öğretim ve eğitim verilen her dalda görevli ilim adamlarının savaşa katılmayıp öğretim ve eğitimlerini sürdürmeleri ve savaştan dönenlere doğru yolu gösterip gereken uyanda bulunmaları, kıyamete kadar geçerli bir hüküm olarak kalmıştır. Bazı istisnai durumlar bu kaideyi değiştirmez. Böylece Tevbe suresinin 122. âyeti, 36. âyetini tefsir edip açıklık getirmektedir.

Dini İlimleri Tahsil Edenlerin Durumu

لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ

"Dini ilimleri öğrenmeleri..."

Âyette dini öğrenmeleri, dinde bilgi sahibi olmaları, dini ilimleri öğrenmeleri anlamlarına gelen bir cümle kullanılmıştır. Önce şunu hatırlatalım ki, "dini ilimler" denilince, sadece fıkıh, tefsir ve hadis hatıra gelmemelidir. Çünkü dinde esas olan bu üç ilim dalı, ilgili bulundukları diğer

ilim dallarını da içermektedirler. Fıkıh: Hukuk, ahlâk ve inanç konularını; Tefsir ve Hadis: Hem yukarıdaki konuları, hem de tıp, astronomi, matematik, botanik ve benzeri konuları kapsamaktadır. O halde genel seferberlik hallerinde bile hocalık yapan ilim adamları ile, ilim tahsil eden talebenin savaşa katılmamaları prensibi konulmuştur. Zaruri haller birer istisna teşkil eder. Bundan savaşa katılmanın farz-ı kifaye olduğu hükmü çıkıyor, yani ülke halkının bir kısmının savaşa katılmasıyla diğerlerinden bu farz kalkmış oluyor. Ancak çok tehlikeli zamanlarda ilim adamları dışında eli silâh tutan herkesin savaşa katılması farzdır. Böyle durumlarda ilim adamı olmaya namzet talebenin de katılmamasının daha uygun olacağını savunanlar ise ekseriyettedir.

Diğer önemli bir husus da şudur: Savaştan dönenleri haksızlık, şımarıklık ve bilgisizlikten kurtarmak için din âlimlerinin irşat ve uyarı görevinde bulunmalarının vacib olduğu bil-icma kabul edilmiştir.

Görülüyor ki, ilimle ikiz kardeş olan İslâm, savaş günlerinde bile mümkün olduğu sürece okulların açık tutulmasını, ilmi çalışmaların sürdürülmesini emretmiştir. Gericilik İslâm'da değil, onu gericiliğin aracı olarak görenlerin anlayış ve zihniyetindedir.

Sonra da ilgili âyetle İslâm'ın hedef ve amacı gayet güzel biçimde özetlenmiştir. Şöyle ki, İslâm ilmi esas kabul etmiş, savaşı arızi görmüş ve ancak zulüm ve tuğyanı durdurmak, fitne tohumlarını saçanları tesirsiz hale getirmek için silâh kullanılmasına cevaz vermiştir. Savaşa çıkıldığında, her eyalet ve bölgeden bir grup insanın dini ilimleri öğrenip öğretmesini belirlemesi ise, ilmi her sınıf ve bölgeye sunmakta, onu her kabile ve eyaletin ortaklaşa malı olarak vasıflandırmaktadır. Bir kabile veya bölgeye dini ilimlerin kapısını açıp, diğerine açmamak suretiyle bir adaletsizlik getirmemiş, bu konuda da fırsat eşitliğine imkân tanımıştır.

Yakın Komşu, Kabile ve Milletlerle Savaş

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ

"Ey imân edenler! Kâfirlerden (coğrafi bakımdan) size yakın olanlarla savaşın. Onlar sizde sertlik ve üstün gayret görsünler."

İslâm'ın kendini güven içine alması ve büyük güç haline gelmesi, caydırıcı bir kudret taşıması için uyguladığı usul ve çizdiği yol, merkezden

dışa genişleme amacına yöneliktir.

Beş kademede uygulama alanı şöyledir:

1- Önce ruhlarda silinmez izler bırakacak vasıfta şuurlu mü'min yetiştirip fedakâr, cefakâr, hakbilir, hukuk tanır bir kuvvet oluşturmak.

2- Sonra insanlıktan, iyi ahlâktan ve faziietten yana en güzel bir hayat düzeni kurup Gayr-i müslimleri imrendirmek ve hayranlıklarını kazanıp çevre kabile ve bölgeleri savaşsız, kansız ve kavgasız bir atmosfer içinde İslâm'a ısındırmak; davet ve irşadı bu ölçüler içinde sürdürmek.

3- Oluşan kuvvet ve ortamı devlet murakabası altında tutup zalim ve münafıkları, inkarcı azgın ve saldırganları yıldırmak.

4- İç güvenlik, asayiş, kardeşlik ve otorite sağlandıktan sonra yakın komşu kabile ve milletlerden İslâm'a karşı olup savaş niyeti taşıyanlarla veya Müslümanlarla savaşmak isteyen kabile ve millete yardımcı olmayı plânlayanlarla savaşmak.

5- Çemberi genişletip her geçen gün orduyu güçlendirmek, komşu ülkeleri tesirsiz hale getirdikten sonra diğer büyük devletlere kendi kuvvet ve kudretini tanıtmak için politik bir hava içinde çeşitli yollara ve vasıtalara başvurmak.

وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ
فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ
يُفْتَنُونَ فِى كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا
مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَىٰكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ ٱنصَرَفُوا۟ ۚ
صَرَفَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

124- Bir sure indirildiğinde, içlerinden kimisi, "Bu sure hanginizin imânını artırdı?" diyerek (ilâhi vahyi küçümserler). İmân edenlerin ise

imânını artırmıştır ve onlar (bununla) sevinip müjdelenirler.

125- Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince: Onların murdarlıklarına murdarlık katıp artırmıştır ve onlar kâfir oldukları halde ölmüşlerdir.

126- Onlar her yıl bir veya iki defa fitneye uğradıklarını görmüyorlar mı? Sonra da tevbe etmiyorlar ve onlar ibret ve öğüt de almıyorlar!

127- Bir sure inince, "Sizi bir kimse görüyor mu?" diye birbirlerine bakarlar, sonra da ayrılıp giderler. Allah onların kalplerini (imân ve irfandan) döndürmüştür. Çünkü onlar anlamaz bir topluluktur.

Münafıkların Bir Başka Çirkin Davranışı

İnançsızlık, kin ve nefret insanı ahlâksızlığa, haksızlığa iter, bir bakıma saldırgan yapar. Tevbe suresi, şüphesiz ki son inen surelerden biridir. İslâm devletinin kurulup kök saldığı, kendini iyice savunma durumuna gelip savaşacak kuvvetini oluşturduğu bir döneme rastlar. O bakımdan sure, savaşın önemini yeterince açıklar ve uygulanacak stratejiyi belirleyip izlenecek politikaya yer yer dikkatleri çeker. Sonra da münafıkların iç yüzünü, tutum ve darvanışlarını bir bir belirterek, mü'minle münafığı, inanmışla inkarcıyı kesin çizgilerle ayırt eder. Nitekim Tebuk Seferi bu hususta tam bir kıstas ve mehenk olmuştur.

Yukarıdaki âyetlerle münafıkların nifak ve şüphelerinin ürünleri teşhir edilirken, onların son derece idraksiz ve anlayışsız bir topluluk oldukları anlatılıyor. O bakımdan inen âyet ve surelerin bazı kalplerde imân ve irfanı artırırken, bazısında kin ve nifakı çoğalttığına atıf yapılarak nifakın nasıl bir iç hastalığı, tedavisi zor ruhi bir maraz olduğuna işaret ediliyor. İlâhi beyâna gönül kapılarını açık tutup ruhlarını ve kafalarını aydınlatan mü'minler ise övülüyor.

Böylece inen her sure ve âyet mü'minlerin imân ve irfanını artırırken ve geniş bir ferahlık duymalarına neden olurken, münafıkların ise kalplerinde nifak ve şüphe hastalığını artırmıştır. İkiyüzlü döneklerin murdarlıklarına murdarlık katmış, maskelerinin iyice düşmesine sebep olmuştur.

Kur'ân'ın bu beliğ beyânını incelediğimizde, inen her surenin mü'mine iki yarar, münafığa ise iki zarar getirdiğini anlıyoruz: Mü'minin bilgisini, imân ve irfanını artırıyor; ilâhi lütuf ve rahmete erişmenin derin zevkini tattırıyordu. Münafığın ise, inkâr ve şüphesini, nifak ve şikakını artırıyor, bir

kısmının küfür üzere ölme bedbahtlığını bir bakıma hızlandırıyordu.

Kalbde Başgösteren Hastalık

وَاَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

"Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince..."

Beşer kalbinde meydana gelen öyle hastalıklar vardır ki, çoğunu tedavi etmek mümkündür. Ama inkâra dayalı, nifak suyuyla sulanan bir hastalık vardır ki, onu iyileştirmek, hiç değilse zararsız hale sokmak çok zordur. İşte yukarıdaki âyetle bu hastalığa parmak basılıyor: Zâhiri murdarlık nasıl rahatsız edip taşıdığı mikroplarla insanı ölüme adım adım itiyorsa, bâtını yani manevi murdarlık da ruhu ve vicdanı kirletip rahatsız eder ve sonunda hakkın ışığını alamayacak şekilde karartıp silik ve sönük hale getirir. Onun için hemen her dönem ve çağda inkâr imanla, bâtıl hakla; nifak ise esenlik, iç ve dış düzenle savaş halinde olmuştur. Sünnetullah gereği, bunlardan her biri karşıtıyla yüz yüzedir. İmân gelmeyince inkâr, hak gelmeyince bâtıl, doğruluk ve düzenlik gelmeyince nifak ve şikak gitmez. Bunların gelmesi ve kalp alanını ele geçirmesi, çok güçlü, kararlı ve sabırlı olmalarına bağlıdır; diğer yandan kalbin bunları kabul edecek şekilde eğitimle, öğretimle, irşad ve öğütle hazır duruma getirilmesi gereklidir.

Münafıklar ilâhi beyân ve irşada, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tebligat ve öğütlerine kulaklarını tıkadıkları içindir ki, hastalıkları şifa bulacak yerde artmış ve inen her sure ve âyetle hastalık grafiklerinde bir yükselme kaydedilmiştir.

Hakk'ın İki Alanı Vardır

Hakk'ın ve ona teslimiyet gösteren dosdoğru imânın, biri fertlerin, diğeri toplumun iç yapısında iki alanı vardır. Ferdin kalbine, akıl, idrâk, irfan ve vicdan kanallarından hakkın sesi, imânın nuru girecek olursa, inkâr ve bâtıl orayı terketmek zorunda kalır. Toplum yapısına böylesine şuurlu fertlerden oluşan cemaat kanalıyla girerse, alanı ele geçirip çevreye hâkim olma durumuna gelir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, risalet yıllarında bu iki alanla ciddi biçimde meşgul olmuş ve Mekke'de daha çok fertlerin gönüllerine hakkın neşterini vurarak onları inkâr ve inat çoraklığından kurtar-

mayı plânlamış; o nedenle çetin mücadeleler vererek hakkın sesini küfür diyarında duyurabilmiş, ama toplumdan yana alanı ele geçirme şansına erişememişti. Medine'de her iki alana birden yönelme imkânı doğmuş ve ikisi paralel şekilde yürütülerek başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Medine'deki toplum yapısındaki alan, hak ve imânın temsilcileriyle doldurulunca, inkarcılarla münafıklar o alanı terkedip köşeye sıkışmak zorunda kalmışlar ve böylece hareket sahaları daraldıkça daralmış; inen her sure, İslâm'a giren her kabile ve aileden nefret duymaya, rahatsız olmaya başlamışlardı. O nedenle inen her sure onların iç murdarlığına bir yenisini katmış ve şifa bulamayacak ruhi maraz halinde müzminleşip kalmıştır.

"Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince: Onların murdarlıklarına murdarlık katıp artırmıştır ve onlar kâfir oldukları halde ölmüşlerdir." mealindeki 125. âyet sözü edilen gerçeği bütün açıklığıyla yansıtmaktadır.

Yılda Bir, İki Sınav

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ...

"Onlar her yıl bir veya iki defa fitneye uğradıklarını görmüyorlar mı? Sonra da tevbe etmiyorlar ve onlar ibret ve öğüt de almıyorlar!"

Hayat sınavlarla doludur. Başlangıç noktasıyla bitiş noktası arasında zikzaklı bir yol çizip ömür sermayesini harcayarak ilerleyen insan, her zikzakta çetin bir imtihanla karşılaşır. Ancak unutmamak gerekir ki, bu yoldaki deneme ve sınavlar çok değişik görüntüler arz eder: Kimine şehvetle, kimine mal ve servetle, kimine makam ve yetkiyle, kimine âdet ve gelenekle, kimine tahsil ve bilgiyle, kimine hazır imkânlarla, kimine de sıkıntı ve yoklukla tezahür eder. Kimini hastalık, kimini savaş, kimini açlık ve sefalet, kimini mal ve cana gelen musibet karşılar. Başarılı olmanın yol ve yöntemi, kâinatı sonsuz kudretinin tezahürüyle yaratıp belli ve değişmez kanunlarla yöneten Allah'ın varlığının belgelerini, hikmet ve ilminin damgalarını görüp inanç ve inkârın, hak ve bâtılın, sağlık ve hastalığın, fakirlik ve zenginliğin nisbi ve izafi olduğunu bilip idrâk etmek ve bu idrâk içinde Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine teslimiyet göstermektir.

Şüphesiz ki, küfür ve nifakta, haksızlık ve zulümde inatla ısrar edenler bu idrâktan yoksundurlar. Kur'ân'da bu gerçeğe temas edilerek gereken uyanlar yapılmaktadır. Özellikle 126. âyet en veciz bir anlatımla insanları

uyararak Hakk'a dönmelerinin tek çare bulunduğuna işaret etmektedir.

Kalplerin Ters Dönmesi

صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

"Allah onların kalblerini (imân ve irfandan) döndürmüştür. Çünkü onlar anlamaz bir topluluktur."

Akıl ve idrâklerini, vicdan ve insaflarını hisleriyle külleyen; gerçeğe inkâr gözlüğüyle bakan kâfirler ve münafıklar, kalp ve kafalarını ilâhi füyuzata karşı hep kapalı tutarlar. Böylece ne hakkın rahmet sesini, ne irfanın parlak ışığını duyar ve görürler. Çünkü kalp ve kafaları ters dönmüştür, yaratıldıkları amaç ve hikmetin aksi istikametine yönelmiştir.

Bunu şu fiziksel olaya benzetebiliriz: Su içinden bakan bir göz, dıştaki cisimleri çok kısalmış olarak görür. Çünkü su yüzeyine 180°lik bir açı içinden gelen bütün ışınlar su içine 97°lik bir koni yaparak girer. Bir de ışınları su yüzeyine 10°lik bir açı ile gelen cisimler o derece biçimi bozulmuş olarak görülür ki, bir bakıma tanınmaz olur. Ayrıca göz, deniz suyuna değecek şekilde denizaltı dünyasına baktığında manzara bulanık ve deformedir.

İşte inkâr ve nifak da insanın kalp gözünün önünde bir bakıma deniz suyu gibidir. Bununla temas halinde olan kalp gözü, bütün berraklık ve netliğine rağmen Hakk'ı bulanık ve deforme olarak görür. Fizikte câri olan bu kanun, mânada kalp içinde de câri kanunlardan biridir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle kalplerinde nifak hastalığı bulunan ikiyüzlü döneklerin inen Kur'ân sureleri karşısında inkâr ve inatlarının arttığına temas edildi. Onların aksine, inen her sure ve âyetin gerçek mü'minlerin imân ve irfanını artırdığı belirtildi. Kalplerinde inkâr ve nifak hastalığının, hakkı bulanık ve deforme gördüğü, bu yüzden sadece murdarlıklarının arttığı, ilâhi teşhis anlamında açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in mü'minlerden yana ne kadar merhametli ve şefkatli olduğuna temas ediliyor ve O'nun dört sıfatı bir dizi halinde sıralanarak ilâhi rahmet ve inayeti yansıtma özelliğini kendinde taşıdığı çok duyarlı bir anlatımla işleniyor; sonra da inkâr ve nifakta ısrar edip haktan yüzçevirenlerin bu tür düşünce

ve davranışlarının daha çok kendi aleyhlerine birtakım sonuçlar doğuracağına işaretle Allah'ın Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yegâne yardımcısı olduğu, hiç kimse O'na inanmasa bile, Allah'ın O'na kâfi bir vekil bulunduğu ilân edilerek sure noktalanıyor.

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

128- Andolsun ki size sizden bir Peygamber geldi. Meşakkat ve sıkıntıya uğramanız O'na ağır gelir; (doğru yolu bulup imân nimeti içinde hayra yönelmenizi) çok arzu eder, mü'minlere karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

129- Buna rağmen yüzçeviririlerse de ki: Allah bana yeter; O'ndan başka ilâh yoktur; ancak O'na güvenip dayanırım. O, büyük Arş'ın sahibidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Âdemoğulları kuşağının en hayırlısından seçilip gönderildim. Bu hayırlı kuşaklar birbirlerini izleyip durdu, tâ ki mensup olduğum kuşağa kadar sürüp geldi."[1]

"Şüphesiz ki Allah Kinane'yi İsmailoğulları'ndan seçti; Kureyşi de Kinâne'den seçip çıkardı. Kureyş'ten de Hâşimoğulları'nı seçip çıkardı. Beni de Hâşimoğulları'ndan seçip çıkardı."[2]

"Benim beş ismim vardın Ben, Muhammed'im, Ahmed'im. Ben, Allah'ın (beni vasıta kılarak) küfrü mahvettiği Mâhiy'im; ben, Allah'ın beni insanların önünde hasredeceği Hâşır'im; ben benden sonra (beni) takip edecek peygamber olmayan Âkim'im (peygamberler zincirini tamamlayan en son halkayım)."[3]

1 Buhari/Menakıb: 23

2 Müslim/Fezâil: 1 - Tirmizi/Menakıb: 1 - Ahmed: 4/107

3 Buhari/Menakıb: 17 - Taberâni/Esmâü'n-Nebiy: 1

"Bâtıldan uzak, hakka yönelik koskolay bir din ile gönderildim."[1]

"Şüphesiz ki bu din kolaylıktır; onun şeriatının tamamı da kâmil anlamda kolaylık ve esenliktir; Allah'ın müyesser ettiği kimseler için de kolaylığın kendisidir."[2]

"Âdem'den tâ babam-anam beni doğuruncaya kadar hep nikâhtan (doğup) çıktım, zinadan (doğup) çıkmadım. Cahiliye sifah (zina ve hayasızlığı)ndan bana bir şey dokunmadı."[3]

"Sizi Cennet'e yaklaştıracak ve Cehennem'den uzaklaştıracak ne varsa hepsini açıklamış bulunuyorum, geriye bir şey kalmamıştır."[4]

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)**'in İyiliği**

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bedevilerden biri, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek, kendisine yardım edilmesini istedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir şeyler verdikten sonra ona:

"Sana iyilikte bulunabildim mi?" diye sordu. O da: "Hayır, ne iyilikte bulundun, ne de iyi davrandın," diyerek sert bir cevap verdi. Bunun üzerine Müslümanlardan bir kısmı o bedevinin üzerine yürümek istedilerse de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara engel oldu ve kalkıp evine gitti, az sonra da o bedeviyi çağırıp ona:

"Sen bize gelip bir şeyler istedin. Biz de sana verdik, bununla beraber dediğini dedin!" buyurduktan sonra bir miktar daha ona yardımda bulundu ve arkasından ona şöyle buyurdu:

"Sana iyilikte bulundum, değil mi?" O da, "Evet, Allah seni de, ev halkını da, aşiretini de mükâfatlandırsın!" diye duâ etti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona:

"A bedevi! Önce böyle demedin. O yüzden arkadaşlarım sana kızdılar. Kalk da onlara gidelim, burada dediğin sözleri onların yanında da söyle ki, sana karşı kalplerindeki soğukluk kalkmış olsun", diyerek

1 Ahmed: 5/266 - 6/116, 233

2 Buhari/İmân: 29 - Nesâi/İmân: 28 - Ahmed: 5/69

3 Taberâni/el-Evsat - İbn Âdiy/fi'l-Kâmil - Camiu's-sağir: 2/4

4 Taberâni/el-Evsat: Ebu Zer (radıyallahu anh)'den

tavsiyede bulundu. Bedevi kabul etti ve ashabın yanına gelerek aynı şeyleri tekrarladı. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ashabına dönerek şöyle buyurdu:

"Doğrusu benimle o bedevinin durumu, devesi ürküp kaçan adamın durumuna benzer. Halk ona yardımcı olmak için deveyi izleyince, deve büsbütün ürküp kaçmış. Sahibi onlara: "Benimle devemi baş-başa bırakıp siz aradan çekilin. Çünkü ben ona daha şefkatliyim ve huyunu da daha iyi bilirim," demiş ve kendisi bir tutam ot alıp devesine seslenmiş; böylece devesi ona dönüp gelmiş; o da nevalesini ona yükleyip (yoluna devam etmiştir). Eğer o bedevinin sözüne karşı size uymuş olsaydım, herhalde o Cehennem ateşine girerdi."[1]

Sizden Size Bir Peygamber Gönderdi

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ

"Andolsun ki, size sizden bir peygamber geldi."

Allah (celle celaluhu)'nun insanlara ilâhi buyruklarını tebliğ ve onları doğruya irşad etmedeki câri sünnetlerinden biri de, onların içinden lâyık gördüğünü seçip risalet göreviyle görevlendirmesidir.

Bunun birçok sebep ve hikmetleri söz konusudur ki, onları şöyle özetleyebiliriz:

a) İnsan aklının ve idrâkinin ölçüsünü belirleyip ortaya çıkarmak,

b) Daha iyi anlaşıp kaynaşmalarını sağlamak,

c) Ruhlardaki cevherin ölçü ve değerini izhar etmek için peygamberler insanlardan seçilip gönderilmiştir. Meleklerden seçilip gönderilseydi, gayba imânın gerçek değeri anlaşılmaz, bir bakıma o değer ortadan kalkar; beşer aklının kıymeti belirsiz olurdu.

O bakımdan, ölenlerin ruhlarıyla mülakatta bulunmaya kapı açık tutulmamış, Peygamberler ve yüksek derecedeki veliler dışında kimselere böyle bir yetki verilmemiştir.

---

1 Hafız Bezzar: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den. Bazı hadis bilginlerine göre, hadis zayıftır.

Peygamberler, En Asil ve En Şerefli Ailelerden Seçilirler

Âyette, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in insanlardan ve aynı zamanda ruhlarındaki ezeli mayalarıyla Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân etme yeteneğini kendinde taşıyan asil kişilerden gönderildiği açıklanıyor. Cenâb-ı Hakk'ın bu konudaki bir diğer sünnetine işaret edilerek insanlar arasından peygamber seçilirken, en asil, en şerefli ve en iffetli, dürüst, ahlâklı ve faziletli ailelere o rahmetin yöneldiği haber veriliyor. Böylece gönderilen peygamber, içinde doğup büyüdüğü çevrenin güvenini kaybetmesin ve geçmişiyle kınanıp ayıplanmasın diye ilâhi tedbir ve takdir uygulanır. O bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Allah'ın bu ezeli sünneti gereği, Mekke'nin en asil kabilesi Kureyş'ten ve en iffetli, soylu ve faziletli hanedanı sayılan Hâşimoğulları'ndan seçilmiştir. Onun için hiçbir Mekkeli O'na soy, şeref, asalet, fazilet ve doğruluk hususlarında dil uzatamamış ve ayıplayacak açık bir tarafını bulamamıştır. Kur'ân'ın 10. suresi, 16. âyetinde bu inceliğe temasla şöyle buyurulmuştur:

"Elbette bundan önce aranızda bir ömür bulundum; artık aklınızı kullanmaz mısınız?"

Konunun baş kısmında naklettiğimiz ilgili hadislerle de gönderilen peygamberin şerefli ve iffetli bir aileden seçildiği açıklanmış bulunuyor.

Peygamberimizin Mü'minlere Karşı Sınırsız Sevgi ve İlgisi

عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

"Meşakkat ve sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir; (doğru yolu bulup imân nimeti içinde hayra yönelmenizi) çok arzu eder; mü'minlere karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."

Kur'ân ilgili âyetle, savaş ve açlığın verdiği sıkıntı ve meşakkate dikkatleri çekerek, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mü'minlere olan sınırsız merhamet ve şefkati karşısında o sıkıntı ve meşakkatin pek önemsiz kalacağına işaret ediyor.

Böylece Rahmet Peygamberinin üç önemli vasfını açıklıyor:

1- Mü'minlerin meşakkat ve sıkıntıya uğraması O'na çok ağır gelir.

Bu, savaş ve benzeri sıkıntıların ferahlık getireceğine ve külfetsiz ni-

met olmayacağına işarettir.

2- Mü'minler üzerinde titreyip durur; onların imân doğrultusunda hayır ve iyiliğe, güzel ahlâk ve fazilete yönelmelerini çok arzu eder.

Bu, Allah yolunda atılan her adımın hayra, iyiliğe, saadete ve mutluluğa yönelik olduğunu hatırlatır. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetinde de bu hikmetin yattığına işaret edilir.

3- Mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir.

Bu, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in söylediği her sözde, başlattığı her işte, attığı her adımda şefkat ve merhamet mayasının hâkim bulunduğuna işarettir.

Bunca yüce hasletlere, ilâhi inayetlere rağmen Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i anlayamadıkları, O'nun kutsi âlemden getirdiği ilâhi rahmeti idrâk etmeyip yüzçevirdikleri takdirde, Allah (celle celaluhu), Peygamberine elverir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz her hâlükârda yalnız Rabbine güvenip dayanır. O bakımdan, O'na inanıp İslâm'a giren kendi lehine inanmış olur; yüzçeviren de kendi aleyhine bir sonuç doğurur. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, görevini kusursuz yapmanın huzur ve mükâfatını görür. Çünkü O, her zaman azizdir, Allah katında değerlidir ve şereflidir; üstündür ve ilâhi te'yide mazhardır. Nitekim bazı kıraatlerde "aziz" ayrı bir sıfat, "aleyhi ma anittüm" de ayrı bir sıfat olarak belirlenmiştir.

Hz. Fatıma (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette ise, "enfüsiküm" yerine "enfesiküm" okunmuştur. O takdirde mana şöyle olur: "Size sizin en nefisinizden bir peygamber geldi ki, O azizdir. Sıkıntıya uğramanız O'nun aleyhine bir sonuç doğurur, O'nu üzer."

Böylece Allah'a ait Rauf, Rahim ve Aziz sıfatları, az değişik bir mana atmosferi içinde Cenab-ı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında kullanılmış oluyor ki, bu O'nun Allah katındaki derece ve yüceliğini, yakınlık ve itibarını en güzel şekilde ifade eder. Allah (celle celaluhu) dilediğini aziz kılar; dilediğine geniş rahmet kapılarını açar. Çünkü ilâhi rahmet ve inayetten maksat, insan unsurudur. Peygamberlerin bu rahmet ve inayete mazhar olarak görevlendirilmelerinden de maksat yine insan unsurudur. Önemli olan o rahmet ve inayetten nasip almaktır.

Tarihi Bir Olay

Ashab-ı Kiramdan Zeyd bin Sâbit (radıyallahu anh), Kur'ân'ın sure ve âyetlerini indiği ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz tarafından tertiplenip belirlendiği gibi toplayıp mushaf haline sokarken, Haris bin Huzeyme (radıyallahu anh), Tevbe suresinin sonundaki bu iki âyetle Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a geldi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona, "Seninle beraber bu iki âyeti bilen başka biri var mı?" diye sorunca, o, "Bilemiyorum, ancak Allah'a yemin ederim ki, bu iki âyeti Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den işittim, kulak verip ezberledim!" Diyerek bir yanlışlık yapmadığını anlatmak istedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle dedi: "Şehadet ederim ki, bu iki âyeti ben de Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den işittim. Eğer iki değil, üç âyet olsaydı, onları başlıbaşına bir sure sayardım!" Hz. Ömer (radıyallahu anh), bu sözleriyle hem Hâris'i tasdik etmiş, hem sözü edilen iki âyetin önemine parmak basmış, hem de onların Tevbe suresinden iki âyet olduğunu belirtmiştir.[1]

Nitekim Zeyd b. Sabit (radıyallahu anh) de bu konuda diyor ki:

"Berat (Tevbe) suresinin son iki âyetini Huzeyme b. Sabit veya Ebu Huzeyme'nin yanında buldum."

Abdullah b. Zübeyr (radıyallahu anh)'ın rivayetinde Hz. Ömer'e gelen zatın Haris b. Huzeyme olduğu, diğer rivayette ise, Zeyd b. Sâbit (radıyallahu anh)'ın sözü edilen iki âyeti Huzeyme b. Sabit veya Ebu Huzeyme'nin yanında bulduğu belirtilmektedir. Böylece farklı isimler rivayet edilmiştir. Allah (celle celaluhu) daha doğrusunu bilir. Ancak olayın sıhhatında şüphe yoktur. Zira Ashab-ı Kiram'dan önemli bir cemaatin de bu iki âyeti ezbere bildikleri kesinlik kazanmıştır.

el-Hasen diyor ki: "Kur'ân'dan en son inen, bu iki âyettir. Bunlardan sonra âyet inmemiştir."[2]

Übey bin Kâb (radıyallahu anh) diyor ki:

"Kur'ân'ın Allah'tan en son gelen parçası, bu iki âyettir."[3]

1 İbn Kesir: 2/405

2 Mefatihü'l-gayb: 4/774

3 İbn Kesir : 2/404, 405

Tabiinden Said b. Cübeyr de aynı görüştedir. Diğer ilim adamlarına göre, Kur'ân'ın ne son inen âyeti, Bakara suresinin 281. âyetidir.

Tevbe suresine, yaptıkları andlaşmaları bozan müşriklere Allah ve Rasulü tarafından ültimatom mahiyetinde verilen dört aylık süre ilân edilerek başlandı ve her türlü kolaylaştırıcı şartlara ve imkânlara rağmen Hak'tan yüzçevirenler olursa, Allah'ın Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yeterli yardımcı olduğu, O'ndan başka hiçbir ilâhın olmadığı açıklanarak noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Yüce Rabbimize hamd-u senalar, Rasulüne de salât-ü selâmlar olsun.

10. SURE

YUNUS SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
109	1832	9099

YUNUS SURESİ

Bu sure ismini, içinde kıssası geçen Yunus Peygamber'den alır.

Sure bütünüyle çok beliğ bir üslupla ilâhi rahmetin genişliğini yansıtır. Ayrıca değişik yönleriyle Nuh Peygamber ile Musa Peygamber'den, risâlet görevini yerine getirirlerken karşılaştıkları önemli safhalardan bahseder.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

a) Tevhid inancının esasları açıklanır.

b) Allah'a ortak koşmanın, insanın hilkatindeki azizlik ve yüceliğe ters düştüğüne atıf yapılarak küfür ile imân arasındaki farklara yer verilir.

c) Peygamberliğin önemi üzerinde durulur, insan aklına ışık tutar anlamda ana fikirler verilir.

d) Öldükten sonraki ikinci hayatın hikmeti ve bazı önemli safhaları anlatılır ve böylece insan olarak yaratılmamızın hikmetine dikkatler çekilir.

e) Kıyamet, ceza ve mükâfat gibi, uhrevi konular üzerinde durulur; her insanın anlayabileceği bir anlatımla bu konularla önce duygulara, sonra da akıl ve idrâklere seslenilerek yeterince açıklık getirilir.

f) Tevbe suresi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in risâletine yer vererek O'nun müstesna vasıflarını sıralayarak noktalanır. Bu sureye de O'nun risaletinin bazı özelliklerine temas edilerek başlanır.

g) İnkarcıların yalan ve iftiralarının nasıl bir vebal taşıdığına işaretle küfür ve nifakın selim bir akılla bağdaşamayacağı kapalı şekilde anlatılır.

Yunus suresi, el-Hasan, İkrime, Ata' ve Câbir'e göre Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, 94, 95 ve 96. âyetler dışında kalan kısmı Mekke döneminde inmiştir. Mukatil'e göre, 94, 95. âyetler dışında diğer bütün âyetleri Mekke döneminde, o iki âyeti ise Medine döneminde inmiştir. Kelbi'ye göre, 40. âyet dışında tamamı Mekke'de inmiştir.[1]

1 Tefsir-i Kurtubi – Tefsir-i Hazin

١٠ سُورَةُ يُونُسَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْۗ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾

1- Elif -Lâm- Ra. İşte bunlar hikmet ve hüküm dolu kitabın âyetleridir.

2- İnsanları (tuttukları yolun tehlikesine karşı) uyar; iman edenleri Rablarının yanında kendilerine ayrılan Kadem-i Sıdk (güzel sevap, sâlih amel, ebedi saadet, yüksek makam) ile müjdele diye, içlerinden bir adama vahyetmemiz (Mekkeli'ler için) şaşılacak şey mi ki, o kâfirler, "Bu ancak açık bir büyücüdür" dediler.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Allah (celle celaluhu), Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i peygamber olarak görevlendirip gönderince, Araplar O'nu inkâr ve reddedip şu ölçüsüz görüşlerini ortaya koyup savundular: Allah, Muhammed gibi bir insanı peygamber olarak göndermekten çok yücedir, O'nu böyle bir (ölçüsüzlükten) tenzih ederiz!"

O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Onlardan bir kısmı da şöyle diyorlardı: "Allah, Ebu Tâlib'in yetiminden başka gönderecek bir kimse bulamadı mı?!"[2] Yukarıdaki âyetler onların bu akıl ve din dışı iddialarını reddeder mahiyette indi.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 8/206 - Tefsir-i Hâzin: 2/279

2 Tefsir-i Kurtubi: 8/206

Elif - Lâm - Râ harflerinin sonu harekesiz okunur. Bunlar surenin şifresi, ilâhi tecellinin damgası, suredeki hikmet ve hükümlerin anahtarı sayılırlar. Bundan başka taşıdığı hikmetleri, delâlet ettikleri mana ve hükümleri Allah (celle celaluhu) daha iyi bilir.

Hikmet ve Hüküm Taşıyan Kitap

الٓرۚ تِلۡكَ اٰيَاتُ الۡكِتَابِ الۡحَكِيۡمِ

"İşte bunlar hikmet ve hüküm dolu kitabın âyetleridir."

Bu âyetle Kur'ân'ın iki önemli özelliğine parmak basılıp beşer aklına ışık tutuluyor ve bunlarla o kitabın diğer kitaplardan farklı bulunduğuna işaret ediliyor:

1- Kur'ân bütünüyle Allah sözüdür, içindeki hüküm ve hikmetler O'na aittir ve o bakımdan Allah (celle celaluhu) boş ve anlamsız, fazla ve lüzumsuz söz söylemekten çok yüce ve çok münezzehtir. Bu açıdan da, Kur'ân'ın her âyeti, insan hayatını iyiye, güzele, doğruya ve en yararlı olana çeviren ayrı bir hüküm ve hikmet kaynağıdır.

2- Kur'ân'da dünya ve âhiretle ilgili ve insan için lüzumlu bütün hükümler yer almıştır.

O halde Kur'ân'ın her hükmünde mutlak hikmet; her hikmetinde mutlak ders, öğüt ve ibret vardır. Hükümleri zamanın ve sosyal yapıların değişmesiyle değişmeyen, insan hayatını onun ruhundaki yüceliğe, hilkatindeki hikmete eşdeğerde düzenleyen ölçü ve muhtevadadır.

İlmi araştırmaların, yeni yeni buluşların ilerlemesiyle tazeliğini kaybetmeyen tek kitaptır. Gerçeği bulan ilimle hiçbir zaman ters düşmez. Hikmetindeki derinlik, hükümlerindeki açıklık ve esneklik, akla ve idrâke her zaman kapı açıp seslenecek güçtedir. İnsan aklına, ilmi harekete canlılık sağlamak için yer yer ana fikirler, temel bilgiler verir.

Nitekim Hristiyan olup 1974 yılında İslâm'a giren ünlü Fransız ilim adamı Prof. Dr. Maurice Bucaille, "La Bible, le Coran, et la science" adlı eserinde diyor ki: "Kur'ân ile bilim arasında ortak tarafların bulunması, ilk bakışta insanı hayrette bırakır. Zira bu ikisi arasında uyuşmazlık değil, uyum vardır."

"Batı'da İslâm hakkında ortaya çıkan tamamen yanlış değer hükümleri, bazan cehaletten, bazan da kasıtlı bir aleyhtarlıktan ileri gelir."

İşte Allah kitabının hakim olmasının bir anlamı da budur. Özetleyecek olursak, Kur'ân'ın hakim vasfından anlaşılan manaları şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Helâl, haram, hudut ve ahkâm ile muhkemdir.

b) Helâl ve haram sınırlarını belirlemede, insanlar arasındaki ihtilâfı çözmede, kardeşlik duygularını geliştirmede, hakkı her zaman ayakta tutmada kusursuz hükümler ihtiva etmektedir.

c) Allah (celle celaluhu) o kitapta adaletle, iyilikle, yakınları gözetmekle, her türlü hayasızlıktan ve kötülüklerden, haksızlık ve tuğyandan kaçınmakla hükmetmiştir. Bu manayla da Kur'ân, hükmolunan hakimdir, yani mahkum anlamına gelen hakim sıfatını taşır.

d) İlmi konularda en sağlam ana düşünceyi hikmetle ortaya koyar. Hiçbir devirde ilimle, ama gerçeği bulmuş ilimle uyumsuzluk halinde olmaz.

e) Ferdin iç âleminde, aile ve toplum yapısında fazilet ışığını yakıp güzel ahlâk doğrultusunda dengeyi sağlar. Hükümleri, Cenâb-ı Hakk'ın Kelâm sıfatının tecellisidir, o bakımdan ebedidir ve kusursuzdur. İnsan kafasının ürünü olan hükümler ise, zamanla insan gibi eskimeye, yıpranmaya, tazeliğini kaybetmeye mahkumdur ve insan kadar kusurludur.

Uyarıcı Ve Müjdeci

أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا

"İnsanları uyar, imân edenleri Rablerinin yanında kendilerine ayrılan Kadem-i Sıdk ile müjdele."

İlgili âyetle Kur'ân, insanlar içinden seçilip yine insanlara peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, yüklendiği ağır, fakat çok şerefli ve kutsal görevin daha çok iki ana hedefi bulunduğunu açıklıyor: Hak yoldan sapmışları, tuttukları yanlış yolun sonundaki tehlikeye karşı uyarmak; aklını iyiye, güzele ve hakka çevirip Allah'a imân ederek doğru yolda yürüyenleri sonsuz mutluluklarla müjdelemek.,

Aklıyla değil hissiyle; idrâkiyle değil nefsiyle olayları değerlendirmek isteyen Mekkeli putperestler, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilmesini bir türlü hazmedemeyip aşırı şaşkınlık gösterdiler. Çünkü onlara göre, gönderilecek peygamberin ya bir melek ya da en zengin ve nüfuzlu bir adam olması gerekirdi. Şüphesiz ki, uzun yıllar hakkın sesini duymayan o insanların değer ölçüleri çok farklı idi. Onlara göre, büyüklük ve yüceliği ahlâk ve fazilette, asalet ve doğrulukta değil, mal, evlât ve güçlü kabile sahibi olmakta aramak gerekiyordu.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), ilim ve hikmet dolu ilâhi âyetleri getirip tebliğ edince durum derhal değişti. Bazen de akla durgunluk veren mu'cizeler ortaya koyunca putperestlerin şaşkınlıkları bir kat daha arttı. O bakımdan ne diyeceklerini, nasıl bir yakıştırmada bulunacaklarını kestiremediler; sonunda O'nun için "apaçık bir büyücü, bir sihirbaz" diyecek kadar âdileştiler.

Oysa sihirbaz veya büyücü, güzel ahlâkı sağlamak, haksızlıkları gidermek, cihan kardeşliğini getirmek, zulüm ve haksızlığı durdurmak, yardımlaşma ve dayanışmayı gerçekleştirmek. Yüce Yaratan'ı kemal sıfatlarıyla tanıtmak, O'na kulluğun hikmet ve manasını açıklamak, dünya ve âhiret mutluluğuna yol açmak gibi toplum ve milletleri sapasağlam ayakta tutacak konu ve kurallarla, hüküm ve prensiplerle uğraşmazlar; esasen bu gibi önemli meseleleri açıklayacak bilgi ve kültüre, fazilet ve ahlâka, imân ve irfana sahip değillerdir.

İşte gerek Mekkeli putperestler, gerek her çağda ve dönemde ortaya çıkıp hak dinlerin lüzumsuzluğunu veya dinlerin insanlar tarafından, bazı şeylerden korkup endişelenmeleri sebebiyle ortaya çıkarıldığını iddia eden maddeciler, akıl nimetini yerinde kullanmadıkları, sadece duygularının öncülüğünde düşünüp hareket ettiklerinden bu farkı anlayamamışlar ve büyük bir şaşkınlık atmosferi içinde inkâr ve inatlarını artırmışlardır.

Surenin ilk iki âyetiyle Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in asıl görevi açıklanırken müşrikler kınanmakta, doğruyu araştırmadıkları için de inzarla tebşir üzerinde düşünmeleri telkin edilmektedir.

Gönderilen Her Peygamber Aynı Tepkilerle Karşılanmıştır

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den önce gelip geçen hemen her peygamber, küfür ve azgınlıkla mücadele etmiş ve aynı tepkilerle,

yakışıksız sözlerle, bir sürü yalan ve iftirayla karşılaşmıştır. Nitekim Âl-i İmrân suresi 184. âyette bu husus şöyle belirtilmektedir:

"Ey Muhammed! Eğer seni(n peygamberliğini) yalan saydılarsa, senden önceki birçok peygamberler de yalanlanmışlardır ki, onlar da açık belgeler, mu'cizeler, irşat dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getirmişlerdi."

İnkarcı azgınların, şaşkın müşriklerin peygamberlere sataşmaları yer yer anlatılarak birtakım ölçüler ortaya konulmuştur. Onlardan bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

"Allah, peygamber olarak bir insan mı gönderdi!?"[1]

"De ki: Eğer yeryüzünde eyleşip mutmain ve huzur içinde yürüyen melekler bulunsaydı, elbette üzerlerine gökten peygamber olarak melek gönderirdik."[2]

"Eğer o indireceğimizi melek kılsaydık, yine onu bir adam (şeklinde) yapardık da düştükleri şüpheye tekrar onları düşürmüş olurduk."[3]

"Hani onlara peygamberler, önlerinden-arkalarından gelmişti de ancak Allah'a kulluk edin (demişlerdi). Onlar ise, eğer Rabbimiz dileseydi melekleri indirirdi. Bu bakımdan biz elbette sizinle gönderilen şeyi inkâr edenleriz, demişlerdi."[4]

"Ve bir de dediler ki: Bu Kur'ân, şu iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"[5]

Görüldüğü gibi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e başka kusurlar bulup yakıştıramadıkları için cahil halkı ondan uzak tutmayı amaçlayarak zaman zaman yukarıda belirtilen sözleri sarfederek inkârlarında ısrar etmişlerdir. İniş bölümünde naklettiğimiz gibi, "Allah, Ebu Tâlib'in yetiminden başka peygamber gönderecek bir kimse bulamadı mı?" demeleri, onların ne ölçüde bir peygamber görmek istediklerinin bir başka belgesidir. Şüphesiz ki, müşriklerin şaşkınlıklarının en gülünç tarafı, bü-

1 İsrâ suresi: 94
2 İsrâ suresi: 95
3 En'am suresi: 91
4 Fussılet suresi: 14
5 Zuhruf suresi: 31

yücüyle peygamberi, sihirle mu'cizeyi, faziletle rezileti, hakla bâtılı, iyi ile kötüyü ayırt edememeleridir.

Günümüzde de Kur'ân'ı, Peygamberimizin nezih hayatını, İslâm'ın yüksek amaç ve hikmetini bilimsel açıdan inceleyip araştırma zahmetine katlanmadan Kur'ân'a "çöl kanunu", Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "çok akıllı bir adam", İslâmi esas ve prensiplere "ilkel kanunlar" diyenlerle putperest cahil Araplar arasında temelde bir fark yoktur. Dün, sergilenen şaşkınlık ve inkâr nasıl insanlık adına bir yüz karası ise, bugün de ilim ve medeniyet adına ortaya atılan sözler ve yakıştırmalar da ilim ve medeniyet adına birer yüz karasıdır. Dünkülerin ilmi ve irfanı yoktu, akıllarını da kullanmıyorlar, şartlanmış bir kafayla, kökleşmiş bir önyargı ile hakka karşı çıkıyorlardı. Bugünkülerin ilmi ve kültürü olmakla beraber, ne ilimlerini, ne de akıllarını gerçeği arayıp bulma doğrultusunda kullanıyorlar, Birincilerin cehalet ve taassupları; ikincilerin maddeciliği üstün gelmiştir.

Son yıllarda aklını gerçeği bulmaya çeviren, materyalizmin dondurucu havasından sıyrılıp hakkı bulmaya heveslenen ve Fransa'da sosyalizmin beyni sayılan Roger Garaudy, 180 derecelik bir dönüş yapıp İslâm'ı kendine din olarak seçtikten sonra eline kalemi alıp İslâm'ın va'dettikleri adlı eserinde şöyle diyor;

"İslâm günümüzde, geçmişi içinde donmuş değildir. Çağın yaşayan problemlerini Medine toplumunun anlayış ve duyuşu ile çözebilecek niteliktedir."[1]

"Bin yıla yakın bir zaman içinde Batı kültürüne kaynak sağlayan İslâm medeniyetinin Grotius'ten Michelet Servet'e kadar uluslararası hukuka yaptığı etkileri görmemek için Batılılara, çoğu zaman Müslümanlar konusunda ileri sürüldüğünden fazla "yobazlık" gereklidir."[2]

"İslâm'da yanlış bir Tanrı bilgisi aşılayacak aracılara, Allah'ın yeryüzünde temsilcisi olduklarını iddia edecek krallara ve prenslere yer yoktur. Allah kendi kanunlarını kendisi iletmiştir."[3]

1 İslâm'ın Va'dettikleri: 39

2 İslam'ın Va'detikleri: 87

3 İslam'ın Va'detikleri: 35

Şüphesiz ki gerçeği yansıtan, hakkı itiraftan başka yanı olmayan bu sözler, derin bir araştırmanın, bilimsel gayret ve himmetin, sağduyunun ürünleridir. Allah yanında böyle imân edip gerçeği yansıtanlar için Kadem-i Sıdk mükâfatı söz konusudur. Dünyada adımını doğruya, iyiye ve fazilete doğru atan bahtiyarlar için, mükâfat olarak hep iyilik ve güzellikler hazırlanmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle inkarcı sapıkların, azgın putperestlerin, son peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı menfi tutumları açıklandı. Peygamberin daha çok iki ana görevi yerine getirmek için gönderildiğine temas edilerek Kur'ân'ın bütünüyle, insan hayatını en güzel şekilde düzene sokacak hüküm ve hikmetler hazinesi olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle insan aklına sesleniliyor. Kâinattaki mutlak düzen ve dengeye bakmamız ve onlardan birtakım olumlu sonuçlar çıkarmamız isteniliyor. Kâinat plânında yer alan her şeyin ilâhi damgayı taşıdığına işaretle Allah (celle celaluhu)'nun kudret ve azameti anlatılıyor. Böylece önyargıyı bırakıp kafa ve kalbi gerçeği arayıp bulmaya çevirmenin gereği üzerinde duruluyor.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى
الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

3- Şüphesiz ki Rabbiniz gökleri ve yeri altı gün (devir)de yaratıp sonra da Arş üzerine saltanatı ve kudretiyle tecelli ederek her işi gereği gibi düzenleyip yürüten Allah'tır. O'nun izni olmadıktan sonra hiçbir şefaatçi şefaat edemez. İşte bu Allah sizin Rabbinizdir. Artık O'na kulluk ediniz. Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?

4- Hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Allah'ın verdiği söz haktır. Şüphesiz ki O, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları -adalet ölçüleriyle-mükâfatlandırmak için önce halkı yaratıp varlık alanına getirir, sonra da geri çevirip (diriltir). İnkâr edenlere ise, küfrettiklerinden dolayı fıkır fıkır kaynayan su ve elem verici bir azap vardır.

Hakk'ı Hak ile İsbat

Kur'ân'ın yüksek ve yönlendirici metotlarından biri de, önce konuyu belli bir çerçeve içine alıp ana temasını işlemek, sonra ondaki amaç ve hikmeti duygu ve düşüncelere malzeme vererek açıklamak, sonra da insan aklına ışık tutup, onu duygunun dar çerçevesinden çıkartıp görüş ufkunu açarak akıl ve idrâkine seslenmektir.

O bakımdan surenin baş kısmında, indirilen kitabın hikmet ve hüküm dolu olduğu bir cümleyle ortaya konuldu. Uyarıcı ve müjdeci bir hüviyetle gönderilen Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüksek şahsiyeti üzerinde duruldu. İnkarcıların O'nun hakkındaki ölçüsüz, akıl ve idrâk dışı sözleri ve sataşmaları konu edilerek vicdanlara seslenildi. Dosdoğru imân edenler için Allah yanında yüce makamların, göz ve gönül dolduran mükâfatların hazırlandığına geçilerek insan arzu ve ihtirasına cevap verildi; doğruyu bulup seçenlerin doğruluk makamında ebediyen mutlu olacakları müjdelendi. Sonra da göklerin ve yerin altı devir ve dönemde yaratıldığına geçilerek düşünce, duygu ve akıl bir araya getirilmek suretiyle aklın öncülük yapmasına işaret edildi. Böylece hak olan Kur'ân ve Peygamberin, hak olan kâinat düzeniyle ispatı yapılarak inkarcılar ilmi araştırmaya davet edildi.

Göklerin ve Yerin Altı Devirde Yaratılması

إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

"Şüphesiz ki Rabbiniz gökleri ve yeri altı gün (devir)de yaratıp sonra da Arş üzerine saltanatı ve kudretiyle tecelli ederek her işi gereği gibi düzenleyip yürüten Allah'tır."

A'raf suresi 54. âyetin tefsirinde aynı konuya yer verilmiştir. Ayrıca bu âyet az bir farkla Kur'ân'ın sekiz yerinde geçmektedir. Allah (celle celaluhu) böylece kudretinin sonsuzluğunu, sünnetinin şaşmazlığını, tedbirinin kusursuzluğunu, kurduğu düzenin mükemmelliğini belirtmek için zaman

zaman beşer aklına seslenir; ilmi araştırma yapmak isteyenlere ana fikir verir.

Sekiz yerde az farkla tekrar edilmesinin bir başka sebebi ise, dikkatleri, değişik ilmi konulara, ilâhi kanunlara çekmek; astronomi ve jeoloji gibi her yönüyle ilâhi plânın eşsizliğini yansıtan önemli iki mevzuda ciddi araştırma ve incelemeyi teşvik etmek ve hafızalarda derin izler bırakıp idrâki uyanık tutmakdır.

A'raf suresi 54. âyetin tefsirinde de açıkladığımız gibi, göklerin ve yerin yaratılması işlenirken "yevm" tabirinin kullanılması, müstesna bir anlatım tarzı ve eşsiz bir esneklik üslubu ortaya koymaktadır. **Zira bu tabir üç ayrı mânaya delâlet etmekte ve bulunduğu cümle ve konuya göre, üç mânadan biriyle yorumlanmaktadır. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:**

1- Başlangıcı ve sonu kesin bilinmeyen, fakat tahmini mümkün olan uzun bir devir ve dönem.

2- Çok kısa bir zaman parçası.

3- 24 saatlik bir zaman dilimi.

Üçüncü âyette geçen ve astronomi ile jeoloji ilimleriyle ilgili bulunan "yevm," birinci mâna ve yorumla içiçedir. Böylece Kur'ân, göklerin ve yerin yaratılmasında sürüp gelen altı jeolojik devreye işarette bulunmaktadır.

Arş Üzerinde İstiva

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ

"Sonra da Arş üzerine saltanatı ve kudretiyle tecelli ederek..."

Bu husus da A'raf suresi 54. âyetin tefsirinde açıklanmış ve gereken bilgi verilerek yorumda bulunulmuştur. Ancak burada "Arş" denildikten sonra şu cümle ile tamamlanmıştır;

"Her işi tedbir eder, her işi gereği gibi düzenleyip yürütür."

Âyetin kelime dizisinde önemli bazı hususlar vardır ki, üzerine dikkatle eğilmek gerekir. Şöyle ki:

a) Allah gökleri ve yeri yarattıktan sonra Arş üzerine istiva etmiştir. Bu sözden, gökleri ve yeri yaratıp sünnetullahı doğrultusunda tam bir denge ve düzende tuttuğu, her varlığın, diğer bir tabirle her şeyin varlık

alemindeki yerine ve özelliğine göre, kâinatın dengesini sürdürmesinde yardımcı bir parça olarak görev yaptığı anlaşılıyor. Çünkü kâinattaki denge kanunu, bir zincirin düzenli halkaları gibi birbirleriyle bağlantılıdır. Kıyamet kopuncaya kadar bu bağlantı sürüp gider. Ancak bazı parçalardaki mevcut dengeyi bilgisizliğimiz veya ilgisizliğimiz yüzünden biz insanlar bozmaktayız ki, bunun zararı yine bize dönmektedir.

b) Arş denilen ilâhi saltanatın tecelli ettiği makam, kâinatta sürüp gelen denge ve düzenle çok yakından ilgilidir veya o dengenin odağını oluşturmaktadır. Sahih hadislerden, Arş'ın göklerden ve yerden çok büyük olduğu anlaşılıyor. Böylece Arş'ın en hâkim noktada beşer idrâkini aşan büyüklüğü, kuvvetli bir ihtimalle, kendisinden küçük olan göklerin dengesinin temelini ve ana merkezini oluşturmaktadır. Zira istiva -A'raf suresinde de belirttiğimiz gibi- ya birden fazla şeyin aynı seviyede olduğu ya da bir şeyin dimdik dengede ayakta durup çevresiyle ayrı bir denge sağladığı anlamına gelir.

c) İstivadan sonra tedbir geliyor, "yüdebbirü" tef'il kökünden şimdiki ve gelecek zamana delâlet eden bir fiildir. Ona bu açıdan bakıldığında şu mânaları ifade ettiği görülür:

- Hikmeti uyarınca hükmedip takdir etmek,

- İsabetli ve istikrarlı iş yapmak,

- Olayların ve fiillerin sonunu, doğuracakları meseleleri önceden hesaba katmak veya tesbit edip bilmek ve öylece lâyık olmayan bir durumun meydana gelmesini önlemek,

- Kurduğu düzeni dengeli, plânlı, programlı ve amacına uygun devam ettirmek ve bunun için bütün önlemleri almak...

İşte âyetteki "tedbir" bir bakıma istivayı açıklıyor. Denge sağlanıp her iş ve olay gerektiği gibi düzenlenip yürütülüyor ve her varlık kâinat planındaki yerini alıp yaratıldığı amaca yönelerek hizmet veriyor.

Bu açıklamadan çıkarılacak sonuç ise, özetle şu olabilir: Kâinatta, başka bir tabirle varlık âleminde meydana gelen her olay, mutlak surette Allah'ın ezeli tedbiri, takdiri ve terbiyesiyle vücut bulur. O'nun kudretine bir son, hikmetine bir sınır, tedbirinde bir kusur söz konusu olamaz.

d) Gökleri ve yeri altı devirde yaratan ve sonra Arş üzerine istiva edip her işi tedbirle yürüten Allah (celle celaluhu), rab sıfatıyla anılmıştır. Çünkü rab, her şeyi türünün özelliğine, yaratılışının amaç ve hikmetine uygun terbiye eden, her şeyi yavaş yavaş kemâle erdiren ve kâinatı bir okul misali elinde tutup en ince hesaplar, en şaşmaz kanunlar ve değişmez programlarla eğitip yetiştiren zatın sıfatıdır. O'nun terbiye sistemi ve kemale erdirme programı her zerreyi içine alıp kapsamıştır. O bakımdan varlık âleminde hiçbir şey, rab sıfatının kapsamı dışında değildir ve olamaz da. O halde gökleri ve yeri yaratmaya, sonra da Arş üzerine kudretiyle tecelliye ve kâinatı tedbire en uygun sıfat Rab'dır.

Tedbirinde Ortağı Yoktur

مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ

"O'nun izni olmadan hiçbir şefaatçi şefaat edemez."

Şefaatçi diye çevirisini yaptığımız "şefii" sözü, bir şefaatçıdan ziyade, denge ve tedbirde Allah'a yardımcı olacak, birliğinin yüce kudretini ortaklık düzeyine itecek, ilâhi tedbiri süratlendirecek veya yönlendirecek hiç ama hiçbir ortak, kuvvet ve yardımcı yoktur ve olamaz da. Aksi halde vahdaniyet kalkar, tedbir bozulur, plân alt-üst olur, program yön değiştirir. Bunun neticesi mevcut denge yıkılır. Aynı zamanda hiçbir varlık O'nun katında şefaatçi da olamaz; meğer ki O, izin vermiş olsun.

İşte birliğinde eşi, tedbirinde yardımcısı, fiilinde ortağı, kudretinde benzeri, terbiyede destekçisi olmayan Allah (celle celaluhu), fâil-i muhtar'dır ve işte O hem bizim, hem de bütün eşyanın yegâne terbiyecisidir. Bize gereken, kâinattaki denge ve düzen atmosferi içinde plândaki yerimizi almak, yaratıldığımız hizmete yönelmek ve mutlak denge içinde kendi dengemizi korumaktır.

Bunca bilimsel ve açık belgelere rağmen hâlâ düşünüp öğüt ve ibret almamız gerekmiyor mu?

Dönüş, Ancak O'nadır

اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا

"Hepinizin dönüşü ancak O'nadır."

Varlık âlemi ilâhi kudretin eseridir. Öyle ki, ilâhi kudret sınırsız bir

güç ve sonsuz bir enerji kaynağıdır. Bu kaynağın büyük bir enerji oluşturup tezahür etmesi ve bu enerjinin yoğunlaşıp kâinatı meydana getirmesi, bir halk ve icaddır. Belli ve belirli kanunlarla idare edilip şaşmadan hedef ve amacına yönelik tutulması, tedbir ve terbiyedir.

O halde her şey ilâhi kudretin tezahürüdür. Ancak bu tezahürün en şerefli ve belirgin cüz'ü insandır; yani kâinat insan için, insan da Allah için yaratılmıştır. O bakımdan sonunda insanların dönüşü Allah (celle celaluhu)'ya olacaktır.

Gerçek bu olmakla beraber, bunca meziyetleri kendinde taşıyan insanoğlu neden şu aşağı âleme getirilmiştir? Bu sorunun cevabını Adem Peygamber'in önce Cennet'e konulması bahislerinde birkaç yerde cevaplamış bulunuyoruz. Ancak burada bir özet mahiyetinde de olsa, diyebiliriz ki, insanın Dünya denilen aşağı âleme getirilmesi, hayatın anlamını, nimetlerin zevkini ve kıymetini tadıp idrâk etmesine yönelik bir hikmeti terennüm etmektedir. Doğrudan âhirete geçmek, hayat ve nimetin kıymetini anlamaya imkân vermez. Ölüm ise, bu kuralın ışığı altında insan için çok gereklidir. Çünkü mevcut beden yapımız, dünya şartlarına uygun ve onunla uyum sağlayacak ölçü ve vasıfta yaratılmıştır. Âhiret'teki değişik şartlara ve ortama uyum sağlaması mümkün değildir. O bakımdan ruhumuz eskiyen bu beden elbisesini terketme kanununa bağlı kılınmıştır. Bir süre Berzah âleminde kendisine ayrılan yerde eyleştikten veya konuk olarak kaldıktan sonra ahiret hayatının şartlarına ve ortamına uygun hazırlanan bedene gelip yerleşir de Allah'ın yüce huzurunda yerini alır.

Yokluktan varlığa çıkış bir zıddın oluşumu ise, hayattan ölüme geçiş ikinci bir zıddın oluşumudur. Bu, gerçek ve mümkün olduğuna göre, ölümden sonra üçüncü bir zıddın, yani hayatın oluşması neden mümkün olmasın?

Hem insanı yoktan yaratan, model ve örneksiz ona vücut veren O Yüce Kudret, bu defa model ve örneği varken onu tekrar yaratmaya kadir değil midir?

Allah'ın bu konuda da va'di haktır; sırası, vakti ve saati gelince O'nun va'di bir bir gerçekleşir. O verdiği sözden asla caymaz, ezeli ilmi asla yanılmaz.

Mükâfat da, Ceza da Adilâne Olacaktır

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ

"Şüphesiz ki O, imân edip iyi, yararlı amellerde bulunanları -adalet ölçüleriyle- mükâfatlandırmak için önce halkı yaratıp varlık alanına getirir, sonra da geri çevirip (diriltir), inkâr edenlere ise, küfrettiklerinden dolayı fıkır fıkır kaynayan su ve elem verici bir azap vardır."

Allah'ın 99 isminden biri de el-Adl'dır. O bakımdan her işinde mutlak hikmetin sırrı, adaletin özü ve mayası mevcuttur. Kâinat bile adalet ve hakkaniyet üzerine kurulmuştur. Akıl, zekâ, idrâk ve diğer yeteneklerden her insana, yine âdil ölçülerle pay vererek toplum düzenini, yaşama dengesini sağlamıştır. O, Rab sıfatının tecellisi ve Adl sıfatının tezahürü ile denge ve düzeni kurmuştur. Toplum bünyesinde akıl ve zekâ nimetinden az veya çok mahrum olanlar varsa, bu, bütünüyle aile ve çevreden kaynaklanmakta, ilâhi terbiye ve tedbire uymamaktan neş'et etmektedir.

Bazı materyalist ve sosyalistler, insanların her hususta eşit olmasının gereğini savunurken, feministler de kadınların her bakımdan erkeklerle eşit olmasını ileri sürüp Rab ve Adl sıfatlarına karşı isyankâr bir tavır takınırlar. Şüphesiz ki, bu tür iddiaların hem din, hem de ilim nazarında bir değeri yoktur. İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşit yetenekte ve fiziksel güç ve kudrette yaratılsaydı, hayat durur, düzen bozulurdu. Aynı zamanda aile ve fertlerin işledikleri kusurların çocuklarına ve torunlarına geçmemesi için ilâhi müdahale gerekirdi. Oysa Allah (celle celaluhu), mutlak anlamda denge ve düzen kanunlarını koymuş, her şeyi en iyi şekilde yaratıp hilkatinin hikmeti doğrultusunda görevlendirmiştir. O'nun hilkat ve hayat kanunlarına uyanlar mutlu ve bahtiyar oluyorlar, uymayanlar hem kendilerine, hem de çocuklarına haksızlık ediyorlar. Meselâ, Cenâb-ı Hak, insanın ruh ve beden afiyetini ayakta tutmak için alkollü ve uyuşturucu maddeleri haram kılmıştır. Buna rağmen bir anne ve baba ilâhi yasağı -hikmet ve maksadını düşünmeden- dinlemez ele kendini zehirler ve o yüzden mariz ve sakat, gerizekâlı ve bön çocuk dünyaya getirirlerse, kendi nesillerine karşı cinayet işlemiş ve Allah'ın Rab ve Adl sıfatlarına sırt çevirmelerinin cezasını çekmiş olurlar. Kusur Allah'ın terbiye ve tedbirinde değil, kulların terbiye ve tedbirindedir.

İkinci hayat kabul edilen kıyamet gününde ise, ceza ve mükâfat Al-

lah'ın el-Adl ve el-Hakem sıfatlarının tecellisiyle takdir edilecektir. Böylece insanlar şu hazırlık dönemi olarak önlerine konulan dünya hayatını ya lehlerine ya da aleyhlerine çevirme serbestisine sahiptirler. Hiçbir zorlama söz konusu değildir. Allah (celle celaluhu) denge ve düzeni kurup insanları birçok yeteneklerle donatarak serbest bırakmış, üstelik akıllarına ışık tutacak kitap ve peygamber göndermiştir. O nedenle herkes yaptığından sorumlu tutulacaktır. Kısacası, her insan şu dünyadan Cennet veya Cehennem'ini hazırlayıp beraberinde taşıyacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Cenâb-ı Hakk'ın birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden, insan aklına ışık tutan kevni âyetlere yer verildi. İlim adamlarına ve araştırıcılara ana fikir verilerek varlık âleminin bütünüyle Hakk'ı tasdik etmekte olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle Güneş ve Ay'la ilgili temel bilgiler veriliyor, gece ile gündüzün birbirini izleyip durmasındaki esrara dikkatler çekiliyor ve sonra da Allah'ı bilip O'ndan saygı ile korkanların varlıktaki açık belgeleri görerek Hakk'a kul olmanın şuuruna erişeceklerine işarette bulunuluyor.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ
السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

5- Güneş'i ziya (ışık ve enerji), ayı nur (aydınlık) yapan ve yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için aya konaklar takdir eden O'dur. Allah bunu ancak hak ile (katıksız, kusursuz, şaşmayan kanunla) yarattı. Bilip (anlayacak) bir millete âyetleri (böylece) bir bir açıklıyor.

6- Şüphesiz ki gece ile gündüzün birbirini izleyip değişmesinde ve Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, O'ndan korkup kötülüklerden sakınan bir topluluk için âyetler-belgeler vardır.

Güneş'i Ziya, Ay'ı Nur Kılmıştır

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا

"Güneş'i ziya (ışık ve enerji), ayı nur (aydınlık) yapan... O'dur."

İlgili âyetle Güneş ve Ay'ın önemli özelliklerinden biri belirtilerek bu konuda bilimsel araştırma yapanlara ön bilgi veriliyor.

Ziya, kelime olarak ateş ve benzeri parlak cisimlerden yayılan ışık ve enerjiye verilen bir isimdir. Nitekim Râğıb el-Isfahani, Müfredat'ında "devi" maddesinde bu tarif üzerinde durmuş ve gereken açıklamayı yapmıştır. Kamus mütercimi Asım da bu kelimeyi açıklarken şöyle diyor: "Bizzat olan aydınlığa ziya, bilfarz, yani sonradan arız olanına nur denir."

Bu tarif ve delâletten, Güneş'in ışık ve enerjisinin kendisinde mevcut olduğu, başka bir parlak cisimden ona gelmediği ve yansımadığı; Ay'ın nurunun, yani aydınlığının ise, kendisinden değil, başka bir cisimden gelip ona yansıdığı anlaşılıyor.

Ay üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar Kur'ân'ın bu açıklamasını kesinlikle tasdik etmiş ve Ay'ın Güneş'ten ışık alıp yansıttığını şüphe kabul etmeyecek bir katiyetle ortaya koymuştur.

Güneş'e gelince: Son birkaç yıl içinde yapılan ilmi araştırmalarla şu hususlar tespit edilip belirtilmiştir: "Güneş'te büyük yerçekimi basıncı altında, merkezdeki madde sıkışır ve orada sıcaklığı 15 milyon C (24 milyon F) çıkarır. Böyle büyük bir sıcaklık ve basınç altında atomlar parçalara bölünür, atomların dış kabukları koparak çekirdekten uzaklaşır. Çekirdekler birbirlerine doğru saniyede binlerce mil hızla yaklaşır ve bazen de birbirine yapışır. Hidrojen çekirdekleri birbirine bağlanınca hidrojen çekirdeğinden biraz daha büyük helyum çekirdekleri oluşur. Buna "hidrojen füzyonu" denir. Her bir saniyede Güneş'in merkezinde 650 milyon ton hidrojen, 645,4 milyon ton helyuma dönüşmektedir. Bu süreç enerji meydana getirir. Herbir saniyede kaybolan 4.6 milyon ton madde Güneş'ten etrafa yayılan enerjidir. Bunun çok küçük bir kısmı Dünya tarafından tutulur ve burada hayatı mümkün kılar. Bir saniyede çok büyük miktarda hidrojen füzyona uğradığı halde Güneş'te o kadar bol hidrojen vardır ki, yaklaşık beş milyar yıldır süregelen füzyondan sonra Güneş'in hemen tamamına yakını hâlâ hidrojendir. Belki de daha birçok milyar yıl füzyon sürüp gidecektir.

İşte Kur'ân'da ilgili âyetle birinci hayattan sonra ikinci hayatın başlayacağı haber verilirken ilâhi kudretin yüceliğine ve yaratmadaki sınırsız gücüne delil olarak Güneş ve Ay getiriliyor. Güneş'in bitip tükenmeyen bir enerji kaynağı olması, bütünüyle ilâhi takdirin bir tezahürüdür.

Ay'a Konaklar Takdir Edilmesi

وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ

"Ve yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için Ay'a konaklar takdir eden O'dur."

Ay batıdan doğuya doğru Dünya'nın çevresinde döner. Öte yandan Ay'ın diğer yıldızlara göre durumu da sürekli olarak değişir. Bunun nedeni de Ay'ın yer çevresindeki hareketidir. Ekliptiğe eğikliği 5° 8'40" olan elips biçiminde bir yörünge üzerinde dönerek diğer bir yıldıza göre, bu dönüşünü 27 gün, 7 saat, 43 dakika, 11,5 saniyede tamamlar ve böylece diğer yıldızlara göre, yeniden aynı duruma gelmiş olur. Güneş'in durumuna göre ise, bu dönüşünü 29 gün, 12 saat, 44 dakika, 2,8 saniyede tamamlar.

Ay'ın yer çevresindeki daima doğuya doğru olan bu hareketi gökte yıldızlara göre her gün 13° 16'6" gecikmesine, böylece her gün aşağı yukarı 50 dakika daha geç doğup batmasına yol açar.

Ay'ın aydınlatması Güneş'e oranla 650.000'de biri kadardır.

Ay bir de yılları ve hesabı sağlıklı ölçüde tesbit etmemize bir kıstas olarak takdir edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Ay'ın sözünü ettiğimiz hareketleri ve her gün gökteki yıldızlara göre 50 dakika geç doğup ayrı bir görünüm arz etmesi ilâhi sünnetin şaşmayan belgelerinden biri olarak vasıflandırılıyor ve her şeyin kesin hesaplara göre düzenlendiğine işarette bulunularak insan aklına ışık tutuluyor; aynı zamanda Yüce Yaratan'ı insana hatırlatıp tanıtıyor. Zira bunca ince hesaplar, çekim kanunları ve meydana getirdiği düzeni tesadüflere bağlamak mümkün değildir.

Allah Hak ile Yarattı

Hak kelimesi üzerinde sık sık durulmaktadır. Burada ise, Güneş ve Ay'ın hak ile yaratıldığı belirtiliyor ki, bundan şu manalar anlaşılmaktadır: Güneş ve Ay, kâinat planındaki yerlerine oturtulmuştur. Her ikisi de varlıktaki mutlak denge ve düzenin cüzleri olarak bulunuyor. İnsanların

yararına yaratılan bu ikisi de şaşmayan kanunlara bağlanmıştır ve hayat şartlarıyla uyum halinde bir düzeye getirilmiş, her biri için ayrı bir yörünge takdir edilmiştir.

İşte Kur'ân'da bütün bu incelikler hak kelimesiyle anlatılmakta ve akıl sahiplerine seslenilmektedir:

"Allah bunu ancak hak ile (katıksız, kusursuz, şaşmayan kanun ile) yarattı. Bilip (anlayacak) bir millete âyetleri (böylece) bir bir açıklar."

Gece ile Gündüzün Birbirini İzleyip Değişmesi

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ

"Şüphesiz ki gece ile gündüzün birbirini izleyip değişmesinde âyetler, belgeler vardır."

Kur'ân bu âyetle Dünya'nın Güneş'in çevresinde bir elips çizip dönmekle kalmadığını, aynı zamanda kendi ekseni etrafında da dönerek gece ie gündüzün meydana gelmesini sağladığı ve bu birbirini izlemenin sürüp gittiğini açıklıyor.

Başta insan olmak üzere hayvanların ve bitkilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri, gelişip çoğalabilmeleri için Dünya'nın bu iki ayrı hareketine mutlak surette ihtiyaç bulunduğuna işaret edilerek Allah'ın değişmeyen sünnetiyle gece ile gündüzün belli hareket ve kesin hesaplarla oluştuğu bildiriliyor ve bunlar Allah'ın varlığının ve sonsuz kudretinin belgeleri olarak gösteriliyor. Sonra da bu kudretin insanları yeniden diriltip ikinci hayata döndürmeye muktedir bulunduğu hatırlatılıyor.

Kur'ân insanla Allah arasındaki engelleri kaldırmak, duyguları yönlendirmek, düşüncelere berraklık kazandırmak ve akıllara ışık tutup insanla hakikati yüz yüze getirmek için dört ayrı belge sıralıyor:

1- Güneş'in ışık ve enerji kaynağı olduğu, ilâhi kudretin dışında başka bir kaynaktan enerji almadığı,

2- Ay'ın ışık kaynağı olmadığı, onu Güneş'ten alıp yansıttığı ve Dünya çevresinde onunla birlikte hareketini sürdürürken yörünge düzlemine göre 83° 30' eğik bir eksen üzerinde döndüğü, dönüş süresinin yer etrafında dolanma süresine tamamen eşit bulunduğu ve bu sürenin eşitliği nedeniyle, Dünya'ya da uzaklığının 363.300 km. ile 405.500 km. arasında

değişmesi sebebiyle hilâllerin meydana geldiği,

3- Gece ile gündüzün birbirini takip etmesinin, Dünya'nın kendi ekseni etrafında ve Güneş'in çevresinde dönmesiyle vücut bulduğu,

4- Göklerde ve yerde yaratılanların Allah yanında belli hesaplar ve belli kanunlarla varlıklarını ve hareketlerini sürdürmeleri, Allah'ın varlığını isbat etmekte ve insan aklını harekete geçirip ona ön bilgi vermektedir.

Bütün bunların hak ile yaratıldığına baktığımızda, ilimle malumat arasında bir uyumsuzluk ve farklılık almadığını görürüz. Zira her düzen ve denge, her plân ve program mutlak surette bir düzenleyicinin, bir planlayıcı ve proğramlayıcının varlığına delâlet eder.

Rağıp el-Isfehani, Müfredat adlı eserinde hak tabirini açıklarken diyor ki: "Kök mana olarak mutabakat ve muvafakat demektir. Bir şeyi hikmetin gerektirdiği şekilde icat edene ve icat edilene de hak denilmiştir. Bu manayla Allah'a Hak denildiği gibi, yarattığı şeye de hak denilmiştir."

Şüphesiz ki, mevcut düzenin bir düzenleyicisi bulunduğunu istidlal edebilmek için daha çok üç şeye ihtiyaç vardır: Bilgiye dayalı sağlam imân, hakkı ve gerçeği arayıp bulmak için irfan ve Allah'tan saygı ile korkmayı ilham eden takva... Onun için 6. âyetin son cümlesinde,

"Ondan korkup kötülüklerden sakınan bir millet için âyetler, belgeler vardır" denilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ın varlığına, birliğine, sanatının benzersizliğine delâlet eden delil ve belgeler sıralandı. Güneş ve Ay'la ilgili ana fikirler verildi. Sonra da bunlardan ancak Allah'tan saygı ile korkup inkâr ve maddecilikten sakınan akıl sahiplerinin öğüt alacağı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mevcut düzeni sapasağlam kuran ve mutlak denge sağlayıp kâinatı kusursuz bir plâna göre ayakta tutan Allah'ın, insanları öldürdükten sonra dirilteceği haber veriliyor. Bunca delil ve belgeye rağmen ahirete inanmayıp dünya hayatına razı olan ve sadece onunla yetinenlerin kendilerine çok kötü bir gelecek hazırladıkları bildiriliyor. Bunların aksine akıl ve idrâkini, zekâ ve yeteneklerini gerçeği arayıp bulmak için kullanan ve öylece Allah'a ve ahiret gününe inanıp iyi, yararlı iş ve amel-

lerde bulunanların göz ve gönül dolduracak bir gelecekleri, sonsuz mükâfatları olacağı müjdeleniyor. Bu bahtiyarların Cennetteki duaları, esenlik dilekleri ve sözlerinin sonu tesbih, selâm ve hamd kapsamında olacağı ayrı bir lütuf olarak öğretiliyor.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ
هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا
سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

7-8- (Öldükten sonra yeniden dirilip) bize kavuşmayı ümit etmeyen, Dünya hayatına razı olup onunla gönlü yatışanlarla bizim âyetlerimizden gafil olanlar var ya, işte onların, kazandıklarına karşılık varacakları yer ateştir.

9- Onlar ki imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular, elbette Rableri onları, imânlarına karşılık, altlarından ırmaklar akan Naim Cennetlerine eriştirir.

10- Oradaki duaları, "Allahım! Sen her türlü noksanlıktan münezzehsin" sözüdür. Sağlık ve esenlik temennileri ise, "Selâm"dır. Dualarının sonu ise, "Hamd (Her türlü güzel övgü), âlemlerin Rabbi Allah'adır."

İLGİLİ HADİSLER

"Cennet ehli Cennet'te yerler, içerler ama, ne tükürürler, ne idrar çıkarırlar, ne de sümkürürler."

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu:

- Ya Rasulallah! Yedikleri yemek ne oluyor?

Cevap verdi:

"Hafif geğirmek, misk terlemesi gibi bir ter (çıkar). Tesbih ve tah-

mid (Allah'ı tenzih edip O'na hamdetmek)le ilham olunurlar."[1]

"Kim Cennet'e girerse, nan-u nimet içre olur, hiçbir sıkıntı ve meşakkate uğramaz, elbisesi eskimez, gençliği de hiç bitmez."[2]

Öldükten Sonra Dirileceklerine İnanmayanlar

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا

"(Öldükten sonra yeniden dirilip) bize kavuşmayı ümit etmeyenler."

İnsan hayatını en iyi ve doğru düzenleyen, disiplin altında tutan ve vicdanları geliştirip merhamet duygusunu harekete geçiren, meşru yolları tercih edip ömrü helal kazanç sınırları içinde tutan şey, şüphesiz ki Allah'a ve ahiret gününe dosdoğru imân, Peygamberin getirdiği esas ve prensipleri kabul edip onlarla yaşamaktır. Dünya hayatında hiçbir âmil insanı bunun kadar yönlendiremez ve ona kişilik kazandıramaz. Onun için semavi dinlerin ana hedeflerinden ve değişmeyen amaçlarından biri, insanların kalplerini ve kafalarını böylesine bir imân ışığıyla aydınlatmak olmuştur. O nedenle mahrum olanlardan vefa beklemek, düzenli bir hayat sürmelerini istemek, kalplerini insanlıktan yana çevirip merhamet duygularını harekete geçirmek safdillik olur.

İsa Peygamber (aleyhisselam) ile Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in arasında altı asırlık bir fetret devrinin sürmesi, Yahudilerin iyice katılaşıp dini ve dindarlığı kendi tekellerinde tutup çevreye yayma temayülü göstermemeleri; Tevrat'taki âhiretle ilgili belgelerin kaybolup unutulması ve sonra da İncil'in aslının zayi' edilip sadece Havarilerin İsa Peygamber'den işittikleri öğütleri ve İsa Peygamber'in öz geçmişiyle ilgili bilgileri kendi anlatım kalıplarına dökerek yazmaları, neticesinde dini esaslardan çok şeylerin unutulmasına neden olmuş ve o sebeple yavaş yavaş tek tanrı inancı yerine çok tanrı; mahiyeti bilinmeyen fakat eserleriyle, sıfatlarıyla mevcudiyetine inanılan Allah'a ibâdet yerine, taştan, ağaçtan yontulup şekillendirilmiş bir sürü putlara tapma inancı ortaya çıkmıştı. Arapların çoğu ne öldükten sonra dirilip kalkmaya, ne de âhiretteki hesap ve cezaya inanıyorlardı. Onların bu vadideki inançsızlığı koyu bir cehalet ve aşırı bir taassuba dayanıyordu. Bu bakımdan günümüzdeki maddecilerde görül-

1 Sahih-i Müslim: 8/19-S. 362

2 Sahih-i Müslim: 8/21-S. 363

düğü gibi, dünya hayatı onların tek amacı ve gönül yatışkanlığı idi.

Günümüzde ciddi bir eğitim almamış, zekâ bakımından gelişip ruh ve vicdan bakımından geri kalmış inkarcılar da dünyalığı ve maddeyi temel esas kabul etmişlerdir. Aradaki fark: Arapların ciddi bir bilgileri olmadığı gibi, bilimsel bir dayanakları da yoktu. Körükörüne dede ve babalarının yolunu takip ediyor, ondan başka bir inanç yolu kabul etmiyorlardı. Çağımızın maddeci inkarcıları ise, bilimsel yönden de kendilerini savunmakta, birtakım doktrin ve ideolojileri paravana edinip görüş ve düşüncelerinin isabetli olduğunu gösterme gayreti gütmektedirler. Evet, bunlar ilâhi kudreti bütünüyle reddeder, otodinamizme, yani varlığın kendisinden kaynaklanıp gelen kuvvete inanırlar. Elmayı olgunlaşmaya götüren iç prosedürler zincirini buna örnek gösterirler. Ruhun da maddenin yüksek bir ürününden başka bir şey olmadığını söylerler. Dinin ise, insanın sınırlı bilgisinden doğduğunu iddia ederler.

Şüphesiz ki, böylesine dayanaksız ve delilsiz bir iddia ve inanç, insanlık için bir ateştir; bu ateş her yönüyle ümitsizlik, yok olup unutulmak ateşi; fazilet ve güzel ahlâktan uzak, acımamak, korumamak ateşi; insanları bir hiç uğruna yok etme ateşidir. İşte bu ateş, kıyamette sonu gelmeyen daha beter bir ateşi hazırlar. Kur'ân-ı Kerim'de,

"Onların kazandıklarına karşılık varacakları yer ateştir", buyurulurken, bu ateşin yakıtını bir bakıma dünyada yüklenip taşıdıklarına işaret eder.

Allah'a ve ahirete imân ise, insanı büyük ve köklü bir ümide sevkeder, gönüllerde fazilet lambasını yakar, Cennet misali bir iç huzuru ve derin bir güven meydana getirir. Böylece şüpheden uzak bir imânla hayatını değerlendiren her mü'min, ölürken tam teslimiyet ve sarsılmaz bir ümit ve güven üzere gözlerini yumar; beraberinde Cennet nimetlerinin mayasını götürür.

Cennetteki Duâ

دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ

"Oradaki duaları, "Allahım! Sen her türlü noksanlıktan münezzehsin" sözüdür. Sağlık ve esenlik temennileri ise, sellâm'dır."

Dünya hayatında ilme'l-yakin derecesinde Allah'ın yüce kudretini

eşyanın her parçasında gören, O'nun varlığına ve birliğine bütün eşyanın şehadet ettiğini idrâk eden mü'minlerin, her namazdan sonra olduğu gibi, "Sübhanallah, Elhamdülillah ve Allahu Ekber" diyerek Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih edip her şeyin O'nu tesbih ettiğini ilân etmeleri; övülmeye ancak Allah'ın lâyık olduğunu düşünerek her türlü güzel övgünün Allah (celle celaluhu)'ya mahsus olduğunu söylemeleri ve gerçek büyüklüğü, sınırsız, ölçüsüz, keyfiyetsiz ve kemiyetsiz olarak Allah'a has kılıp "Allah çok büyüktür" diyerek kendi mahviyet ve aczlerini dile getirmeleri, onlara Cennet'te ibâdeti idrâk nimetini hazırlar.

Çünkü dünya ve kâinat, Hakk'ı tesbih edip her zerresiyle "Sübhanallah" demektedir. Cennet bütün nimetleriyle, "Sübhanallah" tesbihiyle ibâdet etmektedir. Kabirlerinden dirilip kalkan mü'minler, o tüyler ürpertici manzarayı görünce, yine ilk sözleri "Sübhanallah" olacak, Cennet'e girdiklerinde de yine duâ ve ibâdetleri "Sübhanallah ve Elhamdülillah" olacak.

Sağlık ve Dirlik Temennileri

Selâm, bilindiği gibi, Allah'ın sıfatlarından, yani 99 isminden biridir. Kelime olarak, açık-gizli, görünür-görünmez afetlerden güven ve esenlik içinde kalmak ve kalmayı dilemek veya bunu sağlamak manalarına gelir. Gerçek selâmet, yani her türlü afet, sıkıntı ve üzüntüden kurtulup esenliğe kavuşmak ancak Cennet'te olur. Çünkü orada fenaya yüz tutmayan baka, fakirliğe dönüşmeyen gına; zilletsiz azizlik, hastalıksız sağlık ve sıhhat vardır.

Dünyada İslâm terbiyesinde şekillenip din kardeşlerine dünya ve âhiret esenliği dileyerek selâm veren kimse, her şeyden önee kendine Cennet'te selâmet yurdunu hazırlamıştır. İlâhi selâmete her an muhtaç olan insanlar bunu daha çok Cennet'e girdikten sonra hissederler ve birbirlerine "selâm" diyerek sağlık ve dirlik dileğinde bulunurlar.

Cennet'te Ruhun Alacağı En Yüksek Gida

Dünya hayatında insanın iki ayrı gıdaya ihtiyacı olduğunu biliyoruz: Bedenin topraktan çıkan ürünlere, ruhun yüce âlemden inen feyiz ve rahmetlere ihtiyacı vardır. Zaten insan olmanın da anlamı ve özelliği budur. Zira hayvanlar sadece aşağı âlem diye adlandırılan yerden çıkan ürünlere ihtiyaç duyarlar ve onunla beslenip varlıklarını belli bir süre ayakta tutarlar. Melekler ise, sadece yüce âlemle ilgili feyiz ve rahmetlerle beslenirler.

İnsan bu iki ayrı mahluk arasında üçüncü bir varlık olarak her iki cihetten gelen maddi ve manevi gıdalarla beslenip hayatını dengeli ayakta tutabilir.

İşte dünyada Allah'a ve ahirete imân düzeyinde namaz, duâ ve tesbih gibi ibâdetler, kudsi âlemden gönderilen feyiz ve rahmetlerdir. Ruh bunlarla beslenip muhtaç olduğu gıdayı alır. Kendini bu ve benzeri feyizlerden mahrum bırakan kişi, hakikatte insan olmanın anlamını yitirmiş demektir. Bu âlemde ruhunu belirtilen feyiz ve rahmetlerle beslemediği için de onu manen katletmiş sayılır. Kirlenip kararan, nurâniyet ve safiyetini, hayvanı sıfatların galebesiyle kaybeden bir ruh, kıyamette arınmadıkça ebedi feyiz ve saadet yurduna girmeye lâyık olamaz.

Âhiret'te, dünyada sağladığı iki yönlü beslenme ve elde ettiği denge ile Cennet'e ehil olanlar, ruhlarına sunulan ikinci bedenle birlikte yine iki ayrı gıdaya ihtiyaç duyarlar. Beden posası olmayan Cennet ürünüyle beslenip lezzet alırken, ruh, kutsi âlemin en tatlı ve en nefis gıdası olan "Sübhanekellahümme" ve "Elhamdulillahi Rabbi'l-âlemin" tesbih ve tahmidini dem bedem alır. O âlemde sözün ve işin başı, "Sübhanallahtır; sonu ise, "Elhamdülillah"tır. Bu iki söz aynı zamanda Cennet ehlinin en çok huzur ve mutluluk duyacağı bir ibâdettir.

Özetleyecek olursak, diyebiliriz ki: Bedenini gıdasız bırakan dünyada, ruhunu gıdasız bırakan âhirette yaşayamaz, yani ebedi saadet yurduna ehil olamaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle âhirete inanmayan ve böylece bütün umudunu dünya hayatına bağlayan maddeciler uyarıldı. Sonra da imâna karşılık verilecek mükâfatın ancak Cennet olacağı haber verilerek mü'minler müjdelendi. Dünya'da imân doğrultusunda Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih edip din kardeşlerine selâmet ve esenlik dileyen, bunun için onlara rastladığı zaman selâm veren mü'minlerin bu güzel amellerine karşılık Cennet'te sonsuz selâmet ve esenliğe kavuşacaklarına atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle insanın hayrı istemede aceleci olduğu belirtiliyor. Allah (celle celaluhu)'nun ise, her şeyi belli ölçüde yarattığı ve belli bir plan ve programa göre yürüttüğüne işaretle, insanların işledikleri kötülüklerin cezasını vermekte acele etmediğinin hikmetine temas ediliyor. Sonra da insanın geçmişi çarçabuk unutan bir yapıya sahip olduğu, sıkıntılı anlarda

durmadan Allah'a yalvarıp yakardığı halde, genişliğe ve ferahlığa kavuşunca Allah'a hiç duâ ve niyaz etmemiş gibi bir duruma girdiği konu edilerek insan karakteri hakkında bilgi veriliyor.

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ۭ فَنَذَرُ
الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَاۗءَنَا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١١﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ
الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْۢبِهٖٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَاۗىِٕمًا ۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهٗ مَرَّ كَاَنْ لَّمْ
يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ مَّسَّهٗ ۭ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِيْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢﴾

11- Eğer Allah insanlara, hayrı acele istedikleri gibi, şerri çabuklaştırsaydı, ecelleri hemen yerine gelip (her şey) bitmiş olurdu. Ne var ki, bize kavuşmayı arzu etmeyenleri azgınlıkları içinde bocaladıkları bir halde bırakıveririz.

12- İnsana bir dert ve sıkıntı dokunduğu zaman gerek yan üstü uzanırken, gerek otururken, gerek ayakta dururken bize duâ eder. Kendisinden dert ve sıkıntıyı kaldırdığımızda ise, kendisine dokunan dert ve sıkıntıdan (kurtulmak için) bize (hiç) duâ etmemiş gibi (eski haline) geçip gider. İşte müsriflere (haddini aşanlara) yapageldikleri ameller böylece süslenmiştir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke müşriklerinden başta Nadr b. Hars olduğu halde birkaç kişi İslâm'ın feyiz pınarının hayat veren damlalarının nasıl bir şifa ve rahmet iksiri olduğunu düşünemediklerinden, "Allah'ım! Eğer Muhammed'in getirdiği hak ise, üzerimize gökten taş yağdır", diye duâ etmişlerdi. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler, aydınlatıcı bilgi vererek indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kendi kendinize beddua etmeyin. Çocuklarınıza ve mallarınıza da beddua etmeyin. Sonra Allah tarafından (belirlenen) icabet saatına rastlar da bedduanız kabul olunabilir."[2]

---

1 Tefsir-i Kurtubi-Lübabu't-te'vil

2 Hafız Bezzar - Ebu Dâvud: Câbir (radıyallahu anh)'den

"Mü'minin her hâli hayret uyandırıcıdır; Allah onun hakkında ne kadar bir hüküm yerine getirirse, mutlaka onun için hayır olur: Kendisine bir zarar ve sıkıntı dokunur da sabrederse, bu onun için hayır olur. Bir genişlik ve kolaylık dokunur da şükrederse, yine onun için hayır olur. Bu (lütuf) ancak mü'mine verilmiştir."[1]

"Şüphesiz ki sevenin sevgilisi, dostun dostu aleyhine yapacağı duanın kabul olunmamasını Allah'tan dilerim."[2]

"Şüphesiz ki ben lânetleyici olarak gönderilmedim, rahmet olarak gönderildim."[3]

Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Batn-ı Buvat gazasına giderken develere nöbetleşerek biniyorduk. Ensardan bir adamın sırası gelince, deveyi çökertip bindi, fakat deve yerinde mıhlanıp kaldı, bir türlü kalkıp yürümedi. Adam öfkelendi ve "Allah sana lanet etsin!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem),

"Devesine lanet eden adam kim?" diye sordu. Adam da, "Benim." diye cevap verince, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

"İn aşağı, lanetlenmiş bir hayvanla bize arkadaşlık etme! Kendi kendinize, çocuklarınıza ve mallarınıza beddua etmeyin. Sonra Allah'ın kabul edeceği saate denk gelir de sizin için o beddua kabul olunabilir."[4] buyurdu.

İnsan Acelecidir

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ

"Eğer Allah insanlara, hayrı acele istedikleri gibi, şerri çabuklaştırsaydı..."

İnsanın sonu gelmeyen arzu ve istekleri birbirini izler durur. Din, ahlâk ve ilim onları meşru sınırlar içine almaya çalışır. İnsanın bunca ihtiras

1 Ahmed: 1/173, 177, 182- 3/117, 184- 4/332, 333- 6/15, 16

2 Tefsir-i Kurtubi: 8/315

3 Sahih-i Müslim/Birr: 87

4 Sahih-i Müslim/Birr: 87

ve isteklerine rağmen ömrü pek o kadar uzun değildir. Yapılacak çok şey, düzeltilecek birçok konu vardır. Ömür sermayesini plânlı, programlı şekilde harcamasını bilenler, az-çok insanlıktan yana başarılı ve feyizli hizmetler verirler. Derdi ve kaygısı sadece şahsi çıkarı ve nefsani istekleri olanlar ise, ciddi hiçbir hizmette bulunmadan Dünya'yı terkederler.

İnsanın arzu ve istekleri bir sınır tanımadığından, onların gerçekleşmesinde o, çok acelecidir. Hayra ve iyiliğe çabuk kavuşmak, şer ve kötülükten; sıkıntı ve üzüntüden acele kurtulmak ister. Geçen iyi ve kötü olayları çabuk unutabilir bir yapıya sahiptir.

Oysa bilerek, neticesini hesaba katarak, fayda ve zararlı taraflarını düşünerek sabırla yapılan bir iş; bilmeden, neticesini hesaba katmadan acele yapılan birçok işten hem hayırlı, hem de daha yararlıdır. Mesele çok iş yapmak, çok şey söylemek değil, Allah'ın rızasına uygun olanı seçip kısa ömrü feyizli bir hava içinde amacına ve yaratıldığı hikmete yöneltmektir. Unutmamalıyız ki, hiçbirimiz arzuladığımızı elde etmeden, peşinde koştuklarımızın çoğuna erişmeden, arzu ve isteklerimizin bütününü gerçekleştirmeden, başladığımız işlerin tamamını bitirmeden şu dünyadan ayrılmak zorundayız.

Kur'an ve hadis bu konuda bize, iyi düşünüp sonra istekte bulunma terbiyesini öğretir. Öfkelenip biri veya bir şey hakkında beddua etmemizin doğru olmadığını telkin eder. Kabul saatine rastlayabilir de sonradan pişmanlık duyacağımız bir sonuç doğurabilir. Zira günün öyle anları vardır ki, yapılan duâ ve beddualar pek karşılıksız kalmaz. O bakımdan mü'minler ağızlarından çıkaracakları sözleri, önce ölçüp tarttıktan, doğuracağı sonuçları hesaba kattıktan sonra sarfetmelidirler.

Kâfirlere gelince, küfür ve inatlanyla, azgınlık ve hayasızlıklarıyla şerrin çabuklaşmasını isteseler bile, Cenâb-ı Hak onların bu yoldaki beddua ve dileklerini hemen kabul etmez. Birkaç yıllık bir ömür sınırları içinde dünyalık ile baş başa bırakıp ezeli plân ve programının kusursuz hedefine ulaşmasını bekler. O'nun sünnetullahı gereği, âhiret saadetini bütünüyle kaybeden bedbaht bir zümreye mutluluk veren dünya hayatını hemen karanlığa boğmaz; iki mutluluğu birden çekip almaz. Zulüm ve tuğyana sapmadıkları sürece ellerindeki nimeti dünyada azaba çevirmez, bir süre oyalanıp bocalamalarına imkân verir. Çünkü Allah âdildir, her işi mutlak

hikmet, her mühlet verişi mutlak adalettir. Nitekim Bakara suresi 15, 16. âyette bu inceliğe temasla buyuruluyor ki:

"Allah onlarla alay eder de kendilerini taşkınlıkları içinde bocalar şekilde bırakır. İşte onlar öyle kimselerdir ki, doğru yola karşılık sapıklığı satın almışlardır. Bu alışverişleri kendilerine kâr sağlamamıştır; doğru yolu da bulmuş değillerdir."

Allah'ı Hatırlama ve O'na Sığınma

وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِۦٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا

"İnsana bir dert ve sıkıntı dokunduğu zaman gerek yan üstü uzanırken, gerek otururken, gerek ayakta dururken bize duâ eder."

İnsan ruhu, ilâhi inayet ve feyizlere mazhar kılınarak yaratılmıştır. Mayasında bir tek Allah düşüncesi ve dindarlık arzusu mevcuttur. Dünya'ya gözlerini açınca içinde bulunduğu aile ve çevresi ve beraberinde taşıdığı akıl, zekâ, idrâk gibi yetenekleri, ya ondaki bu düşünce ve arzu cevherinin kabuğunu kırıp onun aşıldeğerini ortaya çıkarır ya da büsbütün kabuğunda kalıp küllenerek küflenmesini sağlar.

Her iki durumda da ruhun derinliğindeki bu cevher sırası gelince kendini az veya çok hissettirir. Özellikle dert, sıkıntı, felâket ve musibet anlarında belirginleşir. Hattâ Allah'ı inkâr edenler bile, ölüm saçan felâket anlarında her türlü umut ve yardımcının ışığı kesildiği bir zamanda "Allah" demeye başlarlar ve görünmeyen O Yüce Kudretten yardım bekleme ihtiyacını duyarlar. Bu, elde olmayan bir duygudur ki, böyle anlarda frenlenmesi âdeta mümkün değildir. Tıpkı sıcakta buharlaşan su gibi. Bu onun tabiatında vardır; belli bir sıcak ortamını bulunca ister istemez buharlaşmaya başlar. Ateşe düşen odun, ister istemez yanmak zorundadır; zira bu onun hilkatında ve tabiatında mevcuttur.

Sıkıntı ve felâket kalkınca, felâkete uğrayanların çoğu kendilerine hiçbir şey dokunmamış gibi eski halerine dönerler. Bu da insanın nankör, unutkan ve gafil olduğunu gösterir.

Ömür sermayesini bir hiç uğruna acımasızca harcayanların durumu böyledir. Ecel gelinceye kadar başladıkları gibi devam ettirirler, İşleri ve amelleri kendilerine iyice süsletilmiştir; gerisini, sonucunu düşünüp gerçeği anlamaları çok zordur. Kırık, dökük bir tekneyle denize açılan gafil

bilgisizlerin durumu bunlar için ne güzel ve ibretli misaldir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanların hayır ve iyiliği elde etmek için acele davranmalarına, öfkelenip veya inkâra sapıp şer ve felâketi istemelerine karşılık Allah'ın sabırla karşılık verdiği açıklandı. Sonra da insan ruhuna enjekte edilen din ve Allah duygusunun sıkıntılı ve felâketli günlerde daha da belirginleştiği belirtilerek, Allah'ı inkâr etmenin mümkün olmadığı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insan ruhundaki bu ezeli cevhere rağmen küfür ve azgınlıkta ısrar ve inat edip işi ahlâksızlığa ve zulme kadar uzatanlar, daha önce o yüzden yok edilen kavim ve milletler hatırlatılarak uyarılıyor ve geçmişten ibret almaları için o yok edilenlerin yerine yeni kuşakların getirildiği, o nedenle yaşamakta olanların çetin bir sınavla karşı karşıya bulundukları haber veriliyor.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَٰتِ وَمَا
كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰكُمْ خَلَٰٓئِفَ
فِى الْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

13- Andolsun ki sizden önce nice kuşakları, kendilerine peygamberlerimiz açık belgelerle gelmişken (başkaldırıp) zulmettikleri ve imâna gelmeyecekleri (sabit olup dönme ihtimalleri kalmadığı) zaman yok ettik. İşte biz, suçlu günahkâr milleti böyle cezalandırırız.

14- Sonra onların ardından nasıl amel edeceğinizi görmemiz için sizi onların yerine getirdik.

İLGİLİ HADİS

"Doğrusu dünya tatlı ve yeşilliktir. Allah sizi orada (kendi adına söz söyleyip hükmetmeniz için) halife edinmiştir; neler işlediklerinize bakmaktadır. O halde dünyadan da, kadından da (her ikisinin fitnesinden) sakının."[1]

1 Tirmizi/Fiten:26, Zühd:41 - İbn Mâce/Fiten:19 - Dârimi/Rikak:37 - Ahmed:3/7,19,22,46,61,74 - 6/68

Suçlu, Günahkâr Millet

كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

"İşte biz, suçlu günahkâr milleti böyle cezalandırırız."

Milletlerin de fertler ve aileler gibi hayatlarının üç devresi var: Çocukluk, gençlik ve yaşlılık... Millet olma şuurunun uyanması, bağımsız duruma gelme arzusu ve kendi kendini idare etme başarısı ortaya çıkınca, birinci devresi başlamış olur. Güçlü ordu, istikrarlı maliye, iktisadi bağımsızlık ve gelişen maarif onun ikinci devresi sayılır. Bu iki devrede idare edenlerle idare edilenler, kuvvet ve kudreti, başarı ve izzeti Allah'a çevirip ülkenin manevi ihtiyacı olan din, ahlâk, adalet ve fazileti geliştirip maarifi bu unsurların harcıyla inşa ederse, o milletin gençlik devresi çok uzun sürer. İlâhi yardım, yüce âlemden inen feyiz o milleti devamlı destekleyip güçlendirir. Bunun aksine şımarıklık, azgınlık, inkâr ve haklara tecavüz başlar, maddecilik ön plâna alınır, ahlâksızlık ve adaletsizlik her sınıfın ruhuna işlerse, artık o milletin gençlik devresi pek kısa olur. İlâhi inayet kesilir, yüce âlemden feyiz ve rahmet inmez olur. Halk arasında bölünmeler başgösterir, toplum yapısında güven ve huzur sarsılır ve çok sürmez bir belâ başlarına iner de ne olduklarını, nereye gittiklerini, ne yaptıklarını bilemez olurlar. Şaşkınlık içinde kalıp bocalamaya başlarlar. Öyle fırtınalı günlerde uyanıp Hakk'a yönelir, adaleti yeniden kurup ahlâk ve fazileti ihya ederlerse, belki kurtulabilirler. Biraz daha ihmal ederlerse, süratle yaşlılık devresine girip güçten ve kudretten kesilirler.

İlgili âyetle,

"İşte biz, suçlu günahkâr milleti böyle cezalandırırız" buyurularak milletler, özellikle Müslüman ülkeler uyarılıyor.

Milletlerin tarihlerini incelediğimizde, onların bu yıkılıp yok olma olaylarıyla dopdolu olduğunu görürüz. Yıkılan bir milletin, silinen birkaç neslin yerine başkaları gelip geçer. Yeni gelenler, geçmişteki aynı hataları işlerlerse, onlar da bir süre sonra silinip yok olmaya mahkum edilirler ve böylece Allah'ın sünneti, hayat kanunu kusursuz biçimde, arızasız bir işleyişle sürüp gider. Şimdi de, Rabbü'l-âlemin olan Allah (celle celaluhu) yaşamakta olan milletlerin nasıl bir yol tutacaklarına, geçmişten ne derece ders

ve ibret aldıklarına bakmaktadır.

Bu âyetin açıklamasını yapan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) **Efendimiz, hadis bölümünde belirtildiği gibi, Müslüman milletlerin dikkatlerini iki tehlikeli fitneye çekmiştir:**

1. Dünyayı tek amaç seçip, maddeciliği ilâhlaştırmak,

2. Kadını tam bir şehvet aracı veya oyuncağı haline sokmak.

Birinci fitne, kıpkızıl bir yel estirir; ikinci fitne, aile ve ahlâkı kökünden yıkıp götürür. Günümüzde ve yakın tarihimizde bu iki fitneye kapı açanların ne hale düştüklerini anlatmaya gerek var mıdır? Son birkaç yıl ipinde, beynelmilel kumarhane ve fuhuşhane olan Lübnan'ın dramatik tablosu önümüzde duruyor. Süper bir devlet olarak büyük bir ekonomik güç oluşturan Amerika'da ahlâksızlığın nasıl kol gezdiği, 1-15 yaş arası erkek çocukları bile akşamdan sonra sokağa bırakmanın büyük bir felâket ve fecaatle neticeleneceği, bakire kız diye bir kavramın unutulduğu, aile yuvasının temeline dinamit konulduğu bilinen gerçeklerden bir kısmıdır. İnançsızlık ve ahlâksızlığın bu ülkeyi yakın gelecekte yıkıp yok edeceğini söylersek bir keramet izhar etmiş sayılmayız. Avrupa ülkelerinin bir çoğu başaşağı gelmiş durumda. Maddi refahın yalnız başına hiçbir milleti kurtaramayacağının hazin örneklerini yakında biz görmesek bile, çocuklarımız ve torunlarımız görecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle tarihte yıkılıp yok edilen milletlerden ibret almamız istenildi. Zulüm, maddecilik ve ahlâksızlık fırtınasına kapılarını açık bulunduran hiçbir milletin o fırtınadan kendini kurtaramayacağına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aynı fırtınaya kapılarını açık bulunduran ve âhirete; Allah'a kavuşmaya inanmayan Mekkeli müşrikler uyarılıyor. Kur'ân'ın milletlerin hayatını yönlendiren ilâhi mesaj olduğu açıklanarak, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından uydurulmadığı belirtiliyor ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ne kadar doğru ve faziletli bir kişiliği bulunduğu, aralarında geçirdiği bir ömür hatırlatılarak belgelendiriliyor.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ ۙ قَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ ۭ قُلْ مَا يَكُوْنُ لِيْٓ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ تِلْقَاۗيِٕ نَفْسِيْ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ۚ اِنِّىْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَّوْ شَاۗءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهٗ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰىكُمْ بِهٖ ۡ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيْكُمْ عُمُرًا مِّنْ قَبْلِهٖ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَي اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿١٧﴾

15- Âyetlerimiz onlara karşı açık-seçik okunduğu zaman, bize kavuşmayı ummayanlar, "Bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir" derler. De ki: Onu kendiliğimden değiştiremem, bu bana yakışır şey değildir (böyle bir hak ve yetkim söz konusu değildir); ben ancak bana vahyedilene uyarım. Eğer Rabbime isyan edersem, o büyük günün azabından korkarım.

16- De ki: Eğer Allah dileseydi ben size onu okumaz ve O da size (benim vasıtamla) bildirilmemiş olurdu. Elbette bundan önce aranızda bir ömür bulundum; artık aklınızı kullanmaz mısınız?

17- Allah'a karşı yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zâlim kim olabilir? Doğrusu suçlu günahkârlar kurtuluşa erişemezler.

İNİŞ SEBEBİ

Mukatil'e göre, Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden beş kişi, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e başka bir Kur'ân getirmesini veya putları kötüleyen âyetleri değiştirmesini önermişlerdi. O sebeple yukarıdaki âyetler indi ve istenilen hususlarda Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hiçbir yetkisinin bulunmadığı açıklandı.[1]

1 Lübabu't-te'vil

Kendi Anlayışlarına Göre Bir Din ve Bir Kitap Arzu Edenler

قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ

"Bize kavuşmayı ummayanlar, bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir, derler."

Mekkeli putperestlerin ileri gelenlerinden birkaç kişinin kendi arzu ve hevesleri doğrultusunda bir Kur'ân getirilmesini veya indiği iddia edilen Kur'ân âyetlerinin putlara dokunmayacak şekilde değiştirilmesini istemesi, önemli bir konuyu gündeme getiriyor.

Çünkü bunun altında birçok gerçekler ve hikmetler yatmakta, mü'minleri aydınlatan mesajlar yer almaktadır. Şöyle ki:

1- İnen Kur'ân'ın bütünüyle ilâhi olduğunu bir defa daha açıklamak ve kanıtlamak,

2- Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah ile kulları arasında bir aracı bulunduğunu, o bakımdan indirilen hiçbir âyeti kendiliğinden değiştirme yetkisi olmadığını vurgulamak,

3- Kişilerin anlayış ve mantıklarına göre dini ve taşıdığı hakikatleri değiştirip yorumlamanın çok sakıncalı sonuçlar doğuracağını hatırlatmak ve bunun din adına bir cinayet olduğuna işarette bulunmak,

4- Dini konuları ve meseleleri, duyguyla değil, akıl ve idrâkla incelemenin ve sonra da imân ile birleştirip bütünleştirmenin gereğini açıklamak gibi hikmetler bu cümledendir.

Kur'ân bu hikmetleri amaç edinip müşriklerin yersiz isteğini reddederken, mü'minlere şöyle bir uyarıda da bulunmaktadır: Her çağ ve dönemde birtakım bilgiç geçinen inançsız kişiler çıkarlar da kendi mantıklarına göre, ya bir din ararlar ya da hak dini kendilerine uydurmaya çalışırlar. Oysa din kişilerin mantığına göre değil, kişilerin yaşadığı çağda yetişen büyük din âlimlerinin meydana getirdiği cumhurun mantığıyla uyum sağlar. O bakımdan dini, kişilerin mantığına göre te'vil etmek, onu aslından uzaklaştırmayı sonuçlandırır ki bu, din ve ilim adına bir cinayet ve yüz karası olur.

İnkarcıların Teklifi

Müfessir İmam Kurtubi'nin tesbitine göre, Mekke'de oturan inkarcıların teklifleri şu üç maddede toplanıyordu:

a) Kur'ân'da yer alan ve kâfirlerle münafıkları hedef seçen azap âyetleriyle, mü'minlere güven va'deden ve müjde veren belgelerin değiştirilmesi ve çoğunun Kur'ân'dan çıkarılması,

b) Putları kötüler, ayıplar ve yerer mahiyetteki âyetlerin değiştirilmesi veya tamamen çıkarılması, aynı zamanda helâlin haram, haramın da helâl sayılması cihetine gidilmesi,

c) Kıyametle ilgili bütün âyetlerin Kur'ân'dan çıkarılması ya da değiştirilmesi...

İnkarcıların amacı, inanmak değil, Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i akıllarınca oyuncak durumuna sokmaktı. Hâşâ Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) onların bu cahilce arzusuna -bilfarz- uyarak Kur'ân'da bazı değişiklikler yapmış olsaydı, onlar yine inanmayacaklardı. Kaldı ki, ilâhi buyruklar kesinlikle değiştirilemezler. Hepsi bir bütün halinde ya kabul edilir ya da reddedilir. Bir kısmına inanmak, bir kısmını ret ve inkâr etmek, tamamını reddetmek ve bütününe inanmamak demektir.

Günümüzde de görünüşte Müslüman geçinen, gerçekte İslâm'la ilgisi bulunmayan bazı mürekkep yalamışlar, hiçbir araştırma, inceleme zahmetine katlanmadan, hayat kanunlarıyla ilâhi buyruklar arasındaki kopmaz bağları tesbite çalışmadan Kur'ân'ın bazı hükümlerini tenkit eder; hac veya namaz hususunda yeni şekiller önerirler. Camilere, kilise ve havralarda olduğu gibi, iskemle ve sıra konulmasının uygunluğunu savunurlar. Oysa o tiplerin camiyle, hacla ve namazla uzaktan, yakından ciddi hiçbir ilgileri yoktur. Camileri ve namazı beğenmiyorlarsa, neden kilise veya havraya gitmiyorlar? İstedikleri reformun çoğu bu iki ibâdet yerinde zaten mevcuttur. Ama mesele o değildir, ülkelerin omurgası mesabesinde olup, aile ve toplumu ayakta tutan İslâmiyet'i mefluç hale getirmektir.

İlgili âyetlerle hem Mekkeli putperestlerin, hem de günümüzdeki reform havarilerinin nasıl büyük bir haksızlık içinde bulundukları teşhir edilerek şöyle buyuruluyor:

"Allah'a karşı yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zâlim kim olabilir?"

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)**'in Müşrikler Arasında Uzun Bir Süre Kalması**

فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Elbette bundan önce aranızda bir ömür bulundum; artık aklınızı kullanmaz mısınız?"

Mekke'de doğan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, kendisine peygamberlik görevi verilmeden önce tam kırk yıl gibi uzun bir süre putperestler arasında tertemiz, nezih, dürüst namuslu, iffetli, şerefli ve fazilet dolu bir hayat geçirmiş; herkesin sevgi ve saygısını kazanmış, bir gün olsun yalancılıkla suçlanmamıştır. Peygamberlik göreviyle sahneye çıkınca, müşriklerin çoğu hemen ağız değiştirip suçlamalara geçtiler, akla hayale gelmedik yalanlar ve iftiralar peş peşe sıralayıp O'nu küçük düşürmeye başladılar. Kur'ân, ilgili âyetle onları insafa çağırıp, bundan önce Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) aranızda bir ömür bulunmadı mı? Kırk yaşına kadar hiç yalan söyletmeyen, doğruluktan ayrılmayan ve aranızda "el-Emin" diye anılan bir zatı, kendisine vahiy indi diye mi suçluyor, O'na yalan ve iftira atıyorsunuz? Böyle yapmanız büyük bir haksızlık değil midir? diyerek onları kınıyor.

Abdullah b. Selâm diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret edip geldikleri gün, O'nu görmek için halk büyük bir coşku ve sevine içinde koşuyor, mahşeri bir kalabalık oluşturuyorlardı. Ben de o koşanlar arasında bulunuyordum. Merakla ilerledim ve mübarek yüzünü gördüğüm an, yalancı bir yüz olmadığını anladım. Kendisinden ilk duyduğum söz de şu hadisleri olmuştu: **"Ey insanlar! Selâm vermeyi yaygınlaştırın, (Allah için açlara, muhtaçlara) yedirin, akrabalık bağlarını koruyun ve halk uyurken siz gece kalkıp namaz kılın ki, selâmetle Cennet'e giresiniz."**[1]

1 Tirmizi/Et'ime: 45, Kıyamet: 42 - İbn Mâce/İkamet - 174, Et'ime: 1, Edeb: 11 - Dârimi/Salât: 156, Et'ime: 39, İsti'zan: 4, 26 - Ahmed: 2/156, 170, 196 - 4/282, 286 - 5/401

Aynı zamanda geçen kırk yıl içinde Kur'ân âyetlerinin yüce ve lâhuti manalarını, yüksek edebi üslubunu içeren ve o kudrette akıcılık ve çekicilik arz eden bir söz de O'ndan işitilmemişti, yani kırk yaşına kadar geçen ömrü ve kırk yaşından sonraki kalan hayatı arasında sözünü ettiğimiz husus hakkında bir mukayese yapıldığında, peygamberlik döneminde inen vahyin yüksek kudreti bütün açıklığıyla ortaya çıkar ve daha önce bu ölçü ve kudrette bir söz sarfetmediği kesinlik kazanır.

Abdullah bin Selam (radıyallahu anh)'ın dediği gibi, "O halde şimdi söyledikleri O'nun değil, âlemlerin Rabbi Allah'ındır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda gecen âyetlerle, Kur'ân'ın lâhuti kudretini takdir edemiyen cahil Arapların, "Bize başka bir Kur'ân getir," demeleri üzerinde duruldu ve Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) hiçbir zaman böyle bir yetkiye sahip olmadığı açıklandı. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizin tertemiz geçen hayatı misal verildi. Peygamberliğinden önce gecen kırk yıllık uzun bir süre içinde O'nun yalan söylediğine hiçbir kulun şahit olmadığına; iftiracı ve maceracı bir insan olduğunu ise hiç kimsenin iddia etmediğine işaret edildi. Sonra da Allah'a karşı yalan uydurmanın büyük bir zulüm ve ahlâksızlık sayılacağına atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, hayatı bu kadar temiz ve nezih gecen bir zata iftira edenlerin Allah'ı bırakıp kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri putlara tapınmaları ve onları Allah yanında şefaatçiler kabul etmeleri kınanıyor; bunda aklın, ilmin, vicdanın ve sağduyunun payı bulunmadığı, hele insaf ölçüsüne hiç girmediği kapalı bir şekilde ifade ediliyor.

Sonra da insanların, ilk yaratılıp bir aile ve kabile kurma düzeyine geldikleri zaman tek bir din üzere olup, tevhid inancına bağlı bir ümmet durumuna eriştiklerine ve yavaş yavaş çoğalıp yeryüzüne yayıldıkça düşünceler, inançlar ve kültürler arasında birtakım farkların meydana geldiğine işaret ediliyor.

Kâinat kitabında milyonlarca âyet ve belgeleri, eşya üzerindeki ilâhi damgayı görmeyip hâlâ peygamberden mu'cize isteyenlere, ileride nasıl büyük bir inkılâbın meydana geleceği ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in asıl büyük mu'cizesinin o zaman bütün açıklığıyla ortaya çıkacağı haber veriliyor.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ
شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي
الْأَرْضِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً
وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۖ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ
فَانْتَظِرُوا ۖ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

18- Onlar (inkarcı putperestler), Allah'ı bırakıp kendilerine zarar ve yarar veremeyen cisimlere tapıyorlar ve "Bunlar Allah yanında şefaatçilerimizdir" diyorlar. De ki: Allah'a göklerde ve yerde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorlar?" O, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve çok yücedir.

19- İnsanlar ancak bir tek ümmet idi; sonra ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden bir söz (hükme bağlanıp) geçmemiş olsaydı, elbette onların ihtilâfa düştükleri şey hakkında hüküm verilirdi de (iş) bitmiş olurdu.

20- Bir de derler ki: O'na Rabbinden bir âyet (açık bir mu'cize) indirilmeli değil miydi? De ki: Gayb ancak Allah'a aittir. Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

Zarar Ve Yarar Veremeyen Bâtıl İlâhlar

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ

"Allah'ı bırakıp kendilerine zarar ve yarar veremeyen cisimlere tapıyorlar."

Tapmadıkları zaman zarar, taptıkları zaman yarar vermeyen şekillendirilmiş cisimlere kulluk etmek veya onları Allah katında yardımcı şefaatçiler kabul etmek koyu bir cehaletin, bâtılı yaşatan kötü bir âdetin; hissi aklın ve idrâkin önünde tutmanın eseridir. Hele onlarda birtakım sır ve hikmetlerin, gizli kuvvet ve kudretlerin varlığını vehm edip inanmak, çok şerefli yaratılan ve varlık âleminin bir bakıma amaç ve hikmeti sayılan in-

sana hiç ama hiç yakışmamaktadır. Zira tapındığı cisimlerden kendisi çok daha mükemmel olan ve onların hiç birinde bulunması mümkün olmayan yetenekleri kendinde taşıyan âdemoğlunun bu derece adileşmesi son derece düşündürücü ve üzücüdür.

Bilinen bir gerçek vardır, o da şudur: Mabudun mutlaka âbidden, yani ibâdet edilen varlığın, ibâdet edenden çok üstün kudrette ve kıyas kabul etmez yetenekte bulunması ve kendisine ibâdet edenler üzerinde mutlak tasarrufa sahip olması şarttır. Oysa putperestlerin durumu tam tersinedir: Âbid, mâbuddan çok kudretli ve yetenekli ve onun üzerinde tasarrufa sahiptir; istediği zaman onun şeklini değiştirebilir veya imha edebilir. Ayrıca ibâdet, saygı ve tazimin en üst noktası, kulluğun en belirgin belirtisidir. O halde ibâdete lâyık görülenin herhalde çok üstün, sınırsız imkânlara sahip olması ve her çeşit nimeti verme gücünü taşıması gerekmektedir. Oysa müşriklerin ilâh edindikleri cisimlerin hiç birinde bunlar mevcut değildir.

Müfessir Fahreddin Râzi'nin tesbitine göre, müşriklerin tapındıkları ve şefaatçi kabul ettikleri şeyler birkaç grupta toplanmıştır:

a) Onlara göre yeryüzünün her bir iklimine sahip olan ve onu idare edip yürüten belli bir ruh vardır. O ruhun adına bir put yapıp ibâdet etmekte yarar vardır. Bu düşünce ve inanç çok tanrı sistemini getirip yaygınlaştırmıştır.

b) Yıldızlardan bir kısmını ilâh veya şefaatçi ilâh sayanlar da vardı. O yıldızların gündüzleri kaybolup görünmez duruma geldiklerini dikkate alıp onlardan her biri adına bir put yaparak kendileri için Allah yanında şefaatçi olacağına inanırlardı.

c) Yaptıkları putların üzerine birtakım belli tılsımlar koyup, sonra onların sırlarını sezdiklerine inanarak yaklaşmaya çalışırlardı. Bu yaklaşma zamanla ibâdet şekline dönüşmüştür.

d) Müşriklerden bir kısmı ise, putları, çok sevdikleri insanların suretinde yapar, ona ibâdet etmekle, o çok sevdiği büyük kişilerin ruhlarının Allah katında şefaatçi olacaklarına inanırlardı.

Yirminci Asrın Putperestleri

Putperestlik hemen her çağda ve bölgede yer yer kendini farklı ambalaj, değişik şekil, kılık ve kıyafette göstermiştir. Bazan cehalet kalıbında,

bazen taassup doğrultusunda, bazen de bilimsel düzeyde poz vermiştir. Ama aralarında ortaklaşa bir bağ vardır ki, o da, Allah'ı inkâr, peygamberleri ret ve âhireti hayal saymaktır.

Günümüzün putperestlerine gelince: Onların inanç, anlayış, kültür ve tutumları değişiktir.

Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

a) Kimi ölülerden medet bekleyip yatırlara koşar, yüz sürüp toprak alır; derdini o yatıra anlatır, ondan şifa ve yardım bekler.

Bunların durumu incelendiğinde, Allah'a imân ettikleri ortaya çıkar; ama sağlam dini bilgi almadıklarından dolayı şekilde Allah'a ortak koşarlar ve büyük günahlarla birlikte bazısı küfre kadar bu inancını ileri götürür.

b) Kimi de büyük liderlere taparcasına eğilip tazimde bulunurlar. Allah'a ibâdet eder gibi, onların maddi ve manevi huzurunda eğilirler. O kadar ki, inanıp bağlandıkları lideri her türlü kusurdan uzak görür, onlara toz kondurmamaya özen gösterirler. Şüphesiz ki, bunda da putperestliğin dolaylı ve değişik bir yanı söz konusudur.

Oysa Allah yalnız peygamberleri günah ve kusurlardan koruyup onları ismet sıfatıyla teçhiz etmiştir. Onların dışında hiçbir insanı sözü edilen sıfatla teçhiz etmediği için, her insandan günah, kusur, isyan ve kayma sadır olabilir.

c) Kimi de maddeyi ilâhlaştırır. Materyalist ve komünistler gibi. Ekonomik gücün tek kurtarıcı faktör olduğunu savunurlar, bunun ötesinde başka bir güce ve kudrete inanmazlar. Onlara göre ekonomik hayatta temel olan şey fert değil, toplumdur. Din ve Allah inancı toplum için afyondur.

d) Kimi de para ve serveti hayatın ve insanlığın tek amacı olarak seçip kabullenir ve bunu elde etmek için bütün kutsal ve manevi değerleri çiğneyip geçer. Onlara göre, din, dindarlık ve Allah'a inanmak insan için lüzumlu değil, hayatını renklendirmek için bir fantezidir.

Görüldüğü gibi, bu düşünce ve inancın altında koyu bir cehalet ve gizli bir putperestlik yatmaktadır.

O halde putperestlik sadece taştan, madenden yapılıp şekillendirilen cisimlere tapmak veya onları şefaatçi kabul etmek değil; Allah'ı ve kutsal

değerleri unutturan, ilâhi sevgiyi söndüren her ilgi ve sevgi, her bağlanış ve inanışı dejenere eden bir eğilimdir.

İnsanlar Bir Tek Ümmet İdi

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً

"İnsanlar ancak bir tek ümmet idi."

Klasik tefsirlerimiz bu sözün dört ihtimal taşıdığı, dört ayrı yorumu gerektirdiği üzerinde durmuşlardır:

1- Her doğan çocuk, İslâm fıtratı üzere dünyaya gözlerini açar. Sonra onu bu fıtri cevherden uzaklaştıranlar olur. O halde insanların hepsi ruhlarındaki bu fıtri maya veya cevher itibariyle İslâm'dır; ayrılık, bölünme ve farklı inançlar sonradan ortaya çıkmıştır.

2- İlk insan Âdem Peygamber ve eşi Havva tek bir ümmet idi. Sonra Hâbil ile Kabil olayının ortaya çıkmasıyla ayrılığa düşenler oldu ve zamanla farklı inançlar doğdu.

3- Nuh tufanı, vuku bulduğu kesimde küfür adına ne varsa hepsini temizlemiş ve sadece hak din üzerinde olanlar bir tek ümmet olarak kurtulup kalmışlardı. Sonra yine insanlar çoğalıp kabile ve bölgelere ayrılınca, inançlarda, düşünce ve görüşlerde birtakım ihtilâflar ortaya çıkmıştır.

4- İbrahim Peygamber (aleyhisselam) devrinde Araplar ile İbrâniler Hanif dini üzerinde birleşerek bir ümmet haline gelmişler ve sonra çoğaldıkça ayrılığa düşmüşlerdir.

Bu dört yorumdan birincisi daha çok akla yakınsa da, âyetin ifade kudretindeki yüksek mânayı yansıtmaktan biraz uzak görünmektedir. Konuyu bu açıdan ele alıp değerlendirmeye çalıştığımızda, karşımıza muhteşem bir tablo çıkmaktadır; şöyle ki: Âyette en-nas tabiri kullanılmıştır ki, başındaki "elif-lâm" edatı bütün insan cinsini içerip kapsamaktadır. Bundan anlıyoruz ki, yeryüzündeki kara parçası ayrılmadan, yani kıtalar meydana gelmeden önce insanların hepsi birbirine yakın sayılacak verimli topraklar üzerinde bir tek ümmet olarak yaşıyorlardı. O devirde insanlar daha yeni çoğalma halinde bulunduklarından sayıları azdı. Bu bakımdan hepsi bir olan Allah'a inanıyor ve bu inanç üzerinde birleşiyorlardı. Sonra Cenâb-ı Hak, kara parçasını kıtalara ayırınca her kıta üzerinde birkaç in-

san bulunuyordu. Bunlar zamanla çoğalıp gelişince din ve inanç yönünden ayrılığa düştüler.

Bizim bu yorumumuz da bir ihtimalden ileri geçmez. Bizi böyle bir ihtimale iten sebeplerden biri de Amerika kıtası keşfedildiğinde orada yaşayan insanların mevcudiyetidir. Allah daha iyisini bilir.

Haklı ile Haksız Arasında Hüküm

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

"Eğer Rabbinden bir söz (hükme bağlanıp) geçmemiş olsaydı, elbette onların ihtilâfa düştükleri şey hakkında hüküm verilirdi de (iş) bitmiş olurdu."

İnsanların, Allah'ı bir bilme ve O'na teslim olma fıtratı üzere yaratıldıkları ve gönderilen peygamberler bu fıtratın üzerindeki kabuğu yarıp asıl cevherini meydana çıkardıkları ve geliştirip topluma yansıttıkları halde, çoğalan insanların ekserisi bu fıtrattan uzaklaşıp sapıtmışlardır. O nedenle birçok kabile, kavim ve milletler haktan uzaklaştıkça bâtıla yaklaşmışlar ve kendi yapılarına göre birtakım bâtıl dinler icat etmişlerdir. Sünnetullah, diğer bir tabirle insanların hayat düzeniyle, denge sistemiyle ve inanç esasıyla ilgili kanunlar değişme esnekliğinde olsaydı, herhalde Cenâb-ı Hak, hakkı batıldan ayırt edip gereken hükmü hemen indirirdi ve böylece inkarcı azgınlar, putperest sapıklar yok olurlardı. Ama sünnetullah böyle bir esneklik taşımaz, ezelde takdir edildiği gibi hedefine kusursuz ilerler ve bu hal kıyamete kadar devam eder.

Bundaki hikmet ise, çok açıktır:

Varlık âleminde bazı istisnalarla hemen her şey çift yaratılmıştır. Öyle ki, her varlık karşıtıyla bilinmekte veya onunla gelişme kaydetmektedir. İşte bu da ilâhi sünnetlerden biridir. O halde bâtıl olmasaydı hakkın mahiyet ve değeri yeterince anlaşılmaz; inkâr olmasaydı imânın kıymeti ve gerçek ölçüsü bilinmezdi. Aynı zamanda mücadele diye bir canlılık ve hareket olmaz, hayat âtıl kalır; toplum ve milletler araştırma yeteneğini yitirirlerdi. O nedenle rahatlıkla diyebiliriz ki, Cenâb-ı Hak dünyayı yaratmışsa, ona karşı âhireti; Cennet'i yaratmışsa karşıtı sayılan Cehennem'i de yaratmıştır. Melek ile şeytan, ruh ile madde, kadın ile erkek hep birbirinin karşıtı, fakat birbirini tamamlayan denge ve unsurlardır.

Bir an varsayafım ki küfür diye bir şey yoktur, imânın değerini hangi kıstas ve ölçüyle takdir edebiliriz? Aynı zamanda hak uğrunda çalışıp didinme, mücadele edip araştırma ve inceleme yapmak kimsenin aklından geçmezdi. Bu da ruhun uyuşmasına, ilmin birçok konularda durmasına, aklın araştırıcı gücünün sönmesine sebep olurdu.

İşte Kur'ân bu gerçeğe dikkatlerimizi çekerek ilâhi sünnetin şaşmazlığını ve değişmezliğini ortaya koyuyor;

"Eğer Rabbinden bir söz (hükme bağlanıp) geçmemiş olsaydı, elbette onların ihtilâfa düştükleri şey hakkında hüküm verilirdi de (iş) bitmiş olurdu."

Müşriklerin Açık Bir Mu'cize Beklemeleri

وَيَقُولُونَ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ

"Bir de derler ki: O'na Rabbinden bir âyet (açık bir mu'cize) indirilmeli değil miydi?"

Âyetin baş ve son cümleleri arasındaki ifade dikkate alınınca, inkarcılar, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderildiğine, Kur'ân'ın da gökten indirildiğine inanmıyorlar ve "Eğer Muhammed davasında haklıysa, sözlerinde doğruysa, ey Allah! Başımıza gökten taş yağdır, bize acıklı bir azap indir," diyerek bu anlamda açık bir mu'cize istiyorlardı. Oysa bu istek ilâhi sünnete ters düşüyordu. Çünkü inkarcıları hemen yok etmek, İslâmiyet'i güçlendirmez, belki zayıflatırdı. Zira her tez, ancak antitezin güç ve şiddeti oranında kuvvet kazanma şansına sahiptir. Hem din rahmettir, azap değildir. O bakımdan Allah, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in onlara şunu söylemesini emretti:

"Gayb ancak Allah'a aittir. Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

Öyle ki, dinin rahmet olduğu bütünüyle reddedilerek küfürde son kerteye gelindiğinde, ilâhi takdir ve tesbitin günü saati dolmuş olur ve böylece O, hükmünü elbette yürütür. Zira Allah bizim veya sizin isteğinize göre, takdir ve hükmünü değiştirmez.

Çok Büyük Bir Mu'cizenin Meydana Geleceği Haber Veriliyor

فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ

"Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"

İnanmadıkları halde sırf Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i acze düşürmek için birtakım yersiz ve anlamsız mu'cizeler göstermesini, gökten azap indirmesini istiyorlardı. Cenâb-ı Hak, yakın gelecekte büyük bir mu'cizenin meydana geleceğini kapalı bir anlatımla haber vererek müşriklerin biraz olsun akıllarını kullanmalarını istiyordu. Her geçen gün adım adım gelişme kaydedip sesi Arap Yarımadası'nda duyulan İslâmiyet'in dünya tarihinde benzeri görülmemiş büyük bir inkılâp yapacağına işarette bulunuyor, o günlerin pek yakın olduğunu imâ ederek Peygamberinin diliyle onlara: "Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!" buyurarak, her iki tarafın da o büyük mu'cizeyi, benzersiz büyük inkılâbı göreceğini belirtiyordu. Nitekim öyle oldu; çeyrek asır geçmeden İslâmiyet kıtalar üzerinp yayıldı, en güçlü devletleri dize getirip yenilmez bir kuvvet oluşturdu. Mekke'nin fethi bunun en güçlü adımlarından biri idi. Son Tebuk seferi, Bizans'a göz dağı veren ikinci güçlü bir adımdı. Sonra da İslâm mücahitleri önüne geçilmez, engel tanımaz bir sel halinde Allah'ın ismini yeryüzüne yaymaya, tevhid inancını gönüllere ve kafalara işlemeye devam ettiler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, müşriklerin kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri cisimlere tapınmaları konu edildi. Daha aziz, şerefli ve üstün yetenekli insanın kendinden aşağı maddelere ibadet etmesinin ne kadar gülünç ve akılsızca bir davranış olduğuna işaret edildi. Sonra da birden fazla din ve mezheplerin ortaya çıkmasının nedeni üzerinde duruldu. Yakında İslâm'ın büyük bir inkılâp yapacağına atıfla, her iki tarafın da o günleri beklemeleri istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların, mü'minlere erişen rahmet ve genişlikten rahatsız oldukları açıklanıyor. O yüzden birtakım yalan ve dolana başvuracakları hatırlatılıyor. Sonra kara ve denizde insanlara hazırlanan sayısız nimetlere atıf yapılarak vicdanlar harekete geçirilmek isteniyor. Sonra da insanoğlunun dönek ve kaypak tabiatına temasla, felâket ve tehlikeli anlarda ruhundaki Allah duygusunun kendini hissettireceği, felâket ve sıkıntı atlatıldıktan sonra yine eski hallerine dönüp azgınlık ve taşkınlık edecekleri belirtilerek bunun nedeni üzerinde aklımızı kullanmamız emrediliyor.

وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِىٓ
اٰيَاتِنَا ۭ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا ۭ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُوْنَ مَا تَمْكُرُوْنَ ﴿٢١﴾ هُوَ الَّذِىْ
يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِ ۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيْحٍ
طَيِّبَةٍ وَّفَرِحُوْا بِهَا جَاۗءَتْهَا رِيْحٌ عَاصِفٌ وَّجَاۗءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
وَّظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ اُحِيْطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ لَىِٕنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ
هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ اَنْجٰىهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُوْنَ فِى الْاَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ ۙ مَّتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٣﴾

21- İnsanlara dokunan bir sıkıntı ve dertten sonra onlara bir rahmet (genişlik, ferahlık ve bolluk) tattırdığımız zaman, âyetlerimiz hakkında (bir de bakarsın) yalan-dolan düzerler. De ki: Allah (yalan dolana) karşılık vermekte daha çabuktur. Çünkü elçilerimiz (olan melekler) sizin kurduğunuz yalan-dolanı yazmaktadırlar.

22- Sizi karada da, denizde de gezdiren O'dur. O kadar ki, gemide bulunduğunuz bir sırada, gemiler, okşayıcı hoş bir hava içinde seyredip yol alırken, yolcular da bununla ferahlık ve neşe duyarlarken ansızın şiddetli bir fırtına gelir de dalgalar her yandan onlara yönelir, derken tamamen kuşatılıp (yok olacaklarını) sanırlar ve (bu korku ve telaş içinde) ihlâs üzere dini Allah'a has kılıp O'na duâ ederler, "Eğer bizi bundan kurtarırsa, elbette şükredenlerden oluruz" diye yalvarırlar.

23- Ne vakit ki Allah onları kurtarır, (vakit kaybetmeden) onlar yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık ve azgınlığa başlarlar. Ey insanlar! Taşkınlık ve azgınlığınız ancak kendi aleyhinizedir. Bu da dünya hayatının geçici, önemsiz bir geçimliğidir. Sonra da dönüşünüz bizedir; yapageldiklerinizi size bir bir haber vereceğiz.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'de birkaç yıl kuraklık hüküm sürdü. Halk sıkıntı içinde kıvranıp kaldı. Başka çare kalmayınca, başta Ebu Süfyan olmak üzere bir grup ileri gelen kişi, Hz, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Duâ et de yağmur yağsın. Eğer yağmur yağıp sıkıntımız kalkarsa seni tasdik ederiz." dediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara acıyarak ellerini kaldırıp duâ etti ve çok geçmeden bol yağmur yağmaya başladı. Sıkıntı kalktı, fakat "Seni tasdik ederiz" sözü unutuldu ve bu rahmet ile genişliği putlara mal ettiler. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİS

Ashab-ı Kirâm'dan Zeyd b. Hâlid (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Hudeybiye'de, geceleyin yağan yağmurun yerdeki eseri üzerinde bize sabah namazını kıldırdıktan sonra, **"Rabbimzin bu gece ne buyurduğunu biliyor musunuz?"** diye sordu. Ashab-ı Kiram da, "Allah ve Peygamberi daha iyi bilirler" diye cevap verdiler. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, onlara:

"Rabbiniz buyurdu ki: Kullarımdan bir kısmı bana imân eder ve beni inkâr eder halde sabahladı. Kim Allah'ın fazl-ü rahmetiyle yağmurlandık, derse, o bana imân edip yıldızların gücünün ve kudretinin olmadığını belirterek Allah'ın kudretini tasdik, yıldızların kudretini) inkâr etmiştir. Kim de şu ve şu yıldızın akması, kayması bizi yağmurlandırdı, derse, o beni inkâr etmiş, yıldızlara imân etmiştir."[2]

Sıkıntıdan Sonraki Ferahlık ve Böbürlenme

وَإِذَآ أَذَقْنَا ٱلنَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ

"İnsanlara dokunan bir sıkıntı ve dertten sonra bir rahmet (genişlik, ferahlık ve bolluk) tattırdığımız zaman..."

İyi dini tahsil, ciddi terbiye görmeyen, Allah'ın yüce kudretinin sayısız eserlerini ve izlerini eşyada müşahede etmeyen, varlıkta mutlak düzen ve dengenin hikmet ve amacını kavrayamayan ham kişiler, bir sıkıntı ve felâkete uğrayıp başka tutamaklarının kalmadığını gördükleri zaman,

---

1 Lübabü't-te'vil-Esbabü'n-Nüzul.

2 Buhari/Ezan: 106, Megazi: 35 - Müslim/İmân: 125 - Ebu Dâvud/Tıb: 22 - Taberâni/İstiska: 4

ruhlarındaki Allah duygusu harekete geçer de Allah'a yönelip yalvarırlar. Bütün kurtuluş kapılarının kapalı bulunduğunu o anlarda az-çok sezerler. Tehlikeyi atlattıklarında, ondan kendilerine büyük bir pay ayırırlar, cesaretleriyle, soğukkanlılıklarda ve çetin mücadeleleriyle dayandıklarını böbürlenerek anlatırlar. Kuvvet ve kudreti Allah (celle celaluhu)'ya değil, kendi nefislerine çevirirler.

Allah (celle celaluhu) ise, onların bu sakıncalı ve nankörce tutumlarına karşılık vermede daha çabuktur; onların ne metaı olduklarını diğer bir olayla ortaya koyar da ilâhi uyarısını bir defa daha -rahmetinin gereği olarak- yansıtır. Dünyada bunu yapmayacak olursa, mutlaka âhirette her şeyi ayan-beyân ortaya döker. Çünkü O'nun şerefli kâtipleri olan melekler, insanların kurnazlık ve böbürlenmelerini, Allah'ı unutup kuvvet ve kudreti fânilere irca' etmelerini bir bir tesbit edip yazarlar. Nitekim iniş sebebinde nakledilen olay, âyetlerin asıl mana ve hikmetini yansıtmaktadır. O halde gerek savaşlarda elde edilen başarı ve zaferi, gerek başa gelen bir sıkıntı ve felâketin kalkmasını kişilere değil, Cenâb-ı Hakk'a izafe etmek, gerçek imanın gereğidir. Zira olayları sebeplere bağlayan Allah (celle celaluhu)'dır. Sebepleri başıboş bırakmayıp onları kudret elinde tutan O'dur. Mülkün gerçek sahibi elbette ki başkası değildir. O, mülkü dilediğine verir, dilediğinden çekip alır; dilediğini aziz ve şerefli kılar; dilediğini zelil ve hakir yapar. Her türlü hayır ve iyilik O'nun elindedir.

TARİHİ YÖNÜ

Türk denizcilik tarihinin en büyük zaferi ile sonuçlanan Preveze deniz savaşı, imparatorluğun yenilmez bir devlet olduğunu bütün dünyaya bir defa daha göstermiştir. Zaferden dönen orduy-u hümayunu, başta Kanuni Sultan Süleyman olmak üzere devletin ileri gelenleri karşılamaya çıkmışlardı. Herkes sevinç çığlıkları atarken Kanuni başını yere doğru eğip gözlerinden yaş damlıyordu. Sebebi sorulduğunda ise, şu tarihi cevabı vermiştir:

"Milletleri üstün kılan, zaferleri kazandıran Allah'tır. Elde edilen bu zaferi kişilere değil, Allah'ın inayet ve kudretine irca' etmemiz gerekir. O'nun bu yüce lütuf ve inayeti karşısında duygulanmamak elde değil."

İLMİ YÖNÜ

Karada ve Denizde Gezdiren O'dur

هُوَ الَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

"Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur."

Yeryüzünde dengeli ve rahat yürümemizi, diğer bir tabirle ölçülü hareket etmemizi yerçekim kuvveti sağlamaktadır. Yerçekim alanının aynı noktasında bulunan bütün cisimlere yerçekiminin kazandıracağı ivmenin (hareket halinde bulunan bir şeyin sonsuz küçük bir zaman hızında meydana gelen artının bu zamana oranı) aynı olması gerektiği görülür. Bu yüzden yerkürenin aynı noktasındaki bütün cisimler boşlukta aynı şekilde düşer ve yerçekim ivmesi bütün maddesel noktalar için aynıdır.

Şüphesiz ki yerçekimi, bir kanundur, yani ilâhi sünnetlerden biridir, değişmez ve canlıların dengeli ve rahat hareketini sağlar. Aynı zamanda atmosferi çevresinde tutar. Eğer Dünya Ay kadar küçük olsaydı, cisimler bugünkü ağırlığının altıda birine düşer ve aynı zamanda atmosfer diye bir şey kalmazdı. Çünkü durmadan sıçrayan atom ve moleküllerin uzaya kaçmasını durduracak güçte bir yerçekimi olmazdı. Oysa dünyanın büyük oluşu ve bu nedenle yerçekim kuvvetinin Ay'dakine oranla altı kat bulunuşu, atmosferdeki molekül ve atomların uzaya kaçmasını önlemekte, aynı zamanda bu atmosfer, sıcaklığı ayarlayan bir örtü görevini sürdürmektedir.

İşte, "Sizi karada da, denizde de gezdiren O'dur!" mealindeki âyet, yerküre üzerinde gezip dolaşmamızı ve yaşamamızı sağlayan fiziksel bir olaya parmak basmakta ve onu programlayıp insanoğlunun hizmetine veren O çok yüce kudreti hatırlatmaktadır.

Denizde de gezdiren O'dur:

Bilindiği gibi, yeryüzünün onda yedisi su ile kaplıdır. Taşırdığı suyun ağırlığına eşit ağırlıkta bulunan tekne, gemi ve benzeri cisimler denizde rahatlıkla yüzebilirler. Yük hacmi ise, cisim boşken ve dolu iken taşırdığı suların arasındaki farka eşittir. Bu da fiziksel bir kanundur. Suyu bir ölçü ve ağırlıkta yaratıp düzenleyen yüce kudret, denizlerde gezip dolaşmamıza imkân vermiştir.

İlgili âyet bu nimet ve sünneti hatırlatarak ilâhi kudretin her şeye kusursuz yöneldiğine, her varlığı hılkatındaki kanuna has ölçülerle düzenlediğine işaret etmekte ve aklımızı kullanmamızı ilham etmektedir.

Tehlikeli Anlarda Allah'ı Anmak

جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

"Ansızın şiddetli bir fırtına gelir de dalgalar her yandan onlara yönelir (bu korku ve telâş içinde) ihlâs üzere dini Allah'a has kılıp duâ ederler."

İnsan çok defa acelecidir ve aynı zamanda unutkandır. Kur'ân'da onun bu iki huyuna yön verilmek istenerek sık sık korku ve ümit anları; ferahlık ve sıkıntılı durumları konu edilmektedir.

Kur'ân ve ilmin bize verdiği ipuçlarından, kâinatın bile sabırla, plân ve programla yaratıldığını anlıyoruz. Geçmişi unutmak, geleceği karanlığa boğabilir. Tecrübeli ve basiretli kişiler, geçmişteki olayların ışığında geleceklerine yön verirler; kendilerini ona göre hazırlarlar.

Tehlikeli ve felâketli günlerde ve anlarda ruhumuzun özündeki Allah duygusu, O'na imân mayası -istesek de, istemesek de- harekete geçer, yani bizi için için dürter ve kalbimizi Yüce Yaratan'a döndürür. O bakımdan sebepler zincirinin koptuğu, yardımcıların kalmadığı bir anda, sebepleri kudret elinde tutan Allah'a yüzçevirip duâ eder, yardım bekleriz. Neden? Çünkü içimizde varlığını kabul ettiğimiz o yüce kudrete sığınma duygusu yatmaktadır. Tehlikeli olaylar bu duygu üzerindeki perdeyi aralar veya üzerindeki kabuğu sıyırır. Bir anda bakarsın ki Allah'ı inkâr eden münkir, O'na el açıp yalvarıp yakaran bir mü'min oluvermiştir!

İlgili âyetle Cenâb-ı Hak içimizdeki bu asil duygu cevherinin varlığını hatırlatarak daha iyi düşünmemizi, insanoğlunun psikolojik yapısını çok yönlü araştırmamızı ve bu açıdan hareketle bir olan Allah'ın varlığını isbat etmemizi emrediyor.

Gerçek bu olunca, felâket ve tehlike atlatıldıktan sonra Hakk'ı unutup azgınlık ve taşkınlığa dönenler veya heveslenenler, herhalde derin bir gaflet, büyük bir nankörlük içindedirler. Oysa geçici bir hevesle mağrur olmanın hiçbir makul yanı yoktur; dönüş eninde-sonunda Allah'adır. Önce

inkâr, sonra için için Allah (celle celaluhu)'yu sezip sonra da unutmak ve çok geçmeden O'na döndürülmek, kaçınılmaz bir sonuçtur. İşte üzerinde düşüneceğimiz bir yolculuk ve hayat tablosu! Bir gün bu tablo iyi ve kötü görüntüleriyle, kalın ve ince çizgileriyle karşımıza çıkarılacak ve yaptıklarımız kronolojik bir düzenleme içinde önümüze konulacaktır.

Cenâb-ı Hak ezelde kudret kalemiyle yazıp hazırladığı son mesajında hepimize şöyle seslenmektedir:

"Ey insanlar! Taşkınlık ve azgınlığınız ancak kendi aleyhinizedir. Bu da dünya hayatının geçici, önemsiz bir geçimligidir. Sonra da dönüşünüz bizedir; yopageldiklerinizi size bir bir haber vereceğiz."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle insanın aceleci, unutkan olduğuna işaret edildi. Bolluk ve refah içindeyken nereden geldiğini, nerede bulunduğunu ve niçin geldiğini, sonra da nereye gideceğini hesaba katmadan kendini bütünüyle az bir geçimliğe verenlerin derin bir gaflet içinde bocaladıkları hatırlatıldı.

Sonra da Allah (celle celaluhu)'nun yüce kudretine delâlet eden iki önemli belge zikredilerek insan aklı harekete geçirilmek istendi.

Aşağıdaki âyetle sözü edilen gafiller bir defa daha uyarılıyor. Dünya hayatının ne kadar önemsiz ve kısa olduğu bir misal ile açıklanarak insan idrâkinde silinmez bir iz bırakılıyor. Sonra da Allah (celle celaluhu)'nun, indirdiği kitaplarla, gönderdiği peygamberlerle ve peygamberlerin yolunda yürüyen samimi mürşitlerle insanlar selâmet yurduna davet ediliyor, ebedi saadet kapılarının inananlara her zaman açık bulunduğuna işaretle en doğru yol gösteriliyor.

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ الْأَرْضِ
مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتّٰٓى إِذَآ أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ
أَهْلُهَآ أَنَّهُمْ قَٰدِرُونَ عَلَيْهَآ أَتٰىهَآ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَٰهَا حَصِيدًا كَأَن
لَّمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24- Dünya hayatının misali, ancak gökten indirdiğimiz suya benzer; insan ve hayvanların yediği yeryüzündeki bitkiler (ve ürünler) onunla birbirine karışır (imtizaç edip harekete geçer), tâ ki yeryüzü bütün zinetini takınıp süslendiği, yeryüzü ehli de kendilerini onun üzerinde kudretli sandıkları bir sırada, geceleyin ya da gündüzleyin o yere emrimiz gelir de sanki bir gün önce hiçbir şenlik yokmuş gibi onu biçik ve sökük hale getirir. İşte düşünebilen bir millete âyetleri böylece bir bir açıklarız.

İLGİLİ HADİS

"Kıyamet günü, dünya nimetinden en çok nasibini alan kimse getirilip ateşe bir defa daldırıldıktan sonra kendisine, hayatında hiç hayır gördün mü? Sana orada hiçbir nimet uğradı mı? diye sorulur. O da, hayır, diye cevap verir.

Sonra dünyada en çok azap ve sıkıntı çeken kimse getirilip (Cennet) nimetine bir defa daldırıldıktan (sokulduktan) sonra kendisine sorulur: Hayatında hiç sıkıntı çektin mi? O da, hayır, diye cevap verir."[1]

Su Hayattır

Her canlı sudan yaratıldığı gibi, bütün bitkilerin de hayat kanalı sudur. Suyun toprağa inmesi ve ondaki tohum ve kökleri harekete geçirmesiyle yeryüzünde bir canlılık başlar, derken renkleri, kokuları, tadları ve biçimleri değişik binlerce bitki yeşerip her tarafı süsler. Bakanlara huzur ve neşe verir, umut ve güven va'deder. Ancak bu çekicilik, bu süs ve güzellik, günü gelip sebepler oluşunca bütün cazibesini kaybeder, böylece bitkilerin hayatı sona erip belirsiz hale gelir.

Görüldüğü gibi, hiçbir eşya bulunduğu hal üzere kalmıyor. Her birinin belirlenip takdir edilmiş bir eceli ve sonu vardın günü, saati gelince süresini tamamlamakta; bir halden başka bir hale geçmektedir.

Milletlerin ve ailelerin hayatı da böyledir; ya bir felâket sonucu yıkılıp yok olurlar ya da hayat süreleri, yani takdir edilen ömürleri sona erip silinirler. Bu, başta insan olmak üzere her canlı için değişmeyen bir kanundur. Sırası gelince hükmünü yürütür.

Hayat bu kadar kısa ve tehlikelerle kuşatılmış olunca, insan için dün-

1 İbn Mâce/Zühd: 38

yada sonsuza dek yaşama şansı ve umudu yoktur. Her nimet ve şöhret de ömür kadar kısa ve fânidir. O halde gönül bağlayıp güvenilecek ne var? Bitki mi? kurumaya mahkum; mal ve makam mı? terkedilmeye mahkum, O halde tek ümit kaynağı olarak Allah'tan, O'nun sonsuz rahmetinden başka bir şey kalmıyor.

İşte ilgili âyetle bu gerçeğe parmak basılarak, yağmurun yeşerttiği bitkiler insan hayatına ve eriştiği nimetlere misâl veriliyor; fâniden bakiye, sonludan sonsuza, zayıftan en kudretliye, yıpranmaktan yıpranmamaya, verilenden verene, yönelmemiz için uyarıda bulunuluyor. Düşünebilen bir aile, bir millet ve her insan için Allah'ın âyetleri yol gösteriyor, uyarıda bulunuyor, gerçekler bir bir açıklanıyor.

Felâket ve musibet başa gelmeden, ruhumuzun derinliğine yerleştirilen Allah duygusunu mutlu ve neşeli günlerimizde için için duymamız ve Kur'ân'ın programladığı şekilde o duyguyu geliştirip yaratılış hikmetimizi anlayarak Hakk'a kulluk etmemiz ne kadar akıllıca bir seziş ve anlayıştır! Böylece felâket anlarında sesimizi o yüce kudrete çok daha rahat duyurabilir; bizimle beraber bulunduğu için felâket ve sıkıntının çok önemsiz olduğunu imânımızın bütün kuvvetiyle anlar ve teslimiyet gösteririz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle dünya hayatının az bir süre ve kısa bir geçimlik olduğu belirtildi ve buna misal olarak yağan yağmur sebebiyle yeşeren bitkilerin kısa ömrü verildi.

Aşağıdaki âyetlerle sözü edilen kısa süreyi ve az geçimliği ilâhi programa göre değerlendirenlerin ebedi saadetin yolunu seçtiklerine işaret ediliyor. Kur'ân'ın ise hep bu saadet yurduna davet ettiği açıklanıyor. İmân temeli üzerinde yeşeren iyi-yararlı amellerin fazlasıyla ve daha güzeliyle karşılık göreceği; inkâr ve inat temeli üzerinde yeşeren kötülüklerin misliyle karşılık göreceği ve böylece dünyada en yüksek nimet ve devleti elden kaçırmaları sebebiyle aşağılık ve horluk içinde kalacakları haber veriliyor.

وَاللّٰهُ يَدْعُوٓا اِلٰى دَارِ السَّلٰمِ ۗ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٥﴾
لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ۗ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوْهَهُمْ قَتَرٌ وَّلَا ذِلَّةٌ ۗ اُولٰٓئِكَ

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ
بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۖ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ
قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

25- Allah selâmet yurduna çağırır; dilediğini de doğru yola eriştirir.

26- İyi, yararlı güzel amelde bulunanlara daha iyisi ve güzeli, bir de fazlası vardır. Yüzlerini ne bir toz-duman, ne de aşağılık ve horluk kaplar. İşte onlar Cennet yaranıdırlar. Orada devamlı kalıcılardır onlar.

27- Kötülükleri kazananlara gelince: Kötülüğün cezası, misliyledir; onları ayrıca bir aşağılık ve horluk kaplar. Allah'tan kendilerini kurtaracak hiçbir kurtarıcı ve koruyucu da yoktur. Yüzleri sanki geceden kara bir parça ile örtülmüştür. İşte bunlar Cehennem yaranıdırlar ve orada temelli kalıcılardır.

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz uyuduğu bir sırada melek O'na geliyor. Bir kısmı, "o uyuyor" diyor. Bir kısmı da, "gözleri uyuyor, kalbi uyanıktır" diyor. Sonra şöyle diyorlar: "Dostumuzun bir misali olsa gerek, Ona bir misal getirin." Bunun üzerine bir kısmı şöyle bir misal veriyor: Muhammed Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bir ev yapıp o evde sofra hazırlıyor, bir çağrıcı gönderip (halkı) ona davet ediyor. Çağrıcıya olumlu cevap veren (kimseler) eve girip sofradan (bir şeyler alıp) yiyorlar. Olumsuz cevap verenler ise, ne eve giriyorlar, ne de sofradan bir şeyler yiyorlar."[1]

İbn Cerir'in de rivayet ettiği aynı hadisin sonunda şu cümleler de nakledilmiştir: "Allah ev sahibidir. Sofra ise, İslâm dinidir. Ev cennettir. Sen de ey Muhammed! Elçisin. Senin çağrına gelen, İslâm'a girer; İslâm'a giren Cennet'e girer. Cennet'e giren oradaki nimetten yer."

"Üzerine güneş doğan hiçbir gün yoktur ki, iki melek onunla bir-

1 Sahih-i Buhari: Câbir (radıyallahu anh)'den

likte bulunmasın. İnsanlarla cinler dışında o iki meleğin duyurusunu işitmeyen kalmaz. Şöyle seslenirler: Ey insanlar! Rabbinize hazırlanıp yöneliniz. Şüphesiz ki, az olup yeterli olanı, çok olup oyalayıcı olanından hayırlıdır."[1]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, 26. âyeti okuduktan sonra şöyle buyurdu:

"Cennet ehli Cennet'e; Cehennem ehli de Cehennem'e girdikten sonra bir çağrıcı şöyle çağırır: Ey Cennet ehli! Sizin için Allah katında verilmiş bir söz vardır ki, onu sizden yana yerine getirmek istiyor. Bunun üzerine Cennet ehli şöyle derler: O söz ne olabilir? Terazimiz ağır gelmedi mi? Yüzlerimizi ak-pak kılmadı mı ve bizi Cennet'e sokup ateşten kurtarmadı mı? Bunun üzerine perde onlara açılır da Rablerine bakarlar. Allah'a andolsun ki, onlara, Rablerine bakmaktan daha sevimli ve gözlerini daha aydınlatıcı bir şey (o ana kadar) verilmiş değildir."[2]

"Şüphesiz ki, Allah kıyamet günü bir çağrıcı gönderir de, öncekilerle sonrakilerin duyabileceği bir sesle şöyle çağırır: Ey Cennet ehli! Allah size daha güzelini ve daha fazlasını va'detti. Daha güzeli Cennet'tir, fazlası ise, Rahmân'ın yüzüne bakmaktır."[3]

"İhsan, Allah'ı görürcesine ibâdet etmendir. Sen O'nu göremiyorsan, muhakkak ki O seni görüyor."[4]

İhsanın Karşılığı

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ

"İyi, yararlı güzel amellerde bulunanlara daha iyisi ve güzeli, bir de fazlası vardır."

İhsan: Güzel iş, iyi, yararlı amel, mutlak iyilik ve güzellikte bulunmak, karşılıksız yardım etmek vb. mânalara geldiği gibi, hadis-i şerifte yorumunu bulan, **"Allah'ı görür gibi ibâdet etme"** manasında da kullanılmıştır.

---

1 İbn Ebi Hâtim - İbn Cerir Taberi

2 Müsned-i Ahmed: Süheyb (radıyallahu anh)'den

3 İbn Cerir Taberi - İbn Ebi Hatim

4 Buhari - Müslim/İmân: 1 - Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Nesâi/İmân: 5, 6 - İbn Mâce/Mukaddeme: 9

İlgili âyette gecen "ahsenu" fiiliyle bu manaların hepsine delâlet ve işaret vardır. Her şeyde Allah'ın kudret ve hilkat damgasını görmek, her davranışta Allah'ı hatırlamak ve ibadete bu şuur ve anlayışla başlamak, mü'mini ihsan derecesine yükseltir. O kadar ki, O'nun nazarında dünyanın her nimeti geçici ve eğretidir, her makam ve şöhreti fânidir. Saadet ve selâmetin tek kaynağı Allah'tır.

Böyle olunca, yani kul kendini bu irfana getirince onun için üç büyük mutluluk va'dedilmiştir:

1- Daha güzel bir mükâfat. Cennetin verilmesi,

2- Fazla olarak da ilâhi cemali görme bahtiyarlığına erişmesi,

3- Selâmet yurdunda, yüzünde, kendisini aşağılayacak, zelil ve hakir kılacak bir toz ve lekenin bulunmaması.

Böylece kınanmak, mahcup olmak, utanmak, sıkılmak, ayıplanmak ve azarlanmak gibi tarizler hep Cennet'in dışında kalır. Allah (celle celaluhu)'nun insanları ihsan doğrultusunda selâmet yurdu olan Cennet'e çağırması, bu saadet havasını ve va'dini beraberinde getirmektedir.

Allah Dilediğini Doğru Yola Eriştirir

وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"Dilediğini de doğru yola eriştirir."

Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında bir sınır vardır. Kulları o sınıra götürecek vasıtalar hemen her zaman mevcuttur. Akıl, idrâk, peygamber sünneti ve kitap bu vasıtaların en önemlileri ve başta gelenleridir. Bunlardan amaç ve hikmetlerine uygun yararlanmasını bilen ve uygulayan kimse, kendini sözü edilen sınıra getirmiş veya iyice yaklaştırmış olur. Artık Allah (celle celaluhu) bu durumda dilerse ona doğru yolda yürüme basiretini verir, yani onun hakkında hidayetini tecelli ettirir.

O halde "Allah dilediğini doğru yola eriştirir." mealindeki âyetin bir bakıma mana ve yorumu budur. Ayrıca Allah (celle celaluhu) kimde uyumluk ve doğrudan, iyiden yana harekete geçen bir yetenek görürse ona bu vasıtalardan amaçlarına uygun şekilde yararlanmayı ilham eder. O takdirde ilâhi rahmet ve hidâyet kişilerin uyumluluğuna ve harekete geçen, doğruyu arayan yeteneklerine göre tecelli eder. İç yapısını imân ve irfanla

uygun duruma getirmeyen, yani yeteneğini başka yolda kullanmaya azmeden veya kullanmaya başlayan kimse ise, ilâhi hidâyete lâyık değildir. Zira içinde hidâyetle uyum sağlayacak irfan ve idrak havası oluşmamıştır. Tıpkı güneşten, sudan ve havadan yeterince veya hiç yararlanmayan çorak toprak gibi.

Kötülüğün Cezası Misliyledir

جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا

"Kötülüğün cezası misliyledir."

İlâhi rahmet ve adalet, iyiliğin karşılığını birden yedi yüz misliyle lütfedecek kadar kullarına cömert davranır. Kötülüğün cezasını ise, ancak misliyle vermektedir. Buna "cezâ-i vifak" denilir.

Ebedi saadet yurdunun dışında kalanların, işledikleri kötülüklerin, yaptıkları haksızlıkların dünyada ortaya konulmayan utanç verici tabloları âhirette mutlaka ortaya çıkardır ve amelin cinsine göre misliyle ceza verilir.

Böylece dünyada akıllarını Kitap ve Peygamberin getirdiği esas ve prensiplerle birleştirmeyenler kendi aleyhlerine üç büyük kötülük işlemiş olurlar.

O sebeple âhirette üç ayrı azapla cezalandırılırlar:

1- Onları zillet, aşağılık ve horluk çepeçevre kuşatır.

2- Yüzleri mahcubiyetten ve işledikleri kötülüklerin verdiği eziklikten simsiyah kesilir.

3- Ellerinden tutacak, yardımcı olacak hiçbir kurtarıcıları bulunmaz.

Burada üzerinde durulacak önemli bir husus var, o da şudur: Eğer işledikleri kötülük ve günahları kendilerine mübah saymışlarsa, imân nimetini de kaybetme bedbahtlığına uğramışlardır. Bu durumda küfür ehliyle birlikte haşır-neşir olunurlar ve onlarla birlikte bulunurlar. Mübah saymamışlarsa, sadece büyük günahlar işlemiş kabul edilirler ve misliyle cezalandırılırlar.

İmansız Kişi, Neden Cehennem'de Temelli Kalacak?

Allah (celle celaluhu)'yu, O'nun gönderdiği peygamberi ve indirdiği ki-

tabı inkâr eden veya hafife alan kimse, canlı-cansız her şeyin hakkına tecavüz etmiş ve çok çirkin hakarette bulunmuş; her varlığın kendi üzerinde taşıdığı ilâhi damgayı inkâr edip, inatla reddetmiş sayılır. Gerçek şu ki, kâinat mutlak bir plâna göre düzenlenmiştir. Her şey bu plândaki yerini almış, yaratıldığı hikmet ve amaca yönelip hem dengeyi sağlamış, hem de hizmetini sürdürmüştür. Plân dışı, hizmet ve denge kavramlarına ters bir şey düşünmek mümkün değildir. O bakımdan her şeyin kaynağı birdir, o da Allah (celle celaluhu)'dur. Her şey O'nun buyruğuna uymakta, O'nun kudretinin damgasını taşımakta ve O'nun sünnetine uyup yaratıldığı gayeye yönelmektedir. Allah'ı inkâr, varlık alemindeki cari kanunları, kör ve sağır maddeye veya tesadüfe irca' etmektir ki, bu büyük bir tecavüz ve küstahlık sayılır; aynı zamanda her varlığın hakkına saygısızlık edip kal veya hal diliyle Hakk'ı tesbih etmesine dil uzatmak olur.

O halde, hem ilâhi hakları, hem de kâinatta var olan eşyanın hakkını ret ve inkâr edip çiğnemenin, plân ve program dışı bir keyfi hayat sürmenin, Allah'ın mülkünde yaşayıp O'nun verdiği nimetlerle beslenmekle beraber O'na başkaldırıp itaatsizlik etmenin cezası ebedi idam olmalı değil midir? İşte Kur'ân bu tabii sonucu yer yer haber vermekte, durmadan insan oğlunun böyle bir çıkmaza girmesini önlemeye çalışmaktadır.

İlgili âyetle,

"İşte bunlar Cehennem yaranıdırlar ve orada temelli kalıcılardır!" buyurulmasının sebep ve hikmeti budur.

TAHLİL

Cennet'in adlarından biri de "Dârü's-Selâm"dır. Türkçe olarak buna "Selamet yurdu" diyebiliriz. Selâm, hem Allah (celle celaluhu)'nun sıfatlarından biridir, hem de İslâm kelimesiyle aynı kökten gelmedir. Böylece İslâm, uygulandığı takdirde, hem dünyayı hem de âhireti selâmet ve saadet yurdu haline sokar. O bakımdan Cennet'e girenlere melekler selâm vereceği gibi, cennetlikler de birbirlerine yine selâm vererek Allah'ın Selâm sıfatına mazhar olduklarını gösterirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle ilâhi davetin mutlak saadet va'dettiği bildirildi. Bu sese kulak verip imân temeli üzerinde iyi-yararlı amellerde bulu-

nanlara daha güzeliyle ve fazlasıyla karşılık verileceği va'dedildi. Kötülük işleyip tevbe etmeden, hakları ödemeden ölenlerin, misliyle karşılık görecekleri açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle Allah'a ortak koştukları halde ölenlerin durumu tasvir edilerek âhirette şirklerine uygun yerlerini alacakları; tapındıkları putların bile, onların kendilerine ibâdet etmediklerini, sadece akılsızca bir hayat sürdüklerini söyleyerek onlardan beri olduklarını beyan edecekleri hakkında bilgi veriliyor. Sonra da âhirette o gibilerin hak ettikleri azabı tadacakları açıklanarak yaşamakta olan inkarcılar uyarılıyor.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

28- O gün onların hepsini biraraya getireceğiz, sonra da Allah'a ortak koşanlara, "Siz ve ortak koştuklarınız yerlerinize!" diyeceğiz ve böylece onları birbirlerinden ayıracağız. Ortaklan ise, "siz bize tapmıyordunuz;

29- Bizimle sizin aramızda şahit olarak Allah yeter. Gerçekten sizin ibâdetinizden hiç ama hiç haberimiz yoktu," diyecekler.

30- İşte orada her kişi işleyip önceden gönderdiği şeylerin sınavını verir ve Hak olan Mevlâ'larına (O'nun adaletine) döndürülürler. Uydurdukları (putlar ve put misâli) şeyler de onlardan uzaklaşarak yok olup gitmişlerdir.

İLGİLİ HADİS

"Andolsun ki her ümmet tapındığı şeyin peşine takılacak; Güneş'e tapan onun peşine, Ay'a tapan onun peşine, put ve şeytanlara tapanlar onların peşine takılacaklar."[1]

1 Buhari/Tevhid: 24, Rikak: 52 - Müslim/İmân: 299 - Ahmed: 2/275, 293, 534 - 3/16

Allah (celle celaluhu)**, Tevhidden Başkasına Razı Değildir**

Varlık âleminde insan unsuru, Allah (celle celaluhu)'nun varlığına, birliğine delâlet eden en açtk belgelerden biridir. Akıl, idrâk ve diğer yetenekleriyle Allah (celle celaluhu)'nun lütuf ve inayetine en çok mazhar olan canlı yine odur. Beynindeki güçlü ve geniş merkezler her gün binlerce yolcunun konaklayıp geçtiği mükemmel bir istasyon, kendisine uğrayan her şeyin birçok vasıflarını alıp muhafaza eden kusursuz bir arşivi ve milyarlarca görüntüleri kendinde toplayan çok büyük bir film makinasıdır.

O halde bu kadar mükemmel bir canlı cihazın kendiliğinden var olduğunu iddia etmek, bir bilgisayarın kendiliğinden oluşup vücut bulduğunu söylemek kadar gülünçtür. Demek oluyor ki, insan kendisinin yaratıcısı değildir. Güneş, Ay ve yıldızlar da onu yaratmamıştır; çünkü bunlar şuursuz taş, toprak ve çeşitli gaz yığınından başka bir şey değillerdir. Hele yontulup şekillendirilen putların yaratıcı olmaları hiçbir zaman düşünülemez. Bu bakımdan insanı, ondan çok mükemmel, hatta kıyas kabul etmeyecek kadar üstün, yani kıyas ve nisbetin ötesinde çok yüce bir kudretin yarattığı neticesi ortaya çıkar. İşte O yüce kudret, âlemlerin Rabbi Allah'tır. Onun için Allah (celle celaluhu) bu mükemmel eserini kendi varlığına delil kılmış ve diğer eşyayı onun hizmetine vermiştir. Tevhid inancından başka hiçbir inancı ve düşünceyi ona yakıştırmamakta ve ondan sadece böyle katıksız bir inanç istemektedir.

Gerçek bu olunca, ilâhi tezgâhın mükemmel mamulü insanın kendisinden her bakımdan aşağı olan canlılara ve cisimlere tapması şaşılacak bir olay değil midir? Onu böylesine bir basiretsizlikten ve aşağılanmaktan korumak ve kurtarmak için Allah kitap ve peygamber göndermiştir. Buna rağmen kendini böylesine zillet çukuruna düşürenler, kıyamet günü, tapındıkları eşya ile bir araya getirilecekler. Hakkı ve gerçeği o gün gözleriyle görüp anlayabilenlerin yüzleri simsiyah kesilecek; nelere taptıklarına baktıkça hayıflanıp kahrolacaklar. Böylece insan olarak yaratıldıklarının hikmet ve amacını dünyada idrâk etmiyenler, âhirette bunun farkına varacaklar, neden sonra.

Cansızları da Konuşturan Yüce Kudret

وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَا كُنتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ

"Ortakları ise, siz bize tapmıyordunuz; bizimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Gerçekten sizin ibâdetinizden hiç, ama hiç haberimiz yoktu, diyecekler."

Kıyâmet'ten hazin ve şaşırtıcı bir tablo veriliyor. Eşyaya tapanlarla tapılanlar bir araya getirilecek; "Durun yerinizde!" denilecek. Putperestler kendi elleriyle yaptıkları putlardan şefaat beklerken, o taş ve maden yığınlarına Cenâb-ı Hak konuşma yeteneği verecek. Böylece onlar, kendilerine tapanlara, siz bize tapmıyordunuz. Çünkü biz akletmeyen, görmeyen, işitmeyen cansız varlıklar idik. Sizin gelip bize tapındığınızı ne bilelim, diyecekler ve ortadan bir anda toz olacaklar.

Cenâb-ı Hak, insanı geniş rahmetinin bir tezahürü olarak, onu henüz ölmeden ve dirilip kalkmadan önce uyarıyor ve böylece kıyametten bir tablo tasvir ediyor. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Hak Mevlâ'nın Adaletine Döndürülecekler

وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ

"Ve Hak olan Mevlâ'larına (O'nun adaletine) döndürülürler."

İnsan kendinden çok aşağı yaratıklara ve nihayet kendisi gibi insanlara tapınmak zilletine uğrayınca, ilâhi emânete ve O'nun eşsiz eserine ihanet etmiş olur. Kendi yaratılışlarındaki azizlik ve şerefi görmeyen ve tanımayan insanların, Allah (celle celaluhu)'yu tanımaları elbetteki beklenemez. Kendini yiyen, içen, uyuyan, çalışan ve sonra da ölüp basit parazitlere dönüşerek silinen basit bir canlı gibi kabul eden veya öyle sanan kimseler, her şeyden önce varlık alemindeki yerini ve hizmet ölçüsünü belirleyememişlerdir. O yüzden hem kendilerine, hem de çevrelerine haksızlıkta bulunma şuursuzluğu ve körlüğü içinde ömür sermayelerini bir hiç uğruna heder etmişlerdir.

Yegâne âdil olan Allah (celle celaluhu), kıyamet günü onlara karşı yine âdil davranacak; amellerinin cinsine, türüne ve ölçüsüne göre karşılık verecektir. Puta, putlaştırılan canlılara tapmakla kendini insanlık şeref ve fazilet makamından düşürenler, hiç şüphe yok ki, ruhlarına en kötü azabı uygulamışlardır. Kıyamet gününde ise, bu azap belirginleşecek ve her kişi kendi eliyle hazırladığı cezayı görecektir.

TAHLİLLER

مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ Mevlâ, veliy kökünden türetilmiştir. Veliy, bir adamın dostu, yarı, yardımcısı ve kendisine yakından sıcak ilgi duyan koruyucusu demektir. Mevlâ ise, bütün bu manaları içermekle beraber mâlik, sahip mânalarına da gelir. Bazen da iki zıt manada kullanıldığı da olur. Meselâ, köle ve efendi; yakın dost ve hasım bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah (celle celaluhu)'yu bırakıp putlara tapınanların kıyamet gününde putlarıyla bir araya getirilecekleri ve putların konuşturulacakları haber verildi. Sonra da putların, kendilerine ibâdet edildiklerinin farkında bile olmadıklarını açıklayarak şahit olarak Allah'ın yeterli olduğunu söyleyecekleri açıklandı. Böylece her şeyin eninde, sonunda Allah (celle celaluhu)'ya döndürüleceği belirtilerek inkarcıların iyi düşünmelerine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle Allah (celle celaluhu)'ya döndürülmenin mutlaka gerçekleşeceğine atıf yapılarak Allah (celle celaluhu)'nun damgasını taşıyan belgeler sıralanıyor; özellikle kulak ve göz gibi iki önemli organ üzerinde durularak iyice düşünmemiz ilham ediliyor. Bütün bunların Hak olan Rabbimizin eseri bulunduğu hatırlatılarak haktan sonra sadece bâtıl ve sapıklık var, deniliyor. Sonra da, Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki sınırı görmeyen, hak ile bâtılın sınırlarını tefrik etmeyenlerin imân etmeyecekleri beyân buyuruluyor.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ
يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ ؕ
فَسَيَقُوْلُوْنَ اللّٰهُ ۚ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٣١﴾ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۚ فَمَاذَا بَعْدَ
الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى
الَّذِيْنَ فَسَقُوْٓا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٣﴾

31- De ki: Gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kimdir kulağa ve gözlere (yaratma yönünden) sahip? Ya diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkaran kimdir? Kimdir işleri düzene koyan? Hemen "Allah'tır" diyecekler. O halde de ki: Artık (Allah'tan saygı ile) korkup (fenalıklardan, putlara tapmaktan) sakınmaz mısınız?

32- İşte bu Allah, hak (olan) Rabbinizdir. Haktan sonra ancak sapıklık var. O halde nasıl (olur da Hak'tan) döndürülüyorsunuz?

33- Bunun gibi, ilâhi sınırların ve O'na uzanan yolun dışına çıkanlara karşı Rabbinin sözü gerçekleşti ki, onlar gerçekten imân etmezler.

Gökten ve Yerden Rızık Veren

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ

"De ki: Gökten ve yerden size rızık veren kimdir?"

İnsan hayatının devamı, havaya, suya, güneşe ve toprağa bağlıdır. Biri diğerini tamamlar. Güneş saniyede 4.6 milyon ton enerji yaymaktadır. Bunun çok az bir kısmı dünya tarafından tutulur ve dünya çevresindeki atmosfer bu enerjiyi canlıların ve bitkilerin yararlanabileceği ölçü ve kıvama getirir. Ay üzerinde atmosfer bulunmadığından geceleri ısı eksi 200'e, gündüzleri artı 100 dereceye düşüp çıkan ısının canlılar için elverişli bir düzeyde olmadığı muhakkaktır. Dünya'nın dörtte üçünün suyla kaplı olması, yeterince yağmur almamızı sağlamaktadır. Bu oran düşük olsaydı, meselâ yarısı su ile kaplı bulunsaydı kuraklıktan ne canlı, ne de bitki yaşayabilirdi. Yer kabuğunun toprak haline gelmesi, bitkilerin yeşermesine yönelik bir düzenlemedir. Atmosfer tabakası mevcut oranın üstünde veya altında olsaydı, güneş enerjisi anormal ölçüde yeryüzüne iner ve hayatı felce uğratırdı.

Görüldüğü gibi, insanın yaşamasını ve rızkını en yararlı şekilde devam ettirmek için birçok fiziksel, kimyasal kanunlar düzenlenmiş ve hepsi de zincirleme birbirine bağlanmıştır.

Bütün bu ölçülü, dengeli ve uyumlu kanunlar bir tesadüf müdür? Bu kadar tesadüflerin açıklık ve noksanlık vermeden birbirini izlemesi, birbirine bağlı hizmet vermesi mümkün müdür? Bu plân, program ve düzenlemede az bir hata, ya da kopukluk hayatı alt-üst etmez mi?

İşte ilgili âyetle insan aklına ve idrâkine seslenilerek fiziksel ve kimyasal birçok kanunların mecmuuyla oluşan hayat ve onu devam ettiren rızkı gökten ve yerden oluşturup veren kimdir? diye soruluyor.

Kulağa ve Gözlere Kim Sahip?

أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ

"Kimdir kulağa ve gözlere (yaratma yönünden) sahip?"

Beş duyu organından sadece burada kulak ve gözden, yani işitme ve görme duygusundan söz edilmesi oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca önce kulaktan söz edilmesi, onun daha önemli olduğuna işarettir.

İnsan dış âlemle olan ilgi ve temasını daha çok bu iki organla gerçekleştirir. Beynimiz ve ondaki ilgili merkezler daha çok bu iki organ aracılığıyla gereken bilgi ve malzemeyi toplarlar. Gökten ve yerden verilen rızık daha çok sözü edilen iki organla değerlendirilip verimli hale getirilir.

Kulağın işitme, gözlerin görme sistemi ise, akıllara durgunluk verecek bir yapı ve düzenlemeye sahiptir. Şüphesiz ki kulak, sesler dünyasına açılan bir penceredir. Vücudumuzdaki en küçük kemikler kulakta yer alır. Bunların görevi, ses dalgalarını titreşim yapan bir piston mekanizması ile işitme sisteminin iç kısımlarına iletmektir. Böyle bir sistem ve mekanizma acaba kendiliğinden mi oluşup meydana gelmiştir? Bu mümkün müdür?

Kulakta bulunan çok ince tüyler de ses tonunun alçak ya da yüksek oluşuna göre dalgalanarak beyne uyanları gönderir.

Dış dünyamızdan gelen sesleri bize, yani beynimize ileten kulağın belirtilen özelliklerde var kılınması çok yüksek bir kudretin eşsiz sanatını göstermekte ve sadece O'nun damgasını taşımaktadır. Tesadüflerin bunda az veya çok yeri yoktur. Böyle bir iddia çok gülünç ve gayr-i ilmi kabul edilir. Tesadüfler neden bugüne kadar bir fotoğraf makinası, bir teyp veya bir bilgisayar meydana getirmemiştir? Tesadüfler neden değişik yapı ve sistemde insan kulağı oluşturmamıştır? Bu soruları çoğaltmak mümkün ama cevabını bulmak çok zor, hattâ imkânsızdır. Tesadüfler neden kulakları vücudun başka bir yerine monte etmemiştir? Anlaşıldığı gibi, işin içinde ince bir hesap, hassas bir plan ve çok mahir bir yaratan vardır.

Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı çok yücedir? Ses adı verilen küçük hava basıncının değişimlerini elektrik uyarılarına çevirerek içerdikleri bilgiyi beyne ulaştıran kulağı yaratan kudret, bütün saltanat ve vahdaniyetiyle eşyada tecelli ve tezahür etmektedir. Şimdi inkarcı şaşkınlar söylesinler bakalım, kulağa ve göze (yaratma yönünden) kim sahiptir, onların hakiki mimarı kimdir?

Gözlere gelince, onlar dünya aydınlığına, renk ve şekillerine açılan iki penceredir. Kimi zaman "ruhun aynası" olarak adlandırılan insan gözü, uzun bir süre kişinin karakterinin de anlaşılmasında güvenilir bir unsur kabul edilir.

Cenâb-ı Hak, hilkat fırçasıyla gözün plânını şöyle hazırlamıştır:

a) Gözü herhangi bir zedelenmeden, sademeden koruyan kemikten mamul göz çukuru veya yuvası,

b) Gözün içine gömülü bulunduğu ve korunmasını sağladığı yağ tabakası,

c) Merkezleri aynı olan üç kattan oluşan göz yuvarlağı ve üç boyutlu görme; ışığı düzenleme, ön yüzeyini ıslak tutan göz yaşı, boynuzsu tabakanın pürüzsüzlüğü ve saydamlığı vb. özellikleri olan bu harika organ da kör tesadüfün eseri midir, yoksa o sonsuz kudret sahibi Allah (celle celaluhu)'nun çok mükemmel düzenlemesinin neticesi midir? Şüphesiz ki, her mükemmel ve düzenli şey, çok daha mükemmel bir düzenleyicinin, kusursuz bir programlayıcının eseridir.

Yaratanların en güzeli, en mükemmeli olan Allah'ın kudreti ne yücedir! O'nun varlığını, birliğini anlamak isteyenler için kulak ve göz yeterli birer belge değil midir?

Diriyi Ölüden, Ölüyü Diriden Çıkaran O'dur

وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ

"Ya diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkaran kimdir?"

Yumurta kuluçka devresine girmeden önce bir bakıma ölü sayılır. Yumurta hücreleri hayvan üretim organında döllenince bölünmeye başlar. Dışarı çıkınca sıcaklık yetmediğinden döllenme durur. İşte bu bakımdan onun sözünü ettiğimiz dönemi, ölü devre sayılır. 37, 38 derecelik bir sı-

caklık verilirse gelişme tekrar başlar ve bu bir bakıma ölüden diri civciv çıkmasını hazırlar.

Erkeğin sperması ile kadının yumurtalığının döllenme devresi bir bakıma ölü devre, ceninin oluşması ise, diri devre sayılır.

İlgili âyetle bu biyolojik olaya temas edilmekte ve üremenin şaşmayan kanunlarla gerçekleştiği hatırlatılmaktadır. Bitkilerle tohumları arasındaki ilgi de buna benzer iki dönem arz etmektedir. Bütün bunları en ince biyolojik kanunlarla ve hesaplarla düzenleyen Allah'ın kudreti çok yücedir ve sınırsızdır. Tapınmaya ancak O lâyıktır.

Konuyu önemine binaen bir de modern biyoloji açısından inceleyelim:

Canlının yine canlıdan meydana geldiği muhakkaktır. Buna "Biyogenez" denilir. Yapılan deneyler bu sonucu kesinkes ortaya koymuştur. Örneğin suda yarım saat kaynatılan saman iki ayrı kavanoza eşit miktarda konulmuş; biri saydam bir maddeyle iyice kapatılmış, diğeri açık bırakılmış. Birkaç gün sonra açık bırakılan kapta canlılar görüldüğü halde, kapalı kaptaki suda bir tane bile canlıya rastlanmamıştır.

Kur'ân'daki tabire gelince, onu ikinci bir yorumla şöyle açıklayabiliriz: "İnsan ve hayvandaki sperm, yediğimiz besinlerden oluşmaktadır. Bu açıdan ölüden diri meydana geimiş oluyor. Tohum ve çekirdekteki hayat da bir bakıma ölüdür; ortam bulunca dirilip yeşerir. Sonuç olarak canlı ancak canlıdan meydana gelmektedir ve başlangıçta canlı kabul ettiğimiz hücrelerin bir bakıma ölü dönemi söz konusudur.

Cenâb-ı Hak yegâne terbiyecimiz, yaratıp kemale erdiricimizdir. Hak'tan sonra ancak sapıklık vardır. Bütün bu gerçeklen göremeyen, eserden müessire intikal sağlayamayan ve mükemmel düzeni tesadüflere bağlayan inkarcı kişilerin artık imân etmeleri beklenebilir mi? Rabbimizin sözü, hükmü hak ile tecelli etmiştir. O'nun ilmi ve tesbiti asla yanılmaz. Allah'ın ilmi inkarcılardan kimlerin bu yüzden inanmayacaklarını önceden tesbit etmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insan aklını harekete geçirmek ve hilkatindeki azizliğini bildirmek için ilâhi kudrete delâlet eden belgeler sıralandı.

Aklını, idrâkini gerçeği bulup aramada kullanmayanları elim bir sonucun beklediği haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp başka şeyleri ilâh edinenlerin önce duygu ve vicdanlarına, sonra akıl ve idrâklarına seslenilerek öldürüp diriltenin kim olduğu soruluyor. Diriltip geri çevirme kudretinin Allah (celle celaluhu)'ya mahsus olduğu belirtilerek en sağlam kıstas ortaya konuluyor. Sonra da bâtıl ilâhlardan hakka ve gerçeğe yol gösteren birinin bulunmadığı hususu yine soru şeklinde putperestlerden soruluyor. İnkarcıların daha çok zanna uyup birtakım varsayımlar peşinde ömür tükettikleri belirtilerek zandan kopup gerçeği bulma arzusuyla yola çıkmanın olumlu sonuçlar doğuracağına işaret ediliyor.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۚ قُلِ اللَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيدُهُۥ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَهْدِىٓ إِلَى الْحَقِّ ۚ قُلِ
اللَّهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَنْ يَهْدِىٓ إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهِدِّىٓ إِلَّآ أَنْ
يُهْدَىٰ ۚ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ الظَّنَّ لَا
يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

34- De ki: (Tanrı diye) ortak edindiklerinizden, ilkin yaratıp öldürdükten) sonra tekrar onu (diriltip geri) çeviren var mıdır? De ki: Allah ilkin yaratıp meydana getirir, sonra tekrar (diriltip geri) çevirir. Nasıl da (Hak'tan) çevrilip saptırılıyorsunuz?!

35- De ki: Ortak edindiklerinizden Hakk'a doğru yol gösteren, Hakk'a ileten var mıdır? De ki: Allah hakka doğru yol gösterir ve ona iletir. Hakk'a ileten mi, yoksa iletilmeden kendiliğinden hak yolu bulamayan mı uyulmaya daha layıktır? Size ne oluyor, nasıl hükmediyorsunuz?!

36- Çoğu sadece zanna uyarlar; doğrusu zan haktan yana hiçbir anlam taşımaz (onun yerine hiçbir zaman geçmez). Şüphesiz ki Allah onların yapageldiklerini çok iyi bilir.

İlkin Yaratıp Meydana Getiren

قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

"De ki: Allan ilkin yaratıp meydana getirir, sonra tekrar onu (diriltip geri) çevirir."

İlim hayatın başlangıcı hakkında kesin bir sonuca varamamıştır. Çeşitli görüşler, birtakım varsayımlar ortaya atılmış, ama hepsi de karşılaştıkları bir sürü haklı sorular karşısında cevap veremez olmuşlardır.

Diğer gezegenlerden bazı bakteri sportlarının uzaydaki şartlara dayanarak yeryüzüne gelmiş olabileceğini iddia edenler, "Uzak gezegenlerden organizmanın dünyamıza ulaşıncaya kadar uzun süre çok yüksek ve çok düşük ısıların ve öldürücü ışınların tesiri altında kalıp yaşaması mümkün mü?" sorusu karşısında susup kalmışlardır.

Kur'ân'da ilgili âyetle, ilim adamlarına ve araştırıcılara ipucu veriliyor ve hayatı ilk başlatıp meydana getirenin Allah (celle celaluhu) olduğu belirtiliyor. Buna "halk" denilir, yani modelsiz, örneksiz ilk yaratma kudreti Allah (celle celaluhu)'ya mahsustur. İşte bu ilk yaratma, ilim adamlarının henüz keşfedemediği kanunlarla vücut bulmuştur ki, bu, "kün" "ol!" emrine dayanır. Öldürüldükten sonra ikinci yaratılışın ise, model ve örneği vardır. Allah (celle celaluhu) ilk yaratmayı nasıl ilmin henüz keşfedemediği bir kanunla meydana getirmişse, ikinci yaratmayı da yine ilmin henüz keşfedemediği ayrı bir kanunla meydana getirecektir.

İlgili âyetle, canlı-cansız her çeşit putlara, Allah (celle celaluhu)'dan başka şeylere tapanlara ve hakkı inkâr edenlere seslenilerek, "İlk yaratıp (öldürdükten) sonra tekrar onu (diriltip) geri çeviren var mıdır?" sorulmaktadır. Böylece Cenâb-ı Hak, yaratma konusunda beşerin ve ilâhlaştırılan her şeyin aczini ve bilgisizliğini açıklıyor; araştırıcı ilim adamlarını uyarıyor ve sözü edilen konuda hareket noktasını belirliyor.

Buna rağmen tuttukları yolda yürümeye inatla devam ederlerse, onlara şunu hatırlatıyor: "Hak'tan sonra sadece sapıklık vardır."

Hakk'a Doğru Yol Gösteren Kimdir?

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَهْدِى اِلَى الْحَقِّ

"De ki: Ortak edindiklerinizden Hakk'a doğru yol gösteren, Hakk'a ileten var mıdır?"

Bâtıl putlar, ilâhlaştırılan canlı, cansız varlıklar, doğru yolu bulmaya muhtaçlarken, Hakk'a doğru nasıl irşat edebilirler veya iletebilirler? İnsan ruhuna yerleştirilen fıtratın özelliğini bilmeyen, ruhun yüce âlemden geldiğinin farkında olmayan; gerek eşyada, gerekse kendinde Allah'ın kudretinin eşsiz eserini ve değişmeyen damgasını idrâk edemeyen bu yaratıklar, kimi nasıl doğru yola iletebilirler? Zira kendileri doğru yolda değillerdir, her an doğru yolu göstericiye ve ileticiye ihtiyaçları vardır.

İnsan ruhundaki fıtratı (Allah ve din duygusu) yitirenler veya ona sahip olamayanlar nasıl hidâyet rehberleri olabilirler? Bu mümkün mü? Kendileri muhtac-ı himmet iken, umulur mu onlardan himmet?

Onların Çoğu Zanna Uyarlar

وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا

"Çoğu sadece zanna uyarlar."

Allah (celle celaluhu)'yu bırakıp kendileri gibi bazı şahısları ilâhlaştıran, yontup şekillendirdikleri cisimleri kendileriyle Allah arasında aracı ve şefaatçi kabul eden, dede ve babalarının doğru yolda bulunduklarını sanıyorlar ve o sebeple aynı yolda yürümekte ısrar ediyorlardı. Peygamberi tasdik etmemeleri, zaman zaman onu yalancılıkla suçlamaları da birtakım hayal ve zan ürünü idi. Öyle ki, gaibi hazıra, bilinmeyeni bilinene kıyas ediyorlar, sonra da düşünce, inanç ve amellerinde bir sapıklık olmadığını iddia ediyorlardı. Oysa zan hakkın yerine geçmez, şüphe kesin bilgiyi reddetmez; zan ve şüphe hakkı ispatta delil sayılmaz.

Bunun için dinin aslı yakın (şek ve şüphe arız olmayan kesin bilgi) üzerine kurulmuştur, zan ve tahmin üzerine değil. Zan, hakkı bâtıl, bâtılı da hak gösterebilir. Zan bazı belirtiler sebebiyle kalp ve kafada oluşur; o belirtilerin doğruluğu ortaya çıkınca, zan bilgiye dönüşür; şüpheden kurtulup yakin düzeyine yükselebilir. Belirtiler zayıf kaldığı takdirde, zan bu defa vehim ve hayale yerini bırakır.

Zanla ilgili belirtiler kuvvetlenip doğruluğu ve kesinliği ortaya çıkınca, belirttiğimiz gibi, artık zannın yerini yakin alır. Kur'ân-ı Kerim'de "zan" kelimesinden sonra "enne" edatı kullanılan çoğu yerlerde, zan konulduğu

mânada değil, yakin (şüpheden uzak kesin bilgi) ifade eder. Buna birkaç misal verebiliriz: Bakara suresi 46,249; el-Hakka suresi 20. âyetlerde geçen "zan" kelimesi, yakin mânasına delâlet etmektedir. Bununla beraber aynı edatla kullanıldığı halde yakin ifade etmiyenleri de vardır.

Genellikle "zan", hem Kur'ân'da, hem de hadislerde yerilmiş ve hükme medar olmayacağı yer yer belirtilmiştir.[1]

35. Âyette zannın haktan yana hiçbir anlam taşımadığı açıklandıktan sonra 36. âyetin sonunda her türlü şek ve şüpheden, zan ve tahminden, vehim ve hayalden uzak olan Allah'ın ilminin her şeyi hakkıyla kapsayıp kuşattığına işaretle

"Şüphesiz ki Allah, onların yapageldiklerini çok iyi bilir." buyuruldu ve böylece zan ve ilim hakkında daha iyi düşünüp bir ayrım yapmamız itham edildi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle putların ve ilâhlaştırılan eşyanın ne yaratmaya ne de diriltmeye kudretleri olmadığı açıklandı. Doğru yolu bulamayan, bulmaya gücü yetmeyen, bir ileticiye hep muhtaç olan fânilerden, akıl ve idrakten mahrum cansız cisimlerden hidayet beklemek kadar anlamsız ne olabilir, hususuna dikkatler çekildi. Sonra da inkarcıların çoğunun zanna uydukları, kesin bilgi sahibi olmadıkları belirtilerek, zannın haktan yana hiçbir anlam taşımadığı bildirildi.

Aşağıdaki âyetlerle ilâhi beyânda, indirilen kitapta zan ve şüphenin yeri olmadığı ifade edilerek, Tevrat ve İncil'e karıştırılan şüpheli şeyleri tashih edip onların ilâhi vasfını tasdik ettiği hakkında bilgi veriliyor. Böylece üç kitap arasında ciddi bir mukayesenin çok yararlı olacağına işarette bulunuluyor. Sonra da Kur'ân'ın, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından uydurulmuş bir kitap olmadığı açıklanarak, böyle yersiz ve anlamsız iddialarda bulunanların, onun bir suresinin benzerini tertipleyip getirmeleri isteniliyor. O bakımdan inkarcı müşriklerin Kur'ân ilmini kavrayamadıklarına, ilâhi kitap hakkında gerçek hiçbir bilgiye sahip olmadıklarına atıf yapılıyor. Sonra da aklını gerçeği bulup, hakikati öğrenmede kullanmayan sağırlara hakkın sesini duyurmanın çok zor olduğu haber verilerek

1 Rağıb'ın el-Müfredatı'na ve Süyuti'nin el-İtkanı'na

müşriklerin düşünce yapısı hakkında bilgi veriliyor.

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُّفْتَرٰى مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِىْ بَيْنَ يَدَيْهِ
وَتَفْصِيْلَ الْكِتٰبِ لَا رَيْبَ فِيْهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ قُلْ
فَأْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣٨﴾
بَلْ كَذَّبُوْا بِمَا لَمْ يُحِيْطُوْا بِعِلْمِهٖ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيْلُهٗ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ
قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يُّؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ
مَّنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهٖ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ لِّىْ عَمَلِىْ
وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ اَنْتُمْ بَرِيْٓـُٔوْنَ مِمَّآ اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِىْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ
مَّنْ يَّسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوْا لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ
مَّنْ يَّنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوْا لَا يُبْصِرُوْنَ ﴿٤٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَّلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿٤٤﴾

37- Bu Kur'ân Allah'tandır, başkası tarafından uydurulup ortaya konulmuş değildir. O ancak önündeki (daha önce indirilen) Tevrat ve İncil'i doğrular ve (Allah katında yazılı olan) kitabı bir bir açıklar. Onda şüphe adına hiçbir şey yoktur. O, âlemlerin Rabbinden (indirilme)dir.

38- Onu uydurdu mu diyorlar? De ki: Haydi, eğer doğrulardan iseniz, onun benzeri bir sure getirin ve Allah'tan başka gücünüzün yettiği kimseleri de çağırın.

39- Hayır, onlar ilmini kavrayamadıkları ve henüz yorumu da kendilerine gelip ulaşmayan şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Bir bak, zalimlerin sonu ne oldu?!

40- İçlerinden buna inanan da var, inanmayan da var. Rabbin ise müfsitleri (Hakk'ı yalanlayıp toplum içinde fitne ve kargaşalık çıkaranları) çok iyi bilir.

41- Seni yalanlarlarsa de ki: Benim işlediğim bana, sizin işlediğiniz size. Benim işlediğimle sizin ilişiğiniz yoktur; benim de sizin işlediğinizle ilişiğim yoktur.

42- İçlerinden sana kulak verenler eksik değildir. Sen sağırlara -hele bir de akılları ermiyorsa- işittirebilir misin?

43- İçlerinden bir da sana durup bakar; sen körlere -hele bir de göremiyorlarsa- yol gösterebilir misin?

44- Şüphesiz ki Allah, insanlara hiçbir şey ile zulmetmez; ama insanlar kendilerine zulmederler.

İLGİLİ HADİS

Kudsi hadis:

"Ey kullarım! Şüphesiz ki ben zulmü kendime haram kıldım ve onu sizin aranızda da haram kıldım. O halde birbirinize zulmetmeyin."[1]

Kur'ân İnsan Uydurması Değildir

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ

"Bu Kur'ân Allah'tandır, başkası tarafından uydurulup ortaya konulmuş değildir."

Şüphesiz ki Kur'ân her yönüyle, her kelime ve cümlesiyle, her hüküm ve ifadesiyle Allah sözüdür ve O'ndan indirilmedir. Çünkü:

a) Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) okur-yazar değildi.

b) Arap Yarımadası'nda koyu bir cehalet, derin bir sapıklık hüküm sürüyordu. Öğretim ve eğitim, medrese ve mektep diye ciddi, yan ciddi hiçbir kurum ve ekol yoktu.

c) Tek tanrı inancı unutulmuş, yerini çok tanrı inancına bırakmıştı. O bakımdan putperestlik çok yaygındı.

d) Yarımadada insanların en çok ilgi duyduğu, alkışlayıp takdir ettiği iki şey söz konusu idi: Şiir ve edebiyat; büyücülük ve kehanet... O nedenle ünlü şâirler ve kâhinler geniş çapta halkın sempatisini toplarlardı.

---

1 Müslim/Birr: 55 - Ahmed: 5/160

e) Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ne çocukluk, ne de gençlik çağlarında yalan söylediği, insanları aldattığı, bir baş olma sevdasına kapıldığı görülmemiş ve duyulmamıştır. İnsanlara karşı yalan söylemeyen, hayal peşinde koşmayan, ciddiliğiyle şöhret bulan bir kimsenin Allah'a karşı yalan uydurması düşünülebilir mi? O'nun en azılı düşmanı Ebu Cehl bile, "Muhammed hiçbir zaman insanlara karşı yalan söylememiştir, Allah'a karşı yalan söyler mi?" diyerek bir an olsun gerçeği söylemekten kendini alamamıştır.

f) Sonra da Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in üslubu, ifadesi, söz söyleme sanatı, cümle kurma ölçüsü, kelime hazinesi, anlatım tarzı ile Kur'ân'daki hâkim olan üslup ve anlatım tarzı kesinlikle birbirinden ayrıdır; az-çok Arapça bilen bir kimse ilk bakışta bu farkı rahatlıkla görüp seçebilir. Kur'ân âyetleri şiir olmadığı gibi, alışılmış serbest söz dizisi türünden de değildir. Kelimelerin konumu, cümlelerin zincirleme ve bağlantılı birbirini izlemesi ve aralarındaki uyum insan gücünü aşmakta ve müstesna bir açıklık, berraklık ve akıcılık arz etmektedir. O kadar ki, Kur'ân'ı bilmeyen ama Arapçaya iyice vâkıf olan bir kimse onu dinlerken, kazara değiştirilen bir kelimenin farkına varabilir, ilâhi uyum ve insicamın, akıcılık ve tatlılığın bozulduğunu için için duymaya başlar.

Nitekim, "Azizün Hakim" yerine yanlışlıkla "Azizün Rahim" okuyan hafızı uyaran cahil bir bedevinin kıssası pek meşhurdur. Bedevi'ye, "Sen hafız değilsin, bunu nasıl anlayabildin?" diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Anlamayacak ne var, birdenbire ilâhi ahenk ve tatlılık değişiverdi."

Onun için Kur'ân'da tam dört yerde inkarcı müşrikler, şüpheci münatıklar isbata çağırılmakta, "Surenin bir benzerini getirin" denilerek acze düşürülmektedirler,

Böylece Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) **Efendimiz'e, Kur'ân'daki ilâhi beyânla, müşrikleri acze düşürmede altı kademeli bir yöntem uygulaması emrediliyor:**

1- Önce Kur'ân'ın tamamının bir benzerini hazırlayıp getirmelerini öneriyor.

2- Kur'ân'ın on suresi gibi on sure düzenleyip getirmelerini teklif ediyor.

3- Bir tek suresine nazire olacak bir sure getirmeleri için iddialarını isbata davet ediyor.

4- Kur'ân'daki sözün ölçü ve ahengine denk bir söz getirmelerini istiyor.

5- Bu dört kademede tartışmaya, iddialarını isbata çağırılanların, en az Peygamber Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) gibi tahsil görmemiş, okuma-yazma öğrenmemiş olmaları üzerinde durulmuyor. Nitekim Yunus suresinde de bir ayırım lüzum görülmeden Allah (celle celaluhu)'dan başka güvendikleri bütün adamlarını toplayıp benzeri bir sure hazırlamaları önerilerek çağrı yapılıyor.

6- İnsanların bir kısmının değil, birbirlerine bu konuda yardımcı ve destek olmak üzere hepsinin toplanıp bir sure meydana getirmeleri teklif ediliyor.[1]

Kur'ân'ın Taşıdığı Yüksek Hikmet

وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ

"O ancak önündeki (daha önce bildirilen) Tevrat ve İncil'i doğrular."

Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, Kur'ân-ı Kerim bütünüyle ilâhidir. O bakımdan beşer zekâ ve aklının erişemeyeceği hikmetlerle, beşer hayatını düzene koyacak en mükemmel hükümlerle, ilim adamlarına temel bilgi, ana fikir verecek esaslarla doludur.

Kur'ân'ın bu üstünlük ve yüceliğini şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Kur'ân, daha önce indirilen ve fakat aslı yer yer zayi' edilip insanlar tarafından yazılan Tevrat ve İncil'de meydana gelen bu tahribat ve yanlışlıkları düzeltir, unutulup yazılmayan ilâhi belgelerin ilk indiği zaman mevcut olduğunu hatırlatır ve münasebet düştükçe onları açıklar.

b) Tevrat ve İncil'de kıyamet ve onunla ilgili hükümlerin çoğunun çıkarıldığına, bir kısmının değiştirildiğine dikkatleri çeker ve bunu en açık şekilde belirtir. Ahkâm ile ilgili değiştirilmeleri kınar ve doğru olanını bildirir.

c) Kur'ân her yönüyle bir mükemmelliktedir. 1400 şu kadar yıl önce

1 Mefatihü'l-gayb: 4/846

getirdiği bilimsel temel bilgiler, yani ilme hareket noktası olacak ana fikirler bugüne kadar gelişen ve gerçeği bulan ilimle hep uyum sağlamıştır. Hakikate kapı açan ilmi gelişmelere ve tesbitlere hiçbir zaman ters düşmemiştir. Son yıllarda Kur'ân'ı inceleyen Batılı ilim adamlarından M. Bucaille kendi eserinde bu hususu özetlerken şöyle diyor: "İlimle Kur'ân arasında uyuşmazlık değil, uyum vardır.

Kur'ân'ın modern dönemde ilmi bakımdan da tenkit edilebilecek hiçbir tarafı yoktur."[1]

Eğer Kur'ân, okur-yazar bile olmayan Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendi ürünü ve uydurması olsaydı, yüzlerce ve hatta binlerce kusur ve yanlışlarla dolu olur; hele müsbet ilim karşısında bütün ölçü ve değerini kısa zamanda yitirirdi. Zira en güçlü ilim adamlarının yazdıkları çok kıymetli eserlerin, üzerinden yarım asır geçmeden tazeliğini kaybettiğini, gelişen ilim ve yeni buluşlar karşısında cılız kaldığını görüyoruz.

d) Kur'ân'da insan hakları, şahsi hükümler, aile hukuku, kamu hukuku ile ilgili âyetler, kendine has bir hukuki sistem oluşturur; başka bir sistemden kopya edilmediği kesinlikle anlaşılır. Bir Hristiyan olan ünlü hukukçu Sava Paşa bile Kur'ân ahkâmını iyice araştırdıktan sonra bu sonuca vardığını açıklar.[2]

e) Kur'ân'ın 14 asır önce golfstrimden, birbirine salıverilen, fakat aralarındaki bir engelden dolayı birbirine karışmayan, yani her biri kendi özelliğini koruyan Cebelitarık Boğazı'nda birleşen Atlas Okyanusu ile Ak Deniz'den, dünyanın hareket halinde bulunduğundan, Ay ve Güneş'in ayrı ayrı yörüngelerde seyrettiğinden; kâinatın önce gaz halinde oluştuğundan, sonra o gazın yoğunlaşarak katılaşıp bugünkü durumun meydana geldiğinden, parmak izlerinden, yerçekim kuvvetinden ve bunu ancak kesin hesaplarla aşmanın mümkün olabileceğinden, kâinatın düzen ve sistemleri bozulmaksızın bir balon gibi genişlediğinden söz etmesi, onun ilâhi olduğunun bir başka delili değil midir?

Kur'ân'ı Yalanlayanlar

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ

1 La Bible, le Coran, et la science/Tercemesi

2 İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd/Sava Paşa: Önsöz ve 25 - 107/Ankara: 1955

"Hayır, onlar ilmini kavrayamadıkları ve henüz yorumu da kendilerine gelip ulaşmayan şeyi yalanladılar."

Kur'ân'ı dün olduğu gibi, bugün de yalanlamaya çalışanların, Kur'ân hakkında ciddi bilimsel araştırmaya dayanan hiçbir delilleri, bilgileri yoktur.

39. âyetle özellikle bu konuya parmak basılıyor. Nitekim Kur'ân'ı küçümseyenlerin durumu incelendiğinde, çoğunun kulaktan dolma bilgilerle, gazete ve dergilerde yayınlanan gayr-ı ilmi yazılarla ve üstelik İslâm düşmanlarının öteden beri akıttıkları zehirlerle Kur'ân'ı eleştirdikleri görülüyor. İlim adamı geçinen bazı okumuşların Kur'ân hakkında, İslâmi ilimlerde kayda değer bir kitap okumadıkları halde kendilerini bu hususta yetkili görüp konuşmaları, ahkâm kesmeleri çok üzücü ve düşündürücüdür. Oysa her konuyu ehline, uzmanına bırakmak veya o konuyla ilgili ciddi eserleri iyice okuyup hazmettikten sonra konuşmak kadar tabii ne olabilir? Tıpta ciddi hiçbir tahsili ve ihtisası olmayan bir ziraatçının veya mimarın tıp hakkında kendini yetkili görüp konuşması ne kadar gülünçse, bir doktorun ya da veterinerin dini esaslar hakkında konuşması, ahkâm kesmesi de o kadar gülünç ve abestir. Gerçi bu genel bir kaide değildir; mutlaka istisnaları vardır; ama bizim okumuşların bir kısmı bu ölçüsüzlük içinde yüzmektedirler.

Kur'ân hakkında konuşabilmek için mutlaka Kur'ân ilimlerini, onun Arapçasını, ilgili hadisleri ve bugüne kadar yazılan kaynak tefsirleri okumak ve öğrenmek şarttır. Bunun yanısıra İslâm kültürünü hazmetmek gerekir.

"Hayır, onlar ilmini kavrayamadıkları ve henüz yorumu da kendilerine gelip ulaşmayan şeyi yalanladılar." mealindeki uyarıdan sonra tarih boyunca bu gibilerin sahnede görüldüğüne atıf yapılarak,

"Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı." buyuruluyor.

Allah Fesatçıları, Bozguncuları Çok İyi Bilir

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ

"Rabbin ise, müfsitleri (Hakk'ı yalanlayıp toplum içinde fitne ve kargaşalık çıkaranları) çok iyi bilir."

Henüz şehir devletini bile kuramayan İslâmiyet, bulunduğu kesim ve bölgede iç huzursuzluk doğurmaya çalışanlara ve İslâm'ın cihanı aydınlatacak nurunu söndürmeye çalışanlara karşı pasif savunma durumunda kalmayı terçih etmiş, bir iç savaşa kapı açacak her türlü söz ve davranıştan kaçınmıştır. Öylece, Mekke müşrikleri kastedilerek,

"Seni yalanlarlarsa, de ki: Benim işlediğim bana, sizin işlediğiniz size..." buyurularak fitnenin büyümesine meydan verilmemiştir.

İslâm düşmanları, devamlı hürriyeti tek yanlı düşünmüş ve uygulamaya çalışmışlardır. Mekke'deki 13 yıllık pasif mukavemet ve saldırılara karşı sabr-u sebat bunun açık misallerinden biridir. Medine'ye hicret edildikten sonra aynı ölçüsüzlüğü Yahudiler uygulamak istemişlerdi. Ne var ki, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ensar ve muhacirini bir araya getirip kardeşlik bağlarını pekiştirdikten ve şehir devletinin esaslarını koyup kısa zamanda bir güç oluşturduktan sonra, hürriyetin iki yanlı kullanılmasını sağlamış ve 56 maddelik yazılı anayasayla şehir devleti bünyesinde yer alan kabile ve dinlerin hürriyet sınırlarını belirlemiş, hakların iki yanlı korunmasını birtakım esaslara bağlayarak haysiyet kırıcı aşırılıklara artık imkân vermemiştir.

Mekke'de Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ve arkadaşları, insanlıktan yana ahlâk, fazilet, rahmet ve huzur tohumlarını saçarken buna tahammül edemeyen müşrikler, o tohumları çürütmek, filizlenmesini önlemek için her şeyi kendilerine mübah görmüş, din ve vicdan hürriyetinin yalnız kendilerine has olduğunu ileri sürerek Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i tesirsiz hale getirmeye çalışmışlardı. Koyu cehalet ve putperestlik taassubu içinde akla gelmedik şirretliklere başvuruyorlar, hiçbir ilmi tartışmaya, gerçekleri yansıtmaya, hakkı izhar etmeye yanaşmıyor, imkân da vermiyorlardı. İslâm'ı çok tehlikeli bir akım olarak gösterme gayreti içinde her türlü fitne ve fesada alet olmaktan çekinmiyor, durmadan bozgunculuk yapıyorlardı.

Kur'ân böyle bir dönemde mü'minlere uygulayacakları mükemmel bir plân ve program; sonuca varmayı kolaylaştıran fevkalâde bir metot veriyor. Şöyle ki: İslâm düşmanları çoğunlukta olur da bütün güçlerini İslâm aleyhine kullanmayı plânlarlarsa, Müslümanlar antitezle meşgul olmayıp kendi tezlerini en ılımlı ve inandırıcı şekilde karşılarındakilerin hislerini

tahrik etmeden kalp ve kafalara işlemeye çalışacaklar. Buna rağmen düşmanları durmadan yalan ve iftirada bulunur da fiili tecavüzlerini sürdürürlerse, onlara: "Bizim işlediğimiz bize, sizin işlediğiniz size; sizin bizim işlediğimizle ilişkiniz yoktur, bizim de sizin işlediğinizle ilişkimiz yoktur." denilerek yumuşak bir politika izleyeceklerdir.

Nitekim Mekke devrinde inen bu âyetler, bilhassa o günkü ortamı dikkate alarak mükemmel bir metot vermektedir.

Bakan Körler, İşiten Sağırlar

... وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ

"İçlerinden sana kulak verenler eksik değildir. Sen sağırlara -hele bir de akılları ermiyorsa- işittirebilir misin? İçlerinden bir kısmı da sana durup bakar; sen körlere -hele bir de göremiyorlarsa-yol gösterebilir misin?"

Her devirde bu tipler vardır. Akli melekeleri ve idrâk yetenekleri yeterince gelişmediğinden, durup bakarlar ama gerçeği görmezler; kulak verip işitirler, ama hakikatin sesini duymazlar. Büyük dâvaları, önemli meseleleri o gibilerle yürütmek çok zor, hattâ bazen imkânsızdır, O takdirde mü'minler içinde bulundukları toplumda bakan körlere, işiten sağırlara güvenip de önemli meseleleri çözmeye kalkışmamalıdırlar! Aksi halde yolun yarısında kalıp hayal kırıklığına uğramaları mukadderdir.

Gözlerin hakikati görebilmeleri için, gücünü ve nurunu sağlam imândan, sâlih amellerden almaları; kulakların gerçeklerin sesini işitip anlayabilmeleri için imanla akıldan kaynaklanan bir dikkate sahip olmaları şarttır.

Allah Kimseye Zulmetmez

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا

"Şüphesiz ki Allah, insanlara hiçbir şey ile zulmetmez."

Kur'ân'ın 15 yerinde çok az farkla bu uyarıya yer verilmiş ve değişik cümlelerle tekrar tekrar anlatılarak idrâkler uyanık tutulmaya çalışılmıştır.[1]

---

1 Bakara/57 - Âl-i İmrân/108, 117, 182 - Nisa/40 - Hud/101 Nahl/33- A'raf/16 - Kehf/49 - Tevbe/70 - Ankebut/40 - Rum/9 - Hac/10 - Kaf/29

İnsanın, meleklere ve hayvanlara nisbetle hangi vasıf ve ölçüde yaratıldığı bilinmektedir. O, bu iki varlıktan yana sıfatları kendinde toplayan müstesna bir canlıdır. Birbirine zıt bu sıfatlar arasında denge kurabilmesi için de kendisine birçok yeteneklerle birlikte kitap ve peygamber gönderilmiştir. O bu ortam içinde hür irâdesine terkedilmiş, yani kendisine külli irade karşısında cüz'i bir irâde verilmiş ve böylece yaratılışının özelliğine ve ruhundaki lâhuti mayaya eşdeğerde bir hayat yolu çizmekle emrolunmuştur. Hayat kanunlarına ve insan hayatını en iyi şekilde düzenleyen semavi uyarılara uyarsa, kendini hem dünyada, hem de âhirette mutlu eder. Aksine bir tutum ve hayat anlayışıyla yola çıkarsa, kendine haksızlık etmiş olur. İşte bunun için ilgili âyette, "Ama insanlar kendilerine zulmederler." buyurulmaktadır.

Kısaca, insana hem dünyasını, hem de âhiretini cennete çevirecek her türlü imkân ve malzeme verilmiştir. Buna karşılık onu bedbaht kılacak menfi güçler de serbest bırakılmıştır; insan hangi tarafa ağırlık kazandırırsa, o tarafın malı ve yakını olur. Nefs, İblis ve dünyalık ağır basar da insanı kendi paraleline çekip biçimlendirirse, insan böyle bir gafletle kendine cidden zulmetmiş sayılır. Ölmeden önce dönüş yapmadığı takdirde, beraberinde taşıdığı zulüm ateşiyle âhirete göç etmiş olur. Çünkü Allah (celle celaluhu) insanlara asla zulmetmez; O, zulmü hem kendine, hem de insanlara haram kılmış ve az önce belirttiğimiz gibi Kur'ân'ın en az 15 yerinde bu ezeli irâdesini er anlamlı şekilde açıklamıştır. Tefsirini yaptığımız surede ise,

"Şüphesiz ki Allah insanlara zulmetmez, ama insanlar kendilerine haksızlık ederler." buyurularak konu özetlenmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle her-devirde ve çağda tazeliğini koruyan Kur'ân'ın insan sözü olmasının imkânsızlığına işaret edildi. Daha önce indirilen Tevrat ve İncilin asıllarının ilâhi olduğu belirtildi ve Kur'ân'ın bu kıstas çerçevesinde her iki kitabı tasdik ettiğine atıf yapıldı. Sonra da ilmini kavrayamadıkları ilâhi kitabı yalanlayanların koyu bir bilgisizlik içinde bulunduğu anlatılarak, Kur'ân'ın ancak gerçeği gören ve araştıran ilimle anlaşılabileceğine işaret edildi.

İslâm'ın fiili mukavemet gücü olmadığı bir dönemde uygulanacak

metot ve politika anlatıldı. Bakan körlerle, işiten sağırlarla yola çıkılamayacağı hatırlatıldı. Böylece o gibilerin kendilerine çok haksızlık ettiklerine dikkatler çekilerek Allah'ın kimseye zulmetmeyeceği anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle kıyametin ilk safhalarından biri tasvir ediliyor. Diriltilip kaldırılan insanların, gözlerini ikinci hayata açınca, birinci hayatın veya kabir âleminin bir an gibi gelip geçtiğini için için sezecekleri ifade ediliyor ve bu kadar kısa bir hayat için ebedi saadeti berbat etmenin makul hiçbir yanı olmadığı dolaylı biçimde işleniyor. Sonra da müşriklere va'dedilen azabın yakın olduğu haber veriliyor ki bu, Bedir Savaşı ve Mekke'nin fethiyle gerçekleşti.

Peygamberlerin gönderilmesinin de ilâhi rahmet ve adaletin gereği olduğu konu ediliyor ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendiliğinden hiçbir şey söylemeyeceği, bir zarar veya yarara muktedir olamayacağı, kuvvet ve kudretin Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu haber veriliyor. Zulmedenlere lâyık oldukları azabın verileceği bildirilerek o günlerin yakın olduğu hatırlatılıyor. Kıyamet gününde ilâhi adaletin gerçekleştireceği azaptan kurtulmak için, zâlimlerin yeryüzündeki her şey kendilerinin olsa kurtuluş akçesi olarak verecekleri ayrı bir tablo veya safha olarak işleniyor.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۭ قَدْ
خَسِرَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِلِقَاۗءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ
الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيْدٌ عَلٰي مَا يَفْعَلُوْنَ
﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَّسُوْلٌ ۚ فَاِذَا جَاۗءَ رَسُوْلُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَّآ اَمْلِكُ
لِنَفْسِيْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَاۗءَ اللّٰهُ ۭ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ۭ اِذَا جَاۗءَ اَجَلُهُمْ فَلَا
يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٤٩﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُهٗ بَيَاتًا اَوْ
نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖ ۭ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ

كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ
تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ
لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾ وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ
لَافْتَدَتْ بِهٖ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

45- Onları diriltip bir araya getirerek toplayacağı gün, gündüzden ancak bir saat (ân) kadar eğleşmiş gibidirler; kendi aralarında birbirlerini (rahatlıkla) tanırlar. Allah'a kavuşmayı yalanlayanlar cidden zarara uğramışlardır. (Zaten onlar) doğru yolu da (hiçbir zaman) tutmuş değillerdir.

46- Onlara va'dettiğimiz azabın bir kısmını ya sana göstereceğiz ya da (göstermeden) senin ruhunu tutup alacağız; (her iki durumda da) onların dönüşü yalnız bizedir. Sonra Allah onların yapageldiklerine şahittir.

47- Her ümmetin bir peygamberi vardır. Onlara peygamberleri gelince aralarında adaletle hükmedilir; onlar haksızlığa uğramazlar.

48- Bu va'd(edilen azap) ne zaman? Eğer doğrulardan iseniz (bize haber verin) derler.

49- De ki: Ben -Allah'ın dilediğinden başka- kendi kendime ne bir zarara, ne de bir yarara mâlikim. Her ümmetin belirlenmiş bir süresi vardır, onların o süresi gelince ne bir ân geri kalabilirler, ne de bir ân ileri geçebilirler.

50- De ki: Allah'ın azabı ya geceleyin, ya da gündüzleyin gelecek olursa, suçlu günahkârlar bundan (hangisini) acele istiyorlar?

51- Yoksa bu azap meydana geldikten sonra mı (Allah'a) imân edeceksiniz? (Veya va'dedilen azaba öyle mi inanacaksınız?) Şimdi mi? Oysa siz onu acele isteyip duruyordunuz.

52- Sonra o zulmedenlere, "tadın sonu gelmiyen azabı, siz ancak elde ettiğinize karşılık ceza görüyorsunuz", denilecek.

53- O (azap) hak mıdır? diye senden haber isterler. De ki: Evet, Rabbim hakkı için o gerçekten haktır ve siz (ondan Allah'ı alıkoyup) âciz bırakacak değilsiniz (yakayı da kurtaramayacaksınız).

54- Eğer zulmeden her kişi, yeryüzündeki her şey kendisine ait olsaydı, onu kurtuluş akçesi olarak verirdi. Azabı gördükleri vakit hepsi de için için pişmanlık duydular (duyacaklar). Aralarında adaletle hükmedilir ve onlar haksızlığa da uğratılmazlar.

55- Haberiniz olsun ki, göklerdeki ve yerdeki şeyler Allah'ındır. Dikkat edin ki Allah'ın va'di haktır; ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler.

56- O diriltir ve öldürür ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

Mahşerden Bir Tablo

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ

"Onları diriltip bir araya getirerek toplayacağı gün, gündüzden ancak, bir saat (ân) kadar eğleşmiş gibidirler; kendi aralarında birbirlerini (rahatlıkla) tanırlar."

Kıyamete inanmayan, Allah (celle celaluhu)'ya kavuşacağını ummayan inkarcı maddecileri kabirlerinden kaldırılınca büyük bir şaşkınlık ve derin bir pişmanlık duyacaklar. Peygamberlerin (salât, selâm hepsine olsun) ve kutsal kitapların haber verdiği ölümden sonraki dirilmeyi ve mahşer alanını görünce artık sonu gelmeyen bir hayata döndürülüp başlatıldıklarını anlayacaklar. Alanın büyüklüğü, mahlukatın akın akın o alana getirilip toplatılması, günün önem ve dehşetini bütün açıklığıyla yansıtır. İnkarcı maddeciler, ilâhi azametin tecelli ettiği o muhteşem tablo karşısında dünyanın önemsizliğini, insan ömrünün kısalığını düşünerek dünyada sanki bir ân eyleştiklerini ve kabirlerde de ancak o kadar bir zaman parçası yattıklarını hissedecekler.

Bu ilk adımdaki tabloda, aynı düzeyde bulunup Hakk'ı ret ve inkâr edenler birbirlerini tanıyacaklar, o yüzden birbirlerini suçlamaya başlayacaklar. İşte o zaman büyük bir kaybın ve telâfisi mümkün olmayan bir hüsranın eşiğinde bulunduklarını farkedecekler, neden sonra... Zira onlar

dünyada iken bir gün olsun doğru yolu bulmayı arzu etmemişler ve durmadan bâtılı savunmuşlardı.

Allah'ın Va'dettiği Azap

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ

"Onlara va'dettiğimiz azabın bir kısmını ya sana göstereceğiz..."

İnkârda ısrar edip yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar, Peygamber diliyle kendilerine va'dedilen azabın acele gelmesini -işi alaya alıp- istiyorlardı. Cenâb-ı Hak bu azabın biri dünyada, diğeri âhirette gerçekleşeceğini ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) vefat etmeden dünyadakinin bir kısmının inkarcılara dokunacağını göreceğini yarı kapalı bir anlatımla haber veriyor. Ne yazık ki, kalp ve kafaları küfür karanlığıyla örtülen müşrikler bu işaret ve uyarıyı bile anlayamamışlardı. Bedir, Uhud, Hayber, Huneyn Savaşları ve nihayet Mekke'nin fethi, inkarcılara va'dedilen azabı tattırmış ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün bunları gözleriyle görme mutluluğuna erişmiştir. Azabın ilk sinyali ise, Medine'de başgösteren sıkıntı ve kıtlık olmuştu. O bir bakıma ilâhi uyarı anlamında meydana gelmiş, beşer ruhundaki Allah ve din duygusunu belirsiz hale getiren inkâr bulutlarının akıl ve idrâk, duygu ve düşünce kuvvetiyle kaldırılmasını amaçlamıştı.

Âhiretteki azabın da meydana gelmiş gibi tasvir edilerek anlatılması, onun mutlaka gerçekleşeceğini bildirmek içindir. Zira dönüş ancak Allah (celle celaluhu)'yadır ve bundan kurtuluş yoktur.

Her Ümmetin Bir Peygamberi Vardır

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ

"Her ümmetin bir peygamberi vardır."

Bu haber ve bilgi, Kur'ân'ın birkaç yerinde değişik ifadelerle tekrarlanır. Çünkü insan aklı ve idrâki, Allah'ı kemal sıfatlarıyla, tevhid inancını esaslarıyla, kabir âlemini safhalarıyla ve kıyameti bütün incelikleriyle tesbit edecek güçte değildir. O nedenle her ümmetin peygambere ihtiyacı vardır. Bu bakımdan Allah (celle celaluhu) bir ümmete peygamber göndermedikçe azap edici de değildir. O, bunu bir sünnetullah olarak belirleyip kâinat plânına koymuştur. Nitekim yukarıdaki âyetle O'nun bu sünneti ha-

tırlatılarak her ümmete bir peygamber gönderildiği açıklanıyor.

Peygamber gelip görevini kusursuz yerine getirdiği, yani tebliğ ve inşat hizmetini tamamladığı halde, gönderildiği ümmet, kavim veya millet hâlâ inkâr ve azgınlıkta, maddecilik ve bozgunculukta ısrar ederse, dünyada da, âhirette de onlarla peygamberler arasında adaletle hükmedilir Peygamber diliyle va'dedilen azabın bir kısmı dünyada, bir kısmı da âhirette gerçekleşir ve hiç kimseye haksızlık edilmez, herkes amelinin karşılığını noksansız görür.

Peygamberlerin Yetki Alanı

قُلْ لَّآ اَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا

"De ki: Ben -Allah'ın dilediğinden başka- kendi kendime ne bir zarara, ne de bir yarara mâlikim."

Peygamber, ilâhi buyrukları insanlara veya gönderildiği kabile, toplum ve millete tebliğ etmekle görevlidir. Kendiliğinden ne bir vaadde bulunur, ne de bir hüküm verir. Nitekim va'dedilen azabın hemen inivermesini ısrarla isteyen müşriklere vereceği cevabı, Allah (celle celaluhu)'dan alıp öylece veren Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu anlayış ve tutumu, belirtilen konuda bir misal teşkil eder. Zira ezelde kudret kalemiyle her ümmetin eceli belirlenip yazılmıştır. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu çok iyi bilir, fakat vaktini, saatini Allah bildirmedikçe bilmez ve bildirmesi emredilmedikçe bildirmez ve açıklamaz. "Ben Allah'ın dilediğinden başka kendi kendime ne bir zarara, ne de bir yarara mâlikim." Bildiğim tek şey, "Her ümmetin belirlenmiş bir süresi vardır." mealindeki ilâhi beyândır. Bu süre dolunca ne bir ân geriye alınır, ne de ileriye.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) yetki alanı bu olunca, O'nun ümmetinden yetişkin bir ilim adamının veya bir mürşidin yetki alanı ne ölçüdedir? Bazı tarikat mensuplarının, "Dünyanın veya kâinatın tasarrufu kutb-i zamana bırakılmıştır, yani her zaman yeryüzünde bir sahib-i zaman mevcuttur, Allah (celle celaluhu), kâinatta tasarrufta bulunma yetkisini ona vermiştir." gibi ölçüsüz sözlerinin veya iddialarının dini ve ilmi bir dayanağı yoktur. Zira böylesine bir yetki ne nebilere, ne resullere, ne de resuller serveri olan son Peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e verilmiştir. O bakımdan Kur'ân âyetleri üzerinde çok ciddi şekilde durup ilâhi

muradı anlamaya çalışmamız farzdır. Aksi halde ölçüsüz, mesnetsiz söz ve iddialar bizi büyük günahlara, hattâ küfre düşürebilir.

Milletlerin Ömrü

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ...

"Her ümmetin belirlenmiş bir süresi vardır; onların o süresi gelince ne bir ân geri kalırlar, ne de bir ân ileri geçerler."

Milletlerin de aileler ve fertler gibi belli bir ömürleri vardır. Kendini belirlenmiş sürenin çizgisine getiren bir milletin artık eceli gelmiş, ömrü sona ermiş demektir. İlâhi sınırları çiğneyen, lüks ve konfora dalan, adalet terazisini bir tarafa atan, cinsel konulara dalıp ahlâk ve fazileti alaya alan bir millet artık gençlik dönemini çok gerilerde bırakıp yaşlılık dönemine girmiş sayılır. Yıkılıp silinmek onun için mukadderdir.

O halde tıp nasıl fertlerin ömrünü -yine ilâhi takdir ve sünnet uyarınca-uzatabiliyorsa ve bu bir kader ise, milletlerin de ömrünü uzatan ve kısaltan sebepler ve faktörler söz konusudur. Tarihin bazı dönemlerinde kısa bir sürede yıkılıp yok olanlar bulunduğu gibi, uzun ömürlü olanlar da eksik değildir. Her ikisinin de hayatını varoluş ve yıkılış sebepleriyle ele alıp incelediğimizde, olumlu ve olumsuz sebepler zinciriyle karşı karşıya geleceğimiz muhakkaktır. Tabii bu daha çok sosyologların ve ahlâkçıların, bir açıdan da din âlimlerinin görevidir.

İbn Haldun Mukaddime'sinde bu konuyu çok güzel işlemiştir. Ama tarihte kaç tane İbn Haldun gibi, tarih felsefesini bilen ve Kur'ân'dan aldığı ilhamla yola çıkan ilim adamı hizmet vermiştir?

Fidye (Kurtuluş Akçesi)

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ

"Eğer zulmeden her kişi, yeryüzündeki her şey kendine ait olsaydı, onu fidye (kurtuluş akçesi) olarak verirdi."

Küfür ve bozgunculukla hayatını amacından saptırıp kendine yazık edenler, âhirette diriltilip ilâhi huzura sevkedilerek yerlerini aldıklarında, Allah'ın adaletinin kılı kırk yararcasına tecelli ettiğini gördükleri zaman, dünyanın oyalayıcı lüks ve konforunun bir işe yaramadığını, hele âhiret pazarında hiçbir kıymet ifade etmediğini; Allah için söylenen bir sözden,

atılan bir adımdan, yapılan bir hizmetten ve nihayet sâlih amelden daha işe yarar bir nesnenin bulunmadığını anlayacaklar ve amellerine uygun verilecek azap ve cezadan kurtulma imkânı olmadığına inanacaklar. O kadar ki, dünya bütünüyle onların olsaydı, getirtip kullanma imkânları da bulunsaydı, hiç tereddüt etmeden onu fidye olarak vermekte acele edeceklerdi. Ne var ki, o gün fidyenin, rüşvetin, aracının ve izin verilmeyen şefaatçinin yeri ve tesiri yoktur. Derin bir pişmanlık duyacaklar ama, onun da hiçbir yararı olmayacak. Çünkü dünya, âhirete hazırlık dönemidir. İş, ibâdet, hayat ve memat her şey ilâhi rızaya uygun yürütüldüğü takdirde ciddi bir hazırlanma gerçekleşmiş olabilir Âhiret ise; hesap, ceza, mükâfat ve tek kelimeyle hak ve adalet günüdür.

Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah'ındır. İnsanlar geçici, diğer bir tabirle eğreti olarak bir süre bu nimetlerden yararlanırlar ve ona sahip olurlar. O halde mülkün ve nimetlerin asıl sahibini unutmak, O'nun mülkünde O'na karşı gelmek, körlüğün, sağırlığın ve basiretsizliğin, nankörlüğün ta kendisi değil midir? Allah (celle celaluhu)'nun iyilere de, kötülere de olan va'di haktır, mutlaka günü, saati gelince gerçekleşecektir. Her şey bir plâna ve programa göre düzenlenmiştir. Plân ve program dışı gelişigüzel hiçbir şey ve olay düşünülemez. Sırası gelmedikçe Allah (celle celaluhu)'nun va'di gerçekleşmez. Ne var ki, insanların çoğu bu hakikati bilmezler. Oysa dirilten ve öldüren, sonra da diriltip ikinci hayata kaldıran Allah (celle celaluhu)'dur. Haydi ey inkarcılar, ölüme bir çare bulun veya ölen bir kimseyi yeniden hayata çevirin, buna güç getirebilir misiniz? Ey bozguncular, haydi toplanın da kâinatın düzen ve dengesini bozun, güneşi yerinde durdurun, ay'ı dünyaya daha da yaklaştırın, buna kudretiniz yetecek mi? O halde bozgunculuğunuz, hayatınızı amacından saptırmakta ve ömür sermayenizi bir günah ve vebal uğruna heba ettirmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, dünyanın önemsizliğine işaretle, âhirette diriltilip kaldırılan inkarcıların, yaşadıkları sürenin bir ân gibi gelip geçtiğini anlayacakları belirtildi. Zâlimlerin o gün her türlü imkândan uzak, sadece zulüm ve tuğyanlarıyla baş başa kalacakları hatırlatıldı. Bütün kuvvet ve kudretin, imkân ve nimetlerin, ceza ve azapların Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle ilâhi kudret ve rahmetin geniş bir tezahürü olarak, insanların yolunu açmak, gerçeği göstermek için peygamber ve kitap gönderildiği açıklanıyor. Sonra da insan için faydalı ve zararlı olan nesnelerin Allah (celle celaluhu) tarafından belirlendiği bildirilerek bu hususta hiç kimsenin yetkisi bulunmadığı hatırlatılıyor. Allah (celle celaluhu)'nun insanlara sayısı belirsiz nimet ve rahmet kapılarını açtığı, ne yazık ki insanların çoğunun bunu idrâk edemediğine parmak basılarak kararsızlar ve inkarcılar uyarılıyor. Hiçbir şeyin Allah (celle celaluhu)'dan gizli kalmayacağı bildirilerek hayatı bu duygu ve inançla organize etmemiz emrediliyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا
هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ
مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ آللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ
يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا
تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ
رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا
أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

57- Ey insanlar! Size gerçekten Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki (manevi hastalıklara) bir şifâ ve mü'minlere doğru yolu gösteren (bir belge) ve rahmet gelmiştir.

58- De ki: Ancak Allah'ın geniş nimeti, yardım ve rahmetiyle; işte bununla ferahlanıp sevinin; bu onların topladıklarından daha hayırlıdır.

59- De ki: Baksanıza, Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını haram, bir kısmını helâl saydınız. De ki: Allah mı (bu hususta) size izin verdi,

yoksa Allah'a karşı yalan mı uyduruyorsunuz?

60- Allah'a karşı yalan uyduranlar kıyamet gününü ne sanırlar? Şüphesiz Allah insanlara bol nimet ve geniş yardım sahibidir. Ne yazık ki onların çoğu şükretmezler.

61- (Ey şânı yüce Peygamber!) Hiçbir durumda ve işte bulunmazsın, onunla ilgili Kur'ân'dan bir şey okumazsın ve hiçbir iş yapmazsınız ki yaptıklarınıza dalarken üzerinizde hazır olmayalım. Ne yerde, ne de gökte zerre ağırlığınca hiçbir varlık Rabbinizden uzak (ve örtülü) kalmaz. Bundan daha küçüğü de, daha büyüğü de yok ki, o açık kitapta (yazılı) olmasın.

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kiramdan Mâlik b. Nadle, babasının şöyle haber verdiğini rivayet etmiştir: "Perişan bir kıyafet içinde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimize geldim. Bana dikkatle baktı ve aramızda şu konuşma geçti:

- **Malın var mı?**

- Evet.

- **Hangi mal?**

- Her çeşidinden: Deve, köle, at ve davar.

- **Allah sana bir mal verdiğinde, onu senin üzerinde görsün (görmek ister),** buyurdu ve sonra şöyle ilâve etti:

- **Senin deven kulakları yerinde yavru doğuruyor da sen usturayı alıp onun kulağını yararak, "bu, kulağı çentiklidir", diyorsun. Derisini yarıp, "bu da derisi yarık olarak ayrılmıştır" diyor ve onları kendine ve aile efradına haram kılıyorsun, değil mi?**

- Evet, diye cevap verdim. Buyurdu ki:

- **Şüphesiz Allah'ın sana verdikleri helâldir. Allah'ın pazıları senin pazılarından daha güçlüdür ve O'nun usturası senin usturandan daha keskindir."**[1]

"Allah bir kimseyi İslâm'a eriştirir ve ona Kur'ân öğretir, sonra da o fakirlikten şikâyet ederse, Allah fakirliği onun alnına yazar da kendi-

1 Ahmed b. Hanbel: Avf b. Mâlik (radıyallahu anh)'den, isnad-ı ceyyid ile.

sine kavuşacağı güne kadar onun iki gözü arasına fakirliği nakşeder."[1]

Kur'ân'ın Dört Vasfı

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Ey insanlar! Size gerçekten Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki (mânevi hastalıklara) bir şifâ ve mü'minlere doğru yolu gösteren (bir belge) ve rahmet gelmiştir."

Kur'ân bütünüyle ilâhi rahmeti, hayat kanunlarını, Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki yolu ve bağlantıyı, dünya ile âhireti, bu ikisinin birbirini tamamladığını, sorumluluğun ölçü ve anlamını, hayır ve iyilikleri, fazilet ve yüksek ahlâkı, adalet ve hukuku bildiren ve her yönüyle beşer hayatını düzenleyen semavi bir kitaptır.

İlgili âyetle bu kitabın birçok özellikleri dört madde halinde özetlenerek bizlere bilgi verilmiştir:

1. Kur'ân en güzel öğüt mecmuasıdır. Ferdi, aileyi, toplumu ve milletleri en iyiye, en güzele ve en doğruya çağırır.

2. Gönüllerdeki manevi hastalıklara, dertlere ve hacetlere mutlak şifâdır.

3. İnsanlara, Allah (celle celaluhu)'ya uzanan doğru yolu gösteren en güvenilir rehberdir.

4. Her yönüyle mü'minlere rahmettir.

Bu sıralama gelişigüzel değildir. İlâhi plân ve program uyarınca insan ruhuna ışık tutar, kalbine neşter vurur, vicdanına seslenir ve bu açıdan ilâhi irşat ve uyarı metodunu yansıtır. Şöyle ki : Din önce güzel ve yapıcı öğütle kalp ve kafalara işlenir ve yine onunla ayakta durur. Kur'ân'ın derin ve anlamlı öğütlerine kalbini ve kafasını açan şuurlu kimselerdir ki, gönüllerindeki cehaleti, kötü duyguları, yanlış inanç ve iddiaları, zararlı tutkuları giderip şifaya kavuşurlar. Bu şifaya erişenlerdir ki, doğru yolda yürümeyi ibâdet edinirler ve öylece ilâhi rahmetin feyiz ve inayetine erişirler.

1 Ahmed b. Hanbel: 2/104

Böylece öğütten şifâ; bu ikisinden doğru yol ve bu üçünden rahmet doğuyor.

Şüphesiz ki bütün bunlar Allah (celle celaluhu)'nun geniş nimeti, bol yardımı ile gerçekleşir. İmân eden insanlar için bundan daha aziz ve daha değerli başka bir nimet düşünülemez. O nedenle âyette,

"İşte bununla ferahlanıp sevinin, bu onların topladıklarından daha hayırlıdır." buyurulmuştur. O halde aklını iyice kullanan kişiler daha hayırlı olanı her zaman öne alır ve almaya çalışırlar.

Helâl Ve Haram Sınırı

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا

"De ki: Baksanıza, Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını haram, bir kısmını helâl saydınız. De ki: Allah mı (bu hususta) size izin verdi, yoksa Allah'a karşı yalan mı uyduruyorsunuz?"

Aslında helâl ve haram kavramları nisbi ve izafidir. Zira Cenab-ı Hak hiçbir şeyi boşuna, faydasız, hikmetsiz ve amaçsız yaratmamıştır. O her şeyi insan için, insanı da Allah için yaratıp varlık alanına getirmiştir. Ancak bazı nesnelerin insan sağlığına zararlı olması, ruhunda tahribat yapması sebebiyle yenilmesi ve içilmesi yasaklanmıştır. Bu, onların boşuna, yararsız ve amaçsız yaratıldığını göstermez ve delil de sayılmaz. İlmi araştırmalar, bir kısmının faydalı yanlarının da bulunduğunu tesbit etmiştir. İleride yeni tesbitler de olabilir. Gerçek şu ki: Her şeyden önce kâinatta ve onun her parçasında bir denge kanunu söz konusudur. Her şeyin bu dengeyi sağlamada bir payı ve ölçüsü vardır. Canlıların birbirlerini yiyip geçinmesi bile sözü edilen dengeyi korumakta; tabii eleme kanunu onu yönlendirip kendi kesiminde gerçekleştirmektedir.

Unutmamak gerekir ki, ilmi araştırmalar, insan sağlığını ve onun ruhsal yapısını olumsuz yönde tehdit eden zararlı şeyleri bir çırpıda tesbit edip ortaya koyamaz. Bunun için uzun yıllara, geniş ve ciddi araştırmalara, sabırlı çalışmalara ve kordine çalışan birçok kurumlara ihtiyaç vardır. Hem ilmi buluşların hepsi kesin sonuçlu da değildir. Düne kadar zararlı kabul ettiği bir şeyi bugün yararlı görmekte veya bunun aksine bir tesbit ortaya koyabilmektedir.

O bakımdan Allah (celle celaluhu), kullarına olan lütuf ve rahmeti ge-

reği, helâl ve haram nesneleri birbirinden ayırt etmiş ve bunlar için sınırlar koymuştur. Bize nisbetle helâl ve haram, iyi ve kötü şeyler karışık ve karmaşıktır. Akıl, idrâk ve ilim bunlardan bir kısmını belirlemekte, bir kısmını ise kesin tesbit edemediği için, zararlı olanı faydalı, faydalı olanı da zararlı görebilmekte ve yanlış bir sonuca varmaktadır. O bakımdan aklımızın da, ilmin de ilâhi vahyin beyânına ihtiyacı vardır.

Ne var ki, ilim ilerledikçe, buluşlarında derinleştikçe, ilâhi sınırların isabet ve yararını daha iyi anlamakta ve insana daha doğru bilgi verebilmektedir. Meselâ bugün alkollü ve uyuşturucu maddelerin insan sağlığını nasıl bozduğunu, nesli nasıl yozlaştırdığını ve beşer ruhunu nasıl tahrip ettiğini artık bilimsel olarak da çok iyi biliyoruz. Böylece, ilim bu konuda gerçeği bulunca Kur'ân-ı Kerim'i doğrulamış oluyor.

O halde bir şeyi helâl ya da haram kılma yetkisi Allah (celle celaluhu)'ya aittir. İlim bir şeyin faydalı ya da zararlı olduğunu tesbit edebilir; ama birini helâl, diğerini haram kılma konusuyla uğraşmaz, onu kişilerin imân, irfan ve basiretine bırakır. Dini hükümler ise, ağır manevi müeyyideler de koymak suretiyle zararlı olan maddeleri haram, veya mekruh; yararlı olan maddeleri helâl veya mübah kılar.

Bu açıklamamızda ilmi yönden zararlı ve faydalı şeyleri mutlak anlamda ele alıp genel bir yargıda bulunmadık. Çünkü ilmin her zararlı diye tanımladığı şey haram, faydalı diye tanıttığı şey de helâl olmayabilir. Örneğin, ilim sigaranın zararlı olduğunu tesbit etmiştir. Bu madde hakkında kitap ve sünnette kesin bir beyân bulunmadığından biz ona haram diyemiyoruz, birtakım zararlarını dikkate alarak mekruh kabul ediyoruz. İlim salyangoz, kurbağa, kaplumbağa ve benzeri canlıların protein değerini dikkate alarak faydalı olduklarını söyler. Dinimiz ise, bunların yenilmesini haram kılıp yasaklamıştır. Bundan çıkan sonuç şudur: İlim her ne kadar gıda değeri bakımından bunların faydasını tesbit etmişse de gerek beden, gerekse ruh üzerindeki olumsuz etkilerini ve zararlarını henüz tesbit edememiştir. Belki yakın gelecekte ilmi araştırmalar bu canlıların faydalarından ziyade zararlı yanları veya tahrip edici özellikleri bulunduğunu ortaya çıkarabilir. Zira ilmin bunlar üzerindeki tesbiti nihaidir ve kesindir, denilemez. Otuz-kırk yıl önce şeker hastalarını tedavide kullanılan ilâç ve uygulanan yöntemlerin, bugün zararlı ve öldürücü olduğu anlaşılmıştır.

Bu misalleri çoğaltmak mümkün. Varmak istediğimiz sonuç, vurgulamak istediğimiz hüküm şudur; Bir şeyi helâl ya da haram kılma yetkisi Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun tesbiti kesindir ve isabetlidir. İlmin faydalı ya da zararlı diye tanıttığı veya tanımladığı şeylerin hepsi haram veya helâl olmayabilir. Çünkü ilmin hem tesbit alanı ve amacı farklıdır, hem de çoğu zaman kesin sonuçlu ve isabetli değildir.

Açıklanması gerekli bir husus daha var ki, Kur'ân ve hadiste açık ve net olarak haram kılındığı bildirilmeyen bir şeyin, bir maddenin, insan sağlığına zararlı olduğu ilmi araştırmayla kesinlik kazanırsa, o takdirde Kur'ân ve hadiste ona yakın bir hüküm esas alınır ve şartlar uygun düşerse kıyasa başvurulur, ona göre ya haram ya da mekruh olduğu sonucuna varılabilir. Şöyle ki: Birbirine benzeyen meselelerin hükümlerinde de benzerlik bulunması gerekir. Çünkü menat (illet)teki eşitlik, hükümde de eşitliği icap ettirir. Ancak kıyasta şu dört rüknü her zaman göz önünde bulundurmak şarttır: Asıl, feri', hüküm ve ortak illet...

Asıl, Kur'ân veya Sünnet'teki hükmün kaynağı ve dayanağıdır. Feri', hakkında Kur'ân ve Sünnet'te nass bulunmayan meseledir. Hüküm, asıldan fer'a geçilmesi istenilen yargıdır. Ortak illet, hem asılda, hem de feri'de bulunan ortaklaşa bir vasıftır. Buna bir misal verelim: Kur'an'da içki ile kumardan söz edilirken, bunların günah ve zararlarının, faydalarından daha büyük olduğu açıklanır. O halde Kur'ân'da veya Sünnet'te ismi geçmeyen bir fiil veya maddenin zararı daha çoksa, o takdirde bu asla kıyas edilerek haram sayılır.

Allah Fazl-ü Kerem Sahibidir

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ

"Şüphesiz ki Allah insanlara karşı bol nimet ve geniş yardım sahibidir. Ne yazık ki, onların çoğu şükretmezler."

FazI ve kerem: İnayet, bol ihsan gibi ilâhi rahmet ve yardımın genişliğini, inceliğini ve bolluğunu ifade eden kelimelerdir. Türkçemizde tam karşılıkları yoktur. O nedenle bunları bazen birkaç cümleyle açıklama ihtiyacını duyuyoruz.

Zararlı ve yararlı şeylerin açıklanması ve bu ölçüde olan şeylerin Kitap ve Sünnet'te bir dayanağı bulunduğu takdirde kıyasa başvurulmasına cevaz verilmesi, şüphesiz ki Allah'ın insanlara olan bol nimeti ve geniş yar-

dımıdır. Aynı zamanda insan aklına değer vermesi, ictihada kapıyı açık tutması bakımından zarif bir iltifatıdır.

Bir şeyi haram kılıp yasaklamasında Allah'ın ne gibi istifadesi vardır? O mutlak ganidir; her şey O'na muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir. Gani ve Samed sıfatları O'nun bu sınırsız kudretini yansıtır. Emir ve tavsiyelerinin tamamı, bizim düzenli, huzurlu, sağlıklı ve dengeli bir hayat sürmemize ve ruhumuzdaki fıtrat mayasıyla uyum sağlayan bir ortam içinde varlığımızı belirlenmiş süreye kadar devam ettirmemize yöneliktir. Meseleyi bu açıdan düşünüp değerlendirdiğimizde, ilâhi emirlere daha iyi yaklaşmış oluruz. Ne var ki, insanların çoğu ilâhi emir ve yasaklardan hoşlanmazlar, nefislerinin esiri olarak bu gerçekleri anlamak veya dinlemek istemezler.

Düşünce ve Davranışlarımızı Bilen Yüce Kudret

وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ

"Hiçbir durum ve işte bulunmazsın, onunla ilgili Kur'ân'dan bir şey okumazsın ve hiçbir iş yapmazsınız ki yaptıklarınıza dalarken üzerinizde hazır olmayalım."

İlgili âyetle, her durum, her düşünce ve her davranışımızın ilâhi murakabe ve müşahede altında bulunduğu hatırlatılıyor. Bu, daha çok insanı temkinli, hesaplı, plânlı ve programlı bir hayata alıştırır. Düşüncelerimizi berraklaştırıp davranışlarımızı asilleştirir.

Şüphesiz ki, Allah (celle celaluhu)'ya inanmanın insana sağladığı sayısız yararlardan biri de budur. Her şeyden önce ilâhi denetimin her an kontrolünde bulunduğumuza inanmamız, günlük hayatımızı düzenli ve disiplinli kılar; bizi başıboşluktan, lâubalilikten, vurdumduymazlıktan kurtarır. Hiçbir otorite, hiçbir yasal kurum bu düzen ve disiplini sağlayamaz.

Zerre ve Ağırlığı (Molekül ve Atom)

وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَٓاءِ وَلَٓا اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرَ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ

"Ne yerde, ne de gökte zerre ağırlığınca hiçbir varlık Rabbinizden uzak (ve örtülü) kalmaz. Bundan daha küçüğü de, daha büyüğü de yok ki, o açık kitapta (yazılı) olmasın."

Sözlükte zerre: En küçük kırmızımsı karıncalara, bulundukları çevreye yayılıp saçıldıkiarı için bu isim verilmiş ve bu manayla pencere ve herhangi bir menfezden içeri giren güneş ışınında görülen toz taneciklerine de "zerre" denilmiştir. Ayrıca saçılan kum, tohum ve benzeri şeyler hakkında da bu isim kullanılmıştır.[1]

Sözlük manasını dikkate alarak hareketle ilim adamlarımız yakın tarihlere kadar "zerre"yi parçalanmayan en küçük parça (cüz'i lâ-yetecezza) diye tarif etmişlerdir. Aslında ilgili âyetle de bu kavramdan maksadın, en küçük parça olduğu anlatılmak istenmiştir. Sonra da buna bir açıklık getirilerek bugünkü deyimiyle atom olduğuna dikkatler çekilerek "en küçük parçadan daha küçük" tabiri kullanılarak "atom çekirdeği" etrafında başdöndürücü hızla dönen elektronlara işaret edilmiştir. Yerde ve gökte hiçbir şeyin o yegâne düzenleyici, terbiyeci, geliştirip kemale erdirici Rab'dan uzak ve gizli kalmayacağı belirtilerek insan aklı ve düşüncesi harekete geçirilmiştir. Sonra da en büyük parça dahil olmak üzere her şeyin kitapta, yani Levh-i Mahfuz'da yazılı bulunduğu açıklanmıştır. Bununla da ilâhi ilmin her şeyi önceden düzenleyip tesbit ettiği, plân ve programa bağladığı ve her şeyi tasarrufu altında bulundurduğu anlatılıyor.

Görüldüğü gibi, Cenâb-ı Hak, ilim adamına ışık tutarken yarı açık, yarı kapalı bir anlatımla temel bilgi veriyor, hareket noktasını belirleyip gösteriyor ve böylece Kur'ân'ın hemen her konuda insan aklına hem malzeme verdiği, hem de geniş çapta yardımcı olduğu anlaşılıyor. Yarı kapalı bir anlatım metodu, insan aklını ve idrâkini araştırıcı bir havaya sokmayı amaçlamaktadır. Her şey açık-seçik ve detaylı bildirilseydi, insan hazıra konmaya alışır, düşünce ufku genişlemez ve araştırma ihtiyacı duymazdı. Atom ve moleküllerle ilgili âyette de böyle bir metot uygulanarak ipucu mahiyetinde bir anlatım tarzı düzenlenmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân'ın insana feyiz ve rahmet saçan dört vas-

1 Kamus-zerre maddesine ve ayrıca Rağıb'ın el-Müfredat'ına.

fından, diğer bir tabirle özelliğinden söz edildi. En büyük nimetin imân cevherini aydınlatıp gıdalandıran ilâhi rahmetin beşer kalbine yönelmesi olduğuna işaret edildi. Asıl bununla ferahlık duymamızın lüzumu belirtildi. Sonra da insanları çepeçevre kuşatan bu rahmetin bir tezahürü olarak helâl ve haram sınırlarına atıflar yapılarak bu yetkinin Allah (celle celaluhu)'ya has olduğu bildirildi. Arkasından ilâhi kudreti bütün incelik ve derinliğiyle yansıtan zerre konu edildi, bugünkü tabirle atoma ve moleküllere, atom çekirdeği etrafında dönen elektronlara dikkatimiz çekilerek bizi Allah (celle celaluhu)'ya daha çok yaklaştıran ve kâinatin en küçük modeli sayılan bir sistem üzerinde durmamız ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun plân ve programını ve koyduğu şaşmayan kanunları görüp kendini O'na veren, teslimiyet ve mahviyet içinde O'nun dostluğunu kazanan bahtiyarların, başkaları korktuğunda korkmayacakları, insanların çoğunun üzüldüğü zamanlarda ve dönemlerde onların üzülmeyeceği bildirilerek âhiretteki göz ve gönül dolduran makam ve mertebelerine işaret ediliyor. Sonra da Allah dostlarının iki ana vasfına parmak basılarak bilgi veriliyor. Allah (celle celaluhu)'nun koyduğu kanunların, beyân buyurduğu şeylerin ve sözlerin değişmesinin söz konusu olamayacağına özellikle dokunuluyor.

Böylece Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki yolun imânla, ilimle, berrak düşünceyle, iyi niyetle ve yüksek bir idrâkle açık tutulması isteniliyor.

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟
يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَٰتِ
ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

62- Haberiniz olsun ki, Allah dostlarına hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.

63- Onlar (o Allah'ın dostları) ki, dosdoğru imân ettiler ve hep Allah'tan korkup (fenalıklardan) sakındılar.

64- Dünya hayatında da, ahirette de müjde onlara! Allah'ın sözle-

rinde hiçbir değişme, değiştirme yoktur ve işte bu büyük bir kurtuluş ve başarıdır.

İLGİLİ HADİSLER

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den soruldu:

- Ey Allah'ın Rasulü! Allah'ın veli kulları (dostları) kimlerdir? Cevap verdi:

- Görüldükleri zaman Allah hatırlanır (yani onları gören kimse, Allah'ı hatırlar).[1]

"Allah'ın kullarından öyleleri vardır ki, onlar ne peygamberdirler, ne de şehittirler; ama peygamberler ve şehitler, kıyamet gününde onların Allah yanındaki yerleri sebebiyle onlara gıpta ederler!"

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordular:

- Onların kimler olduğunu bize haber verir misin? Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

- Onlar, aralarında hısımlık, paylaşılacak mal olmaksızın Allah için sevişen bir topluluktur. Allah'a andolsun ki, onların yüzleri nurdur ve nur üzerindedirler. İnsanlar korktukları zaman onlar korkmazlar, insanlar üzüldükleri zaman onlar üzülmezler. Sonra da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yukarıdaki âyeti okudu.[2]

"Şanı yüce Allah kıyamet gününde şöyle seslenir: Benim Celâlim için birbirlerini sevenler nerede? Benim gölgemden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bugünde onları kendi gölgemde gölgelendireceğim."[3]

Allah dostluğunu kazanan mü'minlerin gördükleri salih rüyalarla ilgili hadisler:

"Benden sonra nübüvvetten ancak mübeşşirat kalır."

Bunun üzerine soruldu: "Mübeşşirat nedir?" Cevap verdi:

1 Taberâni - Hafız Bezzar: Said'den mürselen rivayet etmişlerdir.

2 Tirmizi/Zühd: 53 - Ahmed: 5/229, 239, 328, 341, 342, 343

3 Müslim/Birr: 38 - Tirmizi/Zühd: 53 - Dârimi/Rikak: 44 - Ahmed: 2/237, 328, 338, 370, 533, 535 - 3/87 - 4/128, 386

"Salih rüyadır."[1]

"Mü'minin sadık (doğru) rüyası, peygamberliğin kırk altı bölümünden bir bölümdür."[2]

"Zaman yaklaşınca (kıyamete yakın bir zamanda) mü'minin rüyası artık pek yalana yönelmez ve mü'minin rüyası, peygamberliğin kırkaltı bölümünden bir bölümdür."[3]

Ashab-ı Kiramdan Abdullah b. Amr (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Dünya hayatında onlara olan müjde, mü'minin müjdelendiği salih rüyadır ki bu peygamberliğin kırk altı bölümünden bir bölümdür."[4]

"Peygamberlik gitti, geriye mübeşşirat kaldı."[5]

Evliya (Allah Dostları)

Bilindiği gibi, evliya, veli'nin çoğuludur. Bu isim üzerinde çok şeyler söylenmiş ve çok şeyler yazılmıştır. Hepsini bir araya getirecek olursak, ciltlerle kitap meydana gelir. Biz bütün tarifleri, görüşleri ve açıklamaları bir yana bırakıp konumuzu oluşturan âyetteki açıklamaya yöneliyoruz. Cenâb-ı Hak bu kavramın en özlü ve anlamlı tanımını bizzat kendisi yapmıştır. Elbette ki bundan daha doyurucu bir tarif yapmak mümkün değildir.

Önce veli ve evliya kavramları üzerinde duralım:

Şeyh Mecdüddin Firuzâbadi, Kamus'ta veli ismi üzerinde durup şöyle bir açıklama yapmıştır: "Veli, gani kalıbında isimdir. Yağan bir yağmurdan hemen sonra yağan ikinci yağmura denir. Ayrıca veli, bir adamın dostuna, yar ve sadikine denir. O, onun velisidir, yani sevgilisi ve dostudur. Muin ve nasır manasınadır: O, onun velisidir, yani muin ve yardımcısıdır." Böylece sözlük mânasının ışığı altında, imân temeli üzerinde gelişip takva doğrultusunda Allah dostluğunu kazanan sâlih kişiye veli; ilgili âyette de bu manayla çoğulu zikredilerek evliya denilmiştir.

---

1 Sahih-i Buhari: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

2 Sahih-i Buhari: Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh)'den

3 Sahih-i Buhari - Sahih-i Müslim; Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

4 İbn Cerir Taberi

5 İbn Cerir Taberi

Vilâyet ve velayet isimleri de bu kökten türetilmişlerdir ki, bir şeye, bir konuya veya idareye kendi başına sahip olup disiplin altına almak ve tasarrufu elinde bulundurmak mânalarına delâlet ederler.

İlgili iki âyette Allah dostu sayılan velinin dört ana mümeyyiz vasfı üzerinde durulmuş ve tariflerin en güzeli yapılmıştır:

1- Dosdoğru imâna sahiptirler.

2- Takva üzeredirler (her durumda Allah (celle celaluhu)'dan korkup fenalıklardan, haram ve şüphelerden, itaatsızlıktan sakınırlar).

3- Başkaları korktuğu zaman onlar korkmazlar (Çünkü en büyük umut ve güven kaynakları Allah'tır).

4- İnsanlar üzüldükleri zaman onlar üzülmezler. (Çünkü başa gelen dert ve musibete göğüs gerip Allah (celle celaluhu)'ya güvenmenin ve dayanma gücünü ortaya koymanın neticesinin genişlik ve ferahlık olduğunu bilir ve inanırlar.)

Bu son iki vasfın veya özelliğin âyette öne alınması, önce ağacın ürününden, sonra ağacın kendisinden söz etme inceliğini yansıtmak içindir. Zira Allah korkusunu üstün tutmak ve dünyayla ilgili hususlardan dolayı üzülmemek, takva ile birleşip bütünleşen köklü bir imânın ürünüdür.

Bu tanımlamanın ışığı altında veli ismini şöyle açıklayabiliriz: Sevgi, yardım, emre uymak, emri uygulamak gibi mânaları içererek dostluğun sıcaklığını kalbinde taşıyıp her yerde buna sadık kalmayı kendine bir hak ve vecibe kabul edenin sıfatıdır. Böylece Allah (celle celaluhu)'ya yakınlık mertebesine erişen ve O'nun yardımına mazhar olan; farz ibadetle bu yakınlığı ve mazhariyeti sürdüren; kalbini ve kafasını Allah (celle celaluhu) ile meşgul edip gönlünü ilâhi marifete açan; Celâl ve Cemal nurlarıyla içini aydınlatan; eşyaya bakınca Allah damgasını gören; kulak verince ilâhi âyet ve belgelerin nağmesini veya tesbihini işiten; konuşunca, Allah adını anarak söze başlayan, sözünü bitirirken Allah'a hamd eden; hareket edince ibâdet şuuru içinde Allah (celle celaluhu)'yu hatırlayan; kendisini Allah (celle celaluhu)'ya yaklaştıran sebepleri durmadan düşünen ve düşündükçe gönlünü her türlü bulanıklıktan arındırmaya çalışan ve sık sık Allah (celle celaluhu)'yu anmayı vird haline getiren; kalp gözüyle bakınca, Allah'ın kudret ve celâlinden, azamet ve rahmetinden, adalet ve inayetinden başka bir şey

görmeyen kimse velidir. Böylesinin sözü rahmet, rüyası müjdedir.

Bu mertebeye yükselen kişiler, sık sık meleklerin ilhamına lâyık olurlar. Ölüm anında onların tatlı ve ferahlatıcı müjdesine erişirler. Âhirette ise, Allah'ın: "Benim için birbirlerini sevenler nerede?" çağrısına mazhar olurlar.

Şüphesiz ki sözü edilen ilâhi iltifatlar bir fani için en büyük müjde ve en tatlı başarıdır.

Allah Dostunun Korkmadığı Hususlar

Allah dostluğuna lâyık olmak, elbette ki hiçbir nimetle değiştirilmeyecek kadar anlamlıdır. O bakımdan gerçek bir velinin bulunduğu manevi makam ve saltanatı, maddi ve dünyevi bir saltanata değiştirdiği görülmemiştir. Mevlânâ Celâleddin Rumi'nin babası Sultanü'l-ulemâ Bahaeddin Veled, Konya'ya yaklaşırken Anadolu Selçuki Hükümdarı Sultan Alâeddin tarafından karşılandı. Kendilerine hükümdar sarayında özel bir bölüm tahsis edildiği halde, bir cami meşrutasında kalmayı tercih etmesi, bunun güzel örneklerinden biridir.

Demek oluyor ki, ruh ilâhi inayete mazhar olup O'nun Celâl ve Cemal sıfatlarının tecellilerine lâyık görülünce, artık bu manevi saltanatın karşısında her şey önemsiz kalıyor. O bakımdan başkaları korktuğu zaman Allah dostu korkmaz, insanlar üzüldüğü zaman o üzülmez.

Allah dostunun korkmadığı bazı önemli hususlar:

a) Geçim sıkıntısı baş gösterdiğinde, gelir kaynakları kesildiğinde.

b) Ölüm anında rahmet melekleri Cennet ve Cemal müjdesiyle geldiklerinde.

c) İlâhi marifete seyir halinde iken, tehlikelerle karşılaştıklarında.

d) Kıyamet günü Allah (celle celaluhu)'nun geniş rahmetine lâyık görülme derecesine çıkarılma umudunu taşıdıklarında.

e) Felâket ve musibet anlarında ise, kendi hesaplarına değil, başkasından yana üzülürler.

f) Kabir âleminde Münker ile Nekir en güzel sıfat ve görünümde soru sormak için geldiklerinde.

Her İki Hayatta da Müjde Onlara!

لَهُمُ الْبُشْرٰى فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ

"Dünya hayatında da, ahirette de müjde onlara!"

Allah dostluğuna erişen olgun mü'minler için iki önemli müjdeden söz ediliyor: Birincisi dünyada, ikincisi âhirette... Dünya hayatındaki müjdelerinin ilki, başkaları korktuğu zaman onların korkmayıp Allah'a güvenerek dayanmalarıdır. Bir diğeri de, peygamberliğin kırk altı bötümünden bir bölüm olan salih rüyalar görmeleridir. Nitekim ilgili hadislerden anlaşıldığı üzere, âyetteki "büşrâ" sâlih rüya ile yorumlanmıştır. Zira Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sonra vahiy inmeyeceğine göre, O'nun yolunda yürüyen, ilmine vâris olan sâlih mü'minlere, vahiy yerine rüyada mübeşşirat tecelli etmektedir.

İbn Cerir'in yaptığı tesbite göre, Ebu Derdâ (radıyallahu anh) şöyle demiştir:

- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, 64. âyeti okuduktan sonra şöyle açıklamada bulunmuştur:

"Bu, Müslüman'ın gördüğü veya kendisine gösterilen sâlih rüyadır."

Diğer bir rivayette ise, bir adam, Ebu Derdâ (radıyallahu anh)den bu âyetin delâlet ettiği mânadan sordu. O da şöyle dedi: Öyle bir şeyden sordun ki, onu ancak bir tek adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle cevap verdi:

"O, Müslüman kişinin gördüğü veya kendisine gösterilen salih rüyadır; bu onun dünya hayatındaki müjdesidir. Âhiretteki müjdesi ise, Cennet'tir."[1]

Allah'ın Sözünde Değişme Olmaz

لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ

"Allah'ın sözlerinde hiçbir değişme, değiştirme yoktur."

Allah'ın ezeli ilmi ve kudreti, irâde ve tecellisi, kâinat plânında yer

1 İbn Cerir Taberi - İbn Kesir: 2/423

alacak olan her insanın kendi cüz'i iradesiyle, akıl ve idrâkiyle nasıl bir yol çizeceğini, nasıl bir hayat düzeni kuracağını önceden tesbit edip belirlemiş ve ona göre ceza ve mükâfatını takdir edip hazırlamıştır. O'nun ilmi kesinlikle yanılmayacağına, tecellisinin şaşmayacağına, kudretinin hedefinden sapmayacağına göre, tesbitleri aynen gerçekleşir. Artık sözünün, hükmünün ve tesbitinin değişmesi, değişikliğe uğraması hiçbir zaman söz konusu değildir. İlgili âyetle kendi dostlarına verdiği dünyevi ve uhrevi müjdenin mutlaka gerçekleşeceğini beyân buyuran Allah (celle celaluhu), bunun ezeli ilmiyle tesbit edilip yazıldığına işarette bulunuyor.

Kaderin bu inceliğine dikkatle bakılmadığı takdirde, hatalı bir yorum olarak karşımıza, beşerin kendi hayatını sürdürmesinde ve düzene koymasında hiçbir irâdesi bulunmadığı sonucu çıkabilir. Bu, yanlıştır, bütünüyle Kur'ân'ın getirdiği hükümlere ters düşer. Zira Allah'ın ezeli ilmiyle bizim nasıl bir hayat süreceğimizi tesbit etmesi, zorlayıcı, itici bir âmil değildir; aynı zamanda âdemoğlu da külli irâdenin elinde otomatik bir aygıt olarak yaratılmamıştır. Zekâ, akıl, irâde ve benzeri yeteneklerle donatılıp kitap ve peygamberle desteklenerek dünya hayatına getirilmiştir. Her şeyden önce kendisine, külli irâdeye nisbetle cüz'i irâde verilmiş ve hayat sahnesine çıkarılarak serbest bırakılmıştır. O bakımdan sorumludur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah dostlarının özellikleri dört madde halinde açıklandı. Kendini dostluk düzeyine getiren mü'minler müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerini bu düzeye getirmeyen inkarcıların şirretliklerine, küstahlıklarına karşı sabretmenin faydalı olacağına işaret ediliyor. Hakk'ın eninde, sonunda başarılı olacağı hatırlatılarak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ve arkadaşları teselli ediliyor. Allah'ı bırakıp bâtılın peşine takılanların zanna uyup bir sürü yalan-dolanla haşır-neşir olduklarına dikkatler çekiliyor; sonra da Allah'ın varlığına, üstün kuvvet ve kudret sahibi bulunduğuna delâlet eden kevni delillerden birkaçı sıralanıyor. Allah'a evlât isnat edenlerin ilimsiz, delilsiz, belgesiz ortaya çıktıkları hatırlatılarak, böyle bir isnat ve iddianın akıl, imân, ilim ve realite karşısında hiçbir değer ve anlam taşımadığı anlatılarak insan aklına ışık tutuluyor.

Dünya hayatının bir hazırlık dönemi olduğu belirtilerek böyle bir hayatın hedef ve amacı üzerinde durup düşünmemiz ilham ediliyor. Kısa

bir hayatın ilerisinde sonsuz bir hayat yoksa, onun hikmetsiz ve amaçsız olacağına işaretle ciddi bir değerlendirme yapmamız isteniliyor.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ
مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
شُرَكَاءَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ
﴿٦٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَٰذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾
قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ
إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

65- O inkarcıların sözü seni üzmesin. Çünkü gerçekten bütün kuvvet ve kudret, üstünlük ve hâkimiyet Allah'ındır. O, her şeyi işitendir, bilendir.

66- Haberiniz olsun ki, göklerde olanlar da, yerde olanlar da şüphesiz ki Allah'ındır. Allah'tan başkasına tapınanlar, ortak edindiklerine (de gerçek anlamda) uymazlar; onlar ancak zanna uyarlar, onlar ancak yalan uydurup söylerler.

67- Geceyi dinlenip sükunet bulmanız için (karanlık), gündüzü de (çalışıp hayatınızı kazanmanız için) aydınlık yapan O'dur. Şüphesiz ki bunda kulak verip anlamak isteyen bir millet için âyetler (açık belgeler) vardır.

68- Allah çocuk edindi dediler. Allah çocuk edinmekten pâk ve yücedir. O mutlak ganidir (hiçbir şeye muhtaç değildir). Göklerdeki de, yerdeki de O'nundur. Bu iddianıza karşılık yanınızda hiçbir ilmi delil yoktur. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?

69- De ki: Allah'a karşı yalan uydurup duranlar, korktuklarından kurtulup umduklarına erişemezler.

70- Dünya pek az bir zevkli geçimdir; sonra da dönüşleri ancak bizedir. Sonra da inkârlarına karşılık onlara pek şiddetli azabı tattıracağız.

Batılın Şatafatı

Bâtılı savunan inkarcı, şekle, sayıya ve zinete dayanır da bunları gerçekleştirmeyi amaç seçer. O bakımdan az bir başarı sağlayınca da gururlanır, şatafata daha çok meyleder, gösterişten hoşlanır. Hakk'a iltifat etmez, haklara saygı göstermez, sözüne hiç sadık kalmaz. Haktan yana olanlara işkence ve eziyetten zevk duyar; hiç değilse mü'minlere korku ve endişe vermeyi ihmal etmez. Yalan onun sanatı, iftira maharetidir.

Bâtılı temsil eden Mekke müşrikleri de böyle idiler. Allah (celle celaluhu) birdir diyenleri adım adım izlediler, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah (celle celaluhu)'nun hak peygamberidir diyenlere işkence ettiler, hattâ bir kısmının vücudunu ortadan kaldırdılar. Özellikle fakir ve kimsesiz mü'minlere her türlü hakaret ve eziyeti reva gördüler.

İlgili 65. âyetle, bâtılın şatafat ve gururuna, yalan ve iftirasına, şımarıkça davranışlarına bakıp da endişe duymaya gerek olmadığı hatırlatılıyor. Zira saman yığınının yanması bir anda büyük bir duman ve arkasından korkunç bir alev çıkarır, çok geçmeden küçülüp bir avuç kül olur; bilindiği gibi, samanın enerjisi az, tesiri sınırlıdır. Ama içi dolu ağaç veya kömür böyle midir? Onun bir avuç dolusu, bir yığın samana bedeldir. Kur'ân-ı Kerim'de bu husus daha güzel tasvir edilerek şöyle buyurulmuştur:

"Nice az topluluk, çok topluluğa -Allah'ın izniyle- üstün gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir."[1]

Şüphesiz ki, bütün kuvvet, kudret, üstünlük, başarı Allah (celle celaluhu)'nundur. O, dilediğini aziz ve üstün kılar, dilediğini de zillet ve meskenet çukuruna iter. O'nun düzenlediği plân ve programa, koyduğu hayat ve memat kanunlarına uyanlar başarılı olur, uymayanlar aşağılanır.

Diğer bir âyette ise, bu konuya biraz daha açıklık getirilerek mü'minlere en sağlam bilgi şöyle veriliyor;

"Üstünlük ve şeref Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere aittir."[2] Zira

1 Bakara suresi: 249

2 Münafikun suresi: 8

Peygamber ve mü'minlerin azizliği ve üstünlüğü, Allah (celle celaluhu)'nun onlar hakkında Aziz sıfatıyla tecelli etmesiyle gerçekleşir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ve arkadaşları, ilâhi izzetin tecellisiyle bâtılın şatafatını, küfrün tuğyanını, nifakın düzenbazlığını alaşağı edip hezeyanlarını durdurmaya muvaffak oldular. Allah'ın Aziz sıfatı mü'minlere yönelip inayeti gelince, küfrün gurur ve azgınlığı yıkıldı; hak gelince bâtıl yok oldu. Zaten bâtıl yok olmaya mahkumdur. Mü'minlerin imânı ihlâs ve ciddiyetle şahlanınca, küfür silinmeye yüz tuttu.

Putperestler Putlara Değil, Zanlarına Uyarlar

وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ شُرَكَآءَ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

"Allah'tan başkasına tapınanlar, ortak edindiklerine (de gerçek anlamda) uymazlar; onlar ancak zanna uyarlar, onlar ancak yalan uydurup söylerler."

Put, cansız bir cisimdir, insan eliyle şekillendirilmiştir. Konuşmaz ki dinlensin; yol göstermez ki peşine düşülsün; yarar ve zarar veremez ki, korkulsun veya saygı duyulsun. O halde "ahsen-i takvim" üzere yaratılan insanoğlu bütün büyüklüğüne, en şerefli canlı olduğuna ve her şeyin kendisi için yaratılmasına rağmen derin bir gaflet ve açık bir dalâlet içinde putlara tapınırsa, hakikatte kendi kâfir nefsine tapıyor demektir. Kendi zan ve tahminlerine, evham ve kuruntularına uymaktan başka bir şey yapmıyor.

Böylece insan bir bakıma kendine, kendi azgın nefsine ve hevesine tapmış oluyor. Bu kadar küçülen insan, hakkın baş düşmanı olma duygu ve düşüncesi içinde elbetteki ruhundaki fıtrat duygusunun tesirinden kurtulmak için yalanı sanat, tecavüzü marifet, mü'mine sataşmayı şahsiyet sayar.

Allah'ın İzzetine Delâlet Eden Belgeler

هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا

"Geceyi dinlenip sükunet bulmanız için (karanlık), gündüzü de (çalışıp hayatınızı kazanmanız için) aydınlık yapan O'dur."

Kur'ân-ı Kerim, bâtılın sabun köpüğü misali olduğuna işarette bulun-

duktan sonra Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, izzet ve yüceliğine delâlet eden belgeleri sıralayarak akıl sahiplerini hem uyarmaya çalışıyor, hem de malzeme olarak ana fikir, temel bilgi veriyor. Şöyle ki:

Geceyi dinlenip sükunet bulmak için, gündüzü çalışıp hayatımızı kazanmak için belli kanunlarla düzenleyip hizmete sevkeden Allah (celle celaluhu)'dır.

Dünya'nın yuvarlak ve kutuplardan basık, 23 derece meyilli yaratılması, kendi ekseni etrafında ekvatorda dakikada 27 km. Güneş'in etrafında saatte 110.000 km. hızla dönmesiyle gece ve gündüz, aynı zamanda mevsimler meydana gelmektedir. Bu hareket karmaşık görünüyorsa da asında çok düzenli ve plânlıdır. Eğer belirtilen bu iki ayrı hareketindeki hız daha fazla veya daha az olsaydı, gece ve gündüz süresinde anormallikler meydana gelir, ne dosdoğru çalışma, ne de yeterince dinlenme imkânı olurdu.

Diğer yandan, kutuplarda, kendi ekseni etrafındaki hızı dakikada 10 km.'ye düştüğü için gece ve gündüzler çok anormal uzunluktadır. O halle bu ince ve plânlı düzenlemeler, fiziksel ölçüler elbetteki kendiliğinden bir tesadüf eseri olarak vücut bulmamıştır. Çünkü zincirleme plânlar, mükemmel programlar, şaşmayan fiziki kanunlar ve matematiksel düzenlemeler hiçbir zaman kendiliğinden oluşamaz. Hareketsiz haldeki şeyi harekete geçiren ve hareketi hep aynı hız ve ölçüde tutan mutlak bir kudret öz konusudur. Şüphesiz ki bu hususta da ilâhi düzene ve dengeye kulak erip anlamak isteyen her topluluk ve millet için açık belgeler vardır.

Allah, Çocuk Edinmekten Münezzehtir

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ

"Allah çocuk edindi dediler. Allah çocuk edinmekten pak ve yücedir. O mutlak ganidir."

Ruhu ve kalpi yüce âlemden inen nur ve hikmet ile aydınlanmamış ham kişilerin cehaletlerinden biri de, Allah'a çocuk isnat etmeleridir. Yaratanı yaratılan arasındaki sınırı bilmemek; her birinin kendine has tanımlamasından habersiz olmak, insanı çok yanlış neticelere götürmekte ve imân adına söylenen sözlerle, iddia edilen şeylerle onu küfre sokmaktadır.

Allah'a çocuk isnat iki ayrı cehaletin ve taassubun ürünü olarak ortaya çıkmıştır: Birincisi, Arap Yarımadası'nda yaşayan putperestlerin, tevhid

inancından habersiz kalıp Allah hakkında çok yanlış düşüncelere saplanıp melekleri Allah'ın kızları sanmalarıdır ki, bunun temelinde, daha çok taassup, körü körüne ataların yolunu izleme bulunuyordu. İkincisi, ellerindeki semavi kitabın zamanla tahribata ve tağyirata uğramasıyla tevhid inancından uzaklaşan Hristiyanların İsa Peygamber'i Allah'ın oğlu diye kabul etmeleridir. Bunun temelinde, Hristiyanlığı tek semavi din sayıp İslâmiyet'i ve O'nun Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ret ve inkâr yatmaktadır. Yahudilerden de bir mezhebin, Yahudiliğin büyük kurtarıcılarından saydıkları Üzeyir'i (Ezra) Allah'ın oğlu diye tanımaları ve tanıtmaya çalışmaları da bu cümledendir.

Cenâb-ı Hak bu yakışıksız, ölçüsüz, akıl, mantık ve ilim dışı iddiaları reddederek, insan aklına sesleniyor, kendisinin her zaman bu gibi beşeri ve mahluki sıfatlardan pak ve münezzeh, yüce ve gani olduğunu bildiriyor. Kâinatta var olan her şeyi sonsuz ve sınırsız kudret ve ilmiyle yarattığını, o bakımdan hiçbir şeye muhtaç bulunmadığını açıklıyor. Çünkü ihtiyaç, sonradan yaratılanlara mahsus bir duygu ve içgüdüdür. Allah (celle celaluhu) ise mutlak yaratandır, yaratılmış değildir. İllet ve malul zinciri O'nda son bulur. O, bizatihi illet-i ulâdır (ilk illettir), malul değildir, aksi halde başka bir illetin O'nun üstünde var olması gerekir ki bu ilâhlık vasfına ters düşer.

İşte Allah'ı kemal sıfatlarıyla bilmeyen, beşeri sıfatları O'na yakıştıran iddiacılar hiçbir zaman böylesine sakat ve yanlış bir inançla kurtuluşa eremezler. Kur'ân'da bilhassa buna parmak basılarak Allah'a ortak koşanlar uyarılıyor.

Belki belirtilen bu son derece sakıncalı iddialar, cahillere dini taassup adına zevk verebilir. Ama bu zevk ne kadar sürer? Dünya hayatı az bir geçimlik, çok kısa bir hazırlık dönemidir. Sonra da dönüş mutlaka Allah (celle celaluhu)'yadır. Artık O'nun katında ne İsâ ve Üzeyir'in sanılan oğulluk mertebeleri, ne de putların ve bâtıl ilâhların kayda değer bir yeri kalır. Hüküm bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Allah'a oğul ve kız isnat edenlerin, yanında ne ciddi bir delilleri, ne ortaya koyacakları bir hüccetleri, ne de kendilerini haklı çıkaracak bir belgeleri bulunacaktır. 68. âyette bu hususa dokunularak, "Bu iddianıza karşılık yanınızda hiçbir ilmi delil yoktur" denilerek Allah'a ortak koşanların, ileri sürdükleri iddialarını ispat etmeleri isteniliyor ki bu, ne dünyada, ne de âhirette mümkün olacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcıların birtakım yersiz iddiaları, ölçüsüz sataşmaları üzerinde duruldu. Cehalet ve taassuptan kaynaklanan bu gibi iddiaların her devirde ortaya atıldığına işaretle üzülmeye deymeyeceği hatırlatıldı. Sonra da Allah (celle celaluhu)'nun varlığına, birliğine, kudretinin yüceliğine delâlet eden iki önemli belgeye yer verilerek beşer aklına seslenildi. Allah'a çocuk isnat edenlerin nasıl koyu bir cehalet içinde yüzdüklerine parmak basılarak yanlarında akıl, mantık ve ilimden yana ciddi hiçbir belge ve hüccetlerinin bulunmadığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkın karşısına inat ve inkârla, cehalet ve taassupla çıkanlara Nuh Peygamber'in kavmiyle olan mücadelesi hatırlatılıyor. İşin sonunun nereye varacağına işaretle ilâhi hükmün zamanı gelince tecelli edeceği haber veriliyor.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِى
وَتَذْكِيرِى بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوٓا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا
يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوٓا اِلَىَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا
سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۙ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهٗ فِى الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَٰٓئِفَ وَاَغْرَقْنَا
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ
بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهٖ
مِنْ قَبْلُ ۛ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

71- (Ey Peygamber!) O inkarcılara Nuh'un olaylı geçen haberini oku. O bir vakitler kavmine demişti ki: "Ey kavmim, eğer (aranızda) yer almam ve Allah'ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, ben ancak Allah'a güvenip dayanıyorum. Siz ne yapacağınızı ve ortak edindiklerinizi bir araya getirin, öyle ki, sonunda ne yapacağınız size tasa olup kalmasın, sonra

da hükmünüzü hakkımda uygulayın ve bana hiç de süre tanımayın.

72- Eğer (benden ve öğütlerimden) yüzçevirirseniz, zaten ben sizden bir ücret istemiş değilim; benim mükâfatım ancak Allah'a aittir ve ben Müslüman (Hakk'a teslim olmuş)lardan olmakla emrolundum.

73- Yine de onu yalanladılar. Biz onu ve gemide beraberindekilerini kurtardık ve bu (kurtardıklarımızı) o (yok ettiklerimizin) yerine geçirdik; âyetlerimizi yalan sayanları boğduk. Artık sen o uyarılanların sonunun ne olduğuna bir bak!

74- Ondan sonra kendi kavimlerine Peygamberler gönderdik. Onlar da kavimlerine açık belgelerle, mucizelerle geldiler. Daha önce yalan saydıklarına bakarak bir türlü imân eder olmadılar. İşte (ilâhi buyrukları dinlemeyip) haddi aşanların kalplerini böylece mühürleriz.

Nuh Peygamber'in Başından Geçenler

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ

"(Ey Peygamber!) O İnkarcılara Nuh'un olaylı geçen haberini oku."

Kur'ân-ı Kerim'in taşıdığı yüksek ilâhi üslup ve yöntemden biri de, hem birbiriyle ilgili, hem de değişik konulara sık sık geçiş sağlamaktır. Nitekim geçen âyetlerle inkarcı maddecilerin düşünce ve tutumları bir bir yerilirken hemen sonra Allah'ın varlığına, birliğine ve yüce kudretine delâlet eden açık belgelere yer verildi. Böylece bir konudan diğer bir konuya geçilerek hem konular bütünleştirildi, hem de okuyana bıkkınlık gelmemesi amaçlandı. Aynı zamanda müşriklerle çetin mücadeleler veren ve o yüzden çok sıkıntılı günler geçiren Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile arkadaşlarına, teselli etme babında geçmiş peygamber ve ümmetlerinin benzeri sıkıntılara uğradıkları ve çok yorucu, üzücü mücadeleler verdikleri hatırlatılıyor.

Konuyu bu açıdan incelediğimizde, onun hem değişiklik içinde, hem de bütünlük içinde olduğunu ve duyguları, düşünceleri berraklaştıracak bir akıcılıkla Hz. Peygamber'e ve arkadaşlarına yeni bir hız ve değişik bir azim ilham ettiğini görürüz.

Buna paralel olarak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı gelip ilâhi âyetleri yalanlayanları da korkutmak, yanlış yoldan döndürmek için gelip

geçen ümmetlerden çoğunun aynı azgınlık ve bozgunculuk havası içinde hakkı ret ve inkâr etmeleri ve haktan yana olanlara işkencede bulunmaları sebebiyle ilâhi azaba çarpıldıkları uyarıcı misal olarak veriliyor.

Bu konuda müşriklerle uzun yıllar uğraşıp didinen ve çok ağır suçlamalara mâruz kalan, sonunda ilâhi hükmün kahredici darbeleriyle kavmi helak edilen Nuh Peygamber (aleyhisselam)'ın kıssası hatırlatılıyor, aynı zamanda tarihin tekerrür ettiğine ve edeceğine atıflar yapılıyor.

Nuh kıssasının birkaç yerde değişik anlatım biçimleriyle ve önemli safhalarıyla tekrarlanması, bu Peygamber'in ve başından geçen olayların Asya ve Afrika kıtalarında çok yaygın ölçüde bilinmesinden, ayrıca Tevrat'ın da bu olaydan geniş çapta bahsetmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Nuh kıssası bir hikâye değil, milletlerin, ailelerin ve halka yol gösterenlerin öğüt ve ibret almalarını telkin eden tarihi hakikattir.

Nuh (aleyhisselam) olayında önemli ve ibretli pasajlar:

a) Nuh Peygamber, putperest müşrik olan, yani Allah'a ortak koşan ve O'nu inkâr eden büyük bir kavimle uzun yıllar aralıksız mücadele etmiştir.

b) Müşriklerin alaylı sataşmalarına, tehdit ve hezeyanlarına yine aynı yıllar süresince sabretmiş, tek dayanağı ve güven kaynağı olan Allah (celle celaluhu)'dan bir an olsun ümidini kesmemiş, görevini aksatmamıştır.

c) Allah'ın âyetleriyle, duygu ve düşüncelere, sonra da akıl ve mantıklara seslenerek öğüt vermiş; yapıcı, yönlendirici telkinlerde bulunmuştur.

d) O'nun bıkmak ve usanmak bilmeyen azm-ü gayreti karşısında müşrikler bıkkınlık duymaya başlamışlar ve Nuh (aleyhiselam)'ın varlığı, aralarında bulunması onlara ağır gelmeye başlamıştır.

e) Çevresinde inanan az kimselerin bulunmasına rağmen, sapık müşrikler doğru yolu seçerler diye bütün gücünü ve imkânlarını kullanmasını ihmal etmemiştir.

f) Uzun yılların geride kalması ve görünürde fazla bir mesafenin katedilmemesi onu ümitsizliğe düşürmemiş, irşat ve tebliğ doğrultusunda attığı hakkın kıvılcımlarının bir gün büyük bir meşale olacağını düşünmüş, hiç değilse, geriye ibret alınacak çok şeyler bıraktığını farketmiştir.

Nitekim kutsal kitaplar bu büyük peygamberden ve onun uzun yıllara dayalı mücadelesinden etraflıca bahsetmektedirler ki, bu onun unutulmamasını sağlamıştır.

g) Sonunda müşriklere açıktan meydan okuması çok dikkat çekicidir. Çünkü Nuh (aleyhisselam) ilâhi sünneti ve hükmü çok iyi bilenlerden biridir. Artık küfür ve azgınlığın belli kerteye gelip dayandığını görüyor, neticesinin büyük bir azap ile noktalanacağını hissediyordu. O bakımdan son sözünü söylemiş ve son uyarısını büyük bir cesaret ve celâdetle ortaya koymuştur.

h) Bununla beraber hadlerini bilmeyen azgın müşriklerin bu meydan okumaya karşı bir çılgınlık yapmalarına meydan vermemek ve meydana gelince de kendileri için bir üzüntü ve tasa sebebi olmamak için iyi düşünüp ona göre karar vermelerini hatırlatmayı ihmal etmemiştir.

i) Birkaç yüzyıl Allah'ın emirlerini ve yasaklarını tebliğ ile görevli büyük bir peygamberin kimselerden az veya çok bir ücret talep etmediği ve almadığı ayrı bir fazilet örneğidir ki, dini yaymayı kendine hizmet bilen mürşitlerin bu konuda çok dikkatli olmalarına işaret vardır.

j) Her hâlükârda Hakk'a teslimiyet gösterdiğini ve göstereceğini, aldığı emrin de bu anlamda olduğunu tekrar tekrar ifade etmiştir.

Şüphesiz ki bu on kadar önemli hususlardan hemen her peygamberin Allah yolunda hizmet ederken sapmadığı bir vakıadır. Özellikle Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bunları fazlasıyla ortaya koymuş ve kıyamete kadar bütün din mürşitlerine, tebligatçılarına en sağlam ve en uygun kıstasları bırakmıştır. Başarının sırrı, bu maddeleri kendi nefsinde toplamaya azmedenlerden yanadır. Bâtıl da eninde sonunda silinip yok olmaya mahkumdur. Ancak hakkın ve bâtılın belirtilen noktaya erişmesi, yani hakkın zafer bulup üstünlük sağlaması, bâtılın baş aşağı gelip silinmesi bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Yukarıda yaptığımız açıklama kısmen o şartları içermektedir.

Nuh Peygamber'in ibret ve öğüt dolu kıssasından sonra birçok peygamberler peş peşe gönderilmişse de, geçmiş olaylar çarçabuk unutulduğundan, batıl yine hortlamış ve hakkın karşısına dikilerek çetin mücadelelere neden olmuş, fakat tarih zaman zaman tekerrür ederek birçok kavimler yerle bir edilmiştir,.Kur'ân-ı Kerim'de sözü edilen ibretli olaylara

sık sık temas edilmesi, önce Mekke müşriklerini uyarmaya, sonra da yaşamakta olan her inkarcı millet ve topluluğun akıl ve idrâkine seslenmeye ve geçmişten öğüt ve ibret almalarına yönelik bir tavsiyedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, inkârı nifak ve şikakla, kin ve ihtirasla, bencillik ve tutuculukla birleştirip bütünleştiren Mekke müşrikleri ve sonra da inkarcı her grup uyarıldı. Aynı sakıncalı yolda yürüyen Nuh kavminin hazin akıbeti perde perde yansıtıldı.

Aşağıdaki âyetlerle tarihin tekerrür ettiğine, ilâhi hükmün hiçbir zaman şaşmadığına delâlet eden Musa Peygamber ile Fir'avn kıssası önemli bölümleriyle açıklanıyor. İsrâiloğulları'nın Mısır'da mâruz kaldıkları sıkıntılı günlerin sonunda, Allah (celle celaluhu)'ya güvenip dayandıklarından ferahlatıcı günlerin geldiği hatırlatılarak mü'minlerin ancak Allah (celle celaluhu)'ya güvenip dayanmaları isteniyor ve başarının, kurtuluşun haktan yana olanların yüzüne güleceğine işaret ediliyor.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَإِئِهٖ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا
وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اِنَّ هٰذَا
لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا
يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا وَتَكُونَ
لَكُمَا الْكِبْرِيَآءُ فِى الْاَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ
ائْتُونِى بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا
مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ اِنَّ اللّٰهَ
سَيُبْطِلُهٗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ
وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَآ اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهٖ عَلٰى خَوْفٍ
مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِئِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى الْاَرْضِ وَاِنَّهٗ لَمِنَ

الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا
إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

75- Sonra onların ardından Musa ile Harun'u âyetlerimizle Fir'avn ve onun ileri gelen cemaatine gönderdik. (Allah'a imânı) gururlarına yediremediler. Zaten onlar suçlu günahkâr bir topluluk idi.

76- Onlara bizim katımızdan hak gelince, "bu ancak açık bir sihirdir" dediler.

77- Musa; "size hak gelince böyle mi diyorsunuz? (İnsafla düşünün) bu sihir midir? Oysa sihirbazlar umdukları kurtuluşa ve başarıya erişemez ler" dedi.

78- Onlar, "bizi, babalarımızı üzerinde bulduğumuz (dinden ve yoldan) çevirmek ve ikiniz için yeryüzünde büyüklük (liderlik ve önderlik) sağlamak için mi bize geldin? İkinize de inanacak değiliz" dediler.

79- Fir'avn, "bana ne kadar bilgili sihirbaz varsa hepsini getirin" diye emretti.

80- Sihirbazlar gelince, Musa onlara: "Atacağınızı atın! (Ortaya koyacağınızı koyun)" dedi.

81- Onlar da atacaklarını atınca, Musa, "bu getirip ortaya koyduğunuz sihirdir. Doğrusu Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah fesatçıların (bozguncuların) işini düzeltmez" dedi.

82- Suçlu günahkârlar hoşlanmasa bile Allah hakkı kendi sözleriyle gerçekleştirir.

83- Fir'avn ve çevresindeki ileri gelen yandaşlarının, kendilerini fitneye düşürür korkusuyla kavminin soyundan ancak bir kısmı Musa'ya imân etti. Çünkü Fir'avn o yerde oldukça üstündü ve o aşırı gidip hakk çiğneyenlerden idi.

84- Musa, "Ey kavmim," dedi, "eğer siz Allah'a imân ettiyseniz ve teslimiyet de gösterdiyseniz, artık O'na güvenip dayanın."

85- Onlar da dediler ki: "Biz ancak Allah'a güvenip dayanmışızdır. Ey Rabbimiz! Bizi o zâlimlerin oluşturduğu kavme fitne kılma (bizi onlar sebebiyle fitne ve mihnete düşürme).

86- Ve bizi kendi rahmetinle o kafir kavminden kurtar.

Musa Peygamber Kıssasının Bir Özeti

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ بِاٰيَاتِنَا

"Sonra onların ardından Musa ile Harun'u âyetlerimizle Fir'avn'a ve onun ileri gelen cemaatine gönderdik."

Yine Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve cefakâr arkadaşlarını teselli etmek, O'na karşı gelen inkarcı bozguncuları uyarmak, mü'minlere yeterince moral vermek maksadıyla Nuh Peygamber'in kıssasının özeti verildikten sonra, Arap Yarımadası'nda az-çok bilinen Musa ve Fir'avn kıssasının bir diğer özeti ve önemli birkaç safhası veriliyor.

Kur'ân, diğer tarihi olayları naklettiğinde uyguladığı yöntem gereği, Fir'avn kıssasını da burada en ibretli safhalarıyla, en çok düşündürücü ve öğüt alıcı yönleriyle nakletmektedir. Kıssanın tekrarında değişik cümlelerin, farklı kelimelerin ve başka başka safhaların kullanılması, farklı hükümleri, değişik öğütleri ve yol gösterici metotları ortaya koymak içindir.

Konuya bu açıdan baktığımızda Musa Peygamber ile Fir'avn kıssasıdan alınacak öğüt ve ibretleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Musa ve Harun Peygamberler Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin benzersizliğine ve sınırsızlığına delâlet eden açık belgelerle ve susturucu mu'cizelerle işe başlamışlardır. Zira o devirde sihirbaz ve büyücüce fazlasıyla ilgi gösterilir, onlar toplumun en seçkin insanları kabul edilirdi. Hakkın karşısına çıkacak sihir ve büyüyü boşa çıkartmak gerekliydi. Bu da birtakım mu'cizeler izhâr etmekle mümkün olabilirdi. Böylece Musa (aleyhisselam)'ın haklı bir davayla geldiğini isbat edecek; sihir, gözboyamadan ibaret olduğu için sabun köpüğü gibi sönüp gidecek; mu'cizenin gözboyama olmadığı, sadece gerçeği yansıttığı anlaşılacaktı.

2- İlâhlık sevdasıyla halkını iyice köleleştiren ve İsrâiloğulları'na ikinci, hattâ üçüncü sınıf vatandaş muamelesini lâyık gören Fir'avn'ın ve çevresindeki devlet ileri gelenlerinin imâna gelmesi, bütün Mısır halkının

imân etmesini sağlayacağından, Musa ile kardeşi Harun (aleyhiselam) önce bunları irşatla ve Hakk'a davetle işe başladılar.

3- Mekke'de ise, durum çok farklıydı; ora halkını köleleştiren bir Fir'avn yoktu. Bununla beraber nefisleri Fir'avn nefsine benzerlik gösteren birçok kabile reisleri ve zenginler vardı. Bununla beraber, güçlü bir kabileye mensup olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), aldığı emir uyarınca, önce kendi yakınlarının ileri gelenlerini ve Kureyş ulularını imâna davetle işe başladı. Sonuç alamayınca, merkezi bırakıp çevreyi irşada çalıştı. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun en son mesajı olan İslâmiyet, Mekkeli azgınların birtakım menfaatlarını zedeliyor, aşırılıklarının önüne bir set koyuyordu. O bakımdan İslâmiyet onların istedikleri gibi yaşamalarına tam bir engel kabul ediliyor, ne pahasına olursa olsun bu engel kuvvet bulmasını istemiyorlardı. İşte fırtınanın asıl sebeplerinden biri bu idi. Onun için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in karşısına ilk çıkanlar, tuğyan edip hakkı susturmaya çalışanlar bunlar olmuştu. Bu bakımdan da Fir'avn kıssasıyla bir benzerlik arz etmektedir.

4- Hakkı yalanlamak, onu kabul etmekten daha kolay gelmişti. Onun için Fir'avn ve çevresi, akıl ve mantıklarıyla değil, duygularıyla ortaya çıkıp Musa ve kardeşi Harun (aleyhisselam)'u susturmak istemişlerdi. Musa (aleyhisselam)'ın ortaya koyduğu mu'cizeye bir çırpıda sihir deyip işin içinden çıkmayı ve onu sihirbazlarla karşılaştırıp tesirsiz hale getirmeyi, halkın gözünden ve gönlünden düşürmeyi uygun bulmuşlardı.

Mekke ileri gelenleri de aynı kolay yolu ve yöntemi tercih etmiş, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in getirdiği ilâhi âyetlere ve susturucu mu'cizelere sihir ve büyü demişlerdi. Böylece tarih bir daha tekerrür etmeye başlamıştı.

5- Sihir ve büyü, hakikati değiştirmez. Sihirbazla büyücü asla felah bulmaz. Çünkü bu ikisi de ruhi birtakım tesirlerle gözlen boyamakta ve yine ruhi bir faaliyetle karşısındakileri bir süre manevi tesir altına alabilmekteler. Mu'İze ise, ortadan sebep ve illetleri, câri kanunları iptal eder, sebepsiz ve illetsiz harikulade bir olayla ortaya çıkar. Bu, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ne göz boyamadır, ne de manevi tesir meydana getirip ruhlar üzerinde geçici bir baskı oluşturmaktadır; bütünüyle ilâhi kudreti yansıtmakta ve ortaya çıkan olayın beşer kudretinin ötesinde bulunduğunu

göstermektedir. Aynı zamanda mu'cizeyle, sebepler zinciri bir ara ortadan kaldırılmakta, böylece bu ilâhi tecelli Allah (celle celaluhu)'ya imânı, güzel ahlâkı, fazilet ve hakseverliği telkin etmektedir. Sihir ve büyüde ise, ahlâk, fazilet ve imânın yeri yoktur. O bakımdan mu'cizeyle sihir arasında hem mahiyet, hem gaye, hem de netice bakımından büyük farklar söz konusudur.

6- Tahttan düşme, zalimce bir idareyi elden kaçırma gibi birtakım endişelerin doğması, hakkı kabule engel olmaktadır. O bakımdan insanı lâyık olduğu şerefli düzeye getiren, kula kul olma zilletinden kurtaran, insanca yaşamayı öğretip emreden, sadece Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet etmeyi insana yakıştıran hak dini, bu doğrultuda olmayan bir kralın veya kabile reisinin ya da zengin azgının benimsemesi pek düşünülemez. Nitekim Fir'avn'ın Musa (aleyhisselam)'a karşı bütün gazap ve nefretiyle çıkmasının; Ebu Cehil ve avanesinin büfün azgınlık ve küstahlıklarıyla Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i tesirsiz hale getirmeye çalışmalarının altında belirttiğimiz nefsani arzu ve duygular yatmaktadır.

Kur'ân'ın beyânına göre, Fir'avn ve avanesi, Musa ile Harun Peygamberler'in, Mısır'da yeni bir sistem ve idare getirip baş olmak istediklerini düşünerek onlardan ürkmüş ve bu yüzden vücutlarını ortadan kaldırmayı bile düşünmüşlerdi. Mekke'de Ebu Cehil ve arkadaşları da buna benzer birtakım endişeler izhar ederek Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vücudunu ortadan kaldırmayı planlamışlardı. Böylece insanoğlunun makam ve saltanata olan tutkusu, onu hak yolundan bile çekip almakta, zulüm ve işkencede bulunmasını mübah saydırmaktadır.

7- Ataların yolunda yürümek ve onların inanç, adet ve geleneklerine bağlı kalıp yaşamak, insanların çoğu konularda muhafazakâr bir ruha sahip bulunduklarını gösterir. O nedenle bir ülkede köklü bir inkılâp yapmak çok zordur; her şeyden önce yılların mücadelesini gerektirir. Musa (aleyhisselam)'ın Mısır'daki mücadelesi ve Fir'avn'ın, İsrâiloğulları'ndan yeni doğan her erkek çocuğu imha kararı, yapılacak inkılâbın ne kadar zor aşamalardan geçeceğinin açık delillerinden biridir. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mekke'de uğradığı haksızlık, işkence ve iftiraların aralıksız devamı; mü'minlerden iki önemli grubun kendi öz yurtlarını terkedip Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmaları, İslâm'ın yapmak istediği büyük inkılâbın tabii neticeleridir.

8- Her şeye rağmen hakkı savunanların, Allah yolunda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yöntemiyle hizmet edenlerin eninde, sonunda başarıya erişeceklerinde şüphe yoktur. Zira hak üstündür ve sırası gelince bu üstünlüğü izhâr eder. Nitekim hak olan Musa (aleyhisselam)'ın mu'cizelerinin, bâtıl olan sihir ve büyücülüğü alt etmesi bunun misallerinden biridir. Sonra da zenginler ve ileri gelenler tarafından hor ve hakir edilen, önemsenmeyen, değer verilmeyen zavallı köle ve fakirlerin imân ve İslâm aşkı ve ruhuyla güçlenip Mekke'yi fethetmeleri, hakkın zaferinin en parlak örneklerinden biridir. Suçlu, azılı günahkârlar; inatçı putperestler hoşlanmasa bile Allah (celle celaluhu) mutlaka hakkı hedefine ulaştırır.

9- Peygambere, Allah'tan getirdiği dine, önce daha çok zayıflar, fakirler ve köleler inanır. Musa (aleyhisselam) devrinde de, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında da bu hep böyle olmuştur. Cenâb-ı Hak, küçümsenip itilen bu insanları imân devletiyle şereflendirerek, mal ve makam azizliğinden başka bir azizlik tanımayan gözü dönmüş maddecileri alaşağı etmiştir.

10- İmân edip Allah'ın dinine sahip çıkanları, unutmayalım ki büyük tehlikeler beklemektedir. Zira nimetin büyüklüğü kendine orantılı külfetleri beraberinde getirir. O halde bir fâni için en büyük saadet olan, Allah'a dosdoğru imân ve o temel üzerinde işlenen amel-i sâlih, elbette ki külfetsiz ve meşakkatsiz vücut bulmaz. Onun için o yüksek nimete erişince, Allah (celle celaluhu)'ya güvenip dayanmak, O'na karşı tam teslimiyet ve mahviyet içinde bulunup kulluk görevini yerine getirmek şarttır. Aksi halde nimetin zevkini almadan onu kaybetme tehlikesiyle karşılaşmak mukadder olabilir. Musa, (aleyhisselam)'ın imân eden arkadaşlarına tevekkül ve teslimiyet telkin etmesinin sebeplerinden biri işte budur. Dolayısıyla Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yolunda yürüyenlere ölçü, model ve kıstas veriliyor.

11- Küfrün ve onu savunanların fitne ve saldırılarına maruz kalmamak ve onların şerrinden kurtulabilmek için de duanın yeri ve önemi elbette ki çok büyüktür. Musa (aleyhisselam)'ın arkadaşları bu yolda duâ etmişlerdi. Cenâb-ı Hak onların duasını kabul buyurdu da Kızıl Deniz onlara açılıp yol verdi, imha etmek için takibe koyulan Fir'avn ve askerleri ise, boğulup imha edildi.

Çünkü o ortamda İsrâiloğulları'nın Mısır'ı terkedip başka bir ülkeye hicret etmeleri zorunlu bir noktaya gelip dayanmış ve Allah'tan başka da yardımcıları kalmamıştı. Allah (celle celaluhu)'ya olan güvenleri tamdı; Musa Peygamber'in öncülüğüyle yola çıktıklarında duâ ve niyazda bulundular, Fir'avn ve avanesinin şerrinden O'na sığındılar. Böylece İsrâiloğulları, imân doğrultusunda beşer için ayrılan imkân sınırına gelip dayanmışlar ve Allah'ın yardımını dilemişlerdi. Sonuç belli.

Kur'ân, tarihi bir olayın ibretli safhalarını naklederken, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yolunda ve izinde kendini hak dine verenlere en güzel misal ve kıstası veriyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile O'nun yolunda ve izinde yürüyenler teselli edilerek tarihin tekerrür edeceği hatırlatıldı ve Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssası misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minleri imhaya niyetlenen Fir'avn'ın şerrinden korunabilmek için herkesin kendi evini bir mabet kılıp kıblesini belirleyerek ibâdet etmesi, toplu halde bir araya gelerek şüpheleri büyütmemeleri emredildiğinden söz ediliyor ve Fir'avn ile avanesinin imânından ümidini kesen Musa (aleyhisselam)'ın Allah (celle celaluhu)'ya el kaldırıp beddua ettiğine dikkatler çekiliyor. Sonra da yapılan duaların kabul edildiği belirtilerek bâtılın ve başvurduğu azgınlık ve tuğyanın yakında başaşağı geleceği haber veriliyor. Denizde boğulacak Fir'avn'ın cesedinin kıyıya yüksekçe bir yere atılacağı ve bunun bir ibret belgesi anlamında kalacağı açıklanıyor.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰى وَاَخِيهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ
قِبْلَةً وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ
فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهٗ زِينَةً وَاَمْوَالًا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۚ رَبَّنَا
اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ
الْاَلِيمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ الَّذِينَ

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَاءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ
بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ آمَنتُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ
بَنُو إِسْرَاءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ
الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا
مِّنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

87- Musa ile kardeşi Harun'a: "Mısır'da kendi kavimlerinize evler hazırlayın, evlerinizi kıbleye yönelik yapın, namazınızı da kılın" diye vahyettik. Artık sen mü'minleri müjdele.

88- Musa, "Ey Rabbimiz," dedi, "doğrusu sen Fir'avn'a ve ileri gelen cemaatine dünya hayatında zinet ve mallar verdin. Rabbim! Bunu senin yolundan saptırsınlar diye mi verdin? Ey Rabbimiz! Onların mallarını sil-süpür de belirsiz hale getir; kalplerini sık da sık. O elim azabı görmedikçe (belli ki) onlar inanmayacaklardır."

89- Allah, "ikinizin de duası kabul olundu. Doğrulukta (doğru yolda yürümekte) devam edin ve sakın (o kendini ve Hakk'ı) bilmezlerin yoluna uymayın!" buyurdu.

90- İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik; Fir'avn ve askerleri zulüm ve düşmanlık (izhar ederek) onları takibe koyuldular. Sonunda Fir'avn boğulma derecesine gelince (şöyle) dedi: "İsrâiloğulları'nın inandığı Allah'tan başka ilâh olmadığına inandım ve ben artık (O'na) teslimiyet gösterenlerdenim!"

91- Şimdi mi imân ettin? Oysa önce isyan ettin ve fesatçılardan oldun (değil mi?).

92- Senden sonrakilere (ibret ve öğüt alınacak tarihi) bir belge olmak için bugün senin bedenini kıyıya yüksekçe bir yere atacağız. Çünkü insanların çoğu bizim âyetlerimizden cidden gafildirler.

Evlerin Kıbleye Yönelik Bulunması

وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ

"Evlerinizi kıbleye yönelik yapın, namazınızı da kılın."

Ayetin zahiri delâletinden, namaz ibâdetinin her peygambere emredildiği ve Musa (aleyhisselam) ile O'na inanan İsrâiloğulları'nın da namaz kıldıkları anlaşılıyor. O halde namazsız, zekâtsız bir hak din düşünmemiz mümkün değildir. Çünkü namaz Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında en işlek yol, en sağlam köprü sayılır.

Ayrıca hemen her devirde namaz kılanların, kendilerine belirlenmiş bir cihete yönelerek bu ibâdeti yerine getirmelerini de ilgili âyetin anlatımından öğrenmiş oluyoruz.

Fir'avn, İsrâiloğulları'nı toplu halde katletmeyi plânlamış bulunuyordu. O halde İsrâiloğulları'nın mâbedlerde toplanıp cemaat halinde ibâdet etmeleri birtakım sakıncalı sonuçlar doğurabilirdi. Bir ön tedbir olarak herkes evini bir bakıma mabet haline getirecek ve kıbleyi belirleyerek, evlerde cemaat olup, ibâdetini yerine getirecekti. Çünkü gerek sıkıntılı, gerek neşeli; gerek bolluk, gerekse darlık günlerinde insanın mutlaka ibâdete ve cemaate ihtiyacı vardır. O her bakımdan mânevi bir silâh, ilâhi destek ve güvendir.

İsrâiloğulları'nın kıblesi, neresi olabilirdi? Kur'ân ilgili âyetlerde bunu açıklamamıştır. Ancak yeryüzüne Allah'a ibâdet için ilk konulan mabedin, kutsal Kabe olduğunu biliyoruz. Kur'ân'da Âl-i İmrân 96. âyetle bu husus çok net bir anlatımla belirtilmiştir. O halde Musa (aleyhisselam)'ın şeriatında kuvvetli bir ihtimalle kıble, Kabe idi. Nitekim Kur'ân'ın ilk müfessiri İbn Abbas (radıyallahu anh), "Şüphesiz ki Kabe Musa ile Harun'un kıblesi idi," demiştir. Tabiin'den Mücahid de aynı görüştedir.[1]

Diğer yandan, Musa şeriatında namaz ve benzeri ibâdetlerin herhalde mabetlerde yapılması emredilmiştir. Fir'avn'ın imha plânı sezilince, evlerde cemaat halinde ibâdet etmeye ruhsat verilmiştir.

İsrâiloğulları'nın kıblesinin Beytü'l-Makdis olduğunu söyleyenler ol-

1 Tefsir-i İbn Kesir: 2/427, 428

muşsa da buna bir dayanak tesbit edilememiştir.[1]

Namazın Sağladığı Güven ve Dayanışma

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Namazınızı da kılın, diye vahyettik. Artık sen mü'minleri müjdele."

Mısır'da evler hazırlanmasıyla ilgili ilâhi emirden birkaç mâna anlaşılmaktadır:

a) İsrâiloğulları Mısır'da ikinci sınıf vatandaş muamelesi görüyorlardı. En ağır işlerde çalıştırılıyor, bir karın tokluğuna Fir'avn'a hizmet ediyorlardı. O bakımdan Mısır'ın kendilerine vatan olamayacağına, er-geç oradan başka bir ülkeye hicret etmelerinin gereğine inanıyorlar ve o bakımdan düzenli bir hayata özenmiyorlar, bir bakıma yerleşim yerlerinde eğreti duruyorlardı. Allah (celle celaluhu)'nun muradı ise, onların düşündüğü veya sandığı doğrultuda tecelli etmeyecek, Mısır'ı azgın kâfirlerden temizleyip onlara vatan kılacaktı. Onun için tam eyleşik durumuna geçmeleri ve kendilerine huzur verecek evler inşa etmeleri emredildi.

b) İkinci bir yorum ise, şöyledir: İbâdet için evler (mabetler) hazırlanması emredildi. Çünkü yakın gelecekte İsrâiloğulları'nın o mabetlere büyük ihtiyaçları olacak; aynı zamanda Allah (celle celaluhu)'nun onlardan yana yardımcı olduğunu ispatlayacak birer tarihi belge olarak o mabetler kalacaktı.

c) Diğer bir yorum da şöyledir: Mısır'da yapılan mabetler, evlerinde ibâdet edenler için kıble olarak belirlenmiş ve böylece kalpler mabede bağlanarak bütünleştirilmiştir.

Böylece gerek mabet, gerekse kıble ve namaz mü'minler için güven, huzur ve ümit kaynağı olmuştur.

d) Fir'avn, İsrâiloğulları'na karşı çok katı ve zalimane bir tutum içine girmişti. Gittikçe çoğalan bir kavimden endişe duymaya ve gelecek günlerin neler doğuracağından kuşkulanmaya başlamıştı. O bakımdan İsrâiloğulları'nın nüfus artışını durdurmaya karar vermişti. Doğacak her erkek çocuğu imha edecek, kız çocuklarına dokunmayacaktı. Nitekim bu kararını uygulama safhasına koyarken, Musa Peygamber de yeni doğan çocuk-

1 Lübabu't-te'vil: 2/305

lar arasında bulunuyordu. Yıllar birbirini kovalarken Musa Peygamber büyüdü ve ilâhi emirle İsrâiloğulları'nın başına geçti. Olaylar gün geçtikçe gelişme kaydederek Fir'avn ve yandaşlarını iyice ürkütmeye başladılar. O kadar ki İsrâiloğullan'nın toplu halde mabetlerde toplanmasına tahammül edemeyerek, ibâdet yerlerini yıktırdılar. Şüphesiz ki Fir'avn'nın bu davranışı belki de zulüm ve azgınlığın, hırçınlık ve kabalığın en çirkini ve en küstahçası idi. Zira hak dine bağlı olanların manevi çatısını ve gönül birliğini toplu halde ibâdet, özellikle de namaz sağlıyordu. İsrâiloğulları bu feyizden mahrum edilince, birlik ruhu zayıflamaya başladı, derken Cenâb-ı Hak onlara yeniden bir imân ve ibadet aksiyonu vermek istedi; evlerini kıbleye (Kabe'ye veya Kudüs'e) yönelik yapmalarını ve bundan böyle kendi evlerinde namaz kılmalarını, ibâdetlerini yerine getirmelerini emretti. Zira İsrâiloğulları o güne kadar normal ibâdetlerini sadece mabetlerde yerine getirirlerdi. Onlara bu konuda bir genişlik ve kolaylık gösterildi.

Bu da Hakk'ın üstün geleceğine, bâtılın yok edileceğine ve mü'minlerin kurtulacağına bir işaretti. Nitekim 87. âyetin sonunda bu işarete delâlet eden şu emrin Musa'ya verildiği açıklanıyor:

"Artık sen mü'minleri müjdele!" Aynı zamanda bu emirle, Mekke'de çok zor günler geçirmekte olan Ashab-ı Kirâm'a da müjde verilerek kurtuluşun ve aydınlık günlerin yakın olduğuna işaret ediliyordu.

İsrâiloğulları'na emredilen namazın şekil ve keyfiyeti hakkında kayda değer bir rivayet elimizde yoktur. Bilinen tek şey, her Peygamber'e namaz ibâdetinin emredilmesidir.

Musa Peygamber'in Şirretliğe Karşı Tepkisi

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهٗ زِينَةً وَّاَمْوَالًا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۚ

"Musa, Ey Rabbimiz, dedi. Doğrusu sen Fir'avn'a ve ileri gelen cemaatine dünya hayatında zinet ve mallar verdin. Rabbım! bunu senin yolundan (halkı) saptırsınlar diye mi verdin?"

Fir'avn, İsrâiloğulları'na hiçbir hak ve vecibe tanımayınca, ibâdetlerine bile müdahale edip mabetlerini yıkacak kadar ileri gidince, doğuştan sert mizaçlı olan Musa Peygamber'in ruhundan fışkıran tepki, ona ilgili

âyette mealini verdiğimiz sözleri söyletmişti. Aslında bu sözler gerçeği ifâde ediyordu. Çünkü inkarcı nankörlerin tek dayanağı, mal ve makamdır; öylesinin malı çoğaldıkça azgınlığı ve inkârı da artar.

Musa (aleyhisselam), ilâhi sünneti çok iyi bilen bir peygamberdi. Olayların seyri, Fir'avn'nın imân etmeyeceğini gösteriyordu. Çünkü en az bir yumuşama şöyle dursun, her geçen gün o, zulüm ve tuğyanını artırıyor; Hakk'ın nurunu söndürmek için plânlar hazırlıyordu. O bakımdan Musa Peygamber, ilâhi hükmün inmesinin yakın olduğunu seziyor ve insanlara bunca zulmeden Fir'avn aleyhine şöyle duâ ediyordu:

"Ey Rabbimiz! Onların mallarını sil-süpür de belirsiz hale getir; kalplerini sık da sık. O elim azabı görmedikçe (belli ki) onlar inanmayacaklardır."

Doğrulukta ve Doğru Yolda Devam Etmek

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

"Allah, ikinizin de duası kabul olundu. Doğrulukta (doğru yolda yürümekte) devam edin ve sakın (o kendini ve Hakk'ı) bilmezlerin yoluna uymayın! buyurdu."

İlgili âyetle önemli bir noktaya parmak basılıyor; Dualar kabul olundu, hislerinizden sıyrılın, doğrulukta ve doğru yolda akıl ve imân rehberliğinde devam edin, deniliyor.

Böylece en azılı düşmana karşı bile olsa hissin tesiri altında söz söylemenin ve davranmanın fazla bir yarar sağlamayacağına işaret ediliyor. İmanla birleşip ilâhi vahiyle desteklenen aklın rehberliğine ayrıca gizli bir atıf söz konusu oluyor.

"Sakın (o kendini ve Hakk'ı) bilmezlerin yoluna uymayın!" cümlesi, bu gerçeği açıklıyor. Zira gerek Fir'avn, gerekse devlet erkânı tamamen duygusal davranıyorlardı; aklın ve sağlam mantığın yolunu seçmiyorlardı. O yüzden çok zulümde bulundular, haksızlığı kendilerine sanat edindiler. Cenâb-ı Hak, mü'minlerin böyle duygusal davranıp vahyin ışığından uzaklaşmalarının, imân cevherine ve insan olma mertebesine ters düşeceğini bildirdi. İnkârla birleşen hissin felâkete, imân ve doğrulukla birleşen aklın saadete götüreceği bir defa daha kalp ve kafalara işlendi.

Denizin Yol Vermesi

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ

"İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik."

Kur'ân burada "denizden geçirdik" cümlesiyle tarihi bir olayı açıklarken bunun Nil veya başka bir ırmak olma ihtimalini kaldırıyor. Zira bahr ismi, büyük çapta tuzlu suyu ifade eder. Kamus müellifi, el-Besair'de, Bahr: Geniş bir yerde çokça toplanan su manasına konulmuş bir isimdir, demiştir. Genellikle çok miktarda tuzlu su hakkında daha çok yaygın bir isim olduğunda ise şüphe yoktur. Nitekim Kur'ân-ı Kerim: 25/53. âyette bahr, hem tuzlu acı, hem de tatlı içimi kolay su hakkında kullanılmışsa da, burada tağlib kaidesi söz konusudur, gâlib olan acı tuzlu su olduğuna göre, iki su bir arada anılınca her ikisine birden bahr denilmiştir, tıpkı Güneş'le Ay bir arada anıldığında, "Kamereyn" denildiği gibi... Göle de -çokça su toplandığı için- bahr denildiği vâkidir. O bakımdan biz bu ismi "deniz" olarak dilimize çevirdik ve İsrâiloğulları'nın geçirildiği tuzlu acı çokça suyun Kızıl Deniz olduğunu belirttik. Aynı zamanda Mısır'la Kudüs arasında Kızıl Deniz bulunuyor.

Böylece Allah (celle celaluhu)'nun va'di yerine geldi, mucize tecelli etti; Hakk'ın kudret ve inayeti sabreden, namaz kılıp Allah (celle celaluhu)'ya güvenen milletten yana yöneldi: Kızıl Deniz açılıp Allah'ın kullarına yol verdi. Arkalarından kendilerini takibe koyulan, aynı zamanda zulüm ve düşmanlık için kin ve ihtirasıyla gelen Fir'avn ve askerleri açılan bu geçitte boğularak silindiler. Kaza gelince gözler kör olur, derler ya, Fir'avn ve yandaşları da Kızıl Deniz'in ilâhi bir mucize olarak mü'minlere açılıp yol verdiğini düşünemediler ve kendileri için böyle bir mucizenin hiçbir zaman söz konusu olamayacağını hesaba katamadılar ve sanki deniz onlara yol vermek için kendiliğinden açılmış duygusuyla hep birlikte geçmeye kalkıştılar, derken bir anda sular kale misali üzerlerine yıkılıp Kızıl Deniz hepsine mezar oluverdi.

Fir'avn tam boğulacağı sırada gerçeği anladı, ama neden sonra, olan olmuş, bütün fırsatlar elden çıkmış bulunuyordu. Ölüm anındaki imânın ona bir fayda sağlamayacağı kesindi. Zira ümitsizlik anındaki imânın bir değeri yoktur.

Fir'avn'ın cesedi, kendisinden sonrakilere de bir ibret, tarihi bir belge olmak üzere kıyıya tümsekçe bir yere atılıverdi.

Neden Fir'avn'ın İmanı Kabul Edilmedi?

Konunun önemini düşünerek ilim adamlarının Kur'ân ve hadislerin ışığında tesbit ettikleri dört maddeyi nakletmeyi faydalı bulduk:

1- Fir'avn ancak ölümle sonuçlanacak ilâhi azap ile burun buruna geldiğinde inanmıştır. Oysa ümitlerin böyle kesilip son bulduğu bir zaman parçası içinde imân makbul değildir.

2- Fir'avn içine düştüğü felâketten kurtulmak için bu yola başvurmuştur. Amacı Allah'ın varlığını ve birliğini ikrar, kudretinin ve azametinin mutlak üstünlüğünü teslim değil, zevahiri kurtarmaktı.

3- Ayrıca onun bu ikrarı tam bir taklit havası içindeydi. Nitekim 90. âyette onun şöyle dediği açıklanmaktadır:

"Sonunda Fir'avn boğulma derecesine gelince (şöyle) dedi: İsrâiloğulları'nın inandığı Allah'tan başka ilâh olmadığına inandım ve ben artık (O'na) teslimiyet gösterenlerdenim."

4- Fir'avn Allah'a inandığını söylerken Musa Peygamber'in peygamberliğini tasdika yanaşmamış, İsrâiloğulları'nın inandığı Allah demiş, Musa Peygamber'in Rabbine dememiştir.

II. Ramses'in Mumyası

Musa Peygamber'i tasdik etmeyen ve İsrâiloğulları'na zulmedip onlara ikinci sınıf vatandaş muamelesini reva gören ve kendini Mısırlılar'ın tanrısı olarak ilân eden Fir'avn'ın asıl adı nedir? Çünkü Fir'avn, eski Mısır hükümdarlarına verilen addır. Hemen hemen Milâdi yılların başına kadar gelen firavunluk devrinde Mısır'da 32 Fir'avn hanedanı hüküm sürmüştür.

Ramseslere gelince, bu, 12 Mısır firavununun adıdır. En önemlileri 19. sülâleden Ramses I, Ramses II ile 20. sülâlenin kurucusu olan Ramses III'tür. Ramses I, 19. sülâlenin kurucusudur, 2 yıl hüküm sürmüştür. Bu sülâlenin en tanınmış firavunlarından biri de Sezostris diye de anılan Ramses II'dir. M.Ö. 1295-1225 yılları arasında hüküm sürmüştür. Teb mabedi ile Luksor Sarayı'nın avlusunu yaptıran odur. Zamanında başka eserler de yaptırmıştır. 20. sülâlenin kurucusu olan Ramses III ise M.Ö.

1199-1167 yılları arasında 32 yıl hüküm sürmüştür. Büyük Amon tapınağını yaptıran odur.

Musa Peygamber'i Mısır'da tedirgin edip ülkeyi terketmesine kadar zulüm ve tuğyanını sürdüren, İsrâiloğulları'nın erkek çocuklarını öldürtmek suretiyle soy kırımını emreden Fir'avn'ın kaçıncı Ramses olduğu hakkında bazı farklı görüş ve tesbitler vardır. Ancak Musa Peygamber'in M.Ö. XIII. asırda yaşadığına bakılırsa, bunun II. Ramses olduğu ağırlık kazanır. İlgili 92. âyette

"Senden sonrakilere (ibret ve öğüt alınacak tarihi) bir belge olmak için bugün senin bedenini kıyıya yüksekçe bir yere atacağız." buyurulmaktadır ki, bundan Kızıl Deniz'de boğulan Fir'avn'ın cesedinin tarihi bir belge ve sonrakilere bir ibret-i müessire olmak üzere tümsekçe bir yere atıldığı anlaşılmaktadır. Mısır müzesinde hâlen korunan mumyalandırılmış cesetler arasında II. Ramses'in mumyası da bulunuyor.

Son birkaç yıl önce İngiliz arkeologlarının Kızıl Deniz sahilinde yaptıkları kazılar neticesi, kendiliğinden mumyalanmış bir insan cesedi ortaya çıkarmaları bazı ihtimallerin doğmasına neden olmuşsa da, onun sözü edilen Fir'avn'a ait olduğunu isbat eden hiçbir belge elde edilememiştir. O bakımdan II. Ramses'in mumyası, her türlü ihtimale kapı açmayacak kadar kesinlik arz etmektedir.

Allah daha iyisini ve daha doğrusunu bilir.

Bu konuda ayrıca, Britanya Müzesi'nde korunan Eski Mısır'a ait papirüslerde Fir'avn ile Hz. Musa hakkında yazılı tarihi belgeyi A'raf suresi 103-126. âyetlerin tefsirinde açıklamış bulunuyoruz, oraya bakılması tavsiye olunur.

Musa Peygamber ile Fir'avn Olayında Yer Alan İlâhi Mesajlar:

1- Namaz mü'minlerin en kudretli irfan kaynağı ve ruhlarının değişmeyen gıdasıdır.

2- Her peygambere namaz emredilmiştir. Çünkü namazsız, duâsız hak din indirilmemiştir.

3- Maddeci inkarcıların iki dayanak ve kaynakları vardır: Madde ve makam.

Nitekim Fir'avnlar devrinden kalma kabirlerde çeşitli zinet eşyasına ve kıymetli madenlere rastlanmaktadır.

4- İnkarcı zâlimlerin Hakk'a karşı tutumları bütünüyle hissidir; aklın ve sağlam mantığın rehberliği yoktur. O halde mü'minlerin kişisel hislerinden sıyrılıp imânla birleşen akıllarını rehber edinmeleri gerekir.

5- Allah (celle celaluhu)'ya güvenip dayanan, zulüm ve düşmanlığa karşı göğüs gerip sabredenlerin başarıya erişmeleri, ilâhi inayete mazhar olmaları söz konusudur.

6- İmân temeli üzerinde yükselen hak ve adaletin zaferi, küfrün ve şirkin bütün engellerini aşacak kudrettedir. Bu zafer mutlak anlamda insanlığa mutluluk, huzur ve istikrar getirir.

7- Küfür temeli üzerinde yükselen ahlâksızlığın, şımarıklık ve azgınlığın sonu felâkettir. Bu, belirlenen kerteye geldiğinde ilâhi hüküm hiçbir engel tanımadan iner.

8- Her türlü ümitlerin kesildiği, Allah'tan başka yardımcı bulunmadığı bir sırada, daha önce imân etmemişse, kişinin dönüş yapıp imân etmesinin hiçbir değeri yoktur.

9- Ulu'l-azm'den olan Musa Peygamber gibi büyük bir nebinin karşısına çıkıp zulüm ve işkencenin her türlüsünü mü'minlere reva gören, bu da yetmiyormuş gibi, bir de kendini ilâh ilân eden Fir'avn'ın cesedinin kaybolmaktan kurtarılması, Allah (celle celaluhu)'nun yüce kudretinin ibret dolu tecellilerinden biridir.

Şüphesiz ki bu olay ve Kur'ân'ın verdiği en sağlam bilgi, Kur'ân'ın Allah (celle celaluhu) tarafından indirildiğinin bir başka delil ve belgesi sayılır.

10- İlâhi âyetlerden gafil olanlar için II. Ramses (Fir'avn)ın mumyalı bedeni uyarıcı bir belgedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle hakla bâtılın tarihi mücadelelerinden önemli, bir bölümün ibret dolu neticesi verildi. Hakk'a karşı gelip doğru yolu seçmeyen azgın inkarcıların hazin akıbeti hakkında bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetle, haktan yana olan İsrâiloğulları'nın ilâhi inayete mazhar kılınıp Fir'avn'ın zulmünden kurtulduktan sonra huzur ve güven dolu

günler yaşadıkları hatırlatılıyor; özellikle Davud ve Süleyman Peygamber döneminde altın devri yaşadıklarına işaret ediliyor ve son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderilmesiyle Yahudilerde yine bir başkalaşmanın meydana geldiğine dikkat çekiliyor; kendilerinden olmayan bir Peygamber'e karşı olumsuz yönde tavır değiştirmelerinin nedeni üzerinde duruluyor. Yahudilerin İslâm'a ve Kur'ân'a karşı muhalefetlerinin sürüp gideceği bildirilerek meselenin ahirette çözüleceği haber veriliyor.

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

93- Andolsun ki, İsrâlloğulları'nı güzelce elverişli ve huzurlu bir yere yerleştirdik ve onları temiz ve nezih şeylerden rızıklandırdık. Kendilerine ilim (Kur'ân) gelinceye kadar görüş ayrılığında bulunmadılar. Şüphesiz ki Rabbin onların ayrılığa düştükleri hususta kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir.

Sıkıntıdan Sonra Genişlik

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ

"Andolsun ki, İsrâiloğulları'nı güzelce elverişli ve huzurlu bir yere yerleştirdik."

İsrâiloğulları, Musa Peygamber'in başkanlık ve rehberliğinde Fir'avn'ın zulmünden ve ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmekten kurtulmak için çetin bir mücadele verdiler ve o yüzden çok sıkıntılı günler geçirdiler. Musa Peygamber aldığı vahiy gereği Mısır'dan ayrılmayı, daha doğrusu hicret etmeyi plânladı ve kavmiyle birlikte Filistin'e doğru yola çıktılar. Tabii bu arada Sina Çölü'nü geçerken çok zorluk ve meşakkat çektiler. Yılların peş peşe getirdiği bunca külfetin bir nimeti, sıkıntının bir genişliği, üzüntünün bir ferahlığı olmalıydı. Nitekim Cenâb-ı Hak onları, Kur'ân'ın tabiriyle güzel elverişli topraklara yerleştirdi. Temiz ve nezih rızıklara kavuşturdu. Geride de düşmanlarının leşlerini denizin derinliklerine gömmek ve ilâhlık iddiasında bulunan Firavn'ın bedenini, tarihi bir ibret bel-

gesi olmak üzere kıyıya tümsekçe bir yere atmak suretiyle onları mutlu ve bahtiyar eyledi. Bu, bir bakıma Mısır'ın fethi idi.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, bu kıssayı anlatan âyetleri vahiy yoluyla alırken, Mekke'de daha kötü ve daha sıkıntılı günler geçiriyordu. Ardı-arkası kesilmeyen mücadelesi ise devam ediyordu. Ashab-ı Kiram, çoğunun canı burnuna gelmesine rağmen imân kuvveti, Allah ve peygamber sevgisiyle hayatlarını sürdürmeye çalışıyor ve mutlu yarınların yakın olduğuna inanıyorlardı.

İşte böyle bir dönemde Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasından önemli birkaç noktayı aydınlatır mahiyette inen âyetler, zaferin pek yakın olduğunu, çok geçmeden düşmanlarının alaşağı edileceklerini, zilletle baş eğeceklerini müjdeliyordu. Âyetlerin her cümlesi bu hakikatleri terennüm ediyor ve mü'minlerin tam bir sabır ve Allah (celle celaluhu)'ya teslimiyet ve tevekkülle sonucu beklemeleri hatırlatılıyordu. Onun için yer yer, zaman zaman tarihten öğütler, ibretler, uyarılar ve sonuçlar veriliyor; azgın müşriklere de kendilerini büyük bir azabın beklediğini bildiriyordu.

Nitekim öyle oldu. Allah'ın sözü gerçekleşti, va'di yerine geldi. İsrâiloğulları'nın zulümden sonra hem feyizli, bereketli topraklara yerleştikleri, hem de Mısır'a sahip oldukları gibi, Müslümanlar da haksızlığa uğrayıp çıkarıldıkları Mekke'yi fethettiler. Böylece Hakk'ın eninde sonunda başarıya erişeceği anlatılıyor, büyük nimetlerin büyük külfetlerle elde edinilebileceğine işaret ediliyor.

Kendilerine İlim Gelince İhtilafa Düştüler

فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ

"Kendilerine ilim (Kur'ân) gelinceye kadar görüş ayrılığında bulunmadılar."

Yahudiler Tevrat'ın geleceğini haber verdiği peygamberi hep birlikte bekliyor ve âdeta sabırsızlanıyorlardı. Çünkü Allah, Musa Peygamber'in diliyle şöyle haber vermişti: "Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve ona emredeceğim ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek ve vaki olacak ki, benim ismimle söyleyeceği sözlerini dinlemeyecek olan adamdan ben

soracağım."[1]

"İşte kendisine destek olduğum kulum; canımın kendisinden razı olduğu seçme kulum: Ruhumu onun üzerine koydum; milletler için hakkı meydana çıkaracaktır. Bağırmayacak ve sesini yükseltmeyecek ve onu sokakta işittirmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmayacak ve tüten fitili söndürmeyecek; hakkı hakikate erdirecek. Ve dünyada hakkı pekiştirinceye kadar zayıflamıyacak ve cesareti kırılmayacak ve adalar onun şeriatını bekleyecekler."[2]

Bazı değişikliklere uğramasına rağmen gelecek olan son peygamberi müjdeleyen Tevrat'ın bu iki belgesi üzerinde dikkatle durulduğunda verilen bilgilerin isabeti rahatlıkla anlaşılır. Şöyle ki:

a) İsrâiloğulları İbrahim Peygamber'in oğlu İshak Peygamber'in soyundan, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ise, İbrahim Peygamber'in oğlu İsmail Peygamber'in soyundandır. Tesniye bölümünde "Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım" cümlesi buna delâlet eder.

b) İşaya bölümünde ise, "seçme kulum" tabiri kullanılmıştır ki, bu Mustafa ismine delâlet eder.

c) "Seçme kulum milletler için hakkı meydana çıkaracaktır" sözü, gelecek olan Peygamber'in bir millete değil, bütün milletlere gönderilecek bir özellik ve kudrette olduğunu ifade eder. Bilindiği gibi, İsa Peygamber sadece İsrâiloğulları'na gönderilmiştir. Kur'ân ve İncil'de bu kayıtlara rastlanmaktadır. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, bütün milletlere gönderilmiştir.

d) "Hakkı pekiştirinceye kadar zayıflamayacaktır" cümlesi, tamamıyla Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hayatındaki başarısını haber vermektedir. Her şeye rağmen O zayıflamamıştır, her geçen gün kuvvetlenerek Hakk'ı pekiştirmiştir. İsa Peygamber ise, bu mazhariyete erişmeden göğe yükseltilmiştir.

Gerçek bu olmakla beraber, ne vakit ki Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân ile gönderildi, Yahudilerin kalbine haset ve kin doldu. Ha-

1 Tevrat-Tesniye: 18/18

2 Tevrat-İşaya: 42/1-4

run soyundan bir peygamber beklerlerken İsmail Peygamber'in soyundan gönderilmesi onları fazlasıyla üzdü. Bir de Kur'ân'daki âyetlerin yer yer Tevrat'taki tahrifleri düzeltmesine hiç tahammül edemediler. Derken Tevrat'ta son peygamberle ilgili belgeleri kısmen değiştirip kısmen de yanlış yorumlamaya başladılar. Böylece aralarında ihtilâf çıktı, ayrılığa düştüler. Abdullah b. Selâm ve arkadaşları İslâmiyet'i din olarak seçerken, Abdullah b. Ubey b. Selul ve yandaşları İslâmiyet'i içinden yıkmayı plânladılar.

Artık kimlerin gerçekleri savunduğunu, kimlerin de hakikatleri gizlediklerini kıyamet gününde aralarında hükmedecek olan Allah (celle celaluhu) gün ışığına çıkaracaktır. İlgili âyetle bilhassa bu noktaya parmak basılarak Yahudilerin kıyamete kadar kin ve haset ateşlerinin sönmeyeceğine işaret ediliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetle, İsrâiloğulları'nın nice külfet ve sıkıntılardan sonra ferahlığa kavuşturuldukları konu edildi; sonra da, onların bunca ilâhi inayet ve lutuflara rağmen Tevrat ile dosdoğru amel etmedikleri, son peygamber hakkında ihtilâfa düştükleri anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e indirilen kitap ve O'na verilen risalet hakkında, Tevrat ve İncil'i okuyanların çok net bir bilgiye sahip bulundukları belirtiliyor. O bakımdan gerek Peygamber, gerekse Kur'ân hakkında şüpheye düşmenin yeri ve anlamı olmadığı hatırlatılıyor. Sonra da Allah'ın âyetlerini yalanlayanların büyük bir haksızlıkta bulundukları ve bu yola girenlerin mutlak bir zulüm işledikleri ve işleyecekleri haber veriliyor. Şartlanmış inkarcıların ilâhi azabı görmedikçe inanmayacaklarına atıf yapılıyor ve dolayısıyla Fir'avn'ın ilâhi azabı görünce inanma ihtiyacını duyduğuna kapalı şekilde işarette bulunuluyor.

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ
لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ۝٩٤ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝٩٥ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ
كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝٩٦ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ۝٩٧

94- Sana indirdiğimiz şeylerde şüpheye düştüğünü (farzedelim) o takdirde senden önce kitap okuyanlardan sor. Andolsun ki Rabbinden sana hak (bir kitap) gelmiştir, sakın şüphe edenlerden olma.

95- Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da sakın olma, sonra zarara uğrayanlardan olursun.

96-97- Onlar ki haklarında Rabbin sözü gerçekleşti, kendilerine her türlü âyet (belge ve mu'cize) de gelse, elem verici azabı görmedikçe (emin olunuz ki) inanmazlar.

İLGİLİ HADİS

Katade b. Diâme diyor ki, bize kadar ulaşan haberde, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Ne şüphe ederim, ne de sorarım" buyurmuştur. Nitekim aynı hususu İbn Abbas, Said b. Cübeyr ve Hasan el-Basri de belirtmişlerdir.[1]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Şüpheden Her Zaman Kendini Uzak Tutmuştur

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ

"Sana indirdiğimiz şeylerde şüpheye düştüğünü (farzedelim) o takdirde..."

İlgili âyetin açık anlatımından Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kendisine indirilen ve daha çok gelip geçen ümmetlerle ilgili olan kıssalarda şüpheye düştüğü anlaşılıyor veya öyle sanılıyorsa da, asıl kasdedilen mana bu değildir. İlim adamlarının bu hususta yorumlarını ve tefsir ilmini çok iyi bilen âlimlerin tefsirini bilmemiz gerekmektedir.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Bir an senin inen haberler hakkında şüphelendiğini varsayalım, o takdirde Tevrat ve İncil'i okuyan ve okuduğunu anlayan Abdullah b. Selâm gibi ilim adamlarına sor. Çünkü Kur'ân'ın açıkladığı kıssalar ve senin gönderileceğinle ilgili müjde mahiyetindeki belgeler Tevrat ve İncil'de yazılıdır. Sana inanan ve inanmayan herkesin o belgeleri duyup anlamalarında yarar vardır.

1 İbn Kesir: 2/432 - Lübabu't-te'vil: 2/310

b) فَاِنْ كُنْتَ فِى شَكٍّ ayetinin başından ünlem edatıyla ilgili isim hazfedilmiştir. Bu, اِنْ كُنْتَ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ فِى شَكٍّ مِمَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ takdirindedir. Bunun yorumu ise şöyledir: "Ey insan! Sana Muhammed aracılığıyla indirdiğimizde şüphe ediyorsan..."

Nitekim surenin sonunda bu kapalılık açıklığa kavuşturularak,

"Ey insanlar! Eğer benim dinimden şüphe ediyorsanız..." buyurulmuştur.

c) Âyette Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimize olan hitap, ümmetine hitaptır. Nitekim "Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman..." mealindeki Talâk suresi birinci âyetteki hitap bütünüyle ümmete yöneliktir. Arap dilinde ve edebiyatında hitapların bu şekilde kullanıldığı pek çoktur.

Bu âyet üzerinde birkaç yorum daha vardır ki, onları nakletmeye gerek görmedik. Yukarıdaki yorumların hepsi de isabetlidir, ancak ilim adamlarının çoğu daha çok birinci yorumu benimsemişlerdir. Çünkü bu gibi hitaplar Kur'ân'ın üslubundan kaynaklanmaktadır. Amaç, okuyanları biraz düşünmeye ve biraz araştırmaya sevketmektir.

Daha Önce Kitap Okuyanlar

فَسْـَٔلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ

"O takdirde senden önce kitap okuyanlardan sor!"

Kur'ân-ı Kerim ile Tevrat'ın bazı önemli kıssalar ve hükümlerde bazen nüans, bazen de belirgin bir farkla birleştiklerini görmekteyiz. Nuh tufanı, İsrâiloğulları'nın Mısır'dan çıkışı, Fir'avn ve avanesinin Kızıl Deniz'de boğulması bu cümledendir. Ayrıca son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderileceği ve O'nun birtakım mümeyyiz vasıfları da her iki kitapta yazılıdır. Ancak Tevrat'taki belgeler hayli değişikliklere uğratılarak aslından uzaklaştırılmışlardır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in risaletinin ilk yıllarında Tevrat ve İncil'i okuyup inceleyen Varaka b. Nevfel, Abdullah b. Selâm gibi dini kültürü yerinde olan ilim adamları bulunuyordu. İlgili âyetle Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân hakkında az da olsa şüphelenenlere, bu ilim adamlarından sormaları tavsiye ediliyor. Zira her ne ka-

dar Tevrat ve İncil'in ilk inen nüshaları kaybolmuşsa da, sonraları toplanıp hazırlanan nüshalarında yine de Allah kelâmı eksik değildir. Nitekim Barnaba İncili'nde şu sözlerin yazılı bulunduğunu görüyoruz. İsa (aleyhisselam) diyor ki: "Ben, Allah'ın, babamız İbrahim'e va'dettiği, bütün kabile ve milletlerin beklediği kurtarıcı değilim. Allah, İbrahim'e: O, senin soyundan gelecek ve yeryüzündeki bütün kabileleri onunla mübarek kılacağım, buyurmuştur. Benden sonra Allah şu âleme merhamet edecek, her şeyi onun hatırı için yarattığı Rasulünü gönderecektir."[1]

Kâhin, İsa'ya dedi ki: "Musa'nın kitabında şöyle yazılıdır; Tanrınız ileride bir kurtarıcı gönderecek, o, Allah'ın neler irâde ettiğini bildirecek. Böylece âleme ilâhi rahmet gelecek. Bunun için senden bize gerçeği söylemeni istiyoruz."

İsa (aleyhisselam) kâhine dedi ki: "Allah'ın böyle bir söz verdiği gerçektir. Ancak ben, o beklenen kurtarıcı değilim. Çünkü o, benden önce (nuru) yaratılmıştır ve benden sonra gelecektir."[2]

O halde Kur'ân ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz hakkında içinde az veya çok şüphe taşıyan kimse, bu gerçekleri araştırmalı değil midir? Araştırma imkânı yoksa araştıranlardan sorması vacip olmaz mı?

Görüldüğü gibi, Tevrat o büyük Peygamber'in geleceğinden haber vermekte, İncil birkaç yerde O'nun geleceğini müjdelemektedir.

Rabbimizin Sözü Kimler Hakkında Gerçekleşmiştir?

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ

"Onlar ki haklarında Rabbin sözü gerçekleşti. Onlar İnanmazlar."

Aklını cehalet kılıfına sokup hissini tek yol gösterici kabul edip yola çıkan kimse, genellikle hakkı ve gerçeği bulamaz. O bakımdan derin bir idraksizlik içinde Hakk'ın buyruklarına karşı gelmekten, kutsal değerleri küçümsemekten zevk duyar. Böyleleri, tarihin birçok devirlerinde önlerine konulan açık belgelere, ilâhi âyetlere rağmen gerçeği kabule yanaşmamış, aksine küfür ve tuğyanlarını artırmışlardır. Fir'avn buna misal teşkil

1 Barnaba İncili: 147/10-15

2 Barnaba İncili: 146/2-3

etmektedir. Elim azabı görmedikçe inanmamış; Mekke müşriklerinin elebaşıları, Mekke fethedilmedikçe kalp ve kafalarından küfür ve inat kılıfını çıkarıp atamamışlardır.

Allah (celle celaluhu)'nun ezelle ebed arasını kapsayan ilmi, onların iman etmeyeceğini tesbit ettiğinden, insanların Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân etmesi hususunda çok hırslı olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i teselli etmek için 96. âyeti indirdi. Allah'ın ilminin yanılması ise, hiçbir zaman söz konusu değildir. Nitekim Mekke müşriklerinin ileri gelen azgınlarından Ebu Cehil ve arkadaşları hakkındaki beyânı, Bedir Savaşı'nda aynen gerçekleşmiş, Ebu Cehil ve birkaç azılı arkadaşı Hakk'a tuğyan ettikleri halde can vermişlerdir. 97. âyet bu hakikati bütün açıklığıyla ortaya koymakta ve inatçı kâfirlerin inkârda ısrar etmelerine üzülmenin bir yararı olmayacağına işaret etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Kur'ân'ı da, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i de şüpheyle karşılayanların bir de Tevrat ve İncil'i çok iyi bilen ilim adamlarına sormaları tavsiye ediliyor. Zira her iki kitapta da son Peygamber'in geleceğinden bahsedildiğinde şüphe olmadığına işarette bulunuluyor.

Aşağıdaki âyetlerle inkarcı azgınlar hakkında Allah'ın hükmü indiği takdirde onun geri çevirilmesinin hiçbir zaman söz konusu olamayacağı belirtiliyor, ancak Yunus kavminin bu genellemenin dışında tutulduğu haber veriliyor. Sonra insanları inanmaya zorlamanın başarılı ve uygun bir metot olmadığına dikkat çekiliyor. Aklını kullanmayanlar üzerine murdarlık azabının ineceği bildiriliyor; arkasından Mekke müşriklerinin yakında ummadıkları olaylarla karşılaşacaklarına atıf yapılarak yaşamakta olan inkarcılar uyarılıyor.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ اٰمَنُوا كَشَفْنَا
عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَآءَ
رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا

مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى
الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي
الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّي
رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

98- (Azap geleceği vakitte) imân edip de imânı kendisine yarar sağlayan bir kasaba (halkı) varsa, şüphesiz ki, Yunus'un kavmidir. İman ettiklerinde kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını açıp kaldırdık ve bir süreye kadar onları yararlandırdık.

99- Rabbin dileseydi yeryüzünde kim varsa hepsi de imân ederdi. Hal böyle iken mü'minler olsunlar diye sen mi insanları zorlayacaksın?

100- Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimse imân etmez ve akıllarını kullanmayanlar üzerine murdarlık azabı verir.

101- De ki: Bir bakın göklerde ve yerde neler var! İmân etmeyecek bir topluluğa o âyetler ve uyarılar ne fayda sağlar?

102- Onlar ancak kendilerinden önce gelip geçenlerin günleri gibi bir gün beklemekteler, değil mi? De ki: Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

103- Sonra da peygamberlerimizi ve imân edenleri böylece kurtarırız. Mü'minleri de (azap geldiğinde) kurtarmamız üzerimize bir haktır.

İLGİLİ HADİSLER

"Peygamberler bana arzolundu (kıyametten bir tablo tasvir edildi). Peygamberlerden bir kısmı beraberinde birkaç kişiyle geçiyordu; bir kısmı da bir kişiyle; kimisi iki kişiyle geçiyorlardı. Beraberinde hiç kimse bulunmayan peygamber de vardı. Musa Peygamber'in hayli kalabalık bir kitleyle geçtiğini gördüm. Benim ümmetim ise, doğu ile batı

arasını dolduruyordu."[1]

"Şüphesiz ki Allah bir kitap yazdı ve o kitap O'nun yanında Arş'ın üstündedir: Doğrusu rahmetim gazabımın önüne geçmiştir."[2]

Azabı Görünce İman Etmek

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ

"(Azap geleceği vakitte) imân edip de imânı kendisine yarar sağlayan bir kasaba (halkı) varsa, şüphesiz ki Yunus'un kavmidir."

Azabın geleceği ortaya çıkan sebepleriyle belli olunca, kalplerin Hakk'a dönmesi, fazla bir anlam taşımaz. Zira böyle bir imân ölüm korkusuyla meydana gelmektedir. Tıpkı Fir'avn'ın durumu gibi, artık boğulacağını ve kurtuluş imkânlarının yok olduğunu anlayınca, İsrâiloğulları'nın inandıkları Allah'a inandım ve O'na teslim oldum, demişti de bu inanması ona bir fayda sağlamamıştı.

İlgili âyetten anlaşıldığına göre, birçok kasaba halkı inkâr ve azgınlıkta ısrar edip dururken ilâhi azap inince, ölüm ve elim azap korkusundan "inandık" diyerek teslimiyet göstermek istemişlerse de inen azaptan kurtulamamışlardır. Ancak Yunus Peygamber'in kavmi müstesna; onların, azap belirtileri ortaya çıkınca, dönüş yapıp imân etmeleri, inmekte olan azabın kaldırılmasına sebep olmuştur. O bakımdan daha önce inkâr ve inat içinde yuvarlanıp ömür sermayesini bir hiç uğruna heder ederken, azap ile karşılaşınca dönüş yapan hiçbir kavim ve milletin o andaki imânı makbul tutulmamıştır; sadece Yunus Peygamber'in kavmi bir istisna teşkil eder. Cenâb-ı Hak, Sevgili Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüzü suyu hürmetine Mekke müşriklerine böyle bir azap indirmemiştir. Bundan sonra bazı istisnaların olup olmayacağını da bilemiyoruz. Bütünüyle ilâhi meşiete kalmış bir meseledir.

Yunus Peygamber ve Kavmi

Yapılan tesbitlere göre, Musul yöresinde eski adıyla Ninova kasabasında 100.000'in üstünde nüfusu bulunan bir kavim yaşamaktaydı. Bunla-

1 Müslim/İmân: 271 - Ahmed: 3/334

2 Buhari/Tevhid: 15, 22, 28, 55, Bed'-i halk: 1 - Müslim/Tevbe: 14, 16 - Tirmizi/Daavat: 99 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13, Zühd: 35 – Ahmed: 2/242, 258, 260, 313, 358, 381, 397, 433, 466

rın hemen hepsi azılı putperest idi. Cenâb-ı Hak, her kabile ve kasabaya bir peygamber gönderdiği gibi, Ninova'ya da Yunus Peygamber'i gönderdi. Birkaç yıl onları doğru yola davet edip uğraştıysa da olumlu bir sonuç alamadı; üstelik Ninovalılar'ın küfür ve tuğyanı arttı. Bütün uyarılarına rağmen kararmış kalpleri, paslanmış vicdanları haktan ve doğrudan yana harekete geçiremedi. Umutları kesilince ilâhi azabın yakında ineceğini beklemeye başladı, derken yakında böyle bir azabın ineceği ve o gün gelince kendisinin Ninova'yı terkedeceği vahyedildi. Ayrıca inecek azaptan önce birtakım belirtilerin ortaya çıkacağı da kendisine haber verildi. Bunun üzerine Yunus Peygamber son olarak tebliğ ve irşat görevini bir daha yerine getirdikten sonra henüz alâmetler ortaya çıkmadan veya çıkmaya başlayınca Ninova'yı terketti. Kasaba halkı Yunus Peygamber'in ayrıldığını ve arkasından haber verdiği bazı belirtilerin ortaya çıktığını görünce büyük bir telaşa kapıldılar, derin bir pişmanlık duydular ve Allah (celle celaluhu)'ya yönelip imân ettiler.

İbn Mürdeveyh'in İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den yaptığı rivayete göre, toplanıp bir araya geldiler, ilâhi azaptan kurtulmak için kuzuları analarından ayırdılar ve hep birlikte ağlayarak tevbe ettiler. Azap belirtileri art arda gelmeye devam edince, onlar da duâ, niyaz, tevbe ve teslimiyetlerini artırıp Hakk'a dosdoğru yöneldiler. Artık Allah'a ve peygamberine gönülden samimi olarak inandıklarını söyleyerek azabın geri çevrilmesini niyaz ettiler. Bu hal 40 gün devam etti, derken Cenâb-ı Hak onların pişmanlık ve imanlarındaki doğruluğu görünce istisnai bir hüküm olarak azabı kaldırdı, belirtilerini giderdi.

Yunus Peygamber, o yöreden gelenlerden durumu öğrenince bir bakıma yalancı durumuna düştüğünü düşünerek üzüldü ve artık Ninova'ya dönmek istemedi.

Bundan sonraki durum ve olayların ortaya çıkması, konunun ve kıssanın bir diğer safhasıdır.

Âyet-i kerimeyle hem Yunus Peygamber, hem kasaba halkı Mekke'lilere, sonra da yaşamakta olan diğer müşriklere misal veriliyor ve tarihin tekerrür edeceği hatırlatılıyor. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in onlara haber verdiklerinin bir gün mutlaka gerçekleşeceği bildirilerek vakit henüz erken iken imân etmeleri öneriliyor; aynı zamanda bunalan

mü'minlere Allah'ın va'dini sabırla beklemeleri tavsiye ediliyor. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın sözünden dönmeyeceği kesindir. Takdir buyurduğu hüküm sırası gelince mutlaka gerçekleşir, O'nu engelleyecek hiçbir kuvvet yoktur. Ancak şu gerçeği de unutmamak gerekir ki, Allah'ın rahmeti her zaman gazabının önüne geçer ve Yunus kavminin durumu buna misal olan olaylardan biridir.

Rabbin Dileseydi, Bütün İnsanlar Hakk'a İnanırdı

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِى الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا

"Rabbin dileseydi yeryüzünde kim varsa, hepsi de imân ederdi."

Bu âyetle, Allah (celle celaluhu)'nun her tür canlı hakkında koyduğu sünneti ve hayat kanunu hatırlatılıyor. Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu) dileseydi insanları melekler gibi yaratırdı. Böylece herkes yaratanını bilip inanır, kulluk görevini kusursuz yerine getirirdi.

Bu durumda dünya hayatının anlam ve hikmeti, amaç ve illeti ne olabilirdi? Hemen cevap verelim ki, birçok sakıncalar ortaya çıkar, âhiret, hesap, Cennet ve Cehennem hikmetsiz ve anlamsız kalırdı.

Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) İnsanı yaratmaya gerek kalmazdı. Çünkü kâinatta Allah'tan başka sayısını bilmediğimiz melekler vardır ve hepsi de emrolundukları şeyleri kusursuz yerine getirmektedirler.

b) İnsanlar meleklerin sıfat ve karakterinde yaratılsalardı, dünyaya getirilmelerine gerek kalmazdı. Çünkü dünya, hayatın ne olduğunu anlama, zevkini tatma ve nimetin külfet karşılığında bulunduğunu, ancak onunla kıymetinin bilineceğini öğrenme ve her insanın ölçü ve tartısını, diğer bir tabirle ruhunda taşıdığı madenin değerini ortaya çıkarma yeri ve dönemidir.

c) İnsanlar melek tabiatlı ve huylu yaratılsalardı, rekabet olmaz, kimsenin içinde ihtirasın yeri bulunmazdı. Böylece hayat durur ve bugünkü bayındır bir dünya oluşmazdı. Sanat ve teknik diye bir arayış ve buluş insan kafasında doğmaz, düşüncesinde yer almazdı. Böyle olunca da dünya hayatı yine anlamsız ve hikmetsiz kalırdı.

d) Allah (celle celaluhu) dileseydi insanların kalplerini ve kafalarını Hakk'a, doğruya çevirir; inkâr, azgınlık, ahlâksızlık, adaletsizlik diye bir şey ortaya çıkmazdı ve o zaman "Her şey karşıtıyla gelişip tanınır" prensibi veya kaidesi hükümsüz kalır ve bugünkü hayat düzeni meydana gelmezdi.

Oysa Allah (celle celaluhu) insanı zıt sıfatlarla donatıp onu çetin bir sınav ve mücadele ortamına itmiştir. Çünkü insan olarak yaratılmanın anlamı ve amacı budur. Sonra da rahmetinin eseri olarak insana yardımcı olup yol gösterecek, ihtirasını meşru sınırlar içine alacak, hayatını düzene sokacak, haklara saygılı kılacak, Allah'a kulluğunun ölçü ve sınırını gösterecek ve bunun lüzumunu belirtecek kitap indirmiş ve o kitabı tebliğ edip insanları eğitecek peygamberler göndermiştir.

O halde peygamberlere ve onların yolunda yürüyen mürşitlere gereken, Hakk'ı tavizsiz ve ivazsız tebliğ etmek, irşat hizmetini yerine getirip gerisini Allah'ın inayet ve rahmetine, hidâyet ve lutfuna bırakmaktır. Nitekim gönderilen her peygamber hizmetinin sınırını bilmiş ve ondan bir milimetre sapmamıştır.

Dinde Zorlama Yoktur

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا ۚ أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

"Rabbin dileseydi yeryüzünde kim varsa hepsi de imân ederdi. Hal böyle iken, mü'minler olsunlar diye sen mi insanları zorlayacaksın?"

Mealindeki bu ilâhi beyân, dinde zorlama olmadığını, olamayacağını bir defa daha açıklıyor ve insanları zorla dine sokmak veya onları zorla dindar yapmak isteyenleri uyarıyor.

Dikkat ettiğimizde, âyet-i kerimede önce Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, sonra da dolayısıyla mü'minlere irşat ve tebliğin ölçü ve metodu veriliyor: "Hal böyle iken, mü'minler olsunlar diye sen mi insanları zorlayacaksın?" hitabı çok düşündürücü ve çok kapsamlıdır.

Şüphesiz ki bu âyet, imanda hür irâdenin yerini ve önemini belirten belgelerden biridir. Zira en kıymetli ve makbul imân, hür irâdeyle tahkiki anlamda gerçekleşenidir.

Allah'ın İzni Olmadan Kimse İman Etmez

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ

"Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimse iman etmez."

İnsan ancak Allah (celle celaluhu)'nun kendisine verdiği irâde, akıl, yetenek ve hür düşünce çerçevesinde yine Allah (celle celaluhu)'nun koyduğu hayat kanunları doğrultusunda sebepler ve ortamlar, şartlar ve imkânlar ölçüsünde imân nimetine erişebilir. O bakımdan sünnetullahı anlayıp idrâk etmek, hayat kanunlarının, hikmetini bilip kavramak ve sebeplere başvurup ciddi gayretler sarf etmek Allah'ın iznine kapı açar. Bu düzeyde kişi kendi irâde ve düşüncesini aklının ışığında kullanarak, kendisine yardımcı olup doğru yolu gösteren kitap ve peygamberin çağrısına kulak verirse, ilâhi hidâyete mazhar kılınma çizgisine gelmiş olur. Bunun aksine bir yol tutan kimseye ise, ilâhi izin ve onunla ilgili hidâyet kapıları kapalı kalır. O halde kulun irâdesi, hür düşüncesi, aklı, zekâsı, sünnetullaha uymakla, sebepler zincirine başvurmakla bir araya gelmedikçe, imân nimetine erişme sınırına ya da kapısına gelmesi bir bakıma mümkün değildir. Ancak Allah (celle celaluhu)'nun bu ölçüler dışında da olsa hidâyet verdikleri olabilir ki, bunlar birer istisna teşkil eder.

Onun için ilim adamları sözünü ettiğimiz sınır veya kapıyı, ilâhi iznin tecelli noktası olarak göstermişlerdir.

Konuyu bu açıdan incelediğimiz zaman anlarız ki; insanoğlu irâde ve ihtiyarında da tam serbest değildir; bir ucuyla ilâhi sünnete, diğer bir deyimle hayat kanunlarına ve ilâhi takdire bağlıdır. Aklın duyguyla değil, irâde ve ihtiyarla, peygamber haberiyle birleşip ilâhi sünnet doğrultusunda Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin ve ilminin sınırsızlığına delâlet eden belgeleri görüp anlaması, anlayıp tefrik etmesi ise, ilâhi takdirin tecellisine, izninin ona yönelmesine sebep olur. Bu noktada Allah (celle celaluhu) dilerse, kişi imân nuruna kavuşur. Aklını belirtilen anlam ve ölçüde kullanmayanlara ise, Allah (celle celaluhu) murdarlık azabı indirir.

Murdarlık Azabı

وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

"Akıllarını kullanmayanlar üzerine murdarlık azabı verir."

Kur'ân'da "murdarlık azabı" ile çevirisini yaptığımız "rics" kelimesi çok yönlü bir kavramdır.

Râğıb el-Isfahani kendi "Müfredat"ında bunun dört vecih üzere olduğunu belirterek şöyle sıralamıştır:

1- İnsan tabiatı açısından murdar olan,

2- Akıl cihetiyle murdar olan,

3- Şeriat cihetiyle murdar olan,

4- Bütün bu cihetleri içine alacak anlam ve ölçüde murdar olan. Dördüncü maddeyi bir misal ile açıkladığımızda, diğer maddeler de kendiliğinden anlaşılmış olur. Meselâ, kendiliğinden veya bir hastalık sebebiyle ölen bir hayvan, hem tab'an, hem aklan, hem de şer'ân murdardır. Hem akıl, hem de şeriat açısından murdar olan ise, içki, kumar ve benzeri şeylerdir. Yalnız şer'i açıdan murdar olan ise, Allah'ı inkâr etmek ve O'na ortak koşmaktır.[1]

Bunun dışında "rics" kelimesinin şu manalarda da kullanıldığı çok yaygındır: Azap, gazap, sapıklık, zahmet, sıkıntı, meşakkat, helak. Cehennem, Cehennem ehlinin kan ve irini.

Göklerde ve Yerde Neler Var?

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"De ki: Bir bakın göklerde ve yerde neler var!"

İnsan aklına ve irâdesine yön verip malzeme sunmaya yönelik bir uyarı anlamındadır. Güneş sistemi, dünyamıza gönderdiği ışık ve enerji, Dünya'ya olan uzaklığı, Dünya'nın kendi ekseni ve Güneş etrafında dönmesi, atmosfer kalınlığı, yerçekimi, dünyanın onda yedisinin su ile kaplı olması gibi önemli olaylar incelendiğinde, akıl ilimle, bu ikisi de imânla birleştirilip bütünleştirilecek olursa, kâinatın her parçasında ve meydana gelen her olayda Allah'ın kudret damgasını, sanat fırçasını anlamakta gecikmeyiz. Bunun hilâfına akıl ilimden kopuk, bu ikisi de imân ve idrâktan uzak olursa, kişiyi Allah (celle celaluhu)'ya yaklaştıran imkânlar bir bakıma mefluç hale gelmiş sayılır.

1 el-Müfredat Fi-Garibi'l-Kur'ân: 274

Onun için yukarıdaki âyetle, insanın akıl ve idrâkine, bilgi ve kültürüne seslenilerek bütün bu yeteneklerini harekete geçirip insaf gözüyle göklere ve yere bakması emrediliyor.

Mekkeliler ve Onlar Gibi Olanlar

وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ

"İmân etmeyecek bir topluluğa o âyetler ve o uyarılar ne fayda verir?"

Kişi inkâr düzeyine getirilip iyice eğitilerek şartlanırsa, baktığı her şeyi, gördüğü her olayı kendi anlayış ve kavrayışı, duygu ve düşüncesi ölçülerine göre değerlendirerek "doğa böyle yapıyor, doğa şöyle yetiştiriyor, doğa kendi denge ve düzenini koruyor" şeklinde bir takım yersiz ve anlamsız sözler kullanır; olayı sebeplere, sebepleri de Allah (celle celaluhu)'ya döndürmekten kaçınır; sebeplere atıfta bulunur, fakat onları askıda bırakır, Allah (celle celaluhu) demekten tiksinir ve irkilir.

İlgili âyetle bu gibilerin ruhsal yapılarına, karakter ve ön yargılarına işaretle, âyet ve uyarıların onlarda olumlu tesir meydana getirmeyeceği belirtiliyor. Mekkeliler'in hakka karşı tutum ve anlayışlarının bu olduğuna dikkatler çekilirken, şartlanmış inkarcıların çoğunun böyle olduğuna işaret ediliyor.

İnkâr ve sapıklığın belirtilen kertesine gelip dayanan kimseler ne zaman daldıkları gaflet ve cehaletten uyanabilirler? İlgili âyeti izleyen 102. âyet bu sorunun cevabını vermektedir:

"Onlar ancak kendilerinden önce gelip geçenlerin günleri gibi bir gün beklemekteler, değil mi? De ki: Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

Cenâb-ı Hak bu âyetle, Âd, Semud, Lut ve benzeri kavimlerin küfür, tuğyan ve inatlarında ısrarlarından dolayı yok edildiklerine işarette bulunarak, Mekkeli müşriklerin ellerinde tuttukları şirk ve ahlâksızlık bayrağının yakında ayaklar altına düşeceğini, küfrün baş aşağı gelip hakkın karşısında zillete uğrayacağını haber veriyor ve bu hükmün zaman zaman tekerrür edeceğini dolaylı şekilde anlatıyor. Nitekim çok geçmeden ilgili âyetin verdiği haber gerçekleşti, Cenâb-ı Hak, Mekkeli müşrikleri yok etmedi, ama nefret ettikleri ilâhi sistem önünde eğilmelerini, teslimiyet gösterip saygılı olmalarını sağladı. Şüphesiz ki bu olay, yok edilmekten çok

daha ibretli ve tesirlidir.

Böylece Kur'ân yaşamakta olan her topluma seslenerek, kendilerini alaşağı edecek hakkın tecellisi inmeden, hakkı görüp teslimiyet göstermelerini önermekte ve bâtılın hiçbir zaman hakkın karşısında başarılı olamayacağına işarette bulunarak, geçici bir zaferin, birkaç günlük başarının kimseleri aldatmamasını kafa ve gönüllere işlemektedir. Yeter ki, haktan yana olanlar, tebliğ ve irşat metodunu bilip Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in açmış olduğu kutsal yolda birlik ve beraberlik içinde yürümesin bilsinler. Gerisi Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O va'dinden dönmez.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Yunus Peygamber'in kavminden söz edildi ve istisnai olarak, inen ilâhi azabın kaldırıldığı belirtildi. Bununla dosdoğru imân edenlere bir ölçü ve kıstas verildi. Sonra insanların melekler gibi günah ve kusurlardan temiz, şehevi duygulardan uzak bir özellikle yaratılmadıkları hatırlatılarak onlardaki akıl, irâde, idrâk gibi yeteneklerin önemine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle batılı temsil edenlerin geçici şatafatına aldanılmaması hatırlatılıyor; faziletin ve saadetin küfürde ve ahlâksızlıkta değil, imân ve irfanda, idrâk ve doğrulukta olduğuna atıf yapılarak insan aklına ve idrakine malzeme veriliyor. Batıldan uzak bütünüyle Hakk'a yönelmiş İslâmiyet'in mutlak saadet va'dettiği haber verilerek, Allah'tan başkasına tapmanın hiç kimseyi aziz ve mutlu kılmadığı ve kılamıyacağı konu ediliyor.

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى شَكٍّ مِّن دِينِى فَلَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن
دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِنْ أَعْبُدُ ٱللَّهَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُمْ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾
وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ
مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ ٱلظَّٰلِمِينَ
﴿١٠٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ

لِفَضْلِهٖ يُصِيبُ بِهٖ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾

104- De ki: Ey insanlar! Eğer dinimden şüphe ediyorsanız, (bilin ki) Allah'tan başka taptıklarınıza tapmam; ama ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a taparım ve ben mü'minlerden olmakla emrolundum.

105- Ve hanif (Bâtıldan uzak, Hakk'a bütünüyle yönelik olan tevhid inancı üzerine Allah'ı tasdik edici) olarak yüzünü dine doğrult ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma.

106- Sana (taptığında) yarar, (tapmadığında) zarar veremeyecek, Allah'tan başkasına ibâdet etme. Eğer (böyle) yapıp (başka şeylere taparsan) o takdirde sen (kendine) zulmedenlerden olursun.

107- Eğer Allah sana bir zarar, bir sıkıntı dokunduracak olursa, onu O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir iyilik dilerse, O'nun nimet ve ihsanını reddedecek de yoktur; onu kullarından dilediğine eriştirir. O çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İLGİLİ HADİS

"Zamanınızın her döneminde hayır ve iyilik elde etmeye çalışın ve kendinizi Rabbinizden esen nefis kokuya arz edin. Çünkü Allah'ın rahmetinden esen nefis kokular vardır ki, onu kullarından dilediğine estirir."[1]

Aklın ve Vicdanın Hakemliği

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي

"De ki: Ey insanlar! Eğer dinimden şüphe ediyorsanız..."

Gecesi de gündüzü kadar aydınlık olan İslâm dininde şüphe edenlere, Kur'ân ilgili âyetlerle bütün incelik ve nezaketiyle sesleniyor: Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), insan eliyle yontulup şekillendirilmiş taşlara, sapık kâhinlere, haddini bilmez şâirlere uyacak kadar aklını, vicdanını, ruhunun asalet ve yüceliğini, idrâk ve irfanını kaybetmemiştir. O, varlık âlemini örneksiz, modelsiz ve benzersiz yaratıp düzene koyan; ortağı, dengi ve benzeri, öncesi ve sonrası olmayan, hep var olan, her türlü şekilden

1 Hafız İbn Asâkir: Enes b. Mâlik, (radıyallahu anh)'den

ve beşeri sıfatlardan münezzeh olan bir Allah'a inanır ve tapar. Çünkü Allah (celle celaluhu) her çeşit iyiliğin, fazilet ve hayırların kaynağı, rahmet ve inayetin tek menbaıdır; Allah (celle celaluhu) bütün sıfatlarıyla âlemlerin yegâne Rabbidir. İşte Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bununla emrolunmuştur.

Kur'ân, Allah (celle celaluhu)'nun varlığına, birliğine delâlet eden belgeleri sıralayıp insan aklına yeterince ışık tutup malzeme verdikten sonra, bu konuda tamamen duygusal davranıp aklını, idrâkini kullanamayan, daha doğrusu aklını nefis ve hissin emrine veren inkarcı şaşkınlara son uyarısını, cihan peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in diliyle yaparak şu bilgileri veriyor: İnsan unsuru varlık alemindeki eşyanın en seçkini ve ilâhi sanatın şaheseridir. Kâinatta insandan daha üstün, ilâhi inayete daha çok lâyık; Allah adına konuşup hükmetmeye daha ehil bir varlık yoktur ki insan ona tapsın. Dört büyük melek ile Allah (celle celaluhu)'ya en yakın sayılan mukarreb meleklere gelince, hiç şüphe yok ki, peygamberler onlardan çok daha üstündürler.

O halde insan ancak kendisine bunca üstünlükleri, yetenekleri ve sayısız nimetleri veren Allah (celle celaluhu)'ya inanıp tapar. Ona yakışan, bundan başkası değildir.

İnsanoğlu Güneş ve Ay'a neden tapsın? Zira bu ikisi de onun hizmetine verilmek üzere yaratılmışlardır. Yıldızlara ne diye ibâdet etsin ki, onlar onun semasını kandiller misali süslemek ve birtakım yararlar sağlamak üzere varlık alanına getirilmişlerdir. Hayvanları neden ilâh edinsin ki hepsi de onun zevki ve neşesi, gıdası ve eğlencesi olarak vücuda getirilmişlerdir. Kendi eliyle yontup şekillendirdiği putların önünde neden eğilsin ki, onların hepsi de onun eseridir.

Onun için Cenâb-ı Hak, başta Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, sonra da O'na inanıp uyan mü'minlere emrediyor:

"De ki: Ey insanlar! Eğer dinimden şüphe ediyorsanız, (bilin ki) Allah'tan başka taptıklarınıza tapmam; ama ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a taparım ve ben, mü'minlerden olmakla emrolundum.

Ve hanif (bâtıldan uzak, Hakk'a bütünüyle yönelik olan tevhid inancı üzerine Allah'ı tasdik edici) olarak yüzünü dine doğrult ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma.

Sana, (taptığında) yarar, (tapmadığında) zarar veremeyecek, Allah'tan başkasına ibâdet etme. Eğer (böyle) yapıp (başka şeylere taparsan) o takdirde sen (kendine) zulmedenlerden olursun."

Yarar ve Zarar Verme, Allah'ın İrade ve Takdirine Bağlıdır

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ

"Sana (taptığında) yarar, (tapmadığında) zarar veremeyecek, Allah'tan başkasına ibâdet etme."

Cenâb-ı Hak, her olayı bir illete ve sebebe bağlamıştır. Bu bir kanundur, diğer bir tabirle Allah (celle celaluhu)'nun ezelde koyduğu sünnetidir ki -mu'cize ve keramet hariç- değişmez, yani illetsiz, sebepsiz olay meydana gelmez. Yağmurun, hastalıkların, savaşların, depremlerin, sel felâketlerinin, şiddetli kasırgaların ve benzeri olayların bağlı bulunduğu bir takım sebepler söz konusudur. Sebepler ise, başıboş kendi haline terkedilmiş değillerdir; onları yaratıp düzenleyen, belli kanunlara bağlayan ve hepsini bir bir takdir edip irâdesine râm eden Allah (celle celaluhu)'dur. Bir olayın meydana çıkmasını murat ettiğinde, önce sebepleri oluşturur. Ayrıca meydana gelecek olayları belli bir programa bağlamıştır. Meydana gelen bir olayı durdurmak ya da zararsız hale getirmek için de o ölçüdeki sebepleri harekete geçiren de O'dur. Yunus Peygamber'in kavmini doğru yola getirmeyi isteyince, sebepleri bir zincirin halkaları gibi birbiri peşine sıralamıştır. Çünkü o millette Hakk'a doğruya ve iyiye yönelme cevheri bulunuyordu; üzerlerindeki inkâr ve inat kılıfını yırttı; hep birden yalvarıp yakardılar, dua ve niyazda bulundular. Allah (celle celaluhu) da inmekte olan azabı kaldıracak sebepleri harekete geçirdi ve öylece onları kurtardı. Fir'avn ve yandaşlarında Hakk'ı kabul edecek cevher tamamen silik ve belirsiz hale geldiğinden, Allah (celle celaluhu) onları yok etme sebeplerini harekete geçirip ortamı hazırladı.

İşte Kur'ân-ı Kerim bu inceliği belirterek diyor ki:

"Eğer Allah sona bir zarar, bir sıkıntı dokunduracak olursa, onu O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir iyilik dilerse, O'nun nimet ve ihsanını reddedecek de yoktur; onu kullarından dilediğine eriştirir. O çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Böylece âyetin seyrinden, kelime ve cümle konumundan şu sonu-

cu çıkarmaktayız: Allah (celle celaluhu), kullarında haktan yana bir meyil ve istek görünce, rahmeti hemen harekete geçer. Kalp ve kafasını inkâr ve bâtılla küflendirip çoraklaştıranlardan yana ise, O'nun rahmeti harekete geçmez, yani bu düzeyde olan kalp ve kafalar ilâhi rahmetten yararlanma imkânlarını kaybetmiş olurlar. Her tarafı aydınlatıp ısıtan Güneş'ten yararlanmayan çorak toprak varsa veya Güneş'e karşı kesif bir perde tutup kendini karanlığa boğan bulunuyorsa, Güneş'in ne kusuru vardır? Bunun gibi, aklını, idrâkini ve vicdanını Kur'ân'a ve İslâm'a kapalı tutanın günahı çok, Kur'ân ve İslâm'ın ise, hiçbir kusuru yoktur.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle inkarcılara verilecek cevap belirlendi ve tevhid inancını en sağlam şekilde yansıtan İbrahim Peygamber'in hanif dininden söz edilerek, daha çok Kitap Ehli insaf ve iz'âna davet edildi.

Aşağıdaki âyetlerle Allah tarafından gönderilen Peygamber ve indirilen kitabın bütünüyle doğru yolu gösterdikleri, aynı zamanda insan aklına ışık tutup gereken bütün malzemeyi verdikleri belirtiliyor. Sonra da aklını ve idrâkini harekete geçirip doğru yolu bulup seçenlerin kendi lehlerine, seçmeyenlerin kendi aleyhlerine bir sonuç hazırladıkları bildirilerek inkarcıların çok iyi düşünmeleri isteniliyor. Peygamber'in görevinin ana çizgisi açıklanarak, O'nun insanlar üzerinde bir vekil, bir bekçi olmadığı hatırlatılıyor. Arkasından çok geçmeden Allah'ın emrinin mutlaka ineceği vurgulanıyor ve o bakımdan sabırla, güvenle irşat ve tebliğ görevinin sürdürülmesi emrediliyor.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

108- De ki: Ey insanlar! Gerçekten Rabbinizden size hak (olan kitap ve hak olan peygamber) geldi. Artık bu durumda kim doğru yolu seçerse, ancak kendi lehine seçmiştir. Kim de sapıtırsa, kendi aleyhine sapılmıştır. Ben sizin üzerinizde bir vekil (bekçi, koruyucu ve işleri yüklenen, sizi dilediğim gibi savunan) değilim.

109- (Ey Muhammed!) Sana vahyolunana uy, Allah hükmünü verinceye kadar sabret; Allah hükmedenlerin en hayırlısıdır.

Uyarının Son Halkası

Yunus suresi bilindiği gibi Mekke'de inmiştir. Hakk'ın yolunu aklın ve vicdanın rehberliğinde bulabilmek içrn bir yandan ilâhi kudreti yansıtırken, yeryüzünde ve göklerdeki belgeler birer temel bilgi ve ana fikir ölçüsünde sıralanıyor, diğer yandan gelip geçen kavim ve milletlerin inkâr, ahlâksızlık, azgınlık ve ölçüsüzlükleri anlatılarak gereken bütün uyarılar yapılıyor. Şüphesiz ki, bunca belge, misal ve uyarılar Allah (celle celaluhu)'nun insanlardan yana tecelli eden geniş rahmetinin birer tezahürüdür. O sonsuz kudret sahibinin hiç kimsenin kulluk ve ibâdetine ihtiyacı olmadığı gibi, yapılan ibâdetler O'nun büyüklüğüne bir şey katmaz ve ortaya konulan inkâr ve azgınlıklar da ondan bir şey eksiltmez. O ne ise odur ve öyle devam edecektir. Kaldı ki, rahmeti her zaman gazabının önüne geçmekte, sevip yarattığı insanlara -günahlarından dolayı- hemen azap etmek istememektedir. Yeter ki o geniş ve aralıksız rahmeti küfür ve inatla reddedenler olmasın.

Allah'tan Gönderilen Hak

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ

"De ki: Ey insanlar! Gerçekten Rabbinizden size hak (olan kitap ve hak olan peygamber) geldi."

Mealindeki âyette geçen "hak" kelimesinden kitap ve Peygamber'in kasdedildiği anlaşılıyor. Bundan çıkarılacak manayı şöyle özetleyebiliriz: İndirilen Kur'ân, bütünüyle Allah sözüdür, Allah (celle celaluhu) her türlü kusur ve noksanlıktan pak ve münezzeh olduğu gibi, O'nun sözü olan Kur'ân da her türlü kusur ve noksanlıktan beridir, aynı zamanda insan hayatını en ölçülü, en düzenli ve dengeli biçimde organize edip amacına uygun şekilde düzenler ve insan ruhunun yüceliği ve azizliği ile tam uyum halinde olma düzeyindedir.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gerek yüksek şahsiyeti, gerekse tebliğ ettiği esaslar ve prensipler sünnetullah doğrultusunda hayat kanunlarını gerçek yönleriyle ortaya koymakta ve insanın her iki âlemdeki değişik hayat şartlarını ve bunların hikmetlerini öğretip en doğru yolu

göstermektedir.

İşte Kitap ve Peygamber'e 'hak' denilmesinin hikmetlerinden biri budur.

Bu son iki âyet, diyebiliriz ki, surenin özetini vermektedir. Öyle ki, Allah'tan insanlara hak bir kitap, hak bir peygamber gönderilmiştir. Kitap Hakk'ın rahmet ve uyarısını; Peygamber ise, bu rahmet ve uyarıyı insanlara dosdoğru tebliğ görevini taşımaktadır. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) emrolunduğu hizmeti kusursuz yerine getirmiştir. O'nu imân, irfan, akıl ve idrâk kulağıyla dinleyip uymak ise, insanlara düşmektedir. Yoksa Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ne insanlar üzerine dikilmiş bir bekçi, ne de onları Allah'ın hükümlerine karşı savunan bir vekildir. O bakımdan bunca olumlu ve yol gösterici belgelere ve bu düzeyde hazırlanan ortama rağmen doğru yolu seçmeyenler, kendi aleyhlerine bir gelecek hazırlamış olurlar. Kıyamet gününde ilâhi adalet gereği azaba uğrayanların kimseyi kınamaya hakları yoktur. Zira Allah (celle celaluhu) kimseye zulmetmez; ama insanlar kendilerine haksızlık ederler.

11. SURE

HUD SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
123	1600	9567

HUD SURESİ

Sure, ismini içinde kıssa ve olayı anlatılan Hud Peygamber'den alır. İlâhi buyrukların doğruluk doruğunda bulunduğuna yer verilir. Sonra da Allah'ın varlığına, birliğine, öncesiz ve sonrasız olduğuna delâlet eden belgeler sıralanır. Hakk'ı inkâr edip yeryüzünde bozgunculuk yapan inkarcı azgınlar uyarılır. Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirmenin mümkün olamayacağı anlatılarak müşriklerin iddiaları reddedilir ve on suresine benzer on sure düzenleyip getirmeleri önerilerek buna da güçlerinin yetmeyeceği çok açık biçimde belirtilir.

Tarihin ibret levhalarından birkaç tane seçilerek beşer aklına ve idrâkine bırakılır. O nedenle Lut, Salih, Hud, Şuayb ve Musa Peygamberler'in mücadeleli geçen dönemlerine dikkatler çekilerek önemli safhalar anlatılır.

Küfürle imân, hak ile bâtıl, doğru ile eğri mücadelesinin sürüp geldiğine işaret edilerek imân cevherinin sabır sedefinde korunmasının gereği üzerinde durulur. Büyük davaların, büyük himmetlerle, üstün fedakârlıklarla gerçekleşebileceği çok anlamlı cümlelerle işlenir. Böylece Mekke döneminin ne kadar mücadeleli, sıkıntılı ve çileli geçtiğine atıflar yapılır. Eninde sonunda Hakk'ın üstün geleceği müjdelenir.

Hud suresi, Mekke'de inmiştir. O bakımdan ona "Mekki Sure" denilir. Ancak İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, 115. âyeti Medine'de inmiştir. Zira bu ayet günde beş vakit namazdan söz etmekte, hangi vakitlerde kılınacağını kapalı bir anlatımla konu etmektedir.

Mukatil'e göre,

"Onların (inkarcı müşriklerin) O'na (Peygamber'e), bir hazine indirilmeli değil miydi veya onunla beraber bir melek gelmeli değil miydi? demelerinden neredeyse sana vahyolunanın bir kısmını terkeder gibi oluyorsun ve bu sebeple göğsün daralıyor. (Unutma ki) sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeyi düzenleyen, koruyan tek güven kaynağıdır." mealindeki 12. âyet Medine'de inmiştir.

İlim adamlarının çoğu, İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın görüş ve tesbitinin daha sıhhatli olduğunu belirtmişlerdir.

İLGİLİ HADİSLER

Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh), Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e:

- Ey Allah'ın peygamberi saçlarınızı ağartan nedir? diye sordu. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şu cevabı verdi:

- Benim saçlarımı, Hud, Vakı'â, Nebe' ve Şems sureleri ağarttı! [1]

Tirmizi'nin tesbit ve rivayetinde ise, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Ebu Bekir (radıyallahu anh), gerçekten saçların ağardı ya Rasulallah! deyince, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Beni, Hud, Vâkı'a, Murselât, Amme Yetesaelun ve İza'ş-Şemsü Küvviret sureleri ağarttı."[2]

Taberâni'nin yaptığı rivayette ise, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Beni, Hud ile arkadaşları (benzeri sureler) ağarttı."[3]

1 Dârimi

2 Tirmizi/Tefsir: 56 - Hadisün hasenün garibün.

3 Taberâni/el-Kebir

١١ سُورَةُ هُودٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ اَلَّا تَعْبُدُوٓا
اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ
يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَاِنْ
تَوَلَّوْا فَاِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

1- Elif- Lam- Râ. Bu bir kitaptır ki âyetleri sağlam esaslara, kuvvetli kesin delillere oturtulmuştur. Sonra da bir bir açıklanmıştır. Bu, yegâne hikmet sahibi ve her şeyden haberli (yüce kudret) katındandır. 203

2- Öyle ki, Allah'tan başkasına ibâdet etmeyesiniz. Ben de şüphesiz O'ndan size (gönderilen) bir uyarıcı ve müjdeciyim.

3- Ve Rabbinizden bağışlanma isteyesiniz, sonra da O'na tevbe edesiniz; tâ ki belli bir süreye kadar sizi güzel bir geçimle geçindirsin ve her fazilet sahibine faziletini versin. Eğer yüzçevirirseniz, doğrusu ben sizin için büyük bir günün azabından korkarım.

4- Dönüşünüz ancak Allah'adır. O'nun güç ve kudreti her şeye yeter.

Harfler ve İşaretler

الٓرٰ " Elif- Lâm- Râ"

Bu harfler surenin şifresidir. Delâlet ettiği mana ve hikmetleri Allah (celle celaluhu) daha iyi bilir.

Diğer bir yorumla, bu harfler surenin özeti mahiyetinde ve giriş ka-

pısı anlamındadır. Her harf, suredeki önemli bir bölüme işarettir. İlim adamlarından bir kısmına göre, surenin Levh-i Mahfuz'daki yerinin remzi ve beraberinde inen meleklerin parolasıdır. Başka bir yorumla bu harfler, Allah ile peygamberi arasında bir şifredir; taşıdığı ilim ve hikmet, remiz ve işaret sadece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i ilgilendirir.

Kur'ân'ın Özelliği

كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

"Bu bir kitaptır ki, âyetleri sağlam esaslara, kuvvetli kesin delillere oturtulmuştur. Sonra da bir bir açıklanmıştır."

Kur'ân-ı Kerim'in ilâhi üslup ve düzenlemesinde, genel anlamda iki husus hâkimdir: Birincisi, bilimsel yoldan tesbit edilen konulara ve gerçeğe dayalı olaylara ters düşmemektedir. Yer yer insan aklını harekete geçirmek için taşıdığı ana fikirler, temel bilgiler en sağlam ölçülere dayanmaktadır. İkincisi, sözü edilen ana fikirler, temel bilgiler her çağın gelişen ilim ve kültürüne ışık tutmakta, insan ruhuna, taşıdığı Allah ve din duygusuna uymayan görüş ve sistemlerin sakatlığını en açık biçimde haber vermektedir.

İlgili âyette geçen "uhkimet" ve "fussilet" fiilleri bir bakıma Kur'ân'ın bu iki özelliğini yansıtmakta ve Allah'ın kitabını okurken her âyeti üzerinde dikkatle, hassasiyetle durmamızı ilham etmektedir.

O bakımdan diyebiliriz ki, insan zekâsının ürünü olan hiçbir kitapta böylesine sağlam ölçülere dayalı, bütünüyle gerçeği yansıtan ve hiçbir çağda cumhur ile ters düşmeyen bir bilgi demeti yoktur. Aynı zamanda insan elinden çıkan her kitap, zaman aşımıyla değerini, birtakım özelliklerini kaybetmeye; içindeki fikirler, buluşlar ve hükümler eskimeye, unutulmaya mahkumdur. Kur'ân böyle bir yıpranma ve eskimeden, unutulma ve göz ardı edilmeden çok yücedir.

Bunun sebebi gayet açıktır:

İnsan aklının ve zekâsının ürünü olan bir konu, bir düşünce ve bunları içeren bir kitap, insan kadar kusurlu, onun kadar sınırlı ve onun kadar yıpranma ve silinmeye adaydır. Birçok noksanlıklar içinde yüzen insandan noksansız, kusursuz, her yönüyle mükemmel bir eser beklemek anlamsızdır. Allah (celle celaluhu)'nun halk ve icat ettiği eser ise, Allah'ın sıfatlarına

paralellik içinde o nisbette mükemmel ve kusursuzdur. Ne özelliğini kaybeder, ne de zaman aşımının törpülemesine maruz kalır. Bilakis her geçen gün cilâsı, tesiri, üstünlüğü ve yararlılığı artar.

İşte Kur'ân bunun en parlak örneğidir. Zira Allah (celle celaluhu) yegâne hikmet sahibidir, o bakımdan yarattığı her şeyi hikmet ölçülerine göre var kılıp sahneye çıkarmıştır. Varlık alanına getirdiği her şeyi, lâyık olduğu yere oturtmuş ve yaratıldığı amaca yöneltmiştir. İnsanları hakka, iyiye ve doğruya çağırırken az kelimeyle çok mâna ve çok hüküm ifade eden bir uslüp kullanır. Kelimeler ve cümleler dizisinde mutlak bir bağlantı, uyum ve bütünleşme hâkimdir. Kur'ân'ın altı bin küsur âyeti tıpkı bir zincirin halkaları gibi, biri diğerine tutunmakta ve birbirini tamamlamaktadır.

Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda her şeyden haberlidir. İleride nelerin ortaya çıkacağını, ilmi buluşları ve gelişmeleri, insanların yerli yersiz itirazlarını, bâtılın hakka karşı saygısızlık ve şarlatanlıklarını çok iyi bilir. O bakımdan sözünü, hükümlerini ve tavsiyelerini ona göre sağlam, yapıcı, dengeyi koruyucu, akla ışık tutucu güçte indirir ve tazeliğini devam ettirme kudretiyle donatır.

Kitabın Getirdikleri

أَلَّا تَعْبُدُوٓا إِلَّا ٱللَّهَ ۖ إِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ

"Öyle ki, Allah'tan başkasına ibâdet etmeyiniz. Ben de şüphesiz O'ndan size (gönderilen) bir uyarıcı ve müjdeciyim."

Allah'ın kudretinin üstünlüğünü ve sınırsızlığını bütün haşmetiyle yansıtan ve sadece insanlar yararlansınlar diye indirilen Kur'ân, Allah'a yakışanı, Peygamber'e lâyık olanı, insanlara uygun geleni açıklar. Peygamber'in görevinin sınırını çizerken On'a imân edenlerin Allah (celle celaluhu)'ya kulluklarının plân ve programını belirler.

O bakımdan 2, 3, 4. âyetlerle bu hususlar sekiz madde halinde sıralanır:

1- Allah (celle celaluhu) ibâdet edilmeye lâyık olduğu için ancak O'na ibâdet edilir. Çünkü Allah (celle celaluhu) bütün hayırların, faziletlerin, rahmet ve inayetlerin, feyiz ve bereketlerin yegâne kaynağıdır. Onun için övülmeye, ibâdet edilmeye her zaman lâyıktır. İnsan da O yüce ve sonsuz kudretin en güzel eseri olduğu için ibadet etmekle, kulluğunun gereğini

yerine getirmekle emrolunmuştur.

"Öyle ki, Allah'tan başkasına ibâdet etmeyiniz." âyetiyle bu ölçüler net şekilde açıklanıyor ve Kur'ân'ın taşıdığı yüce hikmetin amaçlarından başta gelenine dikkatler çekiliyor.

2- Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) son peygamberdir, aynı zamanda bir insandır. O'nda ilâhlık vasfı yoktur. O bakımdan ibâdet edilmeye lâyık değildir. O'nun önemli iki görevi vardır: Birincisi, doğru yoldan sapanları uyarıp hakka davet etmektir. İkincisi ise, doğru yolu seçip hidâyete mazhar kılınanları Allah'ın geniş rahmetiyle, ebedi saadetle müjdelemektir.

Bunun için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ümmetini belirtilen konuda uyararak şöyle buyurmuştur:

"Nasârâ'nın Meryem'in oğlu İsa'yı aşırı övüp (ilâhlaştırdıkları) gibi, beni aşırı övüp (ilâhlaştırmayın)."[1]

Diğer bir hadislerinde ise, kendi sınırını belirleyerek ümmetine en sağlam kıstası şöyle vermiştir:

"Dininizle ilgili bir şey size emrettiğim zaman onu (güvenerek) alın. Kendi kişisel görüşüme dayanarak size bir şey emrettiğim zaman, şüphesiz ki ben bir beşerim."[2]

3- Allah'ın her türlü noksanlık ve kusurdan, haksızlık ve zulümden pak ve münezzeh olduğuna inanmamız; beşer olarak kendimizi kusurlu ve günahkâr kabul etmemiz yine insanlığımıza yakışan bir ölçü ve kıstastır; hayatımız boyunca bunu gözönünde bulundurarak her türlü gösteriş ve alayişten kaçınmamız, ifrat ve tefritten uzak kalmamız gerekmektedir. O bakımdan her ân Allah (celle celaluhu)'ya muhtaç bulunduğumuzu duyarak, bilerek el kaldırıp tevbe ve istiğfar etmemiz, bağışlanmamızı istememiz emredilmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak, pişmanlık duyup dönüş yapan, tevbe ve istiğfarda bulunan kullarını çok sevdiğini haber vermiştir.

4- Tevbe kapısının hep açık bulunduğuna inanarak, eli boş döndürülmeyeceğimiz ümidiyle Cenâb-ı Hakk'ın dergâhına yüz çevirip dileğimizi

1 Buhari/Enbiyâ: 48 - Dârimi/Rikak: 68 - Ahmed: 1/23, 24, 47

2 Müslim/Fezâil: 140

arz etmemiz kadar tabii ne olabilir. Çünkü biz, O'nun yaratıp varlık alanına getirdiği kullarıyız, O'nun inayet, rahmet ve lutfuyla hayatımızı sürdürmekteyiz, O'nun mülkünde yaşıyor, O'nun nimetleriyle besleniyoruz.

5- Kendimizi belirtilen düzeye getirdiğimiz takdirde iç ve dış huzuruna, gönül rahatlığına, vicdan serinliğine kavuşabiliriz. O takdirde belirlenen ecelimiz kapıyı çalıncaya kadar iyi bir geçimle geçinir, yani mevcuda kanaat getirip mutluluğu dünyalıkta, onun makam ve servetinde değil, Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imanda bulur; ebediyet umudu, âhiret inancı ve ilâhi rahmete lâyık görülme duygusu ile tertemiz, sade ve saf bir ömür sürme bahtiyarlığına erişiriz.

6- Şüphesiz ki fazilet, insana yakışan bir haslet ve meziyettir. O sadece olgunluğun, güzel ahlâkın, sabrın, hoşgörünün, feragat ve fedakârlığın simgesidir. Bu bakımdan fazilet daha çok peygamber huyunun bir tezahürü veya ürünüdür. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in nurlu yolunda yürümesini bilen kişilerdir ki, bağlı bulundukları aile ve topluma fazifet ışığını yansıtırlar. Cenâb-ı Hak her fazilet sahibine o güzel meziyetinin karşılığını fazlasıyla vereceğini de va'detmiştir.

7- İnsan ruhuyla, fıtratındaki mayayla uyum sağlayan, beşer idrâkine ışık tutup onu hayra yönelten, kalbe huzur ve umut kıvılcımını atıp tutuşturan bu prensiplere ilgi gösterip günlük hayatımıza uygulamamız, kurtuluşun en parlak belirtilerinden biridir. Aksine bir yol izlemek, Hakk'ın rahmet sesine kulak vermeyip yüz çevirmek, büyük bir günün azabını hak etmenin açık delilidir. Zira bütün faziletler, iyilikler, güzellikler insan içindir. Kâinat plânında insana ayrılan yer, hiçbir mahluka müyesser olmamıştır. Kendini bunca hayır, iyilik, fazilet ve güzelliklerden uzak bulundurup hayat dizginini nefis ve İblis'in eline veren kimse, her şeyden önce kendine zulmetmiştir. Öyle ki, ikinci hayatını berbat edip orayı azaba dönüştürmüş ve ateşini sırtına yüklenip beraberinde götürmüştür. Allah (celle celaluhu) ise, çok âdil ve yegâne hikmet sahibidir; kimseye haksızlık etmez, herkesi niyet ve ameline göre değerlendirip karşılık verir.

8- Dönüş eninde-sonunda Allah (celle celaluhu)'yadır. O'ndan geldik, yine O'na döndürüleceğiz. Bence uyarıların ve tavsiyelerin en tesirlisi bu sözde gizlenmiştir. Bütün güç ve kudret Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Kim nereye ve neye yönelirse yönelsin, neyi sevip ilâhlaştırırsa ilâhlaştırsın, ne

kadar inkâr ederse etsin, çok geçmeden cari kanun onun önünü kesip dünya hayatının bittiğini, âhirete ayak basmanın, Allah (celle celaluhu)'ya dönüp hesap verme zamanının geldiğini haber verir. O halde nereden geldiğimizi, nerede bulunduğumuzu, bizden nelerin istendiğini, görevlerimizin neler olduğunu, bir süre sonra nereye niçin gideceğimizi bilmek ve ona göre hayatımızı düzene koymak zorunlayız. Aksi halde hilkatimizin amaç ve hikmetinin dışına çıkıp plândaki yerimizi almamış oluruz.

Unutmamalıyız ki, dünya her türlü nimetiyle, araç ve gereciyle emrimize verilmiş ve bunları ilâhi programa uygun kullanmamız emredilmiştir, Çünkü mevcut bütün imkânlar, ebedi hayata hazırlanmaya yönelik araçlardır. Bu imkanları heba ve heder etmeye hiçbir zaman hakkımız yoktur. Araç imkânları amaç verine koyar ve hayat, dar bir çerçeve içine alacak olursak amaç ve gavevi kaybetmiş oluruz. Kendini bu düzeye getirenlerin de Allah'a dönüşleri pek acıklı ve üzücü olur. Zira Cenâb-ı Hak, gayesinden ve hedefinden saptırılıp kirletilen bir ruhu Celal ve Cemal sıfatlarının tecellilerine layık görmez; inayet ve rahmetinden ona feyz kapılarını açmaz. Bu da ruh için bir azap ve işkence anlamını taşır.

Böylece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in mübarek saçlarını ağartan Hud suresinin ilk dört ayeti, hayatın gayesini, kulluğunun anlamını, Allah (celle celaluhu) ile insanlar arasındaki ilginin önemini, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in görevini belirlemekte ve bunu ruhlara ve kalplere şifa iksiri olarak sunmaktadır.

YORUMLAR-RİVAYETLER

"Bu bir kitaptır ki, ayetleri sağlam esaslara, kuvvetli kesin delillere oturtulmuştur" diye mealini verdiğimiz

كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

ayeti, İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle yorumlamıştır: "Hiçbir kitap Kur'an'ı neshetmemiştir, ama o, kendisinden önceki kitapları neshedip hükümlerini kaldırmıştır."

Hasan el Basri (rahmetullahi aleyh) ise, şu yorumu ortaya koymuştur: "Kur'an'ın ayetleri emirle ve nehiyle tahkim edilmiş; sevap ve ikab ile açıklanmıştır. Aynı zamanda şeriat ile açıklığa kavuşturulmuştur."

Katade'ye göre, "Allah, Kur'an'ın batıldan uzak tutup onu sapsağlam

esaslara oturtmuştur, sonra da onu kendi ilmiyle açıklamış, helal ve haramı, taat ve masiyeti belirlemiştir."

Diğer bazı ilim adamları ise şu yorumu daha uygun görmüşlerdir: "Allah (celle celaluhu), Kur'an'ı en sağlam temele oturtup ayetleri ve sureleri, konuları ve kıssaları arasında en uyumlu bağları kurmuş, onu her türlü çelişkiden, uyumsuzluk ve dağınıklıktan korumuştur. Sonra da kendi muradını bu kitapta yeterince açıklamıştır."[1]

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki ayetlerle Kur'an'ın gerek lafız, gerek mana, gerekse ahkam bakımından son derece sağlam esaslara oturtulduğu, batıldan, uyumsuzluktan, dağınıklıktan uzak tutulduğu ve taşıdığı hüküm ve hikmetleri yeterince açıklandığı belirtildi. Sonra da Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in iki önemli görevi bulunduğu hatırlatıldı. Ölmeden önce Allah (celle celaluhu)'ya yönelip tevbe ve istiğfar etmemiz emredilerek sonunda dönüşün Allah (celle celaluhu)'ya olacağına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki ayetle, Kur'an'ın bu sapasağlam esasları, ahenk ve düzeni karşısında inkarcılarla münafıkların nasıl iki büklüm olup içlerindekini gizledikleri ve Peygamber ile Kur'an'ı küçük düşürmek için fırsat kolladıkları konu ediniliyor. Böylece Allah (celle celaluhu)'nun o sapasağlam kelamı karşısında küfrü temsil edenlerin hep iki büklüm olacaklarına işaret ediliyor.

أَلَآ إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5- Dikkat et ki, onlar O'ndan gizlenmek için göğüslerini katlayıp (iki) büklüm olurlar. Haberiniz olsun ki, elbiselerine büründüklerinde Allah, onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir. Şüphesiz ki Allah göğüslerde dönüp dolaşanı bilendir

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Bu ayet Mekke müşrüklerinden

1 Tefsir-i İbn Cerir et- Taberi – Lübabü't te'vil Fi Maani't - Tenzil

Ahnes b. Şerik hakkında inmiştir. Ahnes, dış görünümü itibariyle tatlı dilli, hoş bakışlı idi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile karşılaştığı zaman içindeki düşmanlığı gizler ve Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sever ve saygı duyar gibi bir tavır takınırdı. O nedenle yukarıdaki ayet indi."[1]

Abdullah b. Şeddad (radıyallahu anh) da diyor ki: "Bu ayet, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e uğrayan münafıklar hakkında inmiştir. Münafıklar, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i görünce iki büklüm olurlar, başlarını yere indirirler; bir kısmı da Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) kendilerini görmesin diye elbiseleriyle yüzlerini örterlerdi."[2]

Münafıklardan bir grup da: "Biz evimize girip kapılarımızı kapadıktan, perdelerimizi çektikten ve elbiselerimize büründükten sonra göğüslerimizi Muhammed'e olan kin ve düşmanlığımızla büktüğümüzde kimin bizden haberi olabilir?" diye fısıldaşıyorlardı. İlgili âyet onlar hakkında inmiştir.[3]

Münafıklara Uyarı

أَلَآ إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ

"Dikkat et ki, onlar O'ndan gizlenmek için göğüslerini katlayıp (iki) büklüm olurlar."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i sıradan bir insan gibi kabul edip arkasından olmadık sözleri söyleyen ve içlerindeki kin ve düşmanlığı kelime kalıbına döküp aşağılığın en kötüsünü tezgâhlayan münafıkları uyarmak gerekiyordu. Zira onların ikiyüzlü halleri, dönek karakterleri, İslâm'ın gelişmesini engelliyor ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kafa ve kalbinde taşıdığı ilâhi feyiz, rahmet ve inayetin sırrı ve hikmeti bir bakıma meçhul kalıyordu. Gizli-açık her şeyi bilen Cenâb-ı Hak, ikiyüzlü alçakların iç yüzlerini ortaya koyarak mü'minleri rahat ve huzura; İslâm'a girmek isteyenleri iyi niyet ve kararlı olmaya kavuşturdu. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve Kur'ân'a hasım olanları da insafa davet ederek, kapalı kapılar arkasında birtakım entrikalar çevirmelerinin

1 Esbab-ı Nüzul – Kurtubi Lübabü't – Te'vil – Mefatihü'l Gayb

2 Lübabu't-te'vil - İbn Kesir - Kurtubi

3 Mefatihü'l - Gayb - Lübabu't-te'vil

kendilerine hem dünyada, hem de âhirette bir yarar ve şeref sağlamayacağına işarette bulundu.

Nitekim bu âyetin inmesi üzerine, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e olan kin ve nefretlerini çok gizli tutan ve açık vermemeye özen gösteren münafıklar birbirlerinden şüphelenmeye ve kuşkulanmaya başladılar. Böylece aralarındaki güven sarsıldı, birlik ve dirlikleri bozuldu. Diğer birini ise, derinden derine şöyle düşünmeye şevketti; "Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bizim çok gizli konuşmalarımızı ve içimizden geçirdiklerimizi Allah'tan alıp öğrenmiyorsa, nereden alıyor? Haydi fısıltılarımızı duyup O'na iletenler oluyor diye varsayalım, ya içimizden geçenleri kim duyuyor ve haber veriyor?"

Böylece münafıklar daha temkinli davranmaya özen göstererek ortalığı karıştırmaktan, fitne ve fesat tohumlarını saçmaktan biraz olsun vazgeçtiler. En azından kafalarında birtakım sorular belirdi, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vahiy aldığı doğru olabilir şeklinde bazı değişmeler ve dönüşler içlerini kemirmeye başladı.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle ikiyüzlü döneklerin, İslâm'a kin ve düşmanlık besleyen münafıkların bazı gizli halleri teşhir edilerek mü'minlere bilgi, onlara ise uyarı verildi.

Aşağıdaki âyetlerle inkarcılarla ikiyüzlüleri daha geniş ve etraflı düşünmeye sevketmek için Allah'ın yeryüzünü canlılara nasıl hazırlayıp rızıklarını belirlediği anlatılıyor. Her canlının eyleştiği yeri ve besleneceği gıdasını Allah'ın bildiğine ve hiçbir şeyin O'ndan gizli olmadığına atıflar yapılıyor. Sonra yerin ve göklerin insan için yaratıldığına işaretle dünya hayatının bir hazırlık dönemi bulunduğu açıklanıyor. Sonra da akla ve araştırıcı olan ilim adamlarına temel bilgi verilerek yerin ve göklerin altı dönemde veya devirde yaratıldığı bildiriiiyor. Kalpleri küfürle kararıp gerçeği anlayamayanların öldükten sonra dirilmeyi bir türlü havsalalarına sığdıramadıklarına temasla, inkârın, hakikatleri göremeyecek kadar kalp gözünü kör ettiğine işarette bulunuluyor. Sonra da inkarcı sapıkların korktukları şeyden yakalarını kurtaramayacakları hatırlatılıyor.

Böylece önce insanın duygu ve düşüncesine hitap edilerek ufku biraz genişletiliyor; arkasından aklını ve vicdanını kullanabilmesi için birtakım

ana fikirler, ipuçları veriliyor; sonra da gereken uyarı yapılarak kişiler kendi niyet ve amelleriyle baş başa bırakılıyor.

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ؕ
كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُّبِيْنٍ ﴿٦﴾ وَهُوَ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِىْ سِتَّةِ اَيَّامٍ
وَّكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ
مَّبْعُوْثُوْنَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ
﴿٧﴾ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ لَّيَقُوْلُنَّ مَا يَحْبِسُهٗ ؕ اَلَا
يَوْمَ يَاْتِيْهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٨﴾

6- Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. Onların yerleştikleri yeri de, tevdi' edildikleri yeri de bilir. Bunların hepsi açık kitapdadır.

7- O sizi denemek, hanginizin amelinin daha güzel olduğunu ortaya çıkarmak için gökleri ve yeri altı gün (devir)de yarattı ki Arş'ı da su üstünde idi. Eğer onlara, öldükten sonra diriltilip kaldırılacaksınız, diyecek olsan, o küfredenler, "herhalde bu açık bir sihirden başkası değildir!" diyecekler.

8- Şayet azabı onlardan sayılı bir süreye kadar geciktirecek olsak, "onu engelleyip alıkoyan nedir?" diyecekler. Bilin ki azap onlara geldiği gün, artık kendilerinden çevrilecek değildir ve alaya aldıkları şey onları iyiden iyiye kuşatacaktır.

İLGİLİ HADİSLER

Ebu Rezin el-Ulkiyli (radıyallahu anh) anlatıyor: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordum, dedim ki:

- Ey Allah'ın Rasulü; Cenâb-ı Hak, şu yarattıklarını yaratmadan önce neredeydi?

Cevap verdi:

- O bir âmâda idi, ne üstünde hava vardı, ne de altında.[1]

Açıklama:

İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, hadiste geçen "ama" tabirinden maksat, Allah (celle celaluhu) ile beraber hiçbir şey yoktu, demektir.

Ebu Bekir el-Beyhaki de diyor ki: "Allah hep vardı ve vardır, O'nunla beraber hiçbir şey yoktu. O'ndan önce ne su, ne Arş, ne de başka bir şey vardı demektir."

Yine aynı zat diyor ki: "Ama kelimesini med ile yazılmış şekilde gördüm; eğer böyle ise, manası, "çok ince bulut tabakası ve görüntüyü engelleyen gaz" anlamına gelir. Kasr ile okunduğu zaman ise, "hiçbir şey sabit değildi" neticesi ortaya çıkar."

İbnü'l-Esir'e göre, amâ, ince bulut tabakası demektir ve hadis-i-şerif hazfı muzaf üzeredir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'dan "Allah halkı yaratmadan önce neredeydi?" diye sorulan cümleden bir kelime hazfedilmiştir. Aslı, "Allah halkı yaratmadan önce Arş'ı nerede idi?"dir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz buyurdu:

"Allah henüz gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce mahlukatın kaderlerini yazdı ve Arşı da su üstünde idi."[2]

"Allah hep vardır, O'ndan başka hiçbir şey yoktu. Arşı da su üstünde idi. Sonra gökleri, yeri yarattı ve kitaba her şeyi yazdı."[3]

Dâbbe (Yüzükoyun Yürüyen, Yerde Debelenen Canlılar)

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا

"Ve Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın."

Dâbbe kelimesi her ne kadar debelenen canlılara konulan bir cins isimse de, yeryüzünde yürüyen, hareket eden bütün canlıları kapsamına almaktadır ve insan da bu kapsamın içinde bulunmaktadır.

1 Tirmizi / Tefsir; 11 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 - Ahmed- 4/11, 12

2 Sahih-i Müslim; Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'dan

3 Sahih-i Buhari: İmrân b Husayn (radıyallahu anh)'dan / Bed-i halk: 1 – Tirmizi: Tefsir 3/5 - 9/11 - Ahmed: 3/313, 501 - 4/431

Yeryüzünde yalnız böceklerin milyarları aşan sayısına bakılırsa canlıların sayısı hakkında kesin bir rakam vermenin mümkün olamayacağı kendiliğinden anlaşılır.

Âyetin açık anlatımından, her canlının rızkının Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğunu, her birinin eyleşip karar kıldığı yeri, doğum ve ölümünü de Allah (celle celaluhu)'nun mutlak surette bildiğini öğrenmekteyiz. Şüphesiz ki, insan idrâkine sığmayan, aklın sınırının çok ötesinde olan, mahiyeti asla bilinmeyen O yüce yaratanın elbette her şeyi bilmesi gerekir. Aksi halde o canlıların Rabbi olamaz. Çünkü Rab sıfatı, kâinatta mevcut her şeyin mahiyetini bilip hilkatinin özelliğine göre, plândaki yerini belirlemeye ve geliştirip tekâmül ettirmeye, maddi ve manevi ihtiyaçlarını hazırlayıp programlamaya delâlet etmektedir.

O halde mesele, her canlının rızkını nasıl ve hangi yoldan vermesi ve karşılaması ile ilgilidir. Ama biraz düşünüp, biraz da araştırdığımız, hiç değilse hayvanlar hakkında yazılan ciddi eserlere bir göz attığımız zaman, bu meseleyi çözmekte zorluk çekmeyiz. Cenâb-ı Hak her canlıyı, onun yaratılış özelliğine, plânda ayrılan yerine ve hizmetine göre belli kanunlara, programlara, diğer bir deyimle, ona has hayat kanunlarına bağlamıştır. Hiçbir canlı başıboş, hikmetsiz ve amaçsız yaratılmamıştır. Haklarındaki kanun onlara bir zekâ, içgüdü vermekte ve her biri içgüdüsüyle, zekâsıyla rızkını bulabilmekte ve neslini devam ettirebilmektedir.

Demek ki, ortada tanımı çok zor bir plân ve program vardır. Aynı zamanda bu plânda yaratılması takdir edilen her canlının özellikleri, eyleşecekleri yerler, yiyebilecekleri gıdalar ve nesneler, hayat süreleri ve üreyip çoğalmaları bütün ayrıntı ve incelikleriyle belirlenmiştir. Kusursuz şekilde uygulanan plân aksamadan hedefine doğru ilerlemekte ve taşıdığı ilâhi hikmeti bütün parlaklığıyla yansıtmaktadır.

İlgili âyetle bu plân bizlere hatırlatılmakta ve Cenâb-ı Hakk'a inanmayanların akılları ve vicdanları kamçılanarak gerçeğe yönelmeleri istenmektedir. Sadece akıllara durgunluk veren "dabbe ile ilgili plân ve program" üzerinde düşünecek olursak, Allah'ın varlığı, birliği ve kudretinin sınırsızlığı, ilminin her şeyi kapsayıp kuşattığı bütün ihtişamıyla gözlerimizin önüne serilir de "Allah!" deyip secdeye kapanmaktan başka bir şey düşünemez oluruz.

Ayette geçen "kitab-ı mübin", sözünü ettiğimiz muhteşem plânın detayının, ana hatlarının bütün incelikleriyle, hikmet ve esrarıyla vazıh bulunan Levh-i Mahfuz'dur. Bu da bize, kâinatın en mükemmel plânda yaratılıp programlandığını, hiçbir şeyin amaçsız yaratılmadığını, varlıkta mutlak bir denge ve düzenin hâkim olduğunu öğretmekledir.

Göklerle Yerin Altı Devirde Yaratıldığı Bildiriliyor

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا

"O sizi denemek, hanginizin amelinin daha güzel olduğunu ortaya çıkarmak için gökleri ve yeri altı gün (devir)de yarattı yarattı ki Arş'ı da su üstünde idi."

A'râf suresinde de aynı mealde bir belge açıklanmış ve Allah'ın varlığı hakkında kuvvetli bir delil anlamında insan aklına seslenilmişti. Burada yine putperest inkârcı inatçıların duygusal davranarak Hakk'a karşı gelmeleri konu edinilirken üç önemli delil ortaya konuluyor ve göklerle yerin altı devirde yaratıldığı tekrarlanıp akla malzeme veriliyor.

Ayrıca dördüncü bir delil daha getirilerek göklerin ve yerin yaratılışı hakkında bir ipucu veriliyor ki o da şudur: "Arşı da su üstünde idi." Bilindiği gibi, su canlıların hayat kaynağıdır. Hayatın tamamı, suda maddelerin bir eriyiği olan protoplazmada oluşur, onunla korunur ve sürekliliği sağlanır. Susuz hiçbir protoplazma mevcut olamayacağı gibi, protoplazmasız da canlının, hayatın olamayacağı kesinlik kazanmıştır.

Su, sadece insan ve hayvan için değil, bitkiler için de hayat kaynağıdır. O bakımdan rahatlıkla denilebilir ki: Hayat suda başlamış ve suda doğmuştur. İlk insan Adem Peygamber'in sıvı yapışkan bir balçıktan yaratılması da bize hayatın suda başladığı hakkında ipucu vermektedir.

Su Üstünde Bulunan Arş'ın Büyüklüğü

Arş'ın büyüklüğünü tahmin veya tasavvur etmek bile mümkün değildir. Kâinat ve uzay alabildiğine geniştir. Dünya'dan milyonlarca, hattâ milyarlarca defa büyük olan milyonlarca yıldız bu geniş alanda bir toz serpintisi görünümündedir. Bunların üstünde ve ötesinde Kur'ân ve hadislerin, varlığını belirlediği Arş ve Kürsi vardır. Göklerin ve yerin bu iki

varlığa oranla, büyükçe bir çöle atılan bir halka misali olduğu haber verilmektedir. İşte bu kadar büyük olan ilâhi Arş'ın su üstünde bulunduğunu Kur'ân haber veriyor. Önce su ve Arş, sonra da göklerin ve yerkürenin yaratıldığı anlatılıyor. Böylece göklerin ve yerin Arş'tan kopma birer parça olduğu hatıra gelebilir. Nitekim Enbiyâ suresinde bu husus açıklanarak şöyle buyuruluyor:

"İnkarcı sapıklar, göklerle yerin bitişik olduğunu, onları bizim ayırdığımızı ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anlamıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?"[1]

Göklerle Yerin Altı Devirde Yaratılması

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

"O, gökleri ve yeri altı gün (devir)de yarattı..."

İnsan ve diğer canlıların ve bitkilerin yaşamasına elverişli şartları oluşturması için göklerle yerin üzerinden altı önemli devrin geçmesi plânlanmıştır. Yer kabuğunun oluşmasından, denizlerin meydana gelmesinden, bitki ve hayvanların yaratılıp düzene sokulmasından sonra, insan yaratılmış ve hazır bir dünyaya gözlerini açmıştır. Madenlerden su kaynaklarına, kömürden petrola kadar her şey önceden planlandığı şekilde oluşturulup hazırlanmış ve insanoğlunun istifadesine, diğer bir deyimle hizmetine verilmiştir.

Gerçi Allah (celle celaluhu) yegâne kudret sahibidir; dileseydi bütün bunları bir anda da yaratabilirdi. Ama öyle dilememiştir. Her şeyin var kılınıp oluşmasını, gelişip yararlı duruma gelmesini belli kanunlara ve programlara bağlamıştır. Böylece çok uzun devirlerin geçmesiyle bu kâinat oluşmuş ve bugünkü düzene kavuşmuştur. Sebebine gelince: İlmi araştırmalara imkân hazırlamayı, insan aklına ve zekâsına malzeme verip harekete geçirmeyi ve her şeyde kendi kudret damgasını gösteren denge ve düzen kurmayı dilemiştir. Günümüze kadar yapılan bilimsel çalışmalar ve araştırmalar, Allah (celle celaluhu)'nun bu yüksek irâdesinin birer yankısı olmuştur.

Neden Sadece Gökler ve Yer?

İnsanı ölümlü bir dünyaya getirip ona hayatın acı ve tatlı yanlarını

1 Enbiyâ suresi: 30

tattıran, yaşama zevkini verip sonsuza kadar diri kalma arzu ve isteğini bahşeden Allah (celle celaluhu), neden onu böylesine kısa ve ölümlü bir hayata getirmeden ebedi hayat sınırından içeri geçirmemiştir? Bu sorunun cevabı yukarıda konumuzu oluşturan âyetle açıklanmıştır; şöyle ki:

"O sizi denemek, hanginizin amelinin daha güzel olduğunu ortaya çıkarmak için gökleri ve yeri altı gün (devir)de yarattı." buyurularak her nimetin ve saadetin o nisbette bir külfet karşılığında olduğuna işaret edilmiştir. Öyle ki, yüce ve sonsuz nimetlerin, çilesiz bir hayatın, elemsiz ve kedersiz bir ömrün kıymeti ancak bunların karşıtıyla donatılan bir hayattan geçtikten sonra anlaşılabilir.

İnsan, diğer canlılara benzemeyen ayrı bir hilkat ve özelliktedir; o ne melektir, ne de basit bir hayvandır. İkisi arasında, her birinden bazı sıfatları kendinde taşıyan başka bir varlıktır. İyiye, kötüye, imâna ve küfre eğilimlidir. Ona verilecek yüce nimetler veya cezalar onun eğilimine göre bir ölçü ve anlamda olacaktır.

Özetleyecek olursak, diyebiliriz ki: Dünya'ya getirilişimizin amaçlarından biri, kimin daha iyi, daha güzel iş ve amelde bulunacağını ortaya çıkarmak, mayasındaki cevherin üzerindeki kılıfı sıyırıp onun asıl karakterini belirlemektir. O halde inanan kişilerin iyilikte, yararlı işlerde, güzel amellerde birbirleriyle yarış halinde olmaları gerekmektedir. Nitekim Mülk suresi ikinci âyette bu gerçeğe değinilerek açıklık getirilmiştir:

"Hanginizin daha güzel amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur. O, çok üstündür, çok güçlüdür ve çok bağışlayandır."

Öldükten Sonra Dirilmeye İnanmayıp Onu Sihir Olarak Görenler

وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ

"Eğer onlara, öldükten sonra diriltilip kaldırılacaksınız, diyecek olsan, o küfredenler, "elbette bu açık bir sihirden başkası değildir!" diyecekler."

Akıl ve idrâkini kâinat kitabına çevirmeyen, en azından hayvanlar ve bitkiler âlemini araştırıp ilâhi kudret, düzen, denge ve tasarrufun hâkim

olduğu bu kesimlerle ilgilenmeyen veya böyle bir zahmete katlanmayan ve insanların ellerinde ve ayaklarında neden beşer parmağın yer aldığı üzerinde durmayan, sadece birtakım varsayımlarla yetinip Darwin'in "evrim" nazariyesini can simidi sayıp canlıların devamlı bir değişme ve başkalaşma halinde olduğuna inanan maddeci inkarcıların gayet tabii olarak ölümden sonra dirilmeye inanmaları düşünülemez ve bu ilâhi beyâna karşı kayıtsız kalmaları pek yadırganmaz.

Gerçi bilim ve tekniğin birçok imkânlarından yoksun olan Mekke putperestlerinin görüş ve iddia acısı daha değişik idi. Onların, kabirlerde, yani toprak altında çürüyüp ufalanan kemikleri görünce, "bunların tekrar bir araya gelip canlanması ancak açık bir sihirle gözboyama olabilir" demekten başka bir bilgi ve kültürleri yoktu. Yirminci asrın insanı ise, birçok alanlarda ilim ve tekniğin nimetlerine, geniş çapta araştırma malzemesine erişmesine rağmen, hâlâ insanın maymundan, gorilden veya okyanuslardaki beş kemikli yüzgeci olan balıktan türediğini iddia etmekte ve böylece âhireti, öldükten sonra dirilmeyi bir çırpıda inkâr etmekte ve kutsal değerleri temelinden reddedip hayatı bütünüyle bir tesadüfe bağlamaktadır.

Kur'ân'da bunlara dört ana fikir verilmekte ve bu açıdan hareketle kâinatın tesadüfler zinciri olmadığı belirtilerek iyice düşünme imkânı bahsedilmektedir. Ne yazık ki, pozitif ilimlerde söz sahibi olan uzmanların çoğu Kur'ân'ı bir gün olsun okuma ihtiyacını duymamakta, din hakkında çok sığ ve basit bilgilerle yetinmeyi ihtiyar etmekteler. Gerçi bu bir eğitim meselesidir. Kur'ân-ı Kerim üzerinde bilimsel araştırma yapacak bir enstitü ya da akademi kurulmadıkça günümüzün okumuşlarının çoğundan böylesine bir dönüş ve yöneliş beklenemez.

Hayreti mucip bir olaydır ki, Hristiyan olan Batılı bazı seçkin ilim adamları Kur'ân'ı iyice araştırma zahmetine katlanmakta ve her kelimesiyle ilâhi olduğuna inanarak bu konuda kitaplar yazmaktalar. Ümit ederiz ki, tek yanlı yetişen ilim adamlarımız, her konuda Batılı ilim adamlarını kaynak görüp gösterdikleri gibi, Kur'ân ve İslâm konusunda da pek yakında onları kaynak görmeye başlayacaklardır.

İnkârın Sonu Hüsrandır

Dünün olduğu gibi, bugünün maddeci insanı da her felâketi ve yok

edici her olayı tabii bir olay saymakta, ilâhi plân, program ve tasarrufu aklının ucundan olsun geçirmemekte ve aslında kendisini saran elim felâketi görmemektedir. Oysa Hakk'ı inkâr, ilâhi kudretin eşyadaki damgasını görmemek ve böylece hayata tesadüfler zincirinin oluşumu açısından bakmak musibetlerin en kötüsü, felâketlerin en beteridir. En azından zekâsı gelişmiş, ruhu ve vicdanı ihmal edilmiş, kutsal değerlerden uzak bırakılmış nesillerin ortaya çıkmasıyla kendi kültürlerine en büyük kötülüğü yapmışlardır. Bu, gerçekte bir felâket değil de nedir?

Sonra da toplum yapısında güvenin sarsılması, insanların birbirlerine karşı sevgi ve saygı duymaması huzur havasını bütünüyle yok etmemiş midir? Zira aile ve toplumu ayakta tutan birtakım değerler söz konusudur. Onlar gözardı edildiği veya unutulduğu takdirde toplum ve aile manen çökmüş ve çözülmüş sayılır. Oysa hiç kimsenin toplumu bu duruma düşürmeye hakkı yoktur. Bilmiyorlar ki, dengesiz bir toplumun, güvensiz, istikrarsız bir ailenin oluşması, millet için yıkıcı bir depremden, yakıcı bir yangından, silip süpürücü bir kasırgadan daha kötü ve daha beterdir.

Kur'ân'da belirtildiği gibi, bu azap ve felâketin temelinde Allahsızlık, imansızlık, dengesizlik yatmaktadır. Böylesine bir azap ve felâket kendi haline bırakılıp acil tedbir alınmadığı takdirde telafisi gayr-i mümkin neticeler doğurur. Aslında gelecek azabın gecikmesi hiç kimseye umut vermemelidir. O yavaş yavaş, emekleyerek oluşur, bir gün gelir de hiçbir engel ve set dinlemeyecek büyük bir sel felâketi halini alabilir.

Kur'ân'da bu sonuca dikkatler çekilerek şöyle buyuruluyor:

"Alaya alıp durdukları şey onları iyiden iyiye kuşatacaktır."

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinat plânında yer alan her canlının rızkının ve eyleşeceği yerin belli ölçülere bağlandığı ve ezeli ilimle takdir edildiği açıklanarak, araştırıcılar için ana fikir verildi. Sonra da göklerin ve yerin altı uzun devirde yaratıldığına değinilerek kâinatın önemli bir bölümünün insan için yaratılıp hizmete sevkedildiğine işaret edildi ve bu mükemmel düzen içinde insandan en güzel ve en yararlı hizmetlerin beklendiği açıklanarak herkesin kendi yeteneklerine göre ezeli plândaki yerini alması hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle insanoğlunun dünya hayatında ardı-arkası kesilmeyen denemelerle karşılaşacağına, bazen umut dolu günler, bazen da ümitsizliğe düşer gibi sıkıntılı anlar geçireceğine, her iki durumda da sabırlı olup sonucu güvenle beklemesinin yararına işaret ediliyor.

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾
وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي
اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰئِكَ لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

9- İnsana kendi tarafımızdan bir rahmet tattırdıktan sonra, onu ondan çekip alırsak, (bir de bakarsın ki) o çok umutsuz ve çok nankördür.

10- Eğer kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra nimet tattırsak, andolsun ki o, "sıkıntılar ve kötülükler benden ayrılıp gitti" der. Şüphesiz ki o (bu durumda) çokça sevinir ve böbürlenir.

11- Ancak sabredip güzel-yararlı amellerde bulunanlar böyle değildirler. İşte bunlara bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.

İLGİLİ HADİSLER

"Canımı kudret elinde tutana andolsun ki, mü'mine bir keder, bir dert, bir ağrı ve sızı, bir üzüntü, hattâ bir diken dokunmaya görsün, mutlaka Allah o sebeple onun günah ve hatâlarını temizleyip bağışlar."[1]

"Canımı kudret elinde bulunduran zata yemin ederim ki, Allah, mü'min hakkında ne kadar bir kaza hükmederse, mutlaka onun için hayırlı olur. Öyle ki: Ona bir genişlik (bolluk) gelir de şükrederse, kendisi için hayırlı olur; bir sıkıntı dokunur da sabrederse, yine onun için hayırlı olur. Bu fazilet ancak mü'mine aittir."[2]

---

1 Müslim/Birr: 52 - Tirmizi/Cenâiz: 1 - Ahmed: 3/4, 24

2 Buhari - Müslim - Ahmed: 2/458, 470

İnsan Karakteri

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ

"İnsana kendi tarafımızdan bir rahmet tattırdıktan sonra, onu ondan çekip alırsak, (bir de bakarsın ki) o çok umutsuz ve çok nankördür."

İnsan karakterinin, diğer bir tabirle onun içyapısının, huyunun ana çizgileri birbiriyle kesişmektedir. Elindeki nimet çekilip alınınca derin bir üzüntüye kapılıp umutsuzluğa düşer ve o nimetten hiç yararlanmamış havasına girerek nankörlük eder; bazen de hakkı inkâr edecek kadar dengesiz olur. Temelde sağlam bir iman bulunmadığından sabır ve dayanma gücünü bir anda kaybeder. Bunun aksine dokunan bir sıkıntıdan sonra nimete erişirse, ilâhi inayet ve kudreti unutup "sıkıntı benden ayrılıp gitti" der de, "Allah beni sıkıntıdan kurtardı" demez. O sebeple Allah'a hamdetmeyi aklından bile geçirmez. Üstelik sevincinden yerinde duramaz olur da şımarır; sonra da kuvvet ve kudreti kendinde ve zahiri sebeplerde görür ve böylece sebepleri kendi kudret elinde tutup harekete geçiren Allah (celle celaluhu)'yu hatırlamaz.

Bu bakımdan birbiriyle durmadan kesişen bu duygu ve düşünceler, sabır, hamd ve şükürle gerçek ölçüsünü bulmadığı takdirde, kişiyi bir sürü günah ve isyana itip hayatının denge ve düzenini bozar ve âhiretini de berbat edebilir. Ancak kişinin sabır ve şükür düzeyine gelebilmesi, kâmil anlamda bir imân ve irfanla mümkündür. Bunun için de Peygamber mektebinin verdiği feyiz ve rahmetten yararlanmaya ihtiyaç vardır. O da ancak ciddi bir eğitimle gerçekleşebilir.

İlgili âyetle bu incelikler yansıtılarak,

"Ancak sabredip güzel-yararlı amellerde bulunanlar böyle değildirler, işte bunlara bağışlanma ve büyük mükâfat vardır." buyurulmaktadır.

Unutmamak gerekir ki, insana verilen her nimet eğreti bir anlam taşımaktadır. Aym zamanda dünyevi nimetler amaç değildir, her iki hayati kazanmanın birer aracıdır. O bakımdan Allah (celle celaluhu) verdiklerini bir gün geri alabilir, inancıyla Hakk'a teslimiyet göstermek, gelecek olan her türlü sıkıntı ve musibeti hafifletecek bir irfan oluşturur. Böylece arız olan kusur ve günahlar da bağışlanıp temizlenir.

İnsana bol nimet eriştiğinde ise, onu vereni, hazırlayıp takdim ede-

ni hatırlar ve büyük bir imtihanla karşı karşıya bulunduğunu düşünerek Allah'a kalbiyle, diliyle ve organlarıyla şükreder ve O'na lâyık olabilmenin yollarını arar da Hakk'a teslimiyet ve mahviyetle yönelirse, hem sınavı başarıyla neticelendirmiş olur, hem de nimetin daha da artmasına yol açmış bulunur. Böylesine âhirette daha büyük nimetler ve mükâfatlar hazırlandığı ise, her türlü şüpheden uzak bir kesinlik arz eder.

İyi, Güzel Amellerde Bulunanlar ve Bulunmayanlar

إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

"Ancak sabredip güzel-yararlı amellerde bulunanlar böyle değildirler."

İlgili âyetler, bir önceki âyetlerin taşıdığı mana ve hükümleri tamamlamaktadır. Sıkıntı ve genişlik gibi iki karşıt durum arasında zikzak çizen insanlardan güzel, yararlı amellerde bulunanlar övülürken, aksine bir anlayış ve tutum içinde bocalayıp duranlar yeriliyor, en azından nankörlük ve şımarıklıkla vasıflanıyor ve kınanıyorlar.

Böylece âyetlerin delâletinden, sabır ve şükrün, sağlam imân ve sâlih amelin ürünü; nankörlük, şımarıklık ve böbürlenmenin ise, kötü amellerin tabii neticeleri olduğu anlaşılıyor.

11. Âyette sabır ve salih amellerden söz edilirken, imândan söz edilmemiştir. Çünkü Allah yanında makbul olan sabır ve sâlih amel, yine Allah'a dosdoğru imânın ürünü olanıdır. O bakımdan imân zımnen anılmış sayılır.

Mağfiret Ve Ecr-i Kebir

أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

"İşte bunlara mağfiret ve ecr-i kebir vardır."

İlgili âyet, imân temeli üzerinde filizlenip yeşeren sabır ve sâlih amelin iki büyük mükâfatından söz etmektedir: Birincisi, mağfiret, ikincisi, ecr-i kebir. Birinci mükâfat, insan ne kadar sabırlı olur, sâlih amellerde bulunursa bulunsun, az-çok günah da işlemekten kendini kurtaramayacağına delâlet etmektedir. Hem Allah (celle celaluhu) sadece peygamberleri günahlardan korumuştur. Diğer insanlara böyle bir mazhariyet verilmemiştir. O bakımdan kişinin makam ve mertebesi ne kadar yüksek olursa

olsun, mutlaka Allah'ın mağfiretine muhtaçtır. Sağlam imânından fışkıran iyi, yararlı amelleri ağır bastığı takdirde, hem iyi insan olarak yazılır, hem de ilâhi mağfiretin tecellisine lâyık olur. İkinci mükâfat, âhirette Cenâb-ı Hakk'ın o gibi kullarına Cennet ve Cemalini nasip edeceğine işarettir. Zira Cemalullah'tan, sonra da Cennet'ten daha büyük mükâfat ancak ilâhi rıza mertebesine lâyık görülmektir. Zaten Allah (celle celaluhu) ancak kendilerinden razı olduğu kullarına bu iki nimetin kapısını açar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle insan karakterinin kesiştiği hususlar üzerinde duruldu. Sağlam imân, köklü dini tahsil ve ciddi dini eğitim görmeyenlerin çoğunun olaylar karşısında sarsılıp dengesizliğe düşeceğine işaret edildi. Sonra da imân temeli üzerinde yeşerip filizlenen sabır ve sâlih amele dikkatler çekilerek buna sahip olan kişiler övüldü.

Aşağıdaki âyetlerle, imândan uzak, sâlih amel ve sabırdan mahrum olan inkarcıların yersiz birtakım istekleri konu edinilerek yeriliyor. Sonra da Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in görev sınırı belirlenerek bütün mü'minlere o konuda en sağlam kıstas gösteriliyor. Arkasından Kur'ân hakkında şüphe izhar ederek Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in uydurması olduğunu iddia edenler isbata çağrılıyorlar.

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا
أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
وَكِيلٌ ﴿١٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا
مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ
فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

12- Onların O'na (sapık inkarcıların Peygamber'e) bir hazine indirmeli değil miydi veya onunla beraber bir melek gelmeli değil miydi? demelerinden neredeyse sana vahyolunanın bir kısmını terkeder gibi oluyorsun ve bu sebeple göğsün daralıyor. (Unutma ki) sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise, her şeyi düzenleyen, koruyan ve yönlendiren tek güven kaynağıdır.

13- Yoksa Kur'ân'ı O mu uydurdu diyorlar? De ki: Öyle ise haydi onun gibi uydurma on sure getirin ve sözünüzde doğrulardan iseniz, Allah'tan başka gücünüzün yettiği (kadar) kimseleri (de yardımınıza) çağırın.

14- Eğer sizin (bu önerinize) olumlu cevap vermezlerse, bilin ki O, Allah'ın ilmiyle donatılarak indirilmiştir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur, ancak O vardır. Artık siz teslimiyet gösterip İslâm'ı kabul etmez misiniz?

Allah'ın Buyruklarını Alaya, Ya da Hafife Alanlar

Putperest Mekkeli'ler, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i küçük düşürmek, inen ilâhi âyetleri birer eğlence ve oyun haline getirmek için ne lazımsa onu yapmaya çalıştılar. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e sihirbaz, şâir, eskilerin masallarını anlatan hikayeci, akli dengesi bozuk gibi birçok yakışıksız sözler ve yersiz sıfatlar kullanarak kinlerini, düşmanlıklarını aralıksız sürdürdüler. Ne var ki, bütün bunlar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yüksek şahsiyeti karşısında sabun köpüğü gibi sönmeye, silinip değersiz hale gelmeye mahkum olmuştur.

Sözünü ettiğimiz yakışıksız sözler halk tarafından tutulmayınca taktiği değiştirerek inen âyetleri alay konusu edinmeye, hafife almaya başladılar: "O'na bir hazine indirilmeli değil miydi veya O'nunla beraber bir melek gelmeli değil miydi?" diyerek çevreyi olumsuz yönde şüpheye sokmayı denediler. Kur'ân'ın putları ve putperestleri yerden yere vuran belgelerini dillerine dolayıp bazı ilâvelerle yıkıcı propagandada bulunmaya devam ettiler. O kadar ileri gittiler ki, neredeyse Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz inen vahyin bazı kısımlarını tebliğ etmeyecek veya bir süre erteleyecek gibi oldu. Derken yukarıdaki âyet inerek, ortam ve şartlar ne olursa olsun, inen vahyin mutlaka tebliğ edilmesinin gereği hatırlatıldı.

Şüphesiz ki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kafasından geçen böyle bir erteleme düşüncesi, sadece İslâm'ın lehine yönelik bulunuyordu. Aşırı bir saldırı karşısında bir süre susmanın faydalı olacağı umudu bir bakıma söz konusu idi. Kesin bir karar verilmiş değildi. Ancak tedbirde az bir kusur olabilirdi. İlgili âyet inince, böyle bir tedbirin gereksiz ve faydasız olduğu anlaşıldı ve ilâhi emre mutlak surette uyan Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) o gibi düşünceleri kafamdan çıkarıp attı.

Ortamın Olumsuz Havasını Değiştirmek

Kur'ân ilgili âyetle, dini ve ilâhi buyrukları tebliğde mü'minlere ve daha çok ilim adamlarına bir ölçü vermekte, tavizin yeri olmadığını belirtmektedir. Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) dini tebliğ ile görevli bulunduğuna göre, hemen her konu ve meselede ümmetine bir misal ve ölçü vermekle yükümlüydü. Bütün teşebbüsleri, düşünceleri, söz ve davranışları birer misal ve ölçüdür. Kur'ân'da önemli konularda O'nun şahsında beliren bu ölçü ve misaller açıklanarak ümmetine sağlam metotlar verilir.

Din ve mukaddesat aleyhine olumsuz yönde propaganda yapanlar ve ilâhi âyetleri alaya alanlar ne kadar çoğalırsa çoğalsınlar, günün şartlarına ve imkânların el vermesine göre, tebliğ ve irşat görevini aksatmamak gerekir. Aksi halde alan bütünüyle inkarcılara bırakılmış olur ki bu, dinin o yerde yanmakta olan meşalesinin sönmesine rıza göstermek anlamına gelir. Ancak çevrenin, ortamın ve şartların çok iyi değerlendirilip irşat ve tebliğ hizmetini ona göre sürdürmeyi planlamakta büyük yarar vardır. Düşmanın azgınlık ve zulmünü, aşırılık ve ahlâksızlığını artıracak şekilde hareket etmek sünnete aykırıdır. 13 yıllık Mekke döneminde uygulanan metot, izlenen strateji sözü edilen sünneti bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır.

O bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Kur'ân'ın gölgesinde, inen âyetlerin ışığında bilhassa Mekke'de nasıl bir irşat ve tebliğ usulü uyguladığını çok iyi araştırıp ona göre bir program hazırlamak gerekir. Aksine bir düşünce ve tutum İslâm'ın aleyhine neticelenebilir.

Onun Gibi On Sure Getirin

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ

"Yoksa Kur'ân'ı O mu uydurdu diyorlar? De ki: Öyle ise onun gibi uydurma on sure getirin."

İnkârcı müşrikler, Kur'ân için "Muhammed'in uydurması" mı diyorlar; o halde iddialarını isbat için kendileri de onun bir benzeri on sure uydurup ortaya koysunlar. Zira Mekkeliler Arap dilinde ve edebiyatında oldukça ileri bir safta bulunuyorlardı. Şiir kalıplarını çok iyi bilenlerden sayılırlardı. Söz söylemek onların ayrı bir sanatı idi. Kur'ân'nın beşer ta-

rafından uydurulduğunu iddia etmeleri, kendilerinin onun bir benzeri on sure uydurup ortaya çıkarmalarına çağrışım yapıyordu. İlgili âyet bu çağrışıma parmak basıyor ve onları bir bakıma mindere davet ediyordu. Hem Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in çocukluğu ve gençliği Mekke'de geçmişti. O'nun günlük hayatı bile en ince taraflarına varıncaya kadar biliniyordu. Hayatında hiç yalan söylememiş, hiçbir şey uydurmamış, doğruluktan, ciddilikten hiç ayrılmamıştı. İnsanlara iftira etmeyen Allah (celle celaluhu)'ya karşı nasıl yalan uydurabilirdi. Hiç yalan söylemeyen, nasıl olur da Allah'a karşı yalan söyeyebilirdi. Sonra O'nun konuşma tarzı, üslubu ve bilgi seviyesi çok iyi biliniyordu. Kur'ân'daki hakikatleri kendi kafasından çıkarıp ortaya koyması mümkün değildi. Aynı zamanda Kur'ân'da hâkim olan ifade tarzı, O'nun ifadesinden kesinlikle ayrılıyor, beşer sözüne asla benzemiyordu.

Eğer Kur'ân insan sözü ise, ey inkarcı sapıklar! Siz de insansınız; şâir ve edip sözü ise, sizde de ünlü şâirler ve edipler vardır. Toplanın, bütün yeteneklerinizi ortaya koyun, bütün yardımcılarınızı bir araya getirin, Kur'ân'ın on suresine benzer on sure uydurup ortaya koyun. Eğer iddialarınızda doğrular iseniz, haydi durmayın onun bir benzerini getirin!

Kur'ân'ın, o sıkıntılı ve buhranlı günlerde ve Arap edebiyatının doruğuna eriştiği dönemde inkarcılara karşı açıktan meydan okuması, onun ilâhi olduğunun bir başka belirtisi ve açık belgesidir.

Görülüyor ki, aradan on beş asır geçmesine rağmen, Kur'ân gibi dini esasları, ahlâki umdeleri, hukuki sistemleri, ilmi esasları, ana fikirleri, temel bilgileri kusursuz, hatasız yazıp bir araya getiren bir kuvvet ortaya çıkamamıştır. İnsan karakterini, psikolojik yapısını, milletlerin hayat dengesini, var olma ölçü ve kıstaslarını en doğru ve isabetli çizgileriyle ortaya koyan ve yüzde yüz isabetli olan bir sistem ortaya çıkarılamamıştır. Oysa Kur'ân'da bütün bu esaslar ve prensipler en sağlam temeller üzerine oturtulup açıklanmış ve hiçbir zaman ilmi tesbitler bunları çürütememiş, bilâkis tasdike mecbur kalmıştır.

Kur'ân'da fizik ötesinden en doyurucu bilgilere yer verilmiş, âhiret âlemi ve safhalarıyla ilgili temel inançlar açıklanmış ve her yönüyle, her beyanıyla insanları iyiye, doğruya, güzele, faydalı olana yönlendirme plânlanmış, insan ruhunun temizliği ve yüceliğiyle ters düşmeyen bir hayat

nizamına yer verilmiştir. Bu kadar geniş kapsamlı ve inandırıcı başka bir kitap yazılabilmiş midir?

İşte ilgili âyetle bütün bu gerçekler özetlenip bir komprime halinde beşer idrâkine sunulmuş, inkarcılar susturularak Hakk'ın sesi perde perde yansıtılmıştır.

Böylece Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in değil, inkarcı putperestlerin, maddeci müşriklerin yalancı, iftiracı oldukları belgelenmiştir. Nitekim hem Mekkeliler hem de çevre kabileler çok iyi biliyorlardı ki, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e inen sözler sihir ve büyü değildir. Zira sihir ve büyünün yönü, yöntemi ve kalıbı çok değişiktir. Şiir türünden de hiç değildir. Bununla beraber sırf kin ve düşmanlıklarından dolayı sözü edilen yalan ve iftiralara başvuruyor, ortalığı bulandırmaya çalışıyorlardı.

Tekrar edelim ki, aradan on beş asır geçmesine rağmen Kur'ân'nın bir benzeri şöyle dursun, bir âyetinin misli yazılamamıştır. İlmi araştırma ve tesbitler hep onu doğrulamış ve doğrulamaya devam etmektedir. Eskime, yıpranma, unutulma, özelliğini kaybetme gibi diğer kitaplar hakkında mukadder olan âkibetten her zaman uzak kalmıştır. Gün geçtikçe cilâsı artmış, haklılığı daha iyi anlaşılmıştır. Çünkü Kur'ân bütünüyle Allah sözüdür ve hep Allah sözü olarak, korunup kalacak, kıyamete kadar tazeliğini muhafaza edecektir. Karşısına çıkan hasımlarını mutlaka yere serecek, Allah kelâmının noksanlıktan, hatadan, özelliğini kaybetme akıbetinden beri olduğunu hep gösterecektir.

Kur'ân'nın bir diğer özelliği, biri geçmişle, diğeri gelecekle ilgili olmak üzere haberleri verirken, geçmişle gelecek arasında en sağlam köprüyü kurmasıdır. Geçmişle ilgili verdiği haberlerin doğruluğu, yapılan ilmi çalışmalar, arkeolojik kazılar ve tesbitlerle, tarihi gerçekleri araştırıp gün yüzüne çıkarmakla kesinleşmiştir. İnkarcı azgın müşriklerin, ahlâkan çöken milletlerin dönüş yapmadıkları takdirde yıkılıp yok olacakları hakkındaki uyarıları yüzlerce misallerle belirgin hale gelmiştir. Putperestlere yenik düşen Rumlar'ın en geç dokuz yıl içinde üstünlük sağlayacaklarına dair verdiği haber aynen gerçekleşmiştir. Yahudilerle ilgili beyanları noksansız ortaya çıkmış, Yahudi ve Hristiyanların Müslümanlara hiçbir zaman samimi dost olamayacaklarıyla ilgili verdiği bilgi, bugüne kadar tazeliğini kaybetmemiştir, aksini isbat eden bir ortam gerçekleşmemiştir.

Kur'an'da bir de geçmiş ümmetlerin hayatının önemli safhalarına değinilir ve daha çok özlü noktaları üzerinde durularak ibret ve öğüt alınmasına özen gösterilir ve peygamberlerin tebliğ ettikleri hususlar açıklanıyor.

Dinler arasındaki ortak esaslar sekiz madde halinde şöyle belirtilir:

1- Semevi dinlerin hepsi bir tek ilâh inancına dayanır ve o tek ilâhın olduğu açıklanarak ortağı bulunmadığı anlatılır.

2- Hak dinlerin hepsi ölümden sonraki hayattan, âhiret âleminden, -azap ve cezadan söz ederler ve bu hususta da aynı inancı paylaşırlar.

3- Peygamberlerin görevlerinin sadece Allah'ın emirlerini olduğu gibi insanlara tebliğ etmek, azıp sapıtanları uyarmak, doğru yolu seçenleri ebedi mükâfatlarla müjdelemek ve Allah ile kulları arasındaki her türlü bâtıl engelleri kaldırıp insanlara ibâdetin amaç ve hikmetini öğretmek ve dünya hayatından maksadın ne olduğunu hatırlatmak düzeyinde bulunduğunu haber verirler.

4- İnsanların kâinat planındaki yerini belirlemek, hayat kanunlarının değişmeyeceğini gösterip sünnetullaha uymanın her iki hayat için lüzumlu ve şart olduğuna dikkatleri çekmek suretiyle hilkatten maksadın ne olduğunu kafalara ve kalplere işlerler.

5- İnkâr, azgınlık, şımarıklık, böbürlenmek, haklara saygısızlık, insanlara tepeden bakmak, ruhun yüceliğine gölge düşüren ve insanı Alah'tan uzaklaştıran sebeplerden birkaçıdır. Bunlardan kurtulmanın yol ve yöntemlerini anlatırlar, duygu, düşünce ve akla malzeme vererek destek sağlarlar.

6- Sosyal yapıyı Allah sevgisi ve korkusuyla eğitip denge ve düzende tutma esaslarını açıklarlar.

7- Aile yapısını dini terbiye ve güzel âdetlerle sağlam temellere oturtmanın lüzumu üzerinde dururlar, gereken malzemeyi vererek insan irâdesine yer ayırırlar.

8- Dini en güzel, en yapıcı ve okşayıcı öğütlerle ayakta tutmanın metotlarını verirler. Öğretim ve eğitimin şart olduğunu yer yer işlerler.

Kur'ân-ı Kerim'de ise, bu sekiz madde, gelişen ve gelişecek olan sosyal hayatın bütün safhaları dikkate alınarak daha geniş ve daha bilimsel ölçülerle anlatılır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın insanlara en son mesajı olma özelliğini taşıyarak indirilmiştir. O bakımdan Allah'ın ilmiyle donatılmış, insan ruhunun bütün arzu ve isteklerine cevap verecek bir muhtevada hazırlanmıştır. Her yönüyle mükemmeldir, doyurucu ve tatmin edicidir. Yeter ki insan, aklını, idrâkini son noktasına kadar harekete geçirip onu inceleme zahmetine katlansın.

Aynı zamanda Kur'ân bu maddeleri yer yer sıralarken hedefinin kâmil insan yetiştirmek olduğuna işarette bulunur, sorumluluk duygusunu beşerin kalp ve kafasında hâkim kılmayı dikkatten hiçbir zaman uzak tutmaz.

Nasıl Allah'tan başka hak ilâh yoksa, Kur'ân'dan da daha hak, daha mükemmel kitap yoktur. Tevrat ve İncil yürürlükten kaldırılmıştır. Elimizdeki mevcut nüshaların da Allah sözünün önemli bir kısmı değiştirilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ın buyruklarının aynen tebliğinin gereği üzerinde duruldu ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hayatından bizlere, yönlendirici bir misal verildi. Sonra da Kur'ân'ın bütünüyle Allah sözü olduğu konu edinilerek bir benzerinin insanlar tarafından meydana getirilmesinin mümkün olmadığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle küfür ve azgınlık ahlâksızlıkla, zulüm ve haksızlıkla birleşmedikçe cezasının âhirete bırakılacağına işaret ediliyor, aynı zamanda dünyada kim daha bilerek ve sistemli çalışırsa, onun daha başarılı olabileceği hatırlatılıyor. Böylece mü'minlerin dünya hayatını meşru sınırlar içinde yeterince değerlendirmeleri dolaylı şekilde isteniliyor.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا
لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا
صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

15- Dünya hayatını, onun süs ve şatafatını isteyenlere, dünyada işlediklerinin karşılığını tastamam veririz ve onlar burada bir zarara ve eksikliğe de uğratılmazlar.

16- Öyle kimselerdir ki, ahirette kendilerine ateşten başkası yoktur. Dünyada işledikleri boşa gitmiştir ve yaptıklarının hepsi de değersiz ve anlamsızdır.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah (celle celaluhu) **buyurdu: Ben, ortaklıkta ortakların en müstağnisiyim, ortağa ve ortaklığa asla ihtiyacım yoktur. Kim bir amelde bulunur, bir iş işler de, o işte ve amelde benimle birlikte başkasını ortak ederse, onu da ortağını da (kendi hallerine) terkederim."**[1]

Açıklama:

Yapılan ibâdet taat ve hizmeti Allah için yerine getirirken, başkalarının da görüp beğenmesini, takdir etmesini isteyen kimse, amel ve ibâdetinde Allah'a ortak koşmuş olur. O bakımdan Allah (celle celaluhu) o kimseyi, ortak koştuğu kişilerle baş başa bırakır, ahirette ona hiçbir sevap ayırmaz. Yukarıdaki hadis bilhassa bu inceliği yansıtmaktadır.

"Kim de Allah'tan başkası için (ilâhi rızanın dışında bir takım amaç ve arzularını gerçekleştirmek için) ilim tahsil ederse, Cehennemdeki yerine hazırlansın."[2]

"Kim Allah'ın hoşnutluğu arzu edilen bir ilmi, sadece dünyalıktan bir şeyler elde etmek için tahsil ederse, kıyamet gününde Cennet kokusunu bulamayacak (alamayacak)tır."[3]

"Sizin hakkınızda en çok korktuğum husus, küçük şirktir."

Bunun üzerine soruldu: "Küçük şirk nedir?" Cevap verdi:

"Riya (gösteriştir."[4]

---

1 Tirmizi/Tefsir: 18 - İbn Mâce/Zühd: 21- Ahmed: 4/215

2 Tirmizi/İlim: 6

3 Ebu Dâvud/İlim: 12 - İbn Mâce/Mukaddeme: 23 – Ahmed: 2/338

4 Tirmizi/Hudud: 24, Fiten: 59, Zühd: 21 - İbn Mâce/Hudud: 12, Zühd: 21 - Ahmed: 1/22, 44 - 3/7, 30, 382 - 4/126 - 5/428, 429

Nitekim Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) ile Tabiinden Dahhak bu âyetin riyakârlar hakkında indiğini söylemişlerdir.

"Ameller niyetlere göre değer kazanır ve her kişiye niyetinin karşılığı vardır. Artık kimin hicreti Allah ve Rasulüne ise, onun hicreti Allah ve Rasulünedir. Kimin de hicreti dünyalıktan elde edeceği bir şey veya nikahlayacağı bir kadın ise, onun da hicreti, niyet edip yöneldiği şeyedir."[1]

Her Amelin Karşılığı Noksansız Verilir

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ

"Dünya hayatını, onun süs ve şatafatını isteyenlere, dünyada işlediklerinin karşılığını tastamam veririz ve onlar burada bir zarar ve eksikliğe de uğratılmazlar."

Allah (celle celaluhu)'nun insanlar hakkındaki hayat ve onu kazanma kanununun en belirgin ölçü ve neticelerinden biri de, her işin ve amelin karşılığını noksansız vermektir. Sonra da o iş veya amel kişinin niyet ve amacına göre değer kazanır veya hiçbir değer taşımayıp dünyadaki karşılığı ile noktalanır, âhirette yararlı bir ürünü görülmez. Nitekim dünya hukuk literatüründe de;

"Bir işten amaç ve niyet ne ise, hüküm ona göredir." kuralının önemli bir yeri ve anlamı vardır. Bu kuralı, ilk maddeleştirenler, İslâm hukukçularıdır.

O halde çalışan, iş gören, ibâdet eden, ilim tahsili için didinip duran her kişinin ameli, yetenekleri, niyeti ve başarısı oranında karşılık görür. Sadece dünyalık elde etmek, yüksek makamlara erişmek için okuyan ve yeteneklerini bütünüyle bu amaca yönelten kimse, başarısı nisbetinde amacına erişir. Allah rızasını düşünmeyerek başkalarının gözüne girmek için çırpınıp duran da hizmeti ve azmi oranında sonuca ulaşır. Bunun istisnaları her zaman söz konusudur. Ama istisna genel kaideyi değiştirmez.

1 Buhari/Bed'ü'l-vahiy: 1, Itık: 6, Menakıb: 45, Talâk: 11, Eyman: 23, İkrah: 1 - Müslim/İmaret: 155 - Ebu Dâvud/Talâk: 11 - Nesâi/Taharet: 59, Talâk: 24, Eyman: 19 - İbn Mâce/Zühd: 26

Niyeti ve amacı sırf Allah'ın sevgi ve hoşnutluğuna erişmek olan kimse de bu düzeydeki amelinin karşılığını hem dünyada, hem âhirette görür, dünyada görmediği takdirde âhirette mutlaka fazlasıyla mükâfatlandırılır. Zaten öylesi dünyada pek karşılık beklemediğinden, olumlu bir neticenin gerçekleşip gerçekleşmemesi onun için fazla önemli değildir.

Yalnız dünyalık elde etmeye çalışan, âhiretle ilgili bir niyeti veya gayesi olmayan kimsenin yaptığı iş ve amelinden dolayı âhirette karşılık yani mükâfat beklemesi gereksizdir veya kendisine haksızlık yapıldığını iddia etmeye hakkı yoktur, çünkü kendisi böyle bir niyet taşımadığı gibi âhirette de bir mükâfat ve sevap verilmesini düşünmemiş veya arzu etmemişti.

İlgili âyetle konu çok özlü ve duyarlı bir anlatımla kalp ve kafalara neşter vururcasına işleniyor.

Şöhret ve Makam Hırsı Budalalığı

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"İşte bunlar, öyle kimselerdir ki, ahirette kendilerine ateşten başkası yoktur. Dünyada işledikleri boşa gitmiştir ve yaptıklarının hepsi de değersiz ve anlamsızdır."

Hakk'ı inkâr edip âhirete inanmayan bazı mucit ve kâşiflere, âlim ve filozoflara gelince, bunların göz kamaştıran keşif ve buluşları âhirette mükâfatsız mı kalacak? Beşeriyete bunca hizmetlerine karşılık Cenâb-ı Hak onları sırf inkârlarından dolayı Cehennemde mi yakacak?

Genellikle dar görüşlü ve İslâmi esas ve ölçülerden nasibini ya hiç almamış ya da yeterince dini kültüre, Kur'ân ilmine sahip olmamış kişiler, bunları alkışlar, dünya ve âhiret cennetini herkesten çok onlara lâyık görürler. Bu, ilk bakışta biraz mantıki görünür. Öyle ya bunca çalışma, kafa yorma, insanlığın hayrına hizmet verme, keşifler yapma boşuna mıdır? Kelimeyle anlatılamayacak kadar başarılar mükâfatsız mı kalacak? Buna benzer bir takım sorular hatıra gelebilir ve bunları çoğaltmak mümkün. Ama meselenin derinliğine, iç yüzüne nüfuz edecek olursak, gerçeğin öyle olmadığını, alkışlayanların düşündüğü doğrultuda cereyan etmediğini görürüz. Şöyle ki: Eğer bir mucit veya kâşif ya da ilmi araştırma ile

çok değerli bilgiler toplayan ilim adamı, bütün bu çalışma, didinme ve gayretleriyle, buluş ve icatlarıyla dünya nimetlerini, şöhrete erişip ülkeler arasında tanınmayı, yüksek makamlara erişmeyi amaç olarak seçmiş ve niyetini bu hususa teksif edip Allah rızası, âhiret mükâfatı düşünmemişse, mesele kendiliğinden çözüme kavuşmuş ve akla gelen soruların tamamı cevaplanmış sayılır. Öyle ki; sözünü ettiğimiz kimseler çalışma, keşif ve icatlarda bulunmanın karşılığını dünyada görmüşlerdir. Zaten onların da niyet ve amacı bu değil miydi? Kendisi Allah (celle celaluhu)'yu, Allah'ın hoşnutluğunu, âhiretteki mükâfatı düşünmemiş, bunları amaç olarak seçmemiş ve böyle bir niyet de taşımamışsa, kimin adına kime niçin âhiret mükâfatını Cennet ve ondaki saadeti lâyık görüyoruz? Allah'a ve âhirete inanmayan bir mucit veya kâşife, istemediği, beklemediği, düşünmediği ve inanmadığı bir mükâfat veya karşılığa lâyık olduğunu söylemek, hem Allah'ın adaletine ters düşmeyi, hem de o kimseye hakareti gerektirir.[1]

Tabii Allah'a ve âhirete dosdoğru inanan ilim adamlarına, mucit ve kâşiflere sözümüz yok.

Kur'ân, kişinin hizmet ve amelini, onun niyet ve amacına bağlarken ona göre ya her iki hayatta ya da yalnız dünya hayatında hizmet ve amelinin karşılığını tastamam göreceğini belirterek ortaya genel bir kural koymuştur. Artık bu kuralın değişmesi söz konusu değildir.

Amacı Sırf Dünyalık Olanlar

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا

"Dünya hayatını, onun süs ve şatafatını isteyenlere, dünyada işlediklerinin karşılığını tastamam veririz."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Ameller niyetlere göre değer kazanır, karşılık görür." buyurmuştur. Yaptıkları iş ve amellerden, keşif ve icatlardan niyet ve maksadı sırf dünyalık olan kimseler, başarıları oranında dünyalıktan nasiplerini alırlar. Bu da Allah (celle celaluhu)'nun devam edegelen sünnetlerinden biridir ve pek az istisnası vardır.

---

1 Mâide: 5, En'am: 88, Bakara: 217, Al-i İmran: 22, A'raf: 147, Tevbe: 69 tefsirlerine bak.

Ne var ki, dünyalıklar, makam ve şöhretler, alkışlanma ve hayranları çoğaltma da insan kadar fanidir. Ölüm bir bakıma herkesi aynı seviyeye getirmektedir. Geride kayda değer ne kalmıştır? İyilikler ve kötülükler, Allah'a dosdoğru inanmalar ve inanmamalar. Ölen kişinin kabirdeki ve âhiretteki asıl derece ve makamı ona göre bir farklılık arz eder. Kıyamet pazarında, ancak Allah rızasına yönelik iş ve ameller değer kazanır. Dünyalıktan yana elde edilen bütün takdirler, şöhretler ve alkışların o pazarda yeri ve değeri yoktur. İşte ilgili iki âyetle Kur'ân bu gerçeği bize öğretiyor.

Konuyu bir misal ile şöyle açıklayabiliriz:

Bu, köyde az-çok kıymetli kabul edilen boncuk ve âdi taşları toplayıp şehirde mücevherat pazarına getirerek satmaya benzer. Oysa mücevherat pazarında boncuğun ve âdi taşların yeri ve sözü yoktur. "Köyümüzde bu taşlar pek değerliydi, siz bunlara neden değer vermiyor, iltifat etmiyorsunuz?" şeklinde bir soru sormak bile abes ve anlamsız sayılır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kişinin amel ve hizmetinin niyet ve amacına göre karşılık göreceği konu edinildi. Sadece dünya hayatını, onun süs ve şatafatını arzulayıp, âhirete inanmayanlara âhirette bir mükâfat verilmeyeceği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle her iki hayatın amacını insanlara en iyi ve en doğru şekilde öğreten kitap ve peygambere inanmanın nasıl bir mutluluk va'dettiğine işaret ediliyor. Allah'ın koyduğu kurallar dışına çıkıp, Allah adına ebedi saadeti, inanmayan kâşif ve mucitlere, hakkı ret ve inkâr eden bazı ilim adamlarına lâyık görenlerin, Allah'a karşı yalan uydurdukları, o yüzden büyük bir haksızlıkta bulundukları açıklanıyor. Aynı zamanda o gibilerin insanları Allah'ın yolundan alıkoymaya çalıştıklarına dikkatler çekiliyor.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ
إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۚ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ
فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

﴿١٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ؕ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُوْنَ عَلٰى رَبِّهِمْ
وَيَقُوْلُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ۙ
﴿١٨﴾ اَلَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ؕ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ
كٰفِرُوْنَ ﴿١٩﴾ اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُوْنُوْا مُعْجِزِيْنَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ
اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ۘ يُضٰعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ؕ مَا كَانُوْا يَسْتَطِيْعُوْنَ السَّمْعَ وَمَا
كَانُوْا يُبْصِرُوْنَ ﴿٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا
يَفْتَرُوْنَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَخْبَتُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ ۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا
خٰلِدُوْنَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيْقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيْرِ وَالسَّمِيْعِ ؕ هَلْ
يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٤﴾

17- Rabbinden açık bir belge üzere olan ve onu, yine Rabbinden bir şahit izleyen ve önünde de bir önder ve rahmet ölçüsü olan Musa'nın kitabı bulunan kimse, (sadece dünyalık isteyen ve şöhret peşinde koşan) gibi midir? İşte bunlar Kur'ân'a inanırlar. Hangi zümre de onu inkâr eder, tanımazlık yaparsa, ateş onun va'dolunmuş yeridir. Ve sakın bu hususta şüpheci olma! Çünkü Kur'ân Rabbinden (inen) hakkın gerçeğin kendisidir. Ne var ki insanların çoğu inanmazlar.

18- Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? İşte böyleleri Rablerinin huzuruna çıkarılırlar; şahitler de "Rablerine karşı yalan uyduranlar işte bunlardır!" derler. Haberiniz olsun ki, Allah'ın laneti zâlimleredir.

19- O zâlimler ki, Allah'ın yolundan alıkorlar, onu eğri göstermek isterler. Bunlar, evet bunlardır ahireti inkâr edenler.

20- Bunlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakıcı da değillerdir ve Al-

lah'tan başka kendilerine dostluk elini uzatacak (kendilerine sahip çıkacak) kimseleri de yoktur. Onlara azap kat kat olup katmerleşecek. Aslında onlar ne (hakk'ın sesini) işitmeye güc getirebilmişlerdi, ne de (gerçeği) görebilmişlerdi.

21- İşte bunlar kendilerine yazık edenlerdir ve uydurdukları şeyler (putlar ve benzeri uydurma ilâhlar) da kendilerine yan çizip gitmiştir.

22- Şüphe yok ki, ahirette de daha çok zarara uğrayanlar onlardır.

23- Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular ve Rablerine gönülden bağlanıp kalp yatışkanlığıyla O'na yönelip eğildiler, işte onlar Cennet yaranıdırlar ve orada ebedi kalıcılardır.

24- Bu iki (karşıt) zümrenin misâli, kör ile sağıra, gören ile işitene benzer; hiç bunlar eşit olurlar mı? Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?

İLGİLİ HADİSLER

"Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata andolsun ki, benim peygamberliğimi işiten şu ümmetten bir Yahudi ve bir Hristiyan, benimle gönderilene imân etmeden ölürse, mutlaka Cehennem ehlinden olur."[1]

"Doğan her çocuk fıtrat üzerine doğar; sonra ana-babası onu ya Yahudileştirir, ya Hristiyanlaştırır ya da Mecusileştirir. Dört ayaklı bir hayvanın, azası tam yerinde bir yavru doğurması gibi, onda ağız, burun, kulak kesikliğine benzer bir noksanlık bulabilir misiniz?"[2]

Kutsi hadis:

"Şüphesiz ki ben, kullarımı hakka yönelik, tevhid esası üzerine yarattım. Sonra şeytanlar gelip onları dinlerinden saptırdılar; benim helâl kıldıklarımı onlara haram kıldılar ve bana ortak koşmalarını onlara fısıldayıp telkin ettiler."[3]

"Allah (celle celaluhu) **zâlime biraz mühlet verir, derken onu (ansızın) yakalar; yakalayınca da (artık) bırakmaz."**[4]

---

1 Müslim/İmân: 240

2 Buhari/Cenâiz: 80, Tefsir: 30, Kader: 3 - Müslim/Kader: 22, 23, 24 - Ahmed: 2/315, 346

3 Müslim/Cennet: 63 - Ahmed: 4/162

4 Buhari/Tefsir: 11 - Müslim/Birr: 62 - Tirmizi/Tefsir: 11- İbn Mâce/Fiten: 22

Dünyayı Amaç Edinen ile Allah'a Yönelen Arasındaki Fark

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ وَيَتْلُوْهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوْسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً

"Rabbinden açık bir belge üzere olan ve onu, yine Rabbinden bir şahit izleyen ve önünde de bir önder ve rahmet ölçüsü olan Musa'nın kitabı bulunan kimse, (sadece dünyalık isteyen ve şöhret peşinde koşan) gibi midir?"

Mealindeki âyetle dünyayı amaç edinip onun ötesinde başka bir niyet ve azmi olmayan kimse ile Allah'ın indirdiği açık belgelere inanıp Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yolunda yürüyen kimse arasında bir mukayese yapılmaktadır: Birinin niyet ve gayesi sadece dünya hayatı, insanların alkışı ve övgüsü; diğerinin amacı ve niyeti ise, Allah sevgisi, âhiret mükâfatıdır.

Böylece bunlardan her birinin niyet ve amacı, işinin ve amelinin rengini belirler. Biri, aklın kabul, naklin makbul saydığı, Musa Peygamber tarafından geleceği müjdelenen; İsrâiloğulları'na yol gösterip her yanıyla rahmet olan, Tevrat'ta geleceği birkaç yerde haber verilen ve beraberinde beşer kudretini aşan Allah sözü Kur'ân'ı taşıyan zata uymakta; diğeri ise, geçici bir hayata, kendisi gibi fani olanların övgü ve alkışına gönül verip bağlanmaktadır. Bu ikisi hiç eşit olur mu? Görenle görmeyen, işitenle işitmeyen bir midir?

İlgili âyetin kelime ve cümleleri üzerinde dikkatle durulduğunda, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak peygamber olduğunu açıklayan ve belgeleyen şahitlerden birinin de Musa Peygamber ve Tevrat olduğu gösteriliyor. Ancak sık sık belirttiğimiz gibi, mevcut Tevrat nüshalarında son Peygamber'in geleceğine dair bir takım ifadeler varsa da, çoğu değiştirilmiş ve bir kısmı da anlaşılmayacak şekle sokulmuştur. Bununla beraber bazı belgeleri ilgili yerlerde nakletme ihtiyacını duymuş ve meraklılara bu konuda malzeme vermeye çalışmış bulunuyoruz. Burada aynı belgeleri tekrar nakletmeye gerek olmadığını sanırım.

Sakın Şüpheci Olma!

فَلَا تَكُ فِىْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ

"Ve sakın bu hususta şüpheci olma. Çünkü Kur'ân gerçekten Rabbından (indirilen) hakkın, gerçeğin kendisidir."

Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden göklerdeki ve yeryüzündeki belgeler sıralandıktan, Kur'ân'ın taşıdığı ilâhi kudret bütün incelik ve mükemmelliğiyle belirtildikten; Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak peygamber olduğunu, Musa Peygamber ve O'na indirilen Tevrat'ın müjdelediğine dikkatler çekildikten sonra, aklını ve diğer yeteneklerini sadece dünyalık adına kullanıp geçici bir hayatın alâyiş ve alkışından başka bir niyet ve amacı bulunmayan kişilerin kendilerine çok yazık ettikleri hatırlatıldı. Böylece Hakk'ın açtığı doğru yolu görebilmek için bol malzeme verildi. Aynı zamanda insan aklına bu doğrultuda bir hareket kazandırmak istenildiğine işaret edildi.

Buna rağmen aklını, kevni ve enfüsi delillere çevirmeyen, Allah kelamı olan Kur'ân üzerinde araştırma ihtiyacı duymayan inkarcı maddecilerin varacağı yerin ateş olacağı ve bunun Allah yânında belirlenmiş bir söz olduğu açıklanıyor ve "Sakın bu hususta şüpheci olma" uyarısı yer alıyor. Çünkü şüphe, zihnin bir şeyin doğruluğunu veya yanlışlığını; varlığını yokluğunu; haklılığını, haksızlığını kestiremeyip duraklaması; olumlu veya olumsuz kesin bir yargıya varamamasıdır.

Şüpheyi, açık belgeler, kesin kanıtlar, sıhhatli ve doğru nakiller giderebilir. O nedenle Kur'ân, önce akli ve nakli delil ve belgeleri art arda getirdi, sonra da "Sakın bu hususta şüpheci olma" diyerek sağlam bir ölçü ve kıstas ortaya koydu.

Bunun gibi, Kur'ân'ın Allah sözü olduğunu anlayabilmek ve onunla ilgili kafa ve kalpte doğan şüpheleri gidermek için, on beş asır öncesine uzanıp Kur'ân'ın hemen her konuda getirdiği hakikatleri ilmin ve aklın süzgecinden geçirmek ve böylece birtakım sağlam deliller edinip belgeler toplayarak sonuca varmak gerektir. 17. âyetin son kısmında bu gerçeğe parmak basılarak şöyle buyurulmuştur:

"Çünkü gerçekten Kur'ân Rabbimden (indirilen) hakkın, gerçeğin kendisidir. Ne var ki insanların çoğu inanmazlar."

Allah'a Karşı Yalan Uydurmak

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا

"Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?"

Allah (celle celaluhu)'ya karşı yalan uydurmak iki şekilde yorumlanabilir: Birincisi, Allah'tan indirilmediği halde, bu Allah'tan indirilme bir kitap veya bir âyettir, diyerek kendine ait bir sözü veya insan kafasının ürünü olan bir kitabı Allah'a nisbet etmektir. İkincisi, bir şeyi Allah (celle celaluhu) helâl veya haram kılmadığı halde, onun helâl veya haram kılındığını iddia edip hükmü Allah'a izafe etmektir. Şüphesiz ki, her iki iddia ve yakıştırma büyük bir haksızlık ve küfrü gerektiren bir aşırılıktır. Bunlar gibi, Allah'ın indirdiği kitabı ve buyruklarını konu edinerek, "Allah böyle bir kitap indirmemiştir, şu ve bu buyruklar Allah'a ait değildir" diyerek ret ve inkârda bulunmak da Allah'a karşı yalan uydurmaktır ve hem küfür, hem de büyük bir zulümdür.

Neden Allah'a Yalan Nisbet Etmek Büyük Bir Zulümdür?

Şüphesiz ki, hakkı ret ve inkâr etmek zulümdür. Çünkü hak her şeyde hâkim olan denge ve düzendir; en doğru yol, en doğru sözdür, meşru sınırları bilip dışına çıkmamak; başkalarının hürriyetine tecavüz etmemek, insan haklarına saygılı olup korumak; ruh ile beden, dünya ile âhiret, madde ile mâna arasında denge ve köprü kurup ilâhi murada uygun düzenli bir hayat sistemi oluşturmaktır. Bunun aksine bir yol izlemek, bir anlayış ve davranış içinde bulunmak zulümdür, haddi tecavüzdür, denge ve düzene ters düşmektir.

Allah (celle celaluhu) ancak hakkı söyler, hakkı indirir. O bakımdan O'na karşı yalan uyduran kimse daha zâlim olarak vasıflandırılmıştır. Nitekim ilim adamlarımız zulmü açıklarken bize şu satırları da yazıp miras bırakmayı ihmal etmemişlerdir:

İnsan haklarına el ve dil uzatmak, umumun haklarına tecavüzde bulunmak, ruhun değişmeyen gıdası olan ibâdeti ve Allah'a karşı kulluk görevini yerine getirmeyi ihmal veya terk etmek; sadece mide ve şehveti tatmine çalışıp kalp ve ruhu, vicdan ile basireti unutmak; bütün insanların hayrına yönelik bir kudret ve muhtevada indirilen Kur'ân ile amel etmemek; insanla Allah arasındaki yolu açıp işlek duruma getiren ve insanca yaşamanın bütün yol ve yöntemlerini öğreten, insanı nefis ve şehvet bataklığından kurtarıp kutsal havaya kavuşturan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i tanımamak veya O'nun sünnetiyle amel etmemek büyük zulümdür.

Tabii bu misalleri ve maddeleri çoğaltmak mümkün, ancak ilgili âyetle asıl üzerinde durulan şey, Allah'ın indirmediği şeyi, O'nun bildirmediği bir konuyu, O'nun helâl veya haram kılmadığı bir şeyi O'na nisbet edip birtakım yakıştırmalarda bulunmaktır. O bakımdan Cenâb-ı Hak, haddini bilmeyen, insanlığının seviyesini tayin edemeyen, niçin yaratıldığının amaç ve hikmetini düşünmeyen ve tam bir sorumsuzluk içinde Allah'a, peygamberine yalan isnat edenleri lanetlemiş; dönüş yapmadıkları takdirde ilâhi rahmete erişemeyeceklerini bildirmiştir. Zira Allah'ın birini lanetlemesi, onu rahmetinden uzaklaştırması anlamına gelir. Nitekim ilâhi rahmetten mahrum edilip yüce âlemden kovulan Şeytan'ın lânetlenmesinin de anlamı budur.

Allah Yolundan Alıkoymak

اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجاً وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

"O zâlimler ki, Allah'ın yolundan alıkorlar, onu eğri göstermek isterler. Bunlar, evet bunlardır ahireti inkâr edenler."

Kutsal değerleri birer fantezi sayıp materyalizmi, kâinatın en doğru bilimsel izahı kabul edenler, sadece kendilerini değil, başkalarını da Allah yolundan alıkoymaya çalışırlar. Karl Marx'ın ortaya attığı ekonomik görüşü tek kurtarıcı ve can simidi sayanlar da hem kendilerini, hem de okuttukları talebeyi Allah yolundan alıkoymaktadırlar. Musevi asıllı olan Sigmund Freud'un zihinleri bulandıran varsayımlarıyla, Darwin'in "evrim" nazariyesiyie semavi dinlerin getirdiği bütün esasları yıkmaya çalışan inkarcıların bu nazariyeyi hakikati bulup ortaya çıkaran müsbet bir ilim olarak yutturma gayretleri de, hem kendilerini, hem de başkalarını Allah yolundan alıkoymaya yönelik büyük bir haksızlık ve zulümdür.

İşte en doğru yolu en eğri yol diye tanımlayanlar, dinlerin omurgasını oluşturan âhiret inancını uydurma sayanlar bunlardır. Kuşkusuz bunlarla Mekkeli putperestler arasında inkâr bakımından fark yoktur. Ne var ki, onların inkârlarının temelinde koyu bir cehalet, bunların inkârlarının temelinde bilimsel birtakım varsayımlar yer almaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de insanları Allah'ın yolundan alıkoyanların sonunda ne duruma düşecekleri çok düşündürücü bir anlatım çerçevesi içinde şöyle açıklanıyor:

a) Bu zâlimler Allah'ı âciz bırakacak değillerdir. Geç de olsa zafer mutlaka Allah'ındır ve Allah'a dosdoğru imân edenlerindir.

b) Sonunda bu zâlimlerin elinden tutacak dostları da olmayacaktır. Felâket ve azap günü gelip çatınca, yapayalnız kalacaklardır.

c) Azapları da yaptıkları tahrip kadar kat kat ve katmerli olacaktır.

d) Zira bu zâlimler ne hakikati görebilmişler, ne gerçeği anlayabilmişler, ne de Hakk'ın rahmet sesine kulak vermişlerdir. Manevi körlük ve sağırlık onları çepeçevre kuşatmıştır; uçurumun kenarında bulunduklarının farkında bile değillerdir. Hakk'ın hükmü bütün haşmet ve şaşmazlığıyla inince, bunlar da o uçurumun can alıcı derinliğinde kendilerini bulacaklardır.

e) İşte bunlardır kendilerine haksızlık edenler. Çünkü inkâr ateşini imansızlık fırtınasıyla birleştirip kendi aleyhlerine hazırlamışlardır. Allah yolundan alıkoyma haksızlığının cezasına kendilerini bilerek veya bilmeyerek lâyık görmüşlerdir.

f) Uydurdukları diyalektik ve materyalizm felsefesi, ekonomik yutturmaca, ideolojik mücadele, varlığın tek kaynağının madde, düşüncenin ise ruh olduğunu göstermeye çalışmaları ne kendilerine, ne de başkalarına bir yarar sağlamamış, bilâkis ruhları öldürüp, kalpleri köreltmiştir. Eğitip yetiştirdikleri gençlerin çoğu büyük bir dengesizlik ve tatminsizlik içinde mevcut düzene karşı âsi olmuşlar ve uyuşturucu madde kurbanları arasında çoğunluğu oluşturmuşlardır. O yüzden aile yapısı ağır yaralar almış; baba evlât ana evlât arasında ciddi hiçbir ilgi ve bağ kalmamıştır. Yine yetiştirdikleri gençler arasında cinsel sapıklığın en kötüsü sayılan homoseksüellik gün geçtikçe artmakta ve bazı ülkelerde onlara maalesef birtakım yasal haklar bile tanınmaktadır.

İman, Salih Amel ve Gönül Yatışkanlığı

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular ve Rablarına gönülden bağlanıp kalp yatışkanlığıyfa O'na yönelip eğildiler, işte onlar Cennet yaranıdırlar ve orada ebedi kalıcılardır."

İlgili âyetlerle, inkârcr putperest ve maddecilerin körlük ve sağırlık içinde nasıl elim bir sonuca kendilerini sürükleyip götürdüklerinin portresi çizildikten sonra; kendini inkâr fırtınasından, şüphecilik kararsızlığından kurtarıp imân ve sâlih amel doğrultusunda kalp yatışkanlığına eriştirerek Rablerine yönelen mü'minlerin, erişecekleri mutluluk ve huzur âleminin tablosu gözler önüne konuyor. Baş gözleriyle gönül gözlerini hakikati görmede birleştiren, baş kulaklarıyla gönül kulaklarını Hakk'ın sesini işitme hususunda bir araya getirenlerin ancak bu gibi inanan bahtiyarlar olduğuna işaretle, bunların, körlük ve sağırlık içinde hayatını ve âhiretini berbat, edenlerle eşit olmadıklarına dikkatler çekiliyor.

Kur'ân çizdiği bu portre ve ortaya koyduğu tablodan sonra insan aklına ve vicdanına seslenerek "Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?" diyor.

Böylece hem kendine, hem de başkalarına haksızlık edip insanları Allah yolundan alıkoyan zalimlerin tutumu, vasıfları ve görecekleri karşılık 11 madde halinde açıklandıktan sonra; Allah'ın hidâyete eriştirdiği mü'minlerin üç ana vasfı ve kendilerine verilecek mükâfat dört madde halinde özetlenerek "İmân, sâlih âmel, Allah'a gönül yatışkanlığıyla yönelmek" gibi üç ana vasfın bütün iyilikleri, güzellikleri, hayır ve faziletleri beraberinde taşıdığına işaret ediliyor. Sonra da bu iki grup arasındaki fark, kör ile sağır- gören ile işiten misal verilerek belirtiliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Kur'ân'ın hak kitap, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak Rasul olduğuna Tevrat'ın da şehadet ettiğine işaret edildi. Allah'a karşı yalan uyduranlardan daha zâlimin kimler olabileceği üzerinde durularak, Allah sözünün olduğu gibi korunmasının ve aynen tebliğ edilmesinin gereği belirtildi. Sonra o zâlimlerin vasıfları, tutumları ve görecekleri azabın bir iki safhası anlatıldı. Arkasından iman, sâlih amel ve kalp yatışkanlığıyla Allah'a yönelmenin bütün hayırları ve faziletleri beraberinde taşıdığına atıf yapılarak iki zümre için düşündürücü bir misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle Hakk'a karşt gelen inkarcı zâlimlerle ilgili tarihi bir misal verilerek, Nuh Peygamber ile kavmi arasında geçen önemli kısımlar anlatılıyor. Böylece sıkıntı içinde bulunan mü'minlerin pek yakında Hakk'ın yardımına mazhar olacaklarına işaretle başta Peygamber (sallallahu

aleyhi ve sellem) Efendimiz olmak üzere mü'minler teselli ediliyor.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا
اللّٰهَ ۭ اِنِّىٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا
مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰىكَ اِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرٰىكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِيْنَ هُمْ
اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِ ۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كٰذِبِيْنَ
﴿٢٧﴾ قَالَ يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّىْ وَاٰتٰىنِىْ رَحْمَةً مِّنْ
عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ۭ اَنُلْزِمُكُمُوْهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كٰرِهُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَيٰقَوْمِ لَآ
اَسْـَٔـلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۭ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۭ
اِنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّىْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٩﴾ وَيٰقَوْمِ مَنْ يَّنْصُرُنِىْ
مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُّهُمْ ۭ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِىْ خَزَاۗىِٕنُ اللّٰهِ
وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ اِنِّىْ مَلَكٌ وَّلَآ اَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ تَزْدَرِيْٓ اَعْيُنُكُمْ لَنْ
يُّؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ۭ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ ۚ اِنِّىْٓ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣١﴾

25- Andolsun ki, Nuh'u kendi kavmine (peygamber olarak) gönderdik. (O da kavmine:) "Şüphesiz ben sizin için açık bir uyarıcıyım.

26- Allah'tan başkasına tapmayın. Doğrusu ben, hakkınızda elim bir günün azabından korkuyorum." demişti.

27- Kavminden inkâra sapanların ileri gelenleri: "Biz seni de ancak kendimiz gibi bir insan olarak görüyoruz; hem sana ancak ilk bakışta bizden en rezil ve aşağılık kimselerin uyduğunu müşahede ediyoruz. Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de, faziletinizi de göremiyoruz; belki sizi yalancılar sanıyoruz" demişlerdi.

28- Nuh: "Ey kavmim!" dedi, "ne dersiniz, eğer ben Rabbimden ge-

len açık bir kanıt üzere isem ve O kendi katından bana bir rahmet vermiş de o size kapalı kalmışsa, ondan tiksinip hoşlanmadığınız halde sizi ona zorlayabilir miyim?

29- Ey kavmim, buna karşılık sizden bir mal da istemiyorum. Benim ecrim (hizmetimin karşılığı) ancak Allah'a aittir ve elbette ben o imân edecekleri kovacak da değilim. Onlar mutlaka Rablerine kavuşacaklardır. Ben sizi cehalet içinde (bocalayan) bir kavim olarak görüyorum.

30- Ey kavmim, onları (imân edenleri) kovacak olursam, Allah'ın (vereceği cezadan) kim (beni kurtarıp) yardım edebilir? Hiç düşünmüyor musunuz?

31- Ben size, "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır", demiyorum. "Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Gözlerinizin, küçük görüp hafife aldığı kişilere Allah hiç hayır vermeyecek de demem. Onların içyüzünü Allah daha iyi bilir. Aksi halde şüphe etmeyin ki zâlimlerden olurum."

Küfürler Arasında Benzerlik

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e karşı her türlü hayasızlık, şarlatanlık ve saldırıyı mübah sayan; ahlâk ve fazileti bir tarafa itip akıl ve mantık dışı hareket eden Mekkeli müşriklerin, suçlama, taşlama, yerme, iftirada bulunma, alaya alma, işkenceye başvurma ve her bakımdan karşı gelme yöntemleriyle, daha önce gelip geçen peygamberlere karşı gelenlerin hareket, düşünce ve yöntemleri arasında birçok yönden benzerlik vardır. Nitekim Mekke'nin ileri gelenlerinin küfür ve hezeyanlarını, Nuh Peygamber'e karşı gelen o devrin ileri gelenlerinin küfür, inat ve hezeyanlarıyla mukayese ettiğimizde, büyük bir benzerlik arzettiğini görürüz.

Bunun için Cenâb-ı Hak, önce peygamberlerini ve mü'minleri teselli edip onlara tarihi bir ölçü ve benzerlik arz eden olayı nakletmeyi, sonra da Mekke'nin ileri gelenlerinin işledikleri cinayetlerin, sergiledikleri küfür ve azgınlıkların sonunun nereye varacağını onlara bir uyarı mahiyetinde hatırlatmayı rahmetinin genişliği gereği sayıp Nuh Peygamber kıssasının öğüt ve ibret alınacak safhalarından önemli bir kısmını açıklıyor.

Nuh Peygamber ile kavmi arasında devam eden çetin mücadelenin bazı kısımlarının uyarıcı bir misal olarak verilmesinin bir başka yanı ve

yararı ise şudur: Mekke'de gerek ekonomik ablukadan, gerekse ardı arkası kesilmeyen hezeyan ve işkencelerden bunalan mü'minlere, küfrü, bâtılı başaşağı getirecek, mağrurların belini bükecek, seslerini kesecek ilâhi hükmün tecelli edeceği günlerin pek yakın olduğu müjdesini verip, sonucu sabırla beklemelerini ilham etmektir.

Aynı tarihi kıssaya A'raf suresinde de yer verildiğini görüyoruz. Burada tekrarın sebep ve hikmeti ne olabilir? Olayın birkaç yerde tekrarı, aynı hikmet ve uyanları taşıyor denilemez. O uyarılarla birlikte değişik bilgiler, yönlendirici safhalar ve farklı hükümler söz konusudur. İlâhi metodun kusursuzluğu, üslubunun benzersizliği, verdiği malzemenin ruhları tazelemesi, fikirleri açması, aklı kamçılaması, vicdanı serinletmesi bakımından her tekrar, farklı hikmetler, değişik uyarılar ve başka başka teselliler içermektedir.

Aynı kıssanın değişik yerlerde, bir önceki, bir sonraki âyetler ve konular itibariyle farklı mesajlar taşıdığı şüphesizdir.

Bunları birkaç örnek vermek suretiyle açıklayalım:

a) Allah'tan başka ilâh olmadığı belirtilirken, büyük bir günün azabı hatırlatılıyor.

b) Kavminin ileri gelenlerinin Nuh Peygamber'e, "Seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dedikleri nakledilirken, kafaları ve kalpleri inkâr ve isyan isiyle kararan kâfirlerin bir peygamber hakkında neler düşündüklerine, onu nasıl anladıklarına dikkatler çekiliyor.

c) Nuh Peygamber'in sapık olmadığı, ancak âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen ve dosdoğru yolda bulunan bir peygamber olduğu vurgulanıyor. Böylece asıl sapıkların inkarcı putperestler olduğuna işaret ediliyor.

d) Nuh Peygamber'in dosdoğru tebligat yaptığı ve onlara nasihatçı ve hayırhah olduğu belirtiliyor. Böylece Nuh Peygamber'in bu iki hizmet açısından hareket ettiğine işarette bulunuluyor.

e) İnkarcı sapıkların bilmediğini Allah'tan alıp bildiğini açıklayan Nuh Peygamber'in, önce kendiliğinden bir hüküm, bir çağrı ortaya koymadığı açıklanıyor; sonra da bir peygamberle diğer insanlar arasındaki farklardan en önemlisi anlatılıyor.

f) Her kavim veya milletin içinden o millete veya kavme bir uyarıcının gönderildiği ve bunda şaşılacak bir taraf bulunmadığı açıklanıyor. Her kavim veya milletin kendi aralarından filizlenip çıkan kimsenin kendilerine daha iyi hitap edebileceği, daha iyi anlaşılabileceği üzerinde duruluyor ve bu açıdan konuya eğilip iyi düşünmeleri isteniyor.

g) Sonra da Nuh kavminin inkâr ve azgınlıklarına devam ettikleri, ön yargılarının değişmesinin mümkün olmadığı, hislerinin esiri olup akıllarını iyi kullanmadıkları üzerinde duruluyor ve olumlu bir sonuç alınmayınca da onlar aleyhine ilâhi hükmün indiği belirtiliyor.

Şu halde A'raf suresinde ise, Nuh kıssası yedi maddede özetlenmiş ve bu olaydan bizlere verilmek istenen mesajları bilmemizin gereği üzerinde durulmuştur.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

1- Her ülkede toplumu dejenere edenler, ahlâk ve fazileti yıkanlar ilahi buyrukları hiçe sayanlar, o ülkenin daha çok şımarık ileri gelenleridir. Buna çok dikkat edilmeli ve iş başına getirilecek kadroda her şeyden önce dini ahlâk ve fazilet ışığının mevcudiyeti aranmalıdır.

2- Her ülkede inkâr ve cehaletin izleri bulunabilir. Ama buna pas verildiği veya kendi haline terkedildiği takdirde, ileride büyüyüp bir çığ olabilir. O bakımdan yeni kuşakları ahlâklı, faziletli, bilgili ve dindar yetiştirmemiz farzdır.

3- Hiçbir peygamber dengesiz ve sapık olamaz. Çünkü peygamberler günah ve isyandan, yalan ve iftirada bulunmaktan korunmuşlardır. Onlar her bakımdan ilâhi terbiye ve ahlâkın yeryüzünde mümessilleridirler.

4- Her peygamber aldığı görevi kusursuz yerine getirir ve her peygamber öğüt verir, hayırhah davranır ve söyledikleriyle, telkine çalıştıklarıyla önce kendileri yaşarlar. Peygamber yolunda yürüyen din mürşitlerinin de tavrı bu olmalıdır.

5- Peygamber, Allah'tan alıp din adına konuşan bir elçidir. Bizler de ilâhi kitaptan, Peygamber sünnetinden alıp din adına konuşmakla emrolunmuşuzdur. Buna kendimizden ne bir şey katabiliriz, ne de ondan bir şey değiştirebiliriz.

6- Her peygamber kendi milletinin içinden seçilmiştir. Daha rahat, daha iyi anlatması ve onlarla uyum sağlaması söz konusudur. O bakımdan din mürşitlerinin şive ve kültür farkı dikkate alınmalıdır.

7- Zafer mutlaka hakkındır; üstünlük de, dosdoğru inanan ve kendini Hak yoluna adayan mü'minlerindir.

Aynı kıssa Hud suresinde şöyle açıklanıyor:

a) Nuh Peygamber'in açık bir uyarıcı olarak kavmine gönderildiği; onlara, Allah'a tapmalarını önerdiği, bunun aksine bir yol tutmanın elim bir azaba yol açacağı hatırlatılıyor. Böylece Nuh Peygamber'in hem sınırı belirleniyor, hem de görevinin ne olduğu açıklanıyor.

b) Kavminin ileri gelenlerinin O'nu kendileri gibi bir insan olarak gördükleri anlatılırken, onların, Allah tarafından gönderilen bir Peygamber'in ancak melek olması gerektiğine inandıklarına işaret ediliyor. A'raf suresinde bu hususta söz edilmiyor.

c) Nuh Peygamber'e inanıp uyanları aşağılıkla suçluyorlar. Onlara göre, mal ve makam, soy-sop sahibi olmayanlar toplumda en aşağı tabakadır. Yine A'raf suresinde bundan bahsedilmiyor.

d) Nuh kavmi üstünlüğü, erdemliği, imân, ahlâk ve fazilette değil, birtakım dünyevi nimetlere erişmede görüyorlar ve o yüzden Nuh Peygamber'i ve imân edenleri yalancılıkla suçluyorlardı. A'raf suresinde bu hususa atıf yapılmamıştır.

e) İnsanların idrâk ve irâdeleri harekete geçirilip yönlendirilerek yola getirilmeleri, tebliğ ve irşat metodu olarak işleniyor. Bunca âyet, belge ve delillere rağmen Hakk'ı kabul etmeyenleri zorla dine sokmanın uygun ve yararlı bir metot olmadığına işaretle mürşitler uyarılıyor. Böylece A'raf suresinde geçen işaretten çok farklı bir hüküm ortaya çıkıyor.

f) Nuh Peygamber'in uyarı ve irşadına karşılık hiçbir ücret ve mal istemediği, başarılı olsun, olmasın mükâfatının sadece Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu açıklanıyor. O nedenle din mürşitlerinin mümkün olduğu, şartlar el verdiği nisbette irşat ettikleri kimselerden bir şeyler almamaları ilâhi bir kural olarak hatırlatılıyor.

g) Nuh Peygamber'in, kendisine inanıp uyan mü'minleri hiçbir za-

man, şunun, bunun hatırı için huzurundan kovmadığı, ilgisini azaltmadığı belirtiliyor. Onun için, Allah'a dosdoğru inananlara, her zaman saygılı ve itibarlı gözle bakılmasına işaret ediliyor. A'raf suresinde bu hususa işaret edilmiyor.

h) İnkâr, azgınlık ve haksızlığın, ahlâksızlık ve şarlatanlığın cehaletten, baba ve dedelerin yoluna körü körüne uymaktan; aklı ve idraki harekete geçirmemekten kaynaklandığı çok anlamlı ve duyarlı bir ifadeyle anlatılıyor.

i) İnkârcı sapıklara, hakkı ret ve inkâr edenlere yaranmaya çalışanların veya onları kendilerine dost edinenlerin Cenâb-ı Hak'tan yardım göremeyecekleri açıklanıyor. A'raf suresinde bu hususta da söz edilmiyor.

k) Peygamberlerin görevleri, yetkileri ve yetkilerinin sınırları konu edinilerek Allah'ın hazinelerinin onların elinde olmadığı haber veriliyor; aynı zamanda meleklerden peygamber gönderilmediği ve Allah bildirmedikçe peygamberlerin gaybi bilmedikleri üzerinde duruluyor. Böylece mürşitlerin yetki sınırlarının ne olabileceği hakkında bir ön bilgi veriliyor.

Görüldüğü gibi, Kur'ân'da gerçek anlamda tıpatıp bir tekrar yoktur, tekrar sanılan her olayın ayrı safhaları, başka başka hikmetleri söz konusudur.

O bakımdan A'raf süresindeki yedi maddelik beyâna dayanarak tesbit ettiğimiz mesajlarla, aşağıda sıralayacağımız Nuh kıssasından tesbit ettiğimiz mesajlar arasında da hayli farklar mevcuttur:

1- Şartlar ve ortam elverdiği ölçüde Allah'ın son dinini yaymaya çalışmak peygamber mesleğidir ve en şerefli bir meslektir.

2- Kalbini ve vicdanını bütünüyle dünyalığa çevirip kutsal değerlerle ilgisini kesen küfrün elebaşılarının alaylı sataşmaları, küçük düşürücü anlamdaki sözleri, kınama ve tehditleri, Allah yolunda hizmet eden kişilerin azmini, hevesini kırmamalı, bilâkis azimlerini ve heveslerini artırmaya vesile olmalıdır.

3- İslâm her yanıyla yüksek anlamda ilim ve irfan, edep ve terbiye sevgi ve saygı dinidir. Onu bilimsel araştırma konusu haline getirip doyurucu, susturucu belge ve kanıtlarla işlemek vaciptir. Zira İslâm'ın genel

yapısı buna çok müsaittir.

4- Dine hizmeti geçim vasıtası haline getirmemek gerekir. Hizmeti imkânlar el verdiği nisbette Allah'ın hoşnutluğunu kazanma doğrultusunda sürdürmek başarının ilk ve son adımıdır. Bununla daha çok dine hizmeti kişisel çıkarlara alet etmemek kasdedilir.

5- Mü'minlere, sosyal durumları ne olursa olsun, üstün değer vermek, onları her zaman inkarcı maddecilere, ikiyüzlü münafıklara tercih etmek ve sırası geldikçe kendilerini onure edip desteklemek farzdır.

6- Allah'ın dinine hizmeti, gaybı biliyorum iddiasıyla değil, gayba inanıyorum beyanıyla tevazu, teslimiyet ve mahviyet içinde sürdürmek peygamberlerin değişmeyen şiarıdır. Onlara bu hususta da uymak vâciptir.

7- Gayr-i müslimlere, inanmayan liderlere yaranmaya özenmek, dine ve ona hizmete zarar verir. Bunlardan sakınmak gerekir.

Görüldüğü gibi, Kur'ân'da anlatılan her kıssada nice hisseler ve öğütler yer almaktadır. Onları bir hikâye gibi değil, üzerinde durarak, inceleyerek, hikmetini araştırarak okumak şarttır. Aynı zamanda Allah kelâmını kuru bir mealden okuyup öğrenmek de mümkün değildir. Mutlaka sistemli, düzenli ve plânlı yazılmış bir tefsirden yararlanmak suretiyle onu anlamaya çalışmak gereklidir. Unutmamalıyız ki, hiçbir kıssa, âyet ve konu boşuna yazılmamış, hiçbir tekrar hikmetten uzak tutulmamıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkları, maddeci ahlâksızları uyarmak, mü'minleri müjdelemek için Nuh Peygamber'in kavmiyle olan mücadele safhaları anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle aynı kıssanın diğer önemli bölümleri anlatılarak sonunda Hak'tan yana olanların başarıya eriştiği, küfür ve tuğyanda ısrar edenlerin kökünün kesildiği belirtiliyor ve böylece hem Mekke'de sıkıntılı günler geçiren mü'minlere ferahlatıcı müjde veriliyor, hem de yaşamakta olan inkarcı kavim ve milletler uyarılıyor.

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾

وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِيٓ إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ ۖ هُوَ
رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي
وَأَنَا۠ بَرِيٓءٌ مِّمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾ وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ
إِلَّا مَن قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوٓا ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ
وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ قَالَ إِن تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ
مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ
عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٩﴾

32- (Kavmi ona:) "Ey Nuh! Dediler, cidden bizimle tartışıp uğraştın ve bizimle uğraşmanı çoğalttın (ileri gittin). Eğer doğrulardan isen şu bizi tehdit edip durduğun (azabı) getir."

33- Nuh: "Onu size ancak, dilerse Allah getirir; Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz.

34- Eğer Allah, sizi azdırıp yok etmek istese, ben size öğüt vermek istesem de öğüdüm size bir yarar sağlamaz. O sizin Rabbinizdir ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

35- Yoksa onu uydurdu mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurdumsa, günah ve vebali benim üzerimedir ve ben sizin işlediğiniz günah ve vebalinizden beriyim,"

36- Nuh'a, senin kavminden imân edenlerden başkası, şüphen olmasın ki (sana) inanmayacaktır. Artık onların işleyegeldiklerinden dolayı üzülüp tasalanma.

37- Gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda gemiyi yap ve sakın zulmedenler hakkında bana hitapta bulunma; çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır, diye vahyolundu.

38- Nuh gemiyi yapmaya başladı; kavminin ileri gelenleri yanından geçtikçe onu alaya alıyorlardı. Nuh onlara: "Bizimle alay ediyorsunuz; bizimle alay ettiğiniz gibi biz de (yakında) sizinle alay edeceğiz.

39- İleride rüsvay edici azabın kime geleceğini ve kalıcı azabın kimin üzerine ineceğini anlayacaksınız" dedi.

Nuh Kıssasının Bu Bölümünden Alınacak Öğütler ve İbretler

Nuh (aleyhisselam)'ın kavmiyle olan sürtüşme ve tartışmasının, uyarı anlamındaki mücadelesinin uzun sürdüğü bir gerçektir. Böylece uzun yıllar hakka davet eden, inkarcıları, bir olan Allah'a inanmaya çağıran Nuh Peygamber'in yıllara dayalı tebliğ ve irşadı, inkarcı sapıklara bıkkınlık verecek bir noktaya gelip dayanmıştı. Zira her şeyi mübah sayan inkarcı maddeciler, hürriyetlerini sınırlayacak, isteklerinin meşru olmayanlarını frenleyecek dine ilgi göstermeyi kendi aleyhlerine bir dönüş kabul ediyor, o bakımdan Nuh Peygamber'in öğütlerine kulak vermiyorlardı.

Onlara bu kadar uzun bir sürenin ayrılması, şüphesiz ki ilâhi rahmetin bir tezahürü idi. Çünkü O'nun rahmeti gazabının önünü almıştır; bu ezeli bir kanundur ki, değişmez; yani koyduğu kanunları, hazırladığı plân ve programı kendisi bile bozmaz ve değiştirmez. Ama ne yazık ki, her uyarı bir tepki, her öğüt bir usanç ve bıkkınlık doğurmuş ve bütün uğraşmalar ve didinmeler aradaki mesafeyi açmaktan başka zahiri bir sonuç vermemişti. Ancak unutmamak gerekir ki, bir de olayın ve devam eden uzun mücadelenin insanlıktan yana sayılmayacak kadar olumlu sonuçlar doğurduğu, kıyamete kadar gelecek olan milletlere öğüt ve ibret dolu unutulmaz bir tablo meydana getirdiği çok açıktır.

Toplum uyarılma düzeyinde bu noktaya gelince, artık tebliğ ve irşadın, uyarı ve öğüdün fayda vermeyeceği, onları ıslâh edemeyeceği kesinlik kazanır. Bu durumda mürşit başka bir irşat yeri ve ortamı aramak ya da inecek olan ilâhi hükmü (azabı) beklemek arasında serbesttir. Ama birinci şıkkı tercih etmesi daha uygundur. Tıpkı İbrahim Peygamber'in ve son olarak Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yaptığı gibi.

Nuh kavmi de her şeye rağmen inkâr ve ahlâksızlığın, zulüm ve haksızlığın son kertesine gelip dayanmış, yapılacak başka bir şey kalmamıştı. Nuh Peygamber (aleyhisselam) kendine düşeni yapmış, bütün imkân ve gücünü kullanarak ilâhi buyrukları tebliğe çalışmıştı. Gerisi Allah'a kalmıştı;

O'nun hükmünü beklemekten başka bir yol söz konusu değildi.

Ne var ki, peygamberler ancak ilâhi emirle hareket ederler, kendiliklerinden bir karar vermeye me'zun değildirler. Onun için Nuh Peygamber bir tarafa ayrılamadı. Va'dedilen azabın gelmesini, alaylı bir ağızla isteyen kavmine, "Allah sizi azdırıp yok etmek isterse, vereceğim öğüt bir yarar sağlamaz" diyerek, Allah'ın ezeli ilminin bu azgınların doğru yolu seçmeyeceklerinin tesbitini, ileride itiraz etme sebeplerinin ortadan kalktığını öğrenmekle pek yakında azabın ineceğini biliyordu.

Ama aynı durum bir mürşit için geçerli değildir; yani uzun süre yaptığı irşat ve tebliğden olumlu sonuç alamadığı takdirde, ilâhi emrin inmesini bekler gibi bir karar vermesi gereksizdir. Çünkü vahiy ancak peygamberlere inmiştir, o bakımdan peygamberler böyle durumlarda da Allah'ın emrini bekler, kendiliklerinden bir karar vermezlerdi. Mürşit ise, kendiliğinden bir karar verebilir, dilerse, bekler, dilerse ayrılıp başka bir yer aramaya koyulur.

Allah (celle celaluhu)'nun Nuh kavmini azdırıp yok etmesinin anlamı ise, şöyledir: Allah'ın insana kâinat plânında ayırdığı yeri bildirmesine rağmen insanlar belirlenen noktada yerlerini almaz, hayat kanunlarına uymaz; gönderdiği Peygamberlerin yol gösterici, akla ışık tutucu sözlerine kulaklarını tıkar, mevcut ortam içinde akıllarını, idrâklerini kullanmazlarsa, ilâhi hidâyetin tecelli edeceği sınıra kendilerini getirmemiş olurlar. Böylece inkâr ve azgınlık kertesine sürüklenip ilâhi azabın inmesini çabuklaştıran noktada karar kılarlar ve o takdirde kendilerine zulmetmiş sayılırlar. İşte Allah'ın onları azdırıp saptırmasının gerçek anlamı ve yorumu budur.

Nuh Kıssasında Mekkeli Müşrikleri Uyaran Bölümler

İlâhi üslubun Kur'ân'daki parlak özelliklerinden biri de, bir olay ya da kıssayı anlatırken ara yerde -dikkatleri toplamak, konunun canlılığını korumak ve olayın ne amaçla anlatıldığına işarette bulunmak için- değişik bir konuya geçmesidir. Aslında ara yere serpiştirilen ikinci konu asıl konudan kopuk başka bir konu değil, onu tamamlayan ve hikmetinin anlaşılmasına yardımcı olan ek bir konudur. Nitekim Nuh Peygamber (aleyhisselam) kıssası henüz bitmeden ara yere Mekkeli müşrikleri, daha çok onların elebaşılarını, olayın vereceği tesirle uyarmak, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in arkadaşlarının imân ve irfanlarını artırmak maksadıyla şu cüm-

leye yer verilmiştir:

"Yoksa (Muhammed) onu (Nuh kıssasını veya Kur'ân'ı) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer onu uydurdumsa günah ve vebali benim üzerimedir ve ben sizin işlediğiniz günah ve vebalinizden beriyim."

Bu uyarıdan sonra yine asıl konuya geçiliyor. Allah ezeli ilmiyle yaptığı tesbitin hükmünü bildiriyor: "Nuh'a, senin kavminden imân edenlerden başkası, şüphen olmasın ki (sana) inanmayacaktır. Artık onların işleyegeldiklerinden dolayı üzülüp tasalanma." Zira gerçekten sen tebliğ ve irşat görevini yerine getirmiş bulunuyorsun. "Gözetimimiz altında gemiyi yap ve sakın zulmedenler hakkında bana hitapta bulunma; çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır, diye vahyolundu."

Gemi yapılırken de onların inkâr ve ahlâksızlığı, alay ve sataşması devam etti. Akıl ve idrâklerini kullanıp da, akli melekesi tam yerinde olan ve hayatında hiç yalan söylemeyen Nuh Peygamber'in gemi inşa etmesinin nedenini, hikmet ve esrarını anlamak istemediler, sadece o kesimde deniz olmadığını düşünerek işi alaya alıp geçtiler. Sonunda olan oldu, ilâhi hüküm ezeli plânını kusursuz uyguladı. Aklını, idrâkini, vicdanını bir türlü gerçeği anlayıp bulma doğrultusunda kullanmayan, Peygamber tebliğine kalp ve kafasını kapalı tutan Nuh kavmi bütünüyle yok edildi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Nuh (aleyhisselam) kıssasının önemli birkaç safhası, ibretli yanı anlatılarak inkarcı maddeciler, Allah'a ortak koşan şaşkınlar uyarıldı. İlâhi hükmün nasıl plânlı ve programlı tecelli edeceğine dikkatler çekildi. Dolayısıyla mü'minlere hem müjde verildi, hem de bunalanlar teselli edildi.

Aşağıdaki âyetlerle tufan olayının ibretli yanları anlatılıyor, hayvanların korunması çok anlamlı bir ifadeyle işleniyor, Allah'a inanmayan evlâdın ilâhi hışma uğramasına üzülmenin bir yararı olmadığı, aksine üzülüp tasalanan babayı günahkâr edeceği hikmetiyle anlatılıyor. Gemi hedefine ulaşınca, ilâhi emir ikinci defa tecelli edip suların çekilmesinin sağlandığı, sonunda hiçbir zayiat vermeden Nuh (aleyhisselam)'ın gemisinin Cudi'de karar kıldığı çok açık biçimde belirtiliyor.

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ
وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ ۗ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿٤٠﴾
وَقَالَ ارْكَبُوْا فِيْهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَمُرْسٰىهَا ۗ اِنَّ رَبِّيْ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٤١﴾
وَهِيَ تَجْرِيْ بِهِمْ فِيْ مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوْحُ ابْنَهٗ وَكَانَ فِيْ مَعْزِلٍ
يّٰبُنَيَّ ارْكَبْ مَّعَنَا وَلَا تَكُنْ مَّعَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاٰوِيْٓ اِلٰى جَبَلٍ
يَّعْصِمُنِيْ مِنَ الْمَآءِ ۗ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ ۚ وَحَالَ
بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِيْنَ ﴿٤٣﴾ وَقِيْلَ يٰٓاَرْضُ ابْلَعِيْ مَآءَكِ وَيٰسَمَآءُ
اَقْلِعِيْ وَغِيْضَ الْمَآءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُوْدِيِّ وَقِيْلَ
بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَنَادٰى نُوْحٌ رَّبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِيْ مِنْ اَهْلِيْ
وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يٰنُوْحُ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ
اَهْلِكَ ۚ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۗ اِنِّيْٓ اَعِظُكَ
اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ
لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ۗ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِيْ وَتَرْحَمْنِيْٓ اَكُنْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٤٧﴾ قِيْلَ يٰنُوْحُ
اهْبِطْ بِسَلٰمٍ مِّنَّا وَبَرَكٰتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِّمَّنْ مَّعَكَ ۗ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ
ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٤٨﴾

40- Sonunda emrimiz gelip tennur kaynamaya başlayınca (Nuh'a) dedik ki: "Her (hayvanın) dişi ve erkeğinden ikişer taneyi ve aleyhinde (ilâhi) hüküm geçmiş olanlar dışında aileni ve imân edenleri gemiye yüklet (bindir)!" Ne var ki, beraberinde imân edenler pek az kimseler idi.

41- Nuh, "Bininiz ona; yüzüp yürümesi de, demir atıp durması da

Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim, çok bağışlayan çok merhamet edendir." dedi.

42- Gemi, içinde taşıdıklarıyla birlikte dağ gibi dalgalar arasında yüzüp yol alıyordu. Nuh, ayrı bir yere çekilen oğluna, "Oğulcağızım! Bizimle beraber (gel) gemiye bin, kâfirlerle beraber olma." diye seslendi.

43- O, "Ben az sonra bir dağa sığınırım, o beni sudan korur" dedi. Nuh ona: "Bugün Allah'ın emrinden koruyacak (hiçbir güç ve yardımcı) yoktur; ancak O'nun merhamet ettiği müstesna." derken aralarına dalgalar) girdi ve o da boğulanlardan (biri) oldu.

44- Ey yeryüzü! Suyunu yut; ey gök; sen de (suyunu) tut, denildi. Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde yöntemli şekilde durdu. O zâlimler topluluğuna da "rahmetten uzak olun!" denildi.

45- Nuh, Rabbine (yanık bir yürekle) seslendi: "Rabbim! Doğrusu oğlum benim ailemdendi. Şüphesiz ki senin va'din haktır ve sen hükmedenlerin en iyi hükmedenisin" dedi.

46- Allah ona: "Ey Nuh! Şüphesiz ki, o senin ailenden değildir; çünkü onun (yaptığı) cidden sâlih (iyi-yararlı) bir âmel değildi. Artık (içyüzünü) bilmediğin bir şeyi benden isteme. Bilgisizlerden olmayasın diye gerçekten sana öğüt veriyorum" buyurdu.

47- Nuh dedi ki: "Rabbim! Bilmediğim bir şeyi senden istemekten yine sana sığınırım; eğer beni bağışlamaz ve merhamet etmezsen elbette zarara uğrayanlardan olurum."

48- Denildi ki: "Ey Nuh! Bizden sana ve seninle birlikte bulunan mü'minlere (topluluklara) bir selâmet ve çok bereketlerle gemiden in. İleride nice ümmetleri de geçindirip yararlandıracağız; sonra da bizden onlara elem verici azap dokunacak.

Kıssanın Bu Bölümünden Alacağımız Öğütler ve İbretler:

1- Her Peygamber'e olduğu gibi, Nuh Peygamber'e de inananlar az idi. Çünkü Allah'ın beyân buyurduğu ölçü ve anlamdaki imân, kişinin sınırsız hürriyet arzularını ve bu yoldaki aşırılıklarını frenleyip meşru sınırlar içine sokar. Gemi azıya alan şehvetine yine meşru ölçülerle yön verir, düzenli, disiplinli bir hayat sürmesini emreder. Kendini bütünüyle hayva-

nı duyguların tesirinden kurtaramayanlar, ilâhi dine inanmak istemezler, üstelik karşı çıkıp tesirini gidermeye çalışırlar.

2- Herhangi bir vasıtaya binerken Allah'ın adını anarak ayak basmak ve selamet ve bereket kapılarının açılmasına sebep olur. Özellikle gemi uçak ve diğer motorlu araçlara binerken Nuh Peygamber (aleyhisselam)'ın kullandığı sözleri aynen söylememize işaret ediliyor:

بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ؕ اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ

"Yüzüp yürümesi de, demir atıp durması da Allah'ın adayladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

3- Evlâdın sapıklığından dolayı babasını, babanın sapıklık ve küfründen dolayı evlâdını kınamamak gerekir. Ergen oluncaya kadar kendisine ailesince dini esaslar ve prensipler, ahlâki kurallar öğretilen bir evlâda karşı anne-baba görevlerini yapmış sayılırlar. Gerisi o evlâdın anlayış ve irfanına, Allah'ın da hidâyet ve takdirine kalır.

Bu hususdaki ilâhi sünnet ise, şöyledir:

Çocuğu ergenlik çağına kadar dini kültürle beslemek, meşru ölçüler içinde olan milli kültürle desteklemek ve kendi günlük yaşantılarıyla en güzel örnek olmaya çalışmak ana-babanın görevidir. Bundan sonrası Allah'ın hidâyet ve inayetine bağlıdır. Öyle ki artık mükellef düzeye gelen gencin kalbi Allah'ın iki kudret ve rahmet parmakları arasında bulunur. O, onu dilediği gibi çevirir. Tabii bu çevirme, gene kişinin inanç, anlayış, idrâk ve basiretine göre gerçekleşir.

Uzun yıllar kavmini uyarıp onları her yönden irşada çalışan bir peyamberin, oğlunu, eşini ve yakınlarını ihmal etmiş olması düşünülemez. Nuh Peygamber kendi imkân ve iradesiyle varılması gereken sınıra kadar gelmiş, beşer gücünün yettiği noktaya kadar hizmetini sürdürmüştü. Bundan sonrası oğlunun ve eşinin kendilerini ona lâyık düzeyde tutmalarına ve Allah'ın yüksek takdirine kalmıştı.

4- Baba-oğul bağı ve ilgisi pek çabuk kopmuyor; son deme kadar ümit besleyen Nuh Peygamber, gemi hareket edince bir defa daha âsi, günahkâr oğluna seslenme duygusundan kendini alamıyor. Oysa ilâhi hüküm kendisine daha önce bildirilmiş ve

"Her (hayvanın) dişi ve erkeğinden ikişer taneyi ve aleyhinde (ilâhi) hüküm geçmiş olanlar dışında aileni ve imân edenleri gemiye yüklet (bindir)!" mealinde, ifâdesini bulan ilâhi beyânla gemiye bindirilecek olanların kimler olacağı açık şekilde belirlenmişti. Buna rağmen evlât sevgisi, yaşlı Peygamberin şefkat duygusunu son bir defa daha kamçılamış ve onu gerçekleşmeyecek bir dilekte bulunmaya sevketmişti.

Sonuç olarak, küfür, babaya oğlunu, karı ile kocasını birbirinden uzaklaştıran başlıca sebepler arasında yer alıyor. Böylece aile yapısında fertleri birbirine bağlayan manevi bağların çoğu kopmuş oluyor, arada sadece zahiri ilgiden başka fazla bir şey kalmıyor.

5- Bir bölgede yağmurun yağması, sellerin oluşması şüphesiz ki belli kanunlara ve bağlı bulunduğu sebeplerin bir araya gelip gerçekleşmesine bağlıdır. Ama unutmamak gerekir ki, belli ve zahiri sebeplerden başka bir de batını sebepler söz konusudur. Sonra da bütün illet ve sebeplerin ucu Allah'ın kudret elinde ve O'nun mutlak tasarrufu altında bulunuyor. Normal tabii olayların dışında olağanüstü olaylar meydana getirmeyi dilediğinde, "kün" (ol!) emriyle sebep ve illetleri oluşturup harekete geçirir. Kur'ân'da ilgili âyette bu husus çok net bir anlatımla şöyle açıklanmaktadır:

"Ey yeryüzü! Suyunu yut; ey gök! Sen de (suyunu) tut, denildi. Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde yöntemli şekilde durdu..."

6- İmân ile küfür birbirinin karşıtıdır; bir kişinin kalbinde bir araya gelmeleri mümkün değildir; o bakımdan imân gelince küfür gider, küfür gelince imân ayrılır, tıpkı gece ile gündüz, karanlık ile aydınlık gibi. O bakımdan küfür karanlığı Nuh ile oğlu arasına girince aşılması zor bir set halini aidi; baba daha aydınlık günlere, sonsuz mutluluklara doğru ilerlerken oğul karanlıklar içinde her şeyini kaybedip yok oldu. Allah Nuh (aleyhisselam)'ı bu hususta şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki, o senin ailenden değildir..."

7- İç yüzünü bilmediğimiz bir şeyi olumlu ya da olumsuz yönden Allah'tan istememiz, doğru ve isabetli bir düşünce ürünü değildir. O halde o gibi durumlarda işin hayırlı olanını dilemek en sağlıklı hal çaresi ve dilekte bulunma yöntemidir.

8- Nuh (aleyhisselam)'ın gemisinde yer alan insanların üreyip zamanla

birçok ümmetler meydana getireceği biraz kapalı bir anlatımla haber verilmiş ve ne yazık ki, onlardan çoğunun doğru yoldan sapıp bâtılı temsil edeceklerine dikkatler çekilerek gelecekle ilgili haber verilmiştir. Böylece tufandan sonra o bölgedeki kabile ve milletlerin yalnız Nuh Peygamber'in üç oğlundan değil, gemiye alınan diğer insanlardan üreyip meydana geldiği belirtilmiş ve bu hususta anlatılagelen birçok yanlış görüş ve yorumlar tashih edilmiştir.

Tennur'un Kaynamaya Başlaması

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ

"Sonunda emrimiz gelip tennur kaynamaya başlayınca..."

Tennur tabiri üzerinde hayli durulmuş ve farklı yorumlar yapılıştır.

Biz onları özetleyerek aşağıya naklediyoruz:

1- Yeryüzü anlamına gelir. Nitekim Arapların çoğu yeryüzünü böyle adlandırmışlardır. İbn Abbas (radıyallahu anh), İkrime, Zühri ve İbn Üveyde de aynı görüştedirler. Böylece "tennur kaynadı"dan maksat, yeryüzünde, yağan yağmurdan dolayı sular sel halini alırken, yeraltı kaynakları da diğer yandan fışkınp önüne geçilmez bir deniz oluşturuyordu anlamı ortaya çıkmaktadır.

2- İçinde ekmek pişirilen tandır ve fırın demektir. Rivayete göre, Hz. Nuh'un, Havva anamızdan miras kalma taştan oyulmuş bir tandırı bulunuyormuş. Tufanın kopacağına ilk belirti olarak o tandırın içinden su kaynayıp çıkması gösterilmiş. Nitekim el-Hasan, Mücahid ve Atiyye bu yorumu ve senetsiz rivayeti uygun görmüşlerdir.

3- Gemide suyun toplanıp biriktiği yer, demektir.

4- Fecrin doğduğu zaman, demektir. Zira tennur, "tenvir" kökünden türetilmedir. Fecrin doğup ufuğu aydınlattığı vakit anlamıyla ilgili pek yakındır. Nitekim Hz. Ali (radıyallahu anh) bu yorumu tercih etmiştir.

5- Kufe Mescid'i kasdedilmiştir. Bunun da Hz. Ali (radıyallahu anh) ile tabiinden Mücahid'den rivayet edildiği söylenir. Küfe Mescidi'nden, onun tam bitişiğindeki tandır kasdedilmiştir. Ne var ki, ilim adamlarının çoğu bu yorumu benimsememişlerdir.

6- Yeryüzünün yüksekçe kısımları demektir. Katade de aynı görüştedir.

7- Arap Yarımadası'ndaki pınar kasdedilmiş, diyenler olmuştur ki bu pınara "Aynü'l-Verde" denilir. Şam dolaylarında olduğu söylenir. Ama en doğrusunu Allah (celle celaluhu) daha iyi bilir.[1]

Tevrat'ta Nuh Tufanıyla İlgili Yazılar

Tevrat'ın Tekvin bölümünde bu tarihi olay geniş biçimde anlatılır. Ancak Allah'tan indiği gibi korunmadığı ve o yüzden sonraları bazı ilim adamları tarafından derlenip toplandığı için birçok bölümlerinde olduğu gibi, ilgili bölümde de hayli yanlışlara yer verilmiştir. Tufanın bütün yeryüzünü bir baştan bir başa kapladığından söz edilir ki, bu doğru değildir. Zira Nuh (aleyhisselam)'ın sadeee bir bölgedeki insanlara uyarıcı ve tebşir edici bir rasul olarak gönderildiği kesindir. O takdirde Nuh Peygamber'in yüzünü görmeyen, sesini işitmeyen ve davetinden haberi olmayan kabile ve milletlerin günahı ne? Oysa Kur'ân'da Cenâb-ı Hakk'ın bu konuyla ilgili âdetullaht şöyle açıklanmıştır: "Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz."[2]

"Rabbin kasabaların ana yerleşim yerlerine peygamber göndermedikçe o kasabaları yok etmiş (ve edecek) değildir. Ve biz, halkı zalimler olan kasabalardan başkasını" da yok ediciler değiliz."[3]

Ayrıca Tevrat'ta bu konuyla ilgili değişik bazı bilgilerde verilir: Nuh'un (aleyhisselam)'ın tufan sırasında 600 yaşında bulunduğu, hayvanlardan ikişer çift değil, yedişer çift seçilip gemiye alındığı, Tufan'ın kırk gün sürdüğü, yeryüzünde hareket eden bütün canlıların öldüğü ve geminin Ararat Dağı üzerine oturduğu anlatılır.[4]

Ararat, bugünkü Ağrı'nın eski ismidir. Kur'ân'da ise, Cudi Dağı'ndan söz edilmektedir. Nuh Peygamber'in tufanda kullandığı geminin bu dağ üzerinde yöntemli şekilde karar kıldığı anlatılır.

Bilindiği gibi, Cudi dağı, Güneydoğu Anadolu'da Şırnak ve Silopi ilçe

1 Tefsir-i Kurtubi: 9/33, 34

2 İsrâ suresi: 15

3 Kasas suresi: 59

4 Tevrat-Tekvin: 7-10

merkezleri arasında denizden yüksekliği 2089 metredir. Bu dağın dolaylarında çivi yazısıyla hazırlanmış Asur yazılarına rastlandığı da söylenir.

Nuh (aleyhisselam)'ın Ağrı yöresinde değil, Irak-Suriye bölgesinde tebliğ ve irşat görevini sürdürdüğü bilinmekte ve bunu kanıtlayan bazı belgelerden de bahsedilmektedir.

Böylece Kur'ân'da olayın en önemli ve ibretli yanları, öğüt alınacak noktaları anlatılırken, Tevrat'ta meydana gelen yanlışlar da düzeltilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Nuh kıssasından ve tufandan söz edildi. En ibretli safhaları anlatılarak hem mü'minlere teselli verildi, hem de Mekkeli müşrikler bir defa daha uyarılmış oldu.

Aşağıdaki âyetle, Nuh Peygamber'in kıssası başta olmak üzere diğer birkaç kavmin kıssaları hakkında ne Hz. Peygamber'in, ne de Mekkeli müşriklerin yeterli bilgileri olmadığı bildiriliyor. Ancak vahiy ile onların ibret ve öğüt alınacak önemli safhaları açıklanıyor. Böylece düşünebilen herkesin dikkati tarihin derinliklerine döndürülmek isteniyor. Arkasından mü'minlerin sabretmesi emredilerek, başarıya ancak imân doğrultusunda Allah'tan korkup, her türlü fenalıktan, zulüm ve azgınlıktan sakınanların eriştirileceği müjdeleniyor. Böylece müşriklerin Mekke'de kurdukları küfür saltanatının pek yakında başaşağı geleceğine işaret ediliyor.

تِلْكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۖ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ مِن
قَبْلِ هَٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۖ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

49- İşte bunlar, sana vahiy ile bildirdiğimiz gayb ile ilgili haberlerdir. Daha önce ne sen bunu biliyordun ne de kavmin biliyordu. Öyleyse sen de sabret. Sonunda kazanacak olanlar, elbette Allah'tan korkup (kötülüklerden) sakınanlardır.

Nuh (aleyhisselam) **Kıssasının Gerçek Yüzü**

تِلْكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۖ

"İşte bunlar, sana vahiy ile bildirdiğimiz gayb ile ilgili haberlerdir."

İlgili âyetle, Nuh (aleyhisselam) kıssasının o güne kadar gerçek ve sağlıklı yanını bilenlerin bulunmadığı açıklanıyor. Arapların bu konuda bildikleri, birtakım hikâyelerden ve Tevrat'ta yazılı olanların abartılarak nakledilmelerinden ibaretti. Kur'ân ise, olayın bilinmeyen gerçek tarafını gaybi bir bilgi olarak vererek hem tarihçilere sağlıklı bilgi ulaştırmış oluyor, hem de Tevrat'taki ve halk arasındaki yanlışları düzeltiyor; konuyu mecrasından çıkartıp hurafelerle süsleyenlerin önüne bir set çekmek suretiyle ilâhi hükmün tecelli ölçüsünü öğretiyor.

Ayrıca, yukarıda değindiğimiz gibi, Mekke müşriklerinin ileri gelenlerine, yakında kendilerine bir azabın ineceği dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Arkasından da hem Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, hem de arkadaşlarına sabır tavsiye edilerek ilâhi hükmün mutlaka gerçekleşeceği müjdeleniyor. Kurtuluşun, başarı ve zaferin imân temeli üzerinde gelişen sabır ve takvada olduğu açıklanarak mü'minlerin bu iki fazileti elden bırakmamaları tenbih ediliyor.

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا ۟ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۟ اِنْ
اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُوْنَ ﴿٥٠﴾ يٰقَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۟ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى
الَّذِيْ فَطَرَنِيْ ۟ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٥١﴾ وَيٰقَوْمِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا
اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَّيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا
مُجْرِمِيْنَ ﴿٥٢﴾ قَالُوْا يٰهُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَّمَا نَحْنُ بِتَارِكِيْٓ اٰلِهَتِنَا عَنْ
قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥٣﴾ اِنْ نَّقُوْلُ اِلَّا اعْتَرٰىكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا
بِسُوْٓءٍ ۟ قَالَ اِنِّيْٓ اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوْٓا اَنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ۙ ﴿٥٤﴾ مِنْ
دُوْنِهٖ فَكِيْدُوْنِيْ جَمِيْعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُوْنِ ﴿٥٥﴾ اِنِّيْ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّيْ
وَرَبِّكُمْ ۟ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۟ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ
﴿٥٦﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ۟ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا

غَيْرُكُمْ ۖ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ رَبِّى عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَآءَ
أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَنَجَّيْنَٰهُم مِّنْ عَذَابٍ
غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا۟ رُسُلَهُۥ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ
كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَأُتْبِعُوا۟ فِى هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ أَلَآ إِنَّ عَادًا
كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

50- Âd (kavmine) de kardeşleri Hud'u (peygamber olarak) gönderdik. "Ey kavmim, dedi, Allah'a tapın; sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Siz ancak yalan uydurup duruyorsunuz.

51- Ey kavmim, buna karşı sizden bir ecir (hizmet karşılığı bir ücret) istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yoktan yaratana aittir. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

52- Ey kavmim, Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize bol yağmur göndersin; kuvvetinize kuvvet katarak gücünüzü artırsın; siz de artık günahkâr suçlular olarak (O'ndan) yüzçevirmeyin."

53- Ey Hud! Dediler, sen bize açık bir belge (mu'cize) getirmedin, bu yüzden senin sözünden dolayı tanrılarımızı bırakacak ve sana da imân edecek değiliz.

54- Bizim sana sözümüz ancak şudur: Tanrılarımızdan bir kısmı seni fena halde çarpmıştır." O da: "Ben, Allah'ı şâhit ediniyorum ve siz de şahit olun ki, ben sizin, Allah'ı bırakıp da O'na ortak koştuklarınızdan beriyim.

55- Artık hep birlikte benim için dilediğiniz tuzağı kurun, sonra da bana hiç süre tanımayın.

56- Doğrusu ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah'a güvenip dayanmışımdır. Hiçbir canlı yoktur ki Allah onun perçeminden tutmuş bulunmasın (her şeyin dizgini O'nun kudret elinde bulunuyor). Şüphesiz ki Rabbim dosdoğru yoldadır (buyrukları ancak doğruyu, iyiyi, güzeli, yararlıyı ve mutluluğu yansıtır).

57- Eğer yüzçevirirseniz, -gerçekten ben size benimle gönderilen (ilahi buyrukları) tebliğ ettim- Rabbim, sizden başka bir kavmi yerinize getirir de siz O'na hiçbir şekilde zarar veremezsiniz. Şüphesiz ki Rabbim, her şeyi gözetip koruyandır," dedi.

58- Buyruğumu taşıyan hükmümüz gelince, kendi katımızdan bir rahmetle Hud'u ve onunla birlikte olan mü'minleri kurtardık; onları oldukça ağır bir azaptan selâmete erdirdik.

59- İşte bu Âd kavmi, Rablerinin âyetlerini inatla inkâr ettiler. O'nun peygamberlerine karşı geldiler ve her inatçı zorbanın emrine uydular.

60- Bu dünyada da, ahirette de lanet peşlerine takılıp kaldı. Haberiniz olsun ki Ad kavmi, Rablerini tanımayıp küfrü seçtiler. Bilin ki Hud kavmi Âd'a (ilâhi rahmetten) uzaklık olsun.

Âd Kavmi

A'raf suresinde de belirttiğimiz gibi, bu kavim, Nuh kavminden sonra gelmiş ve Umman ile Dahraman arasında bir yörede oturmuşlardır. Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda da bazı ipuçları elde edildiği söylenmektedir.

A'raf suresinde aynı olaya yer verilmiş, burada tekrar edilerek değişik bazı öğütler, ibretler ve hikmetlere dikkatler çekilmiştir. Nuh (aleyhisselam) kıssasında olduğu gibi, bu kıssanın da konular arasındaki yerine ve akışına göre değişik önemli noktalar üzerinde durulmuş, birbirinin tam tekrarı olmadığı anlaşılmıştır.

Aralarındaki farklı mesajları ve hikmetleri özetleyecek olursak, şöyle sıralayabiliriz:

A'raf suresinde:

1- Âd kavminin önce Allah'a inanıp ibâdet etmeleri, sonra da O'ndan korkup kötülüklerden, haksızlık ve azgınlıktan sakınmaları önerilmiştir. Zira ışın başı, Allah'a dosdoğru imân edip O'na karşı kulluk görevini yerine getirmektir.

2- Kavmin ileri gelen şımarıkları, Hud Peygamber'e karşı gelmişler, O'nu beyinsizlik, gerizekâlıkla, sonra da yalancılıkla suçlamışlardır.

3 - Hud (aleyhisselam) geri zekâlı olmadığını, akli dengesinin yerinde ol-

duğunu hatırlatarak, sadece Allah'ın buyruklarını tebliğ ile görevli bulunduğunu, bu açıdan hareketle güvenilir bir öğütçü olduğunu belirtmiştir.

4- Allah (celle celaluhu)'nun bu kavme verdiği birçok nimetler hatırlatılmış, şükretmelerinin gereği üzerinde durulmuştur. Buna rağmen onlar babalarının dininden ve yolundan dönmeyeceklerini, o bakımdan Hud Peygamber'in tehdit anlamında söz ettiği azabı hemen getirmesini istemişlerdir.

5- İnkâr ve tuğyanda inat ve ısrar eden bu kavmin azabı hakettikleri; kendi elleriyle yontup isim verdikleri taştan, ağaçtan yapılan putlara tanrı diye taptıkları üzerinde durulmuş ve bu açıdan Mekke'nin ileri gelen mağrurları uyarılmıştır.

6- Hud Peygamber'in gelen azaptan kurtulduğu, inkarcı müşriklerin yok edilip köklerinin kazındığı duyarlı biçimde açıklanarak hem Mekke müşriklerinin, hem de yaşamakta olan inkarcı kavim ve milletlerin düşünce ve idrâklerine ışık tutulmuş; gafletten uyanmaları istenmiştir.

Hud suresinde ise:

1- Allah'tan başka ilâh olmadığına ve putperestlerin Allah'a karşı durmadan yalan uydurduklarına değinilmekte ve böylece aynı hava ve anlayış içinde bulunan Mekke müşriklerinin onlara benzerlik gösterdiklerine işaret edilmektedir.

2- Hud Peygamber'in ilâhi buyrukları tebliğde ve bu açıdan dini hizmeti yerine getirmede, kavminden hiçbir ücret ve karşılık beklemediği üzerinde durulmakta, sonra da inkarcılara akıllarını kullanmaları hatırlatılmaktadır.

3- Hud Peygamber'in kendi kavmini tevbe ve istiğfara, yani küfür ve ahlâksızlıktan vazgeçip pişmanlık duyarak Allah (celle celaluhu)'ya yönelmelerine ve O'ndan bağışlanma dilemelerine davet ettiği, pişmanlık duydukları takdirde Allah'ın rahmetinin ineceği anlatılmakta, böylece ilâhi rahmetin her zaman gazabının önüne geçtiğine işaret edilmektedir.

4- Buna rağmen Âd kavminin küfür ve azgınlıkta ısrar ettikleri ve Hud Peygamber'e kesinlikle inanmayacakları belirtilmekte, inkârın önyargı haline gelince değiştirilmesinin çok zor olduğuna atıf yapılmaktadır.

5- Hud Peygamber'in tebliğ ve irşat görevini aralıksız sürdürmeye çalışması üzerine, kavminin, O'nun bâtıl ilâhların hışmına uğradığını sanarak, putların Hud'u fena halde çarptıklarını söylemekte bir sakınca görmedikleri haber verilmektedir.

6- Hud Peygamber'in böylesine çirkin suçlamalar karşısında, kendisinin sadece Allah'ın elçilerinden bir elçi olduğunu beyânla Allah (celle celaluhu)'yu şâhit edindiğine ve müşriklerle ilişkisinin olmadığına, onların inanç ve ölçüsü hareketlerinden beri bulunduğuna yer verilmekte, böylece her Peygamber'in fetanet ve ismet sıfatlarıyla da ayrı bir özellik taşıdıkları belirtilmektidir.

7- Hud Peygamber'in aldığı görevi her şeye rağmen kusursuz deva ettireceğine ve bunun için müşriklerin kendisine nasıl bir tuzak kuracaklarsa hemen kurmalarını önerdiğine atıf yapılmakta; o bakımdan her Peygamber'in aynı zamanda emrolundukları şeyleri tastamam tebliğle yüküm bulunduklarına işaret edilmektedir.

8- Müşriklerin aklını harekete geçirmek, düşünce ufuklarını açma idrâklerine ışık tutmak için yeryüzündeki bütün canlıların hayat ve memat rızık ve denge dizginlerinin Allah'ın kudret elinde bulunduğu, her canlının istisnasız her an Allah (celle celaluhu)'ya muhtaç olduğu, Allah (celle celaluhu)'nun ise mutlak gani olup hiçbir şeye muhtaç olmadığı kevni birer delil ve belge mahiyetinde gözlt önüne serilmektedir.

9- Bütün uyarı ve irşatlara rağmen müşrikler yüzçevirmeye devam ederlerse, Hud Peygamber'in fazla üzülmeyeceği, zira bir peygamber olarak kendisine yükletilen görevi kusursuz yerine getirdiği, tebliğ ve irşadı sürdürdüğü en açık bir anlatımla işlenmektedir.

10- Sonra da Allah (celle celaluhu)'nun onları yok edip yerlerine başka bir kavmi getireceği hatırlatılarak dönüş yapmaları istenmekte, kendi kendilerine zulümden vazgeçmeleri dolaylı şekilde ihtar edilmektedir.

11- Sonunda olan olmuş, ilâhi hüküm tecelli edip gerekeni yapmış ve böylece Âd kavminin kökü kazınıp yeryüzünden nesilleri kesilmiştir.

İşte iki ayrı surede aynı olayla ilgili kıssa, görüldüğü gibi farklı uyarılar, değişik öğütler ve ibretler, başka başka hikmetler ve hükümler arz etmektedir. O bakımdan Kur'ân'da tekrar edilmiş gibi görünen her kıssa,

ilahi metodun bu müstesna işleyiş ve anlatılışıyla idrakleri uyanık tutmakta hafızalarda meydana getirdiği izleri derinleştirmekte ve değişik birçok hükümler ve hikmetleri beraberinde taşımaktadır.

Hud Suresinde Mü'minlere Verilen Mesajlar:

1- Hemen her kavim ya da millet kendilerine gönderilen peygamberlere karşı gelip birtakım uygunsuz hareketler izhar etmişler ve iman edenlere karşı hasmane davranıp haksızlıkta bulunmuşlardır. Bunun nedeni bellidir: İçinde mutlak şifa ve rahmet taşıyan ilâhi buyruklar ilk nazarda insana çok acı gelir, tıpkı doktorun hastayı iyileştirmek için verdiği acı ilâç gibi... Ama gerek ilâhi beyân, gerekse doktorun verdiği acı ilâç duygu çerçevesi içinde değil, akıl ve idrâk yoluyla benimsenip uygulanırsa, şifası çok belirginleşir ve kişiyi bir anda rahat ve huzura, güven ve ümide kavuşturur.

2- Allah yolunda dine hizmet fahri yürütülmelidir. İşin kutsallığı, nezaket ve duyarlığı bunu gerektirmektedir. Hele bir de imkânlar el verdiği takdirde manevi hizmetin yanısıra maddi yardımda bulunarak insanlığın saadetinden yana olan dine iki yönlü hizmette bulunmak büyük bir fazilet ve mutluluktur.

3- İslâm dini daha çok akla seslenir, insan idrâkini harekete geçirip uyanık tutmaya çalışır. Diğer hak dinler de bu metot doğrultusunda zaman zaman bazı telkinlerde bulunmuşlar ve aklın değerini dikkatten uzak tutmamışlardır.

4- Sıkıntılı, üzüntülü ve felâketlerin baş gösterdiği günlerde mü'minlerin daha çok tevbe ve istiğfarda bulunarak Allah (celle celaluhu)'ya yönelmeleri gerekir. Yardım, rahmet, feyiz ve ferahlık ancak böyle inebilir.

5- İnkarcılar her devirde, din mürşitlerinden, Allah (celle celaluhu)'nun gönderdiği peygamberlerden olağanüstü belgeler ve âyetler istemişlerdir. İslâm'ın olağan üstü belgesi ve eskimeyen mu'cizesi Kur'ân'dır. Onu iyi anlamak ve anlatmak şarttır. Bunun için de hem ciddi bir eğitime, hem de güçlü ilim adamı yetiştirmeye ihtiyaç vardır.

6- İnkarcı maddecilere, din düşmanlarına baş eğmemek, hiç değilse taviz vermemek; yalnız kalınsa bile şartların ve ortamın el verdiği oranda hizmeti seviyeli şekilde sürdürmek vaciptir.

7- Din mürşitleri, ilim adamları tebliğ ve irşat görevlerini keza gü-

nün şartlarına göre ve gelişen ilim ve teknik de dikkate alınarak metotlu şekilde yürüttükleri takdirde, inkarcıların çokluğu ve yürüttükleri sinsi faaliyetleri onları üzmemelidir. Çünkü onlar kendilerine düşeni yapmış, fazilet mücadelesinin feyizli ürünlerinin yetişmesi için lâzım gelen tohumları serpmişlerdir. Gerisi Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

8- Ahlâk ve fazileti yaymada, hakkı gönüllere işlemede sabırlı bir çalışma yapıldığı, olaylar karşısında dayanma gücü ortaya konulduğu takdirde, hakkın başarıya erişeceği müjdeleniyor.

9- İnatçı azgın zorbaların paralelinde yer alıp onların uydusu haline gelmenin kimseye bir şey kazandırmayacağı, ama çok şeyler kaybettireceği aynı zamanda öylelerinin dünyada da, âhirette de ilâhi lanete çarpılacakları hatırlatılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle hem Mekkeli müşrikler, hem de yaşamakta olan inkarcı toplum ve milletler uyarılarak geçmişte Hakk'a karşı gelip tuğyan eden, inkâr ve azgınlık gösterip kâinat planındaki yerlerinden uzaklaşan Âd, Semud kavimlerinin kendilerine gönderilen peygamberlere karşı akıl dışı davranışları konu edinildi ve o nedenle sözü edilen kavimlerin dönüş yapmadıkları için ilâhi gazaba uğratıldıkları belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle Salih Peygamber'in Semud kavmiyle olan mücadelesine temas ediliyor; ibret ve öğüt alınacak önemli safhaları üzerinde durularak tarihin tekerrür edeceğine işarette bulunuluyor. Böylece A'raf suresinde geçen aynı kıssalar yeni hükümler, değişik uyarılar, farklı öğütler ve ibretlerle tekrar ediliyor. Özellikle mü'minleri fazlasıyla üzen ve sıkıntıya sokan Mekkeli putperestlere uyarılar yapılarak yakında küçümseyip haksızlık ettikleri mü'minlerin karşısında baş eğeceklerine işaretler yapılıyor.

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ هُوَ
أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي
قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَا ۖ أَتَنْهَانَا أَنْ

نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا وَاِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُوْنَنَآ اِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَا
قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰىنِى مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِى
مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُوْنَنِى غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ
لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِى اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ
قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوْهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوْا فِى دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ
مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ
مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِىُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا
الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوْا فِى دِيَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيْهَا اَلَآ اِنَّ
ثَمُوْدَا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِثَمُوْدَ ﴿٦٨﴾

61- Semud (kavmine) de kardeşleri Salih'i (peygamber olarak) gönderdik. "Ey kavmim, dedi, Allah'a tapın, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Sizi yerden (topraktan) yetiştirip meydana getiren ve sizin bir ömür geçirip orayı bayındır hale getirmenizi dileyen O'dur. O halde O'ndan bağışlanmanızı dileyin de O'na yönelip tevbe edin. Şüphesiz ki Rabbim çok yakındır ve (duaları, tevbe ve istiğfarları) kabul edendir."

62- "Ey Salih, dediler, sen bundan önce aramızda ümit bağlanır bir kişi idin; babalarımızın taptıklarına tapmamızdan bizi alıkoymaya mı çalışıyorsun? Doğrusu biz, bizi davet ettiğin şey hakkında şüphe ve kuşku içindeyiz."

63- "Ey kavmim, dedi, söyleyin, eğer ben Rabbimden açık bir belge (mu'cize) üzere isem ve bana kendi katından bir rahmet vermişse, O'na isyan ettiğim takdirde (Allah'ın azabından kurtulabilmem için) kim bana yardım eder? O halde siz benim hakkımda zararı artırmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz.

64- Ey kavmim, işte bu size bir âyet (mu'cize, açık belge) olarak Al-

lah'ın (belirlediği) dişi devedir; bırakın da Allah'ın arzında otlayadursun; ona kötülükle dokunmayın, yoksa çok yakın bir azap sizi yakalayıverir."

65- Bu uyarıya rağmen onlar deveyi devirip öldürdüler. Salih onlara: "Öyle ise evinizde üç gün, (daha) yaşayıp yararlanın. Bu, yalanı olmayan bir tehdittir." dedi.

66- Buyruğumuz gelince, Salih'i ve beraberindeki imân edenleri, katımızdan bir rahmetle kurtardık, hem de o günün rezilliğinden. Şüphesiz ki, Rabbin yegâne güçlü ve yegâne üstündür.

67- O zulmedenleri korkunç bir ses, bir gürültü yakalayıverdi, derken evlerinde dizüstü çöküp kaldılar.

68- Sanki daha önce orada hiç oturmamış (yuva kurup geçinmemiş) gibi oldular. Dikkat edin, Semud kavmi Rablerini tanımadılar ve Semud'a (ilâhi rahmetten) uzaklık olsun.

Semud Kıssasının Tekrarı

A'raf suresinde aynı kıssaya yer verilmiştir. Burada tekrar edilmesi, hafızalardaki izi derinleştirmeye ve idrâki uyanık tutmaya; aynı zamanda değişik uyarılar, farklı öğütler, hikmetler ve hükümler getirmeye yöneliktir. Bu değişikliği özetleyip şöyle sıralayabiliriz:

A'raf suresinde:

- Semud kavminin ancak Âd kavminin yok edilmesinden sonra gelip onların yerine geçtiği, yerleştikleri bu bölgenin ova kısmına saray gibi evler yaptıkları, dağ kısmında ise, kayaları yontmak suretiyle birtakım sığınma yerleri vücuda getirdikleri anlatılır.

- Böylece yeryüzünde fesat çıkarıp bozgunculuk yapanlar için ilâhi hükmün değişmeyeceği hatırlatılır. Sonra da Allah (celle celaluhu)'nun insanlara hazırlayıp verdiği bol nimetler üzerinde durulur.

- Kavminin ileri gelen şımarıklarının Salih Peygamber'e imân edenleri küçümsediklerine, kendilerinin ise, Salih Peygamber'in getirdiklerine inanmayacaklarını ısrarla söylediklerine atıflar yapılır.

- Sonunda Allah'ın ortaya koyduğu mucizelerden biri olan deveyi devirip öldürdükleri, böylece mu'cizeye ve ilâhi kudrete inanmadıklarına bunun açık bir delil sayıldığı; bu yüzden Allah'ın azap vadeden sözünün

tecelli vakti geldiği, öylece üzerlerine yok edici azabın indiği açıklanır.

- Ve bütün bu safhalar işlenirken hem Mekke müşriklerine, hem de her devirde yaşayan inkarcı maddecilere ibret ve öğüt dolu tarihi bir olay hatırlatılır.

Hud suresinde ise:

- Salih Peygamber'in kendi kavmini Allah'a imâna ve O'na kulluğa davet ettikten sonra yeryüzünden önemli ve verimli bir bölgenin kendilerine verildiği ve o bölgeyi bayındır hale getirme imkânlarına eriştirildikleri hatırlatılır,

- İnkâr ve tuğyanlarından dolayı dönüş yapıp tevbe ve istiğfarla Allah'a yönelmeleri üzerinde durulduğu açıklanır; Salih Peygamber'in ciddi bir mesai sarfettiğine atıf yapılır.

- Semud kavminin daha önce, yani peygamberlik görevi henüz verilmeden evvel, Salih Peygamber'e umut bağladıkları, peygamberlik görevviyle ortaya çıkınca o umutlarını yitirdikleri, bu yüzden devamlı şüphe ve kuşku içinde bocaladıkları üzerinde durulur.

- Hem peygamberliğini belgelendirmek ve doğruluğunu isbat etmek, hem de onların duygu ve düşüncelerini gerçeğe yöneltmek için Salih Peygamber'in açık bir mucize ortaya koyduğu ve böylece akıllarını kullanamayan müşriklerin duygu ve düşüncelerini harekete geçirmeyi plânladığı açıklanır.

- Semud kavminin istedikleri mu'cizenin tecellisine rağmen yine de inkâr ve tuğyanda ısrar ettikleri, o yüzden içtiği sudan kat kat fazla süt veren mucizevi deveyi devirip öldürdükleri, bu nedenle hakkı ret ve inkârda son kerteye gelip dayandıkları, başkaca yapılacak bir şeyin kalmadığı üzerinde durulur. İnkâr ve azgınlıkta grafiğin en üst noktasına sıçrayan bir kavim veya milletin artık yeryüzünden silinme saatinin geldiğine işaretle ilâhi azabın indirildiği çok anlamlı ve duyarlı sözlerle anlatılır.

Görüldüğü gibi iki ayrı surede aynı kıssanın değişik yönleri, farklı safhaları konu ediliyor, birbirini tamamlayan bilgiler veriliyor ve bağlı bulunduğu konunun akışı içinde başka başka öğütler ve ibretler sıralanıyor.

Kıssadan Alınacak Öğütler, İbretler ve Bilgiler:

1- İnsanların yeryüzü cinsinden yaratıldığı, Allah'ın varlığına delil olarak gösteriliyor. Bu, hem ilk insanın doğrudan topraktan yaratıldığına, hem de insanların topraktan çıkan ürünlerle vücut bulduklarına, yani yenilen gıda maddelerinin vücut laboratuvarında birçok kimyevi değişikliklere uğradıktan sonra sperma olarak oluşmasına, sonra da intikal ettiği ana rahminde belli biyolojik kanunlarla şekillenip oluştuğuna işarettir.

2- İnsanların beslenip gelişebilmeleri için yeryüzünü belli bir plâna göre çeşitli nimetler ve imkânlarla düzenleyen Allah'tır. Çünkü ortada mükemmel bir plân ve program söz konusudur. Ölçüsüz, hesapsız gelişigüzel hiçbir şey yoktur. O bakımdan her nimetin nice sebeplerle, hizmetlerle ve tek kelimeyle sebep ve ortamları hazırlayan ilâhi sünnetlerle vücut bulduğunu idrâk edip Yüce Yaratana şükretmek gerekir.

3- Bâtılın her zaman hakka şüphe ve kuşkuyla baktığı o nedenle bâtıla karşı çok uyanık bulunmanın lüzumu belirtilir.

4- İnkarcıların heveslerine meyletmek, ilgi duymak zarardan başka bir şey artırmaz.

5- Haktan yana olup, o uğurda ciddi ve seviyeli hizmetlerde bulunanların eninde sonunda başarılı olacakları müjdeleniyor. Böylece insanı çok yüce amaçlar için yaratıldığı bir defa daha belirtilmiş oluyor.

6- Aklını, idrakini ve vicdanını harekete geçirmesini bilmeyen milletlerin, yanlış yolda yürüyüp ömürlerini bir hiç uğruna heder eden baba ve dedelerinin yolundan kolay kolay ayrılamayacaklarına parmak basılarak her fert ve toplumun, aile ve milletin kendi iş ve amellerinden inanç ve ahlâklarından sorumlu tutulacağına işaret ediliyor.

Salih Peygamber'in Mu'cizevi Devesi

وَيَا قَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً

"Ey kavmim! İşte bu size bir âyet (mucize, açık belge) olarak Allah'ın (belirlediği) dişi devedir."

Âyetin açık anlatımından, bu devenin bir mu'cize ölçü ve anlamında ortaya çıktığı anlaşılıyor. Kur'ân, diğer birçok geçmiş olaylar hakkında olduğu gibi, burada da detaya inmez, sadece öğüt ve ibret alınacak safha ve

bölümlere yer vererek olayın portresini çizer.

A'raf suresinde de kısmen değindiğimiz gibi, Semud kavmi, Salih Peygamber'e inanabilmeleri için açık bir mu'cize istemişler ve meselâ dağın içinden veya kasabanın yakınındaki büyükçe bir kayadan bir dişi devenin diri olarak çıkarılmasını istemişler. Ne var ki, diğer bütün doğru haberlere, Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden birçok âyet ve belgelere inanmayan bu inatçı inkarcılar böyle bir mu'cize gösterildiğinde inanacaklarına kesin söz vermişlerdi. Şüphesiz ki, bu onlar için çok ciddi ve tehlikeli bir sınavdı. Zira istedikleri büyük mu'cizeden sonra inkârda ısrar edecek olurlarsa, artık kendi kendilerini mukadder âkıbetin son noktasına getirmiş olacaklardı. Nitekim öyle oldu, kalpleri ve vicdanları küfür ve ahlâksızlıkla izole edilen bu kavim yok edildi.

İnen Azabın Cinsi

وَاَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ

"O zulmedenleri korkunç bir ses, bir gürültü yakalayıverdi, derken evlerinde dizüstü çöküp kaldılar."

Kur'ân-ı Kerim'in beş yerinde Semud kavmine inen azap anlatılır, ancak dört değişik tabir kullanılır ki aralarında az fark olmakla beraber meydana gelen olayın özelliğini yansıtır mahiyette, bize konuyu iyi kavrayabilmemiz için ipucu verilir:

a) Tâğiye

b) Sayha

c) Recfe

d) Saika[1]

Birincisi, insan yüreğinin dayanamayacağı çok korkunç bir uğultu; ikincisi, müthiş deprem ve sarsıntı; üçüncüsü, yürekleri yerinden oynatan korkunç bir ses; dördüncüsü, yıldırım misali korkunç bir ses anlamına gelir.

Böylece âyetler birbirini hem açıklamakta, hem de tamamlayarak olayın zahiri sebebini bize haber vermektedir. O halde dört âyeti bir ara-

1 Hakka suresi: 5 - Hud suresi: 67, 95 - A'raf suresı: 73 - Fussilet suresi: 13

ya getirip açıkladığımız takdirde, onlardan çıkaracağımız neticeyi şöyle özetleyebiliriz: Semud kavmi müthiş uğultu çıkaran ve şiddet derecesi çok yüksek olan bir deprem ve ona eşlik eden çok şiddetli bir kasırgayla yok edilmiştir.

Bundan başka bir de Neml suresinde Semud kavminde bozguncu bir grubun devamlı faaliyet gösterdiğine, Salih Peygamber'i, ona inananlarla birlikte bir gece baskınına uğratıp kim vurduya getirme teşebbüslerine temas edilerek, inkarcıların bardağı iyice taşırdıkları anlatılıyor ve Mekkeli müşriklerin de Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve mü'minlere karşı hazırladıkları tuzaklarla benzerlik arzettiğine işaret ediliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Salih Peygamber ile Semud kavmi arasında geçen kıssanın önemli birkaç safhası anlatıldı. Yapılan, irşad, uyarı ve tebliğ hiçbir fayda sağlamayınca, inkârlarında inatla ısrar edip Allah'ın rahmet olarak gönderdiği peygamberi ailesiyle birlikte imha etmeye kalkışmalarının ve istedikleri mu'cize gösterilince verdikleri söze sadık kalmamalarının bardağı taşıran son damla olduğuna işaretle inkarcı azgın bir kavmin yok edildiği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle tarihte geçen bir diğer kıssaya yer veriliyor, İslam'ın cihanı aydınlatacak nurunu söndürmeye çalışan ahlâksız müşrikler uyarılıyor ve yeryüzünde meydana gelen olayların sebeplere bağlı olduğu, ceplerin de Allah'ın kudretine bağlı bulunduğu, vakti gelince görevli meleklerin o sebepleri harekete geçirdiği hakkında ön bilgi veriliyor. Sonra da Lut kavminin akıbeti konu edinilerek ibret ve öğüt alınacak birçok safhaları anlatılıyor.

Böylece Kur'ân-ı Kerim'de tekrarlanan bu önemli olayın daha geniş şekli bu surede yer almış oluyor.

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلٰمًا ۖ قَالَ سَلٰمٌ ۚ فَمَا لَبِثَ اَنْ
جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَآ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ
خِيفَةً ۚ قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَاَتُهُ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ

فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ ۙ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوْبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يٰوَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا۠
عَجُوْزٌ وَّهٰذَا بَعْلِىْ شَيْخًا ۭ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيْبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوْٓا اَتَعْجَبِيْنَ مِنْ
اَمْرِ اللّٰهِ ۭ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ۭ اِنَّهٗ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا
ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَاۗءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِىْ قَوْمِ لُوْطٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ
اِبْرٰهِيْمَ لَحَلِيْمٌ اَوَّاهٌ مُّنِيْبٌ ﴿٧٥﴾ يٰٓاِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهٗ قَدْ جَاۗءَ اَمْرُ
رَبِّكَ ۚ وَاِنَّهُمْ اٰتِيْهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُوْدٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَاۗءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ
بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَّقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيْبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَاۗءَهٗ قَوْمُهٗ يُهْرَعُوْنَ
اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۭ قَالَ يٰقَوْمِ هٰٓؤُلَاۗءِ بَنَاتِىْ هُنَّ اَطْهَرُ
لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ فِىْ ضَيْفِىْ ۭ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيْدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوْا
لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِىْ بَنٰتِكَ مِنْ حَقٍّ ۚ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيْدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ
اَنَّ لِىْ بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِىْٓ اِلٰى رُكْنٍ شَدِيْدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوْا يٰلُوْطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ
لَنْ يَّصِلُوْٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا
امْرَاَتَكَ ۭ اِنَّهٗ مُصِيْبُهَا مَآ اَصَابَهُمْ ۭ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ۭ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيْبٍ
﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَاۗءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّنْ
سِجِّيْلٍ ۙ مَّنْضُوْدٍ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ ۭ وَمَا هِىَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ بِبَعِيْدٍ ﴿٨٣﴾

69- Andolsun ki elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjde ile geldiler ve "Selam" dediler. O da (size de) "selâm" dedi ve oyalanmadan kızartılmış bir buzağı getirdi.

70- (Gelen misafirlerin) ellerinin (sofraya) uzanmadığını görünce, durumlarını yadırgadı, onlardan içine bir korku düştü. İbrahim'e: "Kork-

ma, şüphesiz ki biz Lut kavmine gönderildik" dediler.

71- İbrahim'in karısı ayakta idi, güldü. Biz de O'na İshâk ve onun ardından Yâkub'u müjdeledik.

72- "Vay, dedi, doğuracak mıyım? Oysa ben bir kocakarı, şu kocam da bir ihtiyar. Doğrusu bu şaşılacak şey!"

73- (Elçi melekler) ona: "Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Ey ev halkı, Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinizdedir. Şüphesiz ki Allah çok övülmeye lâyıktır ve O, çok yüce ve çok şanlıdır."

74- İbrahim'in korkusu gidip kendine müjde gelince, Lut kavmi hakkında bizim (elçilerimiz)le tartışmaya başladı.

75- Şüphesiz ki İbrahim çok yumuşak huylu, yufka yürekli ve kendini bütünüyle Allah'a veren bir kimse idi.

76- Ey İbrahim, bu (tartışman)dan vazgeç. Çünkü gerçekten Rabbin emri gelmiştir ve onlara reddi mümkün olmayan azap gelecektir.

77- Elçilerimiz Lut'a geldiler; bu yüzden Lut endişeye kapılıp fenalaştı, için için sıkıldı ve "Bu ne çetin bir gün!" dedi.

78- Kavmi ise ona koşa koşa geldiler; zaten onlar daha önce de kötü fiiller işliyorlardı. Lut "Ey Kavmim, dedi, işte kızlarım, bunlar (nikâh akdiyle) sizin için daha pâk ve uygundur. Artık Allah'tan korkun da beni misafirlerim hakkında rüsvay etmeyin. İçinizde doğru düşünen, doğru yolda yürüyen bir adam yok mudur?"

79- Lut'a dediler ki: "Herhalde sen de bilirsin, bizim senin kızlarında hiçbir hakkımız yoktur ve sen bizim ne istediğimizi de çok iyi bilirsin."

80- Lut onlara dedi ki: "Ah, keşke size karşı yetecek bir gücüm olsaydı veya çok sağlam bir yere sığınabilseydim!"

81- (O elçi melekler): "Ey Lut, dediler, şüphesiz ki biz, Rabbin elçileriyiz; onlar sana, mümkün değil el uzatamazlar. Geçenin bir bölümünde ailenle birlikte yola çık, hiçbiriniz arkasına dönüp bakmasın. Ancak eşin değil; çünkü kavmine dokunacak olan (azap) ona da dokunacak. Şüphesiz ki onlara va'dolunan vakit sabahtır; sabah vakti yakın değil midir?"

82-83- Buyruğumuz gelince (ülkenin) üstünü altına getirdik; birbiri

üzerine konulmuş pişmiş balçık (gibi) taşlar yağdırdık ki bu taşlar Allah yanında belirlenmişti ve zâlimlerden de asla uzak değildi.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah Lut Peygamber'e rahmet eylesin; o hep sağlam bir kaleye sığınırdı, yani Allah'a güvenip dayanırdı, Allah, Lut'tan sonra gönderdiği her peygamberi, kavminin nüfusça kalabalık soyundan seçip gönderdi."[1]

"Lut kavminin ameli gibi amelde bulunan kimseye rastladığınızda, faili de, mef'ulü de öldürünüz!"[2]

"Lut kavminin ameli gibi amel eden kimse mel'undur."[3]

Lut Peygamber Kimdir?

Lut (aleyhisselam) da peygamberlerden biridir. Yapılan tesbitlere göre, O, hem İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'ın amcasının oğludur, hem de İbrahim Peygamber'e şeriat olarak indirilen sahifelerdeki hükümlerle amel edip onları insanlara, yani kendi kavmine tebliğ ile görevlendirilmiştir. Meşhur Lut Gölü de bu ismi ondan alır. O bakımdan Lut Peygamber'in Lut Gölü kıyısında ve hâlen İsrail'e bağlı bulunan Sodom kasabasında yaşadığı ve bu kasaba halkını tevhid inancına davet ettiği bilinmektedir.

Bazı tarihçilere ve coğrafyacılara göre, deniz seviyesinin 790 metre altında olup 1015 km2'lik bir alanı kaplayan Lut Gölü, Lut kavminin yaşadığı büyük kasabanın olduğu yerdir. Büyük bir deprem sonucu kasaba batmış ve yerinde bugünkü göl meydana gelmiştir.

İbrahim Peygamber'in de o sıralarda Filistin topraklarında bulunduğu rivayet edilir.

Tevrat'taki yazılı kayıtlara göre, Lut Peygamber'in, Lut Gölü kıyısındaki Sodom kasabasında oturduğu anlaşılmakta ve yine aynı kayıtlara göre, Lut Peygamber aldığı emir üzerine geceleyin kasabayı terkedip Tsoar'a geldiğinde güneş doğmuş ve Rabbin Sodom ile Gomorra üzerine kükürt ve ateş

1 Tirmizi/Tefsir: 12

2 Ebu Dâvud/Hudud: 28 - Tirmizi/Hudud: 24 - İbn Mâce/Hudud: 12

3 Tirmizi/Hudud: 24

yağdırdığı ve kasabayı bütünüyle alt-üst ettiği belirtilmektedir.[1]

Tabii bu arada Tevrat'ın aynı bölümünde çok fahiş sayılacak bir hataya rastlanır ki, bu, Allah'ın âyetlerinin, bilgisizce uzanan insan eliyle değiştirildiğine yeterli delillerden biridir. Şöyle ki: Sodom'u terkeden Lut Peygamber'in iki kızıyla birlikte şehrin dışında bir mağaraya sığındıkları, yaşlı olan babalarından döl almak için ona şarap içirip onunla yattıkları ve her iki kızın da birer gece ara ile babalarından gebe kaldıkları detaylı şekilde anlatılır.[2]

Kur'ân'da bu hatalar düzeltilerek olayın içyüzü ve ana hatları açıklanır. Tevrat'a bu gibi ölçüsüz hikâyeleri sokanların peygamberler, kutsal kitaplar hakkında ciddi bilgileri olmadığı, ana kuralları bilmedikleri kesindir. Zira peygamberlere vacib olan sıfatlardan biri de İsmet'tir, yani onlar her türlü günah ve isyandan, ölçüsüzlük ve dengesizlikten korunmuşlardır.

Olayın Âyetler Sırasına Göre Açıklaması:

1- İnsan suretine girip gelen meleklerin önce İbrahim Peygamber'e uğramaları, hem Lut Peygamber'in İbrahim Peygamber'in şeriatı üzere amel ettiğine, hem de benzerine az rastlanan olaydan O'nu haberdâr etmelerine işarettir. Aynı zamanda Allah'ın İbrahim Peygamber'e geniş rahmet ve inâyetiyle çok yakın olduğunu, O'na üstün değer verdiğini vurgular.

Böylece İbrahim Peygamber'in, iyice azıp sapıtan, ahlâksızlığın ve edepsizliğin en kötüsünü işleyen Lut kavminin yok edileceğini günü gününe kendi bölgesindeki kavimlere haber vermek suretiyle mü'minlerin imânını artırma, kâfirleri yeterince uyarıp ilâhi kudretin vakti gelince azgınları yok edeceğine inandırma amacı da söz konusu olabilir.

2- Meleklerin "selâm" demesi, İbrahim (aleyhisselam)'ın da "Size de selâm" diye karşılık vermesi, selâmın İbrahim Peygamber'in şeriatında da sünnet olduğunu ifade eder. Diğer yandan meleklerin de bu sünnete uyduklarına bir delil sayılır. Önemli bir yanı da, mü'min bir kimsenin bir yere ziyaretçi veya misafir olarak gittiğinde, söze başlamadan önce selâm vermesinin güzel bir âdet veya sünnet olduğunu gösterir.

3- İbrahim Peygamber'in gelen misafirlere ikram için tandırda kı-

1 Tevrat-Tekvin: 19/1-25

2 Tevrat-Tekvin: 19/29-38

zartılmış bir buzağı getirmesi, onun çok konuksever olduğuna, evinin pek konuksuz kalmadığına ve bunun için hep hazırlıklı bulunduğuna delil sayılır. Sonra da en iyi yiyeceklerin konuklara ikram edilmesinin kadimi bir sünnet olduğuna işaret vardır.

4- Gelen konukların sofraya el uzatmamaları, İbrahim Peygamber'de haklı olarak bazı endişeler doğurmuş ve biraz da korkmasına neden olmuştur. Zira böyle bir durumda daha çok şu iki ihtimal akla gelebilir: Ya bunlar melektirler, insan suretine girip çok önemli bir emri uygulamaya gelmişlerdir ya da çok kötü niyetli iki zorbadır, bir şeyler yapmayı planlamışlardır. Nitekim melekler, İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'ın endişesini anında anlayıp ne maksatla geldiklerini açıklayarak O'nu rahatlatmışlardır.

5- İbrahim (aleyhisselam)'ın Lut kavmi hakkında Allah (celle celaluhu) ile yani O'nun elçileri olan meleklerle tartışması, sevginin zerafet ve inceliğini yansıtır. Allah yanında halillik mertebesine yükselen bir Peygamber'in insanlıktan yana ne kadar geniş şefkat ve merhametle dolu olduğu da bu ifadenin başka bir delâletidir. Nitekim Tevrat'ta da bu husus şöyle bir anlatımla açıklanır: "Rab dedi: Ben yapmakta olduğum şeyi, İbrahim'den gizleyecek miyim? Çünkü İbrahim gerçekten büyük ve kuvvetli millet olacak ve yeryüzünün bütün milletleri onda mübarek kılınacaktır."[1]

Ayrıca Tevrat'ta İbrahim'in tartışması, şefaat mahiyetindeki istek ve sorulan geniş şekilde anlatılmaktadır. Ancak Allah sözüne insan sözü karıştırıldığı için birtakım yanlışlara rastlamamak mümkün değildir.

Nitekim İbrahim Peygamber'e insan suretinde gelen meleklerin sofraya el uzatmadıkları Kur'ân'da en ölçülü bir anlatımla belirtildiği halde Tevrat'ta, yapılan ikramdan onların yedikleri yazılıdır. Oysa melekler yemez ve içmezler. Böylece Kur'ân, bu konuda da Tevrat'taki yanlışları tashih edip olayın gerçek yüzünü ortaya koyar.[2]

6- Homoseksüel olan, yani cinsel sapıklığın en kötüsü kabul edilen erkeğin erkekle temasta bulunmasını kendi aralarında bir âdet haline getiren Lut kavmi, Tevrat'ın ifadesiyle Sodomlu'lar, ahlâksızlığın en çirkinini

1 Tekvin: 18/17-18

2 Tekvin: 18/1-8

işliyorlar ve ilâhi hiçbir uyarı ve buyruğu tanımıyorlardı. Kasabaya gelen yabancı erkekleri yakalayıp sözü edilen maksat doğrultusunda zorla kullanıyorlardı.

Bu bakımdan İbrahim Peygamber'e gelen insan suretindeki melekler, "Biz Lut kavmine gönderildik" deyince, ayakta durup misafirlere hizmet eden İbrahim Peygamber'in eşi, elde olmayarak güldü. Çünkü o kabileyi hatırlayıp da gülmemek ve için için üzülmemek mümkün müydü? Tevrat'ta Sara'nın güldüğü konu edilirken çok farklı biçimde anlatılır, yersiz ve lüzumsuz detaylara girilir. Kur'ân böylece o bahsi de düzelterek en doğru bilgiyi verir.

7- Gelen melekler yaşlı kadını İshak ile sonra da İshak'ın oğlu Yakub ile müjdelediler. Bu, İbrahim Peygamber'in eşinin daha çok yaşayacağına, ileride doğacak oğlunun büyüyeceğine ve ondan bir torunu olacağına işaretti. Bu durumda kadının bir şaşkınlık göstermesi tabii karşılanır. Çünkü hem kendisi yaşlanıp hayızdan kesilmişti, hem de kocası İbrahim Peygamber hayli yaşlı idi. Ancak ne var ki, olayları sebep ve illetlere bağlayan, sebep ve illetleri kendi kudret ve iradesine râm eden Cenâb-ı Hak, dilediği zaman sebep ve illetleri "ol!" emriyle harekete geçirip olmayacak gibi görünen şeyleri oluşturup ortaya çıkarır.

Tevrat'ta da bu kısım biraz detaylı anlatılır. Özellikle karı-kocanın yaşlılığı üzerinde ve bir de Sara'nın içinden gülmesi hakkında durularak açıklama yapılır.[1]

Görevli melekler kadının sözü edilen olayı hayretle karşıladığını görünce ona: "Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinizdedir." diyerek Allah'ın her zaman Hamid ve Mecid, yani O'nun çok övülmeye lâyık olduğunu, çok yüce ve çok şanlı bulunduğunu hatırlattılar.

8- Peygamberler genellikle yumuşak huylu, yufka yürekli ve her yönleriyle Allah'a teslimiyet ve mahviyet içinde yönelmiş kişilerdir. Bu sıfatlar İbrahim (aleyhisselam)'da huy olarak daha belirgindi. O sebeple Lut kavminin hemen helak edilmesini istemiyor, biraz daha mühlet verilmesini arzu ediyordu. Aynı zamanda Lut ailesinin başına bir felâketin gelmesi ihtimali de

1 Tekvin: 18/9-15

O'nu endişelendiriyordu. Melekler ilâhi emrin artık indiğini, hükmünün mutlaka gerçekleşeceğini, bunun gecikmesinin söz konusu olamayacağını hatırlatırken Lut ve ailesinin kurtulacağını da ilâve etmişlerdi. İbrahim Peygamber ilâhi hükmün geri çevirilemeyeceğini çok iyi bildiğinden meleklerin hatırlatmasıyla duygusallığı bırakıp bütün mevcudiyetiyle Hakk'a teslimiyet gösterdi.

Tevrat'ta Lut kavminin yok edileceğini öğrenen İbrahim Peygamber'in Rabbin önünde durup salih kişileri kötülerle beraber yok edecek misin? diyerek tartışmayı sürdürdüğü ve Rabbin ona, "Eğer Sodom'da şehrin içinde elli salih bulursam, bütün yeri onların hatırı için bağışlayacağım." buyurur ve karşılıklı mükâleme on kişinin bulunacağına kadar sürüp gider. Şüphesiz ki, bunlar Allah kelâmına karıştırılan insan sözleridir. Kur'ân, konunun özünü ve özetini en doğru şekilde açıklayarak her türlü şüphe ve tereddüdü kaldırır.[1]

9- Her biri oldukça yakışıklı birer genç erkek suretine girip Lut Peygamber'e gelen melekler, önce kendilerini tanıtmadılar. O bakımdan uzaktan gelen yabancı misafir gibi bir tavır içinde bulunduklarını gören Lut Peygamber hayli telaşlandı. Zira kasaba halkı böylesine genç ve yakışıklı adamların geldiğini duyacak ve gelip birtakım hayasızca davranışlarda bulunmak isteyeceklerdi. Lut Peygamber olacak olayları düşündükçe üzülüyor ve sıkıntıdan yerinde oturamıyordu. Nitekim düşündüğü gibi oldu, karısı çarçabuk o ahlâksızlara gizliden haber saldı. Onlar da koşa koşa geldiler. Lut Peygamber, konuklarını bu alçak namussuzların elinden kurtarma çarelerini araştırdı. Kendisi Peygamber olduğuna göre kasaba kızlarının hemen hepsinin manevi babası sayılırdı. O bakımdan gelen hayasızlara: "İşte kızlarım, onları meşru yoldan alın, sizin için daha pak ve daha nezihtirler." Veya Lut Peygamber kendi kızlarını yine onlara meşru şekilde nikâhlamayı önerdi. Ama ne mümkün, o gözü dönmüş şehvet düşkünleri mutlaka gelen konukları alıp götürmekte ısrarlı ve kararlı olduklarını belirttiler. Derken melekler Lut Peygamber'in çok sıkıldığını ve üzüldüğünü anlayınca, "Ey Lut! Dediler, şüphesiz ki biz, Rabbinin elçileriyiz; onlar sana mümkün değil el uzatamazlar. Gecenin bir bölümünde ailenle birlikte yola çık, hiçbiriniz arkasına dönüp bakmasın. Ancak eşin değil; çünkü kavmi-

1 Tekvin: 18/22-33

ne dokunacak olan (azap) ona da dokunacaktır. Şüphesiz ki onlara va'dolunan vakit sabahtır; sabah vakti yakın değil midir?" dediler.

Böylece Lut Peygmber gerçeği öğrendi, bir yandan ferahladı, bir yandan da üzüldü.

10- Sabah vakti ilâhi hüküm tecelli ederek tabii sebepleri harekete geçirdi, derken müthiş bir uğultu, patlama ve sarsıntı birbirini izledi. Volkanik bir patlama bir anda gündüzü geceye çevirdi, lavların saçtığı pişmiş balçıklar her tarafı kapladı, böylece Sodom kasabası canlısıyla, cansızıyla yerle bir oldu.

Bilindiği gibi volkanın harekete geçip patlamasıyla birlikte lâvlar üst üste katlanmış ateş seli halinde akıp gelir ve çok geçmeden donup taşlaşır. İşte Kur'ân'da ilgili surenin 82, 83. âyetleriyle bu korkunç manzara tasvir ediliyor.

Tevrat'ta bu volkanik olay, "Gökten kükürt ve ateş yağdırdı ve o şehirleri ve bütün havzayı ve şehirlerde oturanların hepsini ve toprağın nebatını alt-üst etti."[1] şeklinde ifade edilir ki, bu da, müthiş bir volkan patlamasına delâlet etmektedir.

Belirlenmiş Balçıktan Taşlar

مُسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ ۖ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ

"Ve bu taşlar Allah yanında belirlenmişti ve zalimlerden de asla uzak değildi."

İlgili âyetler volkan patlamasıyla etrafa yayılan ateş yığını halindeki balçık taşlardan her birinin kime isabet edeceğinin Allah tarafından önceden programlanıp sevkedildiğini açıklamaktadır. Bu, olayların hiçbir zaman plânsız, programsız, görevli meleklersiz cereyan etmediğini, kâinatta olup biten her şeyin görevli melekler tarafından belli bir plân ve programa göre yürütüldüğünü bize haber vermekte ve ilâhi tasarrufun mutlak anlamda nafiz bulunduğunu bildirmektedir.

Bir Yanardağın Harekete Geçmesi Azap mıdır?

Daha önce de belirttiğimiz gibi, kâinatta meydana gelen her olay do-

1 Tevrat/Tekvin: 19/23-27

ğal birtakım sebeplere bağlanmıştır. Ancak mu'cize ve keramet bu genellemenin dışındadır. Ne var ki, sebepler başıboş bırakılmamış, plânda belirlendiği üzere ilâhi tasarrufa bağlanarak görevli meleklerin denetimine verilmiştir. Konu bu açıdan değerlendirildiğinde, meydana gelen olayları iki ayrı şıkta düşünmek mümkün olur: Biri, zaman zaman harekete geçen bazı yanardağlar, bazı bölgelerde meydana gelen depremler ve sel felâketleri, belli sebepler ve kanunların belli ölçülerde harekete geçmesiyle gerçekleşir, bunlar birer uyarı mahiyetinde de olsa, inkarcı azgınları yok etmekle ilgili değildir. Diğeri ise, inkarcı ahlâksızları, azgın müşrikleri yok etmeye yöneliktir ve yine tabii sebeplere dayanmaktadır, ancak o sebepleri "ol!" emriyle hemen harekete geçiren bizzat Allah (celle celaluhu)'dur. Bu gibi kahredici olaylar birer istisna teşkil ederler.

Diğer yandan Cenâb-ı Hakk'ın hemen her milleti çeşitli olaylarla uyardığını unutmamak gerekir. Zira kâinatta hiçbir olay amaçsız, maksatsız gelişigüzel meydana gelmez.

Lut Kıssasından Alınacak Öğütler ve İbretler:

a) Kâinatta sebepleri oluşturan Allah (celle celaluhu)'dur. Dilediği zaman onu doğal seyrinden alıp kudretini açığa vurur ve olmayacak sanılan şeylerin sebeplerini hemen oluşturup harekete geçirir.

O bakımdan Lut kıssasıyla daha çok Mekkeli müşrikler ve sonra da yaşamakta olan inkârcı milletler uyarılıyor; inkâr ve ahlâksızlık zulüm ile birleşip son kertesine gelince, ilâhi hükmün ineceğinde şüphe edilmemesi dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

b) Selâmlaşmak, mü'minleri birbirlerine güven, kardeşlik ve huzur bağlarıyla bağlayan bir sünnettir. Toplum yapısında geliştirilip yaygınlaştırılması rahmet ve esenliktir; unutulması veya terkedilmesi, azap ve sıkıntıdır.

c) Konukseverlik, peygamberlerin güzel sünnetlerinden biridir. Konuğa ikram, Allah'a ikram kadar anlamlıdır.

d) Allah'ın emir ve kudretinin nafiz (etkili) olduğuna şaşmamak gerektir. Dilediği zaman umulmadık olayı meydana getirir.

e) İnsanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olmak ve her halükârda Allah (celle celaluhu)'ya yönelip teslimiyet göstermek, mü'minin değişme-

yen huyu olmalıdır.

f) Zina, livata ve benzeri cinsel sapıklıkların yaygın hale gelmesi, toplum ve milletin çökeceğine işarettir.

g) Büyük felâket anlarında mal kurtarayım derken geriye dönüp bakmak bile tehlikelidir. Çünkü her şeyden önce insan unsuru önemlidir. O bakımdan melekler Lut ailesine "Hiç biriniz dönüp arkasına bakmasın!" diyerek tenbihte bulunmuşlardır.

h) Allah (celle celaluhu) böylece kullarını dünyada da, âhirette de geniş rahmetine erdirmek için insanlıklarına yakışanı yapmalarını emretmekte, ruhlarının yüceliğine, Allah yanındaki azizliklerine ters düşen kötülüklerden kaçınmalarını hatırlatmakta ve O'nun emir ve tavsiyelerini dinlemeyip inkâr bataklığında cinsel sapıklığın en kötüsünü irtikâp eden bir milleti nasıl haritadan sildiğini ibretli bir misal olarak gözler önüne sermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gerek Mekkeli müşrikleri, gerekse her çağda yaşamakta olan inkarcı milletleri uyarmak, Allah'ın kâinattaki câri kanunlarının değişmezliğini bildirmek, zamanı gelince tarihin tekerrür edeceğini hatırlatmak üzere Lut kavminin kıssası çok önemli safhalarıyla anlatıldı.

Yine aynı amaç doğrultusunda aşağıdaki âyetlerle Şuayb Peygamber'in Medyenli'lerle olan mücadelesi konu ediliyor. İnkârda ısrar edip insan haklarına pervasızca el uzatan, ölçü ve tartıda hile yapan bu kavmin ısıl yok edildiği anlatılarak bir kere daha inkarcı azgınlar uyarılıyor.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ
وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا
تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللَّهِ
خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ

اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَفْعَلَ فِيٓ اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا ۖ
اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ
رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۗ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ ۚ
اِنْ اُرِيدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ
اُنِيبُ ﴿٨٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ
نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ ۚ اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا
مِمَّا تَقُولُ وَاِنَّا لَنَرٰيكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْنَا
بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْطِي اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ ۖ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ
ظِهْرِيًّا ۖ اِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي
عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُٓوا اِنِّي
مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۙ ﴿٩٤﴾
كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

84- Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (peygamber olarak) gönderdik. Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik tutmayın; ben sizi gerçekten hayır (bol nimet, geniş refah imkânları) içinde görüyorum. Ve doğrusu ben sizi çepeçevre saracak bir günün azabından endişe etmekteyim.

85- Ey kavmim, ölçü ve tartıyı adaletle tastamam uygulayın, insanların eşyasını (haksız yollardan) eksiltmeyin; yeryüzünde bozgunculuk ede-

rek fenalık yapmayın.

86- İnanmış kişiler iseniz, Allah'ın (helâlinden) bıraktığı kâr daha hayırlıdır. Ve ben sizin üzerinizde koruyucu ve gözetici de değilim.

87- Onlar, "Ey Şuayb, dediler, babalarımızın taptığını terketmemizi veya kendi mallarımızda dilediğimizi yapmamızı bırakıvermemizi senin namazın mı emrediyor? Şüphesiz ki sen, yumuşak huylusun, doğru bir kimsesin, aklı başındasın."

88- Ey kavmim, dedi, ya ben Rabbimden açık bir mucize üzere isem ve kendi katından beni güzel bir rızıkla rızıklandırmışsa, ne dersiniz, (O'na nankörlük edebilir miyim?). Ve ben sizi men'ettiğim şeyde aykırı hareket edip (onu işlemek) istemem. Ben ancak gücüm yettiğince düzeltmek isterim. Muvaffakiyetim ancak Allah'ın yardımıyladır ve ben ancak O'na güvenip dayanırım ve O'na derin saygı ve sevgi ile yönelirim.

89- Ey kavmim! Bana düşmanlık beslemeniz, Nuh kavmine veya Hud kavmine ya da Salih kavmine dokunan musibetin bir benzerini size dokundurmasın. Lut kavmi de sizden pek uzak değildir.

90- Rabbinizden bağışlanma dileyin de O'na tevbe edin. Şüphesiz ki Rabbim, çok merhametlidir ve çok sevendir, sevilendir.

91- Dediler ki: Ey Şuayb! Biz senin söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve biz seni aramızda zayıf olarak görüyoruz. Kabilen olmasaydı, herhalde seni taşlardık. Hem sen bizim yanımızda pek aziz, şerefli, itibarlı, üstün bir kimse de değilsin.

92- Ey kavmim, dedi, size göre benim kabilem Allah'tan daha mı azizdir ki, O'nun (buyruklarını) arkanıza attınız? Rabbim elbette sizin yapageldiğinizi (ilmiyle) kuşatmıştır.

93- Ey kavmim, imkânınızı ortaya koyup elinizden geleni yapın. Şüphesiz ben de (gerekeni) yapacağım. Rüsvay edici azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz. (Gelecek azabı) gözleyin, ben de sizinle beraber gözleyip bekliyorum.

94-95- Buyruğumuz gelince, Şuayb'ı ve beraberindeki imân edenleri rahmetimizle kurtardık. Zâlimleri ise korkunç bir ses ve uğultu yakalayıverdi; evlerinde dizüstü çöküp kaldılar. Orada hiç bulunmamış, yaşama-

mış gibi oldular. Dikkat edin, Semud kavmi nasıl (ilâhi) rahmetten uzak kaldıysa Medyen de uzak kaldı.

İLGİLİ HADİSLER

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, ölçü ve tartı erbabına şöyle seslendi:

"Doğrusu siz öyle bir işe sahip çıktınız ki, sizden önceki birçok kavimler (milletler) o yüzden yok olmuşlardır."[1]

"Bizi aldatan bizden değildir."[2]

"Sizden biriniz mescide girdiğinde, Allahım! Hayır kapılarını bana aç, desin. Mescid'den çıkınca da, Allahım! Senin bol nimetini (helâl rızkını) istiyorum, desin."[3]

Şuayb Peygamber ve Medyen Kavmi

Lut kavmi yerle bir edildikten sonra Allah (celle celaluhu) bolluk içinde yüzen ve fakat tevhid inancından uzak, koyu putperestlikle iç içe olan, aynı zamanda ticari ahlâkı çok bozuk bir düzeye gelen ve böylece cehaletin karanlık dünyasını yaşayan Medyen halkına, yine kendilerinden bir zatı seçip peygamber olarak gönderdi. Kur'ân bu Peygamber'in Şuayb (aleyhisselam) olduğunu belirtir.

Medyen kasabası hakkında, A'raf suresinde de kısmen belirttiğimiz gibi, bazı rivayetler söz konusudur. Tevrat'ta İbrahim Peygamber'in nikahladığı başka bir kadından -ki adının Ketura olduğu yazılıdır- Zimran, Yokşan, Medan, Midyan, Yişbak ve Şuha adlarında altı çocuğunun dünyaya geldiği açıklanmaktadır.[4] Böylece Sina Yarımadası'na kadar uzanan ve Kızıl Deniz'in doğu kesiminde geniş bir alanı kaplayan Medyen kasabası, İbrahim Peygamber'in sözünü ettiğimiz altı oğlundan Midyan'a nisbet edilerek bu adı aldığı söylenir. Anlaşılan Medan ile Midyan sözü edilen bölgede tevhid inancını yaymakla görevlendirilmişler ve uzun yıllar ora halkını

1 Tirmizi - el-Hâkim: İsnad-i sahih

2 Müslim /İman: 164. Ebu Dâvud/Büyu: 50 - Tirmizi/Büyu': 72 - İbn Mâce/Ticaret: 36

3 Sahih-i Müslim

4 Tevrat-Tekvin: 25/1-3

İbrahim (aleyhisselam)'ın hanif dini etrafında toplayarak yararlı hizmetlerde bulunmuşlardır. Onların vefatından sonra bir fetret dönemi başlamış ve zaman aşımıyla tevhid inancı yerini putperestliğe bırakmıştır. Böylece Medyen halkı İbrahim Peygamber'in nurlu yolundan sapıp çok ilâhlı bâtıl dinlerin karanlığına gömülerek ahlâksızlığın birçok şubelerini ihya ederek zulüm ve azgınlığa başlamışlarken, Allah (celle celaluhu) rahmetinin eseri olarak, onlar yeniden Hakk'a döndürmek, cehalet bulutlarını üzerlerinden kaldırmak, dedeleri İbrahim (aleyhisselam)'ın tertemiz hanif diniyle kalp ve kafalarını aydınlatmak için Şuayb Peygamberi onlara uyarıcı ve müjdeci olarak göndermiştir.

Kur'ân'da ilgili âyetlerle konunun ana çizgileri üzerinde durulur, detayına inilmez, ibretli safhaları anlatılır; tarihi ve coğrafi yanları meraklı araştırıcılara bırakılır. Aynı zamanda Şuayb Peygamber'in Medyenli olduğuna dikkatleri çekerek, kuvvetli bir ihtimalle İbrahim soyundan olduğuna işarette bulunulur.

Yine Kur'ân'ın açık beyânına göre, bir zamanlar Mısır'dan kaçan Musa Peygamber'in de gençlik çağında bu kasabaya uğradığı ve Şuayb Peygamber'in kızıyla evlendiği bilinmektedir.[1]

Medyen Halkının Kötü Halleri

Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetlerle Medyen halkının putperestlik doğrultusunda işleye geldikleri kötülükler özetlenerek şöyle sıraya konulmuştur:

1- Tevhid İnancı unutulmuş, putperestlik iyice kökleşmişti.

2- Ticari ve iş ahlâkları son derece bozulmuş, o sebeple insan hakları zedelenmiş, aralarında sürtüşme ve tartışmalar sürüp gitmişti.

3- Medyen o devirde zengin bir yöre olarak bulunuyordu. Allah'ın onlara verdiği bol nimetler gıpta edilecek bir düzeydeydi.

4- Yeryüzünde ticari ahlâksızlıkla birlikte bozgunculuk yapmak, dolaylı, dolaysız haklara tecavüz etmek onların süre gelen fena âdetlerinden biri idi.

Az yukarıda da değindiğimiz gibi, bu kadar bozuk bir toplumu ancak

1 Kasas suresi: 21-29. âyetlerin tefsiri

hak din ile ıslâh etmek mümkün olabilirdi. O bakımdan Şuayb Peygamber, İbrahim Peygamber'in şeriatı üzerinde bulunuyor, sahifelerde yer alan ahkâmı ve ahlâki kuralları çok tatlı ve yumuşak bir üslupla anlatıp Hakk'ın emirlerini tebliğ görevini yerine getiriyordu.

Şuayb Peygamber ile Medyenliler'in Tartışması

- Her peygamber gibi, o da Allah'ın varlığını ve birliğini tanıtmakla işe başlamıştır. Sonra da toplumu içinden kemiren haksızlık, ahlâksızlık ve azgınlıkla ciddi ve seviyeli bir mücadele örneği vermiştir.

- Bütün uyarıları, akla ve mantığa uygun gelen, fakat ihtiras havası içinde küfür ve kötülüklerle bir bakıma izole edilen duygu ve düşünceleriyle ters düşen öğütleri olumlu sonuç vermeyince, inkarcı ahlâksızları kuşatacak bir azabın geleceği kaçınılmaz olmuştu. Şuayb Peygamber, Allah'ın bu yoldaki câri âdetini çok iyi bildiğinden endişe duymaya başlamıştı. Lut kavminin başına gelen felâketin neden ve niçinini çok iyi biliyordu.

- Medyenliler bu azgınlık ve inatlarıyla yetinmeyip, kendilerini doğru yola irşat eden bu peygamberi zaman zaman alaya alıp, "Doğrusu sen yumuşak huylu ve akıllı bir adamsın." diyerek takılırlardı.

- Şuayb Peygamber bu ve benzeri onur kırıcı söz ve davranışlara aldırış etmeyerek ıslâh yollarını ve çarelerini araştırmaya devam etti, sonra da onları insafa davet ederek şöyle dedi: "Ey kavmim! Ya ben Rabbimden açık bir mucize üzere isem ve kendi katından beni güzel bir rızıkla (hak din doğru yol, ilâhi hidâyet ve rahmet) rızıklandırmışsa, ne dersiniz, (O'na nankörlük edebilir miyim)? Ve ben sizi men'ettiğim şeyde aykırı hareket edip (onu işlemek) istemem. Ben ancak gücüm yettiğince düzeltmek isterim. Muvaffakiyetim ancak Allah'ın yardımıyladır ve ben ancak O'na güvenip dayanırım ve O'na derin saygı ve sevgi ile yönelirim."

Böylece Şuayb Peygamber hem onların akıl ve idrâklerini harekete geçirmeyi diledi, hem de son uyarısını yaptı. Ne var ki onlar bütün bu uyarıları, ilâhi beyânları, gemi azıya alan hürriyetlerini engelleyen bir bağ olarak görüyor, Allah (celle celaluhu)'nun hayat veren emirleri nefislerine alabildiğine ağır geliyordu.

- Aradan hayli zaman geçti, ıslâh olacakları yerde, büsbütün azıttılar, "Senin dediklerinin çoğunu anlamıyoruz" diyerek irşada ihtiyaç duyma-

dıklarını tekrarladılar ve "Biz seni kendi aramızda zayıf olarak görüyoruz. Kabilen olmasaydı, elbette seni taşlardık. Hem sen bizim yanımızda pek aziz, şerefli, itibarlı, üstün bir kimse de değilsin" diyecek kadar küstahlaştılar.

Hayat dizginini nefis ve İblis'in eline teslim edip behimi bir hayatı her şeye tercih eden inkarcı nankörlerin en çok gözüne batan, şüphesiz ki namazdır. Çünkü bu ibâdet imanla küfür arasında alâmet-i farikadadır. İmanın direğidir: Allah ile kulları arasında en işlek yoldur. O bakımdan Medyen halkı zaman zaman Şuayb (aleyhisselam)'ın namaz kılmasını gündeme getirip alay konusu edinir ve onu rencide edecek şekilde konuşurlardı.

"Ey Şuayb, dediler. Babalarımızın taptığını veya kendi mallarımızda dilediğimizi yapmamızı bırakıvermemizi senin namazın mı emrediyor?" şeklinde birtakım sözler sarfettikleri anlaşılıyor. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Şuayb Peygamber çok namaz kılan bir kimse idi." Ayrıca burada namaz diye çevirisini yaptığımız "salât" kelimesi, duâ, zikir ve din anlamında da kullanılmıştır.[1]

Dün olduğu gibi bugün de inkarcı maddecilerin en çok dil uzattığı, alaya aldığı ibâdet, namazdır. Zira dini hayatı ayakta tutan, fertleri ve toplumu yönlendiren, ahlâkı düzeltip tezkiye eden, kardeşlik bağlarını merhamet, şefkat ve dayanışma idrâki içinde geliştiren en feyizli ibâdet şüphesiz ki, namazdır. O bakımdan kıyamet gününde insandan ilk sorulacak şey, namaz olacaktır.

- Böylece inkâr ve azgınlığın doruğuna erişen Medyenliler'in ahlâksızlığı son noktasına ulaşarak titreşip kaldı. Şüphesiz ki bu, gelmekte olan ilâhi azabın bir göstergesi idi. Ama içlerinde onu anlayacak aklı eren bir kimse yoktu.

- Bu durumda daha da saldırgan oldular ve Şuayb Peygamber'i ailesiyle, kendisine imân edenlerle birlikte bir gece baskını tertipleyerek imha etmeyi plânladılar. Şuayb Peygamber onlar aleyhine yaklaşmakta olan felâketi görür gibiydi. O bakımdan söylenecek başka bir şey kalmamıştı. Bir defa daha son uyarısını şu sözlerle yapma ihtiyacını duydu:

"Ey kavmim, imkânınızı ortaya koyup elinizden geleni yapın. Şüp-

1 Lübabu't-te'vil: 2/340

hesiz ben de (gerekeni) yapacağım. Rüsvay edici azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz. (Gelecek azabı) gözleyin, ben de sizinle beraber gözleyip bekliyorum."

- Sonunda olan oldu; korkunç bir gürültü ve uğultu onları ansızın yakalayıverdi. Evlerinde dizüstü çöküp kaldılar. Orada hiç bulunmamış, yaşamamış gibi oldular. Bir varmış, bir yokmuş hikâyesine dönüştüler.

Bu Kıssadan Mü'minlerin Alacakları Hisseler:

1- Bir olan, ortağı ve benzen olmayan Allah'a kulluk, insanlar arasında barış ve kardeşliğin tek çaresidir. O bakımdan ilk davet bu esasa yapılmıştır. Diğer hükümler, tevhid inancından sonra gelir.

Unutmamak gerekir ki, dünyada sürüp giden kavgaların, sürtüşme ve tartışmaların çoğu dünyevi maksatlara yönelik birtakım menfaatlardan kaynaklanmaktadır.

2- İş ahlâkı, ticari ahlâk, haklara saygılı olmak, başkasının hürriyetine tecavüz etmemek, ölçü ve tartıda her zaman âdil olmak, insaf ve vicdan kıstasını unutmamak, kul hakkının en ağır bir günah ve vebal olduğunu kabul etmek, toplumları ve milletleri ayakta tutan, önemli nedenlerdir. İthalat ve ihracatın gelişmesi ve devamlılığı bu ahlâkla sıkı sıkıya bağlıdır.

Sözü edilen kıstasların yıkılması, dumura uğraması, toplum ve milletin ahlaken çökmesinin ve yıkılmasının yakın olması demektir.

3- Allah'ın helâl kıldığı meşru kâr, elbette çok daha hayırlı ve feyizlidir. Aynı zamanda toplumu birbirine güvenle bağlayıp bütünleştiren bir iştir. Böyle bir hayrı reddetmek, elbetteki şerri davet etmek demektir ki bu kural pek değişmez. Zira hak gelince bâtıl gider. Bâtıl rağbet kazanıp kalp ve kafalara yerleşince hak uzaklaşır.

4- Namaz her Peygamber'in ibâdeti olmakla devam etmiştir. Zira namazsız bir din düşünülemez. Namazı önemsiz saymak, dinin ve dindarlığın omurgasını kırmak demektir. İnkarcı maddecilerin de en çok hoşlanmadığı ibâdet, şüphesiz ki namazdır.

5- Ticarette ne sınırsız kâr söz konusudur, ne de ölçü ve tartıda hileye yer vardır. İkisinin revaç bulduğu yerlerde ticari anarşi başlar ve o takdirde madde tek amaç seçilir; ona ulaşmak için aradaki her türlü kutsal değerler,

iyi ve yararlı örf ve âdetler çiğnenir.

Bir milletin çözülüp dağılması, bölünüp parçalanması için başka bir şeye pek ihtiyaç ve gerek kalmaz. Bu anarşi yeter de artar.

6- İnsanları doğru yola irşat edenlerin her zaman doğru yolda yürümeleri ve insanları men'ettikleri şeylerden önce kendilerinin kaçınmaları şarttır. Ciddi ve sağlıklı bir irşadın başka ölçüsü yoktur.

7- Doğruya irşat edenlere düşman olup kin beslemek bir fert veya toplum ya da millet için büyük bir talihsizlik sayılır.

8- İnkarcı maddeciler ne kadar azgınlık ve taşkınlık gösterirlerse göstersinler, onları Hakk'a çağıranlar, -şartlar ve ortam elverdiği nisbette- görevlerini sürdürmekle yükümlüdürler. Aksi halde alan olduğu gibi inkarcılara bırakılmış olur.

9- Hak'tan yana olanlar metotlu, fakat sabırlı bir mücadele, şuurlu bir mücahede sergiledikleri takdirde, başarı ve zafer onların yüzüne güler.

Şuayb (aleyhisselam) **Kıssasının Tekrarı**

Sırası geldikçe belirttiğimiz gibi, Kur'ân-ı Kerim'de her tekrar, ilgili olay ya da meselenin hem önemini, hem de değişik yönlerini, farklı hükümler taşıdığını ve yer aldığı ayetler dizisinde değişik bir öğüt ve ibret yansıttığını ifade eder. O nedenle Şuayb Peygamber kıssası, biri A'raf, biri Hud, biri de Ankebut surelerinde olmak üzere üç yerde anlatılır.

Önce A'raf suresinde anlatılanla diğer surelerde anlatılanlar arasındaki farklı uyarı, öğüt ve hükümleri karşılaştıralım.

A'raf suresinde:

a) Allah'ın varlığına, birliğine davet edilir. Bunun için Allah (celle celaluhu)'dan bir mu'cize getirildiğine dikkatler çekilir. Ancak o mu'cizenin ne olduğu açıklanmaz.

b) Ölçü ve tartı gibi ticaret ahlakıyla içice olan şeylerde büyük haksızlıklar yapıldığı ve bu tür çirkin davranışlarla ticarette sınırsız bir hürriyet istendiği, o yüzden ülkelerinde düzen ve güvenin bozulduğu anlatılır.

c) Medyenliler'in dindarlığa, fazilete karşı savaş açtıkları, Allah yolundan alıkoymak için sosyal yapıda köşe başlarını, kavşak noktalarını tut-

tukları belirtilir.

d) Medyenli'lerden bir grubun Şuayb Peygamber'e inandıklarına, böylece inananlarla inanmayanlar arasında tartışma ve sürtüşmenin sürüp gittiğine parmak basılır. Sonunda Şuayb Peygamber'in, karşı tarafa söylenecek başka söz kalmadığını düşünerek Allah'ın hakem olup hüküm vereceğini; bunun gelecekle ilgili önemli bir haber, bir uyarı olduğunu hem mü'minlere, hem de inkarcılara duyurduğu açıklanır.

e) Medyenli'lerin inkârda ısrar edip azgınlıkta bulunmalarından, büyüklük taslayıp mü'minleri ve başlarındaki peygamberi küçümsediklerinden, sonra da Şuayb Peygamber'le birlikte imân edenleri tehdit etmelerinden ve ortaya attıkları düşünceden vazgeçmedikleri takdirde şehirden çıkarılacaklarından söz edilerek inkârın hiçbir kutsal değer tanımadığına işaret edilir.

f) Allah (celle celaluhu)'ya karşı yalan uydurmanın nasıl bir hüsrana yol açacağı anlatılır. Sonra da Şuayb Peygamber'in son bir defa daha onların azgınlık ve saldırılarından Allah'a sığınarak duâ ettiği hakkında bilgi verilir.

Hud suresinde:

a) Şuayb Peygamber'in Medyen halkına gönderildiği, O'nun da onları Allah'ın varlığına ve birliğine imâna davet ettiği konu edilir.

b) Medyenliler'in bolluk ve refah içinde yüzdükleri; bununla beraber nankör bir kavim olduğu; ticari alanda hak ve hukuk, sınır ve vicdan tanımadıkları, daha çok yabancı tacirlere dolaylı yollardan haksızlık ettikleri anlatılır. Allah'ın meşru yoldan helâl kıldığı kazancın çok daha hayırlı olduğuna dikkatler çekilir.

c) Peygamberlerin insanlar üzerinde bir koruyucu, bir bekçi ve gözetleyici olmadıkları hatırlatılarak onların yetki sınırları belirlenir ve o sınır içinde ilâhi buyrukları tebliğ ile görevli oldukları açık şekilde ifade edilir.

d) Şuayb Peygamber'in her peygamber gibi namaz kıldığına şahit olan inkarcı sapıkların namaz ile alay ettiklerinden veya devamlı dikkat çeken böyle bir ibâdete tahammül edemediklerinden bahsedilerek namazın dindeki yerine ve önemine işaret edilir.

e) Medyenli'lerin sınırsız bir hürriyet havası içinde oldukları, devlet otoritesinden çok uzak kaldıkları, disiplin altına girmek istemedikleri; özellikle ticari alanda engelleyici, insaf ölçülerine çekici hiçbir kuvvet tanımadıkları, düşünceleri yönlendirir bir anlatımla açıklanır.

f) Peygamberlerin halkı men'ettikleri şeyleri kendilerinin işlemesinin hiçbir zaman söz konusu olamayacağı belirtilir. Çünkü peygamberlerin yeryüzünde bozulan ahlâkı düzeltmek, unutulan tevhid inancını yeniden ihya etmek, fazilete değer verip yaygınlaştırmak, haklan korumak, Allah sevgi ve korkusunu gönüllere işlemek, kalpleri ilim ve irfan merkezi haline getirmek için görevlendirildikleri anlatılır. Hiçbir Peygamber'in ilâhi vahyin dışına çıkmasının ve hilâfına hareket etmesinin söz konusu olamıyacağına dikkatler çekilir.

g) Hakk'a ve fazilete karşı kin ve düşmanlığın felâket getireceği haber verilir. Kurtuluşun, pişmanlık duyarak Hakk'a dosdoğru yönelmekte olduğu ilân edilir.

h) Şuayb Peygamber'in kabile ve çevresini hesaba katan inkarcıların o yüzden fazla ileri gitmeye cesaret edemedikleri, yoksa kendilerine rahmet olarak gönderilen peygamberi taşlayarak imha edecekleri anlatılır ve böylece tebliğ ve irşat hizmetiyle ortaya çıkan mürşitlerin, herhalde kötü niyetlileri caydırıcı bir aile veya aşirete mensup olmasının faydaları üzerinde durulur.

ı) Şuayb Peygamber'in, karşısına dikilen azgınlık ve taşkınlığa göğüs gerdiği ve neticeyi sabırla beklemekten başka yapılacak bir şey kalmadığı bir ölçü ve kıstas mahiyetinde ifade edilir.

i) Sonunda inkarcı azgınların, küfür ve zulmün son kertesine gelip dayandıkları için üzerlerine Allah'ın kahredici hükmünün indiği ve mü'minlerin kurtulduğu çok duyarlı bir anlatımla gözler önüne ibretli bir tablo halinde serilir.

Görülduğü ğibi iki sureden her birinde aynı kıssanın değişik yönleri anlatılmakta ve tekrarın lüzumsuz olmadığına işaret edilerek ibretli olayların hafızalarda derin iz bırakması ve idrakleri devamlı uyanık tutması hikmetine dayalı olduğu belirtilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, doğru yoldan saparak hakkı ret ve inkâr eden milletleri uyarmak için, ibret ve öğüt dolu Şuayb Peygamber ile Medyenli'ler kıssası anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine aynı maksada yönelik olarak Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının bir özeti veriliyor. Hakk'a karşı tuğyan edenlerin böylece peşlerine şu dünyada da lanet takılacağı hatırlatılıyor.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ ۙ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاتَّبَعُوْٓا
اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيْدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ
النَّارَ ۭ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ ﴿٩٨﴾ وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ بِئْسَ
الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ ﴿٩٩﴾

96-97- Andolsun ki, biz Musa'yı da âyetlerimizle ve açık-sağlam belge ile Fir'avn'a ve onun (milletinin) ileri gelenlerine gönderdik. Bununla beraber onlar (o ileri gelenler) yine de Fir'avn'ın emrine uydular. Oysa Fir'avn'ın emri doğru ve sıhhatli değildi.

98- Fir'avn kıyamet günü kavminin önüne düşer de onları (suya götürür gibi) ateşe götürür. Varacakları yer ne kötü yerdir.

99- Burada lanet peşlerine takıldı; kıyamet gününde de (öyle olacak). Desteklendikleri şey ne kötü destektir.

İleri Gelenlerin Tepkisi

فَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيْدٍ

"Bununla beraber onlar (o ileri gelenler) yine de Fir'avn'ın emrine uydular. Oysa Fir'avn'ın emri doğru ve sıhhatli değildi."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, peygamberlik gibi çok şerefli bir görevle donatılıp Mekke'de işe başlamakla emrolunduğunda, fakirler, köleler, zayıflar ve güçlü bir aileye bağlı olmayanlar, birer insan olarak o güne kadar görmedikleri sıcak ilgi ve kıymeti, cihan peygambe-

rinin kutlu meclisinde buldular. Akılları duygularına üstün geldi; idrakleri önyargılarının şeddini yıkıp öne geçti, öylece putlardan yüz çevirip bir olan, ortağı ve benzeri olmayan Allah'a döndüler. İman ve İslâm'ın feyizli havasında insan olduklarını anladılar. Ülkenin şımarık zenginleri, söz sahibi azgınları ise, küfrün kalpler ve kafalar üzerine çöken kara bulutlarını dağıtıp hidâyet nuruna gönül kapılarını açmayı düşünemediler; çünkü hisleri akıllarının önünde yürüyor, düşünceleri önyargılarının şeddini aşamıyordu. İnsan şeref ve vakarını zedeleyip ruhunu katleden gayr-i meşru yollardan ayrılamıyor, sınırsız hürriyetlerini tevhid inancıyla belli bir sınır içine almaktan kesinlikle hoşlanmıyorlardı. O bakımdan Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bütün uyarı ve irşatlarına tepki gösteriyor, büsbütün azgınlıklarını artırıyorlardı. Tıpkı Fir'avn ve meclisinde yer alan ileri gelenlerin, Musa (aleyhisselam)'ın Hakk'a çağrısına gösterdikleri tepki gibi.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, gelip geçen her Peygamber'in kendi kavmi arasındaki zenginlerin, ileri gelen söz sahiplerinin tepki gösterip karşı çıkmalarıyla yüz yüze geldiklerini belirtirken Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ile O'na uyan mü'minlerin sabırlı ve temkinli olmalarını hatırlatıyor; terbiye, nezaket ve faziletin hiçbir zaman elden bırakılmamasını öğütleyerek irşat usulü hakkında bilgi veriyor.

Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb Peygamberler (aleyhimüsselam)'ın aynı mücadeleyi verdiklerinde kavimlerinin ileri gelen şımarık putperestlerinin tepkileriyle karşılaştıklarını, uzun süre sürtüşme ve tarışmanın devam ettiğini, ancak hepsinin de Hak yolunda sabır gösterip ilahi hükmün tecellisini güvenle beklediklerini, kalplere huzur ve rahatlık verecek bir anlatımla naklederek misalleri ardarda sıralıyor. Arkasından Musa Peygamber'in de benzeri şiddetli tepkiyle karşılaştığını gönüllere teselli veren bir misal halinde ekliyor.

Unutmamak gerekir ki, hislerinden sıyrılamayanlar doğru düşünme nimetinden mahrum kalırlar. Doğru düşünemeyen kimse, doğru karar verme basiretini taşımıyor demektir. Nitekim hislerini yenemeyen Fir'avn, bütün âyet ve mu'cizelere rağmen doğru düşünme düzeyine kendini getirememiştir. Doğru düşünemeyen kimsenin âdil karar vermesi mümkün değildir. Ona uyarı ileri gelenler ise, ondan daha sapık, daha kör ve daha bilgisizdirler. Zira yanlışa doğru diyecek; bâtılı savunup hakkı red-

dedecek, baştaki liderin kusur ve hatalarının üzerine sünger çekip dalkavukluk edecek kadar şahsiyetini ve insani vakarını kaybeden kişiler, alkış tuttukları liderlerinden daha âdi ve daha alçaktırlar. Kur'ân, bu alçaklığı bir cümleyle ifade ederek mü'minlere öğüt veriyor:

"İleri gelenler yine de Fir'avn'ın emrine uydular. Oysa Fir'avn'ın emri doğru ve sıhhatli değildi."

Musa Peygamber'e gelince, O, namus ve iffetin timsali, fazilet ve güzel ahlâkın mümessili, ilâhi feyiz ve rahmetin yansıtıcısı; âdil ve doğru düşüncenin kaynağı idi. Bu güzel sıfatların hepsinden yoksun olan, Fir'avn'a ilâh nazarıyla bakacak kadar küçülen şahıslarla o büyük Peygamber'in uyum sağlaması beklenemezdi. Ne var ki, ortada bir görev ve onu kusursuz yerine getirme emri söz konusuydu. Aklı, vicdanı, idrâki harekete geçirecek bütün açık belgelere ve mu'cizelere, yönlendirici uyanlara rağmen Fir'avn'ın küfür potasında şekillenen o insanlar doğru yolu seçmediler, koyun sürüsü gibi, Fir'avn'ın peşine takıldılar, bir tutam ot uğruna en büyük, en yararlı fırsatları kaçırdılar. Kur'ân'ın beyanıyla, kıyamet gününde de bu zilletten kurtulmayıp Fir'avn'ın arkasına takılarak ateşe sevkedilirler.

Kalplerini Allah'ın rahmet ve hidâyet ışığına devamlı kapalı tutan bu insanlara, hakkın sesini duyurmak elbette ki çok zordur. Kendilerini hidâyet çizgisine getirmeyenleri Allah'ın hidâyet güneşi nasıl aydınlatır? Kendi irâde ve arzularıyla devamlı rahmetten uzaklaşanların elbette ki peşlerine ilâhi lanet takılır da o vaziyette öldükleri takdirde bir daha ayrılmaz.

Günün şatafatına, makam ve şöhretine dalıp imân ve irfanını kaybeden nice kimseler vardır. Oysa hayatta karşılaştığımız iyi veya kötü her şeyle denenmekteyiz. Zaman ömrü törpüleyip tüketme faaliyetini aralıksız sürdürürken Allah'a dosdoğru imân ve O'nun rızası doğrultusunda yapılan sâlih amelden başka her şey bir sabun köpüğü gibi sönmeye mahkumdur. O bakımdan İslâm, insanı sözünü ettiğimiz dünyevi şatafata esir olmaktan kurtarıp ona sade yaşamayı, alçak gönüllü olmayı, insanları sevmeyi, hilkatin hikmetine göre hayatını düzenlemeyi, fıtratındaki din ve Allah duygusuna göre kendini yönlendirmeyi, ruhundaki safiyet ve mayaya göre plandaki yerini almayı, yaratıldığı amaca yönelip beklenilen hizmeti vermeyi telkin eder. Makamları birer hizmet basamağı, mal ve serveti meşru ölçülere göre hayatı devam ettirme aracı sayar. Zira şu dünyada kendi

ihtiras ve bencilliği doğrultusunda yükseldiği basamakta ebediyen kalan bir fani olmamıştır. Kendi iradesiyle yükseldiği basamaktan inmesini bilmeyenlerin altından o basamaklar çekilip alınmıştır.

İslâm'ın bu hayat ve memat felsefesini anlayamayan ileri gelenlerin çoğu, ihtiras ve emellerini meşru sınıra çekmeyi emreden İslâm'a karşı nefret ve düşmanlık duygularıyla karşı çıkmışlardır. Ancak Allah'ın hidâyet nasip ettikleri müstesna.

Liderler Uyarılıyor

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ

"Fir'avn kıyamet günü kavminin önüne düşer de onları (suya götürür gibi) ateşe götürür. Varacakları yer ne kötü yerdir."

İlgili âyet Fir'avn'ı misal vererek liderleri dikkatli olmaya, peşine takılan kitlelerden sorumlu tutulacaklarına işaretle hesaplı adım atmaya çağırıyor. Bu gerçeği iyi bilen II. Abdülhamid'in şu sözünü nakletmeden geçmek istemiyoruz:

"Liderler, kişiler karşısında değil, dünyada tarih, âhirette Allah huzurunda saltanat günlerinin hesabını verirler."

Denildiği gibi, her koltukta diken vardır, her taç dikenlerden yapılmıştır. O bakımdan liderin neyin üzerinde oturduğunu, kralın da başına nasıl bir şey koyduğunu unutmaması gerekir. Zira kötü ve zalim liderlerin dünya mutlulukları, idare ettikleri halkın felâketi demektir.

Dalkavukların ve çıkarcıların alkışlarıyla meşru sınırları aşıp olduğundan fazla görünme hastalığına yakalanan bir hükümdar veya lider, hüsrana doğru hızlı adımlarla giderken peşinde bir sürü insanı da sürükleyip götürür. Kur'ân bu hususta Fir'avn'ı ve peşine takılanları tarihi bir misal olarak veriyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, bir milletin felâketini hazırlayan önemli sebeplerden biri üzerinde duruldu. İnancı sakat, görüşü yanlış, icraatı zulüm olan, halkının bir kısmına ikinci sınıf vatandaş muamelesinde bulunan ve ülkesinde din ve inanç hürriyetini iyice kısıp yasaklayan Fir'avn'ın kötü idaresi misal verildi. Meclisinde yer alan ileri gelenlerin ona baş eğip evet

demelerinin ve her kötülüğünü tasvip edip kraldan ziyade kralcı geçinmelerinin, telafisi mümkün olmayan boşluklar meydana getirdiğine ve hepsinin sonunun felâketle noktalandığına dikkatler çekildi.

Böylece kıyamet gününde de efendilerinin o şuursuz dalkavukların önüne düşüp hepsini kendisiyle birlikte ateşe götüreceği haber verilerek hem liderler ve hükümdarlar, hem de onlara uyanlar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlere, liderlere uyma konusunda en sağlam ölçü ve kıstas veriliyor; daha sağlıklı düşünmeleri için, Allah'ı bırakıp azgın ve zorba liderlerin peşine takılan milletlerin kalıntılarını gezip görmeleri isteniliyor. Aynı zamanda Mekkeli mağrur müşriklere böylesine elim bir akıbetin pusu kurup beklediğine işaret ediliyor.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ مِنْهَا قَآئِمٌ وَّحَصِيْدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ
وَلٰكِنْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِيْ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ
مِنْ شَيْءٍ لَّمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۭ وَمَا زَادُوْهُمْ غَيْرَ تَتْبِيْبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ
رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ۭ اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيْمٌ شَدِيْدٌ ﴿١٠٢﴾

100- (Ey Muhammed!) Bu, ilâhi azaba uğrayan kasabaların haberlerinden (bazı safhalar)dır ki, sana nakledip anlatıyoruz. Bu kıssalardan bir kısmının kalıntısı duruyor, bir kısmı ise biçilmiş ekin gibi (belirsiz olmuştur).

101- Biz onlara zulmetmedik; fakat onlar kendilerine zulmettiler, Rabbin buyruğu gelince, onlara, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrılar bir yarar sağlamadı; zararlarını, silinip yok olmalarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

102- İşte Rabbin kasabalar halkını -zalimlikleri üzere- yakaladığı zaman böyle yakalar. Şüphesiz ki, O'nun yakalaması çok elim ve şiddetlidir.

İLGİLİ HADİS

"Doğrusu Allah zalimi yakalayıncaya kadar biraz mühlet verir. Yakalayınca da artık bir daha yakasını koyuvermez."[1]

1 Buhari/Tefsir: 11 - Müslim/Birr: 62 - Tirmizi/Tefsir: 11 - İbn Mâce/Fiten: 22

Kur'ân'da Masal Var mıdır?

Bilindiği gibi, mesel kökünden gelen masal, genellikle olağanüstü maceralara yönelik hayal ürünü birtakım hikâyelerdir. Kur'ân-ı Kerim ise, insan hayatını çizen, yaşayışını düzene sokan, aklı harekete geçiren, hakları belirleyen, helâl ve haram sınırlarını koyan, güzel ahlâkı ve fazileti işleyen, adaleti alkışlayan, dünya ile âhiret, ruh ile beden, madde ile mâna arasında köprü kurup denge sağlayan bir kitaptır; bütünüyle ilâhidir. Gelip geçen milletlerin hayatından bazı önemli ve ibretli parçaları ve safhaları anlatması, sadece öğüt ve ibret almamıza, geleceğimizi ona göre hazırlamamıza ve Allah'ın cari olan sünnetinin şaşmazlığını anlayıp kavramamıza yöneliktir. Onun için Kur'ân ne bir masaldır, ne de bir hayal ürünüdür.

Bu bakımdan yukarıdaki âyetle bilhassa sözü edilen önemli noktaya dikkatler çekiliyor ve anlatılan olayların birer gerçek olduğu belirtilerek: "Bu kıssalardan bir kısmının kalıntısı duruyor, bir kısmı ise biçilmiş ekin gibi (belirsiz olmuştur)." buyuruluyor.

Görülüyor ki, Kur'ân-ı Kerim sadece gerçekleri naklediyor ve vuku' bulmuş olaylara atıflarda bulunuyor. Nitekim Kur'ân'da anlatılan kıssaların hemen hepsi Arap Yarımadası'nda ve bir de Mezopotamya'da meydana gelmiştir. Bir kısmının kalıntıları hâlâ ayakta dururken bir kısmı silinip belirsiz hale gelmiş, ancak tarihçilerin ciddi araştırmalarıyla onların bir zamanlar var oldukları kesinlik kazanmıştır.

Şüphesiz ki, Kur'ân hayalle meşgul olmaz. O taşıdığı ilâhi üslup ve ifadeyle hakikatleri zarif bir tül gibi dokuyup beşer aklının ve idrâkinin önüne serer. Sık sık konu değiştirerek dikkatleri toplar, ancak değişen konular arasında kesin irtibat sağlar. Bazen yüksek hikmetleri terennüm ederken, birdenbire duygu ve düşünceleri kamçılar. Çok geçmeden akla seslenir veya geçmiş milletlerin başlarından geçen önemli ve ibretli olaylardan birkaç parça nakleder; bazen ilme, ilim adamına ışık tutar mahiyet ve anlamda temel bilgi, ana fikir verir. Çok geçmeden ahiret ile ilgili konulara geçer, insan ihtirasını frenleyecek, ahlâk ve faziletini artıracak tablolar oluşturup gözler önüne getirir. Derken ilâhi hükümlerden birini veya birkaçını sıralayarak insan hayatını yönlendirip düzenlemeyi amaçlar.

Tekrar edeyim ki, Kur'ân'da bütün bu değişik konular, hükümler ve kıssalar bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı olarak sürüp gider, insan

düşüncesine bol ve çeşitli malzeme vermek suretiyle hem yol gösterir, hem de sıkmadan sürükleyip götürür.

Allah Kimseye Zulmetmez

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ

"Biz onlara zulmetmedik; ama onlar kendilerine zulmettiler."

Zulüm: Hak ve adalet sınırını aşmak, haklara tecavüz etmek, eşyayı lâyık olmadığı yere koymak, işi ehil olmayana vermek; nefisle imân, ruhla beden, dünya ile âhiret arasında denge kurmamak; sınırsız hürriyetle başkalarının hürriyetini çiğneyip aşmak; yaratanı tanımamak, insan olmanın hikmetini idrâk etmemek; fiziksel yapıyı geliştirip ruhu ve vicdanı ihmal etmek; aklı nefsin emrine verip gerçeği araştırmamaktır.

Böylece inkarcı azgınlar, şımarık müşrikler; kula kul olan aşağılıklar, hakları çiğneyen zorbalar, hakikati görmeyen körler, gerçeğe kulak vermeyen sağırlar kendilerine yazık etmişlerdir. Cenâb-ı Hak ise, rahmetinin kapılarını açarak insanlara hazır bir ortam, yeterince yardımcı malzeme vücuda getirip zulüm değil, lutufta bulunmuştur.

İyilikle kötülüğün, hayırla şerrin sınırını belirlemeyen kimse, mayın döşeli bir arazide gelişigüzel dolaşıyor demektir. O bakımdan kurtulması çok zordur. Meğerki Allah'ın inayet ve hidâyet eli kendisine uzanmış olsun.

İşte Allah'ın zalimleri yakalamasının anlamı bir bakıma budur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın insana verdiği birçok yetenekleri, birçoklarının hakikati arayıp bulmakta kullanmadıkları; yol gösterici olarak gönderdiği peygamber ve kitaba kalp ve kulaklarını kapalı tuttukları; o yüzden kendilerine büyük haksızlık ettikleri konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle Kur'an'da anlatılan tarihi kıssalar üzerinde aklını ve idrâkini kullananlar için ibretler ve öğütler bulunduğu hatırlatılıyor. Âhiret azabından korkanların, kendilerini sürükledikleri çıkmazdan kurtarmaları için ölmeden önce mevcut fırsat ve imkânları değerlendirmeleri öneriliyor. Kıyâmet'in ise belli bir vakte geciktirildiği, ancak o vaktin bilgisinin Allah yanında saklı tutulduğu kapalı şekilde anlatılıyor. Sonra da duygu ve düşünceleri harekete geçirmek için kıyametin önemli safhala-

rından biri üzerinde duruluyor. Her kişinin kendi iradesiyle ya mutlu ya da mutsuz bir sonucu hazırladığına atıf yapılarak iyice düşünmemize imkân veriliyor.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ
وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ
نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ
فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا
شَاءَ رَبُّكَ ۖ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ
خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۖ عَطَاءً غَيْرَ
مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَٰؤُلَاءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ
آبَاؤُهُم مِّن قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

103- Şüphesiz ki bu (naklettiğimiz kıssalarda) âhiret azabından korkanlar için ibretli belge vardır; o, insanların bir araya gelip toplanacağı bir gündür; o, hazır olup görülecek bir gündür.

104- O günü ancak belli bir vakte kadar geciktiririz.

105- O gün geldikte Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbaht-mutsuz, kimi de bahtlı-mutludur.

106- Bedbaht-mutsuz olanlar ateştedirler. Onların orada şiddetli inilti ve sesli sesli soluğu vardır.

107- Gökler ve yer durdukça orada temelli kalıcılardır; ancak Rabbin dilediği müstesna. Çünkü Rabbin dilediğini (hakkıyla) yapıp yerine getirendir.

108- Bahtlı-mutlu olanlar ise, Cennettedirler; gökler ve yer durdukça orada temelli kalıcılardır; ancak Rabbin dilediği müstesna. Bu, ardı-arkası kesilmeyen bir bağıştır.

109- Artık bunların taptıklarının (böyle bir azaba; yol açacak bir sapıklık olduğunda) şüphen olmasın; onlar ancak daha önce babalarının taptıkları gibi taparlar. Biz de elbette (ateşten) nasiplerini noksansız vereceğiz.

İLGİLİ HADİSLER

"O gün (kıyamet günü) peygamberlerden başkası konuşamaz. Peygamberlerin o gün duası ise, Allahım, selâmet ver; Allahım, selâmet ver olacak."[1]

"Kıyamet gününde ölüm, yünü siyah-beyaz karışımı olan bir koç şeklinde getirilerek Cennet ile Cehennem arasında boğazlanır. Sonra âa şöyle seslenilir: Ey Cennet ehli! Ölümsüz bir ebedilik. Ey Cehennem ehli! Ölümsüz temelli kalıcılık."[2]

"Cennet ehline şöyle denilecek: Ey Cennet ehli! Sizin için hep yaşamak var, bir daha ölmemek, gençleşip de bir daha yaşlanmamak, sağlıklı olup da bir daha hastalanmamak, nimetlenip de bir daha umutsuzluğa düşmemek var."[3]

Âhirete İman

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ

"Şüphesiz ki bu (naklettiğimiz kıssalarda) ahiret azabından korkanlar için ibretli belge vardır."

Allah'a imândan sonra ahirete imân, dindarlığın ve sorumluluğun bel kemiğini oluşturur. Bu inanç kişinin kalbinden çekilip alındığı takdirde, geriye bir şey kalmaz. Zira Allah'a imanın bir ucu ahirete inanmaya dayanır.

Nitekim melek Cebrail, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordu:

- Kıyamet ne zamandır?

---

1 Buhari/Tevhid: 24, Rikak: 52, Ezan: 129 - Müslim/İman: 299,302,329 - Tirmizl/Kıyâmet: 9, Cennet: 20 - Ahmed: 2/285, 293, 369- 3/16, 17, 26-6/110

2 Buhari/Tefsir: 19 - Müslim/Cennet: 4 - Tirmizi/Tefsir: 19 - Dârimi/Rikak: 90 - Ahmed: 2/377, 423, 513 - 3/6

3 Eshab-ı Sünne

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona şu cevabı verdi:

- Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir. Ancak sana onun alâmetlerinden haber vereyim: Cariye efendisini doğurduğu, kim oldukları belirsiz deve çobanları bina yükseltmekte birbirleriyle yarıştıkları zaman (Kıyâmet'ten önceki belirtiler ortaya çıkmış olur). Kıyâmet'in vakti de Allah'tan başka kimsenin bilmediği beş şeyden biridir."[1]

O nedenle materyalistlerle komünistlerin tahribe çalıştıkları inanç, Allah ve ahiretle ilgili olanıdır. Daha çok ahireti inkâra yönelik olan faaliyetlerinin sebebi ise açıktır; şöyle ki: Âhirete imân yıkılınca, beraberinde imânın diğer şartlarını da alıp götürür. Darwinizm'in kurtarıcı bir simit gibi, yetişmekte olan yeni kuşaklara öğretilmesinin sebebi budur. Yoksa bu teori çoktan modern biyolojinin zaferi karşısında tazeliğini ve inanırlığını kaybetmiştir.

- Kur'ân'da ilgili âyetle, geçen milletlerin renkli hayatlarından ibret ve öğüt alınacak bölüm ve safhalar birer belge halinde aklın ve kalbin idrâki önüne serilince, "Âhiret azabından korkanlar için ibretli belgeler vardır." denilmekte ve böylece âhirete imânın nasıl önem taşıdığı ortaya konmaktadır.

Nitekim bu konuya daha çok Bakara suresi 4. âyetin tefsirinde yeterince ağırlık vermiş bulunuyoruz.

Âhiretten Bir Tablo

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ

"O gün geldikte Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz."

Âhiret, dünyaya göz açıp ayak basan bütün insanların istisnasız olarak toplanıp bir araya getirileceği gündür. O gün her kişinin hesaba hazır olacağı ve görülmesi gereken bütün amellerinin ortaya dökületeceğini heyecan ve korkuyla bekleyeceği hesap, ceza ve mükâfat günüdür. Hüküm yalnız Allah'ın olacak, kimselerin itiraz hakkı olmayacak. İlâhi adalet kılı kırk yararcasına tecelli edecek.

1 Buhari / İman: 37 İlim: 2 Ahkâm: 10, Fezâil: 6, Tefsir: 3, Edeb: 95, 96, Rikak: 42 Müslim/İman: 1, 5, 7 - Birr: 161, 164, Fiten: 136 - Tirmizi/İmân: 14 – Nesai - İbn Mâce/Mukaddeme: 9, Fiten: 25 - Ahmed: 1/27, 319 - 2/361

O gün Allah'ın izni olmadan kimse konuşamayacak. Ameller niyetlere göre asıl karşılık ve değerini bulunca, toplanan insanların kimi mutlu, kimi de mutsuz olacak ve böylece her kişi saadet veya azabını, Cennet veya Cehennem'ini dünyada hazırlayıp beraberinde getirmenin üzüntü veya sevincini tadacak. O nedenle kimsenin konuşmasına, itirazda bulunmasına, savunmaya geçmesine gerek kalmayacak.

Gökler ve Yer Devam Ettikçe

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ

"Gökler ve yer durdukça orada temelli kalıcılardır."

Bu cümle, hem cehennemlikler, hem de cennetlikler için ayrı ayrı kullanılmıştır. Âyetlerin açık anlatımından, yerin ve göklerin devam edeceği anlaşılıyorsa da, bu kurulacak ikinci düzenle ilgilidir. Kıyametin kopması demek, mevcut nizamın alt-üst olup parçalanması demektir. Âhiret demek, bozulan kâinatın yeni bir nizama girmesi anlamına delâlet eder. O halde gerek yerküre, gerekse gökteki cisimler, bozulduktan sonra yeni düzende değişik biçimde kendilerine has bir sistem oluşturacaktır ki, biz bunun plânını bugün için bilmemekteyiz.

O halde kıyamet olayıyla kâinatta müthiş şekil ve düzen değişikliği meydana gelecek, tamamen yok olup belirsizliğe itilmeyecektir. Zira her şey insan için yaratılmıştır. İnsan ikinci hayata kaldırılıp ebedileşince, varlık âlemi de yeni düzeniyle ebedileşecektir.

Cehennem'de Temelli Kalanlar

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

"Bedbaht-mutsuz olanlar ateştedirler. Onların orada şiddetli iniltileri ve sesli sesli soluğu vardır. Gökler ve yer durdukça orada temelli kalıcılardır. Ancak Rabbin dilediği müstesna."

İlgili âyetlerin yorumunda ilim adamlarının farklı görüşleri olmuştur. Önemini dikkate alarak özetini veriyoruz:

a) İbn Cerir et-Taberi'ye göre, Araplar bir şeyin ebediyen devamını söz konusu ettiklerinde, "Göklerle yer devam ettikçe" derler. Allah da ilgili konuda Araplarca bilinen tabiri kullanarak anlayışlarına kolaylık sağlamıştır.

b) İbn Kesir'e göre, göklerle yer cinsi kasdediliyor. Maksat, dünya hayatında bilinen göklerle yer değil, âhiretteki göklerle yerdir. Çünkü o gün gökler ve yer şekil ve düzen değişikliğine uğrayacak, böylece değişik gökler ve değişik yer ortaya çıkacaktır. Oluşan yeni sistem durdukça, azgın kâfirler de Cehennem'de kalacaklardır.

c) İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Mücahid'e göre, âhiretteki göklerle yer kasdedilmiştir. Zira her cennetin bir göğü, bir de yeri vardır. Onlar devam ettikçe inkarcı sapıklar da ateşte kalacaklardır.

Ancak Rabbin Dilediği Müstesna

Bu istisna üzerinde duran ilim adamları on kadar farklı yorumda bulunmuşlardır, şöyle ki:

1- Mutsuzlar ateştedirler, ancak Rabbin diledikleri bunların dışında tutulacaklardır.

2- Mutsuzlar ateştedirler, ancak günahkâr mü'minler bunun dışındadır, onlar Cehennem'de ebedi kalmazlar, günahlarına göre azap çekten sonra imân sıfatlan sebebiyle Cennet'e girerler.

3- Cehennem'deki bedbaht mutsuzların inilti ve sesli solukları olacak, ancak Allah'ın dilediği azap şekilleri bunun dışındadır.

4- Gökler ve yer durdukça, orada temelli kalıcılardır; ne ölürler, ne de oradan çıkarılırlar. Ancak Allah'ın diledikleri bunun dışındadır. Allah ateşe onları yiyip yok etmesini emredecek, sonra da yeniden onları yaratacaktır.

Bu yoruma pek iltifat edilmemiştir.

5- Allah'ın dilediği temelli kalıştan başka, onlar gökler ve yer durdukça ateşte kalacaklardır.

Bu yorum da fazla itibar görmemiştir.

6- Allah dileseydi onları çıkarırdı, ancak onları oradan çıkarmıyacağını, temelli kalıcı olacaklarını hükme bağlayıp kendilerine bildirmiştir.

7- Tirmizi Ebu Abdullah b. Ali'ye göre, Cehennem'e girecek olan bedbahtlar, Dünya'da göklerle yer durduğu süre kadar orada kalacaklardır. Çünkü kıyâme te göklerle yerin düzeni bozulacak, yeni bir düzen kurulacaktır.

8- Bazı ilim adamlarına ve kavaidçilere göre, âyette istisna manasına delâlet eden "illâ" edatı, (vav) manasına gelir. Şöyle ki: Onlar orada gökler ve yer durdukça temelli kalıcılardır ve Rabbin dilediği fazlalık ve temellilikle bu devam edecektir.

9- Âyetteki istisna, şeriatın mendup saydığı türdendir ki, birçok sözlerde kullanılır, öyle ki, Allah'ın dileği ile onlar orada temelli kalırlar.

10- Bedbahtlar, gökler ve yer durdukça Cehennem'de temelli kalıcılardır; ancak Allah'ın dilediği Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetinin günahkâr âsileri müstesna, onlar imanları ve peygamberlerinin şefaatiyle Cehennem'den çıkacaklardır.

Bu maddelerin dışında bir diğer yorum ve ihtimal de şöyledir: Cennet'e girenler orada ebedi kalırlar, sonu ve sınırı olmayan bir hayat sürerler. Çünkü âyette,

"Mutlu-bahtlı olanlar Cennettedirler; gökler ve yer durdukça orada temelli kalıcılardır. Ancak Rabbin dilediği müstesna. Bu, ardı-arkası kesilmeyen bir bağıştır." buyurulmuştur. Cehennemliklerin orada temelli kalacaklarından söz edilirken, "Bu, ardı-arkası kesilmeyen bir azaptır" denilmiyor. Böylece yapılan istisna ile Cehennem azabının sonsuz olmadığı bir bakıma anlaşılıyor. Nitekim bu yorumu kuvvetlendiren bazı rivayetler ve hadisler de vardır. Şöyle ki:

"Sonra Cenâb-ı Hak: Melekler, peygamberler ve mü'minler sıra ile günahkârlar için şefaat ederler. Onlara, şefaat edilecek bir kimse kalmadı. Ancak merhamet edenlerin en çok merhamet edeni kaldı, buyuracak."[1]

"Bir gün gelecek Cehennem'de tek insan kalmayacak."[2]

Bu konuda Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Cehennemdeki günahkârlar çöldeki kumlar sayısınca olsa bile, bir gün gelecek hepsi de oradan çıkarılacaktır."[3]

Bunlar bir takım umut verici rivayetlerdir. Cumhur ise, bu rivayetler-

1 Sahih-i Müslim - Ahmed: 5/43

2 Kenzü'l-Ummal: 7/245

3 ed-Dürrü'l-Mensur/Süyuti - Fethü'l-Bâri - Kurtubi

den ziyade âyetin açık delâletini dikkate alarak kâfirler için çıkış olmayacağını belirtmiştir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir ve şüphesiz ki O, merhamet edenlerin en çok merhametlisidir. Kullarına olan merhametinin genişliğini yine O'nun meşietine bırakmamız, kulluğumuzun gereği ve Allah'a olan üstün saygımızın güzel bir ölçüsüdür.

Sonuç olarak şöyle noktalayabiliriz: Her kişi, dünya hayatında iken taşıdığı inkâr ve imânına, sevap ve günahına, azgınlık ve faziletine göre Cennet veya Cehennem'den payını alacaktır ve bu pay herhalde noksansız olacaktır. Bunda asla şüphe söz konusu değildir ve olamaz da. Nitekim 109. âyetle bu husus açık şekilde belirtilerek şüpheler giderilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihi kıssaların önemli safhalarının nakledilmesinin sebebi üzerinde duruldu. İbret alanlar ve almayanlar konu edilerek âhiret âleminden duygu ve düşünceleri yönlendirici iki safha anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın bütün mükemmelliğine ve ilâhi özelliğine rağmen ona inanan ve inanmayanların her çağda olabileceğine işaretle, Tevrat'a da inananların ve inanmayanların bulunduğu bir teselli anlamında bildiriliyor ve her iki grup arasında kıyamet gününde hükmedileceği, herkese inanç, niyet ve ameline göre noksansız karşılığı verileceği açıklanıyor.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ ۚ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

110- Andolsun ki, Musa'ya kitap verdik, ne var ki, (idraksizler yüzünden) onda anlaşmazlık meydana geldi. Eğer Rabbinden geçmiş bir söz olmasaydı hemen aralarında hükmedilip (çoktan) sonuca bağlanmış olurdu bile. Ve doğrusu onlar bunda kuşku ve şüphe içindeler.

111- Şüphesiz her birinin amellerinin (karşılığını) Rabbin tastamam verecektir. Doğrusu O, onların yapageldiklerinden haberlidir.

Son Peygamberi Bekleyenler

Gerek Kitap Ehli olan Yahudi ve Hıristiyan din adamları, gerekse onlara uyanlar, son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) risalet göreviyle ortaya çıkıp insanları Allah'ın birliğini tasdika davete başlayınca, O'nun gelmesini sabırsızlıkla bekledikleri halde, kitaplarında O'nunla ilgili ilâhi âyetler üzerinde görüş ayrılığına düştüler ve aralarında kapanması zor ihtilâf çıktı. Kimi o belgeleri değiştirmekten yana idi, kimi de farklı yorumda bulunarak suretiyle son Peygamber'den söz edilmediğini anlatmanın lüzumunu savunuyordu. Yahudiler daha önce Tevrat'ın diğer hükümleri hakkında da buna benzer bir takım ihtilâflar izhar edip farklı görüşler ve yorumlar, yanlış değerlendirmeler ortaya koymuşlardı. İlgili âyette bilhassa bu husus belirtilerek hem mü'minlere sağlam bilgi veriliyor, hem de Yahudi din adamları insafa davet edilerek uyarılıyor.

Ayrıca Tevrat ilk indiği zaman da İsrâiloğulları iki, üç gruba ayrılmış, kimi inanmış, kimi ret ve inkâr yolunu seçmiş, kimi de şüphe ve tereddüt içinde bocalamıştı.

Onların gerek Tevrat, gerek Kur'ân ve gerekse Hz. Muahmmed (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında ortaya attıkları farklı yorumlar ve görüşler, hemen çözüme kavuşturulmak istenseydi, her şey bir anda olup biterdi. Ama böyle yapmak, sünnetullah gereği değildir. O bakımdan ihtilâfın çözümü ve hakkın izharı daha çok âhirete bırakılmış oluyor.

Yahudiler ve Hristiyanlar son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ret ve inkâr ederken, putperest Araplara kötü örnek oldular. Nitekim Mekke müşrikleri arasında farklı görüşler ortaya çıkmış, bir kısmı Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i peygamber olarak kabul edip inanmış, çoğu ise kin ve düşmanlık bayrağını çekip en şeni yollara başvurmaktan çekinmemişlerdi.

İlgili âyetlerle, tarihin hemen her döneminde gönderilen peygamberlere ve indirilen hak kitaplara karşı buna benzer sataşmaların, inkâr ve isyanların ortaya çıktığına dikkatler çekilerek Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ve mü'minler teselli ediliyor. Sonra da ihtilâfa düşenlerin her birinin kendi niyet ve ameline göre karşılık göreceği bildirilerek, Hakk'a davette sabırlı olmanın gereği üzerinde duruluyor. En çirkin olaylar karşısında vakar ve nezaketin elden bırakılmamasına işaretle başarılı olmanın

yol ve yöntemi ilham ediliyor.

Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mekke'de 13 yıl süren davet, tebliğ ve irşadı tamamıyla ilâhi tavsiye doğrultusunda geçmiş, Kur'ân'ın çizdiği sınırdan dışarı çıkılmamıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Müslümanların Kur'ân'ın belirlediği doğrultuda irşat görevlerini sürdürmeye çalıştıkları ve Allah korkusunu ön plânda tutup beşeri münasebetlerini ona göre sürdürdükleri takdirde İslâm ve Kur'ân'a karşı olanların eninde sonunda hüsrana uğrayacaklarına işaret edildi. Tevrat üzerinde ihtilâfa düşen Yahudilerin parçalanıp perişan oldukları konu edilerek Müslümanların Kur'ân üzerinde ihtilâfa düşmelerinin çok sakıncalı sonuçlar doğuracağı kapalı bir anlatımla hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle mü'minlerin ilâhi emirler uyarınca dosdoğru olmaları, aşırı gitmemeleri emrediliyor. Sonra da gerek kendi nefislerine, gerekse haktan yana olanlara zulmedenlere meyledilmemesi bildirilerek, mü'minlerin ancak Allah'ı, peygamberi ve kendi din kardeşlerini dost seçmelerinin gereği üzerinde duruluyor. Arkasından mü'minleri bu emir ve tavsiyeler düzeyinde dimdik ayakta tutacak olan namaz ibâdetinin belirlenmiş vakitlerinde yerine getirilmesi emrediliyor.

فَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ۚ إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوٓا إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَىِ ٱلنَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيْلِ ۚ إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّٰكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَٱصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

112- O halde sen -ve beraberinde tevbe edenlerle birlikte- emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı gitmeyin. Allah ne yaptıklarınızı şüphesiz ki iyiden iyiye görendir.

113- Ve bir de zulmedenlere meyletmeyin, yoksa dokunur size ateş.

Allah'tan başka sizin dostunuz, yardımcınız ve sahip çıkanınız da yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım göremezsiniz.

114- Hem gündüzün iki ucunda ve hem de gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü gerçekten iyilikler kötülükleri (temizleyip) giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüt, bir hatırlatmadır.

115- Ve sabret; şüphesiz ki Allah iyiliği huy edinip iyilikte bulunanların mükâfatını zayi etmez.

İNİŞ SEBEBİ

Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: Bir adam yabancı bir kadını öpmüştü. İşlediği bu günahın tesiri altında kalmış olacak ki, büyük bir pişmanlık içinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek durumunu arz etti. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. Adam, "Ya Rasulallah! Bu âyetler yalnız benimle mi ilgilidir, yoksa diğer bütün insanları da mı kapsamaktadır? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

"Şüphesiz ki, ümmetimden bu âyetle amel eden herkesle ilgilidir." buyurdu.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kiram'dan Süfyan b. Abdullah (radıyallahu anh) anlatıyor: Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e dedim ki, "Ey Allah'ın Peygamberi! İslâmiyet hakkında bana öyle bir söz söyle ki, onu senden sonra bir başka kimseye sorma ihtiyacını duymayayım. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Allah'a imân ettim, de, sonra da dosdoğru ol!"[2]

"Beş vakit namaz, cumadan cumaya (kılınan namaz) ve Ramazandan Ramazana (tutulan oruç) arayerdeki (günahlara) keffarettir, büyük günahlardan kaçınıldığı sürece."[3]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz sordu:

1 Buhari-Müslim

2 Müslim/İmân: 62 - Ahmed: 3/413- 4/385

3 Müslim/Taharet: 14, 16 - Ebu Dâvud/Taharet: 127, Salât: 229 - Tirmizi/Salat: 46 - Nesâi/Cumua: 23 - İbn Mâce/Taharet: 106, İkamet: 79, 81, 83 – Ahmet - 2/229, 359, 400, 414

"Ne dersiniz, birinizin kapısının önünden bir ırmak akar da, o da her gün beş defa ona girip yıkanırsa, üzerinde kir ve pastan bir şey kalır mı?"

Ashab-ı Kiram: "Hayır, bir şey kalmaz", deyince, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) devamla buyurdu ki:

"İşte bu, beş vakit namaza bir misaldir ki Allah hataları (küçük günahları) onunla silip temizler."[1]

"Hangi bir Müslüman bir günah işler de, sonra (pişmanlık duyup) abdest alarak iki rek'ât namaz kılarsa, şüphesiz bağışlanır."[2]

"Namazlar ara yerdeki günahlara keffaret kılınmıştır."[3]

"Şüphesiz ki Allah aranızda rızkınızı taksim ettiği gibi, ahlâkınızı da taksim etmiştir. Hem Allah dünyalığı sevdiğine de, sevmediğine de verir; ama dini (dindarlığı) ancak sevdiğine verir. O halde Allah kime din (dindarlık) verirse, onu cidden sevmiştir. Canımı kudret elinde tutan zata andolsun ki, kulun kalbi ve dili Müslüman olmadıkça, kendisi Müslüman olmuş sayılmaz ve komşuları onun eziyet ve kötülüklerinden güven içinde kalmadıkça, imân etmiş olmaz."[4]

"Nerede olursan ol, Allah'tan kork. Kötülüğün arkasından hemen iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara da güzel ahlâk ölçüleriyle davran."[5]

Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol!

فَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ

"O halde sen -ve beraberinde tevbe edenlerle birlikte- emrolunduğun gibi dosdoğru ol!"

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e neler emredilmiştir? Şüphesiz bunlar sayılmayacak kadar çoktur; ama hepsini kendinde toplayan emirleri şöyle sıralayabiliriz:

1 Müslim/Mesacid: 284 - Dârimi/Salât: 1 - Taberâni/Sefer: 91 - Ahmed: 1/177 - 2/426, 441 - 3/305, 317, 357

2 Ebu Davut /Vitir: 26 Tirmizi/Salât: 181, Tefsir: 3, 14- İbn Mâce/İkamet: 1,2,9,10

3 Buhari/Mevakıt: 6

4 Ahmed: 1/387

5 Tirmizi/Birr: 55 – Dârimi/Rikak: 47 - Ahmed: 3/5- 5/153, 158, 177, 228, 236

- İnen ilâhi buyrukları kusursuz şekilde tebliğ etmek,

- Kur'ân-ı Kerim'i indiği gibi kalp ve kafalara nakşedip korumak, kâtiplere yazdırmak suretiyle tek kelime ve harfinin değişmesine imkân vermemek,

- İslâmiyet'i evrensellik hüviyetiyle muhafaza edip yaymak,

- Allah'a karşı yükümlü bulunduğu konuları kusursuz yerine getirmek,

- Din kardeşliğini hikmet ve felsefesiyle geliştirip yaygınlaştırmak bu cümledendir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bütün bu görevleri kusursuz yerine getirme azmi ve gayreti içindeydi. Şartlar ve ortam elverişli olmamakla beraber, yüklendiği davanın büyüklüğüne yakışır anlamda mevcut yetenek ve imkânlarını sonuna kadar kullanmıştır. Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle kendi peygamberinden ve O'na uyan mü'minlerden bunun devamını istemektedir. O nedenle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Hud ve Vakiâ sureleri saçlarımı ağarttı!" buyurmuştur.[1]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Allah yolunda, din uğrunda her türlü sıkıntı ve meşakkate rağmen tebliğ ve irşat hizmetini sürdürmüş ve dayanılması güç olaylar karşısında sarsılmayıp Allah'a güvenip dayanmıştır.

Allah sözü daha yüce, daha aziz olsun diye hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış, nimetin büyüklüğünün külfetin büyüklüğüne kapı açacağını çok iyi bildiğinden, karşısına çıkan en tehlikeli olaylar gözünde küçülmüş, şahlanan küfür O'nun nazarında bir kum tepesi kadar önemsiz kalmıştır.

Ancak vasıtanın küçüklüğünü, davanın büyüklüğünü göz önüne getirdiğimizde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in inanılması zor ve başarılması hayal olan büyük bir inkılâb yaptığı bütün haşmetiyle karşımıza dikilir.

Tevbe İmânın Ürünüdür

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ

1 Tirmizi/Tefsir: 56

"O halde Sen -ve beraberinde tevbe edenlerle birlikte- emrolunduğun gibi dosdoğru ol!"

Şüphesiz ki, Kur'ân'ın birçok yerlerinde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e verilen emir, umumilik ifade eder, yani ümmetinden imân eden herkesi kapsamaktadır. O bakımdan ilim adamları bu konuda şu kuralı belirlemişlerdir: "Hitap özellik, emir genellik arz eder." Bu nedenle Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e hitapla inen emirler, dolayısıyla ümmetine inmiştir, onlar da aynı emirle muhatap tutulmuşlardır. Zira sadece inandım veya imân ettim demekle iş bitmiyor. Bu, ancak kapıdan içeri girmeyi sağlar, asıl yükümlülükler, sorumluluklar, hizmetler, sabırlar ve fedakârlıklar ondan sonra başlar. "Nimet külfet karşılığı" açısından baktığımızda, mü'minlerin de Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'le birlikte birçok sıkıntılara katlanmaları, Allah ve din uğrunda büyük fedakârlıkları göze almaları gerekmektedir. Onun için ilgili âyetteki emir hem Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, hem de mü'minlere yöneliktir.

Ancak âyette imânla birlikte "tevbe" kelimesine yer verilmesinde bir incelik vardır: Mü'minler diğer insanların imreneceği bir sadelik, dürüstlük, doğruluk, kardeşlik düzeyinde bulunmak; güzel ahlâk ve faziletle söz ve davranışlarına dikkat etmek; ibâdetleriyle hayatlarının her saatini ilâhi gözetleme altında bulundurma idrâkine erişmekle yükümlüdürler. O bakımdan kendilerinden sâdır olacak günahlardan hemen dönüş yapıp tam bir pişmanlık içinde Allah'a yönelerek tevbe etmeleri, onları örnek insanlar derecesinde tutar. Unutmamak gerekir ki, mü'minin aile ve toplum içindeki davranışları çok önemlidir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in nezih hayatına baktığımız zaman, O'nun ölçülü, edepli, düzenli ve nezaketli, aynı zamanda ilâhi rızaya uygun davranışları, çevresindeki insanlar üzerinde geniş çapta müsbet tesirler meydana getirmiş, İslâm'ın ne olduğunu O'nun günlük hayatındaki söz ve davranışlarda görüp anlamışlardır. Zira İslâm'da dosdoğru olmanın yolu, imân temeli üzerinde kurulan doğruluk ve düzenden geçer. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh), "Dosdoğru olmak demek, emir ve yasaklar hususunda doğruluktan ayrılmamak, tilki misali yan çizmemektir." demiştir.

Her türlü aşırılıktan kaçınmak da, dosdoğru olmanın bir diğer ölçüsüdür.

Zulmedenlere Meyletmemek

وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ

"Ve bir de zulmedenlere meyletmeyin, yoksa dokunur size ateş."

İslâm, sadece zulmetmeyi haram kılmamış, zâlimlere içten meyletmeyi, onlara sıcak ilgi duymayı da yasaklamıştır. Zira haksızlıktan kaçınmanın gerçek anlamı, hem haksızlık etmemek, hem haksızlığa uğramamaya çalışmak, hem haksızlardan yana olmamak, hem de onlara sıcak ilgi duymamaktır.

Zulüm, çok kapsamlı bir kavramdır. Daha çok adalet karşıtı olarak bilinir. Başta Rağıb el-Isfahani ve Ebu'l-Baka olmak üzere lugatçiler zulmü şöyle tarif etmişlerdir: Eşyayı lâyık olduğu yere koymamaktır. Bu da ya noksanlaştırmak, ya falalaştırmak, ya vaktini geciktirmek ya da asıl yerinden saptırmak suretiyle olur.

Hikmet erbabı ise, zulmü üçe ayırmışlardır:

1. İnsanla Allah arasındaki zulüm. Bunun en büyüğü, küfür, şirk ve nifaktır. O bakımdan Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da,

"Şüphesiz ki, şirk (Allah'a ortak koşmak) büyük bir zulümdür!" buyurmuştur.

2. Kişiyle insanlar arasındaki zulümdür. Kur'ân'da,

"Doğrusu Allah zâlimleri sevmez." buyurulurken, daha çok başkasına haksızlık edenler kasdedilmiştir.

3. Kişiyle kendi nefsi arasındaki zulümdür. Kur'ân'da birkaç yerde buna temas edilmiştir. Örneğin,

"Biz onlara zulmetmedik, ama onlar kendilerine zulmettiler." mealindeki âyette kişinin kendine yaptığı haksızlıktan söz ediliyor.

Beş Vakit Namaz

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ

"Hem gündüzün iki ucunda ve hem de gecenin ilk saatlerinde namaz kıl."

Bu âyetle beş vakit namaza işaret ediliyor. İlâhi üslup gereği, iki kapalı

tabir kullanılmıştır: "Gündüzün iki ucu" ve "Gecenin ilk saatleri." Bu, daha çok konuya eğilmemizi, düşünmemizi ve ilâhi muradı anlamak için zekâ ve yeteneğimizi ortaya koymamızı ilham etmektedir. Zira hafıza arşivimizde en çok göze çarpan, yani hatırlanan konu, üzerinde bir süre düşünülerek araştırma yapılanı ve bir de tekrar edilenidir. Şüphesiz namaz denilen ibâdetin hem vakitleri, hem hikmet ve sebepleri üzerinde durulması gerekir. O bakımdan Kur'ân'da çok düşündürücü ve kalplere neşter vurucu bir ifade tarzı seçilmiştir. Onun için ilim adamlarımız âyetin delâlet ettiği mana ve hükümleri çıkarırken Kur'ân'ın taşıdığı yüksek fesahat ve olağanüstü anlatım tarzı karşısında hayranlıklarını dile getirmişlerdir. Bakıllani, "Sadece, Allah'ın indirdiği bu âyete baktığımızda, Kur'ân'ın lafzıyla, manasıyla ilâhi olduğunu anlamakta gecikmeyiz" demiştir.

İlgili âyetin delâlet ettiği mana ve hükümler ve ilim adamlarının farklı yorumlarını şöyle özetleyebiliriz:

a) Tabiin'dan Mücahid ve İbn Atiyye'ye göre, gündüzün bir ucu sabah, diğer ucu öğle ile ikindi vakitleridir. Gecenin ilk saatleri ise, gündüze yakın olan vakitlerdir ki akşam ile yatsıyı içine almaktadır. Böylece âyet beş vakit namaza işaret etmekte ve belirtilen vakitlerde kılınması emredilmektedir. Bilindiği gibi, emir burada vücubu yani namazın farz olduğunu ifade eder.

b) İbn Abbas (radıyallahu anh), el-Hasan, İbn Cerir et-Taberi'ye göre, gündüzün iki ucu sabah ile akşam vakitleridir.

c) Kurtubi'ye göre, âyette farz namazlar kasdedilmiştir. Çünkü namaz imândan sonra gelir, o bakımdan namazın dindeki yeri, kalbin bedendeki yeri gibidir diyebiliriz. Hem en korkunç anlarda ve tehlikeli zamanlarda namaz kılmak suretiyle tehlikeye göğüs gerilir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığı zaman her şeyi bırakıp namaz kılardı.

d) Sofilerin ileri gelenlerine göre, âyet-i kerime ile bütün vakitlerin, farz, sünnet ve nafile ibâdetlerde değerlendirilmesi söz konusudur.[1]

e) Gündüzün iki ucu, öğle ile ikindi vakitleridir. Gecenin ilk saatleri ise, akşam, yatsı ve sabah vakitleridir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 9/109

Zülef: "Zülf"ün çoğuludur. Gecenin gündüze yakın olan vakitleri emektir. Nitekim Arafat'a yakınlığı sebebiyle, Meş'ârü'l-Haram'ın bulunduğu yere Müzdelife denilmiştir.

İbn Arabi'ye göre, zülef, saatlar anlamına delâlet eden bir tabirdir, burada gecenin bazı saatleri kasdedilmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, gecenin ilk saatleri manasında kullanılmıştır. el-Hasan'a göre, akşam ve yatsı vakitleri demektir.

Sonuç olarak: Âyet-i Kerime beş vakit namaza delâlet etmektedir: Gündüzün iki tarafı, sabah ile öğle ve ikindi vakitleridir. Gecenin gündüze yakın saatleri ise, akşam ile yatsı vakitleridir.

Kur'ân'da beş vakit namazdan bahseden üç âyet daha vardır ki, onların delâleti daha yakın ve daha kesin bir hüküm taşımaktadır. Onları meâlen nakletmemizde yarar görüyorum. Geniş bilgi için tefsirimizde onlarla ilgili kısımların açıklamasına bakılmasını tavsiye ederiz.

Birincisi:

"Güneş'in (zeval vaktinde batıya doğru) kaymasından, gecenin kararmasına kadar namaz kıl. Bir de Kur'ân'ın (feyiz ve bereketiyle iç-içe olan) sabah namazını kıl; şüphesiz ki sabah namazına (melekler) şahit olurlar."[1]

İkincisi:

"O halde akşamlarken, sabahlarken Allah'ı tesbih edin (sabah, akşam ve yatsı namazlarını kılın). Hamd (her türlü güzel övgü) göklerde de, yerde de O'na mahsustur, (övülmeye ancak O lâyıktır). İkindi vaktinde de, öğleye girerken de (Onu tesbih edin, namaz kılın)."[2]

Üçüncüsü:

"O halde onların (o inkarcı sapıkların) dediklerine karşı sabırlı ol ve güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından O'nu tesbih et."[3]

f) Diğer bir rivayete göre, bu âyet henüz beş vakit namaz farz kılın-

1 İsra suresi: 78

2 Rum suresi: 18

3 Kaf suresi: 39

madan önce inmiştir. Sadece sabah ve akşam vakitlerinde namaz kılınmasını ve bir de gece namazına devam edilmesini tavsiye etmektedir. Nitekim beş vakit namaz farz kılınmadan önce, biri sabah, diğeri akşam vakti olmak üzere günde iki vakit namaz kılınırdı. Rivayete göre, bu iki vakit sadece Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e vacib idi. Sabah vaktinde güneş doğmadan, akşam vaktinde güneş batmadan önce kılınması emredilmişti. Başka bir rivayete göre, bu iki vakit namaz hem Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, hem de mü'minlere vacipti. Gece kalkıp ibâdet etmek de böyle idi. Sonra gece namazının vücubu ümmetten kaldırıldı, sadece Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e vacib olarak kaldı.[1]

Mi'rac gecesinde beş vakit namaz farz kılınınca, daha önce vacip kılınan namazlar kaldırıldı.

İyilikler Kötülükleri Giderir

إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ

"Çünkü gerçekten iyilikler kötülükleri (temizleyip) giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüt, bir hatırlatmadır."

İnsan, yaratılışındaki özelliği, mayasındaki madeni gereği hem iyilik yapmaya, hem de kötülük işlemeye yatkın bir yapıdadır. Diğer bir tabirle onun karakterinde bu iki renk mevcuttur. Bu karakter ve taşıdığı renkler, 0-7 yaş arası aile ocağında, anne kucağında kendini belli eder. Çevre ve okulun da onun iyi ve kötü yönde gelişmesi üzerinde önemli tesirleri vardır.

Mayadaki maden veya karakterin iyi yönde gelişmesi, kişinin iyiliğe yönelmesine ağırlık kazandırır, kötü yönde gelişmesi ise, bunun tam aksini meydana getirir. Ama her iki durumda da, yani ağırlık ister iyilik, ister kötülük tarafında meydana gelsin, insan iyilik ve kötülük işleyebilir. Ancak peygamberler kötülük işlemekten korunmuşlardır ki onlar istisna teşkil ederler.

Durum bu olunca, insan, Allah'ın lütfettiği ömür sermayesini daha çok iyilikler ve faziletler doğrultusunda harcadığı oranda, Allah'a yaklaşmış olur ve iyilikleri kötülüklerini temizleyip giderecek bir özelliği beraberinde taşır.

1 Tefsir-i İbn Kesir: 2/462

O halde bilerek, bilmeyerek işlenen bir kötülüğün farkına varıldığında, hemen pişmanlık duyup Allah'ı hatırlamak ve bu duygu içinde iyiliğe yönelerek o kötülüğü gidermeye çalışmak kadar Allah'ın hoşuna giden az amel vardır.

İşlenen günah ve kötülük kul ve millet hakkıyla ilgili bulunuyorsa, derhal o hakları sahiplerine geri çevirmek ve onlarla helâlleştikten sonra Allah'ın rahmet ve mağfiretini dileyerek iki rekât namaz kılmak kadar asil bir davranış ve duyuş düşünebilmek mümkün müdür?

Namazın günde beş vakit farz kılınmasının sebep ve hikmetlerinden biri de, bu feyizli ve ilâhi rızaya kapı açıcı iyilik ile arada işlenen birçok küçük günahları temizlemektir. Çünkü namaz, insanın mayasındaki madenin paslarını giderip onu iyiliğe çevirmede son derece tesirlidir. Aynı zamanda günlük hayatımızı düzenli, dengeli, plânlı ve programlı tutmamıza son derece yardımcı olur. Zira namaz bizatihi disiplindir, düzendir, plân ve programdır. Hayatın-akışını hayra ve fazilete döndüren en kuvvetli amel ve ibâdettir. O nedenle namaz her peygamberin gözünün nuru, her mü'minin değişmeyen manevi gıdası kabul edilmiştir.

Hasenat ve Seyyiat

"İyilikler ve kötülükler" diye çevrisini yaptığımız bu iki kelime üzerinde hayli durulmuştur. Âyetin iniş sebebiyle bir araya getirildikleri zaman daha çok neye delâlet ettikleri anlaşılıyor. O bakımdan ashab ve tabiinin çoğu, "hasenat"ın bu âyetteki konumu itibariyle beş vakit namaza işaret olduğunu söylemişlerdir. O halde mü'minin günlük hayatında namazın yeri oldukça önemlidir. Bilerek, bilmeyerek işlenen bazı günahların kılınan namazlarla affedileceği müjdelenmiş ve namazsız geçen bir günün, feyiz ve bereketten mahrum kaldığı ifade edilmiştir.

Böylece Allah'ın rahmetinin her zaman gazabının önüne geçtiği, kullarının işledikleri kötülüklerin cezasını hemen vermeyip, dönüş yaptıkları, iyilik işledikleri takdirde, onların o kötülüklerini temizleyeceği hatırlatılıyor.

Sabır ve Güzel Ahlâk

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"Ve sabret; şüphesiz ki Allah iyiliği huy edinip iyilikte bulunanların mükâfatını zayi etmez."

İyiliğin, faziletin hedefi mutlaka saadettir. Ancak bu saadete hemen erişmek bazen veya çoğu zaman mümkün değildir. İman ile bütünleşen iyilik ve fazilet, dünyada hedefine ulaşamadığı takdirde, ümitsizliğe düşmemek gerekir. Çünkü mutlaka o hedefine erişmeye namzettir; dünyada gerçekleşmediği takdirde âhirette mutlaka gerçekleşecektir. Allah'ın koyduğu düzen, hazırladığı plân ve program şaşmaz; O, verdiği sözünden asla caymaz. Bu bakımdan ilgili âyette:

"Allah iyiliği huy edinenlerin mükâfatını zayi etmez" buyurulmuştur.

Âyetin başında Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sabretmesi emredilmiş, arkasından iyilerin iyiliklerinin mükâfatsız, karşılıksız kalmayacağı açıklanmıştır. Çünkü imânda sebat, ibâdete devam, İblis'in vesvese sinyallerinden uzak kalmayı başarmak hep sabırla olur. Nitekim İmam Kurtubi buradaki sabırla ilgili emri namazla alâkalı saymıştır, yani namaz kılarken de, namaza devam gösterirken de sabırlı olmaya ihtiyaç vardır. Diğer bazı ilim adamları ise; inkarcı sapıklardan, maddeci azgınlardan gelen eza ve cefaya sabretmek emredilmiştir, şeklinde yorumlamışlardır. Bize göre, emir her ikisini de içermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her kişinin önce kendinden sorumlu olduğuna işaret edildi.

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" hitabıyla bu sorumluluğun gereği belirtildi. Sonra da her kişinin, özellikle lider veya aile reisi durumunda olanların çevrelerindeki insanlardan, yakınlarından ve hısımlarından bir bakıma sorumlu tutulacaklarına kapalı şekilde atıf yapıldı.

Zalimlerin toplum arasında desteksiz, ilgisiz bırakılıp yalnızlığa itilmelerinin gereği üzerinde duruldu. Aksi halde zulmün ateşinde hepsinin yanacağı bir uyarı anlamında hatırlatıldı.

Arkasından hayatta doğruluk düzeyinde başarılı olmanın namaz ibadetiyle yakından ilgili bulunduğu konu edilerek, bu ibâdetin önemi üzerinde duruldu. Sonra da sabır ve iyilik gibi iki hasletle emredilerek, mü'minin hayat terazisi ortaya konuldu; kefenin birinde sabır, diğerinde iyilik yer aldığı takdirde, kendi nefsinde adaleti sağlayabileceği, kısa bir cümleyle kalp ve kafalara işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, önce gelip geçen kavim ve ümmetlerin çoğunun ilâhi azaba uğratılmalarının bir başka sebebi üzerinde durularak, zâlim ahlâksızların toplumun yıkılıp dağılmasında nasıl nazım rol oynadıklarına işarette bulunuluyor. İrşat ve öğüt hizmetinin önemi üzerinde durularak hiçbir toplumun bundan müstağni kalamayacağı ilham ediliyor. Sahanın zalim zorbalara, ahlâksız sapıklara terkedildiği takdirde, bütün bir ülke halkının günahkâr olacağı ima edilerek mü'minler uyarılıyor. Ülkede iyiliği emreden, kötülükten men'eden ıslahatçılar bulunduğu sürece, Allah'ın o ülke halkına azap indirmeyeceği, açıklanıyor.

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ
إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا
مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾
وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَنْ
رَحِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۗ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

116- Sizden önceki nesillerden akıl ve idrâk sahiplerinin yeryüzünde fitne ve fesadı yasaklamaları gerekmiyor muydu? Onlardan kurtardığımızın pek azı ancak (bu fazileti gösterip mücâdele etmişti). O zulmedenler ise kendilerine sunulan refahın peşine düştüler, zaten onlar suçlu günahkârlar idiler.

117- Rabbin, halkından, kendilerini (ve çevrelerini) düzeltenler bulundukça kasabaları haksız yere yok edecek değildir.

118- Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet haline getirirdi. (Görüldüğü gibi) onlar durmadan anlaşmazlık halindeler.

119- Ancak Rabbinin merhamet ettiği kimseler müstesna. Zaten Rabbin insanları bunun için (bu duygu ve düşüncede) yaratmıştır. Ve Rabbinin şu sözü tamamlanıp yerini bulmuştur: "Andolsun ki, Cehennem'i tamamen cinlerden ve insanlardan (olan günahkâr suçlularla) dolduracağım".

İLGİLİ HADİSLER

"İnsanlar zâlimi gördüklerinde onun elinden tutup (zulmüne) engel olmazlarsa, çok sürmez Allah hepsini kendi yanından (göndereceği) bir azap ile azâplandırır."[1]

"Yahudiler gerçekten yetmiş bir fırkaya, Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardır. Benim ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunların hepsi ateştedir, ancak bir fırka değil."

Bunun üzerine soruldu:

- O bir fırka kimlerdir?

- **Benim ve ashabımın yolu üzerinde bulunanlardır, diye cevap verdi."**[2]

"Cennet ile Cehennem tartışırlar: Cennet, bana ne oluyor da sadece insanların zayıfları, makam ve mevki sahibi olmayanları giriyor! dedi. Cehennem de, ben, büyüklük taslayanlar, zorba zâlimler için seçilip tercih edildim, dedi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Cennet'e: Sen benim rahmetimsin. Seninle dilediğime merhamet ederim, buyurdu. Cehennem'e de: Sen benim azabımsın; seninle dilediğimden intikam alırım. Sizden her biriniz için dolup taşacağı (kimseler) vardır. Cennet'e gelince: Onda devamlı bir fazlalık meydana gelecek, Allah onun fazlalığına oranla Cennetlik meydana getirinceye kadar devam edecek. Cehennem'e gelince. O, durmadan, daha da var mı? diyecek ve bu hal, Aziz olan Rab, kudret ayağını onun üzerine koyuncaya kadar devam edecek. İşte o zaman Cehennem, izzetin hakkı için yeter, yeter! diyecek."[3]

Aklı Eren Söz Sahiplerinin Görevi

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ

"Sizden önceki nesillerden akıl ve idrâk sahiplerinin yeryüzünde fitne ve fesadı yasaklamaları gerekmiyor muydu?"

İlgili âyetle, tarihte gelip geçen milletlerden çoğunun azgınlıkları,

---

1 Ebu Dâvud/Melahim: 17 - Ahmed: 1/5, 7 - Tirmizi/Fiten: 8, Tefsir: 5, 117

2 Dârimi/Siyer: 75 - Tirmizi/İmân: 18 - İbn Mâce/Fiten: 17 - Hâkim

3 Buhari/Tevhid: 25 - Ahmed: 2/507

bozgunculukları; fazileti bırakıp rezileti seçmeleri, hayat dizginlerini nefis ve İblisin ellerine vermeleri yüzünden yıkılıp yok edildikleri hatırlatılırken, içlerinde aklı eren söz sahiplerinin o gidişe ve tuğyan eden anarşiye karşı susmayı tercih ettiklerine parmak basılıyor ve yaşamakta olan milletler, özellikle İslâm ülkeleri uyarılıyor.

Bir milletin iç yapısında idare edenlerle idare edilenler, aklı eren söz sahipleriyle, kendilerini nefis akıntısına bırakanlar arasındaki mesafe iyice açılır, aradaki irtibat kopar, otorite ve disiplin kalmaz, herkes kendi başına buyruk olursa, sahayı bir anda ahlâksız şirretler, vurguncu zorbalar, sömürücü düzenler doldurmaya başlar ve bu hal biraz daha ihmal edilirse, o ülkenin yıkılması, başka bir millete yem olması kaçınılmaz bir çizgiye gelip dayanır.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim, aklı eren söz sahiplerini "Ulu-Bakiyye" tabiriyle anmıştır ki, bu çok anlamlı ve çok düşündürücü bir ifade tarzıdır.

Nitekim müfessirlerle lugatçılar bu tabiri şöyle açıklamışlardır:

a) Dindarlar,

b) Aklı eren söz sahipleri,

c) İyiyi kötüden ayırt edebilenler,

d) İyilik ve fazileti şiar edinenler,

e) Geçmişin iyi ve yararlı hasletlerini koruyanlar.

Kendilerini sözü edilen düzeye getirenler, fitne ve fesat havası eserken, ortalık karışıp anarşi kol gezerken, aile ve toplum büyük bir ahlâki çalkantı içinde bulunurken susup yerlerinde otururlar da, bize dokunmayan yılan bin yaşasın, şeklinde düşünürlerse, kendileri de aynı suç ve günahlara katılmış kabul edilirler ve gelecek azap hepsini kasıp kavurur.

Dinin, aklın ve faydalı örfün, iyi, yararlı kabul ettikleri hususlarla yaşanmasını sağlamaya, bu üç temel direğin kötü ve zararlı gördükleri şeyleri yasaklamaya çalışanların hemen her devir ve dönemde az oldukları, çoğunun da kendilerine düşeni yapmadıkları görülmüştür. İlgili âyetle bilhassa bu ortamlara dikkatler çekiliyor. İlim ile işlenmemiş zekâ, ayarı bozuk saat gibidir; kâh ileri gider, kâh geri kalır, denildiği gibi. İrfan ile beslenmemiş, imân ile güçlendirilmemiş akıl da, yoldaki tehlike işaretlerini görmeyecek

kadar şaşkındır.

O halde aile ve toplum üzerinde ahlâki disiplini sağlayacak güçlerin felce uğradığı, hayasızlığa alkış tutulduğu ve o yüzden sahanın tamamıyla ahlâksız maddecilere, sapık zorbalara terkedildiği bir ülkenin zevali pek yakın sayılır.

Görülüyor ki, Kur'ân, bir ülkenin yıkılmasında bâtıl inançların, putperestliğin, ahlâksızlığın, anarşinin ve haklara saygısızlığın nazım rol oynadığım haber vererek gereken uyarıyı yapıyor.

Yalnız Ekonomik Güç Yeterli midir?

İslâm, her iki hayatı birden kucaklamış, birini diğerine feda etmeye rıza göstermemiştir.

"Hanginizin daha güzel amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur." mealindeki âyetle, hayat ve ölümün hikmetlerinden biri üzerinde duruluyor ve insanın dünyaya getirilmesinin sebep ve hikmetlerinden birine parmak basılıyor: "Kim daha güzel iş ve amelde bulunacak." O halde, Allah'a dosdoğru imân eden kimselerin herkesten daha çalışkan, daha verimli ve deha sağlam iş yapması gerekmektedir. Biz buna "vaciptir" de diyebiliriz.

Ancak mü'minin yapacağı en güzel iş ve amelin iki yüzü bulunmalıdır: Biri dünyaya, diğeri âhirete yönelik olmalıdır. O zaman ekonomik güç, imân gücüyle birleşip denge ve düzenini bulmuş olur. O denge ve düzenini bulunca da toplum ve aile rahat ve huzura kavuşur. Millet sağlam iki kuvvetin desteğinde hayatiyetini sürdürme şansına erişir.

Bir iş adamının, "Ekonomi azgın ata benzer; üzerinde durmak hüner ister." dediği gibi, bu azgın atın ağzına hem iyi bir hem gerekli, hem de üzerinde durabilmek için, Allah'a dosdoğru imânla birlikte birtakım yeteneklere ihtiyaç vardır.

O halde Müslüman ülkelerin ayakta durabilmesi için iki şeye, su ve hava kadar ihtiyaçları vardır: Allah'a imân temeli üzerinde yükselen faziletli, ahlâklı nesiller yetiştirmek, sonra da durmadan çalışmak suretiyle büyük bir ekonomik güç oluşturmak.

İşte bu iki güç arasında sağlam bir köprü kurulduğu takdirde, problemler çözülür, dertler ortadan kalkar, sıkıntılar giderilir, ahlâksızlık frenlenmiş olur.

Kur'ân 116. âyetin son bölümünde,

"O zulmedenler ise, kendilerine sunulan refahın peşine düştüler. Zaten onlar suçlu günahkârlar idiler." buyururken, dindarlık, iyi ahlâk ve faziletten nasibini almayan refahın, diğer bir tabirle ekonominin tam bir vurdum duymazlık havası içinde toplumu peşinden sürükleyip götüreceğini, maddeyi hedef seçtiği için de aradaki ahlâk ve fazilet adına ne varsa hepsini çiğneyip atlayacağını haber veriyor. Bununla, ayakta durabilmek için yalnız maddi refahın hiçbir zaman yeterli olamayacağına işarette bulunarak mü'minlere en sağlam ve sıhhatli bilgiyi sunuyor.

Allah Dileseydi İnsanları Bir Tek Ümmet Yapardı

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً

"Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet haline getirirdi."

Kudreti her şeye yetip hâkim olan ve kâinatın her zerresine nüfuz eden Allah, dileseydi insanların hepsini tevhid inancı üzere bir araya getirir, bir tek ümmet olma düzeyine eriştirirdi. Ama neden böyle yapmayı dilemedi? Üzerinde ciddi şekilde durduğumuzda, şu tablo karşımıza çıkar: O takdirde insanlar arasındaki bilgi alışverişi olmaz; rekabet kalkar, çalışma bu kadar azimli ve verimli olmaz ve dünyada şu gördüğümüz ilim, teknik ve bu ikisiyle geliştirilen medeniyet diye fazla bir şeye rastlanmazdı. Herkes bir lokma, bir hırka ile yetinir; sürtüşme, tartışma, didinme, araştırma diye bir şey olmazdı. Zira öyle bir ortamda insanoğullarının içlerinde hırs, üstün gelme arzusu bulunmazdı. Bütün bunlar, bugünkü dünyamızda kurulan hayat kanununa ters düşer, dünyanın yaratılması bir bakıma hikmetsiz kalırdı.

Nitekim ilgili âyetin son kısmında,

"Onlar durmadan anlaşmazlık halindedirler," yani ihtilâf edip duruyorlar, buyurularak, dünya hayatında muhtelif ümmetlere ayrılan insanların içlerine yerleştirilen hırs, bencillik, rekabet, üstün gelme arzusundan doğan anlaşmazlığın asıl sebeplerinden biri açıklanmış oluyor. Akıl, idrâk, zekâ, indirilen kitap, gönderilen peygamber, insanın mayasında bulunan bu gibi

duyguları meşru sınırlar içine almaya, ilâhi rizaya çevirmeye yöneliktir.

İnsanlar Meleklerden Ayrı Vasıflarda Yaratılmışlardır

İnsanlar bir tek ümmet halinde, aynı imân ve irfan düzeyinde yaratılıp içleri ve dışları her türlü kir ve pislikten, kötülük ve haksızlıktan tertemiz tutulmuş olsalardı, melekler gibi olmaları gerekecekti. Oysa Cenâb-ı Hak, yeryüzünde melek yaratmayı dilememiş, meleki ve şehevi sıfatlarla donatılmış ayrı bir canlı türü meydana getirmeyi ezelde takdir etmiştir. O bakımdan kendinde zıt sıfatları taşıyan insanların bir tek ümmet haline gelip kavgasız, gürültüsüz, tartışmasız ve rekabetsiz bir hayat yaşamaları düşünülemez, Kur'ân, insan denilen çok mükemmel canlıdan amacın melekler derecesinde olmadığını, yani Allah'ın bu vasıfta bir canlı yaratmayı murat etmediğini belirtiyor. İhtilâfın, rekabetin, hırs ve sınırsız arzuların tehlikeli boyutlara ulaşmaması, aile ve toplumları tedirgin edecek kadar azgınlık göstermemesi için de Cenâb-ı Hak, Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar yüz binin üstünde nebi ve rasul göndermiş, yüzün üstünde kitap ve sahife indirmiştir. O bakımdan,

"Ancak Rabbinin merhamet ettiği kimseler müstesna" buyurularak, Allah'ın muradının insanları bu çekişmeli hayatta meşru sınırlar içinde tutmaya yönelik bulunduğuna işaret edilmiştir.

Allah'ın Çizdiği Hayat Yolu

Hayatın yolu dikenlerle, fakat onların yanında yer alan güllerle doludur. Biri üzer diğeri sevindirir. O halde Allah sevgisiyle başlayıp, imân şerefiyle biten bir hayat, en mutlu hayattır. Dikenler onun için birer uyarıdır; silkinme ve toparlanmayı ilhâm eder. Güller onun için geçici bir ferahlığı, fakat asıl ferahlık ve neşenin yolun sonunda başlayacağını fısıldar.

Dünya hayatında insanın elde edebileceği en büyük nimet, Allah'ını tanıması ve O'na kullukta bulunmaktan zevk duymasıdır. Böylece kısa bir ömür içinde önümüzü aydınlatacak birkaç hakikati idrâk etmemiz ve bizi karanlığa iten birkaç yanlışı ortadan kaldırmaya muvaffak olmamız, bizi her iki âlemde de mutlu ve bahtiyar kılar.

O halde yolumuzun üzerine konulan güllerden derleyebilmemiz, diğer bir tabirle geçici nimetlerden yararlanabilmemiz için, hem kendimizi meşru sınırlar içine almak, hem de bir takım külfetlere katlanmak zorundayız.

Böylece hayatın dikenli ve güllü yolunda ilerlerken insanlar genellikle ikiye ayrılırlar: Bir kısmı sadece dünyayı ve taşıdığı nimetleri amaç olarak seçerken yolun nereye kadar uzandığını hesaba katmaz. O yüzden de maddeyi gaye seçtiğinden, hem yaratılışının hikmetini düşünemez, hem de gayesine erişmek için her şeyi kendine mübah sayma gafletine düşer.

Kur'ân, dünya hayatının bize neler verebileceğini, neler veremeyeceğini çok açık hatlarıyla belirtmiştir. Bize düşen, yasak olanlarla, yasak olmayanlar arasındaki sınırı bilip hayatımızı ona göre düzene sokmaktır. Hayat bir yarıştır, diyerek bu sınıra iltifat etmeden koşmak, elbette ki insanı kurtulması zor bir çukura düşürebilir. Ama hayatı, ruhun ebedi yolculuğunda bir aşama olarak gördüğümüz gün, o yarışın gerçek manasını öğrenmiş oluruz. Bir düşünürün de dediği gibi, "Hayattan yakınanlar, ondan olmayacak şeyler isteyenlerdir."

Şüphesiz ki, az olan, kısa olan her şey gibi hayat da kıymetlidir. Ancak bu kısa süreyi tamamlarken karşımıza iki yolun çıkacağını hiçbir zaman unutmamamız gerekir. Yollardan biri Cennete, diğeri Cehennem'e uzanır. Seçme hakkı insanın hür irâdesine bırakılmıştır. Kur'ân, hayata hevesle atılan ve henüz yaratılışın hikmetini kavrayamayan gençlere bu iki yolun öğretilmesini tavsiye eder. Çocuğun yedi yaşına girince namaz ile emredilmesi, on yaşına girince ibâdete iyice ısınmasının sağlanması bu hikmete dayalıdır.

Konumuzla ilgili 119. âyetle, Cenâb-ı Hak, insanlara olan merhameti gereği karşımıza çıkan iki yolu hatırlatmakta ve doğru olanı telkin edip bizi serbest bırakmaktadır:

"Ve Rabbin sözü tamamlanıp yerini bulmuştur: Andolsun ki, Cehennemi tamamen cinlerden ve insanlardan (olan günahkâr suçlularla) dolduracağım."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihin birçok dönemlerinde azıp sapıtan milletleri, daldıkları inkâr ve ahlâksızlık uykusundan, aklı eren söz sahiplerinin uyandırmadıkları konu edildi. O yüzden maddi refahla Allah'a iman ve iyi ahlâk arasında ciddi hiçbir denge kuramadıkları için kendilerine yazık ettikleri belirtildi. Sonra da insanların hepsinin bir tek ümmet kılınmadığı üzerinde durularak hikmetine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gelip geçen bazı milletlerin hayatından anlatılan safhaların, mü'minlerin kalplerini yatıştırmaya yönelik bulunduğu bildiriliyor. Arkasından ilâhi hükmün değişmeyeceği, plânda bir aksamanın olmayacağı, tarihin gerektiğinde tekerrür edeceği hatırlatılıyor Eninde sonunda dönüşün Allah'a olacağı açısından hareketle, insan için en büyük devlet ve nimetin Cenâb-ı Hakk'a ibâdet olduğu ve esasen yaratılmasının en önde gelen hikmetinin bundan kaynaklandığı açıklanarak Hud suresi noktalanıyor.

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِى هٰذِهِ
الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٢٠﴾ وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا
عَلٰى مَكَانَتِكُمْ ۗ اِنَّا عَامِلُوْنَ ۙ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُوْا ۚ اِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهٗ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۗ وَمَا رَبُّكَ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٣﴾

120- (İşte ey Muhammed!) Gelip geçen peygamberlerin olup biten bu haberlerinden senin kalbini yatıştırıp pekiştirecek kadarını sana anlattık. Bu surede de sana hak; mü'minlere öğüt ve (düşünüp gerçeği daha iyi kavrayabilmeleri için) hatırlatma gelmiştir.

121- Sen o iman etmiyenlere de ki: Yapacağınızı yapın; doğrusu biz de (gerekeni) yapacağız.

122- Bekleyip durun, biz de bekliyoruz.

123- Göklerin ve yerin gaybı Allah'ındır. Bütün işler O'na döndürülür. Artık O'na ibâdet edin ve O'na güvenip dayanın. Rabbin yapageldiğinizden habersiz değildir.

Gelip Geçen Peygamberlerin Kıssalarından Önemli Bölümler

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ

"(İşte ey Muhammed!) Gelip geçen peygamberlerin olup biten bu haberlerinden senin kalbini yatıştırıp pekiştirecek kadarını sana anlattık."

İlgili âyetle, daha önce gelip geçen peygamberlerden, Arap Yarımadası'nda bilinip unutulmayanların başlarından geçen olayların anlatılmasının sebep ve hikmetlerinden biri açıklanıyor. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in karşısına çıkan azgın putperestlerin ortaya koydukları vahşet ve gayr-i insani saldırılar her mü'minin sabrını taşıracak sınıra ulaşmıştı. Davanın ve yapılan inkılâbın büyüklüğüyle orantılı sayılacak bir tepkiyle karşılaşılmış ve çok üzücü olaylar birbirini izleyip durmuştu. Cenâb-ı Hak, geniş rahmetinin bir tezahürü olarak mü'minleri teselli etmekte ve büyük nimetlerin büyük külfetlere kapı açacağına işaretle geçmişte diğer peygamberlerin karşılaştıkları sıkıntı ve zorlukları hatırlatarak onlara nasıl göğüs gerdiklerini bazı safhalarıyla nakletmektedir. Geçmiş olayların dramatik yanları yansıtılırken cidden gönülleri yatıştıracak, İslâm'a hizmette azim ve gayretleri artıracak pasajlara yer verildiğini görmekteyiz.

Böylece Cenâb-ı Hak, mü'minlerin başarıya ulaşabilmelerinden yana gereken bilgiyi vermekte ve mutlu günlerin çok yakın olduğunu müjdeleyerek feth-i mübinin anahtarını göstermektedir.

O bakımdan da Hud suresi, hak ve gerçekleri bir dizi halinde sıralayan, mü'minlerin moralini yükseltip küfrü alt etmeleri için kendilerine bol bilgi ve malzeme verilen bir sure olarak bilinir.

İmanla Küfrün Sürtüşmesi

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ

"Sen o imân etmeyenlere de ki: Yapacağınızı yapın; doğrusu biz de (gerekeni) yapacağız."

Bu, şüphesiz ki insanla başlamış ve yine onunla sona erecek bir sürtüşme ve tartışmadır. İblis ile Âdem (aleyhisselam)'in, sonra da O'nun zürriyetiyle şeytanların mücadeleleri sürüp gelmekte ve tarih sahifelerinde silinmez izler bırakmaktadır. O bakımdan önce gelip geçenler, sonradan gelenlere öğüt ve ibret alınacak çok şeyler bırakmışlardır. Bu birikim hâlâ artmakta ve bütün hızıyla yoluna devam etmektedir. Ama bazı istisnalarla her zaman mutlu sonuç, tatlı başarı, hakkın ve gerçeğin olmuştur. Yeter ki, hak, haklılığını bütün şartlarıyla ve belgeleriyle ortaya koyabilsin.

Kur'ân-ı Kerim bu sonuca dikkatleri çekerek Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in diliyle şöyle diyor:

"İmân etmeyenlere de ki: Yapacağınızı yapın. Doğrusu biz de (gerekeni) yapacağız. Bekleyip durun, biz de bekliyoruz."

Kimlerin üstün geleceği, kimlerin hezimete uğrayacağı ileride belli olacak. Çünkü gaybın bilgisi Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Bütün işler O'nun koyduğu hayat kanunlarına gelip dayanır. Hiçbir olay sünnetullahın sınırlarını aşamaz. Bu kanunlara uyan mutlu olur, uymayanlar kendilerine yazık etmiş olurlar. O halde dünyada hazırlık dönemimizin süresi bitmeden Allah'ın koyduğu hayat nizamıyla uyum sağlama yollarını aramamız gerekmektedir. Kuşkusuz bu yolun başında Allah'a dosdoğru imân ve onun en güzel ürünü sayılan salih ameller yer almaktadır.

"Artık O'na ibâdet edin ve O'na güvenip dayanın. Rabbin yapageldiklerinizden habersiz değildir." mealindeki âyetle bu gerçeğe parmak basılıyor ve uyarı mahiyetinde sinyal veriliyor. Zira yegâne terbiyeci ve geliştirip kemale erdirici olan Rabbimiz, yaptığımız ve işlediğimiz her şeyden mutlaka haberlidir. Cenâb-ı Hak, yerde ve göklerde meydana gelen hiç bir olaydan habersiz veya gafil değildir ve olamaz da. Çünkü gaflet, habersizlik arızi şeylerdir ki, vücudu mümkün olan varlıklara arız olur. Allah ise, vâcibü'l-vücuddur, beşere arız olan şeyler O'na arız olmaz. O nasılsa öyledir, yine de öyle kalacaktır. Hem gaflet noksanlığın tabii sonucudur. Allah (celle celaluhu) ise, her türlü noksanlıktan pak ve yücedir.

Allah'ın yardımıyla Hud suresinin tefsirini burada bitirirken, bize kendi kelâmıyla bol malzeme veren, geniş bilgi kapısını aralamak suretiyle kalbimizi ve kafamızı aydınlatan; her vesileyle yüzümüzü hakka yönelten Rabbimize hamd-u senalar; Allah'ın emirlerini bize noksansız tebliğ ederek risâlet görevini lâyıkıyla yerine getiren Rahmet peygamberi Hz. Muhammed'e ve O'na dosdoğru uyanlara salât ve selâmlar olsun!

12. SURE

YUSUF SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
111	1600	7166

YUSUF SURESİ

Bu sure, ismini içinde kıssası anlatılan Yusuf Peygamber'den alır. Surenin önemli bir bölümü bu kıssayla ilgili olup, öğüt alınacak safhalardan meydana gelmiştir. Zira tebliğcilerin irşat metoduna, çok renkli misallere büyük ihtiyaçları söz konusudur. Daha önceki surelerde yer yer bu malzeme ve metot işlenmişti. Yusuf suresinde ise, mü'minlere daha çok müjde, müşriklere uyarılar yapılıyor ve hiç bir zorbanın ya da azgın inkarcının sünnetullahın akışını değiştiremeyeceği açıklanıyor. Şüphesiz ki Yusuf Peygamber'in kıssası bunun en açık ve doyurucu örneklerinden biridir. O bakımdan gerek Mekkeli müşriklerin, gerekse diğer inkarcı maddecilerin tuttukları yanlış ve tehlikeli yoldan dönüş yapmaları için rahmetten gelen sinyaller veriliyor. Sonra da bâtılın üstünlük sağladığı takdirde çok merhametsiz ve acımasız olacağı; hakkın üstünlük sağladığı takdirde çok merhametli ve affedici olacağına atıflar yapılıyor ve Yusuf Peygamber'in kendi kardeşlerini nasıl serin bir nezaketle karşılayıp affettiği misal gösteriliyor.

Bu sure, ilim adamlarının icmâıyla Mekke'de inmiştir.

SURENİN İNİŞ SEBEBİ

İbnü'l-Cevzi'nin tesbitine göre, bu hususta iki ayrı rivayet vardır. Birincisi, Sa'd b. Ebi Vakkas (radıyallahu anh)'dan nakledilmiştir ki, adı geçen şöyle demiştir: Allah, Kur'ân'ın bir bölümünü Peygamberine indirdiği zaman Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) vakit kaybetmeden inen kısmı ashabına okur ve gereken açıklamayı yapardı. Aradan bir süre geçince, ashab: "Ya Rasulallah! Bize bir şeyler anlatsan ya" diye istekte bulunurlardı. Bunun üzerine "Allah sözün en güzelini indirmiştir." mealindeki âyet indi. Aradan bir müddet geçtikten sonra ashab yine: "Ey Allah'ın Rasulü! Bize daha önceki olayları, kıssaları anlatsan ya" diyerek isteklerini belirttiler. Bunun üzerine Yusuf suresinin başındaki üç âyet indi.[1]

İkinci rivayeti ise nakletmeğe gerek görmüyoruz.

1 Lübabu't-te'vil-Alusi: İlgili sure

١٢ سُورَةُ يُوسُفَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِۙ ﴿١﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۚ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

1- Elif -Lâm-Râ. Bunlar çok açık ve açıklayıcı kitabın âyetleridir.

2- (Mana ve hikmetine) akıl erdiresiniz diye, biz onu Arapça, bir Kur'ân olarak indirdik.

3- Sana bu Kur'ân'ı vahyetmemizle, kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Halbuki senin bundan, önce haberin yoktu.

الٓرۚ "Elif -Lam- Râ" bu Harfler, Allah ile Peygamberi arasında, suredeki esrar perdesini aralayan birer işaret, hikmet kilidini açan birer şifredir.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ve tabiin'den Dahhak'a göre, bu üç harfin delâlet ettiği mana şöyledir: "Ben ki Allahım her şeyi görmekteyim." Katade'ye göre, bunlar surenin isimlerinden biridir. Allah daha iyisini bilir.

Kur'ân, Temel Bilgiler Kaynağıdır

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِۙ

"Bunlar çok açık ve açıklayıcı kitabın âyetleridir."

Kur'ân, az kelimeyle çok mana ve hükümlere delâlet eden; insan aklına lâyık olduğu yeri veren, birçok önemli konularla ilgili temel bilgiler getiren; hükümleriyle insan hayatını düzenleyen, insanca yaşamanın bütün incelik ve sadeliğini açıklayan; Allah'ın varlığını ve birliğini akıl ve mantığı

yönlendirir kuvvetle sergileyen; beşer ruhuna ezelde enjekte edilen Allah ve din duygusunun üzerindeki sedefi en usta bir yöntemle kırıp ortaya çıkaran; âhiret kavram ve inancını hikmet ve felsefesiyle en duyarlı biçimde gönüllere işleyen; duygu ve düşüncelere berraklık kazandıran; kitap indirilmesinin, peygamber gönderilmesinin neden ve niçinini en doyurucu biçimde ifade eden ve bu kudret ve kapsamlı özelliğiyle "Mübin" vasfını alan, Allah'ın en son mesajıdır.

İnsan ruhunun bütün inceliklerine ve duyarlıklarına seslenen; nefsin bütün arzu ve isteklerini meşru sınırlar içine alan; akıl ve zekânın tekâmül edeceği en yüksek noktaların üstünde yüksek hikmetlerin özetini veren; ilmi araştırmalara ve çalışmalara yarayacak ana fikirleri, yeri geldikçe ortaya koyan; ilâhi feyiz ve rahmeti bütün letafet ve haşmetiyle gönüllere yansıtan tek kitaptır.

Kur'ân bütün bu özellikleriyle başka sözlerden ve düşünce sistemlerinden kesinlikle ayrılır. Bir benzerinin yazılması ve söylenmesi beşer kudretinin dışındadır.

Kur'ân okundukça eskimeyen, bilâkis cilâsı artan, araştırıldıkça yeni yeni ışıklar saçan, amel edildikçe ruhlara ve vicdanlara değişik fakat doyurucu gıdalar veren, bakıldıkça gözleri aydınlatıp insanı huzura kavuşturan açık-seçik bir kitaptır.

Âyetlerinde hikmetler, kelimelerinde belgeler, anlatımında incelikler, nağmesinde letafet ve rahmet, hükmünde emniyet tavsiyelerinde inayet ve siyanet, seslenişinde bereket, emirlerinde selâmet, yasaklarında teslimiyet ve mahviyet, vaadlerinde ciddiyet vardır.

Onun için Kur'ân bitmez ve tükenmez bir hazine, açıklaması sona ermez büyük bir kaynak; kıssaları akla ışık tutan, düşünceleri yönlendiren, gönüllere büyük çapta teselli veren, vicdanının kapısını açabilene öğüt ve ibretler demetini sunan, Allah'ın en son armağanıdır.

إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"(Mana ve hikmetine) akıl erdiresiniz diye, biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik."

Şüphesiz ki, Arapça, Allah'ın muradını en iyi yansıtabilen zengin kelime haznesine sahip bir dildir. Vahanın sessizliği içinde ve sade bir hayatın akışı doğrultusunda insan hayali daha çok genişler ve güç kazanır. Ruhlardan ve nefislerden kaynayan binlerce arzu ve eğilimleri dil ile ifade edebilmek için durmadan kelime üretilir. Öyle ki, çöl her yanıyla insan duygularını kamçılar ve şairlik ruhunu canlandırarak bol kelime ve cümlelere vatan, güzel söz söylemeye ilham kaynağı olur.

En ünlü şairlerin ve ediplerin yetiştiği, güzel söz söyleme yarışlarının tertiplendiği, bunun için özel panayırlar kurulduğu bir asırda Kur'ân-ı Kerim'in, Arapçanın bütün incelik ve özelliklerini, söz söyleme sanatının en gelişmiş tezgâhını kendinde taşıyarak inmesi, şüphesiz ki çok önemli bir olay ve ancak akıl yoluyla çözülmesi, imân gücüyle açıklığa kavuşması bakımından da çok büyük bir inkılâptır.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) şâir olmadığı gibi, okur-yazar da değildi. O, ne okullara gitmiş, ne de öğretmenlerin önünde diz çökmüştü. Annesinden doğduğu gibi temiz, saf ve lekesiz idi. İnsanlığa emanet ettiği Arapça Kur'ân, günümüze kadar hep tazeliğini korumuş, bütün sataşmalar, tenkitler, iftiralar, yalanlar ve ölçüsüz yargılar onun ilâhi duvarına çarparak tesirini kaybetmiş ve hepsi de birer sabun köpüğü gibi sönmeye mahkum olmuştur. Hiçbir devirde gerçeği bulup ortaya çıkaran ilmi buluşlarla ters düşmemiş, üstelik her çağda ilme ve ilim adamına ana fikir, temel bilgi vererek ışık tutmuştur.

O bakımdan Kur'ân her ne kadar Arapçaysa da, gerçek anlamda Allahçadır. Çünkü Arapların en edibi bile onun bir âyetinin benzerini getirememiş ve ister istemez ondaki fesahat ve belagat karşısında eğilme ihtiyacını duymuştur.

İşte bütün bu yücelikleri ve özellikleri başka bir dil ile ifade etmek veya bunu başka bir dile tıpatıp çevirmek mümkün değildir. Nitekim bu hususu Fatiha ve Bakara surelerinin tefsirinde açıklamış bulunuyoruz.

Konuyu özetleyecek olursak, diyebiliriz ki:

- Kur'ân-ı Kerim Arapça olduğu kadar Allahçadır. Duygu ve düşünceye seslendiği kadar, akla ışık tutar, malzeme verir. Kelime ve cümlelerinin konumu, tertip ve düzeni, insan gücünün ötesindedir. Taşıdığı manalar, delâlet ettiği hükümler mükemmellik düzeyinde bulunuyor. O yönüyle de

Kur'ân insan düşünce ve zekâsının ürünü olamaz. Açıkladığı ilmi görüşler, fikirler ve temel bilgiler, gelişen ilmi tesbitlerie hep doğrulanmış ve hatasız olduğu kesinlik kazanmıştır. Çünkü Allah sözü, O'nun kelâm sıfatı gibi mükemmeldir, kusursuzdur.

Bu nedenle Kur'ân indiği gibi ezberlenmiş ve yazılmıştır. Yazıldığı gibi aynen korunmuştur. İnsan sözü ona karıştırılmamıştır.

İlgili âyette, Kur'ân için "mübin" sıfatının lâyık görülmesi bundandır. O beşer için lüzumlu her konuyu açıklar, her meseleyi açıklığa kavuşturup ihtilâfa imkân vermez. Yeter ki onu, indiği dönemdeki Arapçaya vakıf olanlar incelesin, yeter ki uzman ilim adamları onu tefsir etsin.

Kıssaların En Güzeli

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ

"Sana bu Kur'ân'ı vahyetmemizle, kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Halbuki senin bundan, önce haberin yoktu."

Kur'ân gelip geçen ve ismi duyulan peygamberlerin karşılaştıkları olayların can alıcı noktalarını, öğüt ve ibret alınacak bölümlerini, akla ışık tutacak, duygu ve düşünceleri yönlendirecek, vicdanları sızlatacak, gönüllere teselli verecek ölçü ve anlamda anlatır. Lüzumsuz olayları değil, tarihi önemi anılmaya değer vakaları aktarır. Kiminin tarihi seyrine, kiminin kalıntılarına, kiminin refah içinde yüzerken gösterdikleri tuğyan ve şımarıklıklarına, kiminin ahlâksızlığın en çirkinini işlediklerine dikkatleri çeker. Nitekim A'raf ve Hud surelerinde bunlarla ilgili belgeler ve gereken açıklamalar yeterince yapılmıştır. Yusuf Peygamber kıssası ise, onlardan birçok yönleriyle farklıdır. Kapsadığı hikmetler ve anlatılan bölümler, hemen her sınıf insana seslenip malzeme vermekte, daha kapsamlı düşünmelerini ilham etmektedir.

Böylece Yusuf Peygamber kıssası, şüphesiz ki kıssaların en güzeli, en ibretlisi ve en bol misal taşıyıcısıdır. Kur'ân'da bu olay en çekici yanıyla ilâhi tezgâhta kelime kalıbına dökülerek en uygun cümlelerle şekillendirilmiştir.

Bu kıssa Kur'ân'da henüz nakledilmeden önce, cahil halk arasında daha çok aşk ve seks serüveni doğrultusunda romantik bir hava içinde

anlatılır ve olayın hiçbir zaman ciddi yönü, ibretli yanı düşünülmezdi. Tevrat'ın Tekvin kitabında 39-48. bablarda kıssaya ayrılan geniş yerde hikâyemsi çok şeyler anlatılmaktadır. Hem Tevrat'a yapılan müdahaleyle kıssanın asıl doğrultusundan saptırıldığı, hem de halk arasında dilden dile dolaştırılmak suretiyle kılıf değiştirdiği dikkate alındığında, düşünebilenler için birçok öğüt ve ibretleri yansıtan bu olayın neden Kur'ân'da gerçek yönünün anlatılmasına lüzum görüldüğü kendiliğinden anlaşılır. O bakımdan ilgili âyette Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e hitapla şu açıklama yapılır:

"Sona bu Kur'ân'ı vahyetmemizle, kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Halbuki senin bundan, önce haberin yoktu."

Kıssaya Tevrat'ta geniş yer verildiğine ve Medine ile çevresinde Yahudilerden birkaç kabilenin yaşadığına bakılırsa, Arap Yarımadası'nda Yusuf Peygamber'le ilgili -yanlış ve noksan da olsa- birtakım hikâyelerin halk arasında anlatıldığı söylenebilir. Tabii Mekkeliler'in bundan habersiz oldukları pek söylenemez. O halde ilgili âyette Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e: "Halbuki senin bundan, önce haberin yoktu." buyurulmasının anlamı ne olabilir? İmam Kurtubi bunu, "Sana tarif ettiğimiz mana ve muhtevada ondan haberin yoktu," şeklinde yorumlamıştır. Bundan şu neticeyi çıkarabiliriz: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Yusuf Peygamber ile ilgili kıssa hakkında, Kur'ân'da açıklanan ölçü ve muhtevaya uygun bilgisi yoktu. Müfessir Keşşaf ise, bunun hilâfına bir yorumda bulunarak şöyle demiştir: "Bunu sana vahyetmeden önce senin bu hususta bir bilgin yoktu ve kulağına da ondan bir şey çalınmış değildi."[1] Elmalılı Hamdi Yazır da Keşşaf'ın yorumu doğrultusunda şu açıklamayı yapmıştır: "Yoksa bu bir hakikat ki bundan -bu vahiyden- evvel sen elbette gafillerden idin; kıssadan asla haberin yoktu, buna dair hiçbir şuura mâlik değil idin, ne aklına gelmişti, ne hayaline, ne işitmiş, ne de düşünmüştün."[2]Merağı ise, peygamberler kıssaları hakkında bir bilgin yoktu, şeklinde bütün kıssaları içine alan bir yorum getirmiştir.

Bütün bu yorumları ve âyetin anlatım tarzını bir araya getirdiğimizde, yukarıda da değindiğimiz gibi, Yusuf Peygamber'le ilgili kıssa, Hz.

1 Tefsir-i Keşşaf: 2/441

2 Hak Dini Kur'ân Dili: 4/2845

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e vahyedilmeden önce, O'nun bu konuda doğru ve sıhhatli bir bilgisi yoktu, diyebiliriz.

Tevrat'ta Yusuf Peygamber Kıssası

Mevcut Tevrat nüshalarında bu kıssaya geniş yer verildiğini görmekteyiz. O kadar ki, konu romantik bir havaya sokulmuş ve çok detaylı olarak anlatılmıştır.

Onlardan tashihi gereken önemli birkaç maddeyi tesbitle yetiniyoruz:

1- Kardeşleri Yusuf'u alıp sürüyü gütmeye götürdüklerinde, Yusuf 17 yaşında idi.

Kur'ân'da onun kaç yaşında olduğu üzerinde durulmaz, ancak kardeşlerinin onu kuyuya attıktan sonra babalarını inandırmak için gömleğine başka bir kan bulaştırıp getirdiklerine bakılırsa, Yusuf'un daha küçük olduğu anlaşılır.

2- Yusuf Peygamber'in iki defa rüya gördüğü, birinde kardeşleriyle beraber tarlada biçilen ürünü demet yaparken kardeşlerinin hazırladıkları demetlerin gelip Yusuf'un demeti etrafında toplanarak eğildikleri anlatılır. Diğerinde ise, Kur'ân'da açıklandığı üzere, Güneş, Ay ve on bir yıldızın Yusuf'a secde ettikleri biraz daha geniş şekilde belirtilir. Ayrıca Yusuf'un bu iki rüyasını da kardeşlerine anlattığı kaydedilir.

Kur'ân'da ise, sadece bu ikinci rüyasından söz edilir ve rüyasını babasına anlatınca, "Bunu kardeşlerine anlatma, yoksa sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insana gerçekten açık bir düşmandır." diye tavsiyede bulunduğu belirtilir. Böylece Kur'ân, Tevrat'ın o kısmını tashih eder.

3- Yusuf Peygamber, gördüğü ikinci rüyayı da babasına anlatınca Yâkub Peygamber'in öfkelendiği ve yoksa ben, annen ve kardeşlerin senin önünde mi eğileceğiz? dediği nakledilir.

Kur'ân'da Yâkub Peygamber'in öfkelenmediği, ancak rüyanın yorumunu bildiğinden, endişelendiği ve bu rüyayı kardeşlerine anlatmamasını tenbih ettiği açıklanarak Tevrat'ın o kısmı düzeltilir.

4- Kardeşleri Yusuf'u kuyuya attıktan sonra İsmailli'lerin oluşturduğu bir kervanın yaklaşmakta olduğunu gördükleri ve kardeşlerinden ya

Yahuda'nın ya da bir başkasının gelip Yusuf'u kuyudan çıkardığı ve köle diye o kervana sattığı anlatılır.

Kur'ân'da ise, Yusuf'un, kervandan bir adamın kuyuya kova salması neticesinde bulunduğu belirtilir.

Önemli Bir Husus

Mekke'de inen Yusuf suresinde kıssaların en güzeli anlatılırken, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in o sıkıntılı ve netameli günlerde hayatının bir bölümünün Yusuf Peygamber'in hayatıyla benzerlik arz ettiğine işaret edilir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, tıpkı Yusuf Peygamber gibi, yakın gelecekte öz yurdundan çıkarılacağı; birçok mihnet, üzüntü ve sıkıntılardan sonra, Cenâb-ı Hakk'ın, Yusuf Peygamber'i Mısır'da aziz kılıp kardeşlerini ayağına kadar getirttiği ve onun da geçmişin üzerine sünger çekerek kardeşlerini affettiği gibi, Hz. Muhammed'in de yakın gelecekte öz yurdu olan Mekke'den çıkarılacağı, fakat çok geçmeden ilâhi inayetin bir başka tecellisine mazhar kılınarak Medine'de şehir devletini kuracağı ve çok geçmeden kendisini Mekke'den ayrılmaya mecbur eden müşriklerin baş aşağı getirileceği, feth-i mübin ile Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in önünde eğilecekleri ve O'nun da geçmişin üzerine sünger çekerek onları affedeceği ilham ediliyor.

"Halbuki senin bundan, önce haberin yoktu." mealindeki âyet bir bakıma bu mesajı vermekte ve zikredilen kıssaya benzerlik gösterecek olayların yakında gerçekleşeceğine işaret etmektedir. Nitekim yapılan ciddi araştırmalara göre, Yusuf suresi, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mekke'de, kendisini imhaya karar veren müşriklerin birtakım tuzaklar kurmayı plânladıkları bir sırada indiği tesbit edilmiştir ki, Yusuf kıssası bütünüyle bir müjde anlamını taşımakta ve tuğyan eden kâfirlerin eninde sonunda hüsrana uğrayacaklarına işaret etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanların din ve dünya işlerinde muhtaç bulundukları önemli bilgileri açık-seçik olarak ortaya koyan Kur'ân'ın Arapça olarak indirilmesinin nedeni üzerinde durulmakta ve bu hususta özellikle Arapların akıllarını iyice kullanmaları istenmektedir.

Sonra da kıssaların en güzeli olan Yusuf kıssasının anlatılacağı bildirilerek sıkıntılı günler yaşayan mü'minlere kurtuluşun çok yakın olduğu müjdelenmektedir.

Aşağıdaki âyetlerle, Yusuf Peygamber'in kendisine henüz peygamberlik verilmeden önce gördüğü rüyasına ve babasının tavsiyesine yer verilmekte, sonra da Yâkub Peygamber'in gelecekle ilgili Yusuf'a verdiği habere ve Yusuf'un ileride Allah'ın geniş çapta iltifatına mazhar kılınacağına dair yorumuna temas edilmekte ve konu üzerinde iyice düşünüp kendi lehimize birtakım sonuçlar çıkarmamız istenmektedir.

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾ قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰ
إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٥﴾
وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَٰهِيمَ
وَإِسْحَٰقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

4- Hani bir vakitler Yusuf, babasına: "Babacığım, doğrusu ben rüyamda on bir yıldız, güneş ve ayı gördüm, gördüm ki bunlar bana secde ediyorlar," demişti.

5- (Yâkub ona): "Oğulcağızım, dedi, rüyanı kardeşlerine anlatma, yoksa sana bir tuzak kurarlar; çünkü şeytan insana gerçekten açık bir düşmandır.

6- İşte bunun gibi Rabbin seni seçecek; sana rüyaları yorumlamayı öğretecek; hem sana, hem de Yâkub ailesine nimetini tamamlayacak, nasıl ki daha önce ataların İbrahim ve İshâk üzerine nimetini tamamlamıştı. Şüphesiz ki Rabbin (her şeyi gereği gibi) bilendir, yegâne hikmet sahibidir."

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki, soylu cömertin, soylu cömert oğlu, soylu cömertin soylu cömert oğlu, İbrahim oğlu İshak'in oğlu Yakub'un oğlu Yusuf'tur."[1]

Ebu Katade diyor ki: Beni rahatsız eden bazı rüyalar görüyordum. Bendeki bu hal, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den şu hadisi işitmeme kadar devam etti. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Salih rüya Allah'tandır. Kötü rüya ise, şeytandandır. Sizden biriniz hoşunuza giden bir rüya gördüğü zaman, onu ancak sevdiği kimseye anlatsın. Kötü bir rüya gördüğünde ise, sol tarafına dönüp üç defa tüfleyerek şeytandan ve onun kötülüğünden Allah'a sığınsın. O takdirde kendisine bir zarar elbette vermez."[2]

"Sizden biriniz hoşuna gideceği bir rüya gördüğünde, o herhalde Allah'tandır. O bakımdan Allah'a hamd etsin ve rüyasını (sevdiklerine) anlatsın. Hoşlanmayacağı bir rüya görürse, o şeytandandır. O nedenle şeytandan ve onun şerrinden Allah'a sığınsın ve rüyasını kimseye anlatmasın. Böyle yaptığı takdirde o rüyanın kendisine bir zararı dokunmaz."[3]

"Mü'minin rüyası, peygamberliğin kırk altı bölümünden bir bölümdür ve rüya, gören onu anlatmadığı sürece onun üzerinde uçar halde durur. Anlattığı zaman düşer. Rüyayı ancak zeki ve bilgili olan birine veya yakın dostuna anlatsın."[4]

"İhtiyaçları karşılayıp yerine getirmede, onu gizlemekle Allah'tan yardım dileyin. Çünkü gerçekten her nimet sahibine haset edilir."[5]

---

1 Buhari/Enbiya: 19, Menakıb: 13. Tefsir: 12 - Tirmizi/Tefsir: 12 - Ahmed: 2/96, 332, 416

2 Buhari/Bed-i vahiy: 3, Tefsir: 96, Tabir: 1, 5 - Müslim/Rüya: 3, 4, 6 - Salât: 207, 208 - Ebu Dâvud/Salât: 148 - Tirmizi/Rüya: 2, 3, Tefsir: 10 - Nesâi/Tatbik: 8, 62 - İbn Mâce/Rüya: 1 - Ahmed: 1/219, 315, 369, 438, 495

3 Buhari/Tabir: 3, 46 - Nesâi/Rüya: 3 - Tirmizi/Daavat: 51 - İbn Mâce/Rüya: 3 - Ahmed: 3/350

4 Ahmed: 4/10, 11- İbn Mâce/Rüya: 6 - Dârimi/Rüya: 11

5 Taberâni - İbn Hibban: Muaz b. Cebel (radıyallahu anh)'den

On bir Yıldızla Güneş ve Ayın Secde Etmesi

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ

"Hani bir vakitler Yusuf, babasına: "Babacığım, doğrusu ben rüvamda onbir yıldız, güneş ve ay'ı gördüm, gördüm ki bunlar bana secde ediyorlar" demişti."

Onbir yıldız, Yusuf Peygamber'in on bir kardeşine, güneş ile ay, O'nun baba ve anasına işarettir. Zira en sağlıklı tesbitlere göre, Yâkub Peygamber'in on iki oğlu dünyaya gelmiştir.

Buradaki secdenin anlamı, saygı makamında baş eğmektir. Müfessirlerden bir kısmının araştırmalarına göre, o devirde Mısır ve Filistin yörelerinde devlet büyüklerine saygı göstermek için hafifçe baş ve bazen da başla birlikte bel eğmek âdet imiş. İhtimal ki, Yâkub Peygamber, eşi ve on bir oğlu, Mısır'a nakledildikleri zaman, devletin üst kademesinde önemli makamda bulunan Yusuf Peygamber'e, yöre geleneklerine uyarak başlarını eğmek suretiyle sevgi ve saygılarını ifade etmişlerdir. O bakımdan Yusuf Peygamber'in rüyasında gördüğü ve Kur'ân'ın secde diye bahsettiği saygı, bu anlamdadır. Bundan başka secdenin bir diğer manası, eşyanın ilâhi buyruğa, yani cari olan sünnetullaha uyarak baş eğmesi, yuklenilen programa göre hareket edip varlığını ve ödevini yerine getirmesidir.

Terim olarak, ibâdet niyetiyle Allah'ın manevi huzurunda eğilip alnı yere koymaktır. Nitekim Râğıb el-Isfahani, kendi Müfredat'ında diyor ki: Secdenin aslı, tezellül, yani mahviyet içinde alçalmadır. Daha çok Allah'ın huzurunda mahviyet ve teslimiyet düzeyinde alçalıp kulluğu ifade etme anlamında kullanılır.

Ayrıca secde, biri ihtiyari, diğeri teshiri olmak üzere ikiye ayrılır. İhtiyari secde, mü'minlerin Allah (celle celaluhu)'ya yaptığı secdedir ki bunun şeklini ve hikmetini Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) belirlemiştir. Teshiri secde ise, kâinatta yer alan her varlığın ilâhi sünnete uyup baş eğmesi ve yaratıldığı gaye ve hizmete yönelmesidir.

Yusuf Peygamber, Mısır'a aziz olduktan sonra babası, anası ve kardeşlerinin O'na secde etmeleri, yukarıda da belirttiğimiz âdetle ilgili sevgi ve

saygı anlamında bir eğilmedir. Hatta Mısırlılar'ın o gibi secdeye, "sücud-i bair" dedikleri rivayet edilir. Devenin kendi binicisine baş eğip binmesine imkân verdiği için bu tabiri kullanmışlardır.

Yâkub Peygamber'in Yorumu

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا

"Oğulcağızım, rüyanı kardeşlerine anlatma, yoksa sana bir tuzak kurarlar."

Yusuf Peygamber'i diğer oğullarına nisbetle biraz daha fazla seven Yâkub Peygamber, onun gördüğü rüyanın Allah'tan olduğunu anlamış ve yorumunu da peygamberlik bilgisiyle en sıhhatli şekilde yapmış ve yaptığı gibi de gerçekleşmiştir.

Rüya, uykuda duyular faaliyetini durdurunca ruhun ibrelerinden birinin misal âlemine uzanması ve orada, arşivlenen olayların misalleriyle bir bakıma temasa geçmesi neticesinde gerçekleşen bir olaydır. Ruhun uzanan ibresi, hem olayların kendisini göremediği, hem de sadece misalleriyle ilgi kurabildiği için, onları biraz karmaşık biçimde alıp beyne ulaştırır. O bakımdan rüyaların çoğunun yoruma ihtiyacı söz konusudur.

Kıskanma Duygusu

İnsan ruhuna yerleşen, onunla birlikte doğan ve ölen kıskançlık duygusu, meşru sınırlar içine alınıp gıptaya döndürülmediği takdirde sahibini birtakım zararlı ya da tehlikeli yollara itebilir. En azından kalp ve kafayı durmadan meşgul eder ve o yüzden insanı daha faydalı şeyleri yapmaktan alıkoyabilir.

İnsanların bu gibi manevi hastalıklarına dikkatleri çeken Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"İhtiyaçları yerine getirmede gizliliğe dikkat ederek Allah'tan yardım dileyin. Çünkü nimete erişen her kişi kıskançlığa hedef olur," buyurmuştur. Yâkub Peygamber, hem oğullarının karakterini, hem insan psikolojisini çok iyi bildiğinden, Yusuf Peygamber'i uyarmış ve kendisine rüyada ilham edileni gizli tutmasını emretmiştir. Bir de ara yere şeytanın girip insanın bu duygusunu tahrik etmesi, tehlikeyi büsbütün artırabilir. Yâkub Peygamber bilhassa bu noktaya parmak basarak,

"Çünkü şeytan insana gerçekten acık bir düşmandır." deme ihtiyacını duymuştur.

Kitab-ı Mukaddes'te Yusuf Olayı

Az yukarıda değindiğimiz gibi, Tevrat'ta birçok konularda olduğu gibi, Yusuf Peygamber olayı da hayli değişikliğe uğratılmış, Allah'tan indirildiği ölçü ve muhtevada bırakılmamıştır. Kur'ân indiği gibi korunduğundan Allah'ın buyruklarını bütün tazeliğiyle yansıtmakta ve kutsal kitaplarda meydana gelen bazı yanlışları düzeltmektedir. Nitekim az yukarıda bunları birkaç madde halinde belirtmiştik. Sonra Tevrat'ta kıssa tam bir hikâye şekline dönüştürülmüş, birtakım lüzumsuz şeylere yer verilerek ilâhi olma vasfı zedelenmiştir. O bakımdan ciddi bir mukayese yapmak isteyenlerin Kitab-ı Mukaddes'in Tekvin bölümü 39-48. baplarına bakmaları tavsiye olunur.

Hz. Ömer (radıyallahu anh)**'in Tevrat'tan Birkaç Yazılı Sahife Getirmesi**

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Tevrat ile İncil'de, bilgisiz ellerin dokunmasıyla meydana gelen tahrifatın Kur'ân'da meydana gelmemesi için bütün hassasiyetini ortaya koymuş, inen âyetlerin aynen korunmasını sağlamak için hem ashabının çoğuna ezberletmiş, hem de emrine hazır bekleyen güvenilir kâtiplerine anında yazdırmıştır. Diğer önemli bir tedbir olarak da, kendi sözlerinin Kur'ân âyetlerine karıştırılmaması için onların yazılmasını bir süre durdurmuştur. Sonra da Kur'ân'ın tamamı ininceye kadar Tevrat ve İncil ile ilgilenilmesini hoş karşılamamıştır. Siyercilerin tesbitine göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu ve benzeri tedbirleri Allah'ın muradına uygun düşmüş ve böylece Kur'ân'a insan sözü karıştırılamamıştır. Nitekim Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh)'den yapılan rivayette, adı geçen şunları anlatmıştır: "Ömer b. Hattab (radıyallahu anh), Kitap ehlinden bazı kişilerden edindiği Tevrat sahifelerini alıp Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e getirdi ve huzurunda okumaya başladı. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz çok üzüldü ve şöyle buyurdu:

"Ya Ömer! Onda yazılı bulunanlara hayret mi ediyorsunuz? Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, ben size onun apaydınını ve başka sözlerden arınmışını getirdim. Yine canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, Musa Peygamber hayatta olsaydı, bana uy-

maktan başka bir yol seçmezdi."[1]

Bu uyarı üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) ayağa kalkıp şöyle dedi: "Biz, Allah'ın Rab, İslâm'ın din, Senin de hak peygamber olduğuna razı olmuşuzdur."

Bu konuda bir başka tarihi olay:

Cübeyr b. Nefir anlatıyor: Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın hilâfet yıllarında Müslümanlardan iki zat Hımıs'ta bulundukları sırada, Yahudilerden okur-yazar olan bazı kişilerle görüşme fırsatını bulmuşlar ve onlar da Tevrat'tan kendilerince önemli kabul ettikleri bazı bölümleri getirip okumuşlar. Müslümanların hoşuna gittiğini görünce, istinsah etmeleri (çoğaltmaları)nı önermişler. Onlar da bir sakınca görmeyerek istinsah işini tamamladıktan sonra Medine'ye dönmüşler ve Hz. Ömer (radıyallahu anh) ile görüşerek, izin verdiği takdirde istinsah işine devam edeceklerini söylemişler. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara: Herhalde yaptığınız istinsah yanınızda bulunuyor, değil mi? diye sorunca, onlar da, evet diyerek bunda bir sakınca olmadığını anlatmak istemişler. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara: Şimdi beni dinleyin, size bazı önemli şeyler anlatacağım demiş ve şöyle söze başlamıştır: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz hayatta iken Hayber'e gittim. Orada bir Yahudi'den hem hoşuma giden, hem de fazlasıyla dikkatimi çeken birtakım güzel sözler dinledim. Ona, bu anlattıkların güzel sözlerin sende yazılısı var mıdır? diye sordum. O da, evet diye cevap verince, hemen bir deri parçası temin ettim, o söyledi, ben yazdım. Birkaç forma olacak kadar karaladım. Dönüşümde Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in huzuruna çıktım ve aramızda şu konuşmalar geçti:

- Ya Rasulellah! dedim, ve olup bitenleri anlattım.

- **Ya Ömer! O yazdıklarını getir,** diye emretti.

Onun beğeneceğini umduğum kısımları alıp getirdim. Bana:

- **Otur da oku!** dedi. Ben de okumaya başladım, derken başımı bir ara kaldırıp Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yüzüne baktığımda renginin değiştiğini ve çok üzüldüğünü gördüm. Bunun üzerine bir harf olsun okumaya müsaade istemeyi hem düşünmedim, hem de cesaret

1 Müsned-i Ahmed: Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh)den

edemedim. Benim konuyu anladığımı sezince de elimdeki tomar halinde bulunan derileri aldı ve satırlarını bir bir çizip karaladıktan sonra şöyle buyurdu:

"Bunlara uymayın, bu gibi şeylerin peşine düşmeyin. Zira bunlar yani bunları yazdıranlar, hem insanı şaşırtırlar, hem de kendileri şaşkın kimselerdir."

Hz. Ömer (radıyallahu anh) olayı buraya kadar anlattıktan sonra devamla demiştir ki: "Anladığıma göre, siz de bir şeyler karalayıp bir ümmete azap ve üzüntü vermek istiyorsunuz." Onlar da, hayır böyle bir niyetimiz yok, demişler ve yanlarındaki yazılı kâğıtları yırtıp imha etmişlerdir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Yusuf Peygamber'in gördüğü rüyaya değinildi ve Yâkub Peygamber'in gelecek günlerde kıskançlıktan dolayı ortaya çıkabilecek olayları düşünerek oğluna, Allah'ın ona teveccüh eden bu iltifatını kardeşlerine anlatmamasını hatırlattığına yer verildi. Böylece her nimetin bir kıskançlığa neden olabileceğine işaretle mü'minlerin bu konuda duyarlı olmaları istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle Yusuf kıssasında, sorup öğrenmek, düşünüp idrâk etmek isteyenler için birçok öğüt ve ibretlerin yer aldığı belirtiliyor. Sonra da kardeşlerinin Yusuf'un vücudunu ortadan kaldırmak için birtakım çirkin plânlar kurduklarına temasla, Allah'ın aziz kılmak istediğini kimselerin rüsvay edemiyeceğine, eninde sonunda haksızlığa uğratılanların üstün geleceğine işaret ediliyor.

لَقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِۦٓ ءَايَٰتٌ لِّلسَّآئِلِينَ ﴿٧﴾ إِذْ قَالُوا۟ لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ
أَحَبُّ إِلَىٰٓ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾ ٱقْتُلُوا۟
يُوسُفَ أَوِ ٱطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا۟ مِنۢ بَعْدِهِۦ قَوْمًا
صَٰلِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا۟ يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ

1 Bu olayı Hafız Ebu Bekir, sonra da Ebu Dâvud ve Sevri az değişik lâfızlarla rivayet etmişlerdir

يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِيْنَ ﴿١٠﴾ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مَا لَكَ لَا
تَأْمَنَّا عَلٰى يُوْسُفَ وَاِنَّا لَهٗ لَنَاصِحُوْنَ ﴿١١﴾ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَّرْتَعْ وَيَلْعَبْ
وَاِنَّا لَهٗ لَحَافِظُوْنَ ﴿١٢﴾ قَالَ اِنِّيْ لَيَحْزُنُنِيْٓ اَنْ تَذْهَبُوْا بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَّاْكُلَهُ
الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غٰفِلُوْنَ ﴿١٣﴾ قَالُوْا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّآ
اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿١٤﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوْا بِهٖ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ فِيْ غَيٰبَتِ الْجُبِّ ۚ
وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٥﴾ وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ
عِشَآءً يَّبْكُوْنَ ﴿١٦﴾ قَالُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوْسُفَ عِنْدَ
مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صٰدِقِيْنَ ﴿١٧﴾ وَجَآءُوْ
عَلٰى قَمِيْصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍ ۭ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۭ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۭ
وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿١٨﴾

7- Andolsun ki, Yusuf ve kardeşleri (arasında geçen olay)da soranlara, (hem düzenli bir hayat yaşamaları, hem de Hz. Muhammed'in parlak geleceği hakkında) belgeler ve ibretler vardır.

8- Hani kardeşleri: "Andolsun ki Yusuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevgilidirler; halbuki biz güçlü bir topluluğuz. Doğrusu babamız (bu hususta) açık bir yanılgı içindedir," demişlerdi.

9- Onlardan biri dedi ki: "Yusuf'u öldürünüz veya onu boş bir araziye atınız ki babanızın yüzü size dönüp ilgi kursun ve ondan sonra da kendini düzelten iyi kişiler olursunuz."

10- Onlardan bir sözcü de dedi ki: "Yusuf'u öldürmeyin, onu kuyunun derinliğine atın da gelip geçen kafilelerden biri onu orada raslayıp alır; eğer (ona herhalde) bir şey yapmak istiyorsanız, böyle yapın."

11- (Bunun üzerine toplanıp babalarına gelerek) dediler ki: "Ey babamız! Yusuf'u neden bize güvenip vermiyorsun? Oysa biz ondan yana

herhalde iyilik düşünenleriz."

12- "Onu yarın bizimle gönder de gezip oynasın; şüphesiz ki onu koruyup gözetiriz."

13- (Babaları) "Doğrusu onu alıp götürmeniz beni çok üzer ve sizin haberiniz yokken onu kurt yer diye korkuyorum," dedi.

14- Onlar: "Eğer biz böyle güçlü bir toplulukken kurt onu yerse, o takdirde biz hüsrana uğramış oluruz," dediler.

15- Ne vakit ki Yusuf'u alıp götürdüler ve toplanıp onu kuyunun dibine bırakmayı kararlaştırdılar; biz de ona, "Andolsun ki, sen (bir gün) onların bu yaptıklarını kendilerine, farkına varmadıkları bir halde haber vereceksin!" diye vahyettik.

16-17- Onlar yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler ve: "Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere gittik; Yusuf'u da eşyamızın yanına bıraktık, derken onu kurt yemiş; biz doğru (sözlü)ler de olsak sen bize inanacak değilsin."

18- Üzerine uydurma bir kan bulaştırıp gömleğini de getirmişlerdi. O da, "Nefsiniz sizi aldatıp böylesine (çirkin bir işe) itmiştir. Artık (bana gereken) güzel bir sabır. Anlattıklarınıza karşılık ancak, Allah'ın yardımı beklenir" dedi.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelenlerinden ve az-çok Yusuf Peygamber kıssası hakkında kulaktan dolma bilgisi bulunanlardan bir kaç kişi, Yahudi din adamlarının tahrikiyle kalkıp Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldiler ve şu soruyu yönelttiler: "İsrâiloğulları nasıl ve ne sebeple Mısır'a gidip yerleşebilmişlerdir?" Bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir.

Onların bu soruları vahiy ile cevaplanırken, İslâm'ın ve onu tebliğ ile görevli Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in her türlü zorluğu yenerek başarıya ulaşacakları, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kötülük yapan hısımlarının ve yakınlarının bir gün bu davranışlarından dolayı utanıp pişmanlık duyacakları, çok geçmeden Mekke ve sonra da Arap Yarımadası'nda put adına bir şeyin kalmayacağı, ülkenin azgın müşriklerden, yalancı ve iftiracı münafıklardan temizleneceği müjdelenmektedir. Hz.

Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüksek şahsiyeti ve Kur'ân-ı Kerim'in emsalsiz kudreti karşısında mağrur başların eğileceğine işaret edilerek mü'minler teselli edilmektedirler.

Ne yazık ki, kalpleri ve vicdanları kararan kardeşleri, Yusuf'taki ilâhi inayetin tecellisini ve ona lütfedeceği azizliği çok geç anlayabildikleri gibi, Mekkeli'ler de ancak yıllar sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yüceliğini, azizliğini ve her yanıyla ilâhi rahmeti yansıttığını anlayabilmişlerdir.

Görüldüğü gibi, bu iki ayrı olay arasında büyük bir benzerlik vardır. Biri diğerini hatırlatmakta, işin sonunun nereye varacağını ilham etmektedir. Şüphesiz ki, kıssanın öğüt ve ibret alınacak hikmetlerinden biri de bu hususdur.

Çocuk Sevgisinde Eşitlik

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا

"Hani kardeşleri: "Andolsun ki Yusuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir." demişlerdi."

İlgili âyetle önemli bir konu üzerinde duruluyor: Kardeşleriyle Yusuf Peygamber arasındaki kin ve düşmanlık, sevgi ve ilgide eşitliğin gözetilmediğine bağlanıyor. Aile çatısı altında çocuklar arasında her bakımdan âdil davranılmasının lüzumu belirtiliyor. Aksine bir tutumun, aileyi tedirgin edecek bazı olaylara neden olacağı ve bir takım gereksiz sürtüşme ve tartışmalara ortam hazırlayacağı hatırlatılarak konuyu hikmetiyle incelememiz emrediliyor.

O bakımdan çocukların ruhuna kıskançlık tohumlarını değil, yüksek ahlâk, fazilet, adalet ve eşitlik fidelerini ekmemiz gerekmektedir. Çünkü çocuklar evin fidanlarıdırlar, hepsinin de aynı ölçüde bakım ve itinaya ihtiyaçları söz konusudur. Ana-baba ne kadar plânlı ve düzenli davranır, ne kadar çok güzel model ve örnekler sergilerlerse çocuklarını o oranda tesir alanlarına almayı başarabilirler ve ileride onların doğru yolu seçmelerine en güzel ortamı hazırlamış olurlar.

Çocukları, yetişkin çağa geldikleri zaman değil, daha küçük yaşlarda iken eğitip sevgi ve saygı, doğruluk ve fazilet kalıbında şekillendirmek

şarttır. Birine ilgi ve sevgi gösterirken diğerini ihmal etmek, birini diğerinin yanında övmek, çocuğun kıskanç yetişmesine, kardeşlerine karşı kin ve düşmanlık beslemesine sebep olabilir. Nitekim Yusuf Peygamber ile kardeşleri arasında meydana gelen boşluğun sebebini Kur'ân bize çok anlamlı ve düşündürücü bir ifadeyle açıklamaktadır.

Belki de Yâkub (aleyhisselam) evlâdına sevgi ve ilgide eşitliği gözetmiştir; ama oğulları bunun aksini anlamışlardır.

Unutmamamız gereken bir husus da şudur: Çocuğun aynası, çoğu zaman ana ve babasıdır. O bakımdan bu aynada her zaman çok güzel şeyler görmelidir.

Çocuklar yaratılışlarında genellikle açık kalpli ve sadedirler. Aile ve çevre ya onların bu yönünü geliştirip çok yararlı bir düzeye getirirler ya da köreltip onları âsi yapabilirler. O bakımdan çocuktaki her hatanın, her kötü davranışın nedenlerini ana ve baba başbaşa verip aramalı ve önce kendilerini iyice yoklamalıdırlar.

Terbiyecilerin çocuk hakkındaki şu teşhisleri çok anlamlıdır, onu her zaman ana ve babalar hatırlarına getirmelidirler. "Çocuklar da bazı hayvanlar gibi koku almakta çok duyarlıdırlar; iyiyi ve kötüyü herkesten önce anlarlar."

Üzücü Olaylar Karşısında Güzelce Sabır

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ

"O da: Nefsiniz sizi aldatıp böylesine (çirkin bir işe) itmiştir. Artık (bana gereken) güzel bir sabır dedi."

Hayatımız iyi ve kötü, sevindirici ve üzücü olaylarla doludur. Bir gün sevinebilir, diğer bir gün üzülebiliriz. Sevindirici olaylar karşısında şımarmayıp Allah'ı daha çok hatırlamamız ve O'na gönülden şükretmemiz gerekir. Üzücü olaylar karşısında yine Allah'ı hatırlayıp O'na sığınmamız, O'ndan yardım beklememizle teselli bulur ve hayat yolunda hedefimize doğru ilerleme imkânını elde edebiliriz. Gerek Yusuf Peygamber'in kuyuya atılma ve sonra da köle diye satılma olayı karşısında sabredip her bakımdan Allah'a güvenip dayanması; gerekse sevgili oğlunu kaybetme bedbahtlığına uğrayan Yâkub Peygamber'in

"Artık (bana gereken) güzel bir sabır." diyerek Cenâb-ı Hakk'ın yardımını beklemekten başka çare olmadığını söylemesi ve bu olayları hafif ve basit gösterecek kadar sıkıntılara, saldırılara, işkence ve haksızlıklara maruz kalan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir an olsun sabrı elden bırakmaması, her durumda Allah'ın rahmet ve inayetini dilemesi ve O'na güvenip dayanması kıyamete kadar aklı eren inanmışlar için en güzel örneklerdir.

Diyebiliriz ki, gönül yatışkanlığı ve imân devleti atmosferi içinde yaşamanın sırlarından biri de sabırdır; olaylara göğüs gerip dayanma gücünü ortaya koymak ve Allah'ı hatırlayarak O'nun sonsuz rahmet ve inayetinin tecelli edeceğine inanarak teselli bulmaktır.

Sabırla yapılan her iş, ancak sabırla tadılabilir. Sabrın evveli acıdır, ama sonu tatlı olur, diyenler, yılların tecrübelerine dayanan bir neticeyi çıkarıp özetlemişlerdir. Sabırsız insanlar, zavallı insanlardır. Çünkü sabırsızlık, mümkün olanı çoğu zaman imkânsız kılabilir. İsa Peygamber'in dediği gibi: "Hoşlanmadığına sabretmedikçe, hoşlandığını ele geçiremezsin."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Allah'ın yardımı, sabırla beraberdir." buyururken, bunun en mükemmel misalini kendi hayatında ortaya koymuş ve Cenab-ı Hakk'ın geniş yardımına mazhar olmuştur.

Sonuç olarak, Yusuf Peygamber güzelce sabretmesini bildiği ve her fırtınalı dönemde Allah'a sığınıp O'nun yardımına gönül bağladığı için Mısır ülkesinde en yüksek makamlara lâyık görülmüştür. Babası Yâkub Peygamber güzelce sabrettiği için sevgili oğluna kavuşmuş ve gözleri yeniden açılmıştır. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ve arkadaşları binbir mihnete katlanıp Allah yolunda hizmet etmeyi sabırla yürüttükleri için çeyrek asır geçmeden Arap Yarımadası'nı fethetmişlerdir.

Çocuğu Önce Allah'a Emanet Etmek

Allah (celle celaluhu) koruyucuların en hayırlısı, kendisine emanet edileni zayi etmeden sahibine teslim edenlerin en güveniliridir. O bakımdan İslâm, hemen her konuda insana Allah'ı hatırlatır. Sabahleyin evimizden çıkıp akşamlayın dönünceye ve yatağımıza uzanıncaya kadar günlük hayatımızın her bölümünde Allah'ı anmamızın tavsiye edilmesi, elbetteki

boşuna değildir. Bütün kuvvet ve kudret, tasarruf ve gözetme, koruyup selâmete erdirme Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O'nun ilmi ve kudreti kâinatın her zerresini kapsayıp kuşatmış ve her şeye nüfuz etmiştir. Bunun için bir işe başlarken, bir yere adım atarken, bir şey verip alırken, bir konuya girerken, geride bir şey bırakıp ayrılırken, sevdiklerimizi yolcu ederken veya onlardan ayrılırken Allah'ı hatırlamamız, her işimizi ve sevdiklerimizi O'na emanet etmemiz kadar tabii ne olabilir?

İnsanların gafletlerinden biri de, mallarını, makamlarını, çocuklarını ve ailelerini geride bırakıp ayrılırken, onları şu dostlarına, bu hısımlarına emanet ederken Allah'ı unutmalarıdır. Oysa ilk anda onları Allah'a emanet etmek, sonra da dost ve yakınlara ilgilenmeleri için tavsiye ve istekte bulunmak, en kuvvetli ve en güvenilir dayanağı seçmekle hem kendini, hem sevdiklerini emniyet altına almış olur.

Şüphesiz ki böylesine asil bir düşünce ve davranış, imân edenlere hastır ve onlar için geçerlidir.

Yâkub Peygamber'in Yusuf'a duyduğu sevginin farklı olduğu anlaşılıyor. Bir peygamber olarak kalbi her an Allah'a bağlı bulunmakla beraber, Yusuf'u kardeşlerine emanet ederken -ne hikmetse- sözlü olarak Allah'a emanet etmeyi unutmuştur. O yüzden uzun yıllar onu kaybedip görememe mutsuzluğuna uğramıştır.

Bu olay aynı zamanda Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendi arkadaşlarını azgın müşriklerin belâsından kurtarma çabası verirken, onları her an Allah'a emanet etmesini tavsiye anlamında bir işaret ve telmihtir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz böylesine bir tevekkül ve güvenle bağlanmayı hayatı boyunca ihmal etmemiş ve unutmamıştır. Konuyu, tarihi bir olayla bağlamak istiyoruz:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın hilâfet yıllarında bir adam uzun bir yolculuğa çıkarken karısı hamile bulunuyordu. Ana rahmindeki çocuğunu Allah'a emanet ettiği halde, eşini emanet etmeyi düşünmemiş ve öylece yola çıkmıştı. Aylar sonra geri döndüğünde eşinin doğum esnasında öldüğünü, çocuğun ise yaşadığını öğrenince çok üzüldü ve derdini halifeye anlattı. O da sordu:

- İyi ama hep dert yanıyor, başına gelen bu musibeti bir bakıma Allah'tan biliyorsun. Sen yola çıkarken ne yaptın, neler düşündün?

- Eşimin karnındaki çocuğu Allah'a emanet ettim ve öylece yola çıktım, diye cevap verince, Hz. Ömer (radıyallahu anh) tekrar sordu:

- Eşini de Allah'a emanet etmedin mi?

- Hayır, onu o anda düşünemedim, dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona:

- A adam! Eşini de Allah'a emanet etseydin, Allah elbette kendisine emanet edileni korurdu. Ama ne yapalım ki, böyle düşünememişsin, Allah kendisine emanet edilen çocuğu koruyup sana kavuşturdu, eşin ise, öldü. İlâhi takdire rıza göstermekten başka ne yapabiliriz ki? diyerek yolculuğa çıkarken gaflet ettiğini ona hatırlattı.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Yusuf kıssasında soranlar ve düşünebilenler için ibret ve öğüt alınacak safhalar ve belgeler bulunduğu açıklandı. Yusuf'u kıskanan kardeşlerinin tam bir zulüm tablosu oluşturarak onun vücudunu ortadan kaldırmayı nasıl plânladıkları anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın, suçsuz ve masum olan Yusuf Peygamberle ilgili plânının adım adım hedefine doğru ilerlediği belirtiliyor. Yusuf Peygamber'in kuyudan kurtarılması, sonra köle diye bir Mısırlı devlet adamına satılması, çocuğu olmayan o devlet adamının Yusuf'a sıcak ilgi duyması konu edilerek eninde sonunda Yusuf Peygamber'in iyi niyetine, Allah'a dayanıp güvenmesine ve birçok mihnetlere göğüs germesine karşılık nasıl mükâfatlandırdığına dikkatler çekilerek, Allah'ın iyiliği huy edinenlerden yana olduğuna güzel bir misal veriliyor.

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ ۚ
وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ
مَعْدُودَةٍ ۚ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ
لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا
لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ

وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

19- Ve bir kervan geldi, sucularını gönderdiler, o da kovasını (kuyudaki) suya saldı; "Ey müjde, işte bir oğlan!" dedi. Onu ticari bir mal olarak sakladılar. Allah, onların ne yaptıklarını bilendir.

20- Onlar (böylece) Yusuf'u pek az bir fiyatla, birkaç dirheme sattılar; onun hakkında isteksizlerden idiler.

21- Onu satın alan Mısırlı adam, karısına: "Buna iyi bakıp ikramda bulun. Umulur ki bize yaran dokunur veya oğul ediniriz. İşte Yusuf'u böylece (Mısır) toprağına yerleştirdik ve ona rüyaların yorumunu öğrettik. Allah kendi emrinde (mutlak) üstündür. Ne var ki, insanların çoğu bilmezler.

22- Olgunluk çağına erişince ona hikmetle hükmetme becerisi ve ilim verdik. Ve işte iyiliği, yardımseverliği huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

Yusuf'un Az Bir Fiyatla Satılması

Kervanda bulunanlar, Yusuf'u kuyuda bulunca önce sevindiler sonra da sahibi çıkar diye çevreden gizleyerek bir Mısırlı'ya yok pahasına sattılar. Şüphesiz ki bu satışta büyük bir hayır ve mutlu bir gelecek gizliydi.

Mekkeli müşrikler de, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e peygamberlik verilmeden önce, O'nun varlığıyla mutluluk duyuyorlardı. Risalet göreviyle işe başlayınca O'nun gerçek kıymetini bilemediler. Maddeye ve putlara olan şuursuzca bağlılıkları, en yüksek kıymetin ülkelerinden ayrılmasına sebep oldu. Medineliler o kıymete sahip çıktılar. Bunlar o zaman için az bir topluluk idi, ama Mekke'den istemeyerek ayrılması ve Medine'ye kabul edilmesi başarıya erişmenin en kuvvetli adımlarından biri olarak düşünülebilir. Zira bütün bu olayların arkasında ilâhi plân kusursuzca uygulanıyor; mutlu yarınlar, üstün başarılar O'nu sabırsızlıkla bekliyordu. Nitekim öyle oldu. Şüphesiz ki Allah kendi emrinde ve işinde daima üstündür. Ne var ki, insanların çoğu bu hakikati bilmezler.

Anlaşıldığı üzere, iki ayrı olay arasında büyük benzerlik söz konusudur. Biri diğerini aydınlatmakta, önceki olay sonrakinin hedef ve sonucunu belirlemektedir.

Olgunluk Çağı

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۗ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ

"Olgunluk çağına erişince, ona hikmetle hükmetme becerisi ve ilim verdik. Ve işte iyiliği, yardımseverliği huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız."

İlgili âyetle, milletlere, kavim ve toplumlara idare edilme yolunda güzel bir ölçü ve kıstas veriliyor ve Yusuf Peygamber'in hayatı buna misal olarak gösteriliyor. Şöyle ki: Her peygamberde olduğu gibi Yusuf Peygamber de tam olgunluk çağına girmeden kendisine ilâhi emanet, yani nübüvvet ve onun içerdiği ilim, hikmet, sevk ve idare etme becerisi verilmemiştir. Bu yetenekler onun yaş bakımından büyümesiyle tekâmül etmiş ve sonunda Allah'ın vahyetmesiyle zenginleşmiştir.

O bakımdan bir kurumu veya ülkeyi toy, tecrübesiz ellere teslim etmenin birçok sıkıntıları da beraberinde getireceğini unutmamak gerekir.

Genç kişi tahsilli ve bilgili olabilir, ama tecrübe, beceri, basiretle idare etme ayrı konulardır. Bunlar tahsil ve bilgiyle birleştiği takdirde feyizli hizmetler verilebilir.

Kur'ân'ın anlatım üslubuna ve kıssayı şekillendirme metoduna dikkatle baktığımızda, Yusuf Peygamber tam olgunluk çağına girince kendisine önce hikmetle hükmetme becerisinin, sonra da geniş bilginin, yani halkı idare etmenin yol ve yöntemlerinin verildiğini anlıyoruz. Bu olay, yalnız bilginin veya yalnız becerinin yeterli olmadığını, bunların hikmet ve basiretle birleşip bütünleşmesinin lüzumlu bulunduğunu açık şekilde vurgulanmaktadır.

Yükselmenin Yolu ve Liderlik

Kur'ân yükselmenin yolunu belirlerken, kökünde iyilik, fazilet, adalet ve zariflik mayasının bulunmasının gereğine işaret etmektedir. Temelinde bu mayası bulunmayanların fazilet burcuna yükselmesi çok zordur. Yusuf Peygamber'in soydan ve aileden gelme bazı özellikleri vardı: İyilik,

sevgi, saygı, merhamet, sabır, Allah'a güvenip dayanma şuur ve inancı, fiziksel yapısının da mükemmelliği bunlardan birkaçıdır. Kuşkusuz İslâm'a göre, belirtilen özelliklerin ve vasıfların liderde aranılan şartlardan bir kısmı olduğu söylenebilir. Nitekim Bakara suresi 247. âyetin tefsirinde Talut kıssasında bu konuya geniş yer verilmiş ve yeterli açıklama yapılmıştır.

Ancak şu hususu belirtelim ki, İslâm, imân temeli üzerinde yükselen olgunluk, bilgi, beceri, ahlâk, fazilet, idare etme kabiliyeti, hoşgörü, merhamet ve sabır gibi vasıfları liderde ararken, bu arada cesaret, kahramanlık ve fiziki yapının da göz dolduracak bir ölçüde olması gibi özellikleri tercih nedeni olarak ortaya koymuştur. O bakımdan birinci gruptaki vasıfları kendinde taşıyan, ikinci gruptaki özellikleri bulunmayan lider namzetine, yanında her iki gruptaki sıfat ve özellikleri birlikte taşıyan başka lider namzeti bulunmadığı takdirde, itibar edilir.

Böyle Değerleri Bulup Seçme Basireti

İslâm'ın liderle ilgili kıstası elbette ki, aklı eren her millet ve toplum için geçerlidir. Zira unutmamak gerekir ki, makam ve mevkileri para ile satın alanlar, masraflarını geri alma gayretine düşerler. Kişisel çıkarından dolayı, haktan yana gözüküp koltuğa oturanlardan fazla bir fazilet örneği beklemek safdillik olur. Kediyi ipekli koltuklara da oturtsak, bir parça et veya bir fare görünce koltuğun şerefini unutup avını yakalamaya atılır. Kurbağayı bir koltuğa oturtsan, o yine çamura atlar. O bakımdan Eflatun'un dediği gibi, iktidar, iktidara düşkün olmayan ve iktidardan gelecek yararlara ihtiyaç duymayanlara verilmelidir.

Evet, bir mevki kapmak ne kadar güç olursa, o mevkie lâyık olmak daha güçtür. O bakımdan Kur'ân'da Talut ve Yusuf gibi iki önemli liderden ve onların özelliklerinden bahsedilmesi boşuna değildir; milletlere liderlik konusunda yol gösterecek anlamda birer misaldir.

Yusuf Peygamber'i satın alan zatın, Mısır azizi, yani veziri ya da valisi olduğu ve zamanla Yusuf Peygamber'in o zatın yerine aziz tayin edildiği anlaşılıyor.

Önemli olan bu vezirin, Yusuf gibi üstün bir değeri az-çok fark etmesi ve eşine: "Buna iyi bakıp ikramda bulun. Umulur ki bize yararı dokunur veya oğul ediniriz." demesidir. Nitekim Ashab-ı Kiramdan Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "İnsanların en ferasetlisi, çabuk se-

zip gerçeği kavrayanı şu üç kimsedir: Yusuf Peygamber'i satın alıp eşine "Buna iyi bak..." diyen Mısır valisi veya veziri; Musa Peygamber hakkında babasına, "Babacığım bunu ücretle tut..." diyen Şuayb Peygamber'in kızı ve ölüm hastalığı içinde iken Hz. Ömer'i kendi yerine halife seçen Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, suçsuz masum bir insanı Allah'ın nasıl koruyup başarıya eriştirdiği anlatıldı. Allah'a güvenip dayanan, üzücü olaylar karşısında dayanma gücünü ortaya koymasını bilen ve dünya hayatına getirilişinin hikmetini idrâk eden Yusuf'un adım adım önündeki zikzaklı yolu nasıl katettiği, bütün ibretli safhalarıyla konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gençliğinin en ateşli döneminde, bekârlığına ve çekiciliğine rağmen, güzel soylu bir kadının çağrısına olumsuz cevap vererek Allah'tan korktuğunu ifade eden Yusuf Peygamber, hem gençlere örnek olarak gösteriliyor, hem de Allah'tan saygı ile korkan bir mü'minin ne kadar güvenilir bir kimse olduğu vurgulanıyor.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ
قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ
هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَا بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ
وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ
مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا
أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ
مِنْ أَهْلِهَا ۚ إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِنْ
كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَأَا قَمِيصَهُ
قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ

هٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ ۖ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

23- Bulunduğu evin hanımı onu kendisiyle ilişki kurmaya çağırdı; kapıları da iyice kapadı ve "haydi yaklaşsana!" dedi. Yusuf, "Allah'a sığınırım; çünkü o (senin kocan) benim efendimdir; bana çok baktı. Şüphesiz ki haksızlık edenler kurtuluşa eremezler" dedi.

24- Andolsun ki kadın niyetini bozup onu kastetmişti; eğer Rabbinden bir burhan (açık bir kanıt ve belge) görmemiş olsaydı, o da kadına (yönelmeye ya da ona hareket etmeye) niyetlenmişti. İşte biz böylece ondan kötülüğü ve hayasızlığı çevirririz; çünkü o bizim gösterişten uzak ciddiyet ve samimiyete ermiş kullarımızdandı.

25- (O sebeple ikisi birden) kapıya doğru koştular; kadın onun gömleğini arkadan yırttı, derken kapının yanında kadının efendisiyle karşılaştılar. Kadın, "Senin ailene kötülük yapmak isteyenin cezası ya zindandır, ya da elem verici bir azap" dedi. (Ve Yusuf'u mütecaviz olarak tanıtmaya çalıştı.)

26-27- Yusuf, "O beni kendine çağırdı" dedi. Kadının ailesinden biri şahitlik ederek dedi ki: "Eğer Yusuf'un gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, o ise yalancılardandır. Yok eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir, o ise doğru sözlülerdendir."

28- Evin efendisi Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: "Doğrusu bu, siz (kadınlar)ın hilesindendir; çünkü sizin hileniz pek büyüktür!"

29- "Ey Yusuf! Sen bu (konuyu açmak)dan vazgeç; ey kadın, sen de günahından dolayı bağışlanma dile. Çünkü herhalde sen günah işleyenlerden oldun."

İffet ve Namus Örneği

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ
قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

"Bulunduğu evin hanımı onu kendisiyle ilişki kurlaya çağırdı; kapı-

ları kapadı ve "haydi yaklaşsana" dedi. Yusuf, "Allah'a sığınırım; çünkü o (senin kocan) benim efendimdir; bana çok baktı. Şüphesiz ki, haksızlık edenler kurtuluşa eremezler" dedi."

Gençliğinin en ateşli çağında, fiziksel yapısının en güzel endamında terbiye ve nezaketin doruğunda, iffet ve namusun en sağlam kalesinde bulunan Yusuf Peygamber, güzelliğiyle mağrur, soyluluğuyla meşhur bir kadının en çekici davetine muhatap olmuştur. Odada ikisinden başka kimse yok ve kapılar da iyice kapatılmıştır. Biri nefsinin esiri, diğeri Yüce Yaratan'ın samimi kulu. Biri helâl ve haram sınırlarını tanımayan şehvet delisi, diğeri ilâhi hududu bilen, Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi görüp gözettiğine inanan sadık bir mü'min.

Tablo oldukça dikkat çekici, her gencin dayanamayacağı bir ölçü ve kıvamda. Allah'ın inayet ve lütfuna mazhar olan genç ve yakışıklı Yusuf Peygamber, imân ve irfanından, edep ve terbiyesinden yükselen karşı koyma gücünü sergiliyor: Allah'a sığınırım, diyerek nefsine hakimiyetini ortaya koyuyor. Sonra da o hanıma, "Hem senin kocan benim efendimdir, bana çok güzel baktı. Şüphesiz ki haksızlık edenler kurtuluşa eremezler" diyerek ahde vefanın, sadık bir dost ve haksever bir yardımcı olmanın en güzel ölçüsünü veriyor; beş dakikalık bir zevk için dünya ve âhiretini berbat edemeyeceğini bütün safiyetiyfe dile getiriyordu.

Sonra da bu nefse hâkimiyetin, dayanma gücünün ve yüksek irfanın mükâfatına kat kat erişiyor, Mısır'a vezir oluyor.

İşte inanan gençlerimize iffet ve namus, dindarlık ve fazilet örneği! İşte her iki hayatta da başarılı olmanın, anılmaya değer isim bırakmanın nurlu yolu!

Diğer bir husus da şudur: Servet ve makamlar, namus ve iffetin kaynağı mıdır? Olaylar hep bu soruya "Hayır" diye cevap vermiştir Gerçek kaynağın, Allah'a dosdoğru imân temeli üzerinde yükselip gönüllerde âbideleşen ahlâk ve terbiye olduğu kesinlik kazanmıştır.

Ne kocasının yüksek mevkii, ne de soyluluk ve servet insana üstün meziyetler verir. Temelde ve mayada iman ve irfan ile beslenen fıtrat cevheridir ki insanı insan yapar. Ne var ki, bazen servet, soyluluk, makam gibi arızi şeyler nefisten fışkırtp ruhu istilâ eden, aklı perdeleyen kötülükleri bir süre gizleyebilir.

Ama unutmayalım ki, hasır üzerinde oturan, ilâhi buyrukları kaftan edinip giyinen bir fakir ya da orta halli, bir prensten daha soyludur. Yusuf Peygamber gibi masum, soylu bir kişi, soyluluğunu kâğıt üzerinde değil, hayatının her parçasında parıldayan iffet, namus, vakar, edep ve terbiye ile gösterir.

Kadının Arzusunu Dile Getirmesi, Yusuf'un İlâhi Burhan Görmesi

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ ۚ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ

"Andolsun ki, kadın niyetini bozup onu kastetmişti. Eğer Rabbinden bir burhan (açık bir kanıt ve belge) görmemiş olsaydı, o da kadına (yönelmeye, ya da ona hakaret etmeye) niyetlenmişti."

Nefsin İblisle birleşip aklın ve sağduyunun önüne geçerek nazım rol oynadığı sahnede, bekâr bir gencin durumunun ne kadar zor ve çetin olduğunu anlamamak mümkün mü? Ama fazilet ve iffetin timsali Yusuf Peygamber o anda Allah'ın her şeyi görüp denetlediğini için için duyarak nefsine hâkim olmuş, hem de ekmeğini yediği soylu bir kadını itip defetme gibi küçültücü kaba bir davranışta bulunmaktan kaçınmıştır. Şüphesiz ki, onun bu asil davranışı ve imânından kaynaklanan düşüncesi, Allah'a dosdoğru imân eden her genç için en güzel misaldir.

Rabbin Burhanı Ne idi?

Bu hususta başta Kurtubi olmak üzere müfessirler senedi zayıf birkaç rivayet yapmışlarsa da, hiç biri sadra şifa verecek ölçü ve anlamda değildir. Bize göre, Yusuf Peygamber'in içinde doğan Allah korkusu ve köklü imân nurudur ki, onu kalp gözüyle görmüştür. Nitekim 23. âyette onun içinde doğan imân nuru ve Allah korkusu belirtilmiş bulunuyor. Hani evin hanımı onu kendine davet ettiğinde,

"Allah'a sığınırım; çünkü o (senin kocan) benim efendimdir; bana çok baktı. Şüphesiz ki haksızlık edenler kurtuluşa eremezler", demesi, o burhanı bütün açıklığıyla yansıtıyor.

Evin Efendisinin Büyüklüğü

يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِيْ لِذَنْۢبِكِ ۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِـِٕيْنَ

"Ey Yusuf! Sen bundan (konuyu açmaktan) vazgeç. Ey kadın, sen de

günahından dolayı bağışlanma dile. Çünkü elbette sen günah işleyenlerden oldun."

Konunun iç yüzüne vakıf olup gerçeği öğrenince sakin davranması, onları bir bir dinleyip gerekeni söylemesi ve aile sırrının saklı tutulmasını Yusuf'tan istemesi, onun çok tecrübeli, güngörmüş bir efendi olduğunu kanıtlar. Şüphesiz ki, hayatta en zor şeylerden biri, karşısına çıkan bu gibi yüz kızartıcı, haysiyet kırıcı olayları sükunet, vakar ve sabırla karşılamak; kendilerini ileride pişman etmeyecek, özür dilemeye mahal bırakmayacak şekilde akıl süzgecinden geçirip karar vermektir. İşte bunu becerebildiğimiz ölçüde efendi sayılabilir, olayların içinden yüz akıyla çıkabiliriz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yusuf Peygamber'in çetin bir sınav verdiği, gençliğinin en ateşli döneminde nefsine hâkim olup Allah korkusunu rehber ve burhan edindiği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, evin hanımının Yusuf'a iyice aşık olduğu ve olayı işiten veya tahmin eden tanıdık kadınlara, haklılığını göstermeye çalıştığı anlatılıyor. Sonunda Yusuf Peygamber'i zindanla zina arasında bir tercih yapma zorunda bırakıyor. Yusuf Peygamber'in bütün masumiyetine rağmen, günah işlemektense zindanı tercih ettiği, duygulandırıcı yanlarıyla işleniyor. Arkasından, zindanda iki arkadaşının rüyalarını yorumladığına ve zindandan yakında çıkacak olan arkadaşına, beni efendinin yanında hatırla dediğine değinilerek öğüt alınacak bilgiler veriliyor.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۚ قَدْ شَغَفَهَا
حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ
وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ
فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا ۚ إِنْ هَٰذَا إِلَّا
مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ
فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَیَّ مِمَّا یَدْعُوْنَنِیْۤ اِلَیْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّیْ كَیْدَهُنَّ
اَصْبُ اِلَیْهِنَّ وَاَكُنْ مِّنَ الْجٰهِلِیْنَ ﴿۳۳﴾ فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ فَصَرَفَ عَنْهُ
كَیْدَهُنَّ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ ﴿۳۴﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰیٰتِ
لَیَسْجُنُنَّهٗ حَتّٰی حِیْنٍ ﴿۳۵﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَیٰنِ ؕ قَالَ اَحَدُهُمَاۤ اِنِّیْۤ
اَرٰىنِیْۤ اَعْصِرُ خَمْرًا ۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّیْۤ اَرٰىنِیْۤ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِیْ خُبْزًا
تَاْكُلُ الطَّیْرُ مِنْهُ ؕ نَبِّئْنَا بِتَاْوِیْلِهٖ ۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِیْنَ ﴿۳۶﴾ قَالَ لَا یَاْتِیْكُمَا
طَعَامٌ تُرْزَقٰنِهٖۤ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِیْلِهٖ قَبْلَ اَنْ یَّاْتِیَكُمَا ؕ ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِیْ رَبِّیْ ؕ
اِنِّیْ تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا یُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۳۷﴾ وَاتَّبَعْتُ
مِلَّةَ اٰبَآءِیْۤ اِبْرٰهِیْمَ وَاِسْحٰقَ وَیَعْقُوْبَ ؕ مَا كَانَ لَنَاۤ اَنْ نُّشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ ؕ
ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَیْنَا وَعَلَی النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَشْكُرُوْنَ ﴿۳۸﴾
یٰصَاحِبَیِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُوْنَ خَیْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ؕ ﴿۳۹﴾ مَا
تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖۤ اِلَّاۤ اَسْمَآءً سَمَّیْتُمُوْهَاۤ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ
سُلْطٰنٍ ؕ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ؕ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوْۤا اِلَّاۤ اِیَّاهُ ؕ ذٰلِكَ الدِّیْنُ الْقَیِّمُ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۴۰﴾ یٰصَاحِبَیِ السِّجْنِ اَمَّاۤ اَحَدُكُمَا فَیَسْقِیْ رَبَّهٗ
خَمْرًا ۚ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَیُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّیْرُ مِنْ رَّاْسِهٖ ؕ قُضِیَ الْاَمْرُ الَّذِیْ فِیْهِ
تَسْتَفْتِیٰنِ ؕ ﴿۴۱﴾ وَقَالَ لِلَّذِیْ ظَنَّ اَنَّهٗ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِیْ عِنْدَ رَبِّكَ ۖ فَاَنْسٰىهُ
الشَّیْطٰنُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِی السِّجْنِ بِضْعَ سِنِیْنَ ؕ ﴿۴۲﴾

30- Şehirde (olayı duyan soylu) kadınlar, "Aziz (vezir)in karısı delikanlısıyla ilişki kurmak için onu kendine davet ediyormuş; ona olan aşkı yüreğinin derinliğine işlemiş. Doğrusu biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" diye (dedikodu yapmışlardı).

31- Kadınların dedikodu mahiyetindeki fısıldaşmalarını işitince onları davet edip kendileri için dayalı-döşeli yer hazırladı. Sonra da (gelen) kadınlardan herbirinin (eline) bir bıçak verdi ve (Yusuf'a seslenerek) "Çık karşılarına!" dedi. Onlar Yusuf'u görünce, onu kendi gözlerinde iyice büyüttüler de (şaşkınlıktan) ellerini kestiler ve "Hâşâ, Allah'ı tenzih ederiz, bu bir insan değil, ancak güzel-çekici bir melektir" dediler.

32- Azizin karısı onlara: "İşte beni, hakkında kınadığınız delikanlı bu! Yemin ederim ki, ben ilişki kurmak için bunu kendime çağırdım, fakat o iffet gösterip çekindi. Ama benim kendisine emrettiğimi yapmayacak olursa, herhalde zindana atılacak, aşağılanıp perişanlığa sürüklenenlerden olacak" dedi.

33- (Bunun üzerine Yusuf) dedi ki: "Rabbim! Zindan bana bunların davet ettiği şeyden daha sevimlidir ve eğer sen, bu kadınların hile ve fendini benden çevirmezsen, olur da onlara meyleder de câhillerden olabilirim."

34- Rabbi onun duâ ve isteğini kabul buyurdu da kadınların hile ve fendini ondan çevirdi. Şüphesiz ki O, işitendir, bilendir.

35- Kadının ailesi (Yusuf'un iffet ve nezahetine delâlet eden) birçok delil ve belgeleri gördükten sonra, yine de onu bir süre zindana atmayı uygun buldular.

36- Yusuf'la beraber zindana iki genç daha girmişti. Onlardan biri, "Rüyamda şarap (için üzüm) sıktığımı gördüm" dedi. Diğeri ise, "Ben de kendimi, başımın üstünde ekmek taşıyorum, kuşlar ondan yiyor şeklinde gördüm" dedi. "Bize bunun yorumunu haber ver; çünkü biz seni iyi kişilerden biri olarak görüyoruz" (dediler).

37- (Yusuf onlara) dedi ki: "Sizin yiyeceğiniz yemek size henüz gelmeden rüyanızın yorumunu yapıp size bildireceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiği hususlardandır. Şüphesiz ki ben, Allah'a imân etmeyen ve ahireti inkâr edip duran bir topluluğun dinini bıraktım.

38- Atalarım İbrahim, İshâk ve Yâkub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmak bize yakışmaz. Bu da Allah'ın bize ve insanlara iyilik ve ihsanıdır. Ne var ki insanların çoğu şükretmezler.

39-40- Ey zindan arkadaşlarım! (Ayrı ayrı isimler altında bir sürü) dağınık, tutarsız tanrılar mı hayırlıdır, yoksa Birr ve Kahhar olan Allah mı? Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler, sizin ve atalarınızın isimler uydurdukları birtakım (putlardır) ki, Allah onların (haklılığı) hakkında hiçbir belge ve kanıt indirmemiştir. Hüküm Allah'a aittir; O, ancak kendisine tapmanızı emretmiştir. İşte en sağlam ve doğru din de budur! Ama ne var ki insanların çoğu (bu gerçeği) bilmezler.

41- Ey zindan arkadaşlarım! Size gelince, biriniz efendisine şarap sunacak. Diğeriniz ise asılacak da kuşlar başının etini yiyecek. İşte hakkında fetva (yorum) istediğiniz şey olup bitmiştir; (ilâhi kaza ve hüküm yerini mutlaka bulacaktır)."

42- Yusuf, ikisinden kurtulacağını sandığı (ya da kesinlikle bildiği) kişiye: "Efendinin yanında beni an!" dedi. Ama şeytan ona efendisine anmayı unutturdu da Yusuf bu sebeple birkaç yıl daha zindanda kaldı.

İLGİLİ HADİSLER

Mi'rac Gecesi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, üçüncü semaya yükseldiğinde Yusuf Peygamber ile karşılaştığını belirtirken şöyle buyurmuştur:

"Bir de ne göreyim, güzelliğin yarısı ona verilmiştir!"[1]

Açıklama:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Yusuf Peygamber'in ruhuyla karşılaştığı ve fiziksel güzelliğin her bakımdan ruhta tecelli ettiğine şahit olduğu belirtilmektedir. Böylece su, konulduğu kabın şeklini aldığı gibi, ruhta girdiği bedenin şeklini almakta ve bir daha o sureti kaybetmemektedir.

1 Ebü Ya'lâ - Müslim - Ebu Nuaym - Keşfu'l-Hafa ve Müzilü'l - İlbas: 1/143

"Yusuf ile anasına güzelliğin yarısı verilmiştir!"[1]

"Doğrusu Yusuf ile anasına dünya ehlinin güzelliğinin üçte biri verilmiştir."[2]

"Yedi kimse var ki, Allah'ın gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde Allah onları kendi gölgesinde gölgelendirir:

1. Adaletle iş gören hükümdar,

2. Allah'a ibâdet ve kulluk düzeyinde yetişip gelişen genç,

3. Dışarı çıkıp, tekrar dönünceye kadar kalbi camiye bağlı kalan adam,

4. Allah için sevişip bir araya gelen ve yine (o sevgi üzere) ayrılan iki adam,

5. Sağ eliyle verdiği sadakayı, sol elinden gizleyerek veren kimse,

6. Kendini, soylu güzel bir kadının nefsini tatmin için davet ettiğinde, "Ben, Allah'tan korkarım" diyen adam,

7. Kimselerin bulunmadığı bir yerde Allah'ı anıp gözleri yaşla dolan kimse."[3]

Dedikoduyu Önleyip, Ailenin Şerefini Korumak

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ

"Kadının ailesi (Yusuf'un iffet ve nezahetine delâlet eden) birçok delil ve belgeleri gördükten sonra, yine de onu bir süre zindana atmayı uygun buldular."

Vezirin veya valinin hanımı, olayın aristokratlar arasında duyulmasına üzüldü ve fakat kalbini bir türlü Yusuf'tan koparamayarak zor durumda kaldı; sonunda soylu geçinen hanımları evine davet edip Yusuf'un ne kadar dayanılmaz olduğunu göstererek onları da aynı fitneye düşürmeyi

---

1 Ebü Ya'lâ - Müslim - Ebu Nuaym - Keşfu'l-Hafa ve Müzilü'l - İlbas: 1/143

2 İshak b. Rahuye: İbn Mes'ud'dan - İbn Cerir: el-Hasan'dan mürselen rivayet etmiştir. Senedi sahihtir.

3 Buhari/Menakıb: 29, İmân: 3 - Müslim/Zekât: 29 - Ebu Dâvud/Cihad: 97 - Nesâi/Zekât: 2, Bey'at: 25 - İbn Mâce/Fiten: 9 - Ahmed: 2/161, 191, 227, - 4/ 100, 163 - 5/109, 110, 111, 152, 158, 169 - 6/395

plânladı. Gelen hanımlara yemek ve meyveler ikram edildi. Hanımlar ellerinde bıçak meyve yerlerken, ev sahibesi olan hanım, Yusuf'u çağırdı. İçeri girince kadınlar bir anda şaşırıp onun güzellik, zerafet, edep ve yüksek terbiyesi karşısında küçüldüler: Bu bir insan değil, çok güzel bir melektir, diyerek bu hayret ve şaşkınlık içinde meyveleri rastgele keserken ellerini yaraladılar. Hepsinin de kalbi ve gözü Yusuf'a bağlanıp kaldı ve böylece vezirin veya valinin hanımına hak verdiler.

Plân başarılı olmuş, evin hanımı kısmen de olsun kendini dedikodunun dışında tutmayı becermişti. Ne var ki, bir şeyin şüyuu vukuundan beterdir. Sonunda halka karşı aileyi temize çıkarmak için Yusuf'u zindana attırmayı uygun puldular.

Zindanı Tercih

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَيْهِ

"Bunun üzerine Yusuf dedi ki: Rabbim! Zindan bana bunların davet ettiği şeyden daha sevimlidir."

Namus ve şerefin, sadakat ve bağlılığın, edep ve terbiyenin Allah korkusuyla birleşip bütünleştiği yerde, kimsenin onu bozmaya, saptırmaya herhalde gücü yetmez. Ne para, ne makam, ne de güzel kadının öylesinin nazarında değer bulması söz konusu değildir. Nitekim bu irfana erişen Yusuf Peygamber, Allah'ın haram kıldığı, nefsin eğilim gösterdiği bir suç ve günahı işlemektense, günahsız olarak zindana girmeyi seçmiş ve bir an bile tereddüt etmemiştir.

Her vesileyle kendisine haram olan kadınlar meyletmekten ve cahiller gibi olmaktan, sapıklar gibi davranmaktan Allah'a sığınmış ve O'nun yardımını dilemiştir.

Nefsi Esir Tutmak, Ruha Saltanat Kapısını Açar

Yusuf Peygamber gençliğine rağmen kendisini fitneye düşürecek şeylerden sakınmak suretiyle nefsini alt etmesini bilmiş ve sadece yenmekle de yetinmeyip zindanı terçih ederek onu mahkum etmiş ve bu mazhariyet içinde ruhunu esaretten kurtarmıştır. Şüphesiz ki ruhun hürriyete kavuşturulması, hem dünyada, hem de âhirette mutlu yaşamanın yolu ve habercisi sayılır.

Zindandan Kurtulmasını Sağlayan Sebeplerin Oluşması

Kulun iradesi Allah'ın irâdesine tabi olup, tam bir tevekkül, teslimiyet ve mahviyet havası içinde ilâhi imdadın kendisine uzanacağına inanarak başına gelen felâketlere sabrederse, Cenâb-ı Hak, kurtuluştan yana sebepleri oluşturmaya başlar. Nitekim Cenâb-ı Hak, masum olan Yusuf'u bir süre zindanda tutup, ruhen daha çok gelişip yücelmesini, olgunlaşıp birtakım tecrübeler edinmesini dilemiş ve ortamı hazırlayınca da oradan çıkmasını sağlamıştır. Yusuf ile beraber zindana atılan iki kişinin rüya görmesi, Yusuf Peygamber'in isabetli şekilde yorumlaması, bir süre sonra hükümdarın çok düşündürücü bir rüya görmesi ve yorumlayacak bir kimse araması hep bu ortamı oluşturan sebeplerdir.

Yusuf Peygamber'in Zindanda İrşad Görevini Sürdürmesi

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"Ey zindan arkadaşlarım! (ayrı ayrı isimler altında bir sürü) dağınık, tutarsız tanrılar mı hayırlıdır, yoksa Birr ve Kahhar olan Allah mı?"

Yusuf Peygamber'in günlük yaşayışı, ölçülü davranışları, edep ve terbiye yansıtan sözleri, her şeyin üstünde Allah'a olan teslimiyeti, zindandaki arkadaşları üzerinde çok olumlu tesirler meydana getirmişti. O yüzden arkadaşlarının ona karşı güven ve hayranlık duydukları, ilgili âyetlerin anlatımından sezilmektedir. Gördükleri rüyayı ona anlatıp yorumlamasını isteyen iki kişiyi bu arada irşat etmeyi ihmal etmemiş; putperest olan kendi milletini terkettiğini; ataları İbrahim ve İshak'ın dinine uyduğunu, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmanın kendilerine asla yakışmayacağını belirtirken, bütün bu güzel inanç ve ahlâkın Allah'ın büyük bir lütuf ve ihsanı olduğunu anlatmış ve arkasından şunları eklemiştir:

Bir olan, gücü ve kudreti her şeye yeten, saltanatıyla kâinatı tasarrufu altına alan Allah mı hayırlıdır, yoksa ayrı ayrı isimler altında dağınık, düzensiz irili ufaklı bir sürü putlar mı? O putları siz insanlar ellerinizle yontup şekillendirmişsinizdir. Allah'ın sizden yana bu hususta cevaz verecek bir delil, belge ve buyruğu var mıdır? Unutmayın ki, hüküm Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O, kendisinden başkasına kullukta bulunup ibâdet etmenizi emretmemiştir. İşte en sağlam din ve dindarlık budur. Ne yazık ki insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.

Bütün bunlar, mü'minlerin görevini hatırlatmaktadır. Allah'a ve O'nun dinine hizmet için zaman ve zemin aramak, vakit kaybetmekten başka bir şeye yaramaz. Mü'minler her hâlükârda irşat ve tebliğ görevini, -günün şartlarını, usul ve erkânını dikkâte alarak- yürütmekle emrolunmuşlardır. Onun için cami, pazar, okul, hastane, hapishane diye bir ayrım söz konusu değildir. Allah'ın emirlerini O'nun kullarına ulaştırmakta şu kadar insan, bu kadar cemaat diye bir sınır da konulmamıştır. Bir insanı doğru yola irşat edip Allah'ın hidâyetine mazhar olmasına sebep olmak, güzel amellerin en güzelidir. Aynı zamanda bir aileye İslâm'ın nurundan bir ışık tutmaktır ki, bunun ileride birçok feyizli sonuçları gerçekleşebilir.

Anlaşıldığı gibi, Yusuf Peygamber zindanda iki kişiyi irşat ile meşgul olurken, bunu ne küçümsemiş, ne azımsamış, ne de ihmal etmeyi düşünmüştür. Kendi derdine düşüp de yüce ve çok şerefli bir hizmeti unutmamış veya ihmal etmemiştir. Yerine göre konuşmuş, kişilerin bilgi ve kültür seviyesine göre bir yol izlemiştir. Rüyalarını yorumlarken onların yatkın halini anlamakta gecikmemiş ve o açıdan giriş yaparak tevhid inancını kalp ve kafalarına işlemeye çalışmıştır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz daha zor şartlar ve imkânsızlıklar içinde birkaç köle ve fakiri İslâmiyet'e ısındırmanın yollarını araştırmış, gece-gündüz demeden engelleri aşmak için insanüstü denebilecek kadar gayret ve mesai sarfetmiştir. Bütün bunları yaparken, günün şartlarını, mevcut ortamı, elindeki vasıtanın azlığını, davanın alabildiğine büyüklüğünü dikkatten uzak tutmamıştır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in az imkânlarla insan hayalini aşacak ölçü ve anlamda büyük ve kalıcı bir inkılap yaptığını; dinleri, dilleri, renkleri, karakterleri, âdet ve gelenekleri ayrı olan yüzlerce kavim ve kabileleri, millet ve toplulukları, aile ve aşiretleri Lâ ilahe illallah, Muhammedün Rasulüllah sancağı altında toplayarak bir olan Allah'a inanmalarını ve yalnız O'na ibâdet etmelerini, kendi aralarında kardeş olup birlik ve dirlik sağlamalarını gerçekleştirmiştir. Dünya tarihinde bunun bir benzeri feyizli, hayırlı ve kalıcı ikinci bir inkılâp yoktur.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim'de, Yusuf Peygamber'in namus ve iffet duygusu, edep ve terbiye ölçüsü anlatılırken hapishanede irşat görevini ihmal etmediğine atıf yapmakta ve bununla, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve

sellem)'in Mekke'deki son yıllarının bir zindan hayatından daha kötü şartlar altında bulunduğuna işaretle, az da olsa bir kıyas yapmamız ilham edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yusuf Peygamber'in zinayla zindan arasında bir tercih yapmaya zorlandığı ve onun zindanı tercih ederek kalpine ve ruhuna günah kiri bulaştırmadığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın Yusuf Peygamber'den yana olan plân ve programının kusursuz uygulandığı ve sonunda Mısır hükümdarının gördüğü önemli bir rüyayı sadra şifa verecek şekilde yorumlamasıyla zindan hayatının sona erdiği konu ediliyor. Arkasından Allah'ın hâinlerin hile ve düzenlerini başarılı kılmayacağı belirtilerek, doğrunun, namuslunun ve Hak'tan yana olanın eninde sonunda ilâhi inayete mazhar kılınacağına işaret edilerek Mekke'de köpüren zulüm ve azgınlığın yakın gelecekte gücünü kaybedeceği, Allah yolunda hizmet verip bin bir mihnete katlananların Allah'ın yardımına erişip, küfrü bulunduğu azgınlık kalesinden alaşağı edecekleri kapalı şekilde anlatılıyor.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ
سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ
لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ
بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ
فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ
سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۙ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا ۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي
سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ
مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ

فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ
الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ
رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ
حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ
الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ
أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ
النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

43- (Mısır) kralı dedi ki: "Ben rüyamda yedi semiz ineği yedi arık ineğin yediğini ve yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler; eğer rüya yorumlamayı biliyorsanız, rüyamı yorumlayıp bana bilgi verin."

44- Onlar, "Bunlar birbirine karışmış neyin nesi olduğu bilinmeyen karmaşık rüyalardır. Biz böyle karışık rüyaların yorumunu bilen kimseler değiliz" dediler.

45- Zindandaki o ikisinden kurtulan adam, hayli zaman sonra Yusuf'u hatırladı da, "Ben size bunun yorumunu haber vereyim, beni hemen (zindana) gönderin!" dedi.

46- (Adam zindana gönderilince) "Ey Yusuf, ey doğru sözlü arkadaş, bize yedi semiz ineği yedi arık inek yiyor ve yedi yeşil başak, diğeri de bir o kadar kuru başak şeklindeki bir rüyanın yorumunu yap ki, insanlara döneyim de olur ki (senin değerini) bilip anlarlar" dedi.

47- (Yusuf ona) dedi ki: "Yedi yıl âdetiniz üzere devamlı ekersiniz; yiyeceğiniz için az bir şey ayırmanız dışında biçtiklerinizi başağında bırakın.

48- Sonra onun ardından yedi yıl sıkıntı ve kuraklık meydana gelecek, (Tohumluk için) sakladığınız az şeyin dışında, önce biriktirdiğinizi yiyip götürecek.

49- Sonra onun ardından bir yıl gelecek ki, halk yağmura kavuşacak ve o yıl içinde sıkıp sağacaklar.

50- Kral, "Onu bana getirin!" dedi. Elçi Yusuf'a gelince, Yusuf ona, "Efendine dön de o kadınlara ne oldu da ellerini kestiler? diye sor. Şüphesiz ki Rabbim onların hile ve fendini bilendir."

51- Kral o kadınlara: "Yusuf'u kendinize çekmek istediğinizdeki durum ne idi?" diye sordu. Kadınlar da "Hâşâ, Allah için biz onun aleyhine fenalıktan hiçbir şey bilmiyoruz" diye cevap verdiler. Aziz (vezir)in eşi, "Şimdi hak ortaya çıktı. Onunla ilişki kurmak isteyen ben idim ve şüphesiz Yusuf doğrulardandır" diyerek gerçeği anlattı.

52- Yusuf, "İşte amacım, gıyabında ihanet etmediğimi ve Allah'ın hâinlerin hilesini başarıya eriştirmeyeceğini efendimin bilmesini ortaya koymaktı" dedi.

53- Nefsimi de temize çıkarmıyorum; çünkü nefis kötülüğü çokça emredendir; ancak Rabbimizin merhamet ettiği şey (nefisler) müstesna. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

İLGİLİ HADİSLER

"Biz (gönül yatışkanlığı sağlamak için) şüphelenmekte İbrahim'den daha haklıyızdır. Hani o, (gönlünü iyice yatıştırmak için) "Rabbim, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster" **demişti. Allah Lut'a rahmet eylesin; o sağlam bir sığınağa yerleşmek istiyordu. Yusuf'un zindanda kaldığı kadar ben kalmış olsaydım, gelen elçiye hemen olumlu cevap verip (bir an önce) çıkmak ister, özür dilenmesini pek aramazdım."**[1]

Açıklama:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu son cümleyle Yusuf Peygamber'in ne kadar temkinli, sabırlı ve ince düşünceli olduğunu belirtmek istemiştir. Yoksa kendisindeki sabır, hikmet ve ince düşünce melekesi Yusuf'u çok gerilerde bırakacak kadar ileriydi.

"Andolsun ki, yedi semiz ve bir o kadar arık inekten sorulduğunda, Yusuf'un gösterdiği sabır ve fazilete hayret etmemek elde değil. Al-

1 Buhari/Enbiya: 11, Tefsir: 2/46 - Müslim/İman: 238, Fezâil: 152 - İbn Mâce/Fiten: 23 - Ahmed: 2/326

lah onu mağfiret buyursun. Eğer onun yerinde ben olsaydım, beni zindandan çıkartmaları şartıyla rüyalarını hemen yorumlardım da özür dilemelerini pek aramazdım."[1]

"Eğer zindanda Yusuf'un kaldığı kadar uzun bir süre ben kalmış olsaydım, gelen elciye hemen olumlu cevap verirdim."[2]

Yusuf Peygamber'in Zindandan Çıkmasını Kolaylaştıran Sebepler

Cenâb-ı Hak yüce sünnetiyle, eşsiz hikmetiyle Yusuf Peygamber'i zindandan kurtarmayı ve onu temize çıkarıp lâyık olduğu yere oturtmayı murat etti. Onun için sebepleri harekete geçirip kolaylaştırdı. Yusuf ile birlikte zindana atılan iki gencin rüyalarını yorumlaması o sebeplerden biri idi. Gömleğinin arkadan yırtılmış olması bir diğer sebep olarak gerçekleşmişti. Zindanda iyice olgunlaşıp geniş tefekkür ve tecrübe sahibi olduktan sonra, devletin en üst kademesinde görevli kişilerin evinde ve hizmetinde bulunmak suretiyle Mısır halkının ihtiyaçlarını, idare edilme yöntemlerini, âdet ve geleneklerini, psikolojik yapılarını yakından öğrenerek olgun bir idareci vasıflarını da daha önce kazanmış bulunuyordu. Bu da sebeplerin bir diğer halkasını oluşturuyordu. Çektiği çileli hayat ise, onu insanlara karşı daha çok merhametli ve şefkatli bir düzeye getirmiş, Mısır'da devlet çarkının işleyişini yakından izleme fırsatını bularak ağırlığını her yerde hissetirecek yeteneklerini iyice geliştirmişti.

Son olarak hükümdarın gördüğü rüya ve ev hanımının gerçeği itiraf etmesi, sebepler zincirini tamamlamış, Yusuf Peygamber için ikbal günleri başlamıştır.

Yusuf Peygamber'in Zindandan Çıkmakta Acele Etmemesi

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ

"Kral, onu bana getirin!" dedi. Elçi, Yusuf'a gelince, Yusuf ona, "Efendine dön de o kadınlara ne oldu da ellerini kestiler? diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hile ve fendini bilendir."

---

1 Abdurrezzak: İkrime'den - İbn Kesir: 2/481

2 Tirmizi: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

Kralın rüyasını yorumlamak için Yusuf'u çağırmaya gönderilen elçi, zindana gelince, Yusuf, bir an önce çıkayım diye hiç de acele etmedi; o bakımdan hemen olumlu cevap vermek istemedi ve âyette belirtildiği gibi, kendini iyice temize çıkarma, kadınların iftirada bulunduklarını kesin bir şekilde isbat etme yolunu seçti. Hadislerde de belirtildiği gibi, o, cidden peygamberliğe yakışanı yaptı. Önce masum olduğunu kanıtlamayı, ondan sonra zindandan çıkmayı arzuladı. Bunun için acele etmedi, sabır ve temkinli olmayı elden bırakmadı hafiflikten, küçük düşürücü söz ve davranışlardan kesinlikle kaçındı. Nitekim bu hususta Sevgili Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in övgü dolu sözleri onun lehinde yeterli belge sayılır.

Neticede olaylar Yusuf Peygamber'in arzusu doğrultusunda gelişti, acı ve ıstırapla başlayan bir hayat hep öyle devam etmedi. İman ve sabır gibi iki kuvvetli manevi destek, zorlukları yenmeğe kâfi geldi.

Rüya Tabiri

Rüya bir bakıma iç dünyamızın aynasıdır. Aynı zamanda dış dünyamızla, hattâ fizikötesiyle irtibatımızı sağlayan bir ruh halidir. Bazı ilim adamları rüyanın gelecekle değil, geçmişle ilgili olduğuna inanırlar. Onlara göre, bir kimsenin rüyasını yorumlayabilmek için onun özel hayatına ait birçok hususları bilmek şarttır. Rüyaların anlamı onu gören kimsenin o âna kadar olan bütün hayatıyla ilgilidir. O bakımdan rüyaların, hattâ simgelerin anlamı bile görene göre değişir. Kur'ân ve hadislerde ise, rüyanın hem geçmişle, hem gelecekle ilgili olduğu belirtilir. Örneğin, zindanda Yusuf Peygamber'in iki arkadaşının gördükleri rüyalar ile Mısır hükümdarının gördüğü rüya, geçmişle değil, bütünüyle gelecekle ilgilidir. Çoğumuzun da rüyalarının bir kısmının gelecekle ilgili olduğunu biliyoruz.

Gerçi gördüğümüz rüyaların önemli bir kısmı üzerinde dış olayların tesiri büyüktür. Ama rüyaların hepsi hakkında böyle diyemeyiz. Bunlar uykuda beynimizin bütün bütün uyumadığını gösterdiği gibi, ruhumuzun da faal duruma geçtiğini, ibrelerinden birkaçının misal ve Melekut âlemleriyle irtibat sağladığını gösterir. Misal âleminde Adem Peygamber'den kıyamet kopuncaya kadar olup biten, gelip geçen her şeyin birer misali sıralanmıştır. Bu da ilâhi ilmin malumata tabi olduğunun hikmetiyle içiçedir. Misal âleminde dolaşan ruhun kendisi değil, ibrelerinden birkaçıdır. Çünkü ruh, girdiği bedende takdir edilen süreye kadar bekle-

mek zorundadır. Yükselen ibresinin o âlemde sıralanan konu ve olayların görüntülerini çoğu zaman net biçimde görüp alması mümkün değildir. Onları karmaşık misaller şeklinde, bazen işaretler ve rumuzlar kılıfında görüp alır. O bakımdan rüyaların çoğunun yoruma ihtiyacı vardır. Yusuf Peygamber'in yorumladığı rüyalar bunlardan birkaç tanesidir. Kur'ân-ı Kerim onun yorum şeklini bize bildirirken aynı zamanda rüya ve yorumu hakkında genel kurallar ve araştırıcılar için temel bilgiler vermektedir.

Anlaşıldığı gibi, rüyada üzüm sıkmak, içki şakiliğine; baş üstündeki ekmek kişinin ömrüne, kuşların o ekmeği yemesi, ömrün tükenmesine ve kuşların bir gün o kimsenin başının etlerini gagalayacaklarına; yedi arık ineğin yedi semiz ineği yemesi, yedi yıl kıtlık olacağına, daha önce de yedi yıl yetiştirdikleri buğdaylarını başakları içinde depo edip saklamalarına delâlet etmektedir.

Diğer bir hususu da belirtmemizde yarar vardır. Şöyle ki: Rüyaların bir kısmı, az yukarıda kısaca değindiğimiz gibi şuuraltı faaliyetlerinin eseridir. Şuur (bilinç) biz uyanıkken, hareketlerimizi düzenler. Şuuraltı ise, çeşitli düşüncelerin, duyguların, izlenimlerin saklanıp depo edildiği yerdir. Uyanıkken şuur, şuuraltının kapılarını kapalı tutar; uyku sırasında şuurun bu kontrolü kalkar, bu defa şuuraltının kapıları açılır. Böylece kapalı kalmış istekler, düşünceler, duygular birer hayal olarak dışarı çıkar. Bu gibi rüyaların yoruma pek ihtiyacı yoktur. Ama gelecekle ilgili olanların mutlaka taşıdığı birtakım bilgiler Ve haberler vardır ki onları anlayabilmek için bu konuda uzman olan ilim adamlarına yorumlatmak gerekir.

Buğdayın Başağında Korunması

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا ۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنۢبُلِهِۦٓ
إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ

"(Yusuf ona) dedi ki: Yedi yıl âdetiniz üzere devamlı ekersiniz; yiyeceğiniz için az bir şey ayırmanız dışında biçtiklerinizi başağında bırakınız."

Kur'ân ilgili âyetle, kolay ve az masraflı, uzun yıllar buğdayın saklanıp korunma yollarından birini açıklayarak bize ön bilgi veriyor. Bunun için silo, depo önermiyor. Çünkü bit ve parazitlerden koruyucu ilaçların

keşfedilmediği bir çağda buğdayın uzun yıllar ambar ve depolarda korunması herhalde mümkün olmasa gerek. Ama başağında bırakılan buğdayın o vaziyette havadar kapalı bir yerde korunmasının mümkün olduğu anlaşılıyor. Nitekim bazı evlerde başaklardaki taneler alınmadan buğdaylar saplarıyla birlikte süs eşyası yapılarak duvarlara asılır ve bir kaç yıl bozulmadan durumunu aynen muhafaza eder. Nitekim çiçeklerden birçoğunun da durumu buna yakındır, tohumlarının kendi yuvalarında uzun süre korunduğunu biliyoruz. Zira yuvanın silisli olan üst tabakası oldukça dayanıklıdır. Kur'ân'daki açıklamadan, buğdayın da kendi tabii yuvasında, diğer bir tabirle yatağında beş, altı yıl dayanabileceği anlaşılıyor.

Depo, ambar ve benzeri yerlerde ise, buğdayın korunması için asit düzeyinin sağlanmasına ve gerektiği gibi fermantasyona elverişli karbonhidrata ihtiyaç vardır. O gün için bunların sağlanması ve uygulanması söz konusu olamazdı. O nedenle Yusuf Peygamber en kolay saklama ve koruma usulünü aldığı ilhama dayanarak tavsiye etmiştir.

Bazı İhtiyaç Maddelerinin Depolanıp Kaldırılması

Kur'ân'da ilgili âyetle ihtikârdan çok farklı bir anlam taşıyan bazı gıda maddelerini piyasaya sürmeyip depolamaktan, onun yarar ve cevazından söz edilmektedir. İhtikâr ortalıktaki darlıktan, arz ve talep dengesinin bozulmasıyla bir maddeye karşı talebin artmasından yararlanarak ve piyasada sıkıntı yaratıp fazla kâr sağlama amacını güderek ihtiyaç maddelerini toplayıp stoklamak ve iyice talep artıp sıkıntı başlayınca fahiş fiyatla el altından satmak anlamına gelir. Kur'ân'da bahsedilen stoklama ise, bu amaca yönelik değil, ileride doğacak sıkıntıyı hafifletmeye yönelik bir tedbirdir. Devlet eliyle ihtiyaç fazlası gıda maddelerini toplayıp depolamak, bir bakıma fırsatçı muhtekirlere imkân vermemektir; bir bakıma da fakirleri, ihtiyaç sahiplerini korumak ve sıkıntıları gidermektir.

Nitekim ilim adamları Kur'ân'da yer verilen bu tür stoklamanın üç yönlü yararı üzerinde durmuşlardır:

a) İhtiyaç fazlası gıda maddelerini değerlendirmek,

b) İhtiyaç zamanında vatandaşları sıkıntıdan kurtarmak,

c) Fırsatçıların, vurguncu muhtekirlerin vatandaşları sömürmelerini önlemek.

İşçinin Güvenilirliği

Kur'ân'da Yusuf Peygamber'in kıssasının önemli ve ibretli safhaları kademe kademe anlatılırken, çalıştığı ve ekmek yediği yere, kuruma ve iş yerine ihanetin hiç kimseyi başarıya eriştirmeyeceği, feyiz ve rahmete kapı açmayacağı çok duyarlı ve anlamlı bir ifadeyle belirtilmekte ve sadakatin, güvenilirliğin müstesna tablosunu çizip sunan Yusuf Peygamber örnek olarak gösterilmektedir. Şüphesiz ki bu, işçiyle işveren arasındaki ihtilafları, dengesizlikleri ve gereksiz tartışmaları önlemeye yönelik bir uyarı taşır. İşveren, işçinin emeğinin karşılığını noksansız ödediği, işçi de aldığı ücret karşılığında emek verip doğru iş yaptığı takdirde Hakk'ın rızasını tahsil etmek yoluna girmiş olurlar ve öyle bir iş yerinde Allah'ın feyiz ve rahmeti, bereket ve inayeti hep kendini hissettirir.

Nitekim Yusuf Peygamber'in kölelik veya hizmetçilik yıllarında ekmeklerini yiyip, iyilik ve ihsanlarını gördüğü aileye sadakatsizlik etmemek, ihanette bulunmamak için çok duyarlı davrandığını, o yüzden zindana girmeyi tercih ettiğini, Kur'ân öğüt alınacak bir davranış ve düşünce modeli olarak zikretmektedir. Onun bu doğruluk ve ahde vefalığına, sadakat ve bağlılığına mükâfat olarak, Cenâb-ı Hak onu Mısırlılar'ın göz bebeği yapmış, onu ülkenin azizi kılmıştır. Şüphesiz ki, Hz. Yusuf'un bu insancıl duygusunu, fazilet anlayışını nakleden Kur'ân, şu âyetle onun eriştiği mutlu sonucu ve sağladığı başarıyı haber vermektedir.

Nefsi Temize Çikarmaya Gayret Etmemek

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِيْ ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌۢ بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ ۗ اِنَّ رَبِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

"Nefsimi de temize çıkarmıyorum; çünkü nefis kötülüğü çokça emredendir. Ancak Rabbimin merhamet ettiği şey (nefisler) müstesna. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

Bu sözün vezirin karısına mı, yoksa Yusuf Peygamber'e mi ait olduğu üzerinde durulmuştur. İkisinin de böyle bir itirafta bulunması makuldür; ancak Yusuf Peygamber'in alçakgönüllülük göstererek insan nefsinin fıtri yapı ve ölçüsünü, karakter ve eğilimlerini belirtmesi açısından konuya bakılırsa, daha sıhhatli bir sonuca varılmış olur. Şöyle ki: Başta vezirin ka-

rısı olmak üzere, Yusuf'u gören, sadakat ve iffetinin lekesizliğini anlayan yüksek sosyetenin, kadınlık vakar ve edebini, hicap duygusunu bir tarafa itip doğruyu söyleyecek kadar asalet örneği ortaya koymaları, şüphesiz ki Yusuf Peygamber'i fazlasıyla etkileyip duygulandırmış olacak ki, o da onları teselli etmek için şu sözleri söyleme faziletini göstermiştir: "Nefsimi de temize çıkarmıyorum; çünkü nefis kötülüğü çokça emredendir."

Bu bizim yorumumuz. Allah ise, daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yusuf Peygamber'in ruhundaki asalet, kalbindeki köklü iman ve irfan, düşüncesindeki sadelik ve berraklık, duygularına hâkim olan takva ve Allah'a tevekkülün, ona parlak bir gelecek hazırladığı anlatıldı. Allah'ın ondan yana olan plân ve programının kusursuz şekilde hedefine ulaştığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Yusuf (aleyhisselam)'ın bilgi ve irfanını, sadakat ve faziletini keşfeden kralın özel ilgisi konu ediliyor. Sonra da Yusuf Peygamber'in kralın asıl maksadını anlayınca, kendisinin Mısır maliyesinin başına getirilmesini, böylece ülkenin ekonomik yapısını yönlendirmeyi, sosyal adaleti sağlamayı arzuladığına dikkat çekilerek, ona istediğinden çok fazla yetki verildiği kapalı bir anlatımla belirtiliyor ve böylece Allah'ın onu hem dünyada, hem de âhirette mükâfatlandırdığı hatırlatılıyor.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ
لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ
عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ ۖ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ
نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ
الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

54- Kral, "Yusuf'u bana getirin, onu kendime özel bir müşavir edineyim" dedi. Ne vakit ki, onunla konuştu, dedi ki: "Bugün senin bizim yanımızda önemli bir yerin ve güvenilir bir makamın vardır!"

55- Yusuf ona: "Beni Mısır hazineleri üzerine görevlendir; çünkü ben hem çok iyi bir koruyucuyum, hem de (yerli yerince harcamasını) iyi bilenim" dedi.

56- İşte böylece biz Yusuf'u (Mısır) ülkesine yerleştirip, onu şerefli itibarlı kıldık; (o kadar ki) orada dilediği yerde oturabiliyordu. (Böylece) rahmetimizi dilediğimiz kimselere nasıp ederiz ve iyilerin mükâfatını zayi' etmeyiz.

57- Âhiret mükâfatı ise, imân edip takva üzere bulunan (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan)lar için daha hayırlıdır.

İLGİLİ HADİS

"Allah, kardeşim Yusuf'a rahmet eylesin. Eğer, "Beni Mısır ülkesindeki hazineler üzerine görevlendir" demeseydi, yine de o anda kendisine görev verilecekti. Ama bu yüzden o bir yıl geciktirildi."[1]

Yusuf Peygamber, Zindandan Çıkarken

Karşısına çıkan engelleri, Allah'a dayanıp güvenerek bir bir aşan, uğratıldığı çetin sınavlarda başarılı olan Hz. Yusuf, yukarıda da değindiğimiz gibi, bunun karşılığı olarak dünyada da önemli bir makam ve şerefe eriştirilmiş, âhirette de kendisine sonsuz saadetler hazırlanmıştır.

Alâeddin Ali'nin Lübabu't-te'vil adlı tefsirinde, Yusuf Peygamber'in zindandan çıkış ve arkadaşlarına veda ediş safhası anlatılırken, arkadaşlarına hitapla çok anlamlı ve duygulandinci bir konuşma yaptığından ve sonra da zindanın kapısına şu sözleri yazdığından bahsedilir:

"Burası, belâya uğrayanların evi, dirilerin kabri, düşmanların sevincinden doğan kuru gürültülerin aksettiği bir vadi ve dostları deneme gurbetidir."

Sonra da abdest alıp öylece kralın kapısına gelmiş, içeri girmeden şu duayı yapmıştır: "Allahım! Senin hayrınla kralın hayrını diliyorum ve ondan da, başkalarının kötülüklerinden de senin izzet ve kudretine sığınıyorum."[2]

---

1 Beğavi: Sa'lebi'ye isnad ederek nakletmiştir - Kurtubi: 19/213

2 Lübabu't-te'vil: 3/25 - Mefatihü'l-Gayb: İlgili âyetin tefsiri

Diğer bir rivayette ise, şu sözleri söylemiştir; "Dünyama bedel Rabbim bana yeter, halka karşı Rabbim bana yeter. Rabbim! Senin komşuluğun azizdir, övgün çok yücedir; senden başka ilâh yoktur."

Yusuf (aleyhisselam)'ın Kralla Görüşmesi

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۚ

"Kral, Yusuf'u bana getirin, onu kendime özel bir müşavir edineyim, dedi."

Mısır kralı, ismi, şöhreti, soyu, sadakati, doğruluğu, bilgi ve görgüsü; iffet ve namusu hakkında yeterli bilgi edinip çok şeyler işittiği Yusuf Peygamber'le görüşme arzusunu izhar etti. Şüphesiz ki, Yusuf'un yüksek şahsiyeti, lehindeki övgü ve senaların çok üstünde bulunuyordu. Kral ondaki bu cevheri görmekte gecikmedi ve böylece onu ülke idaresinde en önemli makama oturttu, kendine özel müşavir yaptı.

Unutmayalım ki, Yusuf (aleyhisselam), aleyhine ve lehine cereyan eden olayların hepsini yüksek irâde ve idrâkiyle, sarsılmayan imân ve irfaniyle karşılayıp yalnız Allah'ın rızasını dilerken, Cenâb-ı Hak sebepler zincirinin halkalarını birbirine bağlayıp onu bu düzeye getirmiştir. O halde kuvvet ve kudretin, başarı ve iyi sonuçların kaynağı Allah (celle celaluhu)'dır ve hepsi de O'na aittir. O, bir şeyi murat edince, sebeplerini hazırlar, yolları açıp kolaylaştırır, kalplere en doğru olanı ilham eder ve öylece kulunu dilediği cihete çevirir. Sonra da ikramda bulunduğu kullarının imân, sâlih amel, takva ve faziletlerine göre âhiret mükâfatı hazırlar.

Ehil Kişilerin Görev İstemesi

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ

"Yusuf ona: Beni Mısır hazineleri üzerine görevlendir; çünkü ben hem çok iyi bir koruyucuyum, hem de (yerli yerince harcamasını) iyi bilirim, dedi."

Hükümdarın güvenini kazanan ve kendi yetkisini, idare etme basiretini, umum yararını kişisel çıkarma tercih etmeyi çok iyi bilen dürüst kimsenin, başarılı olabileceği bir makam veya görevi istemesinde bir sakınca yoktur; bilakis ülke yararına çok faydalar söz konusudur. Ancak Rasulul-

lah (sallallahu aleyhi ve sellem) sıradan kişilerin önemli makamlara getirilmemesi için söyle buyurmuştur:

"Doğrusu biz işlerimizin başına istekli olanı getirip görevlendirmeyiz."[1]

Diğer bir husus ta şudur: Mısır krallarına genellikte Fir'avn denildiği halde, Yusuf Peygamber dönemindekine melik denilmesi, onun Kıbt soyundan olmadığına işarettir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yusuf (aleyhisselam) hakkında çok şeyler dinleyen Mısır kralının onu huzuruna davet etmesi ve özel ilgi duyması konu edildi. Sonra da Yusuf (aleyhisselam)'ın, kralın tam güvenine lâyık görüldüğünü anlayınca ülkede söz sahibi olacak bir mevkiye atanmasını istemesi üzerinde durularak birtakım ölçüler ve bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, böylece Yusuf'un (aleyhisselam) hem dünyada, hem de âhirette aziz kılındığına yer verilerek, Allah'ın salih amel işleyip takva üzere yaşayan mü'minlerden yana olduğuna işaret ediliyor. Sonra da, Kenan ülkesinde baş gösteren kıtlık sebebiyle Mısır'a zahire satın almaya gelen Yusuf Peygamber'in kardeşlerinden ve aralarında geçen birkaç önemli safhadan ve olaydan bahsediliyor.

وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا
جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي
الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِي
وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ
اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا

1 Buhari-Müslim-Ebu Dâvud-Nesâi-Ahmed

الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ
عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ
قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۚ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ
أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ
حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۚ فَلَمَّا آتَوْهُ
مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾

58- Yusuf'un kardeşleri gelip yanına girdiler; Yusuf onları tanıdı, onlar ise onu tanıyamadılar.

59- Yusuf onların yüklerini hazırlatıp iyice teçhiz etti ve "Bana babanızdan olan bir kardeşinizi de getirin, dedi; görüyorsunuz ya, ben ölçeği tastamam ölçüyorum ve ben konukseverlerin hayırlısıyım!"

60- "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size tek ölçek (zahire) yok ve bir daha bana yaklaşmayın."

61- Dediler ki: "Onu babasından almaya çalışacağız ve biz herhalde (bu isteğinizi) yaparız."

62- Yusuf, uşaklarına, "zahire bedellerini yüklerinin içine yerleştirin, belki ailelerine döndüklerinde anlarlar da yine (bize) dönüp gelirler" dedi.

63- Onlar babalarına döndüklerinde, "Ey babamız! dediler, bize ölçek(le ilgili maddeler) yasaklandı. Bizimle beraber kardeşimizi gönder ki, ölçek(le ilgili maddeleri) alabilelim. Şüphesiz ki biz onu koruyucularız."

64- Babaları, onlara; "Daha önce kardeşini size emânet ettiğim gibi, bunu da mı emânet edeyim? Ama Allah en hayırlı koruyucudur ve O, merhamet edenlerin en çok merhametlisidir." dedi.

65- Onlar yüklerini açınca, zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler, "Ey babamız, daha ne isteriz? İşte sermayemiz bize geri verilmiş, yine (bununla) ailemize gıda maddesi satın alıp getiririz; hem kardeşimizi koruruz, hem de onun adına bir deve yükü artırmış oluruz. Bu getirdiğimiz gıda maddesi pek az bir ölçek".

66- Yakub: "Onu bana (geri) getireceğinize dair Allah adına sağlam ve kesin söz vermedikçe, onu elbette sizinle göndermiyeceğim. Meğerki kuşatılıp ölümle burun buruna gelmiş olasınız" dedi. Sağlam ve güvenilir söz verdiklerinde Yâkub, "Allah bu dediklerimize karşı vekildir" diyerek (razı oldu).

Allah, Yâkub Ailesini Yeniden Bir Araya Getirmeyi Diledi

Bunun için yine sebepleri belli plâna göre harekete geçirirken gereken ortamı hazırladı. O yıllarda baş gösteren kıtlık bilhassa Kenan diyarını bir baştan bir başa kasıp kavurdu. Herkes ekmek derdine düştü. Bu arada Yâkub Peygamber'in on oğlu zahire satın almak üzere Mısır'a gitme ihtiyacını duydular. Böylece aradan uzun yıllar geçtikten sonra kuyuya atıp yok etmek istedikleri kardeşleri Yusuf ile bir araya gelme ve görüşmenin ilk adımı atılmış oldu. Sonrası malum: Yusuf Peygamber, her birine ancak bir deve yükü zahire vermiş ve böylece ana-bababir kardeşi Bünyamin'in Mısır'a getirildiği takdirde istenilen miktarda zahire verebileceğini va'detmişti.

Cehalet Fazilete Yenildi

Yusuf Peygamber'in on kardeşi kıskançlığın ve onu körükleyen cehaletin tesir alanına girip baba bir kardeşlerini öldürecek veya diri diri kuyuya atacak ve sonra da babaları Yâkub Peyğamber'e yalan söyleyecek kadar idrâksizleşmişler; aklın ve imânın değil, his ve cehaletin emrine girmişlerdi. Oysa Allah (celle celaluhu) kötülerin, fena niyet taşıyanların hile ve düzenlerini başarıya eriştirmez; imhal eder, ama ihmal etmez. Bir gün gelir de ilâhi adaleti gereği onların hile ve çevirdikleri entrikaları ayaklarına dolar. Yusuf'un kardeşlerinin de vardıkları netice böyle oldu: Çekemedikleri ve gözlerinin önünde bulunmasına dayanamadıkları kardeşlerinin önünde eğildiler. Şüphesiz bu öyle bir sünnetullahtır ki, vakti saati gelince hükmünü yürütür; önüne geçip engelleyecek bir kuvvet ve kudret yoktur.

Böylece cehalet ilmin; rezilet faziletin; bâtıl hakkın; Allah'ın aşağıladığı, O'nun yücelttiği önünde dize gelerek yenilmiştir.

Kıssadaki bu uyarı, önce Mekkeli müşriklerin, sonra da her çağda yaşayan inkarcı maddecilerin düşünce ve duygularını yönlendirmeye ve tarihin tekerrür edeceğini hatırlatmaya yöneliktir. Nitekim Mekkeliler'in de sonunda hakkın önünde baş eğmek zorunda kaldıklarını bilmekteyiz.

Sevdiklerimizi Allah'a Emanet Etmemiz

فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

"Allah en hayırlı koruyucudur ve O, merhamet edenlerin en çok merhametlisidir." dedi.

Yâkub (aleyhisselam)'ın, peygamber olmakla beraber beşeri zaaflarının da bulunduğu inkâr edilemez. Çok sevdiği Yusuf'u, diğer on oğluna emanet ederken, "Doğrusu onu alıp götürmeniz beni çok üzer ve sizin haberiniz yokken onu kurt yiyebilir, diye korkuyorum!" demiş ve ister istemez endişesini dile getirmiş, asıl koruyacak olan Allah'a emanet etmeyi zahiren belirtmemiş veya hatırlayamamıştı. Bu, bir peygamber için kusur sayılabilir. O nedenle sevdiğini kaybetme uyarısıyla karşı karşıya bırakılmıştır.

İkinci oğlu, Yusuf'un ana-baba bir kardeşi Bünyamin'i yine istemeyerek kardeşleriyle birlikte Mısır'a gönderirken böyle bir kusur işlememeye dikkat etmiş, önce onu Allah'a emanet ederek, "Allah en hayırlı koruyucudur ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir." demiş, sonra da oğullarından Allah adına söz alıp "Allah bu dediklerimize karşı vekildir" diyerek Hakk'ın irâdesine tam teslimiyetini dile getirmiştir. Kuşkusuz onun bu teslimiyet ve yüksek irfanı, hem Bünyamin'in salimen dönmesine, hem de yıllardır hasretini çektiği Yusuf'una kavuşmasını sağlamaya vesile olmuştur.

O halde hayatta sevdiklerimizin başına bir dert veya felâket gelme endişesi doğunca, en sağlam ve güvenilir yol ve çare, gereken tedbirleri atmakla beraber onları Allah'ın himayesine verip O'na emanet etmemizdir. Zira âyette de belirtildiği gibi, Allah koruyanların en hayırlısı ve vekillerin en güveniliridir.

ÂYETLER ARASİNDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yusuf'un sadakat ve faziletini, bilgi vs irfanını yakından öğrenme imkânını bulan Mısır kralının ona gösterdiği yakın ilgi ve güven konu edildi. Sonra da Yusuf ile kardeşlerinin mülakatına temasla olayların gelişme seyri açıklandı. Böylece Allah'ın, takva ve doğruluktan ayrılmayan mü'min kulunu eninde, sonunda başarıya eriştireceği ve iki âlemde de onu şerefli ve aziz kılacağı anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle kıssanın diğer önemli bir bölümüne yer veriliyor: Yusuf'un kardeşlerinin Mısır'a ayrı ayrı kapılardan girmeleri ve Yusuf Peygamber'e olan ikinci mülakatları anlatılıyor. Sonra da kardeşi Bünyamin'i yanında alıkoymak ve böylece bütün aile fertlerini Mısır'da bir araya getirme plânına yer verilerek Yusuf'un daha önce gördüğü rüyanın aynen gerçekleşmek üzere bulunduğuna işaret ediliyor.

Kıssanın bu bölümüyle, kapalı şekilde Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve arkadaşlarına müjde veriliyor: Yakın gelecekte küfrün baş aşağı geleceğinden, mü'minlerin ilâhi nusret ve inayete daha çok mazhar kılınacaklarından şüphe etmemeleri bildiriliyor.

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا
أُغْنِي عَنكُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِي
عَنْهُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا ۚ وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ
لِّمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ
آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا
جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ
إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ
صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ

عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ
إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ
نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ
وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا
أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا
إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا
لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ
لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ
مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا
اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ
عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ
حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ ارْجِعُوا
إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا
لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَسْئَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا
وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى
اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ
يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

67- Yakub, "Ey oğullarım! (Mısır'a) bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Bununla beraber sizden Allah'ın takdirini çevirecek de değilim. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na güvenip dayandım; güvenip dayanmak isteyenler de ancak O'na güvenip dayansınlar" dedi.

68- Babalarının emrettiği gibi (şehre) girdiler. Bu durum Allah'ın takdirinden bir şeyi geri çevirecek değildi; sadece Yâkub'un içindeki arzuya uyularak yerine getirilmişti. Şüphesiz ki Yâkub bizim kendisine öğrettiğimiz ölçüde ilim sahibi idi. Fakat insanların çoğu (bu gerçeği) bilmezler.

69- Onlar Yusuf'un huzuruna girince; kardeşini yanına aldı ve "Şüphen olmasın ki, ben senin kardeşinim; onların yaptıklarına artık üzülme" dedi.

70- Yusuf, onların yüklerini donatıp hazırlarken, su kabını öz kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra da bir çağrıcı şöyle seslendi: "Ey kafile! Sizler herhalde hırsızlarsınızdır".

71- (Bunun üzerine) kafile onlara geri dönerek, "Ne kaybettiniz?" diye sordular.

72- Onlar da, "Kralın su kabını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü (ödül) vardır, ben buna kefilim," dediler.

73- "Allah'a yemin ederiz ki, sizin de bildiğiniz gibi biz (Mısır) toprağında fesat çıkarmaya gelmedik ve hırsız da değiliz." dediler.

74- "Eğer yalan söylüyorsanız, hırsızlığın cezası (sizce) nedir" diye sordular.

75- Onlar da "Hırsızlığın cezası, su kabı kimin yükünde bulunursa, o onun cezasıdır, (O yüzden alıkonulur.) Biz zâlimleri böyle cezalandırırız," dediler.

76- Yusuf, kardeşinin kabından önce onların kaplarını (aramaya) başladı ve sonunda onu kardeşinin kapları arasında bulup çıkardı. İşte biz Yusuf'a böyle bir plân öğrettik; çünkü hükümdarın "ceza kanununa" göre kardeşini alıkoyamazdı. Meğerki Allah dilemiş olsun. Biz dilediğimiz kişilerin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde bir bilen vardır.

77- "O hırsızlık etmişse, daha önce onun kardeşi de hırsızlık etmişti," diye mırıldandılar. Yusuf bu sözü içinde tuttu, onlara (bir şey) açmadı ve

içinden, "Siz kötü bir tutum içindesiniz. Allah bu anlattıklarınızı çok daha iyi bilir" diye geçirdi.

78- Kardeşleri, "Ey aziz, doğrusu onun iyice yaşlı bir babası var; bizden birimizi onun yerine alıkoy; seni iyilik sevenlerden görüyoruz" dediler.

79- Yusuf, "Allah'a sığınırım, malımızı kimde bulduysak ancak onu alıkoruz; aksi halde zâlimlerden oluruz" dedi.

80- Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında görüşmek için bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Bilmez misiniz ki, babanız sizden Allah adına kesin söz ve güven aldı. Daha önce Yusuf hakkında da çok ileri gitmiştiniz. Artık babam bana izin vermedikçe veya Allah lehimde hükmetmedikçe -ki O hükmedenlerin en hayırlısıdır- yerimden mümkün değil ayrılmayacağım!"

81- Siz babanıza dönünüz ve ona deyiniz ki: "Ey babamız, şüphen olmasın ki, senin oğlun hırsızlık etti. Biz ancak bildiğimize göre şahit olduk; gaybı bilen gözcüler değiliz."

82- "Bulunduğumuz kasaba halkından ve bir de içinde bulunduğumuz kafileye sor. Biz herhalde doğru söyleyenleriz".

83- Yâkub onlara: "Hayır, nefsiniz size bir işi süsleyip hayal gücünüzü artırmıştır. Artık güzel bir sabır gerekir. Allah'ın, her ikisini de birden bana getireceğini ümit ederim. Şüphesiz ki O, (her şeyi hakkıyla) bilendir, yegâne hikmet sahibidir."

84- Ve onlardan yüzünü çevirip öfkesini yutarak için için (ağladı) da "Vah Yusuf'a!" diyerek üzüntüsünü dile getirdi ve üzüntüsünden gözlerine ak indi.

Tedbirden Sonra İlâhi Takdire Güven ve Teslimiyet

Şüphesiz ki, Allah'ın takdirini geri çevirmek mümkün değildir. O'nun çizdiği hayat kanunu, şaşmadan sath-i mail (yamaç)ında hedefine doğru ilerler. Ne var ki, biz, ilâhi takdiri yansıtan kanunu göremiyor, nasıl bir yol çizdiğini de hemen anlayamıyoruz. Zira O'nun ezeli ve ebedi ilmi, önceden kendi hür irâdemizle nasıl bir ömür süreceğimizi tesbit edip yazmıştır. Artık O'nun ilmi yanılmayacağına, tesbiti değişmeyeceğine göre, takdiri ona

göre tecelli etmektedir. O halde bir işe başlarken bütün tedbirleri aldıktan sonra Allah'ın takdirine gönülden teslimiyet gösterip O'nun rahmetinin genişliğine, adaletinin şaşmazlığına; inayetinin, iyi niyet taşıyan mü'minlerden yana olduğuna güvenip dayanmak vâcib kuvvetinde sünnettir.

Nitekim Yâkub Peygamber, gerek küçük oğlu Bünyamin'i kardeşlerine teslim edip Mısır'a gönderirken, gerek Mısır'a girişlerinde ayrı ayrı kapılardan girmelerini tavsiye ederken, hep bu hikmeti düşünüp yansıtmaya çalışmıştır. Zira soydan gelen güzellik, çekicilik bu ailede çok belirgin idi. On bir kardeşin toplu halde Mısır'a bir kapıdan girmesi, halkın dikkatini fazlasıyla çekebilir, bir göz değme olayı meydana gelebilirdi. Gerçi Allah'ın takdiri ne ise mutlaka o yerini bulur, ancak bu gibi tedbirler kulun teslimiyet ve tevekkülüne engel teşkil etmez, bilâkis onları tamamlar. Âyetlere dikkat ettiğimizde Yâkub Peygamber gereken tavsiyeyi yaparken ilâhi takdiri de dile getirmeyi unutmamıştır.

Unutmamak gerekir ki, göz değme (Nazar) konusu sahih hadislerle açıklanmış ve doğru olduğu belirtilmiştir. Yâkub Peygamber, insan ruhunun bir şeye karşı fazla sevgi ve ilgi duyması sebebiyle onun hayret ifadesinin gözünde tezahür edeceğini ve sevilen, ilgi duyulan şeyi tesir altına alacağını iyi biliyordu.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz göz değme hakkında şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki, göz değme olayı haktır."[1]

"Göz değme haktır. Eğer bir şey kaderin önüne geçebilseydi, herhalde göz değme geçerdi. Ondan dolayı yıkanmak isterseniz, yıkanın!"[2]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, nazar eden kişiye abdest almasını, göz değen kişiye de yıkanmasını emrederdi."[3]

---

1 Buhari/Tıb: 36, Libas: 86 - Müslim/Selâm: 41, 42 - Ebu Dâvud/Tıb 15 - Tirmizi/Tıb: 19 - Taberâni/Ayn: 1 - Ahmed: 1/274, 294, 319, 420, 439, 487- 4/67- 5/70

2 Müslim/Selâm: 42 - Tirmizi/Tıb: 17, 19 - İbn Mâce/Tıb: 33 - Taberâni/Ayn: 3 - Ahmed: 1/254, 347, 360 - 6/438

3 Ebu Dâvud: Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan

Yâkub Ailesini Mısır'a Getirmenin Yolları

Yusuf Peygamber o günkü Kenan ülkesindeki mevcut şartları, Mısır'daki bolluğu ve ferahlığı, baba ve annesinin yaşlanıp üzüntülü hallerini dikkate alarak, yılların biriktirdiği hasreti ve Yâkub ailesinin Mısır'a naklini plânlayarak olumlu sonuca varmak istedi.

Bunun için:

a) Önce kardeşlerini Mısır'ın bereketli ve zengin topraklarına heveslendirdi. Zahire satın almak için ödedikleri parayı, haberleri olmadan bir çıkına sarıp çuvallarının içine yerleştirerek Mısır'a tekrar zahire satın almaya gelmelerine imkân vermiş oldu.

b) Kardeşi Bünyamin'i getirterek, babasının kendi üzerinde toplanan üzüntüsünü böldü ve kafasını biraz da Bünyamin'le meşgul etmesini istedi.

c) Bünyamin'le gizlice tanışarak, onun kalbini iyice Mısır'a ve içinde bulundukları geniş nimetlere çekti.

d) Kardeşleri üçüncü defa geldiklerinde onlarla tanışarak aralarındaki soğukluğu ve açıklığı giderdi, aynı zamanda onlara çok sıcak ilgi göstererek geçmişin üzerine sünger çektiğine onları inandırdı. Böylece onlar da babalarıyla birlikte Mısır'a göçüp gelmeleri hususunda hiçbir engelin bulunmadığı neticesine vardılar.

e) Gömleğini babasına göndererek, kapanan gözlerinin açılmasını ve üzüntülerinin sona ermesini sağladı. Bu sebeple arada hiçbir engelin kalmadığını hepsine bildirerek mutlu bir gelecek hazırladı.

f) Bünyamin'i yanında alıkoyması üzerine büyük kardeşleri Yahuda'nın Mısır'da bir süre beklemesini sağladı ki bu, diğer kardeşlerinin tekrar Mısır'a dönmesinin bir bakıma teminatı oluyordu.

Yâkub Peygamber'in Sabrı

Peygamberler genellikle sabırlıdırlar. Olaylar karşısında pek çabuk sarsılmazlar. Yâkub Peygamber her ne kadar çok sevdiği Yusuf'u kaybettikten sonra zaman zaman üzüntüsünü dile getirmişse de, Allah'a olan güveni hiçbir zaman sarsılmamış ve sabrı da elden bırakmamıştır. Nitekim ikinci oğlunu belli sebepten dolayı kardeşleriyle birlikte Mısır'a gönderme ihtiyacı doğunca, aynı tevekkülü izhar ederek, "Bana gereken, güzel bir sabırdır."

demiş ve sabrın sonunun selâmet olduğuna inanmıştır.

Allah (celle celaluhu)'nun bu aileyle ilgili plân ve programı kusursuz uygulanıyor, sebepler bir zincirin halkaları gibi, bir bir oluşarak bağlantı kuruyordu. Sonunda Yâkub (aleyhisselam)'ın her üç oğluna da kavuşacağına dair ümidi iyice kuvvetlendi. Böylece Allah'ın takdiri ve inayeti karşısında mahviyet kaftanına büründü. Vakit tamam oldu, vuslat yaklaştı.

O halde "güzel sabır" üzüntüyü artırmaz, bilâkis hafifletir. Çok geçmeden de amaca eriştirir. Yeter ki o güzel sabır Hakk'ın rızasına uygun olsun.

Olayın hemen her bölümünde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'le arkadaşlarına teselli ve yakında ilâhi nusrata mazhar olma işaretleri mevcuttur.

Yâkub Peygamber'in Gözlerine Ak İnmesi

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

"Ve onlardan yüzünü çevirip öfkesini yutarak için için (ağladı da), "vah Yusuf'a!" diyerek üzüntüsünü dile getirdi ve üzüntüsünden gözlerine ak indi."

Şüphesiz ki, evlat acısı hiç bir şeye benzemez, hele bir de o evlat kâmil bir kişi olup peygamberliğe namzet seçilmişse. Yâkub Peygamber'in asıl üzüntüsü buradan kaynaklanıyordu. Çünkü o aileden bir peygamber çıkıp Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarını nesilden nesile ulaştırmalıydı. Zira Yâkub Peygamber'in hem babası, hem dedesi peygamber idi. Bu yüksek şerefin ailede sürüp gitmesi arzuları arasında bulunuyordu. Nitekim Yusuf'un rüyası ve kendisine vaki olan vahiy veya ilham ile onun peygamber olacağını biliyordu. Ama ona ne oldu? Peygamber olarak gönderilecekse, ölmemesi, öldürülmemesi gerekirdi. İşte bunun gibi bir sürü sorular, karmaşık durumlar Yâkub Peygamber'in kafasını meşgul ediyordu. Bir de buna fazla yaşlanmanın getirdiği birtakım sıkıntı ve problemleri eklersek onun ne kadar sarsıntı geçirip yıprandığını anlamakta gecikmeyiz. Her şeyden önce omuzlarına yükletilen risalet görevini hakkıyla yerine getirmesi gerekiyordu. Bunun yanı sıra Kenan ülkesinde baş gösteren kıtlık ve halkın

yiyecek sıkıntısı çekmesi, bir peygamber olarak elbette ki onu hem üzüyor, hem de çok yakından ilgilendiriyordu. Bütün bu olumsuz yönde ortaya çıkan olaylar ve çözümü zor problemler bir araya gelince, iyice zayıflayan Yâkub Peygamber'in gözlerine ak inmişti.

Diğer bir yorumla, Yâkub Peygamber Yusuf'u hatırlayınca fazlasıyla duygulandı ve içini çekerek yutkundu, gözleri de iyice ağardı, o derecede ki, çevresindekileri göremez oldu.

Yüzünü oğullarından çevirip kendi içine dönerek üzüntüsünü insanlara karşı değil, Cenâb-ı Hakk'ın yardım ve rahmetini dileyerek dile getiriyordu. Nitekim bundan sonraki âyetlerde o, peygamberliğine yakışan bir üslup ve tavırla bu hususu çok açık biçimde belirtmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yusuf Peygamber'in kardeşleriyle olan üçüncü mülakatı konu edildi. Yâkub Peygamber'in birbirini izleyen olumsuz olaylar karşısında üzülerek yutkunduğu ve her şeye rağmen bu halini ancak Allah'a arz ettiği açıklandı. Gerek yaşlılığın, gerekse birbirini kovalayan üzüntülerin bir araya gelmesiyle gözlerini kaybettiğine atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Yâkub Peygamber'in Cenâb-ı Hakk'a olan derin bağlılığı anlatılıyor. Oğullarını üçüncü defa Mısır'a gönderirken Bünyamin ile Yusuf'un kokusunu alır gibi olduğunu ima ederek ikisine birden kavuşacağını kapalı şekilde anlattığı belirtiliyor ve oğullarına hiçbir zaman Allah'ın lütuf ve rahmetinden, sevkedeceği ferahlatıcı havadan ümidinizi kesmeyin, diye tavsiyede bulunduğu hatırlatılıyor. Sonra da Yusuf Peygamber'in kardeşleriyle tanışıp onları hiçbir zaman kınamayacağını ilân etmesi üzerinde duruluyor ve bu zarif bir anlatımla işlenirken, yakında Mekkeli müşriklerin çoğunun da Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından affedileceğine işaret ediliyor.

Böylece Yâkub Peygamber'in derin ümit ve teselli duyduğu gibi, sıkıntı ve üzüntü içinde kalan mü'minlerin de Allah'a güvenip dayanarak teselli bulmaları tavsiye ediliyor.

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضاً اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ

﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثِّى وَحُزْنِىٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٨٦﴾ يَا بَنِىَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ
اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا
عَلَيْهِ قَالُوا يَٰٓاَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰىةٍ
فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ
هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُٓوا ءَاِنَّكَ
لَاَنْتَ يُوسُفُ قَالَ اَنَا۠ يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِى قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ
وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ
عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـِٔينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ
وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِى
يَاْتِ بَصِيرًا ۚ وَاْتُونِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾

85- Oğulları ona, "Allah'a yemin olsun ki, sen durmadan Yusuf'u ana ana, ya üzüntüden bitkin düşeceksin, ya da yok olup gidenlerden olacaksın," dediler.

86- O da, "Ben keder ve üzüntümü ancak Allah'a şikâyet ederim. Ben, Allah'tan sizin bilmediğiniz (çok) şeyleri bilmekteyim" dedi.

87- Yâkub, "Ey oğullarım! dedi; (Mısır'a) gidin de Yusuf ile kardeşini araştırıp (bulmaya çalışın). Ve Allah'ın lutf-u rahmetinden (estireceği ferah ve umut havasından) ümidinizi kesmeyin. Çünkü O'nun lutf-u kereminden ancak kâfir bir millet ümidini keser."

88- Kardeşleri (Mısır'a dönüp) Yusuf'un yanına girince, "Ey aziz (vezir), bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu; az bir sermaye ile geldik. Artık bize yine de ölçeği tam tut, tasaddukta bulun. Şüphesiz ki Allah sa-

daka verenleri mükâfatlandırır" dediler.

89- Yusuf onlara: "Cahillik (günlerin)de Yusuf'a ve kardeşine neler yaptığınızı bilir misiniz?" diye sordu.

90- (Onlar bu sorudan onun Yusuf olduğunu anlayarak) "Yoksa sen Yusuf musun?" dediler. O da "Evet, ben Yusuf'um, bu da kardeşimdir. Allah bize iyilik ve yardımda bulundu. Çünkü doğrusu kim korkup sakınır ve sabrederse, elbette Allah iyilerin mükâfatını zayi' etmez" dedi.

91- "Allah hakkı için, Allah seni seçip bize üstün kılmıştır. Doğrusu bizler suçlu kimseler idik," dediler.

92- Yusuf onlara: "Size bugün azarlama ve başakakma yok. Allah sizi bağışlasın, affetsin. O merhamet edenlerin en çok merhametlisidir."

93- "Şimdi şu gömleğimi alıp götürün de babamın yüzüne (usulca) atıverin, gözü açılıp görmeğe başlar. (Sonra da) bütün aile halkınızla birlikte bana geliniz." dedi.

Her Şeye Rağmen Allah'tan Ümit Kesmemek

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Yâkub, ey oğullarım! dedi. (Mısır'a) gidin ve Yusuf ile kardeşini araştırıp (bulmaya çalışın). Ve Allah'ın lütf-u rahmetinden (estireceği refah ve umut havasından) ümidinizi kesmeyin. Çünkü O'nun lütf-u kereminden ancak kâfir bir millet ümidini keser."

Şüphesiz ki, Allah (celle celaluhu) her zaman için feyiz ve rahmet, ümit ve kuvvet, inayet ve kudret kaynağıdır. Olaylar sebeplere bağlanır; sebepler de O'nun kudret elinde gerçek ölçü ve hedefini bulur. O, bir şeyi murat etti mi, sebeplerini oluşturup yollarını açar.

Ancak unutmamamız gerekir ki, âhirete uzanan bu uzun yolculuğumuzda karşımıza çıkan her olay, bizi üzen ve sevindiren her konu mutlaka, imân ve irfanımızın, Hakk'a teslimiyetimizin, sabır ve bağlılığımızın boyutlarını tesbite yönelik birer ilâhi tecellilerdir. Ani feveranlar, çılgınlıklar, ümitsizliğe kapılmalar ve sonucunu düşünmeden fevri kararlar bizi plân-

daki yerimizden uzaklaştırır ve asıl maksada erişmemize engel olurlar.

Her şey bitti diye düşündüğümüz veya böyle sandığımız bir olayda çok şeyler vücut bulmakta ve nice umut kapıları açılmaktadır. Yeter ki olayları sebepleriyle birlikte yürüten Allah'a olan güven dolu bir gönül, sabır dolu bir kalp, umut dolu bir iç huzur ile yönelmesini bilelim.

Yâkub Peygamber'in durumu böyle bir ortam içinde çalkanıp duruyor, dıştan bakanları bir bakıma ümitsiz ediyordu, Oysa o çalkantıların altında umut ve güven kapılarının açık olduğu kesindi. Yâkub Peygamber açık olan kapıyı görüyor ve bir an olsun umudunu yitirmiyordu. Bu, aynı zamanda Mekke'de müşriklerin azgınlık ve taşkınlıklarına, hayasızlık ve şarlatanlıklarına hedef olan, dış görünüşüyle insanları umutsuzluğa düşüren o günkü mü'minlerin içinde bulunduğu ortama benzemektedir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, mevcut birçok şartların kendi aleyhlerine olmasına ve Allah'tan başka yardım edenlerin bulunmamasına rağmen, her geçen gün ümidi daha da kuvvetleniyor ve Allah'a dosdoğru imân edenlerin, kendilerini amansız biçimde kuşatan küfür ve tuğyan çemberini koparacaklarına inanıyordu.

Onun için böyle bir dönemde Yusuf ve Yâkub kıssalarının Kur'ân'da anlatılması onlara ümit sinyali veriyor, zafer nağmesini terennüm ediyordu.

Olayların gelişmesi ve Mısır'a birkaç defa yapılan seyahat da Yâkub Peygamber'e aynı ümit sinyallerini vermiş ve Yusuf'a kavuşma müjdesini fısıldamıştı.

Önce Kusuru Hatırlatmak

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ

"Yusuf onlara: "Cahillik (günlerin)de Yusuf'a ve kardeşine nefer yaptığınızı bilir misiniz?" diye sordu."

İşlediği haksızlığı bilmeyen veya hatırlamayan kimseyi, haksızlığından haberdar etmeden bağışlamak bir faziletse de, hiçbir zaman toplum hayatında güven ve huzuru sağlamaya yönelik bir düşünce ve anlayış tarzı değildir. Zira affetmekten maksat, suç ve günah işleyen kimseyi mahcup etmek; kötülüğe kötülükle karşılık vermenin fazilet ve güzel ahlâk olmadığını öğretmek, içindeki kötülükleri iyiliklere çevirmenin ne kadar

insancıl bir düşünce ve davranış olduğunu anlatmaktır.

O bakımdan ışığı göremeyecek kadar gözleri kör olan kimsenin gözüne ışık tutmanın bir yararı yoktur. Yusuf Peygamber de, hem kendisine, hem de babalarına ve dolayısıyla çevrelerine haksızlık edip kötü örnek olan kardeşlerine, ilgili âyette belirtildiği gibi, "Cahillik günlerinizde Yusuf'a ve kardeşine neler yaptığınızı bilir misiniz?" diye sorma ihtiyacını duymuş, sonra da:

"Size bugün azarlama ve başa kakma yok. Allah sizi bağışlasın, affetsin. O merhamet edenlerin en çok merhametlisidir." diyerek faziletin ışığını açılan gözlere çevirmiştir.

Ayrıca Yusuf Peygamber, kardeşlerini sadece azarlamayacağını, yapacağı iyiliği bir minnet duygusu olarak ortaya koymayacağını belirtirken asıl günah ve kusurları, yapılan haksızlık ve aşırılıkları affetmenin Allah'a ait olduğunu hatırlatıyor ve bu günleri aydınlık yapan Allah'a karşı minnet ve şükran duygusunu dile getiriyordu.

Sözünü ettiğimiz bu faziletin asıl kaynağı nedir? Gerçekten Yusuf Peygamber sözü bu kaynağa getirip, bütün kuvvet ve kudreti, rahmet ve fazileti, sabır ve başarıyı Allah'a ait kılarak şunu söyledi:

"Allah bize iyilik ve yardımda bulundu. Çünkü doğrusu kim korkup (kötülüklerden) sakınır ve (başa gelenlere) sabrederse, elbette Allah iyilerin mükâfatını zayi' etmez."

Hemen ilâve edelim ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mekke'de mihnet, üzüntü ve sıkıntıyla geçen on üç yılını geride bırakıp Medine'ye hicret ettikten ve şehir devletini kurup savaşacak bir mücahit ordusu hazırladıktan sonra, Mekke'yi fethettiği gün, kutsal Kabe'nin kapısında durup onun örtüsünün bir ucundan tuttuktan sonra, merak, korku, endişe ve heyecanla O'nun nasıl bir hüküm vereceğine kulak kabartan Mekkeliler'e: **"Ey Mekkeli'ler! Bugün size ne yapacağımı biliyor musunuz?"** diye sordu. Onlar da hep bir ağızdan: "Sen âlicenap bir kimsesin, âlicenab bir kimsenin oğlusun, senden ancak iyilik ve fazilet beklenir!" diye cevap vermişlerdi. Rasulullah çok mütevazı bir eda ile onları rahatlatacak şu müjdeyi vermişti: **"Yusuf'un kendi kardeşlerine dediğini ben de size söyleyeceğim: "Size bu gün azarlama ve başa kakma yok. Allah sizi bağışlasın, affetsin. O merhamet edenlerin en çok merhametlisidir."**

Şüphesiz ki, Yusuf kıssasının bir safhası, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mekke'yi fethedeceği günü müjdelemekte ve daha duygulandırıcı ve daha yönlendirici muhteşem bir manzaranın meydana geleceğini haber vermekteydi. Nitekim öyle oldu.

Gömlekte Gizlenen Mu'cize

اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَاْتِ بَصِيرًا ۚ

"Şimdi şu gömleğimi alıp götürün de babamın yüzüne (usulca) atıverin, gözü açılıp görmeye başlar."

Her peygamber birtakım mu'cizelerle desteklenmiştir. Yusuf Peygamber'in rüya yorumundaki mahareti, geniş bilgisi ve Mısır'a vezir olması birer mu'cize sayılsa bile, onun asıl mu'cizesi gömleğidir. Nitekim gömlek Mısır'dan alınıp yola çıkıldığı an, Yâkub Peygamber, Yusuf'un kokusunu almaya başlamıştı. O bunu açıklarken etrafındaki bazı kimseler onu bir bakıma kınamışlar ve: "Allah'a andolsun ki, sen elbette o eski şaşkınlığın içinde bulunuyorsun" demişlerdi. Peygamberlerdeki ruhi kuvveti ve ferasetin yüksekliğini idrak etmeyenler, çok geçmeden mahcup oldular. Çünkü gömlek getirilip Yâkub Peygamber'in gözlerine sürülünce, gözleri açılıp iyice görmeye başlamıştı.

Gerçi bu olayı psikolojik açıdan değerlendirenler de var. Aşırı üzüntü, hastalık ve sıkıntı insanda ölüme yol açacak kadar arızalar doğurabilir. Buna karşılık sevinç, ferahlık ve bolluk, sağlık ve hayat getirir. Bunların görüşlerinde bir bakıma hakikat payı mevcuttur, ama mesele o kadar basit değildir. İşin içinde peygamberlik, ledünni bilgi, yüksek seziş, Allah'a hudutsuz güven ve bağlılık, sonra da ilham ve mu'cize vardır.

Zaten bir olayın mu'cize olabilmesi için, aradan sebep ve illetlerin kaldırılması; fizik ve kimya kanunlarının iptal edilmesi gerektir. O bakımdan mu'cizeyi tabii olaylarda olduğu gibi, birtakım sebep ve illetlere irca' edip yorumlamak hatalıdır ve o takdirde mu'cize olma özelliği kalkar. Cenâb-ı Hak, peygamberlerin elinde ve dilinde izhar ettiği mu'cizelerle, biz insanlara şu hakikati öğretmeyi murat etmiştir: Sizler her şeyi, her olayı sebep ve illetlere, birtakım tabii kanunlara bağlıyorsunuz; sebep ve illetleri, kanunları muallakta bırakıyorsunuz. Oysa sebep ve illetler, kanunlar ve neticeleri benim kudret elimde bulunuyor. Dilediğim zaman onları ara

yerden kaldırıp harikulade olaylar meydana getirmeye kadirim. İşte Yusuf Peygamber'in gömleğinde de böyle bir kudretin tecellisi söz konusudur. Onun için başka yorumlar aramak veya düşünmek anlamsızdır.

Önemli Kişiler, Kendi Çevrelerinde Pek Takdir Görmezler

Büyük adamlar, tarihi kişiliği olanlar, ilimde derinleşenler, önemli mürşitler yaşadıkları çevre ve toplumdan ziyade başka çevre ve bölgelerde tanınır ve lâyık oldukları ilgiyi ve saygıyı görürler. Özellikle onların asıl değeri, vefatlarından sonra daha çok anlaşılır. Biz tarihi olaylara ve kıssalara bu açıdan baktığımızda şu misalleri ilk nazarda görebiliriz:

Nuh Peygamber, hem rasul, hem Ulü'l-azm olan büyük bir peygamberdir. Uzun yıllar kendi kavmi arasında bulunup fazilet ışığını onlara tutarak insanları, bir olan Allah'a, iyi ahlâk ve adalete, kardeşlik ve hakseverliğe -hiç bir karşılık beklemeksizin- davet ettiği halde, kavmi o yüksek değeri bir türlü anlayamamıştı. Ancak Nuh (aleyhisselam) vefat ettikten sonra büyük bir üne kavuşabilmiş, vahiy yoluyla adı kutsal kitaplara, bir daha silinmemesiye yazılmıştır.

İbrahim (aleyhisselam), Harran ve çevresinde hiçbir zaman, lâyık olduğu ilgi ve saygıyı görememiş, hattâ kendi ailesi tarafından bile dosdoğru anlaşılamamış, üstelik imha edilmek üzere ateşe atılacak kadar aleyhinde ileri gidilmiştir. Oradan Şam ve Hicaz bölgesine hicret edince kısa zamanda tanınmış ve yüksek bir değer olduğu yer yer anlaşılmaya başlanmıştır. Sonra da vahiy yoluyla adı kutsal kitaplara yazılmış ve günümüze kadar saygıyla anılmıştır.

Musa Peygamber, Mısır'da pek az ilgi görebilmiş, Filistin ve çevresine hicret ettikten sonra kıymeti anlaşılmış ve büyük saygı görmüştür, hâlâ da görmeye devam etmektedir.

İsa (aleyhisselam), büyük bir değer olmakla beraber, içinde yaşadığı bölge O'nu anlayamamış, üstelik çarmıha germeye teşebbüs edecek kadar o cevherin gerçek değerini görememişlerdir.

Yâkub (aleyhisselam) kendi ailesi ve çevresi tarafından lâyık olduğu şekilde takdir edilememiş, hattâ ailesinden bazı yakınlarının O'nu bunak sanacak kadar basiretleri kapanmıştır. Oysa hâlâ bugün o, Yahudilerin en çok saygı duyduğu, Müslümanlar'ın saygı ve takdirle andığı bir şahsiyet

olarak yaşamaktadır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz doğduğu yer olan Mekke ve çevresinde değil, Medine ve Habeşistan'da tanınıp takdir ve saygı görmüş, sonra da önce Arap Yarımadası'nda, arkasından bütün dünyada büyük bir şahsiyet olarak ün yapmış, birçok milletlerin kalbinde taht kurmuş, düşmanları bile O'nu takdir etmekten kendilerini alamamışlardır.

Yâkub Peygamber'in o gün için ailesi arasındaki kişiliğini anlamamıza Kur'ân şu iki âyetle ipucu vermektedir:

"Kafile (Mısır'dan) ayrılıp hareket edince, babaları "Şüpheniz olmasın ki, ben Yusuf'un kokusunu alıyorum; bana bunadı demeseniz iyi olur" dedi. Oradakiler, Allah'a andolsun ki, sen elbette o eski şaşkınlığın içinde bulunuyorsun, dediler."

Oysa zaman çok geçmeden kimlerin şaşkın olduğunu, kimlerin hakikati görüp konuştuğunu ortaya koydu.

Bir düşünürümüz şöyle demiştir:

"Sağlığında bir tutam tuz koymazlar aşına;

Öldükten sonra abideler dikerler başına!"

Ünlü şair Baki de bu anlattıklarımızı şu iki mısraıyla ne güzel dile getirmiştir:

"Kadrini seng-i musallada bilüp ey Baki,

Durup el bağlayalar karşına yaran saf saf."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yâkub Peygamber ile oğulları arasında geçen son safha anlatıldı. Ancak Yusuf'un kokusunu aldığını söyleyince, aile halkından bir kısmının O'nu iyice bunamış sanarak sözünü ciddiye almadıkları, gömlek gelip yüzüne atılınca gözlerinin açılmasına şahit olan o kimselerin bu defa pişmanlık duydukları, Allah'tan bağışlanma diledikleri konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle peygamberlerin ledünni ilme mazhar olduklarına işaret ediliyor ve Yâkub (aleyhisselam)'ın daha önce dediklerinin bir bir

gerçekleştiği misal olarak gösteriliyor.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾
قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَىٰ
وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾
قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ
لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

94- Kafile (Mısır'dan) ayrılıp hareket edince, babaları, "Şüpheniz olmasın ki, ben Yusuf'un kokusunu alıyorum; bana "bunadı" demeseniz (iyi olur)," dedi.

95- Oradakiler, "Allah'a andolsun ki, sen herhalde o eski şaşkınlığın içinde bulunuyorsun" dediler.

96- Ne vakit ki müjdeci gelip gömleği Yâkub'un yüzüne sürünce, gözü açılıverdi, "Ben size, Allah'tan bilmediğinizi şüphesiz ben bilirim" dememiş miydim?" dedi.

97- Oğulları, "Ey babamız! Günahlarımızın bizim için bağışlanmasını dile; doğrusu bizler günahkâr olarak bulunuyorduk" dediler.

98- Yakub, "Sizin için ileride Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Şüphesiz ki O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." dedi.

Peygamber Kıymetini Bilmeyenler

Yâkub (aleyhisselam) iki önemli mu'cize ortaya koymuştur. Birincisı: "Ey oğullarım! (Mısır'a) gidin de Yusuf ile kardeşini araştırıp (bulmaya çalışın). Ve Allah'ın lütf-u rahmetinden (estireceği ferah ve umut havasından) ümidinizi kesmeyin." demesidir, İkincisi: Sekiz veya on günlük mesafeden Yusuf'un kokusunu almasıdır. Ne yazık ki, başta büyük oğulları olmak üzere çevresindekilerin çoğu bu kadri yüce peygamberi anlayamamışlar da o yüzden ona "şaşkın" veya "bunak" nazarıyla bakmışlar.

Bu tarihi olay, kendini Allah'a veren, bütün ümidini Allah'a bağlayan

yaşlı mü'minlere üstün saygı gösterilmesini telkin etmekte ve Müslümanlara bu gibi hallerde nasıl davranmaları gerektiğini öğretmektedir.

Nitekim oğulları, kardeşleri Yusuf'un gömleğini alıp Mısır'dan dönünce, Yusuf'u olduğu kadar, babalarını da daha iyi tanıyabilip anlayabilmişler ve yaptıkları kabalıklara pişmanlık duyup günahlarının bağışlanması için babalarından istekte bulunmuşlardır. O da,

"Sizin için ileride Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Şüphesiz ki O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." demişti.

Kurtubi'nin Tirmizi'den yaptığı nakle göre, İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Biz, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in huzurunda bulunduğumuz bir sırada Ebu Talib oğlu Ali (radıyallahu anh) geldi ve dedi ki: "Anam-babam sana feda olsun! Şu Kur'ân göğsümden (hafızamdan) kaçıp gidiyor, (ezberlediğimin bir kısmını unutuyorum). Onu koruyabilmem için ne tavsiye edersiniz?" Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona:

"Ya Ali! Sana birkaç kelime öğreteyim ki, Allah'ın onlarla sana öğrettiğini ve senin öğrenip de göğsünde tuttuğunu (senin hafızanda) tesbit eylesin, ne dersin?" diye sordu. Hz. Ali (radıyallahu anh) da: "Evet, Ya Rasulallah!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle tavsiyede bulundu:

"Cuma gecesi olunca, gücün yeterse, gecenin son üçte birinde kalk ki, bu saat meleklerin şahit oldukları, duaların kabul edildiği bir zaman parçasıdır. Nitekim kardeşim Yâkub'un, oğullarına, sizin için ileride Rabbimden bağışlanma dileyeceğim, demesi, cuma gecesini beklediğine işarettir."[1]

Yâkub Peygamber'in duâ ve istiğfarını geciktirmesi, seher vaktini bekleyeceğine işarettir, diyenler de olmuştur. Said b. Cübeyr'e göre Yâkub Peygamber, oğulları için duâ ve istiğfarda bulunmayı kameri ayın 13, 14 ve 15. gecelerini beklemek üzere geciktirmiştir.

Bu konuda bir diğer rivayet de şöyledir: Hz. Ömer (radıyallahu anh) hilâfet yıllarında bir gün Mescid-i Sadete girdiğinde bir adamın şöyle duâ etti-

1 Tefsir-i Kurtubi: 9/262, 263 - Ancak bu hadis garip hadisler arasında yer almıştır.

ğini işitiyor: "Allahım! Beni çağırdın, ben de sana yönelip geldim. Emrettin emrine uydum. Şimdi seher vaktidir, beni affet." Hz. Ömer sese iyice kulak verince, onun Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh)'ın evinden geldiğini farketti ve gidip ondan sebebini sorunca, kendisine şu cevap verildi: "Yâkub Peygamber, oğulları için yapacağı duâ ve istiğfarı seher vaktine bırakmıştı, onun için ben de duâ için bu vakti seçmiş bulunuyorum."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yâkub Peygamber'in gösterdiği iki mu'cizenin, ancak Hz. Yusuf (aleyhisselam)'ın gömleği getirilince anlaşıldığına işaret edildi. Sonra babalarını yanlış anlamalarından dolayı pişmanlık duyan Yâkub Peygamber'in on oğlunun Allah'tan bağışlanma dileğinde bulundukları, bunun için babalarının duâ ve istiğfar etmesinden yana bir arzu izhar ettikleri anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Yâkub (aleyhisselam) ailesinin toplu halde Ken'an ülkesini terkedip Mısır'a göç ettikleri ve Yusuf'a ora âdeti uyarınca saygıyla eğildikleri anlatılır. Sonra da Yusuf Peygamber'in yıllarca önce gördüğü rüyanın böylece gerçekleştiğine dikkatler çekilerek konu noktalanır.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ
آمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا
تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِن قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي
مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُم مِّنَ الْبَدْوِ مِن بَعْدِ أَن نَّزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ
إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي
مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنتَ
وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

99- (Yâkub ailesi Mısır'a gelip) Yusuf'un yanına girdiklerinde, Yusuf

1 İbn Cerir et-Taberi - İbn Kesir: 2/490

ana-babasını kucaklayıp yanına aldı ve "Mısır'a -inşaallah- güven duyguları içinde girin!" dedi.

100- Ve ana-babasını tutup taht üzerine çıkardı. Onlar da eğilip Yusuf'a saygı (Allah'a şükür secdesinde bulunarak teslimiyet) gösterdiler. Yusuf, "Babacığım," dedi, "İşte daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur bu! Rabbim onu gerçekleştirdi; cidden bana büyük iyiliklerde bulundu: Beni zindandan çıkardı; şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra Rabbim sizi çölden (veya Bedâ adlı yerden buraya) getirdi. Şüphesiz ki Rabbim, dilediği hususlarda çok lütuf sahibidir. Hem doğrusu Rabbim bilendir, hikmet sahibidir.

101- Rabbim! Gerçekten bana mülk verdin, rüyaları yorumlamayı öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada da, ahirette de işlerimi düzene koyan, bana sahip çıkan Sensin. Ruhumu Müslüman olduğum (Hakk'a teslimiyet gösterdiğim) halde al ve beni iyi kişilere kat."

Asalet Örneği, Fazilet Timsali

Mısır gibi önemli bir ülkede vezir olup, devlet hazinesini elinde tutan ve işin en garip tarafı, köle diye satılarak bu ülkede sıfırdan başlayıp kendini bu düzeye getiren Yusuf (aleyhisselam), yükseldikçe Allah'a olan bağlılığı kat kat artmış, her geçen gün daha çok mütevazi olmuştur. Bununla da kalmayıp, kendisini öldürecek kadar hırçınlaşan ve acımasızca davranan kardeşlerini, eline her türlü fırsat geçtiği halde affetmesini bilmiş ve ailenin bütün fertlerini bağrına basarak, Allah'ın izniyle ve yardımıyla hepsine güven ve huzur sağlamıştır.

Şüphesiz ki, bu onun asaletini, peygamberlik rütbesine her yönüyle lâyık olduğunu gösterir. Soysuz kişiler yükseldikçe soysuzluklarını, asil kişiler yükseldikçe tevazülerini artırırlar. Nitekim İslâmiyet'i kendilerine din olarak seçen köleler ve fakir, zayıf kişiler, bu dinde sevgi ve saygı, itibar ve kardeşlik gördükçe sevinmişler, peygamber mektebinin seçkin talebesi olma şerefine erişerek hep yükselmişlerdir. Bir gün gelmiş bir kısmı çok önemli mevkilere atanmış, fakat bu onların hep tevazusunu, fazilet ve irfanlarını artırmıştır. Demek ki, Allah'a dosdoğru imân insanı alçak gönüllü, edepli, terbiyeli, faziletli ve vakarlı yapar.

Ana ve Babasının Yusuf'a Secde Etmesi

Kıssanın baş kısmında bu konuya değinmiş, az da olsa bir açıklamada bulunmuştuk. Özet olarak Mısır'ın o günkü geleneklerine uyarak Yusuf'un önünde hafif eğilip sevgi ve saygılarını ifade etmişlerdir; zaten secdenin sözlükte bir anlamı da budur, diyebiliriz. O bakımdan aynı konuya tekrar dönmeğe gerek görmüyoruz.

Başarı, Allah'tandır

رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ

"Rabbim! Gerçekten bana mülk verdin, rüyaları yorumlamayı öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünyada da, ahirette de işlerimi düzene koyan ve bana sahip çıkan sensin."

Yusuf Peygamber'in bir diğer örnek hareketi, elde ettiği bütün başarıları, eriştiği bütün nimetleri Allah'a nisbet edip O'nun yüceliği ve geniş rahmeti karşısında mahviyetini idrâk etmesidir. Zaten gelip geçen her Peygamber'in anlayış ve tutumu bu düzeyde kendini göstermiştir.

Diğer insanların çoğu ise, arzuladığı nimete erişip, peşinde koştuğu makama eriştiklerinde, başarıyı kendi zekâlarına nisbet edip Allah'ı unuturlar. Şüphesiz ki, hayatın çok renkli yolunda bu gibi sınavlar her insanı beklemektedir. Neye eriştiğinin veya neleri elde ettiğinin idrâki içinde olanlar kendilerini kaybetmez ve şımarmazlar. Bilâkis tevazuları, Allah'a olan bağlılıkları artar da nail oldukları nimet sebebiyle bir fitneye uğramamak için Allah'a sığınırlar, O'nun yardımını dileyip bütün varlıklarını O'na teslim ederler. Böyle bir idrâk içinde olmayan ham ervah ise, nimetin sarhoşluğu içinde geçici olanı da, kalıcı olanı da unuturlar, hayatın hep öyle toz pembe devam edeceğini sanarak her gün biraz daha Allah'tan ve âhiretten uzaklaşırlar.

Kur'ân'da bu konuda Yusuf Peygamber'in şu sözleri, mü'minler için örnek alınacak bir ölçü ve model olarak verilmektedir:

"Cidden Rabbım bana büyük iyiliklerde bulundu: Beni zindandan çıkardı; şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozdu, sonra da Rabbim sizi çölden (veya Bedâ adlı yerden) getirdi. Şüphesiz ki, Rabbim, dilediği hususlarda çok lütuf sahibidir. Hem doğrusu Rabbim (her şeyi) bilir, hikmet sahibidir."

Kâinatta ilâhi sünnetin mutlak hâkim olduğunu bilip inanan, her şeyin yaratılış hikmetine yönelip, yükletilen programa göre hizmet vererek varlığını sürdürdüğünü anlayan ve yine her şeyin bağlı bulunduğu hilkat kanunu gereği Hakk'ı tesbih ettiğine, ilmi ve tecrübi açıdan şahit olan insana Cenâb-ı Hak nasıl bir program yüklemiştir? İşte bunu bilip uyguladığımız ölçüde insanlığımızı anlamış ve beklenileni vermiş oluruz. Yusuf Peygamber'in hayatından seçilen parçalar ve bölümler, onun böyle bir idrâk içinde bulunduğunu ortaya koymakta, düşünebilen, olayları tahlil edip sonuçlar çıkaran kişilere en güzel misaller verilmektedir.

Ruhumu, Müslüman Olduğum Halde Al!

Yusuf Peygamber'in rüyası gerçekleşip dünya ve âhiret arasında mutluluk yansıtan en sağlam köprüyü kurduktan sonra yaptığı duâ çok anlamlı ve o nisbette düşündürücü ve yönlendiricidir. Duası çok kısa olmakla beraber hayatın her parça ve bölümünü içine almakta, insanın dünyadaki yerini belirlemektedir.

Yusuf Peygamber'in duası iki önemli kısımda toplanıp özetlenmiştir:

a) Cenâb-ı Hakk'a bütün mevcudiyetiyle teslim olup boyun eğdiği bir halde ruhunun alınmasını dilemesi,

b) Dünya ve âhirette iyi kişiler kafilesinde bulunmayı istemesi.

Birinci cümleyle insanın her şeyiyle Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu ve ancak O'nun selâmet gölgesi altında bulunmak suretiyle varlığını koruyabildiği, sonunda yine dönüşünün ancak O'na olacağı anlatılıyor ve bu şuur, bu imân ve irfanla ölmenin en büyük saadet olacağına işaret ediliyor. İkinci cümleyle, Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imanın birleştirici, bütünleştirici ve kardeşlik duygularını geliştirici olduğu, bu doğrultuda iyi kişilere her zaman ihtiyaç duyulacağı; dünyada da, âhirette de insanın toplumdan kopuk yalnız başına yaşayamıyacağı belirtiliyor. Böylece mü'minlerin kendi aralarında kardeşlik ve dostluk kurmalarının lüzumuna dolaylı şekilde dikkatler çekiliyor.

TARİHİ YÖNÜ

Yusuf Peygamber'in Mısır'a götürülmesi M.Ö. kaçıncı yüzyıla raslamaktadır? Bu konuda tarihçilerin kesin bir tespitine rastlayamadık. Bazı

tarihçilere göre, İsrailoğulları Mısır'da iki asır kalmışlardır. Böylece Yusuf Peygamber'in Musa Peygamber'den yaklaşık iki yüz yıl önce yaşadığı anlaşılır. Ancak Musa Peygamber'in M.Ö. XIII. yy.'da yaşadığını dikkate aldığımız ve Tevrat'taki belgelerden de İsrailoğulları'nın Mısır'da beş asra yakın bir süre kaldıklarına baktığımız zaman, Yusuf Peygamber'in M.Ö. XVIII. yy.'da yaşadığı ve bu tarihte Mısır'a götürüldüğü ağırlık kazanır.

Zira bu konuda elimizde güvenilir iki önemli kaynak bulunuyor: Kur'ân-ı Kerim ve Tevrat. Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerim'de tarih üzerinde durulmaz, olayların ibretli safhaları nakledilerek toplum ve milletler yönlendirilmek istenir. Tarih konusu tarihçilerin araştırma ve tesbitlerine bırakılır.

Tevrat'ta ise, bazen tarih üzerinde durulur, bazen birtakım rakamlar verilir. Tabii bunların ne kadar sıhhatli olduğunu tesbit etmemiz bazen mümkün olmuyor. Allah sözüne insan sözü karıştırıldığı ve birtakım hikâyelere ve kıssalara geniş yer verildiği için bazı gerçekler belirsiz hale gelmişi bazı konular mecrasından saptırılmıştır. Bununla beraber Tevrat'ta bazen da aydınlatıcı bilgiler verilir. Örneğin, Yâkub ailesi Mısır'a hicret ettiklerinde sayılarının 70'i bulduğu[1] ve beş asra yakın (430 yıl) orada kaldıktan sonra Filistin'e yerleşmek üzere Mısır'ı terkettiklerinde, çocuklar ve kadınlardan, hatta atlılardan başka 600.000 yaya erkekle yola çıktıkları belirtilmektedir.[2]Konuya bu açıdan baktığımızda, İsrâiloğulları'nın Mısır'dan hicret edip Sina Çölü'ne geldiklerinde nüfuslarının yaklaşık iki milyonu bulduğu anlaşılıyor. Ancak bunların hepsinin Yâkub soyundan üreyip çoğaldığını söyleyemeyiz. Yâkub Peygamber'in arkasından Ken'anilerden bazı ailelerin de bilahara Mısır'a göç ettikleri ve Mısır yerlilerinden bazı ailelerin Yusuf Peygamber'e inanıp uydukları da mümkündür. Böylece 430 yıl içinde Allah'a ve Peygamberine inananların iki milyona yaklaştığı söylenebilir.

Yusuf (aleyhissellam) **Kıssasından Mü'minlere Mesajlar:**

1- Peygamberlik tahsil ile elde edilen bir meslek değildir. O her yönüyle Allah'ın büyük bir lütuf ve ihsanıdır ki lâyık olanlara vermiştir.

---

1 Tekvin: 46/27

2 Çıkış: 12/37,41

2- Mevki ve makam yükseldikçe, düşmanlar, kıskananlar ve çekemeyenler, aynı zamanda çamur atanlar çoğalır. Kişinin yükseldiği makamda tevazu ve fazileti arttıkça, karakterleri bozuk olanların ona karşı kin ve kıskançlıkları o nisbette artar.

3- Cenâb-ı Hak, yüksek hikmeti gereği, her peygamberi ayrı bir özellikle donatıp hizmete sevketmiştir. Yusuf Peygamber'in birçok meziyetleri arasında üçü çok daha belirginlik arz eder: Rüya yorumu, olayları tahlildeki isabeti ve idare etme yeteneği, devletin ekonomik yapısını iyileştirip halka refah kapılarını açma becerisi.

4- Allah'ın insana lütfettiği önemli nimetlerden çevrenin dikkat ve hasedini çekecek olanlarını gizli tutmak, hiç değilse onları övünme ve böbürlenme vasıtası yapmamak tavsiye edilir.

5- Mal ve evlâdı, her zaman Allah'a emanet etmemiz üzerinde durulur. Zira Allah daha çok kendisine emânet edilenleri koruyup zayi' etmez.

6- İnsanı üzüp sıkan olaylar karşısında, "Bana gereken, güzel bir sabırdır" diyerek Hakk'ın irâde ve kazasına baş eğip teslim olmak, mutluluğun ilk adımıdır.

7- Cenâb-ı Hak bir kimseyi yükseltmek istediğinde, her şeye rağmen engelleri bir bir kaldırarak sebepleri kolaylaştırır. Yusuf Peygamber'in hayatı bunun en açık misallerinden biridir.

8- Nefsin peşine takılıp şehvetin esiri olmak hiç kimseye fazilet ve şeref getirmemiş, bilâkis rüsvay olmasından yana çok şey kaybetmesine sebep olmuştur. Mısır azizinin eşinin tutumu buna güzel bir misal teşkil eder.

9- Kendine hâkim olup, "Ben, Allah'tan korkarım. Hayasızlıktan Allah'a sığınırım" demek, gerçek imânın tezahürü ve her yerde Allah'ın kudret damgasını görmenin belirtisidir.

10- İffet ve namus, edep ve vakar her yerde insanı yüceltir.

11- Nefsin ve şeytanın açtıkları ahlâksızlık çukuruna düşmektense, zindana girmeyi tercih etmek, hem dünyada, hem de âhirette saadete kavuşmanın kapısı ve ilâhi inayet ve rahmete erişmenin en açık yoludur.

12- Sıkıntılı günlerde fanilerden değil, baki olan Allah'tan yardım dilemek, O'na kul olmanın ve bütün kuvvet ve kudretin yine O'nun elinde bulunduğunu anlamanın açık ifadesidir.

13- Buğdayı silolamak mümkün olmadığında onu başağında korumak, olumlu sonuç verir.

14- Güvenilir ve ehil kişilere görev verilmediği zaman, şartlar ve ortam müsait olduğu takdirde onların bazı görevlere istekli çıkmalarında, ülkenin selâmeti bakımından bir sakınca yoktur.

15- Kötülük yapanları, -toplum ve ülkeden yana bir zarar ve sıkıntı getirmeyecek ve insan haklarının zayi olmasına sebep olmayacaksa,- affetmek; bağışlanma diledikleri zaman geçmişi deşip başa kakmamak, küçümsememek, kınamamak ve azarlamamak şüphesiz ki, Allah'ın sevdiği güzel hasletlerden biridir. Zira affetmek, cezalandırmaktan çok daha tesirli ve üstündür; aynı zamanda daha ıslâh edicidir.

16- Çocuklarımızı, sevdiklerimizi ve dostlarımızı bir yere yolcu ederken veya biz onlardan ayrılıp bir tarafa gitmeye hazırlanırken: Allahu Hayrün Hâfizen Ve Hüve Erhamü'r-Râhimin "Allah, koruyucuların en hayırlısıdır ve O, merhamet edenlerin en çok merhametlisidir." demek sünnettir ve cidden koruyucudur. Yâkub Peygamber, küçük oğlu Bünyamin'i Mısır'a gönderirken, bu sözleri söyleyerek onu Allah'ın himayesine tevdi' etmiştir.

17- Nazardan korunmak için tedbirli olmak müstehabdır. Zira göz değme haktır. Ancak bu tedbir, göz boncuğu, kaplumbağa kabuğu ve benzeri şeyleri takmakla değildir, Allah'ın hıfz-ü emanına sığınmak ve Kur'ân'dan Muâvvizeteyn surelerini okumak suretiyle önlem alınmalıdır.

18- Önemli bir olay, bir durum karşısında kalınınca, toplanıp istişare etmek sünnettir, aynı zamanda çok yararlıdır.

19- Cenâb-ı Hak; her insanı birkaç şeyle dener: Kimini evladıyla, kimini karısı veya kocasıyla, kimini malıyla, makam ve servetiyle, kimini bilgisiyle sınavdan geçirir. Bütün bu hususlarda başarı sağlamak, Allah'a güvenip dayanmak ve sabrederek sonucun iyi olmasını dilemekte düğümlenmiştir.

20- Bir üzüntü ve sıkıntıyla karşılaşıldığı zaman, bunu fanilere değil, Allah'a açmak, durumunu O'na arz etmek, gelecek olan genişlik ve ferah-

lığın ilk müjdesidir.

21- Yaşlı, güngörmüş aklı başında tecrübeli kişilere saygı göstermek, onların görgü, bilgi ve tecrübelerinden yararlanmak sünnettir. Daha önceleri Yâkub Peygamber'in görüş ve fikirlerine önem vermeyen oğulları sonunda ne kadar büyük hatâ ettiklerini anlamış ve Allah'tan bağışlanmaları için babalarının duâ ve istiğfarda bulunmasını talep etmişlerdir.

22- İnsan ne kadar yükselirse yükselsin, ana-babasının, hocalarının yanında küçülmesini bilmeli, çevresindekilere karşı alçakgönüllü olmaya, tevazu kanadını yere indirmeye özen göstermelidir.

23- Erişilen her nimetin şükrünü yerine getirmeyi ihmâl etmemek, nimet arttıkça şükrünü artırmak ve Cenâb-ı Hakk'ı daha çok anmak, her Peygamber'in tavsiye ettiği bir sünnettir ki, hiçbir zaman değerini kaybetmez.

24- Elde edilen bütün başarıları Allah'a irca' edip O'nun sonsuz kudreti karşısında mahviyetkâr davranmak en güzel sünnetlerden biridir. Çünkü kuvvet ve kudret Allah'a ait olduğu gibi, insanı başarılı kılan da O'dur. O bakımdan Yusuf Peygamber eriştiği bütün nimetlerin Allah'tan birer lütuf olarak geldiğini, elde ettiği bütün başarıların Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğunu dile getirerek kendisinden sonrakilere en doğru ve sağlam bir düşünce ve hareket noktası belirlemiştir.

Özel Mülkiyeti Kaldırıp Devletin Tekelinde Tutmak

Tevrat'ta açıklandığına göre, Yusuf Peygamber yedi yıl kadar süren kıtlık yıllarında, devlet adına depoladığı gıda maddelerini, daha çok halka arazi karşılığında vermeyi plânlamış ve böylece kâhinler dışında bütün ülke insanının arazileri devlet adına satın alınmıştır. Sonra da bu arazinin işletilmesi, elde edilecek ürünün beşte biri devlete verilmek üzere halka bırakılmış, o yüzden Mısır halkı devletin kulu ve kölesi durumuna getirtilmiştir.[1]

Bu ifadeden şunu anlıyoruz ki, Yusuf Peygamber'in uyguladığı şer'i kanunlara göre, araziyi, iyi işletemeyen halkın elinden yine kendi rızalarıyla devlet adına satın alıp ülke arazisini devletin tekelinde tutmakta bir

1 Tevrat/Tekvin: 47/20-26

sakınca yoktur. Zira yedi yıllık uzun bir deneme, halkın araziyi iyi kullanamadığını ortaya koymuş ve baş gösteren kıtlık birçok sıkıntılar doğurmuştur.

Ancak Tevrat'ta bu açıklamadan sonra şu satırlara yer verilmiştir: "Ve İsrail Mısır diyarında Goşen vilâyetinde oturdu ve orada mülk sahibi oldular ve semereli olup ziyadesiyle çoğaldılar ve Yâkub Mısır diyarında 17 yıl yaşadı, 147 yaşında öldü."[1]

Bu da, Yusuf Peygamber'in ülke arazisini devletin tekelinde tutarken, özel mülkiyeti kökünden söküp kaldırmadığını, yine isteyenlere belli bir bedel karşılığında mülk verilebileceğini göstermektedir. Ancak tereddüt edilen bir hususu unutmamak gerekir: Ülke arazisi satın alınıp devlete mal edilirken kâhinlerin arazisi satın alınmamış, çünkü devlet onların tayınını, yani günlük geçimini karşılıksız olarak sağlamıştır. O bakımdan onların arazisi kendi mülkiyetlerinde kalmıştır.

Tevrat'ta sık sık "kâhin" ve "kâhinler" tabiri geçer. Bundan, daha çok Yâkub Peygamber'in evlât ve torunları kasdedilmekte, diğer bir yorumla, o aileden gelen din adamları hakkında kullanılmaktadır.

Olayın Bir Başka Tarihi Yönü

Müfessir Kurtubi'nin beyânına göre: Ölüm saatleri yaklaşınca Yâkub Peygamber, Şam diyarında Ken'an yöresine babası İshak'ın yanına gömülmesini vasiyet etmişti. Yusuf Peygamber babasının vasiyetini aynen yerine getirerek ona karşı son görevini yapmayı ihmal etmemiştir.[2] Tevrat'ta ise bu safha şöyle yazılıdır: Yâkub Peygamber oğullarını çağırıp onlara şöyle vasiyette bulunmuştur: "Ben kavmıma katılmak üzereyim. Beni babalarımla beraber Hitti Efronun tarlasında olan mağaraya, Ken'an diyarında Mamre karşısında Makpela tarlasında olan İbrahim'in kabir için mülk olarak Hitti Efron'dan satın aldığı mağaraya gömün. İbrahim ve karısı Sarayı orada gömdüler; İshak ve karısı Rebeka'yı orada gömdüler: Ve ben Leayı orada gömdüm. Tarla ve içindeki mağara Het oğullarından satın alınmıştı. Ve Yâkub, oğullarına emretmeyi bitirince ayaklarını yatağın içine topladı

1 Tekvin: 47/27-28

2 Tefsir-i Kurtubi: 9/270

ve son soluğu verdi ve kavmine katıldı."[1]

Yusuf Peygamber'e gelince: O da vefat edince, ruhen babaları Yâkub, İshak ve İbrahim (aleyhimüsselam)'a katılmayı dilemiş ve böylece tertemiz, peygamberliğinin nezahati içinde Mısır'da vefat etmiştir. Ancak Mısırlılar onu paylaşamamışlar, her semt halkı kendi kesiminde onun gömülmesini istemiş, derken büyük bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştı. Çünkü herkes o mübarek insanın bereketine erişmek arzusundaydı. Sonra aklı eren ileri gelenler, vaki anlaşmazlığı çözmek için Yusuf'un naaşını bir mermer tabuta yerleştirip Nil Irmağı'nın ikiye ayrıldığı kısma gömerek bütün Mısırlılara Nil ile bereket dağıtmasını dilemişler ve böylece, herkesi memnun edip susturabilmişlerdi. Uzun yıllar orada gömülü kaldıktan sonra Musa Peygamber, İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarırken Yusuf Peygamber'in mermer tabutunu da alıp öylece beraberlerinde götürmüşler de vefatından 400 yıl sonra onu Beytü'l-Makdis'e gömmüşlerdir. Kaç yaşında vefat ettiği tam tesbit edilememiştir. 108, 123 ve 107, 110 gibi rakamlar üzerinde durulmuştur. Allah daha iyisini bilir. Efraim, Manasse ve Rahmet adında üç oğlunun dünyaya geldiği söylenir.[2]

Tevrat'taki kayıtlara göre ise, Yusuf Peygamber, babası Yâkub'un cesedini mumyalamaları için hekim kullarına emrettiği ve emir yerine getirilip kırk gün mumyalama süresi dolunca, Mısırlılar'ın onun için yetmiş gün gözyaşı akıttıkları belirtilmektedir. Sonra da Yâkub'un vasiyeti gereği, onun mumyalanmış naşının Ken'an diyarına nakledilerek Mamre karşısında Makpela tarlasındaki mağaraya gömüldüğü anlatılır.[3]

Yine Tevrat'taki kayıtlara göre, Yusuf Peygamber 110 yıl yaşamıştır. Vefatına yakın kardeşlerini ve oğullarını toplayarak onlara gelecekle ilgili şu haberi vermiştir: "Ben ölüyorum, fakat Allah mutlaka sizi arayacaktır ve bu diyardan sizi İbrahim'e ve İshak'a ve Yâkub'a yemin ettiği diyara çıkaracaktır. Ve Yusuf: Allah sizi mutlaka arıyacaktır ve kemiklerimi buradan çıkaracaksınız, diyerek İsrail'in oğullarına yemin ettirdi. Ve Yusuf 110 yaşında öldü ve onu mumya edip Mısır'da bir tabuta koydular."[4]

---

1 Tevrat/Tekvin: 49/29-33

2 Tefsir-i Kurtubi: 9/270

3 Tevrat/Tekvin: 50/1-14

4 Tevrat/Tekvin: 50/22-26

Tevrat'ın Çıkış kitabında ise, Yusuf'un bu vasiyetinin Musa Peygamber tarafından yerine getirildiği anlatılarak şöyle deniliyor: "Ve İsrailoğulları Mısır diyarından silâhlanmış olarak çıktılar. Ve Musa, Yusuf'un kemiklerini kendisiyle beraber aldı; çünkü İsrâiloğulları'na: Gerçekten Allah sizi ziyaret edecektir ve kemiklerimi sizinle beraber buradan çıkaracaksınız, diye sıkıca and ettirmişti."[1]

Bu kayıtlardan, Musa Peygamber'in şeriatında ölen bir kimsenin kemiklerini çıkartıp bir başka yere gömmenin caiz olduğu anlaşılıyor. Nitekim Yâkub Peygamber'in şeriatında da buna cevaz verildiğini, onun yaptığı vasiyetinden anlıyoruz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Yâkub ailesinin Mısır'a göç ettikleri ve Yusuf Peygamber'in daha önce görüp babasına anlattığı rüyanın aynen gerçekleştiği anlatıldı. Sonra da Yusuf Peygamber'in eriştiği başarının, nail olduğu nimetlerin Allah'a ait olduğunu dile getirerek tam mahviyetkâr bir ifadeyle şükrettiği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Yusuf (aleyhisselam) kıssasının gerçekçi ve özlü safhalarının ancak vahiy yoluyla anlaşılabileceği, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendiliğinden bunları bilip anlatmasının mümkün olmayacağı üzerinde duruluyor. Böylece efsanelere karışan Yusuf kıssasının en ibretli yanının ancak Kur'ân'dan öğrenilebileceğine işaret ediliyor. Bütün âyet, belge ve tarihi kıssalara rağmen, yeryüzündeki insanlardan çoğunun inkâr ve tuğyan üzere kalmakta ısrarlı olacakları haber veriliyor. Onun için kavim ve kabilelerin hidâyeti seçmediklerine üzülmeye gerek olmadığı hatırlatılarak, peygamber ve O'nun izinde olanlara gerekenin açık bir tebliğ ve metotlu bir irşat olduğu bildiriliyor.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوا اَمْرَهُمْ
وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا

1 Tevrat/Çıkış: 13/19-21

تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾

102- (Ey Muhammed!) İşte bu gayb haberlerindendir ki, onu sana vahiy yoluyla bildiriyoruz. Onlar hile ve düzen kurarak işlerini kararlaştırmak için toplandıklarında sen onların yanında bulunmuyordun.

103- Sen ne kadar içten arzu edip çırpınsan da insanların çoğu imân edecek değillerdir.

104- Ve sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. Bu (Kur'ân) âlemler için ancak bir öğüt, bir hatırlatmadır.

Vahyedilen Gaybi Haberler

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ

"İşte bu gayb haberlerindendir ki, onu sana vahiy yoluyla bildiriyoruz."

Bilindiği gibi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmi idi, yani okur-yazar değildi. Zaten o devrin Arap tarihini incelediğimizde, İsa Peygamber'den sonra fetret devri başlamış ve bu altı asır devam etmiştir ki, bu süre içinde peygamber gönderilmemiştir. O yüzden tek Tanrı inancı, yerini çok tanrı inancına bırakmıştı. İlim ve irfan adına kayda değer ciddi hiçbir şey yoktu. Daha çok şu üç şey toplumda yaygındı: Güçlünün güçsüzü ezip elindeki ekmeğini alması, esir kadınların ve çocukların esir pazarlarında köle ve câriye adı altında alınıp satılması; şairlere lüzumundan fazla değer verilip putları memnun etmek için onlar adına övgülerin söylenip yazılması.

Tevrat ile amel edenlere gelince: Hicaz ve dolaylarında yaşayan Yahudiler de koyu bir cehalet içinde yüzüyorlardı. Onları sevk ve idare eden birkaç din adamları dışında Tevrat'ı okuyup anlayan, anlayıp amel eden kimseler yoktu. Önemli bir bölümü ticaretle ve tefecilikle geçimini sağlar, kendilerinden olmayanları sömürebildikleri kadar sömürürlerdi.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yetiştiği aile ve muhite dikkat ettiğimizde, onların da tevhid inancı doğrultusunda yeterli bir kültürleri, sağlam esaslara dayalı bilgileri yok gibiydi. O yüzden

Peygamberimiz'in gençlik dönemi, önceleri çobanlıkla, sonraları ticaretle geçmiştir. Kutsal kitaplar hakkında ciddi bir bilgisinin olduğu iddia edilemez. Ümmi, yani okur-yazar olmadığı için de her hangi bir kitap okuma imkânı bulamamıştır. O'nun bildiği tek şey, mükemmel düzen ve dengede yaratılan şu kâinatın bir yaratıcısı vardır, o da Allah (celle celaluhu)'dır. Taştan ve ağaçtan yontulup şekillendirilmiş putların hiçbir zaman ilâh olamayacakları, aklın ve sağduyunun belirleyip ortaya koyduğu bir gerçektir.

Yahudi bilginleri, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in peygamber olarak gönderilmesini yadırgadılar ve o bakımdan beklenilen kurtarıcının o olmadığını iddia edip açıktan inkâra saptılar. Birçok yalan ve iftiralardan, benzetme ve suçlamalardan sonra O'nu zor duruma düşürmek ve mü'minlerin inancını sarsmak için Yâkub ve oğlu Yusuf Peygamberler hakkında kendisinden tatmin edici bilgi istediler. O da, Allah (celle celaluhu) bana bildirecek olursa, size bilgi verebilirim, dedi ve melek Cebrail'in inmesini bekledi. Çok geçmeden Yusuf (aleyhisselam) kıssasıyla ilgili âyetler indirildi. Ama öyle bir güç ve ölçüde ki, bütün yanlışlıkları düzeltmekte, Tevrat'ta geçen bölümlerin isabetli yerlerini doğrulamakta, hatalı yerlerini tashih etmekte ve daha çok ibret ve öğüt alınacak safhalarını açıklamaktaydı. O bakımdan ilâhi kelâmın akıcı, açık, kesin ve doyurucu beyânı herkesi susturdu.

Bunun için Cenâb-ı Hak, olayı, peygamberine bildirdikten sonra O'na şu hususu da hatırlatıyor:

"Ey Muhammed! İşte bu gayb haberleridir ki, onu sana vahiy yoluyla bildiriyoruz. Onlar hile ve düzen kurarak işlerini kararlaştırmak için toplandıklarında sen onların yanında bulunmuyordun. Ne kadar içten arzu edip çırpınsan da insanların çoğu imân edecek değillerdir."

Bu âyetler Mekke'de inmiştir. Eğer Yusuf kıssası, Kur'ân'ın açıkladığı şekilde ve muhtevada o yörelerde bilinmiş olsaydı, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle bir iddiayla ortaya çıkabilir miydi veya Allah (celle celaluhu) böyle bir ifade kullanır mıydı? Nitekim bir süre sonra Yahudi din adamlarından Abdullah b. Selâm ve arkadaşları, Kur'ân'ın bu âyetlerini duyduklarında hayretlerini gizliyememişler ve bu kadar net ve sağlıklı bilgileri kimselerin bilmediğini itiraf etmişlerdi. Çünkü Tevrat'ta kıssayla ilgili yazılara o kadar çok insan sözü karıştırılmıştır ki, hangi cümlesi ilâ-

hi, hangisi beşeri olduğunu ayırt etmek bile mümkün olamamıştır. Ancak Kur'ân'ın beyânı ortaya çıkınca, kıssanın gerçek yanı anlaşılabilmiştir.

Daha önce de kısaca belirttiğimiz gibi, Yusuf (aleyhisselam) kıssasının bir diğer yönü de, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ve arkadaşlarının içinde bulundukları sıkıntılı duruma neşter vurması, tarihin tekerrür edeceğine işarette bulunması; aynı zamanda hak, doğruluk, ahlâk, fazilet ve adalet adına verilen mücadelenin, sarf edilen mesainin mutlaka başarıya erişeceğini müjdelemesidir. Nitekim on yıl sonra Mekke fethedilmiş ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) kutsal Kabe'yi putlardan temizleyerek, Mekkeli düşmanlarına, Yusuf Peygamber'in kendi kardeşlerine söylediği sözü söyleme büyüklüğünü bir defa daha göstermiştir: **"Size bugün azarlama, ve başakakma yok. Allah sizi bağışlasın, affetsin. O, merhamet edenlerin en çok merhametlisidir."**

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Beslediği Ümit

Siyercilerin tesbitlerine göre, Yahudi din adamlarıyla Mekke'nin ileri gelenlerinden bir grup insanın Yusuf (aleyhisselam) olayını sormaları ve vahiy yoluyla olayın gerçek yönünün bildirilmesi üzerine, soruyu soranlar susmaktan başka bir çare bulamamışlar ve ne tasdik, ne de reddetmeyerek geldikleri gibi geri dönmüşlerdi. O sebeple Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onlardan çoğunun veya bir kısmının aklını ve vicdanını doğruyu seçmeye çevirir ve son dine inanırlar diye ümitlenmiş ve neticeyi sabırsızlıkla beklemişti. Zira Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in özelliklerinden biri de, insanların düştükleri küfür ve cehalet bataklığından bir an önce kurtulmalarını görmekti. Bunun için gece-gündüz demeden hakkı tebliğ etmeye çalışır, irşat hizmetini kusursuz sürdürürdü.

İşte o bu duygu ve düşünce atmosferi içinde olumlu sonuç beklerken, aksine onların inkâr ve tuğyanlarında ısrar ettiklerine şahit olmuş ve fazlasıyla üzülmüştü.

Cenâb-ı Hak, bu hususta ilâhi sünnetinin hedefini belirterek teselli mahiyetinde şu âyeti indirdi:

"Sen ne kadar içten arzu edip çırpınsan da insanların çoğu imân edecek değillerdir."

Diyebiliriz ki, beşer tarihi böyle başlamış, böyle gelişmiş ve böyle devam edecektir. Hak ile bâtıl mücadelesi hiçbir zaman son bulmayacak, kıyamet kopuncaya kadar bu sürtüşme sürüp gidecektir. Önemli olanı, milyonlarca, hattâ milyarlarca insanlar arasında Hakk'ın sesini duyup kalbini imân cevherine taht yapanların Allah'ın dinine bilerek, inanarak ve karşılığını yalnız Allah'tan bekleyerek hizmetlerini sürdürmeleridir.

Dine Davette, Hakk'a İrşatta Ücretin Yeri Yoktur

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

"Ve sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. Bu (Kur'ân) âlemler için ancak bir öğüt ve hatırlatmadır."

Kur'ân'da ücret konusu sık sık işlenip hatırlatılır. Gönderilen peygamberler dini yayarken, ilâhi buyrukları tebliğ ederken, ona karşılık bir ücret istememişler; aksine ellerinde ve evlerinde olan varlıklarını da bu yolda harcamışlardır. Bunun sebebi açıktır: Allah'ın indirdiği din elbette ki çok aziz ve çok şereflidir, aynı zamanda her yönüyle kutsaldır. Allah rızası gözetilerek tebliğ edildiği, ücretsiz anlatıldığı sürece kutsallığına saygı gösterilmiş ve azizliği korunmuş olur. Din bilgini dilenci durumuna düşürüldüğü gün, dinin kutsallığı zedelenir? Allah'ın insanlara emanet ettiği bu nimet ağır yara alır. O bakımdan hem peygamberler, hem de onların yolunda yürüyen din mürşitleri, zaruri bir durum meydana gelmedikçe, din adına kimselerden bir şeyler istememişler, kendileri için bir ücret talebinde bulunmamışlardır.

Kur'ân'da dine hizmetten söz edilirken, bu şerefi üstlenenlere, peygamberlerin tertemiz metodu hatırlatılır, onların müstağni davranmaları en açık misal olarak verilir.

Kur'an Bir Öğüt ve Hatırlatmadır

"Bu (Kur'ân) âlemler için ancak bir öğüt ve hatırlatmadır."

Burada Kur'ân "zikir" olarak anılmıştır. Bu kelime çok yönlü ve çok anlamlıdır: Hafızada arşivlenen bir şeyi hatırlama, bir şeyin kalpte doğuvermesi, dilde meydana gelmesi bunlardan bir kaçıdır. Ayrıca "namaz" insana Allah'ı daha çok hatırlattığı için "zikir" diye anılmıştır. "Kur'ân" her yönüyle Allah kelâmı olup her kelime ve cümlesiyle Allah'ı anmamıza ve-

sile olduğu için "zikir" olarak vasıflandırılmıştır. Sonra da "zikir", hatırlatılan veya okunan veya okutulan veya haber verilen bir şeyden öğüt ve ibret alma mânasında da kullanılmıştır. Kur'ân'ın zikir olarak vasfedilmesinin bir anlamı da budur. Şöyle ki: İlgili âyette Kur'ân'ın âlemlere ancak bir zikir, yani öğüt ve hatırlatma olduğu buyurulurken, okunup anlamı üzerinde durulduğu, Allah'ın neleri murad ettiği düşünülerek âyetleri üzerinde ciddiyetle araştırma yapıldığı, imân ve irfan gözüyle bakılıp incelendiği takdirde bir zikir anlamı hüviyetinde bulunduğuna işaret ediliyor.

Kur'ân neleri öğütler ve neleri hatırlatır?

Bu iki soru üzerinde durduğumuzda Kur'ân'ın belirtilen hususta insanları nasıl eğittiğini daha iyi anlamış oluruz.

1- Kur'ân bütünüyle bir öğüttür.

Bilindiği gibi, "öğüt" sözlük olarak, birine doğru ve uygun olanı söylemek; doğru ve faydalı yolu göstermek veya kötü söz ve davranışlardan sakındırmak anlamına gelir. O bakımdan bu tanımlama, insanların yaratılışlarındaki yüce hikmete uygun bir yaşama düzenini içermekte ve ilâhi buyrukların insanlardan yana bütün faydalarını beraberinde taşımaktadır.

2- Kur'ân bir hatırlatmadır.

O, insana yaratanını, O'nun eşsiz ve sınırsız kudretini, meleklerini, kıyameti, hesabı, Cennet ve Cehennem'i en anlamlı ve duyarlı şekilde hatırlatan bir kitaptır. Hayat kanunlarına uymayı tavsiye eder, sünnetullaha uygun yaşamamızın gereğini öğretir. Böylece her yönüyle O, insana sorumluluk duygusunu aşılar ve günlük hayatımızı başıboşluktan kurtarıp belli bir amaca yöneltir.

İşte bu manalarla Kur'ân milletler için ancak bir zikir ve hatırlatmadır. Mürşidin ve ilim adamının görevi, Allah rızasını gözeterek Kur'ân'ın bu özelliklerini kalplere ve kafalara -kırmadan, incitmeden ve bıkkınlık vermeden- işlemek, idrakleri hep uyanık tutmaya çalışmaktır.

Âyet-i Kerime, başta Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz olmak üzere, irşad ve tebliğ düzeyinde bulunan bütün mü'minlere bu hizmetin gereğini hatırlatıyor. Doğruya eriştirmeyi, dalâletten kurtarmayı ise, Allah'ın takdirine ve meşietine bırakmamıza işarette bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yusuf (aleyhisselam) kıssasının en doğru ve en ibretli safhalarının ancak Allah'ın vahiy yoluyla bildirmesi neticesinde anlaşıldığı belirtildi. Bununla beraber insanların çoğunun hemen her devir ve dönemde hakkı ret ve inkâr ettiklerine dikkatler çekilerek, bu kıssalardan ancak aklını, vicdanını, idrâk ve izanını iyi kullananların öğüt alacağına işaret edildi. Sonra da Allah'ın emirlerini tebliğde ve insanları doğruya, hakka ve fazilete irşat etmekte bir ücret istemenin söz konusu olamayacağı hatırlatılarak Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 23 yıllık risâlet dönemindeki metodunu araştırıp öğrenmemiz istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yerde ve göklerde Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, birliğine ve kurduğu düzenin mükemmelliğine, sağladığı dengenin kusursuzluğuna delâlet eden nice belgelerin bulunduğu konu ediliyor; her gün bu belgelere bakan birçok körlerin, uğrayan sayısız gafillerin acıklı hallerine işaret edilerek akıl ve idrâkimizi yeterince kullanmamız emrediliyor.

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوْٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِىْٓ اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيْرَةٍ اَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِىْ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٨﴾

105- Göklerde ve yerde nice âyetler açık belgeler, yol gösterici kanıtlar) vardır ki, onlardan yüzlerini çevirerek geçerler (de bir şey anlamazlar).

106- Onların çoğu ancak ortak koşarak Allah'a inanırlar.

107- Allah'ın azabının birden bire kendilerini kaplayıp kuşatacak şekilde geleceğinden veya farkına varmazlarken kıyametin ansızın gelmesinden güvende midirler?

108- De ki: İşte benim yolum budur! Ben de, bana uyanlar da bilerek idrâk ederek Allah'a davet ediyorum (ediyoruz). Allah'ı tenzih ederim ve

ben ortak koşanlardan değilim.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'tan başkasına yemin eden kimse, gerçekten Allah'a ortak koşmuştur."[1]

"Doğrusu rukye (efsun, büyü) ile ilgili işaretler, muskalar, üzerine büyü yapılan ipler (ve benzeri) şeyler, Allah'a ortak koşmaktır."[2]

"Efsuna, büyüye inanan kimse, Peygamber'in yaptığı şu duayı yapsın: "İnsanların Rabbi! Sıkıntı ve kötülüğü gider, şifa ver ve sen şifa verensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Senin şifan hiç bir hastalığı bırakmaz."[3]

"Kim kendi üzerine muska, gözboncuğu asarsa, Allah'a ortak koşmuş olur."[4]

Kudsi hadis:

"Allah buyurdu: Ortaklıkta ben ortakların en müstağnisiyim. Kim bir amel işler de onda başkasını bana ortak ederse, onu da, ortağını da terkederim (rahmetimi onlardan ayırırım)."[5]

"Uğursuzluk saymak kimi işinden geri çevirirse, o kimse cidden Allah'a ortak koşmuş olur."[6]

"Allahım! Bildiğim halde sana ortak koşmaktan yine sana sığınırım ve bilmediğim şeyden de sana sığınırım."[7]

Varlıkta Her Şey Allah'ın Damgasını Taşımaktadır

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ

1 Tirmizi/Nüzur: 9 - Nesâi/Eyman: 4 - İbn Mâce/Keffarat: 2 - Dârimi/Nüzur: 6 - Ahmed: 1/47 - 2/34, 67, 69, 87, 98, 125

2 İbn Mâce/Tib: 34

3 Buhari/Merzâ:20, Tıb: 38, 40 - Ebu Dâvud/Tib: 17, 19 - Tirmizi/Cenâiz: 4, Daâvat: 111 - İbn Mâce/Tıb: 36, 39, Cenâiz: 64 - Ahmed: 1/76, 381-3/151, 267

4 Ahmed: 4/154, 156

5 Müslim/Zühd: 46 - İbn Mâce/Zühd: 21

6 Ahmed: 2/220

7 Ebu Ya'lâ: Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'den

"Göklerde ve yerde nice âyetler vardır ki, (inkarcı sapıklar) onlardan yüzlerini çevirerek geçerler (de bir şey görmez ve anlamazlar)."

Varlık âleminde her şey, insanlıktan yana fayda sağlamaya yönelik olarak yaratılmış ve plândaki yerini almıştır. Başıboş gereksiz ve yararsız hiçbir şey yoktur. O bakımdan her şey yüce yaratanın damgasını taşımakta O'nun varlığına ve birliğine belge olmaktadır. Bunun için kâinat tesadüfler manzumesi değildir ve olamaz da. Hiçbir varlık bağlı bulunduğu kanunun dışına çıkmamakta ve türünün özelliğini kaybetmemektedir. Bitkiler ve diğer canlılar kalıtıma bağlı kalarak varlıklarını ve nesillerini devam ettirmektedirler.

İşte göklere ve yere bu açıdan baktığımızda, sonsuz bir kudretin eşyanın her parçasında, önceden planlandığına göre, tasarrufunu sürdürdüğünü görür ve ister-istemez bu kudretin karşısında eğiliriz.

Güneş kendi sistemi içinde saniyede 650 milyon ton hidrojeni, 645,4 milyon ton helyuma dönüştürerek, her bir saniyede 4.6 milyon ton enerji etrafa yaymaktadır. Bu çok ince hesaplara, fiziksel kanunlara göre düzenlenmiş bir programdır ki, şaşması söz konusu değildir. Aynı zamanda tesadüfün bu olayda yeri ve anlamı yoktur.

Ay, elips biçiminde kendi yörüngesi üzerinde 29 gün, 12 saat, 44 dakika ve 2.8 saniyede dünyanın etrafında dolaşmaktadır ve dünyadan ayın yalnız bir yüzü görülür. Ay yaratıldı yaratılalı bu hesaba göre hareketini sürdürmekte, yörüngesinden şaşmamakta, yüklendiği programı aksatmamaktadır. O bakımdan ayları, yılları sağlıklı biçimde hesaplamamız için bize en sağlam kıstas olmakta ve dünyamıza ayrı bir güzellik vermektedir. Bütün bunların tesadüflerin birbirini izleyip bir zincir halkaları gibi bir araya geldiğini söyleyemeyiz. Zira şuursuz tesadüfler ve akletmeyen maddeler böylesine dengeli, düzenli, faydalı bir sistemi oluşturamaz.

Dünyanın hem kendi ekseni, hem de Güneş'in çevresinde baş döndürücü bir hızla bir elips çizerek dönmesi, 23 derecelik bir meyilde hareket etmesi, kutuplardan basık olması, atmosfer tabakasının belli bir ölçüde yerçekimi sayesinde korunması, aynı zamanda taşıdığı çeşitli gazlarla bize hayat vermesi, şaşmadan hükmünü yürüten yüksek bir kudretin varlığını hatırlatmıyor mu? Semavi dinler o yüksek kudretin Allah (celle celaluhu) olduğunu açıklamıyorlar mı?

Dünyanın dörtte üçünün su ile kaplı olması, yağmur ve sulama dengesini sağlamıyor mu? Daha az veya daha çok olsaydı, bu denge sağlanabilir miydi? Bütün bunlar neyi ifade ediyorlar, bize neleri hatırlatıyorlar?

Hayvanlar alemindeki düzen ve denge, her canlının kendi türünün özelliğine göre, kalıtıma bağlı kalarak, genler vasıtasıyla neslini devam ettirmekte, içgüdüleriyle kendilerini koruyup gıdalarını sağlamaktadırlar. Karıncaların iş bölümü yapıp sistemli ve ahenkli çalışması; bal arısının akıllara durgunluk verecek ve her bölümü bir uzmanlık konusunu içerecek, mükemmel bir laboratuvar veya kimyahane özelliğini yansıtacak bir plân içinde çalışıp insanlara şifa toplaması tesadüflerin bir araya gelmesiyle mi gerçekleşmiştir, yoksa mükemmelin de ötesinde çok yüksek ilme ve kudrete sahip bir yaratıcının var kılmasıyla mı vücut bulmuştur? Akıl, idrâk, vicdan ve sağduyu birinci soruya hayır, ikincisine evet demektedir.

Günümüzde gelişen modern biyoloji, "Kendiliğinden oluş yoktur" diyor. "Doğruluğu deneylerle gösterilemeyen iddialar değersiz ve geçersizdir" hükmünü ortaya koyuyor. Ancak yeryüzünde hayatın nasıl başladığını açıklayamıyor. Bu başlatmayı, ister istemez Allah'ın kudretinin eseri olan kusursuz plân ve programa bağlamaktan başka çıkar yol bulunmadığını yavaş yavaş anlamaya yaklaşıyor.

Varlık âlemine dikkatle baktığımızda milyonlarca çözülmedik meseleler, faydaları tam anlaşılmadık canlılar ve bitkiler karşımıza çıkar. İnsanın aklının ve zekâsının çözüp sonuca bağladıkları ise, kâinatın büyüklüğü ve nesnelerin çokluğu karşısında devede kulak misali pek azdır.

İşte Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetlerle insan zekâ ve düşüncesi bu muazzam plâna döndürülmek istenmektedir.

Şüphesiz bu konuda verilecek o kadar çok misal vardır ki, tefsirimizin hacmi hepsine müsait değildir. O bakımdan ilâhi kudretin benzersiz sanatını yansıtan bir de kelebek diye çok sevimli bir böcek türü vardır. Büyüteçle onlardan birine baktığımız zaman o eşsiz sanatın bütün incelik ve güzelliğini görmemek mümkün mü? İncecik bir sapa takılı minik birer zinet olan pullar, çok düzgün sıralar halinde yan yana dizilir. Üst sıradaki pulların bir altındaki sıradakilerin dibini hafifçe örtmesi, damlardaki kiremitlerin düzenini hatıra getirir. Böylece hem dokunan ıslaklığın kayıp gitmesini sağlar, hem de uçarken rüzgarın hızına göre kendini ayarlaması

söz konusudur.

Hakan kelebeklerini incelediğimizde, bir başka olayla karşılaşırız: Gündüzleri çok parlak pullarıyla, geceleri de pis lezzetli salgılarıyla kendilerini kelebek yiyen kuşlardan korumuş olurlar.

Bu çok sevimli canlının kendinde taşıdığı özellikler, bizlere neyi hatırlatır? Akılsız, şuursuz maddeyi mi, kör tesadüflerin bir araya gelmesini mi, yoksa çok üstün bir kudretin tecelli eden hilkat kanununu mu?

İnsanların Çoğu Ancak Ortak Koşarak Allah'a İnanırlar

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

"Onların çoğu ancak ortak koşarak Allah'a inanırlar."

Putperestler gerçekten koyu bir cehalet, katı bir tutum içindedirler. Şöyle ki: Çok önemli bir olayı veya kâinat plânında yer alan bir sistemi gösterip, bunu kim meydana getirdi? diye sorulduğunda, onların çoğu, "Allah" diye cevap verir ve sonra da putlarının birer aracı ve yardımcı güç olduklarını ilâve ederlerdi. Materyalist olan ilim adamları ise, araştırırlar, deneyler yaparlar, olumlu sonuçlar elde ederler ve bütün bunları ilme ve tabiata bağlayarak sebepleri ve bağlı bulundukları kanunları açıklarlar, sebep ve kanunları vücuda getirip gereken düzenleme ve dengelemeyi kuran Allah'ı anmazlar. Böylece her şeyi tabiata, kendi deyimleriyle doğaya irca' edip onun üstünde ve ötesinde bir kuvvete inanmazlar. Bununla beraber bu ilim adamları büyük bir tehlikeyle karşı karşıya geldikleri zaman, başka ümitleri kalmayınca, ruhlarının derinliğine yerleştirilen din ve Allah duygusu, üzerindeki perdeyi yırtıp meydana çıkar ve onlar istemedikleri halde kalplerinden dillerine "Allah" ismi akıp gelir.

Büyük liderleri, birçok yararlıklar göstermiş kahramanları, sevgi ve ilgide ölçüyü kaçırarak ilâhlaştıranlar, elde edilen bütün başarıları onlara ait kılarak Allah'ı hatırlamayanlar da bilerek veya bilmeyerek Allah'a ortak koşmaktadırlar. Bununla beraber, onlara, gökleri ve yeri kim yarattı, bu düzen ve dengeyi kim kurdu? diye soracak olsak, hiç tereddüt etmeden "Allah" derler.

Mal ve servete karşı aşırı tutkusu olanlar da dolaylı şekilde Allah'a ortak koşarlar. Zira maddecilerle midecilere göre, para ve servet amaçtır, ona

erişebilmek için her şeyi mübah saymak gerekir. Bunlara da yukarıdaki soruyu tevcih ettiğinizde, diğerleri gibi, "Allah" diye cevâp vereceklerinde şüphe yoktur. O yüzden putperestliğin birçok şekilleri ve türleri söz konusudur. Kimi taşları yontup ilâh edinirken, kimi de mal ve serveti ilâhlaştırır.

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkün. Ama değişmeyen tek şey vardır; o da, Allah'a inananların çoğunun O'na ortak koşarak inanmalarıdır. Allah (celle celaluhu) ise, içinde ortaklık şaibesi bulunan hiçbir ameli, ibâdet ve taâti kabul etmez.

Aniden İlâhi Azabın Kendilerini Kuşatmasını mı Beklerler?

اَفَاَمِنُوٓا اَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

"Allah'ın azabının birdenbire kendilerini kaplayıp kuşatacak şekilde geleceğinden veya farkına varmazlarken kıyâmetin ansızın gelmesinden güvende midirler?"

Kur'ân burada çok ince bir noktaya dikkatleri çekiyor. Şöyle ki: Ani bir azabın başlarına inivermesi, büyük bir felâketin onları kuşatması veya kıyametin ani olarak kopması neyi hatırlatır? Şüphesiz bu, insanın doğuştan ruhundaki "Allah ve din" duygu ve düşüncesini harekete geçirir. Düne kadar Allah'ı inkâr edenler veya O'na ortak koşarak inananlar, ilk sademede "Allah!" diye çığlık atar ve bazen da "Allahım, sen varsın" diyerek gerçeği itiraf ederler. Ama ne var ki böyle bir umutsuzluk anında Allah'ı hatırlamanın veya O'nun varlığını dile getirmenin fazla bir yararı yoktur. Felâket veya inen azap onları yok edecek olursa, kurtulmuş sayılmazlar. Felâketi atlatıp hayatta kalacak olurlar da eski tutum ve düşüncelerine dönerlerse, yine de tehlike anında Allah'ı hatırlamaları onlara bir yarar sağlamaz. Bakara suresinde açıklandığı üzere, ilâhlık iddiasında bulunan Fir'avn II. Ramses'in, Kızıldeniz'in korkunç dalgaları arasında can çekiştirirken "Ben artık İsrailoğulları'nın inandığı Rabbe inandım" demesi ona hiçbir yarar sağlamamış ve imân ettiğine delil sayılmamış, küfür üzere öldüğü kesinlik kazanmıştır.

Bu misalleri de çoğaltmak mümkündür; ama anlaşıldığı gibi, ortak koşarak Allah'a inanmanın şirkin ayrı bir çeşidi olduğunu unutmamamız gerekir ve aynı zamanda Allah'ın böyle bir imânı ve onun ürünü olacak

amelleri kabul etmeyeceğini bilmemiz söz konusudur.

Peygamber'in Yolu

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلِيٓ اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِيۜ

"De ki: İşte benim yolum budur! Ben de, bana uyanlar da bilerek, idrâk ederek Allah'a davet ediyorum (ediyoruz)."

Allah'ın kullarına indirilen ve melek Cebrail'in öğretisine, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tebliğine bağlı bulunan yol, İslâmiyet'tir. Bu yolda inkâr yok, imân vardır; kötülük yok, iyilik ve adalet mevcuttur. Bölünme ve parçalanma yok, birlik ve dirlik söz konusudur. Çünkü bu yol her iki hayatı amacına ulaştıran, insanı mutlak saadete götüren ve Allah ile kulları arasındaki engelleri kaldıran "Sırat-ı müstakim"dir.

O bakımdan bu yola ruhun gıdası, kalbin şifası, Hakk'ın rızası ve insanlığın selâmeti bağlanmıştır. Yine bu yolda güzel ahlakın özü, ilmin ışığı, hayat kanunlarının ölçü ve anlamı, insan olarak yaratılmamızın hikmet ve amacı sergilenmiştir. O kadar ki, bu yolun kitabı Kur'ân, öğretmeni Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), programlayıcısı Allah (celle celaluhu)'dur. Bu yolu seçenler, akıl ve idrâkleriyle Allah'a yönelir, O'na el açıp duâ eder ve her zaman O'nu anarlar. Allah (celle celaluhu)'yu her türlü şirkten uzak tutup O'nun ortaklıktan, beşeri sıfatlardan pâk ve münezzeh bulunduğunu açıklarlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, göklerde ve yerde insan aklına ışık tutan, düşüncesini yönlendiren ve ona yaratanını tanıtıp öğreten sayısız âyetlerin ve belgelerin bulunduğu konu ediliyor. Şartlanmış inkarcıların o âyetlerin ve belgelerin yanından körler ve sağırlar gibi geçtikleri anlatılarak eşyaya, ilâhi damgayı görebilecek bir dikkatle bakmamız emrediliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, gönderilen her Peygamber'in ancak insanlardan seçildiği bildiriliyor. Sonra da gelip geçen inkarcı azgınların, sapık maddecilerin sonlarının ne olduğunu, kalıntılarına ve tarihi vesikalara bakmak suretiyle öğrenmemiz tavsiye ediliyor. Arkasından peygamberlerden bir kısmının kıssalarının yer yer Kur'ân'da anlatılması konu edilerek Kur'ân'ın her yönüyle Allah sözü olduğuna dikkatler çekiliyor.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۗ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا ۗ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَٓاءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَشَٓاءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِاُولِى الْاَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

109- Senden önce kasabalar halkından kendilerine vahyedip peygamber olarak gönderdiğimiz kimseler de ancak birtakım adamlardı. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin âkıbetinin ne olduğuna bakmıyorlar mı? Âhiret yurdu, elbette (Allah'tan korkup küfür ve şirkten) sakınanlar için çok daha hayırlıdır. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

110- O kadar ki, peygamberler ümitlerini kaybedecek duruma gelip (inkarcıların onları) yalana çıkaracaklarını sandıkları zaman yardımımız onlara gelip yetişti; dilediğimiz kimseler kurtarıldı. Suçlu günahkâr milletten ise azap ve şiddetimiz geri çevrilmez.

111- Şanıma andolsun ki, peygamberlerin kıssalarında sağduyu sahipleri için ibret (ve öğüt)ler vardır. Bu (Kur'ân) uydurulmuş bir söz değildir. Önündeki (kitapları) doğrulayan; imân eden bir millet için her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren hidâyet ve rahmettir.

Peygamberler Erkeklerden Seçilip Gönderilmiştir

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى

"Senden önce kasabalar halkından kendilerine" vahyedilip peygamber olarak gönderdiğimiz kimseler de ancak birtakım adamlardı."

İlgili âyetin açık anlatımından, peygamberlerin kasabalı olan erkek-

lerden seçilip gönderildiği anlaşılıyor. Bunun sebebi gayet açıktır. Şöyle ki: Erkeklerdeki cesaret, dayanma gücü, ileriyi görme, olayların hemen tesiri altında kalmama yetenekleri daha fazla ve belirgindir. Peygamberlik ise, çok meşakkatli, ağır ve o nisbette saldırılara hedef olan bir hizmettir. Kadınların böyle ağır bir yükü kaldırabilecekleri pek düşünülemez.

Bu âyete dayanarak İbn Kesir Ebu'l-Fidâ İsmail diyor ki: "Allah, Ademoğulları'nın kızlarından hiç birine teşri'i anlamda vahiy indirmemiştir."[1]

Ünlü akaitçi Şeyh Ebu Hasan el-Eş'âri de diyor ki: "Kadınlardan peygamber gönderilmemiştir, ancak onlardan sıddika olanlar vardır."[2] Nitekim Kur'ân'da bu husus şöyle açıklanmıştır:

"Meryem oğlu Mesih, Peygamber'den başkası değildir. Şüphesiz ki ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Annesi de sıddika (çok doğru ve iffetli) bir kadındı. İkisi de yemek yerlerdi."[3]

İlim adamlarından bazısı, İbrahim Peygamber'in eşi Sara'nın, Musa Peygamber'in anasının ve İmran kızı Meryem'in peygamber olduklarını iddia ederler ve buna illet olarak da meleklerin onlara hitap ettiklerini, onlara Allah'ın bazı emirlerini getirdiklerini gösterirler. Oysa meleğin birine bir haber getirmesi veya ilhamda bulunması, o kimsenin peygamberliğini kanıtlamaz. Bu hal, Allah'ın onlara olan özel bir iltifat ve lutfudur ki, istisna teşkil eder. Çünkü Kur'ân onları "nebiyye" diye anmamış, bilâkis Hz. Meryem için "sıddika" vasfını kullanmıştır. Bilindiği gibi, "sıddiklık" mertebesi, peygamberlik mertebesinden sonra gelir.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın dediği gibi, meleklerin sözü edilen kadınlara gelmesi, bir teşrif ve taltiftir.

Badiye (çöl) sakinlerinden de peygamber gönderilmemesinin sebebi, onların daha çok hırçın ve kaba tabiatlı olmalarındandır. Peygamberlik ise, edep, terbiye, nezaket, zerafet, incelik ve duyarlık isteyen bir görevdir. Onun için Kur'ân'da dikkat edildiğinde hep "kura" tabiri kullanılmıştır ki bu "karye"nin çoğuludur ve ünlü lugatçı Râğıb'ın tesbitine göre: İnsanların çokça toplanıp bir araya geldikleri meskun yer demektir. Bu da daha çok

1 Tefsir-i İbn Kesir: 2/496

2 Tefsir-i İbn Kesir: 2/496

3 Mâide Suresi: 75

şehir ve kasaba anlamına gelir.

Zira şehirli veya kasabalılar daha medeni, daha görgülü ve temkinlidirler. Olayları kendi geniş kültürleriyle daha iyi değerlendirebilirler.

Peygamberlerin Çilesi

حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَٓاءَهُمْ نَصْرُنَا

"O kadar ki, peygamberler ümitlerini kaybedecek duruma gelip (inkarcıların onları) yalana çıkaracaklarını sandıkları zaman yardımımız onlara gelip yetişir."

Gönderilen her peygamber, medeni, asil ve erkek idi. Hepsi de ağır hücumlara, çirkin saldırılara, azgınlık ve taşkınlıklara hedef olmuşlardır. Ama sabır, Allah'a güvenip dayanma ve kuvvetli ümit onları sonunda başarıya eriştirmiştir. Ancak bu başarının çok farklı şekilde tezahür ettiğini biliyoruz. Nuh Peygamber'in başarısı, yaptığı gemiye iman edenleri alıp kâfirleri, inmek üzere olan ilâhi emirle başbaşa bırakması ve böylece o kesimde yeniden filizlenecek nesillere en ibretli belgeleri bırakmasıdır. İbrahim Peygamber'in başarısı, Nemrut'un iddialarını çürütmesi, getirdiği kuvvetli delil ve belgelerle onu susturması ve zulme uğratılan bir peygamberi zulüm ateşinin yakmayacağını kesin biçimde ortaya koyması, sonra da Şam ve Hicaz dolaylarında tevhid inancı doğrultusunda hanif dinini yayarak Allah (celle celaluhu)'ya secde eden bir ümmet oluşturmasıdır. Lut Peygamber'in başarısı, homoseksüel olan ve her türlü gayret ve uyarılara rağmen bir türlü doğru yolu, iyi ahlâk ve fazileti seçmeyen ahlâksız bir kavmi görevli iki melekle başbaşa bırakıp ailesinden imân edenleri ve kendisine inanıp bağlanan kimseleri alıp şehri terketmesi olmuştur. Musa Peygamber'in başarısı, Fir'avn'ı mu'cize ve açık belgelerle susturması ve sonra da İsrailoğulları'nı alıp Mısır'dan çıkması, arkasından kendilerini takibe çıkan Fir'avn ve askerlerinin Kızıldeniz'de boğulmaları, aynı zamanda Sina Çölü'nü aşıp İsrailoğulları'nı Filistin topraklarına yerleştirmesi olmuştur.

O halde her Peygamber'in başarısı, birtakım çilelerden geçtikten, saldırılara uğradıktan, kaba ve cahil kimselerle mücadeleden sonra gerçekleşebilmiştir. Bu bakımdan çileyi yalnız Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz değil, her peygamber kendi derece ve muhitine, yaptığı tebliğ ve sürdürdüğü irşat seviyesine göre çekmiştir. Kur'ân konuyu

bu açıdan değerlendirirken, inananların da, inkarcıların da yeryüzünde gezip dolaşmalarını, Hakk'ı ret ve inkâr ederek yeryüzünde fitne çıkaran, haksızlıkta bulunan kavim ve milletlerin yıkılıp yok olmalarını, çoğuna ait ayakta duran kalıntıları görüp ibret ve öğüt almalarını telkin ediyor.

Tarihi olayları, olayların dayandığı sebepleri, milletlerin yıkılış ve siliniş nedenlerini araştırmayanlar, hem yaşadıkları dönemi, hem de geleceklerini aydınlığa kavuşturamazlar. Çoğu o yüzden hakkı ve gerçeği göremeyen körler, rahmet sesini işitmeyen sağırlar olarak şu dünyadan gelip geçerler. Kur'ân-ı Kerim yeri geldikçe şu uyarıyı sık sık tekrarlar: "Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki milletlerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı?"

Peygamberler Ümitsizliğe Düşerler mi?

حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ

"O kadar ki, peygamberler ümitlerini kaybedecek duruma gelirler."

Peygamberler genellikle ilâhi vahiy ile desteklendikleri ve bilgilerinin kaynağı vahiy olduğu için pek ümitsizliğe düşmez, sabırları tükenmez, azimleri kırılmaz. Ama onlara imân edip uyan fakirler, köleler ve diğer insanlar, karakterleri, duygusallıkları gereği hem biraz aceleci olurlar, hem de va'dedilen azabın biraz geciktiğini görünce sabırsızlanır ve bazen de ümitsizliğe kapılır gibi bir hal alırlar. Peygamberlerin başarısızlığa uğrayıp ümitlerini kaybedecek duruma gelmeleri ise, daha çok Hakk'a davet ettikleri toplum ve kavimlerin inatçı ve ısrarlı tutumlarıyla yakından ilgilidir. Ayrıca kendilerine inanıp uyan mü'minlerin dine hizmet hususunda ortaya koydukları gayret, azim ve irâde nisbeti oldukça önemli rol oynar. İnkarcı sapıkların, maddeci azgınların kendi aleyhlerine va'dedilen azabın gecikmesiyle tutumları, alaylı tavırları daha da değişir. Söylenen sözlerin birer aldatmaca olduğunu düşünerek peygamberleri yalanlamaya kalkışırlar ve bu atmosfer içinde peygamberlerin bir kısmında az da olsa bir zan havası oluşmaya başlar da çok geçmeden kendilerini toparlayıp Allah'ın va'dinin geç de olsa mutlaka yerine geleceğini kesinlikle bildiklerinden o zan havasından kendilerini uzak tutmaya yönelirler. Böyle bir zan havasının oluşmasının bazı sakıncaları olmakla beraber, faydaları da söz konusudur; öyle ki, Allah'ın yardımının gelmekte olduğunun ilk belirtisi ve

hükmünün ineceğinin en kuvvetli habercisidir. Derken çok geçmeden hem Allah'ın yardımı iner, hem de müşrikler hakkında hükmü tecelli eder.

Nitekim bu konu Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemizden sorulduğunda, o şöyle demiştir: "Allah korusun! Allah neyi peygamberine va'detmişse, Peygamber ölmeden önce o va'din mutlaka yerine geleceğine inanmış ve onun öyle olacağını kesinlikle bilmiştir. Ama sıkıntı ve belâ Peygamber'in peşini bırakmamıştır; o kadar ki mü'minler kendi aralarında peygamberi yalanlama havasına girmekten endişe duymaya başlamışlardır. İşte âyetin yorumu budur."[1]

Bütün bunlar Mekke'de çetin mücadele verip sıkılan ve göğüsleri daralan mü'minlere kurtuluş ve başarıya erişmenin yakın olduğunun sinyalleridir. Tıpkı Hz. Yusuf (aleyhisselam)'ın zindanda geçen yılları ve sonra da Allah'ın yardımının ona teveccüh etmesi gibi.

Kur'ân bütün bu uyarı ve telkinleri, haber ve müjdeleri verdikten sonra insan aklına sesleniyor, aklı hissin tesirinden kurtarmayı amaçlıyor ve: "Artık aklınızı kullanmaz mısınız?" diyor.

Peygamberlerin Kıssalarında Öğütler ve İbretler Vardır

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ

"Şanıma andolsun ki, peygamberlerin kıssalarında sağduyu sahipleri için ibret (ve öğüt)ler vardır."

Bu konuyu daha önce Yusuf (aleyhisselam) kıssasının tefsirinde açıkladığımız için burada sadece kıssalardaki öğüt ve ibretlerden bazı pasajları özetleyerek vermeyi uygun bulduk:

1- Tarihi olayları, tarih felsefesi perspektifiyle incelemek, şüphesiz çok daha faydalı ve sağlıklı olur. Hayatımızın akışını düzende tutmamız için daha fazla önümüzü aydınlatır.

2- Gelip geçen milletlerin hayatını, yükseliş, duraklama ve çöküş sebeplerini araştırıp değerlendirmek, insana çok şeyler öğretir ve bir kıstas anlamında olayları daha iyi değerlendirmemize yardımcı olur.

---

1 Lübabu't-te'vil: 3/47

3- Büyük davaların büyük himmetler, ardı-arkası kesilmeyen mücadeleler istediğini ilham eder.

4- Nimet ne kadar büyük ve kutsal olursa, külfetinin o nisbette ağır olacağı hususunda bizi aydınlatır.

5- Aklını, idrâkini Allah'a olan dosdoğru imanıyla birleştirip dayanma gücünü ortaya koyanların başarıya erişeceklerine muhakkak nazarıyla bakmamızı müjdeler.

6-Hakk'ı bilerek savunanların, hak uğruna kendilerini vakfedip birlik ve beraberlik ruhu içinde savaşanların üstün geleceğinde şüphe edilmemesini telkin eder.

7- Mü'minler, bütün imkân ve enerjilerini, beceri ve yeteneklerini ortaya koyup Allah ile aralarındaki imkân ve irâde sınırına gelmedikçe, Allah'ın kendilerine hemen yardım etmeyeceğini hatırlatır.

Kur'ân Uydurma Bir Söz Değildir

مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى

"Bu (Kur'ân) uydurulmuş bir söz değildir."

Kur'ân, dost ve düşmanın şehadetiyle, insan kafasının ürünü değildir. Onu hiçbir şâir ve edip uydurup ortaya koymamıştır ve bu hiçbir zaman mümkün değildir. Çünkü Kur'ân'daki üslup, akış, fesahat, belagat, âyetler arasındaki zincirleme ahenk, çok yönlü hükümler taşıması, ilim adamına yardımcı olmak üzere temel bilgiler getirmesi, ilme ışık tutmak üzere ana fikirler vermesi o kadar kusursuz ve mükemmeldir ki, insan gücünü aşmakta, akıllara durgunluk vermekte, en uzman edip ve şâirleri hayran bırakmakta, çok yönlü ilim adamlarını büyülemektedir. O bakımdan Kur'ân insan sözü olamaz. Asırları geride bıraktığı halde eskimemiş, bilâkis tazeliğini korumuş, cilâsı artmıştır. İnsan kaleminden çıkan hiçbir eser böyle bir mazhariyete erişememiştir.

Gelişmekte olan ilim dev adımlarla ilerlerken, sağlam netice elde ettiği hiçbir konuda Kur'ân'a ters düşmemiştir. Oysa ilmi araştırma ve buluşlar henüz uykuda iken Kur'ân on dört asır önce birçok temel bilgiler, ana fikirler getirerek insanların hem yollarını aydınlatmış, hem de akıl ve zekâlarını harekete geçirerek gereken malzemeyi vermiştir. Buna birkaç

misal verecek olursak, Güneş'in kendi enerjisini kendisinin üretip yaydığını, ayın ise güneşten ışık alıp yansıttığını gösterebiliriz. Kur'ân bu gerçeği çok kısa ve anlamlı iki cümleyle açıklarken güneşi ziya, ayı nur olarak belirtiyor:

"Güneşi ziya (ışık ve enerji), ayı nur (aydınlık) yapan ve yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için aya konaklar takdir eden O'dur."[1] Sonra Kur'ân göklerle yerin önceleri tek bir parça halinde bulunduğunu haber vererek araştırıcılara ip ucu veriyor:

"İnkarcılar, göklerin ve yerin bitişik (tek parça) olduğunu, onları bizim ayırdığımızı ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anlamıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?"[2] Bu misalleri çoğaltmak mümkün. Ama burada verdiğimiz bir iki misal konuyu yeterince aydınlatmaktadır. Ayrıca tefsirimizde münasebet düştükçe bu hususlar yeterince açıklanmıştır.

Böylece Kur'ân'ın uydurma bir söz olmadığı kesinlik kazanıyor ve her türlü şüpheleri giderecek kudrette bulunduğu ortaya çıkıyor. Kur'ân'ın bir başka özelliği ve ilâhi beyân hüviyeti taşıdığının delili, kendisinden önceki kutsal kitapları kabul etmesi ve onlarda, insan elinin bilgisizce dokunmasıyla meydana gelen yanlışları tashih etmesidir, Musa, Lut ve Yusuf (aleyhimüsselam) kıssalarında olduğu gibi.

Kur'ân Her Şeyi Açıklar mı?

وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"(Kur'ân), iman eden bir millet için her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren hidâyet ve rahmettir."

İlgili âyetle, Kur'ân'ın inanan her milletin dünya ve âhireti için yararlı, yol gösterici, eğitici ve çok lüzumlu konuların temel bilgisini öğretici olduğu açıklanıyor. Aynı zamanda Kur'ân'ın, Allah'ın varlığını, kemal sıfatlarını, kudretinin her şeyi kapsayıp kuşattığını, akıl ve zekâya, idrâk ve anlayışa ışık tutarak ve malzeme vererek anlattığı yansıtılır. İnsan haklarını en uygun ve özendirici şekilde koruduğu belirtilir. Helâl ve haram sınırla-

1 Yunus suresi: 5

2 Enbiyâ suresi: 30

rını belirlediğine işaret edilir. Hukukun hem ana kurallarına yer verdiğine hem de meselelere çözüm getirdiğine atıf yapılır. Kur'ân bu özellikleriyle, dünya ile âhiretin birbirlerini tamamladığını en doyurucu şekilde kalp ve kafalara işlerken duygu ve düşünceleri bu kavramlar doğrultusunda yönlendirir. İnsan unsuruna en üstün değeri verir; kâinatta her şeyin insan için, insanın da Allah için yaratıldığını vurgularken onun plândaki yerini belirlemiş olur. Ahlâki konuda, aile ve toplumu huzura kavuşturacak, kardeşlik duygularını geliştirecek, fazilet dolu bir ömür sürmeye özendirecek en uygun ve en mükemmel esas ve prensipleri beraberinde taşır. İlme, ilim adamına lâyık oldukları yeri ve değeri cömertçe verir ve her vesileyle insanları ilme teşvik eder.

Kur'ân, bunca zengin muhtevasıyla birlikte fizik ve fizik ötesinden en doğru ve doyurucu bilgileri vererek Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki engelleri bir bir kaldırır. İnsana sonsuz mutluluk va'deden ilâhi haberleri bütün safiyet ve tazeliğiyle nakleder. Hayatın ve ölümün anlam ve hikmetini en doyurucu şekilde anlatır.

Kur'ân'a, belirtilen hususlar açısından bakıp bir değerlendirme yaptığımızda, onun insan için çok lüzumlu ve hayati önemi hâiz konuları açıkladığını, bunun dışında kalan konuları, meseleleri, problemleri ve birçok konuların detayını insanların bulup araştırmasına, inceleyip sonuç çıkarmasına bıraktığını görürüz.

Unutmamak gerekir ki, Kur'ân bir fizik, bir kimya, ya da astronomi veya tıb ve anatomi kitabı değildir. Bu konularda istenilen her bilgiyi onda aramak anlamsızdır. Kur'ân insan hayatını düzen ve dengede tutan, en doğru yolu gösteren, toplum yapısında adaletin sağlanması için her türlü bilgi ve malzemeyi veren, dünya ve âhirete ait bilgileri sunan, ahlâk ve faziletle ilgili yeterli kurallar koyan ve aydınlatıcı hükümler taşıyan; tek kelimeyle insana insanca yaşama yollarını öğreten bir rehberdir.

İşte ilgili âyette "İmân eden bir millet için her şeyi açıklayan" bir kitap olduğu belirtilirken, onun bu özellikleri, söz konusudur. Aynı zamanda açıkladığı şeylerden yararlanabilmek için imânın lüzumuna parmak basılmaktadır.

Yusuf suresine,

"Elif- Lam- Râ. Bunlar çok açık ve açıklayıcı kitabın âyetleridir." sözüyle başlanarak Kur'ân'ın çok önemli ve hayati konuları açıkladığı belirtildi ve yine bu kitabın "İman eden bir millet için her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren hidâyet ve rahmet" olduğu bildirilerek sure noktalandı.

Yusuf suresinin tefsirini tamamlamayı bize müyesser kılan Allah'a hamd-u senalar; bu konuda da bize ışık tutan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun. Yüce Rabbim bizi, bu sureden öğüt ve ibret, feyiz ve rahmet alarak hayatını ona göre düzene sokan bahtiyar kullarından eylesin! Âmin.

13. SURE

RA'D SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
43	885	3506

RA'D SURESİ

Kur'ân-ı Kerim'in 13. süresidir. Mekke'de mi, Medine'de mi indiği hakkında farklı tesbit ve görüşler vardır:

a) el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre, Mekke'de inmiştir.

b) Kelbi ve Mukatil'e göre, Medine'de inmiştir.

c) İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Katade'ye göre, iki âyeti dışında tamamı Medine'de inmiştir.[1]

Sure ismini, 13. âyette geçen ve daha çok gök gürlemesi anlamına gelen "ra'd"dan alır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Göklerdeki ve yeryüzündeki açık âyet ve belgelerin Allah'ın varlığına, birliğine delâlet ettiği anlatılır.

2- Öldükten sonra ikinci hayattan ve kıyametle ilgili önemli safhalardan söz edilir.

3- İnkarcı azgınların, va'dedilen azabın inmesini -Peygamber ve mü'minleri yalancılıkla suçlamak için- acele istediklerine dikkatler çekilerek Allah'ın hükmünde hiçbir değişiklik olamayacağı hatırlatılır.

4- İnsanı gece-gündüz koruyan meleklerin varlığı hakkında bilgi verilerek her insanın günlük hayatını böyle bir imân ve düşünce atmosferi içinde disipline etmesi istenilir.

5- Allah'a ibâdet edenlerle putlara tapınan hakkında birtakım tasvir ve temsiller verilir, benzetmeler yapılır. Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar övgü ile anlatılırken, Allah'a verdikeri sözü tutmayan dönekler yerilir.

6- Cennet'in göz ve gönül dolduran vasıflarına temas edilir ve bu arada Cehennem ve kâfirlerin o günkü durumu açıklanarak gereken uyarılara yer verilir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 9/287

7- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den ve insanlığa tebliğ ettiği şeylerden söz edilerek, her Peygamber'in kendi kavminin dili üzere gönderildiği açıklanır. Peygamberlerin de diğer insanlar gibi evlenip yuva kurduklarına temas edilerek onların beşer üstü birer varlık olarak vasıflandırmaması hatırlatılır.

8- Dünya hayatının hikmeti ve bazı özellikleri üzerinde durulur. Sonra da Allah'ın, hakkı yalanlayanlardan alacağı intikamdan söz edilerek inkarcılar uyarılır.

9- Kafirler tarafından Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı hile kurup düzenbazlık etmelerinin yeni bir şey olmadığı, bu gibi ölçüsüzlük ve hayasızlıkların her devirde sahnede olduğu anlatılarak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve mü'minlere tesellide bulunulur.

Özetleyecek olursak, diyebiliriz ki: Bu sure, farklı hükümler ve konular getirmekle beraber önceki surelerde geçen önemli konulara yer vererek daha geniş bilgiler ve hükümler sergiler. Nitekim Yusuf suresinin son kısmında Kur'ân'ın uydurma bir söz olmadığı belirtilirken bu surenin baş kısmında Kur'ân'ın her yönüyle hak olduğu bildirilir.

سُورَةُ الرَّعْدِ ١٣

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ ۗ وَالَّذِىٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

1- Elif- Lâm- Mim- Râ. Bunlar Kitab'ın âyetleridir ve sana Rabbinden indirilen (Kur'ân) haktır. Ne var ki insanların çoğu (buna) inanmazlar.

Elif- Lâm- Mim- Râ: Diğer surelerde olduğu gibi, Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir. Aynı zamanda surenin sır ve hikmetinin anahtarıdır. Asıl mana ve hikmetini Allah daha iyi bilir.

İNİŞ SEBEBİ

İnkarcı cahillerin, "Muhammed aklına geleni söylüyor" demeleri üzerine yukarıdaki birinci âyet inmiştir.[1]

Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)**'e İndirilen Kitap Haktır**

Hak nedir? Kök manası iki şey arasındaki uyum ve uygunluk demektir. Kapının kendi kasasına, pencerenin kendi çerçevesine tıpatıp uygun gelmesi ve uyum içinde kapanıp açılması gibi. Kur'ân da bu mana doğrultusunda insan ruhuyla, sağduyuyla, cumhurun akıl ve mantığıyla, varlık alemindeki câri kanunlarla uyum ve uygunluk içinde bulunduğu ve bunları en uygun şekilde açıklayıp insan aklına ve idrakine ışık tuttuğu ve her yönüyle Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, kudretinin sınırsızlığını, sıfatlarını, güzel isimlerini tanıttığı için ona "Hak Kitap" denilmiştir.

Ayrıca hakkın terim ve sıfat olarak geniş ve çok kapsamlı manası vardır.

1 Lübabu't-te'vil: 3/48 - Tefsir-i Kurtubt: 9/278

Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) İlim ve hikmetin gerektirdiği ölçü ve evsafta bir şeyi icat eden hakkında sıfat olarak "hak" kullanılır. O nedenle Allah'ın 99 isminden biri Hak'tır.

b) Ayrıca hikmetin gerektirdiği ölçü ve anlamda icat edilen şeye de "hak" denilir. O bakımdan Cenâb-ı Hakk'ın kudret elinden çıkan her şey hak olduğu gibi, O'nun her sözü de haktır.

c) Bir şeyin varlığına olduğu gibi inanmaya da "hak" denir. Ölüm, kabir âlemi, meleklerin suali, ikinci hayat, kıyamet, hesap, ceza ve mükâfat, Cennet ve Cehennem gibi temel inançla ilgili şeyler hak olduğu gibi, onlara inanan bir kimsenin inancına da "hak" denilebilir.

d) Bir fiilin, bir sözün gereken şekilde, gerektiği ölçüde ve gereken vakitte meydana gelmesi de haktır, yani o söz veya fiil için "haktır" demekte bir sakınca yoktur.

Kur'ân, hikmetin gerektirdiği ölçü ve anlamda insana yeni bir hayat düzeni getirdiği, hayat verici hükümler, kurallar koyduğu; fizik ve fizikötesi gerçeklere olduğu gibi inanmayı telkin ettiği ve Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in ağzından din adına çıkan âyet ve hadislerin, vaktinde, ölçüsünde, gereğinde ve kıvamında olduğunu açıkladığı için "hak" sıfatıyla anılmıştır.

Ne var ki insanların çoğu ona inanmazlar. Çünkü hakkı araştırıp öğrenmek istemezler, konuya eğilme zahmetine katlanmazlar. Hakk'a ters düşen basit ve çarpık düşünce ve bilgilerle hakkı reddetmeye çalışırlar.

Kur'ân ayrıca bu âyetle çok ince bir noktaya işarette bulunarak düşünce ufkumuzu açmak istiyor, şöyle ki: "Rabbimden indirilen..." sözü kullanılmıştır ki bu, Allah'ın her şeyi yaratmakla kalmayıp varlık âleminde yer alan nesneleri yüksek terbiye sıfatıyla eğitip türünün özelliğine göre mükemmelliğe doğru yükselttiğini ve böylece her şeyi lâyık olduğu yere oturtarak hak ölçüsü içinde hizmete sevkettiğini hatırlatmaktadır. O bakımdan Rab sıfatının, eşyanın her parçasında tecellisinin damgasını görmek, hakkı bulup ortaya çıkarmak demektir; bunu görmemek ise, haktan uzak kalmak, akıl ve zekâyı yerinde kullanmamaktır.

Bu inceliği hikmetiyle yansıtan "Rab ve hak" kavramlarının burada bir arada anılması, Kur'ân'ın insan sözü olmadığını bir defa daha ispatlamakta, kelime ve sıfatları böylesine mükemmel bir akıcılık ve hikmetleri yansıtıcılık ölçüsü içinde cümleye oturtmanın Allah'a has bir düzenleme olduğunu ortaya koymaktadır.

ÂYETLER ARASİNDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, Kur'ân'ın bütün âyet ve süreleriyle insanın her iki hayatını en uygun şekilde düzene koyan, duygu ve düşüncelerimizi doğruya, iyiye, hayra ve mutluluğa yönlendiren hak kitap olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın hak olarak Allah'tan indirildiği, astronomi, coğrafya ve botanik açılardan belgeler getirilerek ispatlanıyor ve böylece insan aklına ışık tutularak bazı önemli konular üzerinde araştırma zevki aşılanıyor.

اَللّٰهُ الَّذِی رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؕ كُلٌّ یَجْرِی لِاَجَلٍ مُسَمًّی ؕ یُدَبِّرُ الْاَمْرَ یُفَصِّلُ
الْاٰیَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاۤءِ رَبِّكُمْ تُوْقِنُوْنَ ﴿۲﴾ وَهُوَ الَّذِی مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ
فِیْهَا رَوَاسِیَ وَاَنْهٰرًا ؕ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِیْهَا زَوْجَیْنِ اثْنَیْنِ یُغْشِی
الَّیْلَ النَّهَارَ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَاتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۳﴾ وَفِی الْاَرْضِ قِطَعٌ
مُّتَجٰوِرٰتٌ وَّجَنّٰتٌ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّزَرْعٌ وَّنَخِیْلٌ صِنْوَانٌ وَّغَیْرُ صِنْوَانٍ
یُّسْقٰی بِمَاۤءٍ وَّاحِدٍ ۫ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰی بَعْضٍ فِی الْاُكُلِ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ
لَاٰیَاتٍ لِّقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ ﴿۴﴾

2- Allah, öyle bir kudrettir ki, gökleri, gördüğünüz şekilde direksiz yükseltmiş, sonra Arş üzerine ilâhi saltanatını kurmuş; Güneş ve ayı (belli kanunlara bağlayıp) emrine başeğdirmiştir ki, bunlardan her biri belirlenmiş bir süreye kadar (kendi yörüngelerinde) hareketlerini sağlar; işi plânlı biçimde kusursuz yürütür ve âyetleri (varlığına delâlet eden belgele-

ri) bir bir açıklar; tâ ki, Rabbinize kavuşacağınıza kesin bilgi edinesiniz.

3- Öyle kudret ki O, yeri yayıp onda sabit dağlar ve bir de ırmaklar meydana getirmiş; yeryüzünde her türlü meyve ve ürünü çift çift yaratıp var kılmış; geceyi gündüze bürümüştür. İşte bunlarda iyice düşünen bir millet için belgeler, ibretler ve öğütler vardır.

4- Yeryüzünde birbirine komşu kıt'alar, üzüm bağları, ekinler ve dallı dalsız (çatallı çatalsız) hurmalıklar vardır ki, hepsi de aynı su ile sulanmaktadır; tat ve lezzette bir kısmını diğerinden üstün ve farklı kılıyoruz. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir millet için belgeler, ibret, öğütler vardır.

Gökleri Direksiz Yükseltmiştir

اَللّٰهُ الَّذِی رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

"Allah, öyle bir kudrettir ki, gökleri gördüğünüz şekilde direksiz yükseltmiştir."

Genellikle cisimlerin boşlukta direksiz, dayanaksız duramadığı bilindiği ve gözlerin hep bu yerçekimi kanununa alışık olduğu için Kur'ân'da, "gökleri direksiz yükseltmiştir" ifadesi kullanılmıştır. Gerçekte ise, Kur'ân bu anlatım şekliyle iki ayrı kanunu anlatmaktadır. Birincisi, yerçekim kanunu, ikincisi bu çekim kuvvetinin dışında kalan cisimlerin boşlukta durabileceği kanunu. Nitekim uzayda cisimlerin yerçekim kuvvetinin dışında kalanları bir direk veya dayanak olmadığı halde boşlukta durmaktadırlar. Diğer bir husus da şudur: Uzayda boşlukta belli kanunlara göre hareketini sürdüren her cisim, yani yıldız, gezegen ve sistem, büyüklüğü oranında yerçekim kuvvetine sahiptir. Örneğin, Güneş'in hacmi, Dünya'nın 330.000 katı, kütlesi ise, 1.300.000 katıdır. Bu bakımdan yerçekimi orada Dünya'ya oranla 27.9 kat daha fazladır. Ay ise, Dünya'dan çok küçük olduğundan yerçekimi Dünya'nınkinden altı kat küçüktür.

Güneşteki yerçekim kuvveti gezegenleri yörüngelerinde tutmaktadır ki, Dünya'mız da bu gezegenlere dahildir. Böylece uzaya serpilen milyarlarca yıldızlar hep bu kanun doğrultusunda boşlukta durabilmekte ve aralarındaki yerçekim kanunuyla birbirlerini belli yörüngede tutup hareketlerini sağlamaktadırlar.

İşte göklerin, yani gökteki cisimlerin direksiz durmasının anlamı budur. Şüphesiz ki, kâinatta düzen ve dengeyi sağlayan bu iki kanun Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin sınırsızlığını isbat etmektedir.

Diğer bir husus da, Kur'ân'da gök cisimlerinden daha çok Güneş ile Ay'dan söz edilir. Zira insanlar daha çok bu ikisiyle ilgilenmekte ve dünyaları onlarla hayat bulmaktadır.

Allah Arş Üzerine Saltanatını Kurmuştur

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ

"Sonra Arş üzerine ilâhi saltanatını kurmuştur."

Kur'ân-ı Kerim'in tam 21 yerinde ilâhi Arş'tan söz edilir. Bunun yedi âyetinde Allah'ın Arş üzerinde istivası belirtilir. Burada üzerinde durmamız gereken iki önemli husus vardır. Biri, Arş'ın büyüklüğü, diğeri, Rahman olan Allah'ın Arş üzerine istivasıdır. Arş'ın büyüklüğü hususunda ilk akla gelen, göklerden, gökteki bütün sistemlerden, galaksi ve Samanyolu'ndan, onun, kıyas kabul etmeyecek hacimde büyük olmasıdır. Yerçekim kanunundan ve uzayda bu çekimin bir bakıma dışında kalan cisimlerin boşlukta durması ve her birinin kendi sistemine bağlı olması sebebiyle de yine yerçekime bağlı kalıp belli bir yörüngede hareket etmesi konu edilirken, kâinattaki bütün sistemlere hâkim olup hepsini kendi çekim sınırları içinde tutan Arş'ın hâkimiyetine dikkatler çekilmiştir. Nitekim Âyete'l-Kürsi'de, Arş'a nisbetle bir basamak sayılan Kürsi'nin göklerden ve yerden geniş (büyük) olduğu açıklanıyor. Arş'ın Kürsi'den çok daha büyük olduğu muhakkak. O halde uçsuz kâinatta gök cisimleri ve sistemleri arasında nasıl bir çekim bağlantısı ve sağlam bir dengeleme mevcutsa Arş ile bütün sistemler arasında ona benzer bir çekim ve dengeleme söz konusudur.

Allah daha iyisini bilir.

Cenâb-ı Hakk'ın Arş üzerine istivası ise, ilim adamlarının çoğuna göre mecazi bir tabirdir. Bununla O'nun kudret ve saltanatının en çok ve en belirgin şekilde Arş üzerinde tezahür ettiğine işaret ediliyor. Zira istiva sözlükte: Eşit ve denk olma, düz ve kapsamlı bulunma, örtme ve kuşatma, ortada tam denge ve düzende bulunma gibi mânalara gelir. el-Müfredat sahibi Râğıb bunlara şu iki manayı da ilâve etmiştir: İki şeyin yan yana

eşit şekilde bulunması, bir şeyin kendi kudretiyle ayakta dengede durması.

Ancak istivâ fiili "alâ" harf-i ceri ile geçişli geldiğinde, istilâ mânasına delâlet eder. Ayrıca ilim adamlarından bir kısmına göre, âyetteki istiva'nın manası, göklerde ve yerde ne varsa, hepsi de Allah'ın yüksek irâdesine baş eğip denge ve düzende bulunmaktadırlar, demektir.

Güneş ve Ay İçin Belirlenmiş Süre

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى

"Güneş ve ayı (belli kanunlara bağlayıp) emrine baş eğdirmiştir ki, bunlardan her biri belirlenmiş bir süreye kadar (kendi yörüngelerinde) hareketlerini sağlar."

Güneş ve Ay için belirlenmiş süre, kâinat düzeninin bozulmasıyla yani kıyamet olayının meydana gelmesiyle yorumlanır. Kıyametin ne zaman kopacağı hakkındaki bilgi ise, Allah'a aittir.

O halde güneş enerjisinin bir gün tükeneçeğiyle ilgili birtakım varsayımlar bizi olumlu bir neticeye götürmez. Çünkü kıyametin kopması, güneş enerjisinin tükenmesine bağlı değildir. O, belli bir plâna göre ayarlanmıştır; tıpkı kurulan saat gibi, vakti gelince çalmaya başlar ve süresi dolunca durur. İşte o süre dolunca, diğer sistemlerle birlikte Güneş sistemi de altüst olur. Neyin nereye varacağı, sonra da ikinci düzenin nasıl kurulacağı, birtakım tahminler yürütülerek bilinmez.

Diğer önemli bir husus da şudur: Sahih hadislerden anlıyoruz ki, kıyamet olayıyla güneş yörüngesinden çıkınca eski düzen ve dengesi bozulmakla beraber, yeni kurulacak düzende yine yerini alacak. Nitekim "Mahşer alanında güneş iyice yaklaştırılır" sözü bize bir ipucu vermektedir. O halde her gün biraz eksilmek suretiyle bir gün gelecek güneş enerjisi tükenecek nazariyesi bizce müsbet bir sonuca götürücü değildir.

Allah, İşleri Plânlı ve Programlı Yürütendir

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ

"İşi plânlı biçimde kusursuz yürütür ve âyetleri (varlığına delâlet eden belgeleri) bir bir açıklar; tâ ki, Rabbinize kavuşacağınıza kesin bilgi edinesiniz."

İlgili âyette tedbir kökünden "yüdebbirü" fiili kullanılmıştır. Bu, işlerin sonunu, fayda ve yararlarını düşünerek harekete geçmek, başlatılacak her işi sonucuyla ve sağlayacağı faydalarla değerlendirmek ve öylece plânlı ve programlı şekilde yürütmek anlamına gelir.

Allah (celle celaluhu) varlığına ve birliğine delâlet eden astronomi ile ilgili delilleri sıraladıktan sonra; işleri düzenli, sağlıklı yürütmede gereken önlemleri aldığını açıklıyor. Öyle ki, kurduğu düzenin amacını, yararını ve sonucunu belirleyip şaşmayan kanunlarıyla yürüttüğünü, akıl sahiplerine hatırlatıyor. Zira kâinattaki mükemmel ve ahenkli nizamı insanoğlu daha çok akıl yoluyla çözebilin her düzenin bir düzenleyicisinin, her plân ve her programın bir proğramlayıcısının bulunduğunu yine akıl aracılığıyla anlayabilir.

Şüphesiz ki, âyette belirtilen ilmi mu'cizelerin ve akla ışık tutan belgelerin bir bir açıklanması, Rabbimizin kudretinin sınırsızlığını ve yüceliğini bize öğretirken, eninde, sonunda O'na döndürüleceğimiz hakkında en sağlam bilgileri vermektedir.

Yeri Yayan, Sabit Dağları Oluşturan Odur

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا

"Öyle kudret ki O, yeri yayıp onda sabit dağlar ve bir de ırmaklar meydana getirmiştir."

Yeryüzünü canlıların ve bitkilerin yaşamalarına elverişli biçimde ve verimlilikte yayıp hazırlayan Allah (celle celaluhu), yarattığı her canlıya, yaratılışındaki özelliğine ve bağlı bulunduğu hayat kanununa uygun bir yaşam ortamı hazırlamıştır. O kadar ki, dağlarda, soğuk ve sert iklimlerde yaşayan hayvan türleri ve yetişen birçok bitkiler, kendi iklim şartlarına bağlı birtakım özellikler arz ettikleri için, çölde yaşamaları çok zor, hattâ imkânsızdır.

Dağların su kaynaklarının deposu olduğu ise, bir gerçektir. Ayrıca dağ iklimlerinin özelliklerinden biri de, yeryüzünün çeşitli yüksekliklerindeki bölgelerin şartlarını bir dizi üzerinde birbirine yakın olarak vermeleridir.

Diğer yandan dağlarda sıcaklığın azalmasıyla birlikte nemlilik oranı da artar. Atmosfer dolaşımının yükseklere yönelttiği hava kütleleri yükselirken soğur, nemi yoğunlaştırır da kar ve yağmur olur. Bu yüzden dağ yöreleri alçak yerlerden daha çok yağış alır ve kaynakları besler. Sonra da dağlardaki fazla nemlilik yoğun bir bitki örtüsünün oluşmasına yol açar. Şüphesiz bu da iklim üzerinde çok olumlu tesirler meydana getirir; toprak kaymasını önler; hayat ve sağlık kaynağı haline gelir. Ekonomiye katkısı ise, ayrı bir konu.

İşte ırmakların meydana gelmesi, daha çok dağların varlığıyla bağlan--tılıdır. Onun için Cenâb-ı Hak, âyette sabit dağlardan hemen sonra "ırmaklar meydana getirmiştir" cümlesine yer vermiştir.

Bitkilerin Çift Yaratılması

وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ

"Yeryüzünde her türlü meyva ve ürünü çift çift yaratıp var kılmıştır."

Âyette geçen ve Türkçeye "çift çift" diye çevirisini yaptığımız "zevceyn" tabiri üzerinde duranlar, az farkla da olsa birtakım yorumlarda bulunmuşlardır. Özellikle kelimenin sözlük manası hayli kapsamlı olduğundan lugatçıların birtakım tesbitleri söz konusudur. Onları şöyle özetleyebiliriz:

Zevc: Eş, çift olan iki şeyden her birine denir. Bu bakımdan evli olan erkek ile kadının her birine "zevc" denilmiştir. Ancak dişiyi erkekten tefrik için de kadına "zevce" denilmesi yaygınlaşmıştır. Aynı zamanda hayvanların cinslerine göre, erkek ve dişisinin her biri hakkında bu isim kullanılmaktadır. Bunun gibi, renk, şekil ve desen gibi hususlarda birbirlerine benzeyen veya zıddı olan iki şeyden her birine de "zevc" denildiği vakidir. Kur'ân'dan buna birer misal vermemizde yarar vardır:

"Toplayıp sürün mahşer yerine o zulmedenleri ve zevcelerini (eşlerini, yandaşlarını, benzerlerini) ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri, hepsini Cehennem'in yoluna koyun."[1]

"Kâfirlerden bir kısmına -birbirine benzer ve emsal sayılacak ölçü-

1 Saffat suresi: 22

de verdiğimiz servete gözlerini dikme."[1] Görüldüğü gibi, her iki âyette de geçen "ezvac" tabiri, eşler, yandaşlar ve benzerler şeklinde tefsir edilmiştir.

Diğer bir husus da şöyledir: Allah (celle celaluhu), bir ve benzersiz olduğu için O'na "tek" denilmiş; eşi, dengi, benzeri ve akranı olan şeylere "çift" mânasına gelen "zevc" denilmiştir. Kur'ân'da bu incelik şöyle belirtilmiştir:

"Her şeyden çift çift yarattık, olur ki düşünüp ibret ve öğüt alırsınız."

Yani Allah'tan başka her şeyin eşi, dengi, benzeri ve akranı vardır. [2]

Böylece Kur'ân, Allah'tan başka her şeyin birtakım benzerleri, denkleri ve akranları bulunduğunu belirtmekle kalmıyor, bir de bitkilerin nasıl üretdiklerine işarette bulunarak araştırıcılara ipuçları veriyor. Yapılan bilimsel araştırmalar bizi şu sonuca götürmektedir: Bitkiler, eşeyli üreme, eşeysiz üreme, diye iki ayrı şekle ayrılır. Bitkilerin çoğu eşeyli üreme ile vücut bulur. Şöyle ki: Genç bir bitki önce hücrelerini çoğaltarak büyür, ergin hale gelince, tohum yolu ile kendine benzeyen yeni bitkiler meydana getirir.

Bitkiler âleminin büyük bir şubesini meydana getiren çiçekli bitkilerde üreme, çiçek vasıtasıyla olur. Yani çiçekler bitkinin üreme organlarıdır. Bu açıdan bakılınca, her bitki kendi benzerini, dengini ürettiğinden, çift yaratıldığı ortaya çıkıyor. Aynı zamanda her bitki türünün az farklı çeşitleri bulunduğuna işaret ediliyor. Çift yaratma, her birinden birkaç çeşit meydana getirmeyi anlatır.

Sayılarını kesin tespit edemediğimiz bunca bitki ve meyvelerin renkleri, kokulan, tatları ve şekilleri değişiktir. Oysa hepsi de aynı su ile sulanmakta ve hepsi de aynı toprakta yetişmektedir. Çünkü her bitki hakkındaki ilk ilâhi tecelli, onun bütün özelliklerini genler, yani kalıtım birimleri ile belirlemiştir. Artık değişmesi söz konusu değildir. O bakımdan her bitki kalıtım birimindeki özelliği taşır; su, toprak ve güneş o özelliğin ortaya çıkması için gereken ortamı oluştururlar.

İlgili âyette "Hepsi de aynı su ile sulanmaktadır." buyurulması, dikkatimizi bu inceliklere çekmekte ve ciddi araştırma yapmamızı ilham etmektedir.

---

1 Hicr suresi: 88

2 Zâriyat Suresi: 49

Geceyi Gündüze Bürüme

يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ

"Geceyi gündüze bürümüştür."

Yerkürenin kendi ekseni ve Güneş'in etrafında bir elips çizerek dönmesinden meydana gelen gece ve gündüz olayına işarette bulunuluyor. Hayvanların ve bitkilerin yaşayıp gelişmesini sağlayan bu olayın, gelişigüzel olmadığı, belli bir plân ve programa göre yürütüldüğü belirtiliyor. Kâinatı böylesine ince hesaplarla hareket haline sokan ve her hareketin bir başlangıcı ve hareket ettiricisi bulunduğu gibi, bir sonu ve noktalayıcısının da olduğunu, iyice düşünmemizi ilham eden O Yüce Kudret'in karşısında eğilip secde etmemiz gerekmiyor mu?

Bütün bu düzenli, faydalı olaylarda düşünebilen bir millet için nice deliller, belgeler, öğütler ve ibretler vardır.

Kesin Bilgi Edinme - Düşünme - Akletme

Konumuzu oluşturan üç âyette şu üç kavrama yer verilmiştir: Kesin bilgi edinme, düşünme ve akletme. Bunun için de Allah'ın varlığına ve kudretinin eşsizliğine delâlet eden temel bilgi ve ana fikir mahiyetinde on beş madde sıralanmıştır:

Bunlardan astronomiyle ilgili beş madde anıldıktan sonra,

"Tâ ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin bilgi edinesiniz," denilerek, düşünce ve akılla birleşen imanın lüzumu üzerinde durulmuştur. Coğrafya ve botanikle ilgili beş maddeye daha yer verildikten sonra,

"İşte bunlarda iyice düşünen bir millet için belgeler, ibretler ve öğütler vardır," denilerek düşünmenin önemi üzerinde durulmuştur. Sonra da yine coğrafya ve botanikle ilgili beş konuya dikkatler çekilerek,

"Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır," buyurulmuştur.

Önce Allah'ın varlığına ve birliğine inandıktan sonra O'na kavuşacağımıza kesin bilgi edinebilmemiz için, aklın temelini oluşturan düşüncemizi mevcut düzene çevirmemiz gerekmektedir. Aklımız düşüncemizi yöneltirken elde ettiği bilgileri imana malzeme olarak verir ve böylece kesin bil-

gi edinmemiz gerçekleşir.

Yeryüzünde her gün karşılaştığımız iki önemli konu vardır: Coğrafya ve botanik... Düşüncemizi bu iki konu üzerine teksif edip gereken araştırmayı akıl ve zekâmızla, edindiğimiz bilgilerle yürüttüğümüz takdirde, bizi doğruya götüren, olumlu sonuçlar elde etmemize yardımcı olan belgeleri toplamış oluruz. Şüphesiz iyi düşünmenin bu sonuca erişmemizde yeri ve önemi tartışılmaz.

Bitkilerle ilgili genlere, yani kalıtım birimlerine yapılan işaretle, her canlı ve bitkinin türünün bütün özelliklerini o canlının ve bitkinin genlerine yerleştiren Allah'ın ne kadar yüce olduğu belirtilirken, bu konuda aklımızı çok iyi kullanmamız emrediliyor. Çünkü sözü edilen incelikleri anlayabilmek için mutlaka, akla ve aklın temeli olan düşünceye ihtiyaç vardır.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın sonsuz ilim ve kudretinin damgasını taşıyan ve O'nun varlığını, birliğini yansıtan on beş temel bilgi sıralanarak, iyice düşünmemiz ve aklımızı kullanmamız emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca delil ve belgelere rağmen hâlâ öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin bulunduğu hayretle karşılanıyor ve aklını, düşüncesini iyice kullanmayan o inkarcılar Cehennem azabıyla uyarılıyorlar. Sonra da fıtratlarındaki din ve Allah duygularını köreltip Hakk'ı ret eden azgınların tehdid edilegeldikleri azabı hemen istemeleri konu ediliyor ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in istenilen mu'cize veya harikulade olayları kendiliğinden getirmeye me'zun bulunmadığı belirtilerek O'nun görev sınırı kısmen hatırlatılıyor.

وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَإِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَإِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ أُولَٰٓئِكَ
الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۚ وَأُولَٰٓئِكَ الْأَغْلَالُ فِىٓ أَعْنَاقِهِمْ ۚ وَأُولَٰٓئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۚ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ

لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

5- Eğer şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey, onların: "Biz toprak olunca mı yeni bir halk (canlı yaratık) olacağız?" sözüdür. İşte bunlar Rablerini tanımadılar ve bunlardır boyunlarında demir halka olanlar! İşte bunlardır Cehennem yaranı. Orada devamlı kalıcılardır bunlar.

6- (İnkarcı azgınlar) senden iyilikten önce kötülüğün (gelmesini) acele isterler. Halbuki onlardan önce ibretli misâl teşkil edecek nice cezalar gelip geçmiştir. Şüphesiz ki, Rabbin insanlara, işledikleri zulümlerine karşı yine de mağfiret sahibidir ve şüphesiz ki Rabbin cezası pek şiddetlidir.

7- O inkâra sapanlar diyorlar ki: "O'na (Muhammed'e) Rabbinden bir mu'cize, bir açık belge indirilseydi ya." Sen ancak bir uyarıcısın ve her kavim (ve millet) için yol göstericisindir.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki, siz başaçık, çıplak ve sünnetsiz bir halde (diriltilip) Rabbınıza kovuşacaksınız."[1]

"Doğrusu, ey insanlar! Sizler Allah'ınıza baş açık, çıplak ve sünnetsiz bir halde haşrolunacaksınız. İlk yarattığımız gibi, sizi tekrar (diriltip) kaldıracağız. Bu bizim üzerimize bir vaaddir ve elbette biz (o vaadimizi) yerine getireceğiz."[2]

"İnsanlar kıyamet günü (dirilip) çıplak ve yalınayak haşrolunacaklar." Bunun üzerine Ümmü Seleme (radıyallahu anha) sordu:

- Vay, utanç yerlerimiz (ne olacak), birbirimize mi bakıp duracağız? Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şu cevabı verdi:

- **İnsanlar o gün için meşguldürler.**

- Meşguliyetleri ne olacak?

---

1 Buhari/Enbiyâ: 8, 48 - Tirmizi/Tefsir: 80 - Nesâi/Cenâiz: 118, 119. İbn Mâce/Zühd: 33 - Dârimi/Rikak: 80, 82 - Ahmed: 1/220, 223, 229, 235, 253, 398- 6/55

2 Buhari/Enbiyâ: 8, 48 - Tirmizi/Tefsir: 80 - Nesâi/Cenâiz: 118, 119. İbn Mâce/Zühd: 33 - Dârimi/Rikak: 80, 82 - Ahmed: 1/220, 223, 229, 235, 253, 398- 6/55

- Amel sahifeleri açılacak; içlerinde iyilikten ve kötülükten küçücük karıncanın başı, hardal tanesi kadar ne varsa hepsi tartılacak (İşte meşguliyet bu olacak).[1]

"İnsanlar kıyamet günü (dirilip) üç sınıf halinde haşrolunacaklar:

1. Yaya yürüyenler.

2. Binek üzerinde gelenler.

3. Yüzükoyun sürünüp gelenler." Bunun üzerine soruldu:

- Yüzükoyun nasıl sürünüp gelebilecekler?

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) cevap verdi:

- Onları ayak üzerinde yürüten kudret, elbette yüzükoyun da yürütecektir. Onlar (bir zamanlar dünyada) yüzlerini her tümsekten ve dikenden sakınırlardı, değil mi?[2]

Asıl Şaşılacak Şey

وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَإِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَإِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ

"Eğer şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey, onların: Biz toprak olunca mı yeni bir halk (canlı yaratık) olacağız? sözüdür."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Mekke'de ve çevresinde, hem putperestlerin, hem Kitap Ehli'nin yanında "el-Emin" yani güvenilir bir kişi olarak bilinip tanınırken, kendisine peygamberlik görevi verilince, yüz seksen derecelik dönüş yapıp bu defa O'nu yalanlamaya başladılar. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onların bu anlayış ve davranışlarına şaşırdı. Allah da: "Asıl şaşılacak şey, onların: Biz toprak olunca mı yeni bir halk (canlı yaratık) olacağız? sözleridir." Aynı zamanda o inkarcılara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorulduğunda, "Allah" derler. "Sizi ilk yaratan kimdir?" diye soru yöneltildiği zaman, yine cevap olarak, "Allah" derler. Hayret değil mi? İlk yaratılışlarının ilâhi irâdeyle vücut bulduğunu kabul ettikleri halde, ikinci yaratılışı akıllarına bir türlü sığdıramayıp inkâr ediyorlar. Oysa ikinci yaratmak Allah'a ağır mı gelecek? Bir an farzedelim

1 Taberâni el-Evsat'ta: Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'dan

2 Tirmizi: Hadisün hasenün - Ahmed: 4/447- 5/3

ki, yaratmakta bir zorluk söz konusudur, o halde bu ilk yaratmak hususunda düşünülebilir. Kaldı ki, Cenâb-ı Hakk'a göre, zor, kolay diye bir şey yoktur. O bir şeyin yaratılmasını irâde ettiğinde ona "ol!" der, o da -sebepleri hemen oluşarak- oluverir.

Allah (celle celaluhu) insanları Adem'den yarattığında değişmeyen bir üreme kanunu koyduğu gibi, öldükten sonra tekrar diriltmek için de yeni bir hayat kanunu koyamaz mı? İnsanların varlık alanında hiçbir örnek ve modelleri bulunmadığı halde, onları yoktan var kılan Allah (celle celaluhu), öldürdükten sonra, örnek ve modelleri ortada dururken tekrar yaratmaya gücü yetmez mi? Bunu inkâr etmek daha şaşılacak bir şey değil midir?

Şüphesiz ki, inkarcılar bu görüş ve anlayışlarından vazgeçmedikleri takdirde, kendilerine büyük bir haksızlık etmiş olurlar. Zira bizzat insan vücudu, o yaratanın sonsuz kudretinin en parlak damgasını taşımakta ve O'na ibâdet için yaratıldığını ilân etmektedir. Onu asıl gayesinden alıp başka bir yöne döndürmek haksızlığın en kötüsü, nankörlüğün en fenasıdır. Kıyamet gününde bu haksızlık manadan maddeye dönüşerek sahibinin sırtına yükletilir ve lâyık olduğu yere gönderilir.

Sapık İnkarcılar Kötülüğün Hemen Gelmesini İstiyorlardı

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ

"Senden iyilikten önce kötülüğün (gelmesini) acele isterler."

Mekkeli müşrikler bu isteklerinde samimi değillerdi. Sırf alay ve eğlence olsun diye bu kabil istekler izhar ederek Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i üzmekten ve O'na imân eden mü'minlerde birtakım yersiz şüpheler uyandırmaktan derin zevk alırlardı. Çünkü onlara göre, nasılsa bir azap inmeyecekti. O bakımdan endişeye de mahal yoktu.

Onların bilmediği bir gerçek var, o da: Allah'ın ezelde hazırladığı plânın ve uyguladığı programın şaşmazlığıdır. Bir şeyin, bir olayın belirlenmiş vakti ve saati, sebep ve ortamı oluşup ortaya çıkmayınca, sünnetullah hükmünü icra etmez. O bakımdan inkârlarını azgınlık ve haksızlıklarla birleştirenler, belli bir çizgiye geldiklerinde, Allah'ın hükmü iner. Bunun en açık misallerini gelip geçen milletlerin ve kavimlerin tarihlerinde görmekteyiz.

Azabın hemen indirilmemesi, sünnetullaha bağlı bir konudur, demiştik. Geciktirilmesinin gerekçesi, Allah'ın rahmet ve mağfiretidir. İnkarcı inkârından, azgınlar tuğyanlarından, ahlâksızlar tuttukları yoldan vazgeçerler diye, onlara mühlet verilmektedir. İlâhi rahmetin bu inceliğini anlamayıp inkâr ve tuğyanında ısrar edip duranlara gelecek olan azap da o nisbette ağır olur. İlgili âyetin son cümlesiyle inkarcılar uyarılmaktadır:

"Ve şüphesiz ki Rabbin cezası pek şiddetlidir."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)**'den Büyük Bir Mu'cize İsterler**

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦٓ

"O inkâra sapanlar diyorlar ki: O'na (Muhammed'e) Rabbinden bir mu'cize, açık bir belge indirilseydi ya."

Daha önceki peygamberlerden de büyük mu'cizeler ortaya koymaları istenildiğini yine Kur'ân'ın beyânından öğrenmekteyiz. O çağlarda gelişen bir ilim, göz ve gönül dolduran bir teknik olmadığından peygamberlerin bir kısmı istenilen mu'cizeleri -Allah'ın izniyle- ortaya koymuşlar ve böylece isteklerinde samimi olanlarla olmayanları birbirlerinden ayırt etme imkânına kavuşmuşlardı. Musa (aleyhisselam)'ın asâsı, İbrahim (aleyhisselam)'ın ateşe atılması ve ateşin O'nu yakmaması, Nuh Peygamber'in gemisi ve kopan tufan, bunlardan bir kaçıdır. Son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelince: O, mu'cizeden ziyade ilim ve yüksek irfanla donatılarak gönderilmiş ve kendisine indirilen Kur'ân baştan sonuna kadar büyük mu'cizelerle dopdolu olarak hazırlanmıştır. Bu bakımdan O, kâinat kitabının sahifelerini bir bir insanlıktan yana açıp onların düşüncelerine ve akıllarına seslenmiş, ilim adamlarına ipucu vermek suretiyle yol göstermiş, araştırıcılara ışık tutarak hareket noktalarını belirlemiştir. Çünkü O, artık kıyamete kadar Allah'ın son mesajını tebliğ ile görevlendirildiğinden ilmi esas kabul ederek hareket etmiş, insan düşüncesine değer vererek görüş ufuklarını alabildiğine genişletmiştir. Hayatta iken bir kaç mu'cize göstermesi, sadece hak peygamber olduğunu kanıtlamaya yöneliktir. Çünkü o çağda Kur'ân'ın getirdiği bilimsel düzeydeki temel bilgileri, ana fikirleri putperestlerin anlayıp takdir etmesi düşünülemezdi. O bakımdan onları tatmin edecek olağanüstü şeylere ihtiyaç vardı. Bugün artık mu'cizeye gerek yoktur, hem mümkün de değildir. Peygamberimiz'den sonra pey-

gamber gönderilmeyeceğine göre, mu'cize de tecelli etmeyecektir. Kur'ân her yönüyle açık bir mu'cize olarak önümüzde duruyor. On beş asır önce getirdiği ilmi temel bilgiler, ana fikirler bütün açıklık ve berraklığıyla çağların ve medeniyetlerin önünde yürümektedir. İlmi araştırmalar gerçekleri bulup çıkardıkça, Kur'ân'ı tasdik etmekte ve beşer sözü olmadığını bir defa daha isbatlamaktadır.

Son Peygamber'in İki Ana Görevi

إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ

"Sen ancak bir uyarıcısın ve her kavim (ve millet)e yol göstericisin."

İlgili âyetle, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) **Efendimiz'in insanlıktan yana bütün hizmetleri iki ana çizgide toplanıyor:**

1- İki hayatın amaç ve gayesine ters düşen yanlış ve tehlikeli yolda yürüyenleri uyarmak,

2- Doğru yolu göstermek, Allah ile kulları arasındaki engelleri kaldırmak suretiyle insana muhtaç bulunduğu bilgi ve irfanı vermek.

Bunun için de göklerde ve yerde Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden binlerce âyet ve belgeyi insan düşünce ve aklıyla karşı karşıya getirmek gerekiyor. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) de bütün bunları belirtilen iki ana çizgi doğrultusunda kusursuz yerine getirmiştir.

Yoksa O, her istenileni anında ortaya koyma, harikulade olayları peş peşe sıralama ve kâinatta mutlak tasarrufa mâlik olduğu iddiasıyla sahneye çıkma yetkileriyle gönderilmemiştir. Ancak Allah'ın bildirdiğini bilmiş, O'nun indirdiğini tebliğ etmiştir. Nitekim Kehf suresinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in de diğer insanlar gibi bir beşer olduğu şöyle belirtilmektedir:

"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım, (şu farkla ki) ilâhınızın tek bir ilâh olduğu bana vahyolundu. Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse, iyi-yararlı amelde bulunsun ve Rabbine ibâdette hiç bir ortak tutmasın."[1]

1 Kehf suresi: 110

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insan aklını ve düşüncesini doğruya yönlendirecek, göklerde ve yerde bunca delil ve belgelere rağmen, hâlâ öldükten sonra dirilmeye inanmayanların düşünce ve anlayışı hayretle karşılandı. Vaadolunan azabın hemen inmesini isteyenlerin arzularına göre ilâhi kanunların ve hükümlerin değişmiyeceğine işaret edildi. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e büyük bir mu'cize indirilmeli değil miydi, diyenlere, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in asıl görevinin neler olduğu hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın ilminin ve kudretinin her şeye nüfuz ettiği anlatılarak ana rahminde oluşan ceninin gelişme safhalarını en ince ayrıntılarına kadar bildiği, bir misal olarak ekleniyor. Sonra da gizli, açık hiçbir şeyin Allah'ın ilminin ve tasarrufunun dışında olmadığı açıklanarak, Allah hakkında bilinmesi gereken temel bilgilerden biri öğretiliyor.

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۜ وَكُلُّ شَيْءٍ
عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَآءٌ مِنْكُمْ
مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾
لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ
مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۗ وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا
لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

8- Allah her dişinin (rahminde) ne taşıdığını; rahimlerin neyi eksiltiğini, neyi artırdığını bilir. Her şey O'nun yanında belli bir ölçüye göredir.

9- Görülmeyeni de, görüleni de bilendir. O, çok büyüktür, çok yücedir.

10- Sizden sözünü gizleyen ve onu açığa vuran, geceleyin gizlenen, gündüzleyin beliren (her şey O'nun yanında) birdir, farketmez.

11- Her biri için önünden arkasından kendisini izleyen (görevli melek)ler vardır; onu Allah'ın emriyle korurlar. Bir millet (hayat kanununa uyup) kendi (ahlâk ve düzenini) değiştirmedikçe, Allah, onlar hakkındaki

(hükmünü) değiştirmez. Allah bir millete fenalık yapmayı irâde buyurduğunda, artık onu geri çevirecek yoktur ve onlar için Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulunmaz.

İLGİLİ HADİSLER

"(Şüphesiz sizden her birinizin şekli, ana rahminde kırk günde bir araya gelip oluşur. Sonra onun gibi (kırk günde) kan pıhtısına dönüşür. Sonra yine onun gibi (bir kırk günde) et parçasına dönüşür. Sonra da Allah ona bir melek gönderir de o melek dört kelime (söz) ile emrolunmuştur; Onun rızkını, ömrünü, bedbaht (mutsuz) veya bahtlı (mutlu) olduğunu yazar."[1]

Açıklama:

Yapılan anatomik araştırmaya göre de, ana rahminde oluşan cenin, üçüncü ayın sonunda organları belirginleşmiş bir et parçası şeklini alır. Dördüncü ayın sonunda, yani 120 günlük bir süre geçtikten sonra şekli iyice teşekkül eder.

Hadis-i Şerifte ifade edildiği gibi, işte bu dönemde, görevli melek inip ona yerleşmiş bulunan insani ruhla temasa geçer ve kaderini yazar.

Diğer bir rivayette, yukarıdaki hadisin sonuna şu fazlalık eklenmiştir:

"Melek, ey Rabbim! Erkek midir, dişi midir? Ey Rabbim! Şaki midir, said midir? Rızkı nelerdir, eceli nedir? diye sorar. Allah ona (bu hususları) emreder ve o da yazar."[2]

"Gaybın anahtarı beştir ki, onları ancak Allah bilir: Yarın neler olacağını ancak Allah bilir. Rahimlerin neleri eksilttiğini ancak Allah bilir. Yağmurun ne zaman yağacağını (bulutların ne zaman oluşup yağmur indireceğini) Allah bilir. Her bir canlının nerede öleceğini ancak Allah bilir ve kıyametin ne zaman kopacağını da ancak Allah bilir."[3]

---

1 Buhari/Enbiyâ: 1, Bed-i halk: 6, Kader: 1, Tevhid: 28 - Müslim/Kader: 1 - Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/Kader: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 16

2 Buhari/Enbiya: 1, Bed-i halk: 6 Kader: 1, Tevhid: 28 - Müslim/Kader: 1 - Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/Kader: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 16

3 Buhari/Tefsir: 1/6 - 2/31 - Ahmed: 2/122

"Sizin peygamberinize, gayb ile ilgili beş şeyin anahtarı dışında her şey verilmiştir."[1]

Açıklama:

Peygamberimiz'e anahtarı verilmeyen gayb ile ilgili beş şey, bir önceki hadiste belirtilen hususlardır.

Ancak unutmamak gerekir ki, Allah (celle celaluhu), bu beş şeyden de dilediğini dilediği kimseye bildirir.

"Sizi geceleyin bir kısım melekler, gündüzleyin de bir kısım melekler birbirlerini takip ederek gözetirler ve bunlar (nöbet değiştirmek için) sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Sonra da sizinle geceleyenler göğe çıkarlar. Allah -daha iyisini bildiği halde- onlara sorar: Kullarımı nasıl ve ne halde terkettiniz? Onlar da: Namaz kılarlarken onları terkettik, namaz kılarlarken onlara gittik, diye cevap verirler."[2]

Hz. Ali (radıyallahu anh) Kufe'de minber üzerinde halka hitap ederken şu hadisi nakletmiştir:

"Aziz ve Celil olan Rabbiniz (kudsi hadis olarak) buyurdu ki; "İzzet ve celâlim hakkı için ve Arş üzerindeki yüceliğim hakkı için herhangi bir kasaba veya bir aile efradı, benim hoşlanmadığım bir günah ve kötülük üzere bulunurlar da sonra ondan yüz çevirip benim sevdiğim taât ve ibâdete dönerlerse, mutlaka ben de onların hoşlanmayacağı azabımı onlardan çevirip, kendilerini rahmetimden sevdikleri şeye yöneltirim."[3]

Allah Her Dişinin Rahminde Ne Taşıdığını Bilir

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ

"Allah her dişinin (rahminde) ne taşıdığını; rahimlerin neyi eksiltti-ğini, neyi artırdığını bilir."

Ana rahminde taşınan ceninin bizce bilinmeyen, Allah'a ise bütünüyle malum olan hususlarını şöyle özetleyebiliriz:

---

1 Ahmed: 1/445

2 Buhari/Mevakıt: 16, Tevhid: 23, 33 - Müslim/Mesacid: 21 - Nesâi/Salât: 21 - Taberâni/Sefer: 82 - Ahmed: 2/258, 312, 486

3 İbn Ebi Şeybe: Hz. Ali (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir: 2/504

a) Rahimdeki ceninin babası kimdir?

b) Doğup dünyaya gözlerini açınca nasıl bir kişi olacaktır?

c) Ne kadar yaşayacaktır?

d) İyi, mutlu bir kimse mi olacak, yoksa kötü ve bedbaht olarak mı hayatını noktalayacak?

e) Cennetlik mi olacak, yoksa Cehennemlikler arasında mı yerini alacak?

f) Allah'a ve diğer esaslara inanacak mı, yoksa inkâr mı edecek?

g) Annesi onu rahminde kaç ay taşıyacak, eksik mi doğacak, tam olarak mı dünyaya getirecek?

İşte bütün bu kapalı hususları ancak Allah bilir, bizler bilemeyiz ama ne var ki, O, dilediğine bunları bildirir.

Rahimler Neyi Eksiltir veya Artırır?

Bu, ana rahmine intikal eden sperma hayvancıklarından birinin veya birden fazlasının yumurtalığa ulaşmasıyla yorumlanabileceği gibi; yumurta hücresinin X kromozomu taşıyan bir spermayla döllenmesi neticesi kız; Y kromozomu taşıyan bir spermayla döllenmesi neticesi erkek çocuğun rahimde oluşmasıyla da yorumlanabilir. Zira her iki durumda da bir eksilme ve artma söz konusudur. Ana rahmine intikal eden milyonlarca sperma hayvancıklarından sadece birinin veya bazen ikisinin yumurtalığa geçip döllenmesi, bu korkunç sayıdaki hayvancıkların nasıl eksiltilerek döllenme dışı bırakıldığını gösterir.

Bir başka yorumla da şöyle diyebiliriz: Ana rahminde oluşan cenine, normal gıda alan bir annenin aktardığı gıdayla, az gıda alan, iyi beslenmeyen bir annenin aktardığı gıda elbetteki farklıdır. Birinde artma, diğerinde noksanlaşma söz konusudur.

Klasik tefsirlerde ise bu, ceninin ana rahminde kaldığı süreyle yorumlanmıştır. Bir kısmı normal süresini tamamladıktan sonra doğar, bir kısmı ise, o süre tamamlanmadan doğar, demişlerdir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Her Şey Allah Yanında Belli Bir Ölçüye Göredir

وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ

"Her şey O'nun yanında belli bir ölçüye göredir."

Varlık âleminde mutlak bir düzen hâkimdir. Her şey bu düzende, hilkatindeki özelliğine, yarar ve zararına göre yerini almıştır. Her birinin ve meydana gelecek her olayın belli sebepleri, çizilmiş sınırları, değişmez ölçü ve boyutları vardır. Hiçbiri ne o sınırını aşabilir, ne ölçüsünü taşabilir. Aksini düşünmek ise, kargaşalık ve düzensizlik doğurur.

Görüldüğü gibi, dünya biraz daha büyük olsaydı, yerçekim nisbeti biraz daha artar, bu kadar rahat hareket imkânımız olmazdı. Daha küçük yaratılsaydı, çekim kuvveti o nisbette azalır ve üzerindeki atmosfer tabakasını tutamaz duruma gelirdi. Yerkürenin onda yedisinin denizlerle kaplı bulunması, yağış alma ve su kaynaklarını besleme dengesini sağlamaktadır. Daha az veya daha fazla olsaydı, bu denge ve düzen bozulur; az olduğu takdirde kuraklık, çok olduğu takdirde sel felâketi hüküm sürerdi. Atmosfer tabakası bugünkünden daha kalın olsaydı, soğuktan donar, daha az olsaydı sıcaktan kavrulurduk.

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkün. Kalbin atış temposu ve sayısı; nabzın atış sayısı hep birer ölçü ve belli bir sınırda tutulmuştur. Değiştikleri zaman hayatımız tehlikeye girer. Genlerin, insanın bütün özelliklerini, atalarının irsi kusur ve meziyetlerini, çok mükemmel bir plân ve programa göre kendinde taşıyıp formüle etmesi, her şeyin mutlak surette belli bir hesaba göre yaratıldığını; ifade etmektedir.

Yumurtalığa intikal eden spermanın onunla birleşip geometrik olarak bölünüp çoğalması da bunun bir başka delili sayılır. Vücudumuzdaki hücrelerin, yapıları aynı olmakla beraber, her birinin yüklendiği programa göre hizmet vererek vücut yapısını ayakta tutmaları, ilgili âyette belirtilen ilâhi beyânı tasdik etmiyor mu?

Zira Allah (celle celaluhu)'nun ilmi her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. O'nun ilminin dışında, plân ve programının ötesinde hiç bir şey düşünemeyiz. Kendisi gibi, ilmi ve kudreti de sonsuz ve sınırsızdır.

Koruyucu Melekler

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ

"Her biri için önünden arkasından kendisini izleyen (görevli melek) ler vardır, onu Allah'ın emriyle korurlar."

İnsanı, görünmeyen ve bilinmeyen şeylerden koruyan melekler vardır. Zira insan kendini az-çok görülebilen, bilinebilen şeylerden akıl, zekâ ve iradesiyle koruyabilir. Bu zahiri tehlikelere karşı herkes kendine düşen tedbiri alıp korunmak için belli sınıra gelip dayanınca, Allah'ın yardımı tecelli eder ve böylece korunma gerçekleşir. Göremediğimiz veya bilemediğimiz şeylerden korunmaya gelince, kâinatta sayısı belirsiz cin ve şeytanların bulunduğu kesindir. Onların şerrinden ve kötü sinyallerinden korunabilmemiz için, önce bu gözle göremediğimiz varlıkların mevcudiyetini kabul etmemiz, sonra da her şeyi mutlak tasarrufu altında bulunduran Allah (celle celaluhu)'nun yegâne koruyucu bulunduğuna inanmamız gerekmektedir. O açıdan hareketle, Kur'ân ve Sünnet ile tavsiye edilen âyetleri ve duaları okumamız, gerisini Allah'ın yüksek siyanetine ve muhafazasına bırakmamız tedbirlerin en güzeli, tevekkülün en uygunudur.

İslâm dini, bütün bu incelikleri dikkatten uzak bulundurmayarak helaya bile girerken her türlü habislikten, cin ve şeytandan Allah'a sığınmamızı emretmiş; Kur'ân okumaya başlarken Euzü-Besmele çekmemizi istemiştir. Yemek yerken, elbisemizi giyinirken, evimizden dışarı çıkarken, işe başlarken hep Allah'ı anmamızı, bazı yerlerde Euzü-Besmele çekmemizi, bazı yerlerde sadece Besmele ile yetinmemizi tavsiyede bulunmuştur.

Her Millet Kader Çizgisini Kendisi Çizer

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ

"Bir millet (Allah'ın koyduğu kanunlarına uyup) kendi (ahlâk ve fazilet doğrultusundaki düzenini) değiştirmedikçe, Allah onlar hakkındaki (hükmünü) değiştirmez."

İlgili âyetle, insanlar için konulmuş zahiri ve bâtını hayat kanunları hatırlatılıyor. Şüphesiz bu kanunlar değişmez. Çünkü bunlar bize uymazlar, biz onlara uymak zorundayız. Hepsi de insanı başıboşluktan, disiplin-

sizlikten, sorumsuzluktan ve sınırsız hürriyet arzusundan kurtarmaya; hayatımızı asıl gayesine yöneltmemize, fıtratımızdaki imân cevherine, ruhumuzdaki Allah duygusuna uygun bir ömür yaşamamıza yöneliktir. O bakımdan bir kavim, bir topluluk, bir millet veya bir aile, hayat kanunlarını bilir, yaratılışının hikmetini anlar, her şeyin belli bir ölçüye göre yaratıldığına inanır ve öylece izlediği yolu ve arzuladığı hedefi ilâhi hoşnutluktan yana belirlerse, mutlu olur ve her iki âlemde de Allah'ın rahmet ve yardımına lâyık görülür. Uymayanlar ve belirtilen çizgiden sapanlar ise, mutsuz olurlar. O yüzden kendilerini ilâhi azaba sürükleme basiretsizliği içinde ebedi hayatlarını da karanlığa gömerler.

Unutmayalım ki, varlık âleminde her şey yaratılışındaki plân ve programa göre, bir gaye ve hizmet için yaratılmıştır. Örneğin: Koyun süt ve yün vermek, aynı zamanda üreyip çoğalmak, her bakımdan kendisinden yararlanmak için yaratılmıştır. O halde onu ancak bu özelliği doğrultusunda kullandığımız sürece, hem yaşama şansına sahiptir, hem de hilkatindeki hikmete göre, bize faydalı olur. Onu başka bir amaca çevirdiğimiz zaman, özelliğini kaybetme bedbahtlığına uğrar ve hayat kanunu onu kasabın bıçağına teslim eder.

İşte milletler ve aileler de böyledir; varolmalarının hikmetini unutur, hayat kanunlarını dinlemez bir düzeye gelirlerse, verimsiz, hatta zararlı olmaya başlarlar. Varlık alanında yaşamalarının anlam ve hikmeti kalkar.

Kronik bir kumarbazı veya alkolik bir aile reisini düşünün: Her ikisi de fıtrat ve hilkatleriyle bağlantılı bulunan hikmet ve gayenin dışına çıkmış ve haklarındaki ilâhi programa ters düşmüşlerdir. O nedenle yaşamalarının hikmeti kalmamış, aile reisi veya baba, ya da anne olma özelliklerini yitirmişlerdir. Faydalı olacakları yerde, hem kendilerine, hem çevrelerindekilere zararlı olmaya başlamışlardır. Pişmanlık duyup dönüş yapmaz, üzerinde bulunduğu yolun uçuruma uzandığını idrak edip geri dönmezlerse, sonları elem ve hüsran olur. Zira her şey gibi, insan da hikmetsiz, anlamsız, faydasız yaratılmamıştır. O mutlak anlamda birtakım gaye ve amaçlar için yaratılmıştır. Önüne değişmeyen hayat kanunları konulmuştur. Amacından saptığı, hayat kanunlarını aştığı takdirde ilk tokatı bu kanunlardan yemeğe mahkumdur.

İlgili âyetle bu inceliklere işaret ediliyor.

"Her birimiz birçok müşterek merkezleri bulunan dairelerle çevrilmiş bulunuyoruz. İlk merkez bizden başlayıp genişler. İçine anayı, babayı, eşi ve çocukları alır. İkinci merkezin içinde ise, akrabalar vardır. Ondan sonrakilerde vatandaşlar, sonuncusunda da bütün insan nesli yer alır.

Bu dünyada Allah'a ve insanlara karşı olan vazifemizi yapabilmemiz için Allah'ın bize bahşetmiş olduğu kudret ve kabiliyeti geliştirmek zorundayız. O bize her şeyi vermiştir. O irademize hükmeden ve ona yol gösteren yüce varlıktır. İnsanlığa ve ondan sonra da Allah'a karşı olan sorumluluğumuzu iyilik ile kötülük ve neyin iyi, neyin kötü olduğu hakkındaki bilgimiz ve inancımız tayin eder."[1] diyen düşünür, insanın varlıktaki yerine ve yüklendiği sorumluluğa dikkatleri çekmekte, yalnız kendimiz için yaşamadığımızı hatırlatmaktadır.

O halde iyi bir davranışta, kutsal bir harekette, faydalı bir hizmette bulunduğumuz zaman çok neşeli olmalıyız. Bilmeliyiz ki, bu hayat programımızda Allah'ın payı çok büyüktür.

Allah Kötülük Yapar mı?

وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِقَوْمٍ سُوٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُۥ ۚ

"Allah bir kavime (ve millete) fenalık yapmayı irâde buyurduğunda, artık onu geri çevirecek yoktur."

Allah (celle celaluhu) kimseye kötülük ve haksızlık etmez. O mutlak anlamda âdildir ve merhametlidir. Kâinatın sağlam esaslara bağlı kalması, düzen ve denge içinde süresinin sonuna kadar varlığını koruması için şaşmayan kanunlar koymuş ve böylece kâinatı insanın hizmetine vermiştir. İnsanı da kendisine ibâdet etsin diye yaratmış ve bu manayla onu çok şerefli bir düzeyde tutmuştur. Kâinatta yer alan eşyadan her biri yaratıldığı gaye doğrultusunda hizmetini verirken, insanoğlu hilkatinin anlam ve hikmetini düşünmeden ayrı bir hayat yolu seçip ilâhi düzen ve dengenin dışına taşarsa, Allah'ın koyduğu hilkat ve hayat kanunları tarafından cezalandırılır. İşte Allah'ın bir kavim ya da millete kötülük etmeyi irâde buyurmasının bir bakıma yorumu budur.

---

1 Samuel - Vazife: 1969/İstanbul

Hatırlatalım ki günahkâr insanın önünde derin uçurumlar vardır. Nefsine hâkim olmayanları, acı sonuçlar beklemektedir. Hilkat kanununun bağlı bulunduğu gaye ve amaç çizgisinden sapanın, yolunun üzerinde birçok tehlikeler pusu kurmuştur. İman ile küfür arasında bocalayıp kararsızlık içinde zikzak çizenlerin yolu, Allah'tan başkasına uzanmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun her şeyi belli hesaplara ve şaşmayan kanunlara göre yarattığı açıklandı. Kadının rahminde taşıdığı ceninin karakter çizgisini Allah'ın çok iyi bildiği belirtilerek, hiçbir şeyin O'ndan gizli kalamayacağına atıflar yapıldı. Sonra da insanları birçok manevi kötülüklerden koruyan meleklerin bulunduğu anlatılarak insanın sahipsiz, başıboş olmadığı anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kudret ve azametine, varlık alemindeki mutlak tasarrufuna işaret edilerek şimşek ve yağmur olayları buna birer misal olarak veriliyor. Gök gürlemesinin belli sebep ve fiziksel kanunlara bağlı bulunduğuna işaretle, yıldırım düşmesinin hikmetlerinden birine parmak basılıyor. Sonra da ancak Allah'ın ibâdet edilmeye lâyık olduğu konu edilerek, varlıkta her şeyin ilâhi saltanat karşısında baş eğip secde ettiği açıklanıyor.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾
وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ
بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾ لَهُ دَعْوَةُ
الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ
إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ
﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ
بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾

12- O öyle kudrettir ki, korku ve ümit (duygusunu vermek için) şimşeği (oluşturup) size gösterir. Yağmurla ağırlaşan (yüklü) bulutları oluşturur.

13- Ra'd (gök gürlemesi) hamd ile melekler ise (ilâhi kudretin, azamet ve yüceliğinin) korkusundan tesbih ederler. Onlar, Allah hakkında tartışıp sürtüşürken, O, yıldırımlar gönderir de, onu dilediğine dokundurur. Oysa O, çekişme ve ceza vermekte çok şiddetlidir.

14- Gerçek ibâdet ve duâ ancak O'nadır. O'ndan başka duâ ve ibâdet ettikleri (putlar, şekiller) kendilerine hiçbir şey ile cevap veremezler. Bunlar, ağızlarına ulaşsın diye avuçlarını suya doğru açıp da bir türlü ona ulaşamayan kimseye benzerler. Kâfirlerin duâ ve ibâdeti sapıklık içinde bocalamaktan başka bir anlam taşımaz.

15- Göklerdekiler ve yerdekiler de ister istemez Allah'a secde ederler; gölgeleri de sabah akşam Allah'a secde eder.

İNİŞ SEBEBİ

Sabit b. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor:

-Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir gün Arap fir'avnlarından birine adam göndererek yanına gelmesini istedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in elçisi ona giderek, "Allah'ın Peygamberi seni çağırıyor!" dedi. O da: "Allah'ın Peygamberi nedir, neyin nesidir? Sonra Allah nedir, neyin nesidir? O altından mıdır, gümüşten midir, yoksa bakır mıdır?" şeklinde terbiye ve nezaket dışı bir karşılık vererek elçiyi geri çevirdi. Elçi, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip durumu arz edince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: **"Sen yine ona git."** diye emretti. Elçi ikinci defa gitti ve aynı ölçüsüzlük ve hezeyanla karşılaştı. Geri dönerek, "Ya Rasulallah! Daha önce size, bu adamın çok inatçı bir kâfir olduğunu söylemiştim." deyince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Sen yine git de onu benim davet ettiğimi söyle!" diye emretti. Elçi tekrar gitti, yine aynı hezeyanlarla karşılaştı; ama o esnada bir bulut ortaya çıktı, derken bir gürleme ve arkasından yıldırım düştü ve o inatçının başına çarparak öldürdü. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

---

1 Esbab-ı Nüzul li-Nisaburi - Tefsir-i İbn Kesir

Diğer bir olay:

Arap ileri gelenlerinden Âmir b. Tufeyl ile Erbed b. Rabi'a Medine'ye gelerek Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'le görüştüler ve şöyle bir öneride bulundular: "Yetkilerinizin yarısını bize bırakırsanız, İslâm'ı din olarak kabul ederiz!" Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) onların bu isteğini nezaketle reddetti. Bunun üzerine bu iki şımarık maceracı, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e hakarette bulundular ve: "Andolsun ki, senin üzerine tımarlanmış atlar, sakalı bitmedik gençleri sevkedip her taraftan seni kuşatacağız!" diyerek bir de tehdit savurdular. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara:

"Şüphesiz ki, Allah size engel olacak, Medineli Ensar da engel olacaklardır." buyurarak uyarıda bulundu. Ne var ki, bu iki serseri her işlerini bırakıp Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) aleyhine gönüllü asker toplamaya başladılar. Derken Allah (celle celaluhu) Erbed adındaki adamın üzerine yıldırım indirerek helak etti. Âmir b. Tufeyl'in ise gırtlağında bir habis tümör meydana geldi ve çok geçmeden o da ıstıraplar içinde öldü. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİS

Ashab-ı Kiram'dan Sâlim'in babası (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, gök gürlemesini ve yıldırımın düşmesini işitince şöyle duâ ederdi:

"Allahım! Bizi gazabınla öldürme ve azabınla bizi yok etme. Bundan önce bize afiyet (ve beden sağlığı, imân ve irfan huzuru) ver."[2]

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) de, gök gürlemesini duyunca şöyle derdi: "Gök gürlemesinin hamd ile tesbih ettiği Allah'ı tesbih ve tenzih ederim."[3]

Şimşeğin Verdiği Korku ve Umut

هُوَ الَّذِى يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا

1 Esbab-ı Nüzul - Tefsir-i Kurtubi - Tefsir-i Alusi

2 Tirmizi/Daavat: 49

3 Taberâni/Kelâm: 26

"O öyle kudrettir ki, korku ve ümit (duygusunu vermek için) şimşeği (oluşturup) size gösterir."

Buluttan buluta veya buluttan yere elektrik akmasına yıldırım denir. Yıldırım, şimşek ve gök gürlemesiyle belirir. Şimşek, yıldırım akımı sırasında meydana gelen çok parlak ışık çakmasıdır. O halde yıldırım elektrik akımından ibaret olup, yüksek derecede enerji yüklüdür. Bu bakımdan bir yıldırımı meydana getiren elektriği toplamak mümkün olsa, bir milyon ampul yakılabilir.

Şüphesiz ki bu kadar yüksek voltajda elektrik yüklü yıldırımın meydana getirdiği gürültü ve çok parlak ışık, yağmur bekleyenlere umut; meyveleri dallarda, ürünleri harmanda bulunanlara korku verir. Aynı zamanda düşen yıldırımın nereye, kime isabet edeceği endişesi söz konusudur.

İlgili âyetle yıldırım, şimşek ve yağmur yüklü bulutların konu edilmesi, elbetteki boşuna değildir. Ortada sürüp gelen birtakım fiziksel kanunlar vardır. Önce bulutlar neden, nasıl elektriklenir? sorusu ortaya çıkmaktadır. Kimine göre, yükselen bir hava tabakası içine düşen damlacıklardan büyük olanları pozitif, küçükleri de negatif elektrikle yüklenir. Nitekim bu olay daha çok çavlanlarda yapılan deneylerle isbat edilmiştir. Kimine göre ise, atmosferin her santimetre küpünde 1000 pozitif ve 800 negatif iyon vardır. Bu küçük iyonların sayıları atmosferin elektrikli tabakalarında daha da çok artar. Bu durumda pozitif iyonlar yere doğru inerken negatif iyonlar da yeryüzünden yükselmeye başlarlar. Yağmur bulutları bu iyonlar yüzünden elektriklenmiş olur. Bu elektriklenme sonunda da yıldırım, şimşek meydana gelir.

İster öyle oluşup meydana gelsin, isterse böyle; ortada cari bir sünnet, kusursuz işleyen programlar mevcuttur. Cenâb-ı Hak, birçoklarının tabiat olayları, doğa kanunları diyerek adlandırdıkları bu fiziksel hadiseleri belli sebeplere ve şaşmayan kanunlara bağlamış, sebepleri de kendi kudret elinde tutmuştur. Dünya yaratılalıdan beri bu ve benzeri olayların sürüp gelmesi ve bir devridaim halinde insanlara nimetler indirmesi, hizmetler vermesi, hiç bir zaman tesadüfe bağlanamaz. Çünkü şuursuz ve plânsız tesadüflerin bu kadar ince hesaplar, fiziksel kanunları birer dizi halinde düzenli oluşturup periyodik olarak ortaya koyması mümkün değildir.

Onun için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu gibi olaylar karşısında, her şeyden önce Allah'ın sonsuz kudretini hatırlar ve olayların doğuracağı zararlardan, tehlikelerden O'na sığınır, hayırlara, rahmetlere vesile olmasını dilerdi.

Ayrıca ilgili âyette her şeyin mükemmel bir plâna göre hazırlandığına ve kusursuz programlara göre yürütüldüğüne işaretle, çok düşündürücü bir anlatıma yer verilmiştir; o da, tesbih, ra'd, hamd ve melekleri içine alan sözlerdir.

Önce tesbih kelimesi üzerinde duralım. Bu, "sebh" kökünden türetilmiştir. Sebh: Suda veya havada, yani boşlukta süratli geçiş anlamına gelir. Yıldızların gökte kendi yörüngelerindeki süratli geçişleri hakkında da bu tabir kullanılmıştır. Örneğin, Yâsin suresinde Güneş ve Ay'dan söz edilirken, her birinin kendine has yörüngede seri hareket halinde bulunduğu belirtilir.

Tesbih kavramı, bütün bu manaları kapsamakla birlikte, ibâdette de seri intikal sağlayıp Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan, beşeri sıfatlardan tenzih etmek; hayırlı işlerde sürat gösterebilmek için O'nun yardımını dilemek kulluk görevini yerine getirmeye çalışırken, fiili, kavli ve zihni ibâdeti sür'atle birleştirip Hakk'ı tenzihe yöneltmek gibi incelikleri de içerir.

Diğer yandan ay ve güneş hakkında olduğu gibi, belli bir yörüngede çok seri hareket edip dönen her şey hakkında da "tesbih" tabiri kullanılır. Örneğin, elektronların baş döndürücü bir hızla atom çekirdeğinin etrafında dönmesi bunlardan biridir.

O halde şimşeğin, dolayısıyla yıldırımın tesbihi, yüklendiği program gereği sür'at göstermesi ve plândaki yerini alıp hizmet vermesi ve böylece Hakk'ın irâdesine baş eğip teslim olması demektir.

Melekler ise, kâinatta her şeyin böylece Hakk'ın emrine baş eğip yüklendiği programı kusursuz yerine getirdiğini gördükçe, Allah'ın sınırsız kudret ve azameti karşısında saygıyla korkup, O'nun kudretinin her tezahürü, rahmetinin eseri olduğunu düşünerek O'na hamd ederler.

Hem unutmamak gerekir ki, kâinatta meydana gelen her olayı sevk ve idare eden görevli melekler vardır. Bizler ancak olayları meydana getiren sebepleri ve sebepleri oluşturan bazı kanunları görebiliyor ve araş-

tırıp anlayabiliyoruz. Perdenin arkasındaki plân ve programı ve onları uygulayan görevli melekleri göremiyoruz. Onun için Cenâb-ı Hak, şimşek ve yıldırımdan söz ettikten hemen sonra meleklerin hamd ettiğini belirterek konu üzerinde iyice düşünmemize işarette bulunmaktadır.

Hak Davet, Ancak O'nadır

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ

"Gerçek ibâdet ve duâ ancak O'nadır."

"Hak davet" tabiri çok geniş mana ve yorum taşımakta, birçok hükümleri kapsamaktadır. Zaten Kur'ân-ı Kerim'in özelliklerinden biri de, bazen esnek sözler, bazen kapalı ifadeler, mecaz ve kinayeler, bazen ana fikirler ve temel bilgiler, bazen de işaret ve semboller sergilemesidir. Akla ışık tutmak, araştırma zevkini geliştirmek, gerçeği buluncaya kadar fikir alışverişinde bulunmak ve ilâhi sözlerin başka sözlere benzemediğini anlayıp kavramak bunun başlıca sebepleri arasında yer almaktadır.

İşte ilgili âyette "Hak davet" sözü de bunlardan biridir. O nedenle ilim adamlarını hayli araştırmaya ve farklı yorumlarda bulunmaya sevketmiştir.

Bunları şöyle sıralayabiliriz:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ve İkrime'ye göre, Lâ ilahe illallah sözüdür. Zira bu söz Hakk'a davetin esasını teşkil eder.

b) el-Hasan'a göre, Allah haktır ve çağrısı da haktır. O bakımdan O'na ibâdette bulunup duâ ile yönelmek de haktır.

c) Allah'a ibâdet hakkın ve doğruluğun, ahde vefanın ta kendisidir.

d) Keşşaf'a göre, hak olan davet; bâtıldan uzak olan davettir.

e) Ancak Allah'a yapılan duâ ve ibâdet haktır. Başkasına yapılan duâ ve ibâdet bâtıldır.

f) Duadaki iyi niyet ve samimiyet duanın hak olduğuna delildir.

g) Korku anında yapılan duâ, hak duadır, yani katıksızdır.

Bütün bu yorumlar şu noktada birleşmektedir: Allah haktır; ancak doğru ve hak olan duâ ve ibâdeti kabul eder. Bâtıldan, gösteriş ve alayişten

yana olan hiçbir duâ ve ibâdeti kabul etmez.

Güzel Bir Benzetme

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ

"O'ndan başka duâ ve ibâdet ettikleri (putlar, şekiller) kendilerine hiçbir şey ile cevap vermezler. Bunlar ağızlarına ulaşsın diye avuçlarını suya doğru açıp da bir türlü ona ulaşamayan kimseye benzerler."

Allah'tan başkasına duâ ve ibâdet eden kimse, kuyu dibindeki suya ulaşmak için avuçlarını açan ve fakat bir türlü ona erişemeyen zavallıya benzer. O bakımdan öylelerinin hizmeti boş, yalvarması beyhude, bekleyişi ahmaklıktır. Allah'tan başkasına el açıp dua ve ibâdet eden, susuzluktan yanıp tutuşan, ona ulaşırım diye avucunu açan hayalciye benzer.

Hz. Ali (radıyallahu anh) bu âyeti şöyle tefsir etmiştir: "Çok susamış kişinin kuyu kenarına oturup su alabilmek için avucunu açarak kuyunun içine uzatmıştır; ama ne onun elinin suya ulaşması, ne de suyun onun eline doğru yükselmesi söz konusudur. Allah'tan başkasına duâ ve ibâdet edenin de durumu bundan farksızdır; ne onun duâ ve ibâdeti Hakk'a ulaşıp kabul olur, ne de Hakk'ın rıza ve rahmeti ona erişir."

Sabah-Akşam Secde Edenler

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا

"Göklerdekiler ve yerdekiler ister istemez Allah'a secde ederler; gölgeleri de sabah-akşam Allah'a secde eder."

Secde, genellikle üç manada kullanılır:

1. Üstün saygı duyup tazim makamında başı eğip alnı yere koymak.

2. Baş eğip ilâhi buyruğa uymak, bağlı bulunduğu kanun doğrultusunda hareket etmek.

3. Saygı duyup Allah'ın ibâdete lâyık olduğunu dile getirmek suretiyle O'nun yüksek kudreti karşısında mahviyet ve teslimiyet duymak.

Buna, Yusuf kıssasında temas edildiği gibi, bir dördüncüsünü ilâve edenler olmuştur. O da, büyük bir kişiye saygı duyup biraz eğilmektir. Bu, Yusuf Peygamber'in şeriatında caiz idi. İslâm'a göre, Allah'tan başkası önünde eğilmek caiz değildir.

İlgili âyette geçen secdeyi birinci manada anlayacak olursak, bazı müşkillerle karşılaşırız. Çünkü yeryüzündeki insanların çoğu Allah'a secde etmezler. Ancak cümledeki "men" lafzından yalnız mü'minlerin kastedildiği kabul edilirse, o zaman yorum kolaylaşır. Sadık mü'minler isteyerek, münafıklar ise istemeyerek secde ederler, neticesi ortaya çıkar. Bence bu yorum pek sıhhatli değildir. Âyeti âyetle tefsir etme cihetine gidersek, daha sağlıklı bir sonuç elde edebiliriz. Nahl Suresi 48. âyetle buyuruluyor ki:

"Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakmıyorlar mı ki gölgeleri boyun eğip (bağlı bulundukları kanunlara teslimiyet içinde) Allah'a secde ederek sağa-sola dönüp dururlar."

Bu âyet ile açıklığa kavuşturulan secdenin üçüncü maddedeki manaya delâlet ettiği anlaşılıyor. Varlık âleminde her şey ilâhi sünnet doğrultusunda hareket ve değişim halindedir. Bu, her şeyin ister istemez Allah'ın buyruğuna baş eğip teslimiyet gösterdiğini ifade eder. Yeryüzündeki mevcut eşyanın gölgeleri de öyle. Onlar da ister istemez Dünya'nın Güneş etrafında ve bir de kendi ekseni etrafındaki hareketine göre sabah ve akşam batıya ve doğuya meylederler, uzanıp kısalırlar.

Hatırlatma:

15. Âyeti okuyan ve işiten mü'minlerin secde etmesi vaciptir.

Yorum ve tahlil:

"Çekişme ve ceza vermekte çok şiddetlidir" **diye mealini verdiğimiz mihal kelimesi, az farkla sekiz mânaya delâlet eder:**

1- İbn Abbas'a göre, şiddetli düşmanlık.

2- Yine ibn Abbas'a göre, üstün güç ve yetenek.

3- Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre, şiddetle tutup yakalamak.

4- Hasan el-Basri'ye göre, şiddetli öfke ve hışım.

5- Mücahid'e göre, karşı konulmaz kuvvet ve kudret.

6- Vehb b. Münebbih'e göre, önünde durulmaz gazap.

7- Hastalık, kıtlık ve benzeri afetlerle yok etmek.

8- Katade'ye göre, düşmanın hile ve tuzağını alt-üst edip başlarına geçirmek.

Ancak, Allah'ın "şedidü'l-mihal" olması, mutlak rahmet ve adalet ölçüleri içinde cereyan eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi kudretin plânlı ve programlı tecelli ettiğine delil olarak şimşek ve yağmur olayları misal verildi ve böylece her olayın belli ve belirli bir düzenlemeyle meydana geldiğine atıf yapıldı. Allah'tan başkasına tapanların birtakım boş hayaller peşinde ömürlerini heder ettikleri belirtilerek, kuyudaki suya eli ulaşmayan hayalci kimse misal verildi. Sonra da her şeyin bağlı bulunduğu sebep ve yüklendiği program gereği Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna baş eğip O'nu tesbih ettiği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, gökleri ve yeri belli esaslara göre yaratıp düzen ve dengede tutan Allah'ın ibâdet edilmeye lâyık yegâne Rab olduğu hatırlatılıyor ve bu bakımdan da O'nun dâvetine olumlu cevap vermenin mutlak saadete vesile olacağı müjdelenerek, aksine bir yol izleyenlerin ileride telâfisi gayri mümkün bir pişmanlık ve hasretle yüz yüze gelecekleri anlatılarak gereken uyarı yapılıyor.

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ لَا
يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ اَمْ هَلْ
تَسْتَوِى الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ
عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ
مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ
فِى النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهٗ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ

فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ۖ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ
يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَالَّذِينَ لَمْ
يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

16- De ki: Göklerin ve yerin Rabbi kimdir? De ki: Allah'tır. De ki: Böyle iken Allah'ı bırakıp kendilerine ne bir yarar ne de bir zarar vermeye mâlik olamayanları mı dost ve yardımcı ediniyorsunuz? De ki: Görmeyenle gören bir midir? Veya karanlıklarla aydınlık eşit midir? Yoksa Allah'ın yarattığı gibi yaratan ortaklar mı buldular da o sebeple yaratma hususu onlar üzerinde bir benzetme mi meydana getirdi? De ki: Her şeyin yaratanı Allah'tır. O, birdir, mutlak üstündür, her şeyi kaza ve kader çizgisine, irâdesine, hükmüne sokan O'dur.

17- Gökten su indirdi de dereler kendi ölçüşünce dolup taştı. Sel, üste çıkan köpüğü yüklenip götürdü. Süs eşyası veya yararlanılacak (başka) bir şey elde etmek amacıyla ateşte ısıtıp erittikleri şeylerden de bunun gibi köpük (posa) meydana gelir. İşte Allah hak ile bâtıla böyle misâl getirir. Köpüğe gelince, uçup gider; insanlara yarar sağlayan şeylere gelince, yerde (dipte) kalır. İşte Allah, böylece misâller getirir.

18- Rablerinin çağrısına olumlu cevap verip gelenlere, en güzeli vardır. Onun çağrısına olumlu cevap vermeyenler ise, yeryüzündekilerin hepsi ve bir misliyle beraber onların olmuş olsaydı, (herhalde) onu kurtuluş fidyesi verirlerdi. İşte bunlara hesabın kötüsü vardır; yurtları Cehennem'dir, o ne kötü yataktır.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki, Allah'ın benimle gönderdiği doğru yol ve ilim, bir kara parçasına dokunan yağmura benzer. O kara parçasının bir kısmı, suyu kabullenir de çokça çayır-çimen yeşertir. Bir kısmı ise, suyu iyice içine alıp toplar da Allah onunla insanlara yarar sağlar: İçerler, otlatırlar, sularlar ve ziraat ederler onunla. Bir kısmı da kaygandır, suyu tutmaz, çayır-çimen de yeşertmez.

İşte bu misal, Allah'ın dininde anlayışlı ve bilgili olan ve Allah'ın benimle gönderdiği şeylerle kendisini yararlandıran kimseye benzer. O hem yararlanır, hem de öğrenir ve öğretir. Ve şu kimse gibi ki, başını kaldırıp bakmaz; Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti (doğru yolu) kabul etmez."[1]

"Benimle sizin durumunuz, ateş yakıp kelebek ve uçan çekirgelerin gelip ona düşmesine ve onun da o gelenleri ateşten uzaklaştırmaya çalışmasına benzer. Ben, ateşe düşmemeniz için eteğinizden tutup çekerim; siz ise, elimden kurtulup kaçmaya (ateşe doğru gitmeye) çalışırsınız!"[2]

Allah Hakkında Yanlış Düşünce ve Hatalı İnanç

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ

"De ki: Göklerin ve yerin Rabbi kimdir? De ki: Allah'tır."

İlgili âyetle, Mekke ve çevresindeki putperestlerin Allah hakkında doğru bir bilgileri olmadığı, çok yanlış inançlara sahip bulundukları belirtiliyor. Aynı zamanda Allah hakkında yeterli ve köklü bilgiye sahip olmayanlar da uyarılıyor.

Nitekim müşriklere, "Göklerin ve yerin yaratanı kimdir?" diye sorulduğunda, "Allah" derlerdi. Buna rağmen putlardan, yıldızlardan ve bazı canlı yaratıklardan, Allah'tan istenecek şeyleri isterlerdi de Allah'a yakışanı o gibi bâtıl ilâhlara yakiştırırlardı. O yüzden onlara hem putperest, hem de müşrik denilmiştir.

Allah'tan başka edindikleri ilâhlara tapmadıkları zaman onlara bir zarar, taptıkları zaman bir fayda veremeyecekleri açık-seçik ortada iken, bazı kimseler nasıl oluyor da Allah'ı bırakıp onları dost ve yardımcılar, kurtarıcı ve şefaatçiler ediniyorlar? Kur'ân bu olayı açıklarken hayret ifadesi kullanarak, Allah'ın mükemmel ve kusursuz sanatının eşsiz ve benzersiz eseri olan insanın bu kadar küçülmesini ve kendisi gibi, hattâ kendisinden çok aşağı derecede olanları ilâh edinip tapmasını; eliyle yaptığı putların karşısına geçip dua ve ibâdette bulunmasını şaşılacak bir tutum, hayret

1 Buhari/İlim: 20 - Müslim/Fezâil: 15 - Ahmed: 4/399

2 Buhari/Enbiyâ: 40, Rikak: 26 - Müslim/Fezâil: 17, 18, 19 - Tirmizi/Edeb: 28 - Ahmed: 2/244, 312 - 3/392

edilecek bir düşünce ve anlayış olarak vasıflandırıyor. Böyle bir inanç ve düşüncenin körlük üstüne körlük, karanlık üstüne karanlık olduğunu haber vererek; insanların mutlak düzen karşısında akıllarını ve zekâlarını iyice kullanmaları isteniliyor.

Görmeyenle Gören Bir Olur mu?

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ

"De ki: Görmeyenle gören bir midir?"

Biri önünü görüp varacağı yeri bilerek yol alır; diğeri yedildiği takdirde bir yere gidebilir. Yedenle yedilen eşit olur mu? Onun gibi, dosdoğru imân edip içini ve dışını aydınlatanla; inkâr, inat ve ümitsizliğin doğurduğu karanlıklar içinde bocalayanlar bir olur mu? Biri insanlığa rahmet diğeri azaptır. Biri çevresini aydınlatır, diğeri karanlığa boğmaya çalışır. Biri hilkatin hikmetini ve amacını bilip hayatını ona göre düzene sokmakta, diğeri gayesizlik havası içinde gününü gün etme ölçüsüzlüğü içinde ömrünü tüketmektedir. Biri Allah'ına inanıp O'na yakın olma gayreti içinde gönül sofasına erişmekte, diğeri Allah'ı inkâr edip iç sıkıntısı içinde bocalamaktadır.

Bir düşünürün dediği gibi, Allah'ını bulan kimse, ne kaybetmiştir? Allah'ını kaybeden ne bulmuştur? Şüphesiz ki, Allah'ını bulan, huzur, sükun, kanaat, sevgi, saygı, ümit ve güven bulur. O'nu kaybeden bunların hepsini kaybetmiş olur.

Şüphesiz ki, Allah'ın yokluğunu isbat etmek mümkün değildir. Ama O'nun varlığına ve birliğine delâlet eden milyonlarca delil ve belge mevcuttur. Daha doğrusu kâinatın her parçası O'nun damgasını taşımakta, her şey O'nu tesbih ve tenzih etmektedir.

Allah'ın Yaratma Gücüne Sahip Ortakları mı Vardır?

أَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ

"Yoksa Allah'ın yarattığı gibi yaratan ortaklar mı buldular da o sebeple yaratma hususu onlar üzerine bir benzetme mi meydana getirdi?"

İlim adamları asırlardır araştırmalar, deneyimler, gözlemler yaptılar da ancak insan bedenini, binadaki tuğlalar misali örüp meydana getiren

hücrelerin varlığını tesbit ettiler. Hücre yapısını oluşturan protoplazmayı gördüler, analizini yapıp albuminden oluşan madde olduğunu, yani karbon, oksijen, azot, hidrojen ve kükürtten bileşen bir sıvı maddeden meydana geldiğini gün ışığına çıkardılar. Fakat hücredeki canlılık vasfının veya olayının nasıl meydana geldiğini bulamadılar. Hücreyi oluşturan maddeleri belli ölçü ve terkiplerde bir araya getirebildiler, ama ona canlılık veremediler. Onun için Kur'ân-ı Kerim, ilgili âyetle,

"Yoksa Allah'ın yarattığı gibi yaratan ortaklar mı buldular?" buyurarak, Allah'tan başka yaratma kudretine sahip başka bir varlığın bulunmadığını vurguluyor. Böylece ilim adamlarına, konuyu bu açıdan ele almalarını hatırlatarak hareket noktalarını belirliyor.

Konuyu biraz daha açıklamak gerekirse, döl yatağına düşen aşılı yumurtayı misal verebiliriz. Sözü edilen yumurta bölünerek çoğalır ve her bölünme ve çoğalmayla birlikte canlılık vasfı da çoğalır, yani bölünmeden meydana gelen her hücre aynı zamanda canlıdır. Bu bölünme 2, 4, 8, 16, 32, 64... şeklinde, gittikçe çoğalıp hızlanarak devam eder. Yeni canlının hücre çoğalması başlayınca meydana gelen ilk 32 hücre, toparlak bir hal alır. Bu toparlağın içi sıvı ile doludur. İşte insan olsun, hayvan olsun, meydana gelecek yaratığın başlangıcı bu 32 hücredir. Bir bebeğin doğum zamanı gelinceye kadar bu hücreler 45 defa bölünürler. Bu bölünme sonucunda hücrelerin sayısı 26 trilyonu bulur. İşte bu yüksek rakam yeni doğan bir bebekteki hücrelerin sayısıdır.

Hangi kimya laboratuvarında böylesine canlı ve düzenli hücreler meydana getirilerek istenilen sonuca varılabilir? Bu mümkün müdür? Kim Allah ile yarışabilir? Bir hücreyi bile meydana getiremezken, kalkıp Allah'ı inkâr etmek veya O'na ortak koşmak derin bir gafletin, haddini bilmezliğin tâ kendisi değil midir?

Kemik hücreleri incelendiğinde, şu harika olay karşımıza çıkmaktadır: Bu hücreler kendi kendilerine vücudumuzdaki kemikleri ne bir eksik, ne de bir fazla meydana getirirler. Deri hücreleri insanın aklının alamayacağı bir doğrulukla vücudun nerelerini kaplayacağını bilir, ona göre çalışırlar. Sıcak ve ıslak bir ortamda geçen bu inanılmaz hayat faaliyetinde her hücre tam bulunması gereken yeri alır. Deri hücreleri göz hizasında saydamlaşır, saydam tabakayı meydana getirir.

Bu misalleri çoğaltmak mümkün. Ama hatıra gelen bir soru vardır, o da, canlı olan her hücre yüklendiği programı aksatmadan, bir yanlışlığa meydan vermeden nasıl oluyor da yerine getirebiliyor? İşte insan aklının cevap bulup veremediği bu hassas noktada Allah'ın varlığı, ilmi ve kudreti devreye giriyor. O bakımdan ilgili âyette, Allah hakkında şüpheli olanların veya O'na ortak koşanların ya da büsbütün inkâr edenlerin anlayış ve tutumları hayretle karşılanıyor.

De Ki: Her Şeyi Yaratan Allah'tır

Allah (celle celaluhu) önce canlının yapısını meydana getirecek hücreyi yaratır ve ona canlılık verir. Bölünüp belli bir düzeye gelince ona insani ruhu yerleştirir. Bütün bu kimyasal, biyolojik ve matematiksel olaylar birbirini düzeni şekilde izlerken beşer kudretini aşar. Nitekim günümüze kadar yapılan ilmi çalışmalar, ancak ilâhi kudret tezgahında oluşturulan bu olayların analizini yapabilmektedir. Eğer ortada böyle bir terkip olmasaydı, analizi de elbette söz konusu olamazdı.

Gerçek bu olunca, canlıdaki canlılığı ve ana rahmindeki ceninin taşıdığı hayvanı ve insani ruhları, ilâhi kudrete irca' etmemek, körlük ve basiretsizlik değil midir? Aynı zamanda karanlık bir cehalet sayılmaz mı? Bir hücreyi olsun yaratamayanlar, nasıl olur da Allah'ı inkâr edebilirler? Canlının cansızdan meydana gelmediği muhakkaktır. O halde canlıyı meydana getiren Allah'ın kusursuz tezgâhı önünde eğilip O'na secde etmekten başka yol var mıdır? Akıl ve idrâk bu yoldan başka bir yol gösterebilir mi?

Âyetin son kısmında Allah hakkında iki sıfat kullanılmıştır ki, her yönüyle büyük bir hikmeti ve inceliği yansıtmaktadır:

1. Vâhid

2. Kahhar

Birincisi, Allah'ın uluhiyette ortağı, dengi ve benzeri olmadığına, tekrar etmeyen bir olduğuna, eşyanın her parçasında O'nun birliğinin damgasının bulunduğuna delâlet eder. İkincisi ise, Allah'ın mutlak üstün olduğunu, varlık âlemini hüküm ve irâdesi altında tuttuğunu, her şeyin o yüksek kudretin karşısında baş eğip emrine râm olduğunu ifade eder. O halde bir canlı yaratabilmek için, birçok sıfatlarla beraber bu iki sıfatı da kemal mertebesinde taşımak gerekir. O da hiç bir zaman beşer için müm-

kün değildir. Hakikat bu olunca, yaratan ancak O'dur, kâinat her zerresiyle, atomuyla O'nun kudretinin ve ilminin tasarrufu altındadır.

Hak ile Bâtıla Misal

اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا

"Gökten su indirdi de dereler kendi ölçüşünce dolup taştı. Sel üste çıkıp köpüğü yüklenip götürdü."

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetle, Allah'ın varlığına, birliğine, mutlak kudretine, yüksek irâdesine delâlet eden ve daha çok ilmi bir anlam taşıyan belgeleri gözler önüne serdikten sonra, hak ile bâtılın daha iyi anlaşılıp tefrik edilmesi için önce akıl yoluyla duyguya, duygu yoluyla da akla ve her iki yoldan ilme geçişler sağlıyor.

Şu iki misal veriyor:

1- Yağmurun yağması sonucu derelerin kendi ölçülerine göre dolup taşması.

2- Sel üstüne çıkan köpüğün yüklenip götürülmesi ve bir süre sonra köpüğün sönüp kaybolması.

Yüce âlemden ilâhi rahmet ve feyiz iner de kalp ve vicdanlar, idrâk ve anlayışlar kendi ölçülerine, imân ve irfanlarına göre onlardan nasiplerini alırlar ve öylece dolup taşarlar, Üste çıkan şüphe ve tereddüt köpükleri çok geçmeden sönüp gider.

Hak, şatafatlı değildir; ama o hep güçlüdür, kudretlidir ve mütevazıdır. Kendi doğrultusunda hedefine ilerlerken feyiz ve rahmet, adalet ve hakseverlik, Yüce Yaratan'a kulluk ve teslimiyet bırakır. Tıpkı dereleri dolduran yağmur gibi... Arazi üzerinden akıp giderken bir yandan ona hayat verir, ekin için yararlı mil bırakır. Oysa o mil suyun içinde seyrederken pek görünmez. Ayrıca yağan yağmurla birlikte toprak için çok faydalı maddeler de iner. Bâtıl ise, şatafatı sever, içi boştur, tıpkı köpük gibi, suyun üstünde yüzer, dikkatleri çeker. Fakat az sonra sönüp gider, geriye yararlı bir şey bırakmaz.

Kur'ân-ı Kerim Levh-i Mahfuz'dan indikten sonra, gönülleri vadiler misali, anlayış, imân ve irfanları nisbetinde doldurmaktadır; dolup taşınca

da oradaki şüphe, cehalet, inat ve benzeri köpükleri üste çıkarır ve çok geçmeden o köpükler sönüp kaybolur.

Gönül vadisi küfür ve azgınlıkla veya nifak ve şikakla tıkanmışsa, Kur'ân'ın feyiz ve bereketine pek yer kalmamış sayılır. Önce o tıkanmaya sebep olan nesneleri kelime-i şehadetle temizlemek gerekir.

Süs eşyası ve yararlı şeylerin imal edildiği kıymetli madenler de böyledir. Ateşte, türüne göre belli bir ısı derecesinde tutulunca erirler, karışık olan posa ve cüruf ayrılır, asıl cevher meydana çıkar. Hak ile bâtıl kazara birbirine karışır da neyin nesi olduğu pek anlaşılmazsa, Kur'ân'ın potasına konulup eritilince, hak bütün sadeliğiyle ortaya çıkar, bâtıl ise posa ve cüruf misali bir tarafa atılır.

İlgili âyetle ayrıca, insanlardan yana sadece suyun değil, birçok faydalı madenlerin de yaratıldığı belirtiliyor. Sudan yararlanmaya çalıştığımız gibi, yeraltı ve yerüstü madenlerden de yararlanmamız konu ediliyor. Ancak sözü edilen madenlerin ciddi şekilde analizlerinin yapılmasına, hangisinin hangi ısı derecesinde eridiğinin tesbiti cihetine gidilmesine ihtiyaç söz konusudur ki, âyette bilhassa buna işaret edilmektedir.

Allah'ın Davetine Olumlu Cevap Verenler

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ

"Rablerinin çağrısına olumlu cevap verip gelenlere, en güzeli vardır."

Cenâb-ı Hak, kendi varlık ve kudretini insanlara, yine onların duygu, akıl, idrâk ve anlayış yollarıyla gösterip öğretmeye, ilim yoluyla tanıtıp belletmeye geniş çapta imkân hazırlamış, gereken malzemeyi vermiş ve sonra da onları çağrısına hazır duruma getirmek için kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir.

Böylece hiçbir zaman körükörüne bir davet, boş ve anlamsız bir seslenme söz konusu değildir. Allah (celle celaluhu) önce sofrayı donatıp hazırlamış, sonra da insanları o sofraya davet etmiştir. Sofra ortada yoksa davet de olamaz.

Rabbü'l-âlemin olan Allah (celle celaluhu), rahmet, gufran, inayet, feyiz ve bereketini kullarına eriştirmek için insanı bunları alıp benimseyecek vasıflarda yaratıyor, sonra da bunlardan yararlanma yol ve yöntemini açık-

layan kitap indiriyor ve bununla da yetinmeyip, o kitabı en güzel şekilde açıklayan peygamberler gönderiyor. Her şey tamam olup ortam hazır olunca da davet başlıyor. Olumlu cevap verenlere daha güzeli, daha iyisi veriliyor. Bu da şüphesiz ki, ebedi saadet yurdu olan Cennet'tir ve oradaki nimetlerin en üstünü de ilâhi rızadır.

Olumlu cevap vermeyenlere gelince: Artık onlara hazırlanıp takdim edilecek başka bir sofra yoktur. Çünkü ömürleri boyunca önlerine konulan ilâhi sofra hep açık vaziyette onları beklemekteydi. Ruhuna gıda vermek, vicdanını arındırmak, kalbini feyiz ve rahmetle doldurmak, ümit dolu bir hayat yaşamak isteyenler, kendi kaderlerini böylece belirlemiş olurlar. Allah (celle celaluhu) kimseye haksızlık etmez, ama insanlar kendilerine haksızlık ederler.

Yarın kıyamet pazarında, düne kadar hayal sandıklan şeylerin, inanmak istemedikleri safhaların hakikat olduğunu ayan, beyan görünce, işledikleri suçu, yüklendikleri vebali, yaptıkları ihmali anlayacaklar, neden sonra... Ve işte o zaman dünya dolusu ve bir misli de beraberinde altınları olsa fidye vermekte bir an bile tereddüt etmeyecekler. Ne yazık ki, ne bu imkâna sahiptirler, ne de orada altın ve gümüşün değeri vardır. İşte hesabın kötüsü bunlaradır. Varacakları yer Cehennem'dir ve orası çok kötü bir yataktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gökleri ve yeri belli düzen ve dengede tutan Allah'ın ancak ibâdet edilmeye lâyık olduğu açıklandı. Rab sıfatıyla kâinatı yönlendirdiğine işaretle her şeyin O'nun buyruğuna baş eğdiğine atıf yapıldı. Sonra da O'nun hayat veren dâvetine olumlu ve olumsuz cevap verenlere nasıl bir karşılık hazırlandığı anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hak tarafından indirilen hakkı görenle görmeyenin eşit olmadığı belirtiliyor. Sonra da bu gerçeği ancak sağduyu sahiplerinin idrâk edeceği hatırlatılarak onların sekiz kadar özellikleri anlatılıyor.

اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ۭ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
اُولُوا الْاَلْبَابِ ۙ ﴿١٩﴾ اَلَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُوْنَ الْمِيْثَاقَ ۙ ﴿٢٠﴾

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ
الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى
الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ
وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا
صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

19- Sana Rabbinden indirilen şeyin gerçekten hak olduğunu bilen kimse, (onu göremeyen) kör gibi midir? Ancak sağduyu sahipleri düşünüp gerçeği anlarlar.

20- O sağduyu sahipleri ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler; güven sağlayan anlaşma ve sözleşmeleri bozmazlar.

21- Onlar ki, Allah'ın ulaştırıp (yerine getirilmesini) emrettiği şeyi ulaştırırlar, Rablerinden saygı ile korkarlar ve hesabın kötüye gitmesinden endişe duyarlar.

22-23-24- Onlar ki, Rablerinin rızâsını dileyerek sabrettiler, namazı dosdoğru kıldılar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli-açık (Allah için, Allah yolunda.) harcadılar ve (hepsiyle birlikte) kötülüğü iyilikle savarlar; işte onlara dünya yurdunun güzel bir sonucu (tatlı bir ürünü) girecekleri Adn Cennetleri vardır; babalarından, eşlerinden, çocuklarından kendini düzeltip iyiler sınıfına girenler de onlarla beraber gireceklerdir. Melekler her kapıdan onların yanına girerler de, "sabretmenize karşılık selâm size; burası dünya yurdunun ne güzel sonucudur" derler.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Yukarıdaki âyetler, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in amcası Hz. Hamza (radıyallahu anh) ile Hişâm oğlu Ebu Cehl hakkında inmiştir. Hz. Hamza (radıyallahu anh), Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Rabbinden indirilenin hak olduğunu akıl ve basire-

tiyle anlayarak imân etti. Ebu Cehil'in ise bu hususta basireti kapandı, aklı işlemez oldu ve o sebeple küfür karanlığı, cehalet bataklığı içinde kaldı."

Diğer bir rivayette, ilgili âyetler ilk Müslümanlar'dan Ammar b. Yâsir ile İslâm'ın baş düşmanı Ebu Cehil hakkında inmiştir.[1] Burada sebep özel de olsa mana ve hüküm umumilik arz etmektedir.

İLGİLİ HADİSLER

"Rahm (akraba ile yakın ve sıcak ilgi kurmaktık) Arş'a asılıdır; beni ulaştıranı Allah (rahmet ve gufranına) ulaştırsın; beni kesip koparandan Allah (rahmet ve gufranını) kesip uzaklaşttrsın, der."[2]

"Rızkının genişlemesini, ecelinin geciktirilmesini arzu eden kimse, akrabasıyla yakın ilgi kursun (sıla-ı rahmde bulunsun)."[3]

"Akrabasından ilgisini kesen kimse Cennet'e giremez."[4]

"Neslinizden (olanları) yakın ilgi kurabildiğiniz ölçüde tanıyıp öğrenmeye çalışın. Zira sıla-ı rahim (hısımlarla yakın ve sıcak ilgi kurmak, aile bireylerini sevmek) malda çoğalma, ecelde geciktirmedir."[5]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Ashabı'na sordu:

- Allah'ın yarattıklarından Cennet'e ilk girecek olanın kim olduğunu biliyor musunuz?

Ashab-ı Kiram şu cevabı verdiler:

- Allah ve Peygamberi daha iyi bilirler.

Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

- Cennet'e ilk girecek olanlar, fakir muhacirlerdir. Zira serhatlarda açılan gedikler onlarla kapatıldı, kötülüklerden onlar sebebiyle sakınıldı. Onlardan biri ihtiyacını için için duyduğu halde ölür de onu yerine getirmeye güç ve imkân bulamaz. Allah, meleklerinden dilediklerine buyurur ki: "O kullarıma gidiniz, kendilerini selâmlayınız,

1 Lübabu't-te'vil

2 Müslim/Birr: 17 - Ahmed: 2/163, 190, 193. 209

3 Buhari/Edeb: 12, Büyü': 13 - Müslim/Birr: 20, 21 - Ahmed: 3/156, 247, 266 - 5/279

4 Müslim/Birr: 18, 19 - Ahmed: 2/484 - 3/14, 83 - 4/399

5 Tirmizi/Birr: 49 - Ahmed: 3/374

dirlik dileyiniz!" Bunun üzerine o melekler derler ki: "Ya Rab! Bizler senin göğün sakinleri ve yarattıklarının hayırlılarıyız; onlara gidip selâm vermemizi mi emrediyorsun?" Allah onlara: "Evet, ama onlar bana kulluk eden, hiçbir şeyi bana ortak koşmayan kullarımdır. Açık gedikler onlarla kapatıldı, kötülüklerden onlarla sakınıldı. Onlardan biri ihtiyacını için için duyduğu halde ölür de onu yerine getirme imkânını bulamaz." Bu emir üzerine melekler onlara gelirler de her kapıdan yanlarına girerler ve: "Selâm size. Sabrettiğinize karşılık ne güzeldir dünya yurdunun sonucu (olan Cennet)" derler."[1]

İbn Ebi Hâtim'in tesbitine göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz her yılbaşında şehitlerin kabirlerini ziyaret ederek şu âyeti okurdu:

"Selâm size, sabrettiğinize karşılık ne güzeldir dünya yurdunun sonucu (olan Cennet)."

Rivayetlere göre, dört halife de bu sünneti aynen devam ettirmişlerdir."[2]

Hakkın Çağrısına Olumlu Cevap Verenlerin Bazı Özellikleri

اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ

"O sağduyu sahipleri ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler; güven sağlayan anlaşma ve sözleşmeleri bozmazlar..."

Kur'ân'da ilgili âyetlerle hak ile bâtılın, mü'min ile kâfirin durumları birkaç nefis benzetmeyle açıklandıktan sonra, Allah sözünün feyiz pınarından içip kalbini rahmet ve inayete açık tutarak kendi miktarlarınca o rahmet ve inayetle dolup taşanların birtakım vasıfları belirtiliyor ve onların en güzel mutluluğa erişmelerinin sebepleri sıralanıyor; şöyle ki:

1- Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler.

Gerek ruhları yaratıldığı ve o âlemde ilâhi hitaba mazhar oldukları zaman, Allah'ın onlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna olumlu cevap vermeleri, gerekse dosdoğru imân ettiklerinde Kelime-i Şehadetle birlikte İslâmiyet'in emirlerine sadık kalacaklarına dair zımnen taah-

---

1 Müsned-i Ahmed- Taberâni: Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)

2 Tefsir-i İbn Kesir: 2/511

hütte bulunmaları, Allah'a verdikleri sözün esasını teşkil eder. İşte gerçek mü'minler bu sözlerine bağlı kalıp sadakat gösterenlerdir ve aklını iyi yolda kullanan sağduyu sahipleri de bunlardır.

Nitekim mü'minlerin bu güzel vasıfları Kur'ân'ın yirmiden fazla yerinde anılmıştır.

2- Anlaşma ve sözleşmeleri bozmazlar.

Bu da gerek kendileriyle Allah arasındaki, gerekse kendileriyle diğer kimseler arasındaki anlaşma ve sözleşmelerdir. Günlük ticari münasebetlerimizde elbette ki anlaşma ve sözleşmelerin önemli yeri vardır. Sadakat ve ahde vefa, toplum arasında güven, huzur ve sevgi doğurur, aynı zamanda toplumu birleştirip bütünleştirir. Hıyanet, vefasızlık, güveni kötüye kullanma, döneklik ve ikiyüzlülük, toplumu sarsar, kardeşlik bağlarının kopmasına, güvensizlik duygusunun kökleşmesine neden olur.

3- Allah'ın ulaştırıp (yerine getirilmesini) emrettiği şeyi ulaştırırlar. Allah'tan saygı ile korkarlar.

Çünkü gerçek imân, Allah için dostluk ve kardeşliğin kesiştiği noktadır. Özellikle akraba ile yakın ilgi kurmak, imânı rahmet suyuyla sulamanın en verimli kanallarından biridir. Bu rahmetin önemi ve genişliği, hadislerde ifadesini bulduğu gibi, rızkın genişlemesine, ömrün uzamasına, belânın geri çevrilmesine sebep olur.

4- Rablerinden saygı ile korkarlar.

Zira insan, bir şeyin kutsallığının derecesini, yüceliğini, üstünlüğünü, yararının nisbetini öğrenip bildiği ve inandığı oranda o şeye saygı duyar ve derin tazim ile ondan korkar. Allah bütün kutsallıkların başı, iyilik ve rahmetlerin kaynağı, feyiz ve bereketlerin menbaıdır. Hak çok yücedir, O'ndan üstün bir şey yoktur. Kudreti sonsuz ve sınırsızdır. O halde en çok saygı duyulmaya, adaletinden korkulmaya O lâyıktır.

İşte iman cevherine lâyık görülen mü'minin dördüncü vasfı budur. O böyle bir imân ve duygu ile yaşar ve aynı hal üzere ölmek için gereken hazırlığını yerine getirir.

5- Hesabın kötüye gitmesinden endişe duyarlar.

Şüphesiz ki, Allah'a ve âhirete dosdoğru inanan her mü'minde bu

duygu ve şuur mevcuttur. Toplum bünyesinde böyle bir inanç ve şuura sahip olanlar çoğaldığı nisbette huzur ve güven, sevgi ve saygı, barış ve kardeşlik havası oluşur. Günümüzde bazı ülkelerde ve toplumlarda huzur ve güven, barış ve kardeşlik duyguları iyice dumura uğramış, kutsal değerler bir tarafa itilerek insanlar yüce amaçlardan yüzlerini basit nesnelere çevirmişlerse, bunun tek sebebi inançsızlıktır.

6- Rablerinin rızasını dileyerek sabrederler.

Unutmayalım ki, olaylar karşısında olsun, ibâdet ve taatte olsun, fazilet ve güzel ahlâk mücadelesinde olsun dayanma gücünü ortaya koyabilmenin üç dayanağı vardır: Allah'a ve ahirete inanmak, atılan her adımda, yapılan her işte, sürdürülen her mücadelede Allah rızasını ön plâna almak ve neticenin başarıya, esenliğe kavuşacağından şüphe etmemek.

7- Namazı dosdoğru kılarlar.

Zira namaz, kul ile Allah arasında hem en işlek, hem de en emin yoldur. O nedenle Âdem'den son Peygamber'e kadar gelip geçen her peygamber namaz kılmakla emrolunmuştur. Namazsız bir din ve şeriat olmamıştır. Kur'ân'da peygamberlerin kıssaları anlatılırken, onlara namaz ve zekât ile bazı yerlerde ise, namaz, oruç ve zekât ile emredildiği açıklanır. Barnaba İncili'nde İsa Peygamber'in namaz kıldığı, sabah namazına devam ettiği beş, altı yerde yazılıdır. Onlardan birkaçını nakletmemizde yarar vardır:

"Çalışmalarınızın sadece bedeninizin (ihtiyacına) inhisar etmemesi, nefsinizin aynı zamanda namaz ile meşgul bulunması gerekir. Çünkü gerçekten O (Allah) ebediyen namazdan kopmamanızı sevip arzular."[1]

"İsa dedi ki; Allah'a andolsun ki, Allah kelimesini unutmak -ki her şeyi o kelimeyle yaratmış ve sana onunla ebedi hayat takdim etmiştir- büyük bir hatadır."

"İsa bu sözleri söyledikten sonra namaz kıldı."[2]

"İsa sabah namazı kıldıktan sonra bir ağacın altına oturdu."[3]

---

1 Barnaba İncili: 75/12-14

2 Barnaba İncili: 81/5

3 Barnaba İncili: 106/1

8- Kendilerine verdiğimiz azıklardan gizli-açık (Allah için, Allah yolunda) harcarlar.

Cömertlik, yardımseverlik, imânın feyizli ürünlerinden biridir. Cenâb-ı Hak cömertliği kendi sıfatları arasında anmış ve bununla yardımsever bir insan olmanın, onun yanında nasıl bir değer taşıdığına işarette bulunmuştur. Onun için diyebiliriz ki, imânı namazdan ve Allah için harcamaktan ayrı tutup sıyırdığımızda geriye meyvesiz ve gölgesiz bir ağaç kalır. Bu nedenle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın tabiriyle, esen rüzgârdan daha cömert idi. Namazı ise, gözünün aydınlığı olarak anmıştır.

9- Kötülüğü iyilikle savarlar.

Bu, yukarıda geçen sıfatları tamamlayan ve onların tabii ürünü olan bir haslettir. Allah ancak peygamberleri günah ve kötülük işlemekten korumuştur. Diğer insanlar, kendi iman ve irfanlarına, beşeri zaaflarına göre iyiliklerle kötülükler arasında zikzak çizip giderler. İyiliği ağır basanlar, iyi insanlardır; kötülükleri ağır basanlar ise, kötü insanlardır. Bu bakımdan gerçek mü'minlerin her zaman iyilikleri kötülüklerinden çok fazladır. Çünkü aldıkları terbiye ve öğütle, bir kötülük işledikleri zaman vakit kaybetmeden onu bastıracak, tesirsiz yapacak iyilik işlerler. Karşılarına çıkan kötülüğü iyilikle savmasını bilirler. Kötülüğe kötülükle karşılık vermezler.

Böylece mü'minler bu güzel hasletleriyle İslâm ve güzel ahlâk adına hem çevrelerindeki insanlara, hem kendilerinden sonra gelecek olanlara en güzel örnekleri bırakırlar.

O halde iman, verilen sözün yerine getirilmesini; bu ikisi, anlaşma ve sözleşmelere sadık kalınmasını; bu üçü, hısım ve akrabayla sıcak ilgi kurulmasını; bu dördü, Allah'tan her zaman ve her yerde derin saygıyla korkmayı gerektirir. Bütün bunlar, hesabın kötüye gitme endişesini doğurarak çok dikkatli davranmayı ilham eder. Bu altı sıfat bir araya gelince, sabırlı olma azmini doğurur. Hepsi birden Allah'a yönelmeyi, namaz kılmaya devam etmeyi telkin eder. Sekiz sıfat birleşince, Allah için harcama duygusunu geliştirir. Dokuzuncu sıfat bunlara eklenince, insanı olgunlaştırır, o kadar ki, kötülükler azalır, iyilikler çoğalır; mü'minin karşısına bir kötülük çıkınca onu iyilikle geri çevirme faziletini gösterir.

Şüphesiz ki, bu dokuz basamağa yükselip olgunlaşan bir insana Âhiret'te verilecek mükâfat elbetteki büyük olacaktır. Nitekim ilgili âyetlerde o mükâfatlar çok anlamlı ve duyarlı bir anlatımla şöyle belirtilmektedir:

"İşte onlara dünya yurdunun güzel bir sonucu (tatlı bir ürünü), girecekleri Adn cennetleri vardır...",

"Melekler her kapıdan onların yanına girerler de, "sabretmenize karşılık selâm size; burası dünya yurdunun ne güzel sonucudur," derler."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'tan indirilen kitabın insanlığa getirdiği hakikatleri görenlerle görmeyenlerin hiçbir zaman eşit tutulmayacağı belirtildi. Bu arada aklın ve sağduyunun önemine parmak basılarak gerçek mü'minlerin dokuz kadar özelliği anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, sözü edilen sıfatların ve özelliklerin tam aksine bir yol tutanların, dönüş yapmadıkları takdirde ilâhi lanete çarpılacakları hatırlatılıyor. Mevcut nimetlerle ciddi şekilde bir sınav geçirdiğimize atıf yapılarak iki hayat arasındaki farkın çok açık olduğuna dikkatler çekiliyor. Birkaç günlük zevki ebedi saadete tercih etmenin makul hiçbir yanı bulunmadığı hatırlatılıyor. Sonra da doğru yolu seçebilmek için aklı ve sağduyuyu, irâdeyi ve idrâki en iyi şekilde kullanmanın gereğine işaret ediliyor ve arkasından imân edenlerin kalplerinin Allah ile yatışması konu edilerek en doyurucu bilgiler veriliyor.

وَالَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن
يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾
اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ
مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ
آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾ الَّذِينَ

اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

25- Allah'a verdikleri sözü, sağlam-güvenli bir and ile pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allah'ın ulaştırılmasını emrettiğini koparanlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya, işte lanet onlaradır ve onlar için kötü bir yurt vardır.

26- Allah dilediğine rızkı genişletir ve bir ölçüye göre de daraltır. (İnkarcı maddeciler) ise, dünya hayatıyla sevinirler. Oysa dünya hayatı ahirete göre ancak az bir geçimlik ve çok az bir yararlanmadan ibarettir.

27- O inkâr edenler derler ki: "O'na Rabbinden bir mu'cize indirilseydi ya..." De ki: "Şüphesiz Allah dilediğini saptırır ve kendisine gönül verip yöneleni de doğru yola eriştirir."

28- Bunlar, dosdoğru imân edip kalpleri Allah'ı anmakla yatışıp huzur duyanlardır. Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla yatışıp huzur bulur.

29- İmân ettikten sonra güzel ve yararlı amellerde bulunanlara müjde ve mutluluk; bir de dönülecek güzel bir yer var.

İLGİLİ HADİSLER

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiğinde, yerine getirmez. Kendisine bir şey emanet edildiğinde ona hıyanet eder."[1]

"Dünya âhiretin yanında ancak, sizden birinizin parmağını suya sokup çıkarması gibidir. Bir baksın da parmağı ne (kadar ıslaklık) ile dönmüştür?"[2]

Bir adam, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e dedi ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Seni görüp de imân edene Tubâ olsun. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

- **Sonra beni görmeden imân edenlere de Tubâ olsun, yine Tubâ olsun, yine Tubâ olsun!** Hazır bulunanlardan biri sordu:

---

1 Buhari/Şehadat: 28 - Müslim/İman: 107, 109 - Tirmizi/İman: 14

2 Müslim/Cennet: 55

- Tubâ nedir, ya Rasulallah!

Cevap verdi:

- **Cennet'te bir ağaç vardır ki o, yüz yıllık mesafeyi kaplar. Cennet ehlinin elbiseleri bu ağacın tomurcuklarından (filizlenip) çıkar."**[1]

"Şüphesiz Cennet'te bir ağaç vardır; süvari onun gölgesinde yüz yıl yürür de bitiremez."[2]

Kutsi hadis:

"Ey kullarım! Eğer sizin önce gelenleriniz ile sonrakileriniz, insanınız ve cinniniz tek bir toprak üzerinde dursalar da benden isteseler, ben de herkese istediğini versem, bu benim mülkümden bir şey eksiltmez; ancak iğnenin denize sokulup çıkarılması sonucu denizden ne eksiltirse, işte onun gibi (bir şey)."[3]

İnkarcı Maddecilerin Vasıfları

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ

وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ

"Allah'a verdikleri sözü, sağlam-güvenli bir and ile pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allah'ın ulaştırılmasını emrettiğini koparanlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya, işte lanet onlaradır ve onlar için kötü bir yurt vardır."

İlgili âyetle doğru yoldan sapan maddecilerin bazı vasıfları açıklanmaktadır. Bundan önceki âyetlerle gerçek mü'minlerin bazı özellikleri anılarak onlara ne gibi mükâfatların hazırlandığından söz edilmiş ve bu arada insan aklına ışık tutan, malzeme olan birtakım belgelere yer verilmişti. Bütün bu uyarı ve açık belgelere rağmen hâlâ inkâr ve tuğyanda ısrar edenler için ne gibi cezaların hazırlandığı belirtilerek, müşrikler uyarılıyor.

---

1 Ahmed: 3/71, 155 - 5/248, 257, 264

2 Buhari/Bed-i halk: 8, Tefsir: 56, Rikak: 51 - Müslim/Cennet: 6, 8 - Tirmizi/Cennet: 1, 9, Tefsir: 56 - İbn Mâce/Zühd: 39 - Dârimi/Rikak: 114 - Ahmed: 2/257, 401, 418, 438, 452, 455, 462, 482 - 3/110, 135, 164, 185, 207, 234-4/14

3 Buhari/Enbiyâ: 3, 9 - Tefsir: 17 - Müslim/İman: 327, Birr: 55 - Tirmizi/ Kıyamet: 10, 8, Cennet: 20 – Ahmed: ¼ - 2/318. 435 - 3/16 - 4/407

Bu cezaları gerektiren vasıf ve karakterleri beş madde halinde sıralanırken hayatımıza yön vermemiz ilham ediliyor:

1- Onlar hakkı inkâr eden maddecilerdir. Madde onların tek amacı ve değişmeyen gayeleridir.

2- Allah'a karşı -gerek çok büyük tehlike anında, gerekse ruhları, ruhlar âleminde- verdikleri sözü, and ile pekiştirdikleri halde korkmadan bozarlar.

3- İnsanlarla olan anlaşma ve sözleşmelere sadık kalmazlar.

4- Akrabalarıyla dünya menfaati uğruna bozuşup ilgilerini keserler.

5- Yeryüzünde -her şey, her olay onların yararına olsun diye- durmadan bozgunculuk yaparlar, başkalarına çamur atıp iftirada bulunurlar.

Anlaşıldığı gibi, imansızlık ihanete, ihanet hıyanet ve sadakatsızlığa ve bunların hepsi ilgisizliğe ve sonunda fitne ve fesada kapı açıyor da biri diğeriyle tamamlanıyor.

Böylesine bir aşağılık, bencillik ve ihtirasın cezası, imansızlıkla birleşip bütünleştiği için ilâhi lanete çarpılma, yani O'nun rahmet ve inayetinden uzaklaştırılma ve kötü bir yurt olan Cehennem ile noktalanmadır.

Allah Dilediği Kimseye Rızkı Genişletir

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ

"Allah dilediğine rızkı genişletir ve bir ölçüye göre de daraltır."

İlâhi irâde kulun tutumuyla, davranış ve niyetiyle paralellik sağlar. Her şeye rağmen Allah'a yönelmeyen, yetenek ve enerjisini sadece midesi ve şehveti uğruna kullanan inkarcı şaşkınların kazancından feyiz ve bereket kalkar. Bir bakıma varlık içinde darlık çeker. Açgözlülük, doymazlık ve ihtiras kalp gözlerini iyice kapatır. Bu durumda gerçeği görme, hakkın sesini duyma, doğru yolu bulma hayal olur. Bazen de dünyalık her yandan başlarına dökülür de, büsbütün madde ve lüks cennetinde kutsallık adına ne varsa her şeyi unuturlar ve buna orantılı olarak küfür ve azgınlıkları, bencillik ve şımarıklıkları artar. Bu hal ölüm gelinceye kadar sürüp gider.

Demek oluyor ki, şükrü yerine getirilmeyen geniş nimet, felâketin habercisi, ebediyen hüsrana uğramanın belirtisidir. Ne var ki, bu gerçeği

veya Cenâb-ı Hakk'ın bu uyan sinyalini anlamazlar.

Diyebiliriz ki, aynı sınav mü'minler hakkında da az değişik ölçüyle söz konusudur. Mal sevgisini Allah sevgisinin üstüne çıkardıkları takdirde, uhrevi saadet kapıları kapanmaya yüz tutar da dönüş ve uyanma olmazsa, sınav daha da genişletilir ve öylece mal ve servet dört yandan akıp gelmeye başlar. Şüphesiz ki, kendini bu duruma getiren mü'minleri sık sık uyarmak gerekir. Çünkü dönüş yapmaları için onlarda büyük bir ümit vardır. Bazen de sınav değişik şekilde tezahür eder, mal ve servet akıp gider, sıkıntılar baş gösterir, derken mü'min bunalmaya başlar. Daldığı gafletten uyanır da dayanma gücünü ortaya koyar ve Cenâb-ı Hakk'a sıdk-u selâmetle yönelirse, sınavı tehlikesiz atlatmış olur. Zira mü'min için her sıkıntı Allah'ın bir sevgi ve rahmet tokatıdır. Tıpkı yavrusunu gönülden seven annenin, o sevgi havası içinde çocuğunu tokatla okşaması gibi.

Böylece Cenâb-ı Hak her kişiyi değişik şeylerle imtihana tabi tutar, kâfirin başına dünyalık döker, mü'minin başına dert ve sıkıntı indirir. Çünkü ebedi saadeti kaybeden bir kişiden -zulme sapmadığı sürece- Allah dünya saadetini çekip almaz; aynı zamanda öylesine rahmet ve şefkat tokatı da vurmaz. Ama bir mü'min için aynı şey söz konusu değildir. Allah, ebedi saadete namzet olan o kulundan dünyalığı çekip alır da daldığı gafletten uyanmasını murat eder. O bakımdan zaman zaman rahmet ve şefkat tokatları birbirini izler.

İşte ilgili âyette belirtilen rızkın genişleme ve daralmasının anlamı budur.

Büyük Bir Mu'cize Bekleyenler

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ

"O inkâr edenler derler ki: O'na Rabbından bir mu'cize indirilseydi ya."

Mekkeli putperestler, Kur'ân ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüksek şahsiyetiyle ortaya konulan yüzlerce mu'cizelere, kâinat kitabında birer dizi halinde gözler önüne serilen binlerce âyet ve belgelere kalplerini, kafalarını, idrâk ve akıllarını çevirmeyip, Uhud Dağı'nın altına döndürülmesini veya Mekke'yi dört tarafından kuşatan dağların ve tepelerin kaldırılarak verimli arazi haline sokulmasını istediler. Şüphesiz ki,

Allah (celle celaluhu) bunları ve bunlardan fazlasını yapmaya kadirdir; ancak O'nun böyle cari bir sünneti yoktur. Aynı zamanda müşrikler bu tür istek ve temennilerinde samimi değillerdi; amaçları, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i acze düşürmek ve O'na inananların kafalarında şüpheler doğurmaktı. Onun için tarihin her döneminde peygamberlerden buna benzer isteklerde bulunmak, kâfirlerin küfür ve azgınlıkta devam edeceklerinin belirtisi olmuştur.

Allah'a yönelmesini bilmeyen, kalbini O'na çevirmeyen kişiler nasıl doğru yolu bulabilirler? Allah ile kulları arasında imkân ve irade sınırı vardır. Kullar kendilerini o sınıra getirmedikleri sürece, ilâhi hidâyet tecelli etmez. O bakımdan âyette: "Allah dilediğini saptırır." sözünün anlamı budur. Zira Cenâb-ı Hak onların elinden tutup da kendilerini o sınıra getirmez; gelmek isteyene asla engel olmaz. Dileseydi bütün insanları o sınıra getirtebilirdi. Ama o zaman da insan aklının, irâde ve düşüncesinin değeri kalmaz; iyilerle kötüler ayırt edilmez olur; aynı zamanda insanın dünyaya geliş gayesine ters düşerdi.

"Dilediğini doğru yola eriştirir" sözünden maksat, imkân ve irâde sınırına gelenleri, dilediği takdirde doğru yola eriştirmesidir. Çünkü onlar sınıra gelmek suretiyle kendilerine düşeni yerine getirmiş olurlar, gerisi Allah'ın irâdesine kalmıştır, dilerse hidâyet verir, dilerse vermez. Nitekim âyetin son kısmında,

"Kendisine gönül verip yönelenleri de doğru yola eriştirir." buyurulması, hem buna işarettir, hem de sözü edilen sınıra gelip dayananların niyetlerindeki ihlâs söz konusudur.

Allah'a Gönülden Yönelenler

وَيَهْدِىٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَۚ

"Kendisine gönül verip yöneleni de doğru yola eriştirir."

Şüphesiz ki, katıksız niyetin, zevkini tadarak yönelmenin ayrı bir mazhariyeti vardır. Her ne kadar belirlenmiş ölçülere göre ibâdet etmek, farz ve vacibi yerine getirme bakımından geçerliyse de, amacına erişme, ilâhi hoşnutluğa mazhar kılınma bakımından yeterli değildir, hâlis niyet ve selim bir zevk ile birleşmesi söz konusudur. İlgili âyetle bilhassa bu inceliğe işaret edilmekte ve kul ile Allah arasındaki şüphelerin, dünyevi

maksatların kalkmasının gereği belirtilmektedir.

Gönül yatışkanlığı için Allah'a yönelen mü'minlerin üç önemli vasıfları daha vardır, âyette özellikle onlar üzerinde durulmakta ve en sağlam kıstas verilmektedir. Şöyle ki:

a) Onlar her türlü şüpheyi, vesveseyi atıp imanlarını kalplerinin derinliğine kök salacak şekilde sağlamlaştırmışlardır.

b) Kalpleri Allah'ı sık sık anmakla, namaz kılmakla yatışıp huzur bulmakta ve ruhlarına en yüksek anlamda gıda vermektedirler.

c) Gönülleri Allah ile yatışıp huzur bulmuştur.

İman bu düzeye gelince, en verimli ürünü olan sâlih ameller mü'minin söz ve davranışlarında kendini göstermeye başlar ve bu hal bir rahmet havası içinde sürüp gider.

Cenâb-ı Hak, belirtilen düzeye gelen mü'min kullarına iki mükâfat va'dediyor: Kurtuluş müjdesi, ebedi mutluluk ve dönüp varılacak güzel bir yer.

Yalnız İman Yeterli Midir?

İslâmi ölçülere göre, imân: Küfür karanlığını kalp ve kafadan silip gideren aydınlıktır. Gelişip verimli düzeye gelmesi için iyi, yararlı amellere ihtiyaç vardır. Zira hem içyapımızı kirleten, hem de dış dünyamızı bulandıran günahları, kötülükleri, azgınlık ve aşırılıkları ancak iman temeli üzerinde yükselen salih amellerle gidermek mümkündür. Her kötülüğü iyilikle savmanın anlamı budur.

O halde imânı elektrik akımına benzetirsek, bizi ve çevremizi aydınlatabilmesi için ampullara ihtiyaç vardır. Onu bir ağaca benzetirsek, yaprak, çiçek ve meyvesiyle verimlilik ve yararlık sağlaması mümkündür. Ama unutmayalım ki, elektrik akımı yoksa ampulün veya herhangi bir elektrikli cihazın değeri yoktur. Ağaç yoksa çiçek ve meyve de yoktur. O bakımdan Kur'ân'da imândan hemen sonra "sâlih ameller"den söz edilir, ilgili âyette olduğu gibi.

Kalpler Ancak Allah'ı Anmakla Yatışır

اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

"Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla yatışıp huzur bulur."

İlgili âyetle bize çok hassas bir konu hatırlatılıyor veya öğretiliyor. Şöyle ki: İnkarcı sapıklar, mal, makam ve servetle gönül yatışkanlığına kavuşmaya çalışırlar. Kadından başka dünyası olmayan sapıklar, kadınlarla teselli bulup huzur ararlar. Makam hastası olanlar, daha yüksek makamlara erişmekle rahat edeceklerini, huzur bulacaklarını sanırlar. Dinlerini dünyalarına alet edinenler, erişmek istedikleri nesnelere kavuşmakla iç rahatlığına kavuşacaklarını zannederler. Oysa bunların hiç biri gönülleri dolduracak, kalbe huzur ve yatışkanlık verecek değerler değillerdir. Hepsi de sabun köpüğü misali gelip geçicidir ve bir süre sonra sönüp belirsiz olmaya mahkumdur.

Günümüzde birçok kimseler, bir sıkıntı, üzüntü, felâket, başarısızlık ve musibet ya da hastalık ile karşılaştıkları zaman, sigara içmekte, içki kullanmakta teselli ararlar. Oysa bunlarda deva yok dert var; huzur ve sükun yok, sahte bir oyalanma ve geçici bir mahmurluk söz konusudur. Hiçbiri ruhta meydana gelen boşluğu doldurmaya, kalpte açılan gediği kapatmaya elverişli değildir. Sonu tedrici intihar ve karanlık bir ölümdür.

Ruhun boşluğunu dolduran, gıdasını sağlayan; kalbe neşe ve huzuru, gönüllere yatışkanlık ve ferahlığı dolduran ve insanın önünü aydınlatan, geleceğine umut ışığı tutan ve ebediyen mutlu olmayı gerçekleştiren en büyük dayanak ve en üstün teselli ve güven, Allah'a dosdoğru inanmak, O'nu severek, sayarak, umut besleyerek anmaktır. Kur'ân bilhassa bundan başka gönül yatışkanlığı veren ikinci bir iksirin bulunmadığını belirterek bizi uyarıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sağduyu sahipleri gerçek mü'minlerin özellikleri belirtildi ve mükâfatlarının ne olacağı açıklanarak, bütün hayırların, faziletlerin Allah yanında bulunduğuna işaret edildi. Sonra da iman edenlerle etmeyenler arasındaki açık farklara dikkatler çekildi. İnsanın kalp ve kafasının ancak Allah'ı anmakla yatışıp huzur duyacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, her peygamber gibi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de bu hakikatleri insanlara tebliğ edip öğretmek üzere gönderildiği açıklanıyor. Ne var ki, müşriklerin ilâhi rahmeti idrak edecek bir

kalp ve kafaya sahip olmadıkları için Rahman olan Allah'ı inkâra saptıkları belirtiliyor. Önyargıdan kurtulmaları gereği üzerinde duruluyor.

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنٰكَ فِيْٓ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ بِالرَّحْمٰنِ ۭ قُلْ هُوَ رَبِّيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۭ بَلْ لِّلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيْعًا ۭ اَفَلَمْ يَايْــَٔسِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ لَّوْ يَشَاۗءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا تُصِيْبُهُمْ بِمَا صَنَعُوْا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيْبًا مِّنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿٣١﴾

30- Böylece biz seni de, kendilerinden önce birçok ümmetlerin gelip geçtiği gibi, bir ümmete (kendi ümmetine), -sana vahyettiğimizi onlara okuman için- peygamber gönderdik. Bunlar Rahman (olan Allah)'ı tanımazlar. De ki: O benim Rabbimdir, O'ndan başka ilâh yoktur. Ancak O'na yönelip dayanırım, tevbem ve dönüşüm de O'nadır.

31- Eğer bu Kur'ân ile dağlar yürütülseydi veya yer onunla parça parça edilseydi ya da ölüler onunla konuşturulsaydı, (emin ol Peygamberim, inkarcı azgınlar yine de imân etmezlerdi veya bu gibi haller ve olaylar ancak Kur'ân ile mümkün olabilirdi). Ne var ki, bütün emir (ve hüküm) Allah'ındır. O imân edenler (inkarcılardan umut kesip) anlamadılar mı ki, Allah dileseydi bütün insanları doğru yola eriştirirdi. O küfredenlerin işledikleri sanatları durmadan başlarına belâ indirecek veya yurtlarının hemen yanıbaşına düşecek de bu hal Allah'ın va'di gelinceye kadar (sürüp gidecek). Şüphesiz ki Allah sözünden dönmez.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş kabilesinin azgın müşriklerinden başta Ebu Cehil olmak üzere birkaç kişi Kabe'nin gölgesinde oturup sohbet ederlerken, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in oradan geçtiğini gördüler ve O'nu acze düşürmek için şöyle bir öneride bulundular: "Ya Muhammed! Eğer sana indiğini iddia ettiğin Kur'ân marifetiyle şu Mekke'yi çeviren dağları başka

yerlere yürütür de sahamızı genişletirsen, herhalde sana inanırız."

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir.[1] Diğer bir rivayet: İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor kı: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, müşriklere:

"Putları bırakm da Rahmân'a secde edin!" diyerek onları Allah'ın birliğine imâna davet etti. Onlar da: "Rahman nedir?" diyerek inkârlarını artırdılar. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[2]

Kur'ân'ın Eğitim Metodu ve Hakk'ı İnkâr Edenlerin Çokluğu

İnkârda ısrar edip puta tapmaya devam eden müşrikler, sadece Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) devrine mahsus değil, O'ndan önceki peygamberler zamanında da hem çoğunluğu teşkil etmiş, hem de peygamberlere her türlü hakareti reva görmüşlerdir. Bu tür olaylar hep böyle tekerrür edip gelmiş ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) risalet göreviyle ortaya çıkınca, büsbütün alevlenip iyice tuğyan etmiş ve müşrikler Hakk'ın nurunu söndürmek için her çareye başvurmaktan çekinmemişlerdir.

Görüldüğü gibi, Kur'ân-ı Kerim sadece olup biten olaylardan söz etmiyor, eğitilmemiş kavim ve milletleri çok yönlü eğitmek için onların bazen duygularına, bazen düşüncelerine, bazen vicdanlarına, bazen de akıl ve mantıklarına, idrâk ve iz'anlarına seslenmek suretiyle geniş çapta temel bilgi ve ana fikirler ortaya koyuyor. Zira bir şeyin kötülüğünü anlatmakla veya sadece onu yermekle olumlu bir sonuç elde etmek mümkün değildir; yani böyle bir metot eğitici olmaktan uzaktır. O nedenle Kur'ân'ın, sapık toplumları, şaşkın müşrikleri eğitmede uyguladığı metot çok ince hesaplara, yönlendirici hikmetlere, kalp ve kafalara ışık tutup aydınlatıcı esaslara dayanmaktadır.

Bunları şöyle özetleyebiliriz:

1- Kur'ân her vesileyle Allah'ın varlığını ve birliğini, eşi ve ortağı bulunmadığını, duygulara neşter vurarak anlatır. Düşünce ufkunu genişleterek seslenir.

---

1 Lübabu't-te'vil - İbn Kesir - Kurtubi

2 Tefsir-i Kurtubi: 9/318

2- Sonra aynı gerçeği vicdanlara ve idrâklere seslenerek açıklarken bol malzeme verir. Böylece konuyu etraflıca ele alma ve netice çıkarma imkânlarını oluşturarak kalp ve kafalarda hakikat kıvılcımını parlatmış olur.

3- Arkasından beşer aklını ve düşüncesini, çevrenin kötü âdetlerinden, önyargının tesirinden uzak tutmak için, akla malzeme olacak, düşünce çemberini genişletecek ölçü ve muhtevada âyetler, belgeler ve deliller getirir.

4- Dördüncü kademede ise, hakkı bâtıldan, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, fazileti reziletten tefrik etmenin yol ve yöntemlerini sıralar. İnsanın Allah yanında ne kadar aziz ve şerefli olduğuna dikkatleri çeker. Kâinatın her parça ve sistemiyle insanın hizmetine verildiğine atıflarda bulunarak, bu kadar üstün ve muazzez bir varlığın, kendisinden aşağı mahluklara ve fanilere tapmasının makul ve mantıki hiçbir yanı olmadığını, belirtir.

5- Beşinci kademede, geçmiş milletlerin hayatından, yıkılıp yok edilme sebeplerinden söz ederek tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini hatırlatır. Sonra da yeryüzünde yıkılıp yok olan medeniyetlerin, krallık ve imparatorlukların kalıntılarını gezip görmelerini tavsiye ederek gerçekleri daha iyi görmelerini ve ona göre hayatlarını tanzim etmelerini tavsiye eder,

6- Bütün bu sıralamadan sonra konuyu "Âhiret Âlemi"ne irtikal ettirir; korku ve umut havasını çok tesirli bir anlatımda gönüllere işlemeye çalışır. Öldükten sonra kimin nereye, niçin varacağını, ne gibi karşılık göreceğini işleyerek ebedi hayat zevkini bütün çekiciliğiyle anlatır ve buna paralel olarak ebedi azabın nasıl bir felâket olduğunu en düşündürücü ve korkutucu safhalarıyla birer tablo misali gözler önüne serer.

7- Yedinci kademede ise, kafalarda beliren bazı soruları cevaplandırır, meydana gelen şüpheleri gidermek için ilâhi kudreti yansıtan ilmi delilleri peş peşe getirir.

Kabul edelim ki, hemen her insanın, özellikle inkarcıların kafasında dönüp dolaşan bir sürü sorular vardır. Meselâ: Neden Allah bütün insanları melekler kadar temiz ve günahsız yaratmadı? Neden insanı azıtıp saptıran nefsi ve İblis'i yarattı? Mademki Cennet'i daha önce yaratmıştır; neden insanları şu çileli hayata itti? Dünyaya gönderilmenin anlam ve hikmeti ne olabilir? Mademki öldükten sonra tekrar dirileceğiz, o halde öl-

mek neye? Neden Cennet ve Cehennem yaratılmıştır? O dileseydi herkes iyi insan olur da Cennet'e girerdi.

İşte Kur'ân-ı Kerim, bütün bu ve benzeri soruları cevaplamakta, her türlü şüpheyi giderecek şekilde insana bilgi ve ana fikir vermektedir.

Kur'ân'ın sergilediği bu yüce ve bol çeşitli, aynı zamanda eğitici ve öğretici metoduna eğildiğimiz takdirde, ondaki ilâhi kudreti anlayabiliriz. Aksi halde, hikmetini kavrayamadığımız tekrarlara rastladıkça hevesimiz kırılabilir ve bu yüzden Kur'ân'la aramızda bir mesafe meydana gelebilir.

Her çağda hakkı inkâr edip yalanlayanlar, eşyayı ilâh edinip tapınanlar ya da taparcasına gönül verenler çoğunlukta olmuştur. Bir düşünceyi, bir inancı veya bir sistemi işlemenin en kestirme yolu, eğitim ve öğretimdir. Kur'ân, birbirini tamamlayan bu iki kurumu işler duruma getirmek için bol malzeme getirmiştir. Ayrıca her toplumu, her milleti, her aile ve ferdi çeşitli yönleriyle dikkate alıp, onların psikolojik yapılarının değişik olacağını hesaba katarak, ona göre insanlara hitap etmeyi tavsiye etmiş, toplumları eğilimlerine göre ele alıp doğru yola davet etmenin başarılı sonuçlar vereceğini sırası geldikçe misallerle açıklamıştır.

Rahmân'ı Tanımazlar

وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ

"Onlar Rahman (olan Allah)ı tanımazlar."

Neden bu sıfat üzerinde durulmuş ve müşriklere "Rahmân'a ibâdet edin!" denilmiştir? Şüphesiz ki bu da, sözünü ettiğimiz o yüksek metodun bir basamağını yansıtır. Daha çok vicdanlara ve idrâklere seslenir. Çünkü Rahman sıfatı, Allah'ın geniş rahmetinin çok cömertçe varlık âleminin her parçasına yansıdığını anlatır. Onu güneşe benzetebiliriz; güneş nasıl ışınlarını etrafa yayarken, kendini ona açık bulunduran her şeye ışık ve enerji vermekte kusur etmezse, ilâhi rahmet de böyledir. İnsanlar küfür ve zulmü, ahlâksızlık ve azgınlığı bu rahmete karşı engel koymadıkları sürece, onun feyizlerinin çoğundan veya tamamından yararlanabilirler.

O bakımdan diyebiliriz ki, her şey o rahmete muhtaçtır. Kâinat o rahmetle ayakta durmakta, denge ve düzenini sürdürmektedir. Eşya o rahmetin izlerini kendi üzerinde taşımakta, canlılar âlemi o rahmetle neslini

devam ettirmektedir. Gönüllerin de o rahmetten nasiplerini alabilmeleri, onun damgasını taşıyabilmeleri için, ona engel teşkil eden inkâr, nifak, haksızlık ve ahlâksızlık duvarlarını kaldırmaları şarttır.

Böylece Kur'ân insan idrakine gerçekleri yansıtmakta, Allah ile kulları arasında muttasıl devam eden rahmetin anlam ve kapsamını anlatmak için, inkarcıları önce o rahmetin gerçek kaynağı olan Allah'a ibâdete çağırmış, bunun için de "Rahman" sıfatını kullanmıştır.

Rahmân'ın Rahmetine Yönelme

Rahmân'ın geniş rahmetinden nasip alabilmek için, inanan kişinin şu dört hususu kendi düşünce odağında bir araya getirmesi gerekir:

1- Rahmân'ın en güzel yetiştirici ve olgunlaştırıcı olduğuna inanması, her şeyin üstünde O'nun damgasını görmesi,

2- Her şeyin ancak Rahmân'ın eseri olduğunu idrak etmesi, O'ndan başka hakiki ilâh olmadığına kalp ve kafasının yatışması,

3- O'nun kudretinin her şeyin üstünde bulunduğunu, tasarrufunun mutlak anlamda eşyayı bütünüyle kapsayıp kuşattığını anlaması.

4- Her şeyin O'ndan geldiğine ve yine O'na döndürüleceğine inanması; tevbem ve dönüşüm O'nadır, diyerek teslimiyet göstermesi.

Emir Allah'ındır

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى

"Eğer bu Kur'ân ile dağlar yürütülseydi veya yer onunla parça parça edilseydi ya da ölüler onunla konuşturulsaydı..."

Kudreti her zerreye nüfuz eden, kâinattaki, Güneş sistemi dahil bütün sistemlerin en küçük misal ve modelini atoma sığdıran Allah (celle celaluhu), elbette dileseydi, Kur'ân ile dağları yürütebilir, yeri bölüp parçalar ve ölüleri konuştururdu. Ama böyle dilememiştir. Çünkü dünya sistemini ve şartlarını, hilkat kanununun bağlı bulunduğu hikmete göre düzenlemiş ve insan için belli bir ortam hazırlayarak hayat dümenini ona doğru çevirmiştir. Aynı zamanda insanı birtakım yeteneklerle donatmış ve zıt kuvvetlerin çatıştığı bir ortama getirmiştir. Böylece insan mevcut şartlar ve ortam içinde hem dünyadaki, hem âhiretteki yerini belirlemek üzere hür

iradesiyle başbaşa bırakılmıştır. O halde yukarıda sözünü ettiğimiz mu'cizeler Kur'ân ile oraya konulmuş olsaydı, ne ortamın, ne iradenin, ne hilkat kanununun bağlı bulunduğu hikmetin anlamı kalır; Cennet, Cehennem, hesap, ceza ve mükafat birer müeyyide olmaktan çıkardı. Kısacası, dünya ve insan hayatıyla ilgili sünnetullah arasında bir bağ kurmak mümkün olmazdı.

Neden Bütün İnsanlar Doğru Yola Sokulmadı?

اَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعاً

"Allah dileseydi bütün insanları doğru yola eriştirirdi."

Allah'ın irâdesi bu yolda tecelli etseydi, o takdirde insanın melekle hayvan arasında, her ikisinden bazı sıfatları kendinde toplayıp bir araya getiren ayrı bir varlık olarak yaratılmasının hikmeti meçhul kalırdı. Çünkü meleklerin hepsi hidâyet üzere yaratılmışlardır, onlarda hayvani sıfatlar yoktur; nefis denilen dürtücü, sürükleyici şehevi kuvvet de onların iç âlemine yerleştirilmemiştir. Hepsi de istisnasız Allah'ı anar. O'nun emirlerini kusursuz yerine getirirler. Onların gıdaları, Hakk'ın buyruğuna baş eğmekte, verilen emirleri istenildiği şekilde yerine getirmektedir. Sayılarını ise ancak Allah (celle celaluhu) bilir. O halde insanlar da doğru yol üzere yaratılıp nefis denilen dürtücü kuvvetten arınmış tutulsalardı, artık insan olarak değil, melek olarak yaratılmaları, yani hayvani sıfatlardan tamarmyla soyutlanmaları gerekirdi. O takdirde de dünya denilen aşağı âleme gönderilmelerine lüzum kalmazdı. Lüzum kalsa bile hayatın akışı durur, bugünkü şekliyle bir dünya olmazdı.

Diğer yandan insanlar mevcut özellikleriyle birlikte, ilâhi irâdenin tecellisiyle hep doğru yolda yürüyen melek tabiatlı canlılar olarak hayat sahnesine çıkarılmış olsalardı, yine hayat durur, medeniyet, rekabet diye bir duygu ve düşünce kalmazdı. Aynı zamanda, iyileri kötülerden ayırt etme kıstası bulunmazdı. Oysa dünya hayatından amaç, bu değildir. Dünya bütünüyle hayatın zevkini verecek, insanı üzücü ve sevindirici günlerden geçirecek, yüksek nimetin değerini öğretecek, yaratanın kudretini tanıtacak bir eğitim, bir hazırlık ve sınav yeridir. O bakımdan dünya hayatında zıtların karşılaştırılmasına, sürtüşme ve tartışmaların devam etmesine, mücadeleli bir ömür sürmeye ihtiyaç söz konusudur.

Bu sebeple bütün emir ve irâde Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O en güzelini, en hikmetlisini ve en faydalısını yaratıp hayat sahnesine çıkarmıştır. İsterse kâfirler hep inat edip inanmasınlar; O'nun plân ve programı değişmez, vaadi mutlaka yerine getirilir.

Sanatları Kendi Başlarına Büyük Bir Bela Olarak İnecek

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ

"O küfredenlerin işledikleri sanatları durmadan başlarına belâ indirecek veya yurtlarının yanıbaşına düşecek de bu hal Allah'ın emri gelinceye kadar (sürüp gidecek)."

İlgili âyetle, daha çok geleceğe yönelik önemli bir habere dikkatler çekiliyor. Şöyle ki, âyette, inkarcı sapıkların sanat, yani tekniğinden söz ediliyor; aynı zamanda bu tekniğin hayra, barışa, ahlâka yönelik olmayacağı, daha doğrusu Kur'ân ahlâkı doğrultusunda geliştirilmiyeceği için Allah'ın emri gelinceye, yani kıyamet kopuncaya kadar daha çok onu imal ve icat edenlerin başlarına düşeceği, onlar için büyük bir belâ halini alacağı ve zaman zaman ülkelerinin yanıbaşına bir felâket halinde ineceği haber veriliyor.

Bugün gerek Amerika'da, gerek Rusya'da, gerekse Avrupa ve diğer bazı ülkelerde imal edilen nükleer silahlar dünyayı bir baştan bir başa yok edecek boyutlara ulaşmıştır. Silah yarışından yana harcanan para, dünyada açlığı önleyecek, fakirliği kaldıracak, birçok ülkeleri bayındır hale getirecek nisbettedir. Ne yazık ki, böylesine büyük bir ekonomik güç, hayra değil, şerre vasıta kılınmıştır. İş bu kadarla da kalmamış, bir de milletler arasındaki kuvvet dengesini bozmuş, korkunç silâhlar ve ona paralel ekonomik güç tam sömürü aracı haline getirilmiş ve dünyanın bazı bölgelerinde soğuk harp sürerken, bazı bölgelerinde sıcak harp başlatılmış ve üçüncü bir cihan harbinin çıkmasına ramak kalmıştır.

Birinci ve ikinci cihan harbi, Kur'ân'ın bu haberini bir defa daha doğrulamış, korkunç silâhlar, onları imal edenler için de büyük bir belâ olmuştur. Diyebiliriz ki, son bir asır içinde medeniyet iki defa hurdahaş

olmuş, üçüncü defa hurdahaş olmak üzeredir.

Şunu da ilâve edelim ki, Kur'ân'da ilgili âyette kullanılan sanat ve tekniğin yapacağı tahribatı, getireceği büyük felaketi yalnız nükleer silahların ateşlenmesinde değil; onu sinema, tiyatro, radyo, televizyon, basın, kitap ve diğer sanat ve yayım organlarında da düşünmek gerekir. Zira "sana u" fiili, sanat kökünden türetilmedir. Bu, sanat adına ortaya çıkarılan her şeyi kapsamına alır. O fiilden sonra "karia" tabiri kullanılmıştır ki bu, maddi ve manevi alanlarda olmak üzere başa, beyne şiddetle inip çarpan ve insanı iyice sersemleştiren, uyuşturup bitik hale getiren veya öldüren bomba, gülle ve benzeri şey demektir.

Böylece sanat bir yandan nükleer silâhları doğurup insanlığı tehdit ederken, bir yandan da çeşitli eserleri doğurup inanç ve ahlâkı tahrip etmekte, ruhen ve vicdanen cılız kalmış nesiller oluşturmaktadır. Öyle ki, sanatın bu yöndeki tahribatı, bir atom savaşından daha beter sonuçlara neden olmuştur ve olmaktadır.

Görüldüğü gibi, ilim, sanat, teknik; hak dinle, yüksek ahlâk ve faziletle, adalet ve hakseverlikle birleşip bütünleşmedikçe, çoğu zaman böyle yıkıcı ve yok edici olacak; dünyada, toplumda, ailede huzur ve sükun havasını kesecek, ruhları katledecektir.

Mü'minlere gelince: Onlar da gelişen ilim ve tekniğe imân ve ahlâk ölçüleri içinde sahip olmak zorundadırlar. Zira Kur'ân âyetleri birbirlerini açıklamakta, mana ve hükümlerini tamamlamaktadırlar. Nitekim Enfal suresinde mü'minlerin üstün ve caydırıcı bir güce sahip olmasının lüzumu belirtilerek şu emir verilmektedir:

"Onlara karşı gücünüzün yettiğince her türlü kuvveti ve (savaş için) beslenen atları (ve gereken araç ve silâhları) hazırlayın!"[1]

İşte böylece Cenâb-ı Hak, inkarcı milletlerin ortaya koyduğu sanatın, yani tekniğin nasıl bir sonuç doğuracağını on beş asır önce haber verirken, bunun ilâhi bir va'd, yani söz ve sünnet olduğunu hatırlatarak, "Şüphesiz ki Allah sözünden dönmez." buyurmuştur. Çünkü O'nun ilmi yanılmaz, tesbit edip yazdıkları aynen ortaya çıkar.

1 Enfâl suresi: 60

Sanat medeniyetin imzasıdır, diyenler medeniyetten neyi kasdetmişlerdir. Kur'ân'a göre, gerçek medeniyet, harcında, imân, ahlâk, fazilet ve adalet mayası bulunan maddi ve manevi kalkınmadır. Sanat böyle bir medeniyete imzasını attığı gün, asıl değerini bulmuş ve amacına yönelmiş olur. Onun için "Sanat bizi Allah'a götüren köprüdür." diyenler, ona en isabetli teşhisi koyanlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların hemen her devirde çoğunlukta oldukları ve bunların, insanlıktan yana rahmet dolu sayısız nimetler hazırlayıp veren Rahmân'ı tanımadıkları belirtildi. Sonra da Kur'ân'ın indirilmesinden amacın ne olduğuna değinildi ve inkarcıların imân ve ahlâktan kopuk olan sanatlarının daha çok kendi başlarına belâ olacağı, yurtlarının üzerine düşeceği hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı zâlimlerin önceki peygamberleri de alaya aldıkları ve o yüzden onlar hakkında ilâhi hükmün indiği bildiriliyor. Allah'a ortak koşmanın, O'nu inkâr etmenin derin bir gaflet, büyük bir basiretsizlik olduğu konu edilerek, sözü edilen inkarcıların dönüş yapmadıkları takdirde hem dünyada, hem de âhirette elim azaba uğratılacakları hatırlatılıyor.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ
كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ وَجَعَلُوا لِلَّهِ
شُرَكَاءَ ۚ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ
الْقَوْلِ ۚ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ
أَشَقُّ ۖ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

32- Andolsun ki, Senden önceki Peygamberlerle de alay edilmişti de ben o inkâr edenlere bir süre vermiştim; sonra onlar, (azabımla) (bir görseydin) verdiğim ceza nasıldı?

33- Herkesin kazandığını görüp gözeten (Allah nasıl inkar edilir); tuttular Allaha ortak koştular. De ki: Onlara ad takın (takabildiğiniz kadar neyin nesi bunlar?). Yoksa güzünde bilmediği şeyi mi O'na haber yoksa anlamsız sözle mi (kendinizi avutuyorsunuz?). Ne var ki inkâra sapanlara düzenbazlıkları süslü gösterildi de doğru yoldan alikondular. Artık Allah kimi saptırırso onu doğru yola eriştiren bulunmaz.

34- Onlara dünya hayatında azap vardır. Âhiret azabı ise daha ağır ve daha üzücüdür. Onları Allah'ın (adaletinden) koruyacak bir kimse de yoktur.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli putperestler sözü edilen mu'cizeyi sırf lâf olsun, şüphe uyandırsın diye istemişlerdi. Onların bu alaylı ve ölçüsüz tutum ve davranışları, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i üzmüştü. Cenâb-ı Hak, daha önce gönderilen peygamberlerin de bu gibi ölçüsüz isteklerle karşılaşıp alay edildiklerini bildirerek teselli mahiyetinde yukarıdaki âyetleri indirmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah şüphesiz ki zâlime -azabıyla yakalayıncaya kadar- biraz mühlet verir. Yakalayınca da artık o, O'nun (kahır elinden) kurtulamaz."[2]

"Doğrusu dünya azabı, âhiret azabına nisbetle çok hafiftir. Çünkü dünya azabının bir sonu ve sınırı vardır, ama âhiret azabı Cehennem'de ebedidir."[3]

Mekkeliler'e Gelecek Olan Dünya Azabı

İlgili âyetlerle, inkarcı azgınlara verilecek azabın yakın olduğu bildirilmekte; daha önce gelip geçen peygamberleri de alaya alan inkarcılara böylesine az bir mühletin verildiği, sonra vakti gelince Allah'ın azabının onları yakaladığı misal olarak hatırlatılmaktadır. Böylece tarihin tekerrür ettiği ve edeceği bir ihtar mahiyetinde haber verilerek küfür ve ahlâksızlık-

1 Lübabu't-te'vil - Tefsir-i İbn Kesir

2 Buhari/Tefsir: 5/11 - Müslim/birr: 62 - İbn Mâce/Menakıb: 56 - Ahmed: 4/14, 15

3 Ebu Dâvud/Talâk: 27 - Ahmed: 1/238, 239, 310 - 2/19, 42 - Müslim/Liân: 4 - Tirmizi/Talâk: 22, Tefsir: 24 - Nesâi/Talâk: 41 - Dârimi/Nikâh: 39

ta ısrar edenler bir defa daha uyarılmaktadırlar.

Nitekim çok geçmeden Medine'ye hicret ve arkasından Bedir ve Uhud Savaşları, sonra da Mekke'nin fethi birbirini izleyerek gerçekleştirilmiş ve böylece küfürde inatla ısrar eden elebaşlar hakettikleri azaba uğratılmışlardır. Bedir Savaşı'nda küfrü temsil eden elebaşılardan çoğu, inkâr ve tuğyanın kerih kokuları içinde son nefeslerini vererek her şeylerini kaybetme felâketini kendilerine hazırlamışlardı.

Yaratanla Yaratılan Bir Olur mu?

Küfrün, diğer bir tabirle Allah'ı ve âhireti ret ve inkâr edenin gözü kör, kulağı sağır, kalbi tıkalı, idrâki kısır, vicdanı silik, aklı mefluç ve düşünce ile duygusu dümensizdir. O nedenle yaratanla yaratılanı bir tutup Allah'a ortak koşar.

Oysa her canlının neler kazandığını, neler elde ettiğini ve edeceğini, hangi noktadan başlayıp hangi noktaya varacağını, kaderini nasıl çizeceğini görüp gözeten Allah (celle celaluhu); hiçbir şeyi görüp gözetemeyen, yaratma kudreti bulunmayan, üstelik kendileri yaratılmış olan, hattâ insanların elleriyle yontulup şekillendirilen putlar ve doğum ile ölüm kanununa bağlı olup ilâhi kudret ve tasarrufun altında bulunan fanilerle bir tutulabilir mi? Aralarında kıyas ölçüsü var mıdır? O putlara isimler takın, yağmur tanrıçası deyin, size yağmurla ilgili kanunları, sebepleri yaratıp yağmur yağdırabilir mi? Her yere, her alana dikilen bu putlar neyin nesi? Ülkeyi mi kurtaracaklar, insanlara ilim ve irfan mı verecekler?

Kur'ân bu ve benzeri sorularla beyni küfürle yıkanmış müşriklerin akıllarını harekete geçirmeyi, daha etraflı ve detaylı düşünmelerini sağlamayı amaçlar. Yüce Yaratan Allah'a verilen isim ve sıfatlar putlara verilebilir mi? Demek oluyor ki, gerçek ilim ve irfandan mahrum kalan, peygamber terbiyesinin dışında tutulan bir toplum, kendini inkâr edecek, eşyadaki ilâhi damgayı görmeyecek, kendinden aşağı nesneleri ilâhlaştıracak kadar bayağılaşır ve idrâkini kaybeder. Arap Yarımadası'nda cehaletin bu düzeyine gelen kabilelerin Lat, Uzza, Menat ve Hubel gibi isimler yakıştırdıkları putlar edinmeleri, onları her bakımdan insanlık şeref mertebesinden aşağıya indirmemiş miydi? O yüzden ne kurulu bir devletleri, ne birlik sağlayan otoriteleri, ne hakları savunan mahkemeleri, ne adaleti ayakta tutan hükümetleri, ne onları eğitip öğreten kadroları, ne de irfan yuvaları vardı.

Yirminci asırda da ayrı bir putperestlik hüküm sürmektedir. Sayılan birçok güçler mevcut olmasına rağmen toplum ilâhi hidâyetin, peygamber terbiyesinin dışında tutulduğu için milletlerin öteden beri arzu ettikleri karakterde nesiller yetiştirilememiştir. Ne var ki inkarcılara, kurdukları düzenleri, uyguladıkları sistemleri ve metotları çok süslü gösterildiğinden, meydana gelen büyük boşluğun sebeplerini anlayamamışlardır.

Allah'ın Saptırdığını Doğru Yola Eriştiren Olmaz

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Artık Allah kimi saptırırca onu doğru yola eriştiren bulunmaz."

Allah'ın koyduğu sünnete uymayan, niçin yaratıldığını anlamayan ve anlamak da istemeyen; insan olarak yaratılmasının hikmetine akıl erdiremeyen, bu hususta ilmi bir araştırma zahmetine katlanmayan; hayatı bütünüyle madde ve şehvetten ibaret sayan maddecileri, Allah (celle celaluhu) nasıl doğru yola eriştirsin? Kişide doğru yolu bulma inancı, duygu ve düşüncesi olmayınca, Allah'ın hidâyet kapısı açılmaz. Bu, ezelde konulan bir hükümdür ki değişmez. O hikmete dayalı olarak ilgili âyette, "Artık Allah kimi saptırırsa onu doğru yola eriştiren bulunmaz." buyurulmuştur. Gerçek bu olunca, o gibilerde hakkın sesini duymaya bir eğilim baş gösterdiği takdirde, Peygamber'in sözü, kitabın beyânı tesir eder.

İki Ayrı Azap

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۚ

"Onlara dünya hayatında azap vardır. Âhiret azabı ise, daha ağır ve daha üzücüdür."

İnkarcı maddecilere iki ayrı azabın verileceği bildiriliyor. Hemen belirtelim ki, kendini madde cenderesine sokup silik hale getiren kişiler, kendi arzu ve iradeleriyle bu iki azabı hazırlamış sayılırlar. Zira Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda âdildir, hiç kimseye zulmetmez. O, insan için en uygun hayat ortamını hazırlamış, başka hiçbir canlıya vermediği üstün yeteneklerle onu donatmış, ayrıca yol gösterici olarak da kitap indirmiş ve peygamber göndererek onu serbest bırakmıştır. İnsan bütün bu imkânları kendi lehine değerlendirmekte hürdür, hiçbir müdahale söz konusu değildir. Bakara suresinde belirtildiği gibi, dinde hiçbir zorlama yoktur. Buna

rağmen kişi, mevcut ortamı ters yönüyle ele alır ve aklının, idrâkinin değil, nefsinin ve İblis'in sesine kulak vererek bütün kutsal değerleri birer fantezi sayıp hidâyet yoluna girmezse, kendi hür iradesiyle her iki hayatında varacağı sonucu kendisi belirlemiş ve hazırlamış olur.

O bakımdan ilgili âyette, ona iki ayrı azap vardır, deniliyor. Birincisi, dünyada büyük bir umutsuzluk içinde ölümü bekler. İkinci hayata inanmadığından hayat dizginini bütünüyle nefsinin eline teslim eder. Şüphesiz ki, böyle bir düşünce ve hayat işkenceden başka bir şey değildir. Bunun dışında bir de karşısına bazı onur kırıcı olaylar çıkar ve Hakk'a güvenmediği, O'na dayanmadığı için manevi boşluk içinde bocalar, durur ve bazen bunun sonu intiharla noktalanır. İkincisi, âhirette öldüğü hal üzere diriltilip kaldırılması ve ilâhi rahmetten mahrum edilmesidir ki, bunun sonu ebedi azap ve umutsuzluktur. Artık kendini böylesine elim bir çizgiye getirip bütün imkân ve fırsatları kaçıran bir kimseyi koruyacak, kurtaracak bir kuvvet de söz konusu değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklere, sonra da inkarcı maddecilere, geçmişte benzerlerinin nasıl başarısızlığa uğradıkları ve işledikleri zulüm ve küfürlerinden dolayı ilâhi hükmün inmesiyle her şeylerini kaybettikleri bir uyarı mahiyetinde hatırlatıldı. Allah'ı bırakıp başka başka şeyleri ilâhlaştıranların, her şeyi inkâr edip maddeyi esas kabul edenlerin nasıl derin bir çıkmaz içinde bocaladıkları belirtilerek beşer ruhunun bu gibi sapıklıklardan dolayı tedirgin olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan korkup hayatını böyle bir iman ve irfan çerçevesinde düzene sokan ve doğru yol üzere ömrünün son noktasına doğru güvenle, umutla ilerleyenler için hazırlanan sonsuz nimetlerin çekiciliği tasvir ediliyor. Sonra da Kitap Ehlinin Kur'ân hakkındaki farklı inanç ve görüşlerine yer verilerek, peygamberleri beşeri ihtiyaçlar dışında tutmanın doğru olmayacağına atıflar yapılıyor ve başta Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) olmak üzere, O'nun yolunda yürüyen mürşitlerin, din adına taviz veremeyecekleri, bunun için hiçbir gayri müslimin arzu ve hevesine göre bir hüküm getiremeyecekleri hatırlatılıyor.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ أُكُلُهَا دَائِمٌ

وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا ۖ وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ
آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ
بَعْضَهُ ۚ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ ۚ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ
﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

35- Takva sahiplerine (Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlara) vaadolunan Cennet'in vasfı: Altından ırmaklar akar; yiyecekleri devamlıdır, gölgeleri de hep öyle. İşte bu, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanların (varacakları en) mutlu sonuçtur. Kâfirlerin varacağı sonuç ise, ateştir.

36- Kendilerine kitap verdiklerimiz, sana indirilen şey (Kur'ân) ile sevinirler. (İslâm aleyhine birleşen) gruplardan kimi ise onun bir kısmını inkâr eder. De ki: Ben ancak Allah'a kulluk etmek ve O'na ortak koşmamakla emrolundum. Ancak O'na davet ederim ve dönüşüm de O'nadır.

37- Ve işte böylece Kur'ân'ı Arapça bir hüküm (ve hikmet) olarak indirdik. Artık (ey peygamber!) Sana gelen (bunca) ilimden sonra onların heveslerine uyacak olursan, senin için Allah'tan ne bir yardımcı dost, ne de bir koruyucu vardır.

İLGİLİ HADİSLER

Güneş tutulma olayı meydana geldi. Bunun için namaz kılındı. Ashab-ı Kiram, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e dediler ki: "Bulunduğunuz yerde elinizi bir şeye uzattığınızı, sonra da geri çektiğinizi gördük!" Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, bu hareketini şöyle açıkladı:

"Cennet bana gösterildi ve bir salkım üzüm sunuldu (veya bir salkım üzüme gözüm ilişti de) elimi uzatıp almak istedim. Eğer o salkımı alsaydım, dünya durdukça ondan yiyebilecektiniz."[1]

---

1 Buhari/Ezan: 91, Küsuf: 9, Nikâh: 88 - Müslim/Küsuf: 17 - Nesâi/Küsuf: 17 - Taberâni/Küsuf: 2 Ahmed: 1/289, 358

"Adam Cennet'teki meyveden koparınca, onun yerinde derhal başka bir meyve biter."[1]

"Cennet ehli yiyip içerler; ama sümkürmezler; tabii ihtiyaç (küçük ve büyük abdest) gidermezler. Yiyeceklerinin posası, hafif misk kokulu bir geğirmedir. Nefes alıp verdikleri gibi, tesbih ve takdis ile ilham olunurlar."[2]

"Şüphesiz ki Cennet'te bir ağaç vardır, iyi koşan rahvan atla, adam onun gölgesinde yüz yıl yürür de sonuna varamaz."[3]

Cennet'in Bazı Özellikleri

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ

"Takva sahiplerine (Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlara) vaadolunan Cennet'in vasfı."

Cennet'teki hayat şartları değişiktir. O kadar ki, dünyadaki hayat şartlarıyla kıyası mümkün değildir. Önce gece ile gündüzün birbirlerini izleyip kovalaması yoktur. Orası hep aydınlıktır. Güneş görülmez, sıcak ve soğuk duyulmaz. Yiyecekleri posasızdır; yenildikten sonra hafif misk kokulu bir geğirme ile arta kalan kısmı atılır. Küçük ve büyük abdest söz konusu değildir, yani helaya çıkılmaz. Ölüm, yaşlanma, hastalık, üzüntü, sıkıntı, elem ve keder diye bir şey yoktur. Cennetin genişliği, Allah'ın kudret eliyle dekore edilmesi ve sık sık dekorların değişmesi, her saat yepyeni bir hayat, taze bir güzellik, bambaşka bir manzara arz eder. Böylece usanmak, bıkkınlık duymak, acizlenmek gibi bir duygu doğmaz.

İlgili âyette Cennet'in şu üç özelliği anlatılmaktadır:

1- Altlarından ırmaklar akar.

Bu, suyun insan hayatı üzerindeki olumlu tesirlerini yansıtır. Zira insanın her yerde bir akarsu görmek istediği, görünce de derin zevk aldığı bir gerçektir. Cennet gibi ebediyete uzanan saadet yurdunda elbetteki bu

---

1 Taberânî: Sevbân (radıyallahu anh)'den

2 Buhari/Bed-i halk: 8, Enbiyâ: 1 - Müslim/Cennet: 15, 19 - Tirmizi/Cennet: 7 - İbn Mâce/Zühd: 39 - Dârimi/Rikak: 104 - Ahmed: 2/232, 253, 384, -3/316, 349, 364, 384

3 Buhari/Bed-i halk: 8, Tefsir: 56, Rikak: 51 - Müslim/Cennet: 6, 8 - Tirmizi/Cennet: 1, Tefsir: 56 - İbn Mâce/Zühd: 99 - Darimi/Rikak: 114 - Ahmed: 2/257, 404, 438-3/110, 135, 164, 183, 207, 234

nimetin yeterince bulunması çok tabiidir.

2- Yiyecekleri devamlıdır.

Cennet her yönüyle ve yanıyla dinlenme ve huzur yeridir. Orada çalışmak, toprakla uğraşmak, teknik konularda bir şeyler yapmak veya icat etmek de söz konusu değildir. Çünkü bu gibi şeylerle uğraşmak, birtakım ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Cennet'te ihtiyaç diye bir mesele yoktur. Her nimet en güzel şekliyle ilâhi kudret eliyle hazırlanmıştır. Cennet nasıl ebediyse, ondaki nimetler de öyle. Hadis-i Şerifte ifadesini bulduğu gibi, koparılan bir meyvenin yerinde hemen bir başkası biter. Melekler hizmet için beklerler. Âyette "Yiyecekleri daimidir." buyurulması, bu hakikatlere işarettir.

3- Cennet'teki gölgelikler de öyle, hep daimidir.

Cennet'i aydınlatan Güneş değil, bizim bilmediğimiz ve düşünemediğimiz ilâhi nurun tecellileri vardır. Güneş onun yanında çok önemsiz ve sönük kalır. Ne sıkıp terletecek kadar sıcaktır, ne de üşütecek kadar soğuktur. Bu nurun aydınlığı altında mevcut ağaçların gölgesi hep devam eder.

Âyetin anlatımından iki önemli husus hatırımıza gelmektedir: Biri, Cennet'teki ağaçların gölgelerinin daimi olması, Cennet'in hareket halinde olmadığına işaret olabilir. Diğeri, Cennet de her sistem gibi hareket halindedir, onu aydınlatan ilâhi nur, belli bir merkezde bulunup Cennet'in hareketine paralel bir hareket göstermektedir.

Bütün bunlar bizim yorumlanmızdır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

İşte, Allah (celle celaluhu)'dan korkup kötülüklerden sakınanların mükâfatı insan hayalinin de ötesinde bir güzelliğe sahip olan cennetlerdir. Bu, Allah (celle celaluhu)'nun mü'minlere olan bir va'didir ki, mutlaka gerçekleşecektir.

Küfrün Ateşi

وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ

"Kâfirlerin varacağı sonuç ise, ateştir."

Küfür, aslında manevi bir ateştir ki insanın içine yerleşince, imân,

irfan, hakseverlik, sorumluluk gibi fazilet fidelerini yakar. Nefis ve şehvet yakıtını tutuşturup hayatı behimileştirir. İblis de ateşten yaratıldığı için, tutuşan bu ateşle derhal uyum sağlar ve birleşir.

İç âlemini böyle bir ateşe maruz bırakan inkârcı veya maddeci, aklını ve idrâkini hislerinden sıyırıp gerçeği aramaya koyulmadığı takdirde, o ateşi söndürecek olan ilâhi rahmetin giriş kapısı kapanır. Bu hal üzere yaşayıp ölen kimse, Cehennem ateşini bir bakıma beraberinde götürmüş sayılır. Artık o âlemde başkalarını kınama hakkına sahip değildir. Onun için Cenâb-ı Hak: "Kâfirlerin varacağı sonuç ise, ateştir." buyurmuştur.

Kitap Verilenler

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ

"Kendilerine kitap verdiklerimiz, sana indirilen (Kur'ân) ile sevinirler."

Kitap Ehli denilince, ilk akla gelen, Yahudi ve Hristiyanlardır. Bunun kapsamını geniş tutanlar da olmuştur. Fakat daha yaygın olanı, sözünü ettiğimiz iki milletle yorumlanmasıdır.

Kitap Ehlinin din bilginlerinden Tevrat ve İncil üzerinde ciddi araştırma yapıp, önyargıdan kendini kurtararak meseleyi tarihi belgeler ve kutsal kitaplardaki açıklamalar doğrultusunda değerlendirenleri, Kur'ân âyetleri inince, onların ilâhi olduğunu anlamakta gecikmediler ve Allah'ın insanlara son mesajı gönderdiğine sevindiler. Abdullah b. Selâm, Vehb b. Münebbih, Selmân el-Fârisi ve Kâb el-Ahbar bu insaflı ilim adamlarından birkaçıdır.

Kutsal kitaplar üzerinde ciddi araştırma yapan bu din bilginleri, Kur'an âyetlerini inceledikleri zaman şu hakikat ile yüzyüze geldiler: Kur'ân, hem Allah'ın en son mesajıdır, hem Tevrat ve İncil'i tasdik etmekte, hem de onlarda -insan elinin ve sözünün karışmasıyla- meydana gelen yanlışları düzeltmektedir. Bütün bunların da üstünde ve ötesinde, Kur'ân'ın en kısa suresinin olsun bir benzerini meydana getirmenin mümkün olmadığını çok iyi anladıkları söz konusudur. Ayrıca Kur'ân'ın son Peygamber'in geleceğiyle ilgili ilâhi belgeye beyânların Tevrat ve İncil'de yazılı bulunduğunu, ancak bilgisiz ve garazkâr kişiler tarafından onların kısmen olsun değiştirildiklerini haber vermesi, adı geçen din bilginlerini

daha çok insaf ve iz'âna davet ediyordu.

Bunların tam hilâfına İslâm aleyhine birleşen hiziplerden bir kısmı, Kur'ân'ın bazı âyetlerine, örneğin Tevrat ve İncil'i tasdik eden, Musa ve İsa Peygamberler (aleyhimüsselam)'ı öven, Allah'ın varlığından ve kudretinin sınırsız ve sonsuzluğundan bahseden belgelerine inanırlardı da diğer hükümlerine inanmazlardı. Bu durumda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gereken aşağıdaki emri bir defa daha dile getirip, üzerinde bulunduğu doğru yolu açıklayarak dâvetine devam etmekti. Nitekim 36. âyette Cenâb-ı Hak O'na şu emri vermiştir:

"De ki: Ben ancak Allah'a kulluk etmek ve O'na ortak koşmamakla emrolundum. Ancak O'na davet ederim ve dönüşüm de O'nadır."

Kur'an, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e tevhidin esasını bir defa daha ilân etmeyi tavsiye ederken, dolayısıyla Kitap Ehli'nden Allah'a ortak koşanları uyarmaktadır. Allah'ı bırakıp İsa (aleyhisselam) ile Meryem'i ilâhlaştırmanın Tevrat ve İncil'de aslı var mıdır? Allah böyle bir beyânda bulunmuş mudur? Yaratılanı Yaratan'a ortak koşmak, denk tutmak, O'ndan bir parça kabul etmek küfür değil midir?

Kur'ân, Arapça Olarak İndirilen İlâhi Hükümler Mecmuasıdır

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا

"Ve böylece Kur'ân'ı Arapça bir hüküm (ve hikmet) olarak indirdik."

Her peygamber bağlı bulunduğu kavim ya da milletinin içinden seçilip görevlendirilmiştir. Aynı zamanda kendi kavminin diliyle onlara Allah'ın buyruklarını tebliğ etmiştir. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'den önceki çağlarda her kavim ve millete birer uyarıcı, doğru yolu gösteren peygamberler gönderildiğini de dikkate alırsak, konunun hikmeti daha iyi anlaşılır. O çağlarda genel anlamda bütün milletlere seslenecek, ilâhi emaneti bütün insanlara duyuracak imkânlar da mevcut değildi. O bakımdan peygamberlerin görev sınırı, kendi bölgelerini pek aşmazdı. Ulaşım imkânları ve haberleşme gelişince en son peygamber bütün insanlara, yani her kavim ve millete gönderildi. Tabii bu Peygamber'in bir milletten seçilmesi ve bütün milletlere Allah'ın emirlerini kusursuz tebliğ etmesi gerekliydi. Öyle ki, kıyamete kadar Cenâb-ı Hakk'ın emir ve tavsiyelerini, tazeliğine bir halel gelmeden, indiği gibi korunup insan sözü ka-

rıştırılmadan ve insan düşüncesinin bütün inceliklerine, çok yönlü duygusuna, akıl ve mantığına en tesirli şekilde seslenecek, ruhları cilalayacak bir dil seçmek söz konusudur. Allah (celle celaluhu), diğer dillere nisbetle kelime haznesi daha zengin olan, insan ruhunun ve düşüncesinin bütün inceliklerine seslenecek güçte olan Arapçayı seçmiştir. Böylece Arapça Kur'ân için temel dil ve felsefe olmuş, onun taşıdığı geniş manaları, esneklikleri, eş anlamlı sözleri, ilâhi murada ters gelmeyecek şekilde yansıtma kudretini sürdürmüştür ve kıyamete kadar da sürdürecektir. O bakımdan bu husus Kur'ân'ın on yerinde anılmıştır.[1]

Vahanın uçsuzluğu ve boşluğu içinde genişleyen insan muhayyilesinin ürettiği çok zengin olan ve belirtilen vasıfları kendinde toplayan Arapça, Kur'ân için en uygun dil olarak seçilme şansına erişmiştir. O bakımdan Kur'ân bir bakıma Arapça, bir bakıma Allahçadır. Nitekim 37. âyetle Kur'ân'ın dil bakımından bu özelliğine dikkatler çekiliyor; O'nun Arapça bir hüküm ve hikmet kudretini taşıdığı belirtiliyor.

Kur'ân'ın Arapça hüküm olduğunu, özetleyerek, şöyle tefsir edebiliriz:

a) İlâhi buyrukları en güzel ve en anlamlı şekilde bu dil ile ifade etmek çok daha kolay ve uygundur.

b) İnsan ruhunun, duygu ve düşüncesinin sezebildiği, algılayabildiği bütün inceliklere seslenir. Ruhlara gıda, hislere tercüman, düşüncelere yeterli malzeme verir. Az kelimeyle çok mana, az söz ile çok hüküm kudretini taşır.

c) Kutsal kitaplarda meydana gelen değişiklikleri, yanlışları tashih eder; Allah sözüyle insan sözünü birbirinden ayırır. Böylece Kur'ân gerek lafzıyla, gerekse manasıyla, insan kafasının ürünü olan bütün sözlerden, sistemlerden hem ayrılır, hem hepsi üzerinde üstünlüğünü kabul ettirir. Zira insan eseri, insan kadar noksanlık içindedir ve fânidir. Allah'ın eseri, Allah'ın sıfatları gibi mükemmeldir ve bakidir.

O bakımdan hiçbir zaman Kur'ân'ın tercümesi, aslına, ruhuna, özüne, mayasına, hikmetine ve yüksek kudretine sadık kalınarak yapılamaz.

---

1 Nahl: 102 - Şuârâ: 195 - Yusuf: 2 - Tâhâ: 113 - Zümer: 28 - Fussilet: 3 - Şura: 7 - Zuhruf: 3 - Ahkaf: 12. âyetlerin tefsiri

Çünkü birisi Allah (celle celaluhu)'nun, diğeri insanın ifadesidir. Bu incelikleri göz önünde bulunduran ilim adamlarımız şöyle demişlerdir: "Kur'ân'daki ilâhi beyân ve hükümleri, hikmet ve felsefesiyle onun tercümesinden anlayıp çıkarmak hemen hemen mümkün değildir. Mutlaka geniş tefsire ihtiyaç vardır."

Bunun için Kur'ân'ın ancak meali ve tefsiri yapılabilir, tercümesi yapılamaz. Meal ise, kişinin bilgi seviyesine, kelime haznesinin genişliğine ve ilâhi muradı anlama yeteneğine göre bir derece alır.

Kur'ân İlimleri

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ
مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ۚ

"Sana gelen bunca ilimden sonra onların heveslerine uyacak olursan, senin için Allah'tan ne bir yardımcı dost, ne de bir koruyucu vardır."

Kur'ân ilimleri, insanın her iki hayatını bütünüyle kapsadığı için, mü'min doğru yolda yürürken, faziletli bir ömür sürme gayretini güderken, Gayr-i müslimlerin heves ve arzularına uymaz, onların yaşayışlarını taklit etmez. Nitekim ilgili âyetle Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e seslenilirken dolayısıyla kıyamete kadar gelecek olan mü'minlere de seslenilmekte ve ahlâklı, faziletli, huzurlu, güvenli bir hayat için aranılan bütün esas ve prensiplerin Kur'ân'da mevcut olduğu belirtilmektedir.

O bakımdan Kur'ân ilimleri genel anlamda, biri fizik, yani madde alemiyle; diğeri fizikötesi, yani madde dışında mâna alemiyle ilgili olmak üzere iki kısma ayrılır.

Birinci kısım: İnanç, ibâdet, hukuk, ahlâk, ekonomi, sosyoloji, botanik, anatomi, sağlık, tarih felsefesi, harp sanatı, eğitim ve öğretim, astronomi gibi konuları kapsar.

İkinci kısım: Ruh, ruhlar âlemi, dünya hayatının amaç ve hikmeti, ruhun bazı fonksiyonları, doğuştan insanda mevcut olan din ve Allah duygusu, insanın Allah'a olan ihtiyacı, inanmanın lüzumu ve yararı, Allah'ın varlığı, birliği, kudreti, tasarrufu, kemal sıfatları, tecellileri, kaza ve kader, meleklerin varlığı ve görevleri, peygamber ve kitap, ölüm, kabir, yeniden

dirilme, ikinci hayat, hesap, ceza ve mükâfat. Cennet ve Cehennem, ebedilik, ölümsüzlük, sonsuz mutluluk gibi konuları kapsar.

Kur'ân, belirtilen konulardan bir kısmının ayrıntılarına inmez, sadece birer özetini, diğer bir tabirle temel bilgisini, ana fikrini vermekle yetinir. İlmi araştırma meraklılarına hareket noktası belirler de konunun detayını onlara bırakır. Bununla Kur'ân iki önemli hususu beşer idrâkine seslenerek ortaya koyar: Birincisi, on beş asır önce bir kimsenin bu kadar doğru ve mükemmel, aynı zamanda reddi gayri mümkün ana fikirlerden, temel bilgilerden söz etmesi düşünülemez. O halde Kur'ân bütünüyle Allah sözüdür, ona insan sözü karıştırılmamıştır. İkincisi, İslâm, Allah'a dosdoğru imân düzeyinde akla geniş yer veren, ilmi esas kabul eden, insan idrâkine seslenen son dindir. Aklı harekete geçirmek için ana fikir verir. İlmi araştırma yapabilmek için temel bilgi ve ipucu vererek hareket noktası belirler. O halde Kur'ân'ın muhatabı düşünce, akıl ve ilimdir. Duygu ve vicdan bunları izler.

Bu bakımdan nezih, düzenli, sorumluluk ölçüleriyle içice, imân, ahlâk ve faziletle yoğrulmuş bir hayat sürebilmek için Kur'ân ve onu açıklayan Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sözleri yeter, başka milletlerin kültürüne hayranlık duyup kapıları açmaya hiç gerek yok.

İşte ilgili âyetle bu gerçeğe parmak basılmakta ve mü'minler uyarılmaktadırlar. Aksine bir yol tutmak, bizi yabancıların kültür potasında şekillendirmekten, kendi öz hasletlerimizden uzaklaşmamızı hızlandırmaktan başka bir şeye yaramaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, takva sahiplerine hazırlanan cennetlerin bazı özellikleri üzerinde duruldu. Kitap ehlinden bazı insaflı ilim adamlarının Kur'ân'ı tasdik edebilecekleri belirtildi. Sonra da Kur'ân'ın Arapça indirildiği konu edilerek bu husus üzerinde iyice düşünmemiz istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamberlerin ancak ilâhi direktifle hareket ettikleri, hiçbirinin kendiliğinden bir mu'cize ortaya koyma yetkisinin bulunmadığı, zira olayların bir programa göre düzenlenip yürütüldüğü açıklanıyor. Ana Kitab'ın Allah'ın yanında olduğu hatırlatılarak, inkarcılar aleyhine yazılan hükümlerin bir bölümünün, henüz Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) vefat etmeden gerçekleşeceği haber veriliyor.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۚ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ
اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ ۚ
وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا
عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ
اَطْرَافِهَا ۗ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖ ۗ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۗ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ
الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۗ قُلْ كَفٰى
بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهٗ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

38- Andolsun ki, senden önce de peygamberler gönderdik; onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan herhangi bir Peygamber'in bir âyet getirmesi (mümkün) değildir, olamaz da. Her vakit için bir yazı; (yazılı her emir için de belirlenmiş bir vakit) vardır.

39- Allah dilediğini siler, dilediğini isbât eder (yerinde sabit bırakır). Ümmü'l-Kitap (Ana Kitap) O'nun yanındadır.

40- Onlara va'dettiğimiz azabın ya bir kısmını sana gösteririz ya da (göstermeden) senin ruhunu tutup alırız. Sana düşen ancak tebliğdir; bize de hesap görmek düşer.

41- Yeryüzünü çevresinden eksilttiğimizi görmediler mi? Allah hep hükmeder; O'nun hükmünü takip ve reddedecek; kazasını bozacak yoktur. O, hesabı çarçabuk görendir.

42- Onlardan öncekiler de düzen ve tuzak kurdular; sonunda bütün düzen ve tuzakların (cezasını vermek) Allah'a aittir. O, her kişinin kazandığı ne ise onu bilir. Kâfirler de o yurdun (mutlu) sonucu kimin olacak, bileceklerdir.

43- İnkâr edenler, "Sen peygamber değilsin" derler. De ki: Benimle sizin aramızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap bulunanlar yeter.

İNİŞ SEBEBİ

Kelbi diyor ki: "Yahudilerden birkaç kişi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i evlendiği, aile yuvası kurup bu gibi konularla da ilgilendiği için ayıplıyor ve eğer Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) iddia ettiği gibi hak peygamber olsaydı, kadınlarla değil, vakitlerinin tamamını zikir, duâ, zühd ve ibâdetle geçirmesi gerekirdi. Bunun üzerine yukarıdaki 38 ve 39. âyetler inmiştir."[1]

Mekkeli müşriklerden de bir kısmının Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sözü edilen konularla ayıpladıkları bilinmektedir.

Yine Mekkeli müşriklerden başta Abdullah b. Umeyye olduğu halde birkaç kişi, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in büyük mu'cizeler göstermesini ve ancak o takdirde kendisine inanabilecekierini söylediler. Oysa daha önce O'nun peygamberliğini isbat edecek kadar mu'cizeler gösterilmişti. Kaldı ki, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüksek şahsiyeti ve Kur'ân âyetlerinden her biri bir mu'cize idi. Kaldı ki istenildiği zaman Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mu'cize gösterme yetkisi yoktur. Bu tamamıyla Allah'ın irâdesine bağlı bir hususdur. O sebeple 39. âyetin indirildiği rivayet edilir.[2]

Diğer bir rivayet:

Azap ile tehdit edilen müşrikler, o azabın hemen gelmesini istiyorlardı. Çünkü onlara göre, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamber değildi ve dedikleri de ciddiye alınamazdı. Bunun üzerine 39. âyetin indiği söylenir.[3]

İnkarcı azgınlar, maddeci sapıklar, Kur'ân'daki ilâhi metodu anlayamadıkları, O'nun hikmetini kavrayamadıkları için, "Bu nasıl bir peygamber? Dün başka söyledi, bugün başka söylüyor; O'nun iddia ettiği gibi, Kur'ân Allah sözü olsaydı, hiç değişir miydi?" diyorlardı. Bunun üzerine

1 Esbab-i Nüzul - Tefsir-i Kurtubi - Tefsir-i Alusi

2 Esbab-ı Nüzul - Lübabu't-te'vil

3 Buhari/Tevhid: 28, Enbiya: 1, Bed-i halk: 6 - Müslim/Kader: 16 - Tirmizi/Kader: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10

40. âyet inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Huzayfe b. Üseyd (radıyallahu anh), Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den şöyle işittiğini anlatmıştır:

"Ana rahmine intikal eden nutfe (sperma) üzerinden 42 gece geçtikten sonra Allah ona bir melek gönderir. Melek onu (hilkatinin özelliğine göre) şekillendirir; kulak, göz, deri, et ve kemiği için gerekli ortamı oluşturur. Sonra da "Ya Rab! Erkek mi, kız mı?" diye sorar. Allah bu durumda dilediğini hükmeder de melek yazar. Sonra yine melek sorar: "Ya Rab! Bunun eceli ne kadar?" Allah da, "Rabbin dilediği olur" buyurur, o da yazar. Sonra melek: "Ya Rab! Bunun rızkı nedir?" diye sorar. Allah, "Rabbin dilediği olur" buyurur. Melek onu da yazar. Sonra da melek sahifeyi (göğe) çıkarır. Artık ondaki yazılı olan hiçbir hüküm üzerine fazla ve noksan bir şey konulmaz ve eksiltilmez."[2]

"Sizin hilkatiniz ana rahminde kırk gün nutfe olarak (yumurtalıkta) bir araya gelip oluşur. Sonra bunun gibi (kırk gün de) kan pıhtısı haline, sonra yine bunun gibi, et parçası haline gelir. Sonra Allah ona bir meleğini şu dört kelimeyle gönderir: Melek onun rızkını, ecelini, said (mutlu) veya şaki (mutsuz) olacağını yazar. Sonra ona (insani) ruh üflenir. Kendisinden başka ilâh olmayan kudrete yemin ederim ki, sizden biriniz cennet ehlinin amelini işler de kendisiyle Cennet arasında bir zira' (yaklaşık 60 cm.) kalır; derken yazılı kitap(taki hüküm ve kader) önüne geçer ve o da bu sebeple cehennem ehlinin amelini işlemeye yönelir ve Cehennem'e girer. Yine sizden biriniz Cehennem ehlinin amelini işler de, o kadar ki, kendisiyle Cehennem arasında bir zira' kalır; derken yazılı kitap(taki hüküm ve kader) önüne geçer ve o da bu sebeple Cennet ehlinin amelini işlemeye yönelir ve Cennet'e girer."[3]

Bu hadis daha sahih kabul edilmiştir.

"Bana gelince: Ben hem oruç tutarım, hem iftar ederim, hem gece kalkıp ibâdet ederim, hem uyurum, hem de kadınlarla evlenirim. Artık

1 Lübabu't-te'vil

2 Lübabü't-te'vil

3 Müslim/Kader: 3

kim benim sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir."[1]

"Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: Güzel koku sürünmek, evlenmek, misvak kullanmak ve kına yakmak."[2]

"Doğrusu adam işlediği günah sebebiyle rızkından mahrum edilebilir. Kaderi ancak duâ geri çevirir. Ömrü de ancak iyilikte bulunmak artırır."[3]

"Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın Kabe'yi tavaf ederken şöyle duâ ettiği işitilmiştir: Allahım! Eğer üzerime bir şekavet (mutsuzluk) veya günah yazdıysan, onu sil. Çünkü sen dilediğini siler, dilediğini sabit kılarsın; ana kitap senin yanındadır."[4]

Peygamberlere Caiz Olan Sıfatlar

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً

"Andolsun ki, senden önce de peygamberler gönderdik; onlara da eşler ve çocuklar verdik."

Âyetin açık delâletinden anlaşıldığı üzere, peygamberler de bizim gibi, erkekle dişinin evlenmesinden doğan insanlardır. Onlar da yemek yerler, su ve meşrubat içerler, evlenirler, uyurlar, alım-satımda bulunurlar. Bütün bu ve benzeri sıfatlar onlar hakkında caizdir. Ne var ki, onlara vahiy iner; dini konularda ve bazı çok önemli dünyevi işlerde Allah'tan alır, öyle konuşurlar. Ayrıca onların birtakım vacip olan sıfatları da vardır; Doğruluk, keskin zekâ, seyyal bir akıl, günahlardan korunmuşluk, emredilen şeyleri noksansız ve ilâvesiz tebliğ etmek ve güvenilir olmak.

İsa (aleyhisselam) ile Yahya (aleyhisselam) ve bir rivayete göre, Üzeyr (aleyhisselam) evlenmemişlerdir. Diğer peygamberler ise, evlenmişlerdir. Bu iki Peygamber'in evlenmemesinde bazı sebepler söz konusudur. Onlardan biri ve belki başta geleni, Yahudilerle olan çetin mücadeleden başkaldırıp evlenme imkânı bulamamalarıdır. Aynı zamanda her ikisi de genç yaşta

---

1 Buhari/Nikâh: 1 - Müslim/ Nikâh: 5 - Nesâi/Nikâh: 4 - Dârimi/Nikâh: 3 - Ahmed: 2/158 - 3/241, 259, 285 - 5/409

2 Ahmed: 2/18 - 4/4 - 5/40, 140

3 Tirmizi/Kader: 6 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10, Fiten: 22 – Ahmed: 5/277, 280, 282

4 İbn Cerir et-Taberi- Tefsir-i Kurtubi: Sevban (radıyallahu anh)'dan

dünyadan ayrılmışlardır.

Sonra da Kur'ân'ın açık anlatımından anlıyoruz ki, bir Peygamber'in evlenmesi, bir diğerinin evlenmemesi ilâhi emre bağlıdır. Nitekim, "Allah'ın izni olmadan herhangi bir Peygamber'in bir âyet getirmesi (mümkün) değildir, olamaz da." mealindeki âyet, sözü edilen hususa işaret etmektedir.

Allah'ın Yazıp Takdir Ettiği Her Şeyin Belli Bir Vakti Vardır

لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ

"Her vakit için bir yazı; (yazılı her emir için de belirlenmiş bir vakit) vardır."

Ne bir mu'cize vakti saati gelmeden ortaya çıkarılabilir, ne va'dedilen bir azap ya da mutlu bir sonuç, belirlenmiş vakti gelmeden gerçekleşir. Ne bir kimse eceli gelmeden ölür, ne de ömrü dolmadan bir millet yıkılır.

Cenâb-ı Hakk'ın ezelle ebed arasını kapsayan ilmi -geçmiş ve gelecek söz konusu olmaksızın- kıyamete kadar bütün olmuş, olacak olayları sebepleriyle birlikte tesbit edip ana kitaba yazmıştır. Misal âleminde de her birinin misalini sergilemiştir. O'nun ilmi yanılmaz, tesbitinde hatâ yapmaz. Ancak bunlardan dilediğini siler, dilediğini yerinde sabit bırakır. Ana kitap O'nun yanındadır. Sebepler O'nun kudret elinde toplanmıştır. Dilediğini dilediği anda silip yerine başkasını yazar.

Daha önce tefsirimizin birkaç yerinde bu konuyu açıklamış ve büyük kalemle küçük kalemlerin yazdıklarıyla ilgili Şeyh Muhyiddin Arabi'nin yorumunu nakletmiştim. Bir cümleyle hatırlatmamız gerekirse, şöyle diyebiliriz: Büyük kalemin yazdıkları ana deftere geçmiş, mürekkebi kurumuş ve sahifeler durulmuştur. Küçük kalemlerin yazdıkları ve yazacakları ise, bazen silinir, yerine başkası yazılır.

Allah Dilediğini Siler, Dilediğini Sabit Tutar

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ ۚ وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ

"Allah dilediğini siler, dilediğini isbat eder (yerinde sabit bırakır). Ümmü'l-Kitap (Ana Kitap) O'nun yanındadır."

Allah'ın ilmi, insanların ömürlerinin nasıl noktalanacağına göre hüküm koymuştur. Artık bunun değişmesi mümkün değildir. Meselâ, ilâhi ilim (A)'nın küfür üzere öleceğini tesbit etmişse, artık bu bilgi ve tesbit yanılmaz ve değişmez. Olay aynen meydana gelir. Onun gibi ilâhi ilim (B)'nin önce küfür üzere bir hayat süreceğini ve fakat ömrünün sonuna doğru imâna gelip içini temizleyeceğini ve o temizlik üzere öleceğini tesbit etmişse, artık onun öyle olması gerekir. İlimle malumat arasındaki bağ ve genel kaide budur.

Şimdi bu kaidenin ışığı altında, "Allah dilediğini siler, dilediğini isbat eder (yerinde sabit bırakır). mealindeki âyeti inceleyelim. İmam Beğavi'nin senetsiz olarak rivayet ettiği hadiste deniliyor ki: "Şanı yüce Allah geceden üç saat kalınca (ilmiyle, kudretiyle) iner. Birinci saatte kendisinden başka hiçbir kimsenin bakamadığı kitaba bakar da dilediğini siler, dilediğini sabit tutar."[1]

İlim adamlarımızı çok araştırmaya ve derin düşünmeye sevkeden ilgili âyet ve hadisleri bir araya getirmek suretiyle bir sonuca varmak oldukça zor olmuştur.

O bakımdan farklı yorumlar ortaya çıkmıştır:

a) Daha önce indirilen hükmü kaldırıp, yeni hüküm koymak demektir. Kur'ân'ın bazı âyetleri arasında meydana gelen nesih olayı gibi.

b) Önceki semavi kitapları yürürlükten kaldırmak, Kur'ân'ı yürürlüğe koymak manasına delâlet eder.

c) Hafeze denilen melekler, insanın bütün iyilik ve kötülüklerini yazarlar. Allah onlardan dilediğini siler, dilediğini sabit bırakır, demektir. Bu, Dahhak'ın yorumudur.

d) Kelbi'ye göre, sözlerin hepsi yazılır. Perşembe günü olunca, içinde ne sevap, ne de günah anlamında olmayanları çıkarılır, gerisi sabit kalır, şeklinde yorumlanabilir.

e) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, kişi Allah'a ibâdet ederek yaşar, derken dönüş yapıp küfre sapar ve o sapıklık üzere ölür. Böylece imânı silinip küfür onun yerine geçerek sabit kalır demektir.

---

1 Lübabü't-te'vil Fi-maani't-Tenzil: 3/66

f) el-Hasan'a göre, eceli geleni ayırıp sevkeder, gelmeyeni yerinde tutar, demektir.

g) Said b. Cübeyr'e göre, Allah, kulunun günahlarından dilediğini silip bağışlar, dilediğini sabit tutup bağışlamaz, demektir.

h) İkrime'ye göre, Allah (celle celaluhu), insanların günahlarından dilediğini onların tevbeleri sebebiyle siler, iyiliklerini sabit tutup ana deftere geçer, demektir.

ı) Süddi'ye göre, Allah, Ay'ın, Güneş'ten gelen aydınlığını siler, Güneş'in ise, ışık ve enerjisini sabit tutar, demektir.

i) er-Rebi'a göre, uyuyanlardan dilediğinin ruhunu ondan çekip alır, dilediğini ona çevirip sabit tutar, demektir.

k) Allah (celle celaluhu) önceden tesbit edilen dert, belâ ve musibetlerin bir kısmını duâ, sadaka ve benzeri iyiliklerle siler, diğerlerini yerinde bırakır, demektir.

Ehl-i Sünnet'e göre ise, kaderler önceden tesbit edilip ana kitaba yazılmış ve kalemin mürekkebi kurumuştur. Bu durumda bazı şeylerin silinmesi nasıl mümkün olur? İlim adamlarından çoğu buna şu cevabı vermişlerdir: Silinen de, sabit kalan da önceden bilinip ona göre yazılmıştır.

Âyeti bir de tekvin ve teşri' açısından yorumlayanlar olmuştur. Gerçi yukarıdaki nakillerde teşri'le ilgili bazı görüşlere yer verdikse de yeterli değildir, biraz daha açıklamakta fayda vardır:

Tekvini yönden:

- Vücudumuzdaki hücrelerden günde milyonlarcasının ölmesi ve yerlerine yeni hücrelerin sevkedilmesi,

- Bir kara parçasının kayması sonucu yerinde su çıkması,

- Toprak aşınması, kapalı denizlere dökülen nehirlerin sürükleyip getirdikleriyle düz ovaların meydana gelmesi,

- Bir milletin yıkılıp yok olması, yerine başka bir milletin geçmesi, ülkelerin el değiştirmesi,

- Yanardağların harekete geçmesi ve böylece bazı yerlerin silinmesi,

- Kasırga, tayfun ve benzeri afetlerin gelmesiyle bazı köy ve kasaba-

ların yıkılıp silinmesi gibi fizik âleminde meydana gelen olaylar bu cümledendir.

Teşri'i yönden:

- İlk indirilen sahifelerin, kitaplarla kaldırılması; Kur'ân'ın inmesiyle de diğer kutsal kitapların hükümlerinin kaldırılması,

- Kur'ân'daki bir hükmün, diğer yeni bir hükümle kaldırılması, bu cümledendir.

Şimdi bir de bu hassas konuyu, keşif ve müşahedeleriyle ün yapmış Büyük Veli Şeyh Abdülaziz Debbağ'ın verdiği cevabı ve Şeyh Muhyiddin Arabi'nin yorumunu naklederek açıklayalım.

Ahmed b. Mübarek diyor ki:

"Şeyhim Abdülaziz Debbağ Hazretlerinden,

"Allah dilediğini siler, dilediğini isbat eder (yerinde sabit bırakır)" mealindeki âyetin mânasını sordum. Tefsir âlimleri bu âyet üzerinde görüş ayrılığı izhar etmişlerdir. Onların dediklerinin bir kısmını şeyhime nak-

lettim. Allah kendisinden razı olsun, şöyle buyurdu: Ben bu âyeti size ancak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den işittiğim şekilde tefsir edeceğim. Dün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bize bu âyetin tefsirini (mâna âleminde) şöyle yaptı: "Kâinatla ilgili durumlarda kulların hatırlarına gelen şeyler genellikle iki kısma ayrılır: Bir kısmı olagelmez. Buna "Allah dilediğini siler." âyetiyle işaret edilmiştir. Bir kısmı da olagelir. Buna da "dilediğini sabit kılıp bırakır" âyetiyle işaret edilmiştir. Şöyle ki:

Gelecekteki durumlarla bağlantılı olan hatıralar, -yağmur yağması, birinin seferden gelmesi ve yeni bir olayın meydana çıkması gibi- bunlardan bir kısmı silinenleridir ki olagelmez. Bir kısmı da cevapsız kalmayanlarıdır ki, bunlar silinmez sabit kalır. Çünkü ana kitap O'nun yanındadır. Ana kitaptan maksat, Allah'ın hiç kaybolmayan, silinmeyen yok olmayan öncesiz ilmidir."

İşte Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu âyeti bize böyle tefsir etti, buna tamamen güven ve başkasından işittiğini kafandan at."[1]

1 el-İbriz Tercemesi/Celâl Yıldırım: 1/463, 464

Şeyh Muhyiddin Arabi diyor ki:

"Allah yanında iki ayrı Levh vardır. Biri "Levh-i Mahfuz"dur ki, oraya yazılanlar artık silinmezler. Zaten "mahfuz" sözünün kullanılması, silinmekten korunmuş olduğunu ifade eder. Diğeri ise, "Levh-i Mahv ve'l-İsbat"tır. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in,

"Mi'rac gecesi göklere çıktığımda kalemlerin gıcırtı seslerini işittim!" buyurması, bu ikinci Levh ile ilgilidir. Peygamberlere indirilen sahifeler, kitaplar ve şeriatlar bu ikinci Levh'ten inmiştir. Onun için şeriatlara nesih girer; biri gelir de diğerinin ya kısmen ya da tamamen hükmünü kaldırır."[1]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)**, Müşriklere Va'dedilen Azabı Gördü**

وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ

"Onlara va'dettiğimiz azabın ya bir kısmını sana gösteririz ya da (göstermeden) senin ruhunu tutup alırız."

Mekke müşriklerine va'dedilen azabı, Allah (celle celaluhu) Bedir ve Uhud Savaşları'yla ve sonra da Mekke'nin fethiyle Peygamberine göstermiştir. Zira âyetin açık delâletinden gelecek azabın yakın olduğu, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in de görevinin tamamlanmak üzere bulunduğu anlaşılıyordu. Nitekim bu âyet indiği zaman Ashab-ı Kiramdan bir kısmı hem sevinmiş, hem de üzülmüşlerdi. Ancak âyetin asıl delâlet ettiği mana daha başkadır. O da şöyledir; Mekkeli müşriklere yakın gelecekte mutlaka bir azap inecektir. Sen ya bu azabı görebileceksin ya da ömrün vefa etmeyip görmeyeceksin. Aslında sen görevini yerine getirmiş bulunuyorsun. Gerisi bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya aittir, seni fazla ilgilendirmez. Hem sen Allah'ın va'dinin mutlaka gerçekleşeceğine de inanırsın. O bakımdan görmenle görmemen fazla bir şey ifade etmez.

Nitekim âyetin son kısmında bu hususa işaret edilerek,

"Sana düşen ancak tebliğdir. Bize de hesap görmek düşer."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)**'in Başarıya Erişeceği Müjdeleniyor**

Tek başına ortaya çıkıp Arap Yanmadası'nı karşısına alan Hz. Mu-

1 el-Fütuhatü'l-Mekkiyye: 3/61

hammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şüphesiz ki, Allah'tan başka gönülden dostu ve yardımcısı pek yoktu. Ama aradan çeyrek asır geçmeden kurduğu büyük İslâm Devleti'nin temelini en sağlam şekilde attı ve dört yandan inkarcıları çevirerek her geçen gün yeryüzünü onlara daralttı. O kadar ki, yeryüzü dört yanından makasla kesiliyor ve müşriklerin hareket alanları daraltılıyordu. Bu her yönüyle İslâm'ın başarıya ulaştığını simgeliyor, risâleti, tebliğin hedefine ulaştığını müjdeliyordu.

Kur'ân-ı Kerim'de bu mutlu olay şöyle tasvir edilmektedir: "Yeryüzünü çevresinden eksilttiğimizi görmediler mi? Allah hep hükmeder. O'nun hükmünü takip ve reddedecek, kazasını bozacak yoktur. O, hesabı çabuk görendir."

Bir zamanlar müşrikler Mekke ve çevresini Müslümanlara daraltarak onlara kan kusturmuşlardı. Cenâb-ı Hak bu haksızlığın cezasını kendi cinsinden vererek, çok geçmeden durum tersine çevrildi; bu defa Arap Yarımadası müşriklere daraltıldı. Kur'ân'da Allah'ın mü'minlerden yana bu açık tecellisi şu âyetle şöyle belirtilir:

"Onlardan öncekiler de düzen ve tuzak kurdular; sonunda bütün düzen ve tuzakların (cezasını vermek) Allah'a aittir."

Böylece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz tebliğ ve irşad görevini kusursuz yerine getirince, Allah da kendine düşeni yaptı. Müşriklerin bütün hile ve tuzaklarını başlarına geçirdi, ayaklarına doladı. Düne kadar alaya atıp yurtlarından sürüp çıkardıkları Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in önünde bugün başlarını yere eğip affına sığınmaları, ilâhi inayetin haktan yana nasıl tecelli ettiğinin en güzel örneklerinden biri değil midir?

İLMİ YÖNÜ

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا

"Yeryüzünü çevresinden eksilttiğimizi görmediler mi?"

İlgili âyet bir yandan yeryüzünün müşriklere iyice daraltıldığını belirtirken, diğer yandan ilim adamlarına ipucu ve temel bilgi olacak ilmi bir hakikatten haber veriyor; o da yerkürenin kutuplardan basık olması konusudur. Bilindiği gibi, Dünya şekli itibariyle küreye çok yaklaşır. Ku-

tuplarda basık, ekvatorda şişkindir.

Bunun da, hem gece ile gündüzün ve mevsimlerin oluşmasında, hem de kuzey yarımküre ile güney yarımkürenin Güneş ışınlarından düzenli yararlanmasında olumlu tesirleri söz konusudur.

On beş asır önce dünya coğrafyası üzerinde henüz bilimsel bir araştırma yapılmadığı tarihi bir gerçek iken ve Dünya'nın bir küre biçiminde boşlukta belli bir yörüngede hareket ettiği bilinmezken, Kur'ân'da Dünya'nın kutuplarda basık olduğundan söz edilmesi, onun ilâhi kaynaktan indirildiğinin bir başka delili değil midir?

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)**'in Peygamberliğine Allah ve İlim Sahipleri Şahittirler**

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ

"İnkâr edenler: Sen Peygamber değilsin, derler. De ki: Benimle sizin aramızda şahit olarak Allah ve bir de yanlarında kitap bilgisi bulunanlar yeter."

Güneşi balçıkla sıvamak mümkün müdür? Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği hakikatler, koyduğu esaslar, gerçekleştirdiği mükemmel düzen ve başardığı inkılâp tarihin akışını değiştirmiş, cehalet uykusunda asırlardır ömür tüketen kabile ve milletlerin uyanıp silkinmelerini sağlamış, insana insanlığının mana ve hikmetini öğretmiş, ilme kapı açmak suretiyle dünyaya yepyeni bir hareket ruh ve enerjisi getirmiş; zulmün karanlığında bocalayan milletlere gerçek medeniyetin ışığını sunmuş ve Kur'ân'da yer alan bilimsel anlamdaki ana fikirlerle, temel bilgilerle ilim adamlarına hareket noktalarını belirlemiştir. O'nun peygamberliğine, büyüklüğüne, insanlıktan yana eşsiz hizmetlerine bunca delil ve belge yetmez mi? İlim O'nun getirdiği hakikatleri doğrulamakta; ilim adamlarından insaflı ve gerçekçi olanlar, O'nun mânevi huzurunda saygı duymaktadırlar. O bakımdan Allah indirdiği kitap ile O'nun peygamberliğine şahit bulunmaktadır. Gerek kutsal kitapları, gerekse diğer ilmi eserleri ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hayatını okuyan ilim adamları O'nu tasdik etmektedirler. Buna bir misal vermemiz gerekirse, ünlü Fransız ta-

rihçisi ve şâiri Lamartine'i gösterebiliriz. Onun Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkındaki şu takdirkâr sözleri şahitlerden sadece biri olarak tarihe geçmiştir:

"Dünyada hiçbir insan ister kendi irâdesini kullanarak, ister kullanmadan bu kadar yüksek bir gayeye nefsini vakfetmiş değildir. Yaratılan ile yaratan arasına sokulmuş olan bâtıl inançları yıkmak, Allah'ı insana ve insanı Allah'a kavuşturmak, putperestlerin kendi elleriyle şekillendirdikleri maddi ilâhlar karşısında rasyonel ve kutsal ilâhlık düşüncesini yeniden canlandırmaktan ibaret olan bu gaye elbette ki çok yüksektir. Çünkü insan gücünün üstündedir. Dünyada hiçbir insan bu kadar büyük ve devamlılık arz eden bir inkılâbı tamamlamış değildir. Müslümanlık ortaya çıkışından iki asır sonra sulh yolu ile ve bazen de silah kuvvetiyle Arabistan'ın tamamını kontrolü altına almakla kalmamış, üç kıta üzerinde hakimiyet kurmuştur. İran'ı, Horasan'ı, Hazer'i, Batı Hindistan'ı, Suriye'yi, Mısır'ı, Habeşistan'ı, Kuzey Afrika'nın bilinen bütün topraklarını, Akdeniz'in birçok adalarını, İspanya'yı ve Gal diyarının bir kısmını fethetmiş bulunuyordu.

Eğer başarılan işin büyüklüğü, kullanılan vasıtanın küçüklüğü ve elde edilen neticenin genişliği insan dehasının üç ölçüsü ise, modern tarihin hangi siyasi şahsiyeti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mukayese edilebilir. Tarihin en ünlü şahsiyetleri ya kılıçları, ya kanunları ya da imparatorlukları ile şöhret kazanmışlardır. Eğer bir şey kurmuşlarsa, kurdukları şey mutlaka maddi olmuş ve ekseriya kendilerinden önce yıkılıp gitmiştir. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, yerleşilen dünyanın üçte biri üzerinde orduları, kanunları, imparatorlukları, milletleri, hanedanları vs. yüz milyonlarca insanı harekete geçirmiştir. Bundan başka fikirleri, inançları, ruhları da harekete geçirmeyi ihmal etmemiştir. Her harfi bir kanun haline gelmiş olan kutsal bir kitap üzerine çeşitli ırklara mensup ve çeşitli dilleri konuşan milletlerden oluşan ruhani bir milliyet kurmuştur. Şüphesiz ki, Müslümanlık milliyetçiliği için tesbit etmiş olduğu hâkim karakter, sahte ilâhlara karşı duyulan kin ve bir olup maddi olmayan hakiki Allah'a karşı beslenilen sınırsız sevgi ve bağlılıktır.

Filozof, hatip, kanun koyucusu, savaşçı, fikirler fâtihi, rasyonel bir akidenin, tasvirsiz bir dinin mimarı, dünya üzerinde yirmi kadar imparatorluğun ve onların hepsine hâkim olan bir tek mânevi imparatorluğun kurucusu.

İşte Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) budur! İnsanların büyüklüğünü ne ile ölçerlerse ölçsünler, dünyada hiçbir insan O'ndan büyük olamamıştır."[1]

Şüphesiz ki, Müslümanlığı bütün özellikleriyle anlayabilmek için Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'yüksek şahsiyetini göz önüne almakla beraber, İslâm dininde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şahsına ayrılan oldukca mütevazı yeri de dikkatten kaçırmamak gerekir.

Diğer bir misali ise, tarihin gerilerine uzanarak vermek istiyoruz: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz risalet göreviyle sahneye çıkınca, o tarihlerde Tevrat ve İncil'i dikkatle okuyup ciddi çalışmalar yapan ünlü Arap bilgini Varaka b. Nevfel, Abdullah b. Selâm O'nu tasdik etmekte asla tereddüt göstermediler.

Çağımızda da Batılı bazı ünlü ilim adamlarının son birkaç yıl içinde İslâmiyet'i seçmeleri de yeterli delillerden biri sayılabilir.

Görülüyor ki, Kur'ân, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak nebi olduğunu iyice anlayabilmek için önce ilim sahibi olmayı, sonra da Tevrat, İncil ve Kur'ân'ı gözden geçirip mukayese imkânı sağlamayı tavsiye etmektedir. Nitekim Paris Tıp Akademisi üyelerinden Dr. Maurice Bucaille, 1976'da yayınladığı Tevrat, İnciller ve Kur'ân adlı eserinde ciddi bir mukayese yaparak Kur'ân'ın her kelimesinin ilâhi olduğunu bilimsel açıdan isbat etme basiretini ortaya koymuştur.

Bu üç kutsal kitabı okumayanlar, ne kadar bilgin geçinirlerse geçinsinler, ne Kur'ân, ne de Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında sağlıklı bir görüş ortaya koyamazlar. Gazete sütunlarından aldıkları basit bilgilerle Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân ve İslâmiyet hakkında rastgele söz söyleyip ahkâm kesmeye kalkışmaları ayrı bir cehaletin, derin bir gafletin neticesi değil de nedir?

Gerçek dışı konuşup ortaya iddia atmakta mahir olanlar, hakikatleri araştırıp bulma sanatını pek öğrenemezler. Hissinin esiri olup aklını, idrâkini hakkı bulup çıkarmada kullanmaya alışmayanlar, hayatları boyunca hakka ve hakikate sırt çevirme inatlarını yenemezler. Allah'ın hidâyet verdikleri müstesna.

---

1 Lamartine: Histoire de la Turquie, Paris/1854

Ra'd suresinin tefsiri burada biterken, bizi muvaffak kılan Yüce Rabbimize hamd; bize manevi ışık ve rehber olan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

Rabbim vaki kusurlarımızı iyi niyetimize, samimi duygularımıza bağışlasın. Âmin.

6. CİLDİN SONU

6. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ

Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da va'dedilen hak....10
Savaşta ölmek değil, öldürmek....11
Önce can....12
İnsanı Rabbına yükseltip yaklaştıran basamaklar....12
Küfür üzere ölenler için dua edilmez....18
İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'in istiğfarı....18
Sakınılacak şeyler, ilâh! beyanla bilinirler....20
Evvah, Halim sıfatları....22
Peygamber (aleyhisselam)'in tevbesi....24
Muhacirin ve Ensar'ın tevbelerinin kabulü....25
Savaştan geriye kalan üç kişi....26
Tebûk seferinden alınacak olan ders ve ibret....27
Bir başka sınav....27
Olayların askeri ve sosyal yönü....28
İman ve doğruluk....29
Merkezin çevreye tesiri....32
İyi amele daha güzeliyle karşılık vermek....33
Hep birden savaşa çıkmak....34
Dini ilimleri tahsil edenlerin durumu....34
Yakın komşu, kabile ve milletlerle savaş....35
Münafıkların bir başka çirkin davranışları....37
Kalbde baş gösteren hastalık....38
Hakkın iki alanı vardır....38
Yılda bir, iki sınav....39
Kalblerin ters dönmesi....40
Peygamberimizin (aleyhisselam) iyiliği....42
Sizden size bir Peygamber gönderdi....43
Peygamberler, en asil ve en şerefli ailelerden seçilirler....44

Peygamberimizin (aleyhisselam) mü'minlere karşı sınırsız sevgi ve ilgisi.....44
Kur'ân'ın en son inen iki ayeti.....46

YUNUS SURESİ

Sureninkapsadığı başlıca konular.....51
Hikmet ve hüküm taşıyan kitap.....53
Uyarıcı ve müjdeci.....54
Gönderilen her Peygamber aynı tepkilerle karşılaşmıştır.....55
Hakkı hak ile isbat.....59
Göklerin ve yerin altı devrede yaratılması.....59
Arş üzerinde istiva.....60
Tedbirinde ortağı yoktur.....62
Dönüş, ancak O'nadır 62
Mükâfat da, ceza da adilane olacaktır.....64
Güneşi ziya, ayı nur kılmıştır.....66
Ay'a konaklar takdir edilmesi.....67
Allah hak ile yarattı.....67
Gece ile gündüzün birbirini izleyip değişmesi.....68
Öldükten sonra dirileceklerine inanmayanlar.....71
Cennetteki duâ.....72
Sağlık ve dirlik temennileri.....73
Cennette ruhun alacağı en yüksek gıda.....73
İnsan acelecidir.....76
Allah'ı hatırlama ve O'na sığınma.....78
Suçlu, günahkâr millet.....80
Kendi anlayışlarına göre bir din ve bir kitap arzu edenler.....83
İnkârcıların teklifi.....84
Peygamberimizin (aleyhisselam) müşrikler arasında uzun bir süre kalması..85
Zarar ve yarar vermeyen bâtıl ilâhlar.....87
Yirminci asrın putperestleri.....88
İnsanlar bir tek ümmet idi.....90

Haklı ile haksız arasında hüküm....91
Müşriklerin açık bir mu'cize beklemeleri....92
Çok büyük bir mu'cizenin meydana geleceği haber veriliyor....92
Sıkıntıdan sonraki ferahlık ve böbürlenme....95
Karada ve denizde gezdiren O'dur....97
Tehlikeli anlarda Allah'ı anmak....98
Su hayattır....100
İhsanın karşılığı....103
Allah dilediğini doğru yola eriştirir....104
Kötülüğün cezası misliyledir....105
İmansız kişi, neden Cehennem'de temelli kalacak?....105
Dârü's-Selâm / Selâmet yurdu....106
Allah, tevhitten başkasına razı değildir....108
Cansızları da konuşturan yüce kudret....108
Hak Mevlâ'nın adâletine döndürülecekler....109
Mevlâ....110
Gökten ve yerden rızık veren....111
Kulağa ve gözlere kim sahip?....112
Diriyi ölüden, ölüyü diriden çıkaran odur....113
İlkin yaratıp meydana getiren....116
Hakk'a doğru yol gösteren kimdir?....116
Onların çoğu zanna uyarlar....117
Kur'ân insan uydurması değildir....120
Kur'ân'ın taşıdığı yüksek hikmet....122
Kur'ân'ı yalanlayanlar....123
Allah fesatçıları, bozguncuları çok iyi bilir....124
Bakan körler, işiten sağırlar....126
Allah kimseye zulmetmez....126
Mahşerden bir tablo....130
Allah'ın va'dettiği azap....131

Her ümmetin bir peygamberi vardır....131
Peygamberlerin yetki alanı....132
Milletlerin ömrü....133
Fidye (Kurtuluş akçesi)....133
Kur'ân'ın dört vasfı....137
Helâl ve haram sınırı....138
Allah fazl-ü kerem sâhibidir....140
Düşünce ve davranışlarımızı bilen yüce kudret....141
Zerre ve ağırlığı (Molekül ve atom)....141
Evliyâ (Allah dostları)....145
Allah dostunun korkmadığı hususlar....147
Her iki hayatta da müjde onlara!....148
Allah'ın sözünde değişme olmaz....148
Bâtılın şatafatı....151
Putperestler putlara değil, zanlarına uyarlar....152
Allah'ın izzetine delâlet eden belgeler....152
Allah, çocuk edinmekten münezzehtir....153
Nuh Peygamber (aleyhisselam)'in başından geçenler....156
Nuh Peygamber (aleyhisselam) olayında önemli ve ibretli pasajlar....157
Musa Peygamber kıssasının bir özeti....161
Evlerin kıbleye yönelik bulunması....167
Namazın sağladığı güven ve dayanışma....168
Musa Peygamberin (aleyhisselam) şirretliğe karşı tepkisi....169
Doğrulukta ve doğru yolda devam etmek....170
Denizin yol vermesi....171
Neden Fir'avn'ın imanı kabul edilmedi....172
II Ramses'ın mumyası....172
Musa Peygamber ile Fir'avn olayında yer alan ilahi mesajlar....173
Sıkıntıdan sonra genişlik....175
Yahudiler kendilerine ilim gelince ihtilâfa düştüler....176

Peygamber (aleyhisselam) şüpheden her zaman kendini uzak tutmuştur..179
Daha önce kitap okuyanlar....180
Rabbimizin sözü kimler hakkında gerçekleşmiştir....181
Azâbı görünce imân etmek....183
Yunus Peygamber ve kavmi....184
Rabbin dileseydi, bütün insanlar Hakk'a inanırdı....186
Dinde zorlama yoktur....187
Allah'ın izni olmadan kimse iman etmez....188
Mundarlık azâbı....188
Göklerde ve yerde neler var?....189
Mekkeliler ve onlar gibi olanlar....190
Aklın ve vicdanın hakemliği....192
Yarar ve zarar verme, Allah'ın irade ve takdirine bağlıdır....194
Uyarının son halkası....196
Allah'tan gönderilen hak....196

HUD SURESİ

Hûd suresiyle ilgili hadisler....202
Harfler ve işaretler....201
Kur'ân'ın özelliği....204
«Uhkimet» ve «fussilet» kelimeleri....204
Kitabın getirdikleri....205
Münafıklara uyarı....210
Dâbbe (yüzükoyun yürüyen, yerde debelenen canlılar)....213
Göklerle yerin altı devrede yaratıldığı bildiriliyor....215
Su üstünde bulunan arş'ın büyüklüğü....215
Göklerle yerin altı devirde yaratılması....216
Neden sadece gökler ve yer?....217
Öldükten sonra dirilmeye inanmayıp onu sihir olarak niteleyenler....217
İnkârın sonu hüsrandır....219
İnsan karakteri....221

İyi, güzel amellerde bulunanlar ve bulunmayanlar....222
Mağfiret ve ecr-i kebîr....222
Allah'ın buyruklarını alaya, ya da hafife alanlar....224
Ortamın olumsuz havasını değiştirmek....225
Onun gibi on sure getirin....225
Her amelin karşılığı noksansız verilir....231
Şöhret ve makam hırsı budalalığı....232
Amacı sırf dünyalık olanlar....233
Dünyayı amaç edinen ile Allah'a yönelen arasındaki fark....237
Sakın şüpheci olma!....237
Allah'a karşı yalan uydurmak....238
Neden Allah'a yalan nispet etmek büyük bir zulümdür?....239
Allah yolundan alıkoymak....240
İman, sâlih amel ve gönül yatışkanlığı....241
Küfürler arasında benzerlik....244
Nuh kıssasının bu bölümünden alınacak öğütler ve ibretler....251
Nuh kıssasında Mekkeli müşrikleri uyaran bölümler....252
Nuh kıssasının devamından alacağımız öğütler ve ibretler....255
Tennur'un kaynamaya başlaması....258
Tevrat'ta Nuh tufanıyla ilgili yazılar....259
Nuh (aleyhisselam) **kıssanın gerçek yüzü....260**
Âd kavmi....263
Hûd sûresinde Mü'minlere verilen mesajlar....266
Semûd kıssasının tekrarı....269
Semûd kıssasından alınacak öğütler, ibretler ve bilgiler....271
Salih Peygamberin mu'cizevî devesi....271
Semûd kavmine inen azabın cinsi....272
Lût Peygamber kimdir?....276
Lût olayının âyetler sırasına göre açıklaması....277
Belirlenmiş balçıktan taşlar....281

Bir yanardağın harekete geçmesi azap mıdır?....281
Lût kıssasından alınacak öğütler ve ibretler....282
Şuayb Peygamber ve Medyen kavmi....286
Medyen halkının kötü halleri....287
Şuayb Peygamber ile Medyenli'lerin tartışması....288
Şuayb Peygamber kıssasından mü'minlerin alacakları hisseler....290
Şuayb (aleyhisselam) kıssasının tekrarı....291
Fir'avn kavminden ileri gelenlerin tepkisi....294
Liderler uyarılıyor....297
Kur'ân'da masal var mıdır?....299
Allah kimseye zulmetmez....300
Âhirete iman....302
Âhiretten bir tablo....303
Gökler ve yer devam ettikçe....304
Cehennem'de temelli kalanlar....304
Ancak Rabbın dilediği müstesna....305
Son Peygamberi bekleyenler....308
Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!....311
Tevbe imânın ürünüdür....312
Zulmedenlere meyletmemek....314
Beş vakit namaz....314
İyiliklerkötülükleri giderir....317
Hasenat ve seyyiat....318
Sabır ve güzel ahlâk....318
Aklı eren söz sahiplerinin görevi....321
Yalnız ekonomik güç yeterli midir?....323
Allah dileseydi insanları bir tek ümmet yapardı....324
İnsanlar meleklerden ayrı vasıflarda yaratılmışlardır....325
Allah'ın çizdiği hayat yolu....325
Gelip geçen peygamberlerin kıssalarından önemli bölümler....327

İmanla küfrün sürtüşmesi....328

YUSUF SURESİ

Kur'ân, temel bilgiler kaynağıdır....334
Kıssaların en güzeli....337
Tevrat'ta Yusuf Peygamber kıssası....339
Yusuf kıssasında önemli bir husus....340
On bir yıldızla güneş ve ayın secde etmesi....343
Yakub Peygamberin yorumu....344
Kıskanma duygusu....345
Kitab-ı Mukaddes'te Yusuf olayı....345
Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Tevrat'tan birkaç yazılı sahife getirmesi....345
Yusuf suresinin iniş sebebi....349
Çocuk sevgisinde eşitlik....350
Üzücü olaylar karşısında güzelce sabır....351
Çocuğu önce Allah'a emanet etmek....352
Yusuf'un az bir fiyatla satılması....355
Yusuf'un olgunluk çağı....356
Yükselmenin yolu ve liderlik....356
Böyle değerleri bulup seçme basireti....357
İffet ve namus örneği....359
Kadının arzusunu dile getirmesi, Yusuf'un İlâhî burhan görmesi....361
Evin efendisinin büyüklüğü....361
Dedikoduyu önleyip, ailenin şerefini korumak....366
Zindanı tercih....367
Nefsi esir tutmak, ruha saltanat kapısını açar....367
Zindandan kurtulmasını sağlayan sebeplerin oluşması....368
Yusuf Peygamberin zindanda irşat görevini sürdürmesi....368
Yusuf Peygamberin zindandan çıkmasını kolaylaştıran sebepler....373
Yusuf Peygamberin zindandan çıkmakta acele etmemesi....373
Rüya tabiri....374

Buğdayın başağında korunması....375
Bazı ihtiyaç maddelerinin depolanıp kaldırılması....376
İşçinin güvenilirliği....376
Nefsi temize çıkarmaya gayret etmek....377
Yusuf Peygamber zindandan çıkarken....379
Yusuf'un (aleyhisselam) kralla görüşmesi....380
Ehil kişilerin görev istemesi....380
Allah, Yakub ailesini yeniden bir araya getirmeyi diledi....383
Cehalet fazilete yenildi....383
Sevdiklerimizi Allah'a emanet etmemiz....384
Tedbirden sonra İlâhî takdire güven ve teslimiyet....388
Yakub ailesini Mısır'a getirmenin yolları....390
Yakub Peygamberin sabrı....390
Yakub Peygamberin gözlerine ak inmesi....391
Her şeye rağmen Allah'tan ümit kesmemek....394
Önce kusuru hatırlatmak....395
Gömlekte gizlenen mu'cize....397
Önemli kişiler, kendi çevrelerinde pek takdir görmezler....398
Peygamber kıymetini bilmeyenler....400
Asalet örneği, fazilet timsali....403
Ana ve babasının Yusuf'a secde etmesi....404
Başarı Allah'tandır....404
Ruhumu, Müslüman olduğum halde al!....405
Yusuf kıssasının tarihi yönü....405
Yusuf (aleyhisselam) kıssasından mü'minlere mesajlar....406
Özel mülkiyeti kaldırıp devletin tekelinde tutmak....409
Yusuf (aleyhisselam) olayının bir başka tarihi yönü....410
Vahyedilen gaybî haberler....413
Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) beslediği ümit....415
Dine davette, Hakk'a irşatta ücretin yeri yoktur....416

Kur'ân bir öğüt ve hatırlatmadır....416
Kur'an neleri öğütler ve neleri hatırlatır?....417
Varlıkta her şey Allah'ın damgasını taşımaktadır....419
İnsanların çoğu ancak ortak koşarak Allah'a inanırlar....422
Aniden İlâhî azabın kendilerini kuşatmasını mı beklerler?....423
Peygamberin yolu....424
Peygamberler erkeklerden seçilip gönderilmiştir....425
Peygamberlerin çilesi....427
Peygamberler ümitsizliğe düşerler mi?....428
Peygamberlerin kıssalarından öğütler ve ibretler vardır....429
Kur'ân uydurma bir söz değildir....430
Kur'ân her şeyi açıklar mı?....431

RA'D SURESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....437
Muhammed'e (aleyhisselam) indirilen kitap haktır....439
Allah, gökleri direksiz yükseltmiştir....442
Allah arş üzerine saltanatını kurmuştur....443
Güneş ve ay için belirlenmiş sure....444
Allah, işleri plânlı ve programlı yürütendir....444
Yeri yayan, sabit dağları oluşturan O'dur....445
Bitkilerin çift yaratılması....446
Geceyi gündüze bürüme....447
Kesin bilgi edinme - düşünme - akletme....448
Asıl şaşılacak şey....451
Sapık inkârcılar kötülüğün hemen gelmesini istiyorlardı....452
Peygamberden hemen büyük bir mu'cize talep ediyorlardı....453
Son Peygamberin iki ana görevi....454
Allah her dişinin rahminde ne taşıdığını bilir....457
Rahimler neyi eksiltir veya artırır?....457
Her şey Allah yanında belli bir ölçüye göredir....458

Koruyucu melekler....459
Her millet kader çizgisini kendisi çizer....460
Allah kötülük yapar mı?....461
Şimşeğin verdiği korku ve umut....465
Hak davet, ancak O'nadır....467
Güzel bir benzetme....468
Sabah-akşam secde edenler....468
Allah hakkında yanlış düşünce ve hatalı inanç....472
Görmeyenle gören bir olur mu?....473
Allah'ın yaratma gücüne sahip olan ortakları mı vardır?....473
De ki: Her şeyi yaratan Allah'tır....475
Hak ile bâtıla misal....476
Allah'ın davetine olumlu cevap verenler....477
Hakk'ın çağrısına olumlu cevap verenlerin bazı özellikleri....481
Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler....481
Anlaşma ve sözleşmeleri bozmalar....482
Allah'ın ulaştırıp (yerine getirilmesini) emrettiği şeyi ulaştırırlar....482
Rablarından saygı ile korkarlar....482
Hesabın kötüye gitmesinden endişe duyarlar....482
Rablarının rızasını dileyerek sabrederler....483
Namazı dosdoğru kılarlar....483
Kendilerine verdiğimiz nimetlerden Allah yolunda harcarlar....483
Kötülüğü iyilikle savarlar....484
İnkârcı maddecilerin vasıfları....487
Allah dilediği kimseye rızkı genişletir....488
Büyük bir mu'cize bekleyenler....489
Allah'a gönülden yönelenler....491
Yalnız iman yeterli midir?....491
Kalpler ancak Allah'ı anmakla yatışır....491
Kur'ân'ın eğitim metodu ve Hakk'ı inkâr edenlerin çokluğu....494

Rahmân'ı tanımazlar....496
Rahmân'ın rahmetine yönelme....496
Emir Allah'ındır....498
Neden bütün insanlar doğru yola sokulmadı?....498
Sanatları kendi başlarına büyük bir belâ olarak inecek....499
Mekkelilere gelecek olan dünya azabı....503
Yaratanla yaratılan bir olur mu?....503
Allah'ın saptırdığını doğru yola eriştiren olmaz....504
İki ayrı azap....503
Cennet'in bazı özellikleri....507
Altlarından ırmaklar akar....508
Yiyecekleri devamlıdır....508
Cennetteki gölgelikler de öyle, hep daimidir....508
Küfrün ateşi....509
Kitap verilenler....510
Kur'ân, Arapça olarak indirilen İlâhî hükümler mecmuasıdır....510
Kur'ân ilimleri....512
Peygamberlere caiz olan sıfatlar....517
Allah'ın yazıp takdir ettiği her şeyin belli bir vakti vardır....518
Allah dilediğini siler, dilediğini sabit tutar....519
Resulullah (aleyhisselam) Mekkelilere vadedilen azabı gördü....522
Peygamberin (aleyhisselam) başarıya erişeceği müjdeleniyor....523
Yeryüzünün çevresinden eksilmesinin İlmî yönü....524
Efendimizin Peygamberliğine Allah ve ilim sahipleri şahittirler....524